

EDUCATIONAL AND RESEARCH INSTITUTE
"INSTITUTE OF PUBLIC ADMINISTRATION"
OF V. N. KARAZIN KHARKIV
NATIONAL UNIVERSITY

УНІКОН

KHARKIV
UNIVERSITY
CONSORTIUM

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
"ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ"
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

ХАРКІВСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ
КОНСОРЦІУМ

УНІКОН

Публічне управління XXI століття: ОСОБЛИВОСТІ ВОЄННОГО І ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДІВ

Збірник
наукових матеріалів
XXIII Міжнародного
наукового конгресу

Collected
of scientific materials
of the XXIII-th International
Scientific Congress

Public administration of the XXI century: PECULIARITIES OF THE WAR AND POST-WAR PERIODS

27 квітня 2023 р., м. Харків (Україна)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
“ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ХАРКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОНСОРЦІУМ

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ
XXI СТОЛІТТЯ:
ОСОБЛИВОСТІ ВОЄННОГО
І ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДІВ**

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ МАТЕРІАЛІВ
XXIII МІЖНАРОДНОГО
НАУКОВОГО КОНГРЕСУ**
27 квітня 2023 р., м. Харків (Україна)

Електронний ресурс

**PUBLIC ADMINISTRATION
OF THE XXIst CENTURY:
PECULIARITIES OF THE WAR
AND POST-WAR PERIODS**

**COLLECTED
OF SCIENTIFIC MATERIALS
OF THE XXIIIth INTERNATIONAL
SCIENTIFIC CONGRESS**
27 April 2023, Kharkiv (Ukraine)

Electronic vision

Харків | Kharkiv
2023

*Реєстраційне посвідчення УкрІНТЕІ МОН України
(№ 611 від 22 грудня 2022 р.)*

*Затверджено Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
протокол 26 червня 2023 року.*

Редколегія:

Л. О. Белова, доктор соціологічних наук, проф., заслужений працівник освіти України, директор ННІ “Інститут державного управління” ХНУ імені В. Н. Каразіна, президент ГО “Харківський університетський консорціум”;
В. Ф. Золотарьов, кандидат економічних наук, проф.;
Л. Ю. Величко, доктор юридичних наук, проф.;
В. Б. Дзюндзюк, доктор наук з державного управління, проф.;
В. П. Єлагін, доктор наук з державного управління, проф.;
М. А. Латинін, доктор наук з державного управління, проф.;
В. М. Мартиненко, доктор наук з державного управління, проф.;
Н. В. Статівка, доктор наук з державного управління, проф.

П88 Публічне управління XXI століття: особливості воєнного і після-воєнного періодів : зб. наук. матер. XXIII Міжнар. наук. конгресу [Електронний ресурс]. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. – (PDF 680 с.)

У збірнику наукових матеріалів, представлених до XXIII Міжнародного наукового конгресу “Публічне управління XXI століття: особливості воєнного і післявоєнного періодів”, висвітлено підходи й основні напрями досліджень публічної політики та управління в умовах гібридних загроз; визначено роль публічного управління економічною та цифровою модернізацією суспільства; розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності розвитку системи публічного управління та публічної служби в контексті викликів, породжених війною, а також перспективи розвитку системи публічного управління для виходу країни на траєкторію сталого розвитку і післявоєнний період.

ЗМІСТ

<i>Белова Людмила Олександрівна</i> Міжнародний науковий конгрес «Публічне управління XXI»: з історії наукового дискурсу	16

<i>Литвинов Олексій Миколайович</i> Публічне управління у повоєнні часи: шанс на зміну парадигми.....	19

<i>Дзюндзюк Вячеслав Борисович</i> Іраціональні причини російсько-української війни	21

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

<i>Круглов Віталій Вікторович</i> Публічне управління інфраструктурним розвитком країни на основі державно-приватного партнерства.....	24

<i>Крутий Олена Миколаївна, Бондаренко Леся Геннадіївна</i> Підвищення спроможності публічних органів влади щодо проблем інклюзії в умовах гібридних загроз.....	27

<i>Лукін Сергій Юрійович, Марусенко Аліна</i> Соціальна безбар'єрність в умовах подолання наслідків урбіциду	30

<i>Мельниченко Олександр Анатолійович, Моїсєнко Лідія Володимирівна</i> Передовий світовий досвід соціально-психологічної реабілітації сімей комбатантів: приклади для наслідування уповноваженими органами публічного управління	33

<i>Олуйко Віталій Миколайович</i> Особливості здійснення повноважень місцевих органів влади в умовах воєнного стану	38

<i>Орлов Олександр Валентинович</i> Понятійний аналіз термінів гібридна війна та гібридні загрози у категоріальній системі публічного управління	42

<i>Руденко Ольга Мстиславівна, Попик Андрій Васильович</i> Ризик-орієнтоване управління в системі публічного менеджменту: комунікативний аспект.....	52

<i>Базиляк Наталя Олегівна</i> Трансформація системи професійної освіти України в умовах сучасних соціально-гуманітарних викликів.....	55

<i>Будзин Віра Романівна</i> Державна демографічна політика в умовах сучасних соціальних та гуманітарних викликів	59
<i>Білоконь Михайло Вячеславович</i> Подолання інституційної ентропії в умовах гібридної війни	61
<i>Демченко Володимир Миколайович</i> Системи духовно-політичних цінностей: сучасне протистояння	65
<i>Єрмоленко Оксана Олександрівна, Георгієв Арсеній Любенович</i> Шляхи покращення системи мотивації праці публічних службовців	69
<i>Казаков Геннадій Ігорович, Фатюха Ярослава Юріївна</i> Дипломатичний службовець, як носій євроінтеграційного вектору України шляхом застосування публічного дипломатії (в умовах повномасштабного вторгнення рф)	74
<i>Кобзев Ігор Володимирович, Горелов Юрій Петрович,</i> Національні стратегії управління кібербезпекою країн ЄС в умовах гібридних загроз	78
<i>Козлов Костянтин Іванович, Булавенко Альона Леонідівна</i> Культура як фактор національної ідентичності українського народу	82
<i>Котуков Олександр Анатолійович</i> Реалізація інформаційної політики в Україні в умовах гібридних загроз	87
<i>Пахнін Микола Леонідович</i> Вплив медіа на діяльність органів публічної влади в умовах війни.....	91
<i>Радченко Оксана Олександрівна</i> Державна екологічна політика України в умовах сучасних загроз.....	95
<i>Соболь Роман Георгійович</i> Публічна політика у галузі страхування в умовах гібридних загроз	101
<i>Shur Valeriy Matviyovych, Ignatenko Lina Yuriivna, Babykh Oleksandr Viktorovych</i> Some aspects of state policy on human rights protection	104
<i>Shur Valeriy Matviyovych, Khmelnytskyi Andrii Volodymyrovych</i> Implementation of artificial intelligence into the system of modelling the consequences of management decisions in wartime and post-war conditions.....	109
<i>Германова Юлія Дмитрівна</i> Соціальна відповідальність власників телеграм-каналів або «ми відповідальні за тих, кого приручили».....	113
<i>Дворянов Віктор Петрович</i> Механізми протидії гібридній війні в сучасному інформаційному суспільстві.....	117
<i>Дмитренко Олена Борисівна</i> Інститути громадянського суспільства: законодавчо-нормативне поле	123

<i>Древаль Віталій Юрійович</i> Професійна підготовка та правова освіта учасників законотворчого процесу в контексті державного управління	126
<i>Косухіна Ксенія Валеріївна</i> Волонтерський рух в Україні: виклики та загрози	129
<i>Максак Володимир Іванович</i> Ефективність публічного управління: базові контенти	132
<i>Матвеева Лариса Володимирівна</i> Лідерство в публічному управлінні	135
<i>Мачабелі Тетяна Мигалівна</i> Взаємодії влади та громадськості з проблем гендерно зумовленого насильства в умовах гібридної війни	139
<i>Павловський Руслан Володимирович</i> Специфіка здійснення громадського контролю за дотриманням трудового законодавства	142
<i>Парубчак Галина Богданівна</i> Публічна політика в умовах сучасних глобальних викликів та загроз у сфері охорони здоров'я	146
<i>Прошук Едуард Петрович</i> Перспективи створення фізкультурно-спортивних кластерних об'єднань: імплементація європейського досвіду в умовах соціальних загроз	150
<i>Рибалко Костянтин Валерійович, Лариса Величко</i> Особливості публічного управління землями сільськогосподарського призначення в умовах воєнного стану та в післявоєнний час: загальнодержавний і регіональний аспекти	153
<i>Світлична Тетяна Валеріївна</i> Роль соціального партнерства в розвитку місцевих громад	157
<i>Усиченко Сергій Володимирович, Гайдученко Світлана Олександрівна</i> Фінансова децентралізація як чинник становлення самодостатньої системи місцевого самоврядування	160
<i>Усмонова Саодат Тохиржонівна</i> Реалізація принципу прозорості владу в умовах воєнного стану	162
<i>Чисневич Тетяна Миколаївна</i> Фінансування освіти в умовах війни в Україні: національні та євроінтеграційні аспекти	164
<i>Шевченко Валерія Миколаївна</i> Формування податкової культури під час протидії гібридним загрозам в Україні	168

<i>Балабась Катерина Романівна, Орел Юрій Леонідович</i> Стратегії та методи протидії інформаційно-психологічному впливу на суспільство в умовах російсько-української війни	171

<i>Жебелев Ігор Іванович</i> Державна політика розвитку національної транспортної інфраструктури України у воєнний та повоєнний період	175

<i>Кислиця Анастасія Василівна, Лукашев Сергій Валерійович</i> Модернізація управління персоналом в органах державної влади: вивчення передового досвіду Європейського Союзу	178

<i>Компанець Олександр Миколайович</i> Інноваційні вектори підвищення рівня професійної компетентності місцевих старост.....	181

<i>Кухарчик Олеся Ігорівна, Лола Юлія Юрівна</i> Проблема реалізації соціальної політики в державному просторі	185

<i>Левченко Каріна Олександрівна</i> Визначення пріоритетів розвитку пологівської територіальної громади в умовах повоєнної відбудови.....	190

<i>Мірошниченко Вадим Васильович</i> Енергетичний сектор інтеграції України до ЄС в умовах гібридних загроз.....	194

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ, ПОРОДЖЕНІ ВІЙНОЮ

<i>Gazarian Svitlana Viktorivna</i> Features of Public Service Functioning in Brazil: Experience to Reset the Ukrainian-Brazilian Partnership*	198

<i>Гайдученко Світлана Олександрівна</i> Особливості державної підтримки територіальних громад у сучасних умовах України: кадровий аспект.....	203

<i>Дейнека Олександр Георгійович, Котик Віталій Вікторович</i> Особливості публічного управління залізниць в умовах воєнного стану.....	206

<i>Дідок Юлія Валентинівна, Карамішев Дмитро Васильович, Замчий Сергій Володимирович</i> Трансформація організаційної структури публічних організацій на основі проектного підходу.....	210

<i>Дрешняк Валерій Михайлович</i> Моделі публічної комунікації у воєнний і поствоєнний періоди: потенційні проблеми взаємозаміни.....	214

<i>Слагін Віктор Павлович</i> Проблеми реформування механізмів соціальної політики в контексті європейської інтеграції України в післявоєнний період	219
<i>Зелінський Сергій Едуардович</i> Деякі аспекти готовності України до вступу в ЄС.....	223
<i>Карамішев Дмитро Васильович, Гордієнко Людмила Петрівна, Литвиненко Микола Іванович</i> Управління розвитком системи лікувально-евакуаційного забезпечення Збройних Сил України відповідно до стандартів НАТО	229
<i>Козюра Ігор Валерійович</i> Механізми муніципального менеджменту в умовах воєнного стану та відновлення	232
<i>Dr Mariusz Kotulski</i> Форма електронного документа в діяльності державного управління в Польщі	235
<i>Куц Юрій Олексійович</i> Інвайронменталізм як елемент соціальної відповідальності територіальної громади в поствоєнний період в Україні	242
<i>Лозинська Тамара Миколаївна</i> Досвід відновлення деокупованих територіальних громад	244
<i>Мамонтова Валентина Василівна</i> Публічне управління в Україні: проблема інституціональних диспропорцій	248
<i>Древалю Юрій Дмитрович, Мартиненко Василь Миколайович</i> Міждисциплінарність і державно-управлінські дослідження.....	252
<i>Міненко Володимир Леонідович</i> Особливості надання послуг Харківською обласною службою зайнятості в умовах воєнного стану.....	255
<i>Новаченко Тетяна Василівна, Дяченко Наталія Павлівна</i> Українське громадянське суспільство та влада в умовах війни: формування нових смислів взаємодії.....	259
<i>Пасемко Галина Павлівна, Таран Оксана Миколаївна</i> Стрес-менеджмент в органах публічної влади в умовах війни	262
<i>Пашко Людмила Андріївна</i> Щодо вирішення пріоритетних проблем вітчизняної системи публічного управління та публічної служби	265
<i>Петровський Петро Михайлович</i> Необхідність і соціальна значущість боротьби наукового фронту проти рашизму	270

<i>Писаренко В'ячеслав Петрович</i> Управління у сфері державної безпеки: проблеми кібербезпеки в період війни в Україні	273
<i>Сербогіна Тетяна Володимирівна, Сербогін Сергій Михайлович, Лісовенко Владислав Григорович</i> Аутсорсинг як засіб забезпечення принципу доступності в системі надання публічних послуг в умовах воєнного стану	277
<i>Сичова Вікторія Вікторівна</i> Формування органами влади мотивації українців до національного спротиву в умовах російсько-української війни	280
<i>Сорокіна Наталія Григорівна</i> Впровадження системи управління доброчесністю на публічній службі в умовах сучасних викликів і загроз	284
<i>Степанов Віктор Юрійович</i> Державне регулювання безпеки в галузі туризму	287
<i>Токар Маріан Юрійович</i> Актуальні проблеми культури публічних службовців у перспективних умовах подальшої децентралізації повоєнної України	290
<i>Федчишин Сергій Анатолійович</i> Кадровий резерв для проходження державної служби на деокупованих територіях України: концептуальні ідеї	294
<i>Цокур Євген Георгійович, Чайка Ірина Юріївна</i> Особливості реалізації функцій із забезпечення національної безпеки і оборони держави на місцевому рівні: зарубіжний досвід і українські реалії	299
<i>Боковикова Юлія Володимирівна, Борисевич Катерина Володимирівна</i> Взаємодія громадських об'єднань з органами публічної влади у післявоєнний час	303
<i>Oleh Vashev, Anastasiia Vasheva, Larysa Ivanova</i> Restoration and transformation of the healthcare system of Ukraine in the post-war period	307
<i>Дубовик Катерина Євгенівна, Шевченко Ольга Вікторівна</i> Захист прав дітей на деокупованих територіях	311
<i>Євдокимов Вадім Олександрович</i> Неформальне лідерство в колективі: шкода чи користь	314
<i>Живило Ірина Олександрівна</i> Проблематика удосконалення нормативно-правової бази за напрямком рідкісні (орфанні) захворювання держави в умовах воєнного стану	318
<i>Кириї Сергій Леонідович</i> Негативні наслідки впровадження реформи публічного управління в Україні	323

<i>Медведев Ігор Анатолійович</i> Досвід організаційних впливів на публічне управління в умовах воєнного стану (на прикладі м. Тростянець сумської області).....	327
<i>Меляков Антон Володимирович, Машкіна Ольга Іванівна</i> Забезпечення соціальних прав дітей захисників України: прикладі, суперечності, шляхи вдосконалення.....	332
<i>Олешко Олексій Миколайович</i> Соціальні мережі як платформа стратегічних комунікацій органів публічної влади	336
<i>Тамм Анатолій Євгенович, Зуб Алла Василівна</i> Проблеми здобуття освіти дітьми з особливими потребами в умовах воєнного стану	339
<i>Адамська Юліта</i> Захист прав державних службовців: правові аспекти	342
<i>Ганич Віталій Йосипович</i> Особливості та виклики управлінської культури суб'єктів публічного адміністрування в полікультурному регіоні	345
<i>Динчев Сергій Сергійович, Бікулов Дамір Тагірович</i> Пріоритетні напрями повоєнного відновлення України	350
<i>Древаль Віталій Юрійович</i> Парламентські слухання як дієвий засіб забезпечення народовладдя в часи демократизації та в умовах кризового стану	354
<i>Корчовий Роман Васильович</i> Спеціальні адміністративно-правові режими безпекового характеру: роль місцевого самоврядування.....	357
<i>Мідіна Анастасія Сергіївна</i> Вплив інформаційних процесів на розвиток кадрового потенціалу Національної гвардії України	361
<i>Пуль Світлана Сергіївна</i> Нормативно-правове забезпечення управління середньою освітою в умовах воєнного стану в Україні.....	365
<i>Савичук Олег Олександрович</i> Діяльність Верховної Ради в умовах війни: передумови, наявний стан і висновки на майбутнє	368
<i>Самолук Олександр Васильович</i> Державне регулювання та контроль у сфері житлового будівництва	373
<i>Соколік Лариса Олексіївна</i> Використання crowd-технологій в умовах воєнного стану	375

<i>Шепель Марина Євгенівна</i> Future Public Administration Professionals' Cross-Cultural Communicative Competence Development	379
<i>Шульський Іван Валерійович</i> Територіальна громада в системі місцевого самоврядування в Україні	384
<i>Щербіна Руслан Вікторович, Бікулов Дамір Тагірович</i> Стратегія повоєнного розвитку регіонів	387
<i>Демидов Олександр Михайлович</i> Впровадження штучного інтелекту у державному секторі: тематичний огляд для потреб відновлення України	389
<i>Верстюк Анастасія Андріївна, Крихтіна Юлія Олександрівна</i> Післявоєнне відновлення системи залізничного транспорту України з огляду політики Європейського зеленого курсу	395
<i>Аім-Абдельмалек Алесь Амірушович, Гайдученко Світлана Олександрівна</i> Шляхи попередження та протидії корупції у владних структурах сучасної України	400
<i>Білокудря Любов Вікторівна</i> Проблеми взаємодії органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства щодо забезпечення розвитку громад в умовах війни	402
<i>Євглевська Еріка Романівна, Гайдученко Світлана Олександрівна</i> Шляхи формування громадянської компетентності населення територіальних громад України	406
<i>Кекух Анна Ігорівна, Гордієнко Євгенія Петрівна</i> Співпраця органів державної влади з волонтерськими організаціями у сфері соціального захисту	409
<i>Кузьменко Сергій Леонідович</i> Самоорганізація населення дієвий інструмент розвитку системи публічного управління в Україні	412
<i>Лиганова Софія Петрівна, Гайдученко Світлана Олександрівна</i> Сучасний рівень політичної культури у владних структурах України: комунікаційний аспект	415
<i>Рожда Олександр Олександрович, Гайдученко Світлана Олександрівна</i> До питання соціально-економічної безпеки регіонів України	417
<i>Сергієнко Марина Олексіївна, Лихван Анастасія Сергіївна</i> Відновлення системи публічного управління на звільнених територіях України: досвід балканських країн	419
<i>Харук Іван Іванович</i> Організація волонтерського руху в умовах гаджетизації та розвитку сучасних комп'ютерних технологій	422

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ ТА ЦИФРОВОЮ МОДЕРНІЗАЦІЄЮ СУСПІЛЬСТВА

Бобровська Олена Юріївна

Підхід до визначення змісту підготовки і підвищення кваліфікації фахівців державної служби в умовах формування економіки знань 426

Дегтяр Андрій Олегович, Бублій Максим Петрович

Удосконалення публічного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства 432

Дунаєв Ігор Володимирович

Прозорість штучного інтелекту в публічному управлінні: необхідна умова і досвід правового закріплення..... 435

Коваленко Микола Миколайович

Деофшоризація в системі забезпечення мобілізації економіки України..... 443

Латинін Микола Анатолійович, Біловіцька Юлія Андріївна

Удосконалення економічного механізму реалізації державної політики сталого розвитку «зеленої» економіки в Україні 446

Малиновський Валентин Ярославович

Цифровізація як технологія подолання корупції в публічному управлінні..... 450

Статівка Наталія Валеріївна

Цифровізація як пріоритет трансформації публічного управління 454

Степаненко Сергій Васильович

Адміністративно-правові засади переміщення товарів через митний кордон 458

Степанов Віктор Юрійович

Вплив індустрії туризму на економічне зростання України 460

Терещенко Діна Акрамівна

Специфіка публічного управління соціально-економічними макросистемами в умовах мінливого інституційного середовища 463

Акімов Андрій Володимирович

Формування національної стійкості як один з ключових напрямів забезпечення інформаційної безпеки держави 466

Бабаєв Валерій Юрійович

Інструменти державної підтримки формування Індустрії-4.0 в умовах відновлення економіки України..... 469

Гібадулін Олексій Володимирович

Єдиний інфраструктурний простір для інноваційного розвитку економіки промисловості України реалії та перспективи..... 473

<i>Голованова Ганна Євгеніївна, Латинін Євген Миколайович</i> Підвищення ефективності роботи персоналу підприємства за допомогою ІТ-технологій.....	479
<i>Гордієнко Євгенія Петрівна, Головач Віктор Михайлович</i> Розвиток аграрного ринку в умовах війни	482
<i>Живило Євген Олександрович</i> Актуальні проблеми кібербезпеки в системах електронних комунікацій учасників фінансового ринку України з урахуванням міжнародних практик у цій сфері	485
<i>Єрмоленко Оксана Олександрівна, Манько Ірина Володимирівна</i> Формування сучасного іміджу публічного службовця.....	491
<i>Клименко Наталія Григорівна</i> Державна підтримка інноваційного розвитку підприємницької діяльності.....	496
<i>Кулінська Анжела Вікторівна</i> Підвищення рівня інвестиційної безпеки суб'єктів господарювання на державному рівні в існуючих нестабільних умовах.....	499
<i>Мартиненко Наталія Василівна</i> Актуальні питання судово-економічної експертизи, пов'язані з визначенням шкоди та обсягу збитків, спричинених російською агресією.....	505
<i>Марченко Людмила Юріївна</i> Особливості виконання повноважень органами Державної казначейської служби в умовах правового режиму воєнного стану.....	511
<i>Надточій Алла Олександрівна, Смаглюк Анна Андріївна</i> Неформальна зайнятість в Україні: оцінка причин і наслідків.....	515
<i>Олійник Олександр Миколайович, Бікулов Руслан Тагірович</i> Подолання наслідків соціально-економічної кризи через реінтеграцію територій.....	519
<i>Пастух Катерина Валеріївна</i> Публічне управління в соціально-економічній сфері.....	521
<i>Петькун Світлана Михайлівна</i> Напрями наближення цифрової трансформації України до ЄС.....	524
<i>Ревенко Олена Вікторівна</i> Дослідження організаційно-економічних умов розвитку та цифрової трансформації малого бізнесу в Україні.....	527
<i>Ревенко Тетяна Вікторівна</i> Проблеми розвитку цифрових технологій в освітньому процесі	531
<i>Стороженко Ліна Григорівна</i> Соціальні мережі як фактор впливу на формування нетократичного публічного управління.....	533

<i>Тарабан Світлана Василівна</i> Харківщина: наслідки війни для економіки та поступове відновлення регіону.....	536
<i>Тимохова Галина Борисівна, Заїка Ольга Вікторівна</i> Трансформація людського капіталу в умовах цифровізації економічних систем.....	540
<i>Харченко Тетяна Олександрівна</i> Державна політика цифрової трансформації аграрного сектору.....	544
<i>Черноіваненко Аліна Володимирівна</i> Інформаційна політика України як засіб ефективної боротьби з російською пропагандою та дезінформацією.....	547
<i>Бало Сніжана Олександрівна</i> Партнерські відносини між державою та банківським сектором в Україні.....	551
<i>Бабаєва Ірина Олексіївна</i> Публічна політика збереження людського потенціалу сільської місцевості України в умовах воєнного стану.....	554
<i>Байдюк Сергій Васильович</i> Стимулювання соціальної відповідальності підприємств у сфері охорони праці.....	559
<i>Басюк Олександр Петрович, Дунаєв Ігор Володимирович</i> Аспекти використання штучного інтелекту в публічному управлінні.....	563
<i>Боднар Катерина Віталіївна</i> Механізм забезпечення сталого розвитку регіону	567
<i>Бойко Жанна Олексіївна</i> Державне унормування процесу влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, у сімейні форми виховання в умовах воєнного стану	570
<i>Веретельніков Ігор Олегович</i> Державні механізми забезпечення стабільності банківської системи в умовах воєнного стану.....	574
<i>Гараз Іван Вікторович</i> Регіональна інноваційна система як об'єкт державного регулювання	578
<i>Громов Сергій Олександрович</i> Застосування блокчейн в управлінні ланцюгами постачання державних корпорацій.....	581
<i>Зміївська Ольга Володимирівна</i> Пріоритетні напрямки державної молодіжної політики України	586
<i>Єрмак Валерій Олександрович</i> Проблеми та перспективи розвитку банківської системи в умовах післявоєнної відбудови економіки України	589

<i>Кокорев Володимир Володимирович</i> Теоретичні аспекти впливу держави на розвиток регіональної транспортної інфраструктури	593
<i>Колесніков Дмитро Дмитрович</i> Наукові аспекти державного регулювання у сфері обігу лікарських засобів	595
<i>Корлякова Ірина Борисівна, Орел Юрій Леонідович</i> Картування (мепінг) як інструмент управління розвитком територіальних громад на проєктних засадах	599
<i>Костенніков Дмитро Михайлович</i> Українські громадяни та мігранти як потенційні трудові ресурси для будівельного відновлення повоєнної України	603
<i>Кудь Александр Александрович</i> Нові децентралізовані моделі управління: від DAO і децентралізованих платформ до екосистем сервісів на блокчейні для потреб сучасного суспільства і держави	606
<i>Лашин Петро Михайлович</i> Основні аспекти державного регулювання малого та середнього підприємництва у Харківській області	613
<i>Ломака Олександр Олексійович</i> Публічне управління промисловим комплексом як економічною системою	616
<i>Лопатченко І. С.</i> Новітні медіа комунікативні технології взаємодії влади і суспільства	618
<i>Макуріна Олександра Андріївна</i> Освітньо-науковий простір вітчизняних університетів в умовах воєнного стану: аналіз тенденцій	621
<i>Мирошниченко Анна Володимирівна</i> Проблемні питання планування відбудови житла	625
<i>Момот Аліна Анатоліївна</i> Система міського пасажирського транспорту як об'єкт управління	628
<i>Односталко Даніїл Володимирович</i> Демографічні загрози економічній безпеці України під час війни	631
<i>Papyrin Denys Oleksandrovych</i> Institutional threats to the economic security of the state at the current stage	635
<i>Петренко Сергій Миколайович</i> Передумови створення сільськогосподарських кооперативів на рівні територіальних громад	638

<i>Попов Олександр Володимирович</i> Механізми залучення інвестиційних ресурсів та коштів міжнародних донорів для відновлення територіальних громад	642
<i>Савенкова Анастасія Євгенівна</i> Цифровізація в процесі діяльності Державної податкової служби України: перспективи та особливості.....	646
<i>Соколовська Марина Вікторівна, Гордієнко Євгенія Петрівна</i> Цифровізація органів публічної влади через єдиний державний вебпортал електронних послуг дія	650
<i>Тимоха Анатолій Денисович, Михайлець Лариса Михайлівна</i> Публічне управління розвитком дорожньо-транспортної інфраструктури в Україні.....	655
<i>Шуванов Андрій Романович</i> Структурні зміни національної економіки України: загрози та можливості	660
<i>Шуфрин Олександр Несторович, Казюк Яніна Мирославівна</i> Удосконалення регіонального управління в межах євроатлантичної інтеграції України	663
<i>Варакута Інна Олександрівна, Крушельницька Таїсія Анатоліївна</i> Використання локальних та глобальних інформаційних мереж у наданні допомоги внутрішньо переміщеним особам в Україні та за кордоном.....	667
<i>Kindinova Anastasiia, Pylyp Hovorov, Olena Ilienکو</i> Automation of processes as a direction of energy management and energy saving in city life support systems.....	672
<i>Філонова Анастасія Олександрівна, Масюк Олег Петрович</i> Цифровізація територіальних громад у воєнний та післявоєнний час	675

Бєлова Людмила Олександрівна,
доктор соціологічних наук, проф., заслужений працівник освіти України,
в.о. директора
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ КОНГРЕС «ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ XXI»: 3 ІСТОРІЇ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

27 квітня 2023 року організаційний комітет Міжнародного наукового конгресу «Публічне управління XXI» розгорнув міжнародну наукову дискусію, запросивши українських і зарубіжних науковців, викладачів, представників органів публічної влади і громадських організацій, молодих учених і студентів долучитися до обґрунтування особливостей публічного управління під час війни та пошуку шляхів виходу України на траєкторію сталого розвитку в післявоєнний період. Слід відзначити, що науковий дискурс із питань публічного управління в такому форматі триває 23-й рік поспіль, щороку розширюючи коло учасників і партнерів, тому варто згадати і про його історію.

Державне управління як галузь науки було затверджене наказом ВАК України «Про перелік спеціальностей наукових працівників» від 13 березня 1997 року. Відтоді в Україні починають формуватися всі необхідні організаційні структури для розвитку цієї наукової галузі.

З метою залучення найкращих фахівців для викладання навчальних дисциплін за магістерською й аспірантською програмами з державного управління 12 червня 1997 року в Харкові було утворено Науково-методичне об'єднання (НМО) вищих навчальних закладів зі спеціальності “Державне управління”. Окрім Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президенті України, до НМО увійшли Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Національний технічний університет «ХПІ», Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого, Харківська національна академія міського господарства, Харківський національний економічний університет, Національний університет радіоелектроніки та інші (усього 12 ЗВО).

Уже на перших спільних науково-комунікативних заходах НМО розгорнулася широка дискусія навколо проблем прямого чи опосередкованого впливу державного управління у вільному сучасному ринковому суспільстві. Виникла гостра необхідність у платформі (форматі) для продовження наукового дискурсу із залученням зарубіжних партнерів, управлінців-практиків, науковців із різних регіонів України. Такою платформою і став Перший міжнародний науковий конгрес «Державне управління та місцеве самоврядування» (далі – Конгрес), який відбувся 26 лютого 2021 року на базі Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України. Відтоді Конгрес проводиться щороку, актуальність питань для обговорення зумовлює широке представництво українських учених і міжнародних партнерів, зацікавлених у розвитку наукової галузі “Державне управління”. У цих зібраннях активну участь завжди брали й керівники Харківської, Сумської, Полтавської та Луганської обласних адміністрацій. З 2015 р. проведенням Конгресу опікується Харківський університетський консорціум.

У різні роки зарубіжними партнерами з організації Конгресу були представники Каунаського технологічного університету (Литва), мерії міста Марбург (Німеччина), Центру захисту прав людини (Молдова), Інституту регіонального управління м. Лілль (Франція), Тяньцзіньської адміністративної академії (Китай), Академії державного і суспільного будівництва при Президентові Республіки Узбекистан, Державного університету штату Монтана (США), Поморської академії управління (Польща) та ін.

Мета Конгресу залишається незмінною вже 23 роки – узагальнення й оприлюднення результатів наукових досліджень у галузі публічного управління та адміністрування, практики державотворення, а також розробка пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності інституцій державної влади й місцевого самоврядування. Разом із тим щороку у фокусі обговорення перебувають найактуальніші для розвитку держави питання в режимі реального часу.

Основні наукові доробки Конгресу – це щорічний збірник тез доповідей, який розміщується у відкритому доступі, а також ухвалені рекомендації Конгресу за результатами обговорення найактуальніших проблем розвитку державного управління й місцевого самоврядування в Україні і світі.

У роботі цьогорічного XXIII Міжнародного наукового конгресу “Публічне управління XXI століття: особливості воєнного і післявоєн-

ного періодів” узяли участь зарубіжні вчені з таких університетів, як Єнський університет Фрідріха Шиллера (Єна, Німеччина), Естонська академія електронного урядування, Університет імені Адама Міцкевича (м. Познань, Польща), Ягеллонський університет (м. Краків, Польща), Інститут безпекових наук у Природничо-гуманітарному університеті в Седльце (Польща), Відкритий університет Ізраїлю (*Тель-Авів*) та ін. Широке є й коло науковців із різних регіонів України. Свої тези доповідей на дискусійні групи подали науковці з Херсонського національного технічного університету, Національного університету «Львівська політехніка», Українського державного університету науки і технологій (м. Дніпро), Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», Національного університету «Одеська політехніка», Вищої школи публічного управління (м. Київ) та ін. Майже всі заклади вищої освіти Харкова, об'єднані в Харківський університетський консорціум, також стали учасниками Конгресу в різних форматах. На пленарному засіданні й під час роботи дискусійних груп обговорювалися виступи очільників органів державної влади й місцевого самоврядування.

Цьогорічний Конгрес – ще одна можливість для представників органів влади й науковців не тільки обмінятися теоретичними здобутками, а й ознайомитися з тими передовими практиками, що формують підстави для виходу як країни в цілому, так і окремих регіонів України на траєкторію сталого розвитку в післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Переліку спеціальностей у наукових працівників : наказ ВАК України від 13.03.1997 № 86. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0133-97#Text
2. Корженко В. В. 10 років на службі науки «Державне управління». *Державне управління та місцеве самоврядування* : тези X Міжнар. наук. конгресу, 26 березня 2010 р. Харків : Вид-во «Магістр», 2010, С. 14 –15.

Литвинов Олексій Миколайович,
доктор юридичних наук, проф., заслужений працівник освіти України,
директор Департаменту науки і освіти
Харківської обласної військової адміністрації
м. Харків, Україна

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У ПОВОЄННІ ЧАСИ: ШАНС НА ЗМІНУ ПАРАДИГМИ

Ми звикли казати, що ефективність соціальної системи на-пряму залежить від організованості та раціональності управління. Проте повоєнні часи – це, безсумнівно, кризовий стан. Для нього ха-рактерне відчуття тривоги, відчуття розпаду єдиного і стабільного укладу. Але в той же час у цьому розпаді з'являється шанс для но-вого, іншого. Те, що з традиційних позицій здається хаосом і безла-дом, зараз видається різноманіттям можливостей. Нестабільність, невизначеність і багатозначність процесів, що розвиваються в суспільстві, розглядається не як прояв патології системи, а як ознака і умова її життєздатності. Різноманітність елементів у системі робить її стійкою до багатоваріантного майбутнього.

Які ж рекомендації можна дати тим, хто розроблятиме пара-дигмальні уявлення про повоєнне управління?

По-перше, слід визнати неможливість підпорядкування складних систем, подібних сучасним економікам, кібернетичному контролю через відсутність детальної й постійної сигналізації «зни-зу вгору», що через вибуховий характер відносин перетворює кон-кретну предметну сферу на «чорну діру», а в умовах симуляторів – на віртуальну пастку.

По-друге, складний, комплексний характер соціальних про-блем, зокрема і проблем організації та здійснення управління, вимагає поглиблення інтеграції нових підходів до аналізу над-складних організаційно-управлінських утворень. Розроблення цієї проблематики в контексті вимог оптимізації державного механізму є головним науковим завданням сучасних дослідників.

По-третє, виникає ще й завдання розроблення комплексних заходів з упровадження у практику управління результатів науко-вих досліджень. Треба мати на увазі, що розроблення таких захо-дів пов'язано з вирішенням саме специфічних завдань управління. І ці дослідження зорієнтовано на постановку та розгляд нових

управлінських проблем, що мають як поточне, так і перспективне значення. Саме управління при цьому інтегрується до сфери соціології та права. Така інтеграція управління має відношення ще й до політики. Але тут важливо окреслити простір узгодження розглянутих галузей знання.

По-четверте, зміст управлінських рішень повинен визначатися соціальною реальністю. Причому ці реалії треба не тільки виявляти, але й аналізувати, адже управління вимагає від науки не лише емпіричного матеріалу, але і його інтерпретації. Виявляючи взаємозв'язки управління, наука ще й коментує їх зі своїх позицій. Роль досліджень, що проводяться з метою успішного розв'язання нових проблем управління, зростає завдяки тому, що вони, в остаточному підсумку, завершуються конкретизацією управлінських рішень.

По-п'яте, ефективність управління найперше вимагає орієнтації досліджень на конкретний практичний результат. Орієнтація на потреби практики, її інтереси і запити – це головне для досліджень. Однак, часто буває так, що практика не готова правильно оцінити пропонувані їй варіанти рішення, зрозуміти і розібратися в них, а тому свідомо їх відкидає. По-перше, їй не вистачає теоретичних знань. По-друге (що випливає з першого), їй вигідно використовувати звичні, усталені, традиційно-рутинні методи. Саме про це свідчать спостереження. Вони показують, зокрема, що нерідко під час прийняття управлінських рішень практики орієнтуються на застарілі поточні, а не нові перспективні положення. Це призводить до збоїв, до зміцнення в системі управління вже напрацьованих і перевірених часом методів, що, зрозуміло, стримує отримання позитивних результатів. При цьому зникають і стимули до розв'язання теоретичних проблем, знижується ефективність самих досліджень тощо. Можливо, у рутинній течущій вони не завжди потрібні. Практика може використовувати і старі, перевірені роками знання. Наука потрібна тоді, коли виникає необхідність в отриманні саме нового знання.

По-шосте, проблема одержання інформації. Під час збирання такої інформації за допомогою досліджень і в ході організації управління наголос повинен робитися на конкретних об'єктах, у межах яких формуються теоретичні та практичні висновки управлінського характеру.

Дзюндзюк Вячеслав Борисович,
доктор державного управління, проф.,
завідувач кафедри публічної політики
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

ІРРАЦІОНАЛЬНІ ПРИЧИНИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Щодо нинішньої війни в Україні можна сказати, що ще десять років тому ніхто не вірив, що у 21 сторіччі можлива широкомасштабна війна у середині Європи. Більше того, до 24 лютого цього року переважна більшість аналітиків та експертів пояснювали, чому НЕ буде повномасштабної війни, а продовжиться гібридна війна, яка розпочалася у 2014 році. Але це сталося. Чому це сталося?

На мою думку, цьому сприяли чотири причини:

1. Альтернативна реальність.
2. Безкарність.
3. Манія величч.
4. Російський національний менталітет.

Альтернативна реальність. Багато населення Росії живе в альтернативній реальності, створеній російським телебаченням. У Росії повністю знищено незалежне телебачення, тому стало можливим розповідати з телеекранів те, що необхідно російській влади. Усі російські інформаційні телепередачі насправді стали пропагандистськими.

Парадокс полягає в тому, що ці меседжі призначалися російському народу, але згодом у них повірила і російська влада, зокрема Путін, що добре видно у його виступах останні роки.

Безкарність. Згадаймо, що трапилося з Росією після вторгнення до Грузії в 2008 році? Нічого. Реальна політика та бізнес як завжди. Що сталося з Росією після того, як російські війська стали знищувати мирне населення Сирії? Нічого. Реальна політика та бізнес як завжди. Що трапилося з Росією після окупації українських територій у 2014 році? Нічого. Так, санкції було введено, але вони серйозного ефекту не справили на економіку Росії. Знову перемогли реальна політика та бізнес як завжди. Тому Путін повірив, що можна практично безкарно вторгтися в іншу країну, окупувати чужу територію та знищувати цивільну інфраструктуру та мирне населення.

Манія величі. Я часто зустрічаю думку, що Путін розв'язав війну з Україною у 2014 р. через побоювання так званих кольорових революцій, що така революція може статися в Росії. У Росії революція відбутися не може, і це Путін знає. Для революції потрібні лідери, яких немає, та маси, які готові піти за лідерами, яких також немає. У Росії може статися чи переворот, чи стихійні бунти. Звичайно, все може змінитись, але зараз це так.

Путіну 70 років. Він одержав усе, що хотів. Необмежена влада, гроші, палаци, яхти. Реальної опозиції немає, свободу слова знищено. Народ переважно якщо не любить, то підтримує. Тому Путін вирішив увійти до історії як керівник держави, який відтворив російську імперію. Або радянську імперію, без Польщі та Фінляндії.

Два успішні кроки у цьому напрямі він уже зробив: це окупація Криму та фактична анексія Білорусі. Була спроба зробити третій крок, коли російські так звані миротворці увійшли до Казахстану у січні минулого року. Але швидко вийшли, очевидно, через позицію Китаю. Тож наступним кроком стала Україна, без якої російської імперії бути не може. Не секрет, що на початку військової кампанії однією з цілей була зміна нинішнього українського керівництва у Києві на проросійське. І тому відводилося часу максимум тиждень, тобто розрахунок був на класичний блицкриг.

Перемога саме над Україною перетворилася для Путіна на іде фікс, я навіть сказав би маніакальну ідею, тому він буде останньою людиною, яка відмовиться від продовження війни, якщо не буде задоволений досягнутим. Тут його поведінка виходить за межі нормальної логіки і є абсолютно ірраціональною.

Але при цьому наївно вважати, що це війна лише Путіна та його оточення. Це війна всієї Росії, всього російського народу, оскільки, за даними соціологічних опитувань, близько 70 % росіян підтримують так звану спецоперацію в Україні. Хтось може сказати, що це не так, що люди бояться висловлювати свою реальну позицію під час опитувань. Але чимало переговорів російських військових зі своїми сім'ями, які перехоплюють українські спецслужби, підтверджують їхню підтримку війни.

І тут я хотів би знов повернутись до чинників, що спричинили, на мою думку, цю війну, а також спричинять нашу перемогу, а саме до російського менталітету та його відмінностей від українського. Розуміння цих відмінностей багато у чому прояснює як ти речі, які демонструють росіяни під час війни і які нам видаються просто

дикими, а також проявлює, чому ми вистояли проти російської навали, не дали захопити Київ за три дні.

Порівнюючи ментальні особливості росіян та українців, можна бачити, що повністю сприйняти російські цінності українці не могли, незважаючи на те, що частина України увійшла до Російської імперії і що релігійні цінності у росіян і українців є, у принципі, тотожними.

Коріння початку нинішньої загарбницької війни Росії проти України і того, що вона досі триває значною мірою знаходяться у російському імперському менталітеті, який притаманний, на мою думку, не менш, ніж 90 % росіян, навіть тим, хто вважає себе опозиціонерами до російської влади.

Слід розуміти, що хоча від початку проголошення Україною незалежності у 1991 р. пройшло більше 30 років, не тільки російське політичне керівництво та російська політична еліта, а й російський народ так і не змогли примиритись з цим фактом. Мріючи про відродження квазі-радянської імперії, вони добре розуміють, що така імперія неможлива без України.

Слід розуміти, що нинішній фронт розділяє не лише дві воюючі сторони, він розділяє два цивілізаційні виміри. Мабуть, не зовсім правильно їх називати, як це часто роблять, європейським і азійським, але не можна не визнати, що зараз саме Україна виступає останнім рубежем захисту європейських цінностей. І це не просто красиві слова, адже Європа дійсно потребує захисту демократичних цінностей, і агресор тут той самий, Росія, просто проти інших європейських країн вона використовує інструменти гібридної війни. Поки що гібридної.

Зрештою, слід розуміти, що Росія воює не лише з Україною, а й з тими цінностями, яких ми прагнемо і які є неприйнятними для неї: демократія, свобода слова, повага до прав людини, ринкова економіка.

Але я абсолютно впевнений, що нинішні випробування зроблять нас і Україну сильнішими, ми обов'язково переможемо і повернемо всі тимчасово окуповані території.

Слава Україні!

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Круглов Віталій Вікторович,

доктор наук з державного управління, доц.,

професор кафедри соціології і публічного управління

*Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна*

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ІНФРАСТРУКТУРНИМ РОЗВИТКОМ КРАЇНИ НА ОСНОВІ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Головною передумовою зростання економічного потенціалу держави є розвиток інфраструктури країни. Враховуючи сучасний стан дорожньо-транспортної мережі, закладів сфери охорони здоров'я та житлово-комунального господарства, існує необхідність залучення додаткових інвестицій у модернізацію існуючих об'єктів та будівництво необхідної кількості нової сучасної інфраструктури. Висока вартість створення соціально важливих об'єктів та обмеженість ресурсів державного бюджету визначили актуальні проблеми пошуку інноваційних підходів до подальшого розвитку інфраструктури країни.

Результатом використання об'єктів інфраструктури є виробництво суспільних благ, а держава є зацікавленою стороною в процесі надання соціально значущих послуг. У процесі пошуку оптимальних моделей спільного проектування, будівництва та експлуатації багато країн використовували модель державно-приватного партнерства (ДПП). Ця модель передбачає інноваційні технології та управлінські навички, активне залучення приватного сектору до виробництва та надання державних послуг. Використання ДПП, делегуючи окремі функції публічного управління, допомагає вирішити проблему бюджетного дефіциту та надмірних витрат, розриву між попитом і пропозицією та неефективності державних послуг [1].

Виходячи з сучасного стану розвитку ДПП в Україні, актуальним є використання партнерства держави та суб'єктів господарювання як одного з факторів стабілізації макроекономічного середовища та елементів сучасного підходу до публічного управління. Серед важливих питань – зміцнення політичної стабільності, верховенства права, покращення інвестиційного клімату та якості галузевого законодавства, а також вдосконалення адміністративних процедур вибору приватного партнера, організації та ведення бізнесу, захисту прав інтелектуальної власності. У майбутньому стратегічні документи, спрямовані на галузевий та регіональний розвиток, вимагатимуть змін щодо можливості реалізації інфраструктурних проєктів на умовах партнерства держави та приватних власників.

Державна політика розвитку ДПП передбачає здійснення необхідних змін в інституційному середовищі; законодавче формування ефективних правових механізмів; посилення захисту приватних інвесторів при реалізації інфраструктурних проєктів через механізми державно-приватного партнерства. Важливо розробити методичні підходи до визначення ефективності проєктів; використання інструментів територіального маркетингу та податкових пільг для приватних партнерів у проєктах ДПП.

Враховуючи величезні втрати інфраструктури України через російську військову агресію, відновлення є ключовою проблематикою для економічної стабілізації країни. Потреби у створенні об'єктів капітального будівництва настільки масштабні, що в рази перевищують можливості та ресурси держави. Окремі розрахунки Світового банку демонструють, що загальні потреби України для відновлення та будівництва нових об'єктів у інфраструктурному, виробничому та соціальному секторах оцінюють як мінімум у 349 млрд дол США, що більш ніж у півтора рази перевищує розмір української економіки у 2021 році [2]. Крім того, очікується, що потреби у фінансуванні, які складаються з дефіциту і погашення боргу, зростуть з 4 млрд дол США на місяць (І півріччя 2022 року) до 4,5 млрд дол США на місяць в подальшому [3]. Отже, можливості державного фінансування будівництва інфраструктури суттєво знижуються, що передбачає пошуку додаткових ресурсів та нових підходів у системі публічного управління.

У нинішніх складних умовах доцільним вбачається широке використання моделей державно-приватного партнерства при впровадженні значної кількості інфраструктурних проєктів. Зазначеному підходу має передувати виокремлення безпечних територій та визначення об'єктів, які мають відновлюватися першочергово для забезпечення надання суспільних послуг на об'єктах критичної інфраструктури в різних секторах господарювання (безпека, транспорт, заклади освіти, охорона здоров'я, зв'язок, житлово-комунальне господарство, промисловість). Використання у післявоєнній відбудові моделей державно-приватного партнерства потребує удосконалення напрямів, формують умови для розвитку інноваційних моделей: правового регулювання, інвестиційного та бізнес-клімату, інституцій, фінансування та досвіду [4].

Таким чином, сучасні інноваційні підходи до реалізації інфраструктурних проєктів на основі державно-приватного партнерства дають змогу сформулювати довгострокові стратегії залучення приватних інвестицій, посилення функцій публічного управління та регулювання, зменшення навантаження на державний бюджет, вирішення проблем забезпечення якості послуг, прискорення розвитку територій на регіональному та місцевому рівнях. Крім того, зважаючи на значний бюджетний дефіцит, доцільним є використання моделей державно-приватного партнерства в процесі післявоєнної відбудови зруйнованої та пошкодженої інфраструктури в Україні.

Список використаних джерел:

1. Gryshchenko, I., Kruhlov, V., Lypchuk, O., Lomaka, I., & Kobets, Y. Infrastructural Development of Smart Cities as the Background of Digital Transformation of Territorial Units. *Cuestiones Políticas*. 2022. № 40 (73). P. 233–250.
2. Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Estimated \$349 Billion. Press Release. World Bank, 2022. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/09/09/ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-estimated-349-billion>.
3. Social Protection for Recovery Europe and Central Asia Economic Update. World Bank, 2022. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/a60043e6-7bc3-5d56-bf41-c4b15bfd022d>.
4. Круглов В. В. Державно-приватне партнерство як інструмент інфраструктурного відновлення українських міст. *Актуальні проблеми державного управління*. 2022. № 1 (60). С. 62–76.

Крутий Олена Миколаївна,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри публічної політики
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Бондаренко Леся Геннадіївна,

*аспірантка кафедри публічної політики
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ПІДВИЩЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ПУБЛІЧНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЩОДО ПРОБЛЕМ ІНКЛЮЗІЇ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Протягом усього періоду державної незалежності наша країна не стикалася з такими гібридними загрозами, коли значна частина території була б охоплена активними бойовими діями, або ж окупована. В умовах війни процес залучення та інтегрування людей та груп, які перебувають у несприятливих умовах та/або постраждали від будь-якої дискримінації, насилля, мають певні обмежені можливості, особливо ускладняється. Аналіз наукових публікацій щодо підвищення спроможності публічних органів влади з проблем інклюзії в умовах гібридних загроз засвідчує про недосконалість взаємодії влади та громадськості у вирішенні проблеми. Це визначає актуальність дослідження.

Теоретичні та практичні аспекти проблематики реалізації державної політики у вирішенні проблем інклюзії досліджують наступні науковці: О. В. Кресін, У. Скрипнюк, О. Продіус, F. Caldeira, T. Cruz, P. Simoes, E. Monteiro автор та ін. [1; 2; 3].

Дослідження підвищення спроможності публічних органів влади щодо проблем інклюзії в умовах гібридних загроз, вказує на необхідність двосторонньої діалогової взаємодії влади та громадськості [1]. Так, сам принцип інклюзії (інклюзивності) передбачає процес залучення та інтегрування всіх людей і групи в діяльність, організації, політичні та громадські процеси, насамперед тих, хто перебуває у несприятливих умовах, постраждав від будь-якої дискримінації, насилля або має будь-які обмежені можливості.

Наприклад, інклюзивна практика найму, ведення бізнесу, інклюзивні громадські простори, інклюзивна освіта тощо. Тому, сам принцип інклюзії, з одного боку, передбачає визначну роль держави, що забезпечує інтеграцію, з іншого боку, активну участь громадськості.

Для підвищення спроможності публічних органів влади з зазначеної проблеми, необхідним є розроблення засобів, створення інструментарію, який спиратиметься на практичний досвід муніципальних органів влади та місцевих суб'єктів у втіленні національної політики у такі рішення, як відповідне житло, доступ до документації та соціально-економічна інклюзія. Партисипативні підходи призводять до розумнішої політики та більш ефективних програм у сприйнятті інклюзивності [2].

З боку держави, для підвищення спроможності публічних органів влади щодо проблем інклюзії в умовах гібридних загроз, конструктивними практиками є такі, що забезпечують наступне: рівні можливості для всіх цільових груп (жінки та чоловіки різного віку, особи з інвалідністю, нацменшини тощо); застосування інклюзивного підходу до участі, гендерний мейнстрімінг, різноманітність та вікову орієнтацію; гарантує, що рівність та різноманітність є важливою частиною того, як надаються послуги, беручи до уваги різні потреби та можливості; надає актуальну інформацію про ініціативу різними мовами, форматами та каналами комунікації, забезпечуючи віковий, гендерний та різноманітний підхід до цільової аудиторії; вносить обґрунтовані корективи у спосіб надання послуг з урахуванням конкретних потреб цільової групи (наприклад, забезпечення догляду за дітьми, (одинокими) батьками, конкретні коригування для інвалідів, надання гнучких послуг у гнучкий графік, адаптована та неформальна підтримка біженців.

З боку громадськості, щодо вирішення проблем інклюзії в умовах гібридних загроз, важливим є така активна участь приймаючої громади (відносно внутрішньо переселених осіб (ВПО)), що охоплює консультації бенефіціарів, залучення їх до оцінки, розробки, впровадження, моніторингу та оцінки дій; релевантність; практики подолання прогалів в інтеграційній підтримці тощо.

Існують конкретні інструменти та практики активної участі приймаючої громади з вирішення проблем ВПО з інклюзією, а саме: застосування інтеграції як двостороннього процесу, що і спрямований на зміни у самій приймаючій громаді (поведінка, норми, інститути); передбачення активної роль приймаючого суспільства

в його реалізації інтеграції (наприклад, волонтерів); передбачення дій з підтримки обмінів досвідом, інформацією, ресурсами з іншими приймаючими громадами; застосування практики консультування своїх бенефіціарів та залучення їх до розробки, впровадження, моніторингу та оцінки дій; надання бенефіціарам компенсації для полегшення консультацій; забезпечення відповідними механізмами зворотного зв'язку для того, щоб бенефіціари могли безпечно висловлювати свою думку щодо якості послуг [1].

Такі індикаторів, як релевантність та комплементарність щодо активної участі приймаючої громади з вирішення проблем ВПО з інклюзією, передбачають такі питання та практики. Перше питання – «Чи відповідають цілі практики потребам цільових груп?» Практики: виявляє та аналізує потреби цільової групи через інтерв'ю/фокус-групи з цільовою групою; кабінетні дослідження; опитування. Друге питання – «Чи заповнює практика прогалину в інтеграційній підтримці?». Практики: виявляє та аналізує існуючі прогалини в підтримці інтеграції та розробляє дії для заповнення цих прогалин; доповнює існуючі заходи, спираючись на них і координуючи їх; працює з бенефіціарами від початку для розробки довгострокового плану інтеграції та сприяння переходу до основних програм соціального захисту, інтеграції та інклюзії. Третє питання – «Чи консультує практика своїх бенефіціарів та залучає їх до оцінки, розробки, впровадження, моніторингу та оцінки дій?». Практики: використовує/посилається на відповідні вказівки та інструменти, як на національному рівні, так і на Європейському/міжнародному рівнях. Четверте питання – «Чи призводить практика до системного поліпшення, задовольняючи потреби більшості цільової групи в цільовій сфері? Практики: сприяє зміцненню потенціалу громад; сприяє зміцненню спроможності відповідних інституцій щодо підтримки інтеграції; усунення дискримінації та інформаційних прогалин як перешкод для довгострокової інтеграції [3].

Як результат, така практика взаємодії влади та громадськості призводить до системного поліпшення інтеграції, задовольняючи потреби більшості цільової групи до цільової сфери, сприяє зміцненню потенціалу громад; сприяє зміцненню спроможності відповідних інституцій, щоб підтримувати інтеграцію, наприклад, зміна політики чи стратегії; законодавча реформа; інституційні реформи; реформи управління; підвищення підзвітності державних видатків; або вдосконалення процесів публічних консультацій тощо. Така практика

взаємодії влади та громадськості щодо підвищення спроможності публічних органів влади з проблем інклюзії в умовах гібридних загроз, є масштабованою і включає конкретні плани розширення.

Список використаних джерел:

1. Кресін О.В. Основні види гібридних загроз та правові основи забезпечення конструктивної взаємодії інститутів держави і суспільства. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков та ін. Київ, 2022. С. 326–345.
2. Продіус О.І. Напрями розвитку інклюзивних інновацій на засадах взаємодії влади, бізнесу та громадськості. *Причорноморські економічні студії*. Вип. 48–3, 2019. С. 7–13.
3. Caldeira F., Cruz T., Simoes P., Monteiro E. Towards Protecting Critical Infrastructures ; Richet J.-L. (ed.) *Cybersecurity Policies and Strategies for Cyberwarfare Prevention*. 2015. P. 121–165.

Лукін Сергій Юрійович,

доктор наук з державного управління, доц.,

директор Регіонального центру підвищення кваліфікації Київської області

Марусенко Аліна,

аспірантка кафедри регіональної політики

навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНА БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ УРЫЦИДУ

У архітектурі Західної Європи та США концепція безбар'єрного середовища з'явилася в середині 50-х років ХХ століття. Її розглядали як спосіб мінімізації наслідків Другої світової війни, коли з'явилося багато інвалідів і постало питання про їх соціальну інтеграцію в життя суспільства. Саме тоді з'явилися перші нормативні документи, що враховують вимоги людей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, перш за все інвалідів-колясочників, і стосуються проектування житлових будинків. Надалі норми щодо створення безбар'єрного середовища були розроблені та поширені на проектування відкритих територій, будинків та споруд різного призначення.

З ранніх безбар'єрних концепцій, що надавали людям з обмеженими можливостями значну свободу руху за допомогою адаптивної та допоміжної технології, виникла ідея «універсального» або «інклюзивного» дизайну. Цей термін було придумано архітектором Рональдом Мейсом при описанні концепції проектування об'єктів архітектури для підтримки їх естетичності та придатності до використання у найбільшій мірі всіма людьми, незалежно від їх віку, здатностей або соціального статусу[5].

Безбар'єрне міське середовище або доступне середовище – термін, що спочатку передбачав будинки і споруди, до яких без сторонньої допомоги могли б потрапити люди з фізичними, сенсорними або інтелектуальними порушеннями. У подальшому, з розвитком суспільства і простору міста, ці поняття стали застосовуватися для створення міського середовища, у якому забезпечувалась б комфортність і доступність для всіх категорій осіб, включаючи маломобільні групи населення.

На виконання Указу Президента України від 3 грудня 2020 р. «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні» була створена Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року № 366-р (далі – Національна стратегія) – це документ, який містить ініціативи для усунення бар'єрів у різних сферах життя, посилення можливостей та забезпечення рівних прав [1]. Крім того, Національна стратегія містить чіткі індикатори щодо ефективності впровадження відповідних ініціатив.

Безбар'єрність, у відповідності до Національної стратегії – це загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності.

Метою Національної стратегії є створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими, шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики [3].

Соціальна безбар'єрність означає створення умов для рівного доступу до ресурсів та можливостей для всіх членів суспільства, незалежно від їхніх фізичних, соціальних або економічних обмежень.

У контексті подолання наслідків урбіциду це може означати зусилля з відновлення інфраструктури та послуг, що були пошкоджені або знищені під час конфлікту. Це також може включати програми підтримки для постраждалих громадян та сприяння їхньому поверненню до нормального життя. Можна також розглянути питання доступності житла, освіти, медичної допомоги та соціальних послуг для всіх членів суспільства.

Ініціативи з подолання наслідків урбіциду та забезпечення соціальної безбар'єрності включають ряд заходів. Наприклад, Кабінет Міністрів опублікував План заходів на 2021–2022 роки з реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні [2]. Це план передбачає послідовність дій для усунення бар'єрів у різних сферах суспільного життя.

До Плану заходів увійшли понад 250 проєктів, як-от фізична доступність громадських будівель, доступність шкільної освіти, створення стандартів інфраструктурної безбар'єрності, доступ до інтернету та інформації, участь у громадському житті, економічна безбар'єрність тощо [2].

Іншими інструментами для забезпечення соціальної безбар'єрності є «Альбом безбар'єрних рішень» та «Довідник безбар'єрності», створені за ініціативи першої леді України Олени Зеленської.

Один з кроків для забезпечення соціальної безбар'єрності в умовах подолання наслідків урбіциду може бути формування системи ефективної реабілітації постраждалих. Це може включати надання медичної допомоги, психологічної підтримки та соціальних послуг для тих, хто постраждав внаслідок урбіциду.

Іншим кроком може бути відновлення зруйнованої інфраструктури з урахуванням підходів та принципів безбар'єрного доступу. Це може включати будівництво нових будинків, доріг та інших об'єктів інфраструктури, які будуть доступними для всіх груп населення.

Також можуть бути проведені реформи у сфері надання соціальних послуг, щоб забезпечити рівний доступ до освіти, охорони здоров'я та інших послуг для всіх груп населення. Розвиток системи цифрових послуг також може сприяти забезпеченню соціальної безбар'єрності, оскільки це дасть можливість отримувати інформацію та послуги онлайн.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні : Указ Президента України від 03.12.2020 р. № 533/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533/2020#Text> (дата звернення: 10.05.2023).
2. Про затвердження плану заходів на 2021 і 2022 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 04.08.2021 р. № 883-р : станом на 11 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/883-2021-р#Text> (дата звернення: 10.05.2023).
3. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 14.04.2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-р#Text> (дата звернення: 10.05.2023).
4. Ronald L. Mace Center for Universal Design. URL: https://projects.ncsu.edu/www/ncsu/design/sod5/cud/about_us/ usronmace.htm

Мельниченко Олександр Анатолійович,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я
Харківського національного медичного університету,
м. Харків, Україна*

Моїсєєнко Лідія Володимирівна,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
Харківського національного медичного університету,
м. Харків, Україна*

ПЕРЕДОВИЙ СВІТОВИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ СІМЕЙ КОМБАТАНТІВ: ПРИКЛАДИ ДЛЯ НАСЛІДУВАННЯ УПОВНОВАЖЕНИМИ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Час від часу населення нинішньої України приймало участь у тих чи інших військових конфліктах, серед яких найбільш відомим є Афганістан (1979–1989 рр.), через «горнилицю» якого пройшло «близько 160 тис. наших співвітчизників» [1]. При цьому статус «учасник бойових дій» набули й ті, хто виконував інтернаціональний борг у «Єгипті (1962–1963, 1967–1975 рр.), В'єтнамі (1961–1975 рр.),

Сирії (1967, 1970, 1972–1973, 1982 рр.), Мозамбіку (1967–1969, 1972–1973 рр.), Анголі (1975–1979 рр.), Ефіопії (1977–1979 рр.) та ін.» [5]; проте їхня чисельність була порівняно незначною, що дозволяло уряду СРСР уникати публічності стосовно цього питання. Певною мірою тотожна ситуація стосується й сучасної України, чії окремі військові підрозділи входили до складу миротворчих сил у «Югославії (1992–1995 р.), Таджикистані (1994–2000 рр.), Грузії (1999–2005 р.), Ліберії (2003–2018 рр.), Ефіопії та Еритреї (2004–2008 рр.), Конго (2000 р і донині)» [3]. Проте усе докорінно змінилося унаслідок військової агресії РФ: по-перше, упродовж першої її активної фази (2014–22.02.2022 рр.) «учасниками АТО/ООС стали понад 320 тис. осіб» [2], а від початку військового стану й донині чисельність комбатантів – «осіб, які входять до складу збройних сил країн, котрі перебувають у стані військового конфлікту, і мають право безпосередньо брати участь у військових діях» [4] – доволі скоро може перевищити 2 млн.; по-друге, посилилася медико-соціальна і соціально-психологічна реабілітація комбатантів, що, з одного боку, позитивно позначається на суспільних настроях, а з іншого – потребує дедалі більше зусиль і ресурсів через подальше масштабування означеної проблеми. Беззаперечно, що основної уваги та ресурсного забезпечення потребують саме ті, хто ризикує власним життям/здоров'ям задля захисту національних інтересів України.

Водночас, варто не забувати про рідних і близьких комбатантів, котрі не лише психологічно (а за потреби, матеріально) підтримують комбатантів, які перебувають у зоні бойових дій, а й стикаються з ймовірними проблемами медичного (поранення, бойові травми й психологічні розлади комбатантів), соціального (апатія, конфлікти/насилля в сім'ї та з оточуючими, протиправні дії, зловживання алкоголем і/чи наркотичними засобами, інвалідизація, суїцидальні думки й спроби комбатантів) та економічного (скорочення доходів через втрату/каліцтво годувальника, зростання витрат на відновлення здоров'я комбатантів) характеру. За нинішніх умов, цілком доречним убачається використання як вітчизняного досвіду (зокрема, «Української Спільки ветеранів Афганістану» [5]), так і передового світового досвіду (передусім, тих країн, які мають найкращі здобутки у цій царині: Великобританія, Ізраїль, Канада, Німеччини, США, Франція) соціально-психологічної реабілітації

сімей комбатантів. Останнє, зрештою, й обумовлює актуальність даного дослідження.

Проведені узагальнення публікацій за даною проблематикою провідних науковців (Горішна О., Горшков О., Дідик Н., Іванцова Г., Кіх А., Мирон А., Ричка О., Швець А., Besemann M., Harms P., Hughes J. та ін.) та результати власних досліджень дозволили виокремити такий передовий світовий досвід у цій царині:

1. Інституціональне забезпечення:

– Департамент у справах ветеранів збройних сил США, якому підпорядковано 150 медичних центрів, 819 амбулаторних клінік, 300 центрів ветеранів, кризова лінія для ветеранів, представники Департаменту в університетських кампусах й інші інформаційно-просвітницькі структури; Служба військової спільноти; Центр допомоги солдатам та їхнім сім'ям; Система (групи) сімейної готовності;

– Департамент національної оборони та збройних сил Канади; Служба охорони здоров'я збройних сил, до складу якої входить мережа з 7 медичних центрів травматології та стресу;

– мультидисциплінарні бригади спеціалізованих, загальних або університетських госпітальних центрів; медико-психологічні центри; «терапевтичні квартири» (Франція);

– спеціалізовані центри для військовослужбовців з травмованою психікою та Центр вивчення ПТР в Берліні; реабілітаційні центри (спеціалізовані за профілем патології: психологічні, неврологічні тощо) першого рівня надають переважно медичну реабілітацію; мобільні контейнерні психофізіологічні лабораторії для проведення ранньої діагностики психологічних розладів у військовослужбовців, що беруть участь у бойових діях за межами країни (Німеччина);

– Служба соціального забезпечення армії Великобританії; Федерація військових сімей; Асоціація сімей солдатів, матросів, льотчиків; Районні відділи психічного здоров'я збройних сил; мережа неформальної підтримки; польові команди з охорони психічного здоров'я;

– підрозділи відновлення боєздатності, до складу яких входять психіатри, клінічні психологи, соціальні працівники, інструктори (Ізраїль).

2. Інституційне забезпечення:

– загальноармійська програма комплексної психофізіологічної підготовки військовослужбовців, членів їх сімей та постійного

моніторингу психічного стану військовослужбовців, навчання, тренувань, консультацій та надання долікарської допомоги молодшим командирами, медиками, капеланами й солдатами-наставниками, які пройшли навчання у спеціальних навчальних центрах; цільові та загальні програми, спрямовані на захист інтересів військовослужбовців і членів їхніх сімей, а також мінімізацію негативних викликів, пов'язаних зі специфікою способу життя осіб, які несуть військову службу та, тим паче, приймають безпосередню участь у бойових зіткненнях (США);

- програма допомоги по інвалідності та програма медико-психологічної реабілітації та надання ветеранам збройних сил Канади послуг соціально-психологічного характеру в медичних центрах, що наближені до сім'ї (як на теренах Канади, так і поза її межами у місцях дислокації комбатантів);

- державна система грантової підтримки (Місцеві гранти Угоди про Збройні сили) військовослужбовців, ветеранів збройних сил та їхніх сімей, яка передбачає реалізацію відповідних ініціатив, на що передбачено виділення £ 10 млн на реалізацію місцевих проєктів, які забезпечують реальні потреби вищезгаданого контингенту осіб (Великобританія).

3. Прямі засоби соціально-психологічної реабілітації сімей комбатантів:

- особиста та інформаційна підтримка;

- представлення інтересів військових сімей на всіх рівнях, а також забезпечення важливих зв'язків між сім'ями, армією та урядом;

- допомога окремим сім'ям, які живуть у військовому містечку чи у власній оселі, знайти способи вирішення нагальних проблем (допомога у працевлаштуванні для членів сім'ї; виділення/пошук житла; влаштування дітей до дитячого садка та/чи школи; підтримка «новоспечених» батьків та сімей з особливими потребами);

- співпраця з командуванням військових частин, місцевими органами публічної влади та постачальниками послуг, з іншими благодійними організаціями чи фондами задля забезпечення найкращої підтримки членам сімей учасників військових дій (інформація та маршрутизація за запитами);

- залучення капеланів, які: здебільшого спілкуються телефоном або зустрічаються з сім'ями комбатантів на базі військової

частини, а за необхідності – відвідують такі сім'ї за місцем їхнього проживання; організовують спільні обіди та екскурсійні поїздки, які фінансуються з бюджету батальйону (Міністерства оборони), для сімей військовослужбовців (у середньому по 10 пар);

– доступність для членів сімей комбатантів телефонної «гарячої лінії» для спілкування з черговими капеланами та, за необхідності, з керівництвом військової частини.

4. Опосередковані засоби впливу на комбатантів, чим покращують їхню соціально-психологічну реабілітацію і тим самим «пом'якшують» негативний вплив на сім'ї та оточення таких осіб:

– допомога й супровід під час повернення до «цивільного» життя;

– заходи зі збереження психічного здоров'я резервістів, комбатантів і ветеранів збройних сил;

– комплексна та багаторівнева система контролю мобільними підрозділами психічного здоров'я бойового й військово-професійного стресу комбатантів.

Отож, адаптація до умов передового світового досвіду щодо прямих й опосередкованих засобів соціально-психологічної реабілітації, а також інституціонального та інституційного забезпечення цього процесу спроможне покращити психічне здоров'я комбатантів та їхніх сімей. Подальші наукові розвідки мають бути присвячені розробці теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення результативності публічного управління подальшим розвитком вітчизняної сфери охорони здоров'я як запоруки покращання здоров'я населення.

Список використаних джерел:

1. Афганістан-СРСР. Рахунок війни. URL: varva-slovo.com.ua/afghanistan-srsr-rakhunok-vijni (дата звернення: 24.04.2023).
2. Бриндіков Ю. Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій в системі соціальних служб: дис. ... д.пед.н. : 13.00.05. Хмельницький, 2018. 559 с.
3. Миротворчі сили. URL: esu.com.ua (дата звернення: 24.04.2023).
4. Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т. Київ : Знання України. Т. 1. 760 с.
5. Українська Спілка ветеранів Афганістану (воїнів-інтернаціоналістів). URL: usva.org.ua (дата звернення: 24.04.2023).

Олуйко Віталій Миколайович,
доктор наук з державного управління, професор,
заслужений юрист України,
завідувач кафедри права та публічного адміністрування
Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту,
м. Хмельницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У перші години широкомасштабної війни в Україні ввели воєнний стан. Це змінило життя усіх українців, діяльність державних і самоврядних інституцій.

Після введення воєнного стану з 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року згідно Указу Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», який був затверджений Верховною Радою України, шляхом прийняття Закону України № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» місцеві органи влади перетворилися на чітку і жорстку вертикаль влади з надзвичайними повноваженнями [1, ст.17]. Місцеве самоврядування в Україні стало муніципальним фронтом, який навіть у цих страшних умовах вирішує усі питання життєдіяльності громад, надаючи найнеобхідніші послуги жителям громад та внутрішньо переміщеним особам.

Завдяки децентралізації громади демонструють та беруть на себе відповідальність і приймають непрості рішення, швидко реагують на внутрішні і зовнішні виклики. Війна ще більше підкреслила роль місцевого самоврядування у стійкості країни, у організації опору. Повноваження громад не зменшилися, а навіть за окремими напрямками навіть підсилили функції голів громад і отримали додаткові ресурси. Місцева влада не мала готових рецептів, як забезпечити ефективне функціонування під час настільки громадної навали. Але наявність своєчасно прийнятих законів та нормативних актів України дозволило в короткі терміни створити дієву вертикаль влади. Зазначені правові акти базуються на міжнародному гуманітарному праві про закони і звичаї війни. Діяльність органів влади спрямована на забезпечення заходів правового режиму оборони, цивільного захисту, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян [2, с. 60].

Воєнний стан передбачає надання органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки.

У сфері реалізації публічно-владних управлінських функцій це означає запровадження особливостей передбачених Законом України № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану». Було утворено 24 обласні та Київську міську, а також районні військові адміністрації для здійснення керівництва у сфері забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку. Разом з тим, це не означало припинення діяльності визначених Конституцією і законами України органів державної влади і органів місцевого самоврядування. Однак Закон України № 389-VIII передбачає можливість доповнення системи органів публічного управління тимчасовими суб'єктами владних повноважень, а саме військовими адміністраціями, які діють під керівництвом начальників за принципом єдиноначалля [3, ст. 11].

Утворені обласні та Київська міська військові адміністрації підпорядковуються Генеральному штабу Збройних Сил України, а районні військові адміністрації також відповідним адміністраціям.

При цьому на Раду національної безпеки і оборони України покладений обов'язковий контроль за діяльністю військового командування, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану [4, ст. 4].

Після внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану (Закон України № 2259) уточнені окремі питання здійснення місцевого самоврядування, а саме: спрощений порядок підготовки та оприлюднення актів органів місцевого самоврядування; прийняття сільським, селищним, міським головою одноосібно рішень, про які посадові особи зобов'язані інформувати начальника відповідної обласної військової адміністрації протягом 24 годин; одноосібні рішення сільського, селищного, міського голови, голови районної та обласної ради з кадрових питань; прийняття на службу посадовців органів місцевого самоврядування та керівників комунальних підприємств [5, ст. 23].

Попри активну фазу російсько-української війни та перехід всіх політичних і громадських процесів у воєнну площину, в Україні продовжується законотворчий процес щодо вдосконалення механізмів

мів місцевої демократії. Хоча на рівні окремих народних депутатів України висловлювалися пропозиції розігнати місцеву владу, обмежити їхню роботу, мотивуючи тим, що чинна система роботи місцевого самоврядування недієва і недієздатна. Але на практиці виявилось навпаки. Місцеве самоврядування працює доволі успішно і не лише не заважає військовим, а й власними силами протистойть окупантам.

Водночас законодавство про воєнний стан за певних умов дозволяє припинити роботу органів місцевого самоврядування. Усього є три випадки, за яких це можливо: перший – окремий Закон України, який має ухвалити Верховна Рада України; другий – повноваження місцевих рад можуть припинити, якщо депутати не скликали сесію у встановлені терміни. І стосується це виключно районних і обласних рад; третій – стосується лише громад сіл, селищ, міст, якщо вони не здійснюють свої самоврядні повноваження на території громади.

Так що ідея розпуску органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану – це безглузде рішення, яке неможливо виправдати жодним чином. Варто налагоджувати зв'язки і спільним фронтом бити ворога.

В Україні були приклади, коли органи самоврядування в Чернігівській та Сумській областях відразу ж почали організовувати партизанський рух, але були і приклади зрадництва, на щастя поодинокі, коли виявилися колаборанти на посадах, які з ентузіазмом вітали окупантів. Зараз Служба безпеки України з цими прикладами розбирається.

Майже по всій Україні органи влади активно почали виконувати вимоги Закону України “ Про основи національного спротиву “ в частині утворення бригад і батальйонів ТрО ЗСУ, а також добровільних формувань територіальних громад, створення для них відповідних умов, будівництво блокпостів та інших захисних споруд [6, ст. 1]. Так, наприклад, у місті Хмельницькому територіальна громада утворила добровільні формування «Афган» та «Авангард», а окрім того виділила кошти і спрямувала їх на потреби забезпечення оборонної діяльності та територіальної оборони, а також фінансову підтримку інших військових формувань, прикордонної служби, Національної поліції та підрозділів Служби надзвичайних ситуацій, що дислокуються на території громади. Хмельницька обласна рада, міські, районні, селищні, сільські ради області затвердили Програми заходів національного спротиву і внесли зміни до бюджету відпо-

відно до яких значні кошти були спрямовані на підтримку Збройних Сил України, територіальної оборони.

В містах Хмельницькому, Кам'янці-Подільському, Старокостянтиніві, Шепетівці з першого дня вторгнення російського агресора в нашу країну вистроїлися великі черги добровольців, бажаючих вступити в підрозділи територіальної оборони.

Звісно, оборона держави в першу чергу належить до повноважень держави, проте питання безпеки громади повинні розглядатися місцевою радою.

Окрім того, перед місцевою громадою постають виклики, пов'язані із масштабним явищем внутрішнього переселення, особливо в тих, які географічно відносно віддалені від активних бойових дій. Це і інвентаризація вільного житла, аналіз ресурсів необхідних для приведення його у придатний стан, надання медичної та соціальної допомоги, продовольчих наборів, теплого одягу. Вирішуються і більш складні питання, пов'язані з перенесенням виробничих потужностей та їх відкриття на нових територіях з підключенням до відповідних комунікацій.

Таким чином, військові адміністрації об'єднують зусилля місцевих органів влади та разом з державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими та волонтерськими організаціями, підприємствами, установами та організаціями, громадянами здійснюють заходи правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав і свобод і законних інтересів громадян. Наразі органи влади, як і український народ, єдині як ніколи. А окремі приклади не порушують загального правила.

Позитивною практикою стала підтримка органами влади місцевих ініціатив, проєктів, співпраця з волонтерами, небайдужими громадянами, міжнародними організаціями. Особливо це вдалося реалізувати в Кам'янець-Подільській районній раді, де її очільник Михайло Сіماشкевич зумів залучити міжнародні партнерські зв'язки і з допомогою австрійських, німецьких, польських, литовських, румунських донаторів відкрили міжнародний гуманітарний хаб для допомоги переселенцям, яких на півдні нашої області знаходиться чимало.

Чи не вперше у нашій історії український народ і влада діють разом. У них не тільки одна мета – перемога, а й продуктивна взаємодія й довіра, що зростає. Революційна зміна враховуючи нашу історію. Усій країні не все одно, і більшість намагається щось робити

для країни. За час війни ми проїхали з десяток «соціальних ліфтів» західної цивілізації. І «я – українець» звучить гордо у кожній нормальній країні світу.

Набутий Україною за час війни досвід чітко продемонстрував значні переваги стимулювання самоорганізації населення перед централізацією управління, а існуюча вертикаль влади в умовах воєнного стану забезпечує порядок та виконавську дисципліну, неухильне дотримання належного, своєчасного та якісного виконання всіма посадовими особами функціональних обов'язків, наказів, доручень, рішень, нормативно-правових актів, планів, програм тощо.

Список використаних джерел:

1. Закон України: «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р., № 2263-IX. *Zakon.rada.gov.ua*.
2. Конституція України : із змінами, внесеними згідно із Законом України від 08.12.2004 р. № 2222-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 2. Ст.60.
3. Закон України: «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст.250.
4. Закон України : «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.
5. Закон України : «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» від 12.05.2022 р. № 2259-IX. URL: *Zakon.rada.gov.ua*.
6. Закон України: «Про основи національного спротиву» від 16.07.2021 р., № 1702-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 41. Ст. 339.

Орлов Олександр Валентинович,

доктор наук з державного управління, проф.,

професор кафедри публічної політики

навчально-наукового інституту «Інституту державного управління

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

ПОНЯТІЙНИЙ АНАЛІЗ ТЕРМІНІВ ГІБРИДНА ВІЙНА ТА ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ У КАТЕГОРІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Одним із нагальних завдань розбудови науки публічного управління є вирішення проблеми створення системи її катего-

ріального апарату. Без існування жорстко пов'язаного, когерентно-несуперечливого понятійного середовища неможливо навіть уявити шлях розроблення продуктивної чіткої теорії та заснування на її засадах фундаменту наукової парадигми. Побудова системи категорій публічного управління, як і суто наукова інтерпретація їх змісту, сьогодні перебуває у процесі формування. У публічному управлінні як галузі наукового знання остаточно ще не склався власний понятійний апарат, має місце вживання мови інших наук, що інколи не відповідає специфіці управлінської науки. Понятійному апарату, публічного управління притаманні нечіткість, невизначеність, дискусійність, що негативно впливає на розвиток теорії та практики цієї науки. Такий стан можна пояснити еволюцією наукової теорії, приростом наукових знань, що відбувається в умовах зламу багатьох ідеологічних схем. Процес державотворення суттєво впливає на зміст традиційних для нас категорій і понять у сфері публічного управління, що, у свою чергу, зумовлює відповідний розвиток і вдосконалення понятійного апарату наймолодшої в Україні науки” [1, с. 3]

За результатами аналізу понятійно-категоріальної системи публічного управління можна визначені основні проблемні питання її досліджень:

по-перше, формування термінологічної системи публічного управління є дуже актуальним науково-методологічним завданням, дослідження з вирішення якого тільки-но розпочато. Необхідні систематичні дослідження цієї системи: визначення термінів, проведення термінологічних дискусій, введення термінів у науковий обіг, навчальну діяльність і практичну комунікацію державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.;

по-друге, термінологічна система публічного управління перебуває на етапі становлення, є незавершеною та суперечливою. Передусім, її перевантажено застарілими термінами, вона недостатньо віддзеркалює передовий зарубіжний досвід публічного управління й формування державно-управлінського мислення, а також національні особливості української державності та ментальності. Це вимагає переоцінки термінів стосовно їх актуальності, наявності в кожного з них інтелектуального потенціалу;

по-третє, найголовніше полягає в тому, що понятійно-категоріальну систему публічного управління дуже важко назвати системою. Це, радше, невпорядкований масив термінів. Тому необхід-

не спеціальне впорядкування категорій галузі науки “Державне управління” в цілісну систему. Це також складне наукове завдання, що в класичній науці формулюється як упорядкування та систематизація категорій, яке вимагає формування критеріїв систематизації, максимальної адаптації термінів до вирішення пізнавальних та практичних проблем. [2, с. 7–8].

В теорії публічного управління терміни виконують багато функцій, що забезпечують розвиток пізнавального процесу, а також і дисфункцій, що стримують і деформують його.

Формування термінів являє собою виникнення та мовне оформлення понять, куди входить і формування самого наукового поняття, в основу якого покладено безліч взаємозалежних логіко-методологічних процедур, таких як абстрагування, ідеалізація, індуктивне узагальнення, уявне конструювання, висування гіпотез тощо [2, с. 11].

Також зазначимо, що під час розроблення термінів варто дотримуватися трьох принципів: принципу предметності, тобто наявності предмета терміну; принципу однозначності та принципу свідомості, тобто однозначності сприйняття. Державний стандарт України у сфері термінології закріплює такі вимоги до термінів, як однозначна відповідність терміну поняттю; відповідність лексичного значення терміну поняттю, що позначається ним; системність, раціональна стислість; словотворча (дериваційна) достатність; мовна правильність [3, с. 18].

Важливо і те, що будь-яка термінологічна система являє собою концептуальну єдність. Вона базується на деякому задумі, інтелектуальному проєкті. Не є винятком і термінологічна система публічного управління, інакше вона не може перетворитися на систему, а залишиться великим масивом термінів. Вона має базуватися на інтегрувальній ідеї - ідеї ефективного управління національною державою. Обґрунтування цієї ідеї у філософському, політичному, соціологічному, економічному й інших аспектах, з відображенням минулого, сьогодення й майбутнього, переосмисленням досвіду інших держав фундає основу розгорнутої термінологічної системи. Зазначене, у свою чергу, добре кореспондується з думкою Шюца про те, що в емпіричних науках під теорією розуміють формулювання певних відносин між множиною змінних величин у термінах, які здатні пояснити доволі широкий клас залежностей, що встановлені емпірично.

Метою даного дослідження є понятійний аналіз таких широко поширених зараз термінів, як гібридна війна та гібридні загрози, що дозволить визначити їх належне місце у понятійно-категоріальній системі публічного управління та сприятиме вдосконаленню її понятійного апарату.

Термінологія гібридної війни виникла на початку 2000-х рр. у американській армії. Теорія гібридної війни, за Хоффманом [4], описувала одночасне поєднання технологій симетричних та асиметричних воєн, тактики конвенційного та неконвенційного ведення бою, одночасну участь професійних солдатів та ополченців. Збройний конфлікт у такій ситуації був названий гібридною війною. За визначенням Хоффмана, гібридна війна – це поєднання регулярних та нерегулярних військ та засобів ведення збройного конфлікту на одному театрі воєнних дій.

Ця теорія зазнала великої критики з боку істориків, які стверджували, що немає нічого нового в поєднанні регулярних і нерегулярних військ, що воюють пліч-о-пліч, проти єдиного противника.

Однак, Хоффман вважає, що замість безлічі загроз з фундаментально різними способами ведення бойових (традиційним і нетрадиційним або терористичним), Захід може зіткнутися з противником, який використовуватиме всі форми війни та різні тактики, причому всі одночасно. Активність кримінальних елементів також, на думку Хоффмана, є частиною цієї проблеми, оскільки вона слугуватиме більшій дестабілізації місцевих органів влади та сприяє повстанцям/нерегулярним збройним формуванням через постачання їх ресурсами, проводячи підривні дії, що розхитують державну владу та законність. Виходячи з такого розуміння війни, Він дає своє розуміння гібридних воєн, які включають цілий спектр різних режимів ведення війни, в тому числі – конвенційні сили та засоби, нетрадиційну тактику та формування, терористичні акти, включаючи невинувачене насильство та кримінальні заворушення; такі війни, на його думку, можуть вестись державами чи політичними групами [4, с. 58].

Дискусії про природу «гібридної загрози» та «гібридних воєн» призвели до деякого результату – до уточнення визначення «гібридної загрози», яке у узгодженому варіанті було прийнято на конференції, присвяченій гібридним війнам, проведеній ОК ЗС США 24 лютого 2009 року. Воно наводиться Р. Гленном у наступному формулюванні. Гібридна загроза (1): будь-який противник, який од-

ночасно і стосовно ситуації використовує в оперативному бойовому просторі поєднання традиційних, нетрадиційних засобів, тероризм та злочинні організації. Гібридна небезпека або гібридний противник може являти собою не єдиного суб'єкта, а поєднання державних та недержавних суб'єктів. [6]. Гібридна загроза (2): Противник, який одночасно і стосовно ситуації використовує поєднання (а) політичних, військових, економічних, соціальних та інформаційних засобів, та (б) конвенційних (традиційних), нетрадиційних, терористичних та підливних/злочинних способів ведення військових дій, а також ведення бойових дій за допомогою генерування катастроф і стихійних лих. Гібридна загроза може бути поєднанням державних і недержавних суб'єктів.

Слід зауважити, у даному формулюванні терміни «гібридна загроза» та «гібридна війна» включають у себе одночасно і «те» і «не те» і стають таким необмеженими за обсягом, та відповідно до закону оберненого відношення між змістом та обсягом поняття, втрачають зміст.

Це можна підтвердити і аналізуючи сучасні визначення гібридних загроз, що поширені, наприклад у українських джерелах. Наприклад, В. Мартинюк пропонує таку класифікацію гібридних загроз економічній безпеці України та суспільству на сучасному етапі [7]: 1) у військовій сфері: – діяльність незаконних збройних формувань на території України, що спрямована на дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної ситуації в Україні, порушення функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування та блокування важливих об'єктів промисловості й інфраструктури; – діяльність диверсійно-розвідувальних груп агресора під маскою українських силовиків з метою дискредитації останніх; – нелегальне розповсюдження (торгівля) зброєю, що призводить до неконтрольованого володіння зброєю населенням країни та можливостей її придбання; – цілеспрямовані заходи дискредитації збройних сил України та інших військових формувань і силових структур; 2) у правоохоронній сфері: – використання компромату на представників правоохоронної системи не для усунення їх від роботи, а для просування необхідних для зацікавленої сторони рішень; – фізичне усунення активно діючих співробітників правоохоронних органів; – використання зовнішнього впливу на злочинні елементи для розхитування ситуації в Україні; 3) в інформаційній сфері: – відкрите і приховане використання демократичних норм та процедур країн ЄС,

а також США й інших країн партнерів для інформаційної дискредитації України та її спроб формувати міжнародну підтримку протидії російській агресії; – політичні та лобістські заходи на Заході, які використовуються Росією для формування сумніву у правильності позиції країн ЄС щодо продовження санкційного впливу на Кремль, а також для легітимації анексії Криму; – використання українських телевізійних каналів та інших медіа для трансляції проросійських наративів у дозованому вигляді чи під опозиційними гаслами; – поширення інформаційних продуктів з використанням регіональної, етнонаціональної, мовної та іншої партикулярної ідентичності серед громадян України для формування ліній розколу в суспільстві, нав'язування відчуття дискримінації та незахищеності, підготовки соціальної бази для протестів та провокацій; 4) у кіберсфері: – збереження присутності російських банків в Україні, які продовжують контролювати значну частину фінансів бізнесу і громадян; – контроль над важливими економічними активами в Україні, зокрема в енергетичному секторі (обленерго, облгаз), з боку російських або проросійськи налаштованих власників, що робить можливим тихі диверсії (саботаж, умовні аварії і простої), впровадження шкідливого програмного забезпечення для подальших кібератак, руйнування стратегічних підприємств; – зовнішній економічний вплив на діяльність крупних підприємств, що створює передумови для впливу на великі робітничі колективи та маніпулювання (шахтарські протести); 5) у сфері прав людини, національних меншин: – експлуатація зовнішнім суб'єктом тематики «захисту прав національних меншин», «порушення прав в сфері мовної політики», «прояву дискримінації за національною ознакою» задля досягнення власних цілей; – використання питань мовної політики для дестабілізації ситуації в країні; – інспіровані ззовні ущемлення прав національних меншин з метою розпалювання міжетнічної ворожнечі, стимулювання проявів сепаратизму і дестабілізації ситуації тощо.

Тобто під виглядом визначення «гібридних загроз» (у множині) подається перелік загроз «звичайних», і іншого визначення саме «гібридної загрози» (у однині) ніж – «це будь-який противник, який одночасно та адаптовано використовує співвідношення звичайного озброєння, нерегулярну тактику, тероризм та злочинну поведінку в зоні бойових дій для досягнення своїх політичних цілей. Гібридні загрози концентрують у собі різні режими ведення війни, що включають: стандартне озброєння, нерегулярні тактики та формування,

терористичні акти (в тому числі й насилля та примус) і кримінальний безлад. На сьогоднішні цей термін має три гілки: гібридність може відноситися, перш за все, до військової ситуації та умов; по-друге, до стратегії і тактики противника; по-третє, до типу сил, які держава повинна створювати й підтримувати.» [7], яке вже у середині опису перетворюється на множину, нам, знов-таки, знайти не вдалося!

Більш того, А. Ечеваррія вважає, що щодо «гібридної загрози» важлива не термінологія, а сама ідея, яка, на його думку, своєю появою ілюструє концептуальні недоліки військової думки. Величезна кількість визначень «війни», на його думку, є показником того, що, по-перше, автори концепцій ще не дійшли розуміння війни як війни, а не як битви «з великої літери», а по-друге, американська військова ідея зазнає труднощів з холистичним баченням війни як явища багатогранного і динамічного [8, с. 25]. Можна погодитися з автором з приводу безлічі визначень, у тому числі й визначень «гібридної війни/загрози», яких стає дедалі більше і що деякі з них не відповідають критерію адекватності. Автори нових визначень найчастіше розширюють первісний зміст, закладений на це поняття. І це, з погляду, неминучий процес. Справа в тому, що, як ми бачимо зі справедливої критики, поняття, що розглядається тут, є нестійке і до нього можна включити все, що завгодно, що не піддається ні будь-якому обмеженню, ні детальної класифікації. Тобто маємо так званий «інтелектуальний вірус», а подібне розмите поняття є свого роду «порочним колом», здатним вмістити в себе все щоб уникнути необхідної класифікаційної роботи.

Таким чином, приходимо до висновку, що у термінологічній системі публічного управління, що використовує терміни «гібридні загрози» та «гібридні війни», присутні вірусні меми.

Дійсно, вірусний мем (також відомий як вірусний образ або вірусний контент) — це відносно невелика, часто захоплююча частина контенту, яка швидко поширюється в соціальних мережах між користувачами та стає популярною у короткий період часу. Вірусні меми можуть бути у вигляді тексту, зображень, відео, аудіо або інших форматів, і навіть у вигляді наукових (псевдонаукових) понять та явищ. Важливо відмітити, що раз з'явившись, вірусні меми можуть витісняти та заміщувати та викривляти інші поняття та терміни, що є близькими до них.

Саме за цими ознаками термін «гібридні загрози», що набув останнім широкого стрімкого поширення, можна віднести до вірусних мемів. Більш того, розуміння цього факту допоможе краще задіяти і позитивні потенції цього явища, та зробити усе можливе, що уникнути негативних наслідків його застосування.

Основна ознака вірусних мемів – це їх висока віральність та швидке поширення через соціальні мережі, електронну пошту, месенджери, форуми та інші канали зв'язку в Інтернеті. Вірусні меми часто мають властивості, які збільшують їх можливість вірального поширення, такі як несподіваність, емоційна залученість, легкість сприйняття та легкість поширення серед різних аудиторій. (Зазначимо, що під віральністю розуміється здатність контенту поширюватися самостійно.)

Вірусні меми можуть бути використані у гібридній війні як інструмент впливу на громадську думку, маніпулювання емоціями, поширення дезінформації та дестабілізації суспільства. Оскільки вірусні меми мають велику віральність та можуть швидко поширюватися в соціальних мережах та інших каналах зв'язку в Інтернеті, вони можуть бути використані як засіб впливу на аудиторії з метою досягнення військових, політичних, економічних або соціокультурних цілей.

Вірусні меми можуть мати вплив на науку в декількох аспектах. Це можуть бути як цілком позитивні впливи, такі як:

1. Вірусні меми можуть допомогти популяризувати наукові теми серед широкої аудиторії. Вони можуть бути використані для поширення захопливих тем, пов'язаних з науковими відкриттями, дослідженнями, технологіями або науковими персоналіями. Та допомагати привернути увагу громадськості до наукових тем, збільшити зацікавленість наукою та стимулювати дискусії про наукові досягнення.

2. Вірусні меми можуть бути використані для спрощення складних наукових концепцій та пояснення їх широкому загалу. Вони можуть використовуватися для створення зрозумілих та доступних ілюстрацій, графіків, анімацій або відео, які пояснюють наукові концепції у захопливій та запам'ятовувальній формі.

3. Вірусні меми можуть стимулювати наукову творчість та інновації, особливо в області науково-технічного спрямування. Вони можуть використовуватися для поширення ідей, викликів,

стимулювання дискусій та сприяння колаборації між науковцями та дослідниками.

4. Вірусні меми можуть бути використані для швидкого поширення наукової інформації серед широкої аудиторії. Вони можуть містити короткі та зрозумілі повідомлення, які можуть легко поширюватись в соціальних мережах або інших онлайн-каналах. Вірусні меми можуть містити наукові факти, новини, цікаві відомості або статистику, що допомагає поширювати наукову інформацію на широку аудиторію.

Тобто, при вмілому застосуванні, вірусні меми можуть мати позитивний вплив на науку, сприяючи популяризації наукових тем, полегшенню наукової комунікації, стимулюванню наукової творчості, розповсюдженню наукової інформації та залученню широких кіл дослідників до наукових діалогів.

З іншого боку, вірусні меми можуть завдати і певної шкоди у науковій діяльності завдяки:

1. Вірусні меми можуть містити неправдиві або маніпулятивні твердження, які можуть сприяти поширенню міфів, спекуляцій, псевдонаукових теорій та інших форм дезінформації. Це може впливати на довіру до наукової спільноти, а також давати помилкові уявлення та неправильні рішення засновані на неправдивих даних.

2. Вірусні меми, через свою короткочасність та спрощений формат, можуть передавати спрощені або неповні наукові концепції, що може призвести до спотворення наукової дійсності та сприйняття неправильних уявлень з певних наукових тем.

3. Вірусні меми можуть бути використані для маніпулювання науковими даними та фактами, шляхом вибору певних даних, викривлення фактів або виокремлення деяких аспектів наукової інформації, внаслідок чого може бути спотворена наукова реальність та сприйняття наукових відкриттів.

4. Вірусні меми можуть містити наукові стереотипи або спрощені уявлення про наукові дослідження, наукові методи та концепції, що може призвести до формування неточних уявлень про науку та наукову діяльність. Це може підірвати серйозність та авторитет науки, спричинити спотворення відносин між наукою та громадськістю, а також сприяти розповсюдженню міфів та стереотипів про наукову спільноту.

5. Вірусні меми можуть відволікати увагу від серйозних наукових тем та викликати зосередження на популярних, але необов'язково науково обґрунтованих темах. Це може вплинути на актуальність наукових досліджень, викликати неправильні пріоритети та спричинити зсув у важливих наукових дискусіях.

Отже, вірусні меми можуть мати негативний вплив на наукову діяльність, включаючи поширення дезінформації, спотворення наукових даних та фактів, формування неточних уявлень про науку та відволікання від серйозних наукових тем. Важливо ретельно перевіряти наукові джерела та бути критичними до вірусних мемів, які можуть вплинути на наукову дійсність на формування та сприйняття наукових концепцій.

Список використаних джерел:

1. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з публічного управління. Вид. 2-ге, допов. і випр. Київ : Центр сприяння інституційному розвитку держ. служби, 2005. 254 с.
2. Понятійно-категоріальний апарат публічного управління : матеріали наук.-методол. семінару в режимі відеоконференцз'язку, Київ-Дніпропетровськ-Львів-Одеса-Харків, 31 берез. 2010 р. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, Ю. П. Сурміна, В. П. Трощинського. Київ : НАДУ, 2010. 96 с.
3. Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять: ДСТУ 3966:2009 [чинний від 2010-07-01]. Київ : Держспоживстандарт України, 2009. 37 с.
4. Hoffman F. G. Conflict in the 21-st century. The rise of hybrid wars. Arlington : Potomac Institute for policy studies, 2007.
5. Glenn R. W. Thoughts on "Hybrid" Conflict. Small Wars Journal. 2009. March 02. URL: <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/thoughts-on-hybrid-conflict>
6. Мартинюк В. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і східного партнерства. Київ. 2018. 106 с.
7. Бусол О. Гібридні загрози: чи вистoiть Україна? Юридичний вісник України: Загальнонаціональна правова газета. 2020. 4. с. 8–9.
8. Echevarria II, Antulio J. Preparing for One War and Getting Another? Carlisle Barracks, Pa: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, September 2010. 38 p.

Руденко Ольга Мстиславівна,

*доктор наук з державного управління, професор
Національного університету «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна*

Попик Андрій Васильович,

*здобувач наукового ступеня доктора філософії,
Національного університету «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна*

РИЗИК-ОРІЄНТОВАНЕ УПРАВЛІННЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

Важливим шляхом досягнення підвищення ефективності публічного управління виступає підвищення якості і доступності державних послуг, задоволення запитів споживачів (громадян та організацій). Глобальна трансформація суспільства в інформаційно-комунікативне, що відбувається в сучасному світі, супроводжується не лише стрімким розвитком інформаційної сфери та виникненням нового типу комунікативних структур і процесів в усіх сферах життєдіяльності суспільства, переосмисленням комунікативної природи соціальної реальності, сучасних змін у соціально-комунікативній сфері, місця і ролі комунікацій у розвитку суспільства, а й необхідністю посилення уваги до комунікативних ризиків в системі публічного управління. По мірі ускладнення змісту і структури діяльності суспільства збільшується обсяг інформації, що неминуче призводить до зростання важливості комунікації в процесах управління [1; 2; 3].

У науці публічного управління виділяють пропагандистський і маркетинговий типи комунікацій. Пропагандистський передбачає використання жорстких способів інформаційного контролю за свідомістю людей. Саме такий тип несе у собі високу ступінь ризику в умовах дії військового стану в Україні, оскільки пропаганда намагається подолати основні свідомі обмеження об'єкта впливу, перетворюючись при цьому на маніпулятивний процес. Історія свідчить, що дуже часто використовують такі маніпулятивні прийоми, як:

- дезінформація (використання неправдивих відомостей, заміна справжніх відомостей неправдивими, використання вигаданої інформації);
- дифамація (поширення про особу неправдивої інформації, яка принижує її честь та гідність, завдає шкоди діловій репутації);
- технологія «білого шуму» (перенасичення інформаційного поля);
- технологія спін-доктора (зміна смислових акцентів інформації) тощо.

Знизити ступінь ризику поширення пропагандистських комунікацій покликані маркетингові стратегії розбудови комунікативної взаємодії, що формуються відповідно до законів попиту і пропозиції на інформаційні послуги. До таких стратегій традиційно відносять політичний паблік рілейшнз (PR, або зв'язки з громадськістю) [1].

У процесі діяльності суб'єктів публічного управління важливого значення набуває використання корпоративної методології ризик-менеджменту, що давно стало практикою в розвинутих країнах світу. Налагоджений процес управління ризиками може знизити час на їх вивчення та надати відносну впевненість в надійності певних компонентів внутрішнього контролю. Ризиками слід управляти задля отримання ряду вигід (уникнення збитків, невинуватених витрат, шахрайства всередині суб'єкта; досягнення ефективності розподілу ресурсів; запобігання появи несподіваних подій; поліпшення систем; швидке прийняття та використання нових сприятливих можливостей; підтримка стратегічних планів тощо) [4].

У загальному вигляді ризик-орієнтоване управління включає:

- об'єкт управління (подія, ідентифікована як ризик, тобто те, що може несприятливо вплинути на досягнення цілей органів публічного управління та суспільні відносини, що виникають при настанні такої події);
- суб'єкт управління (визначена в кожному органі публічного управління група осіб, в тому числі представників громадськості, зі спеціальними знаннями в галузі ризик-менеджменту, так званий спеціальний орган управління).

Суб'єкт має здійснювати управління об'єктом, використовуючи різні прийоми і засоби впливу. Стратегія управління ризиками включає напрями і способи використання засобів для досягнення поставленої мети, при цьому кожному окремому способу відповідає визначений набір правил і обмежень для ухвалення кращого рішення за певних обставин. Залучення громади на етапі розробки стратегії може бути тим чинником, який сприятиме вибору саме того варіанту, що не суперечить осі стратегії, яка має відображати національні інтереси держави, суспільства і громадянина. Після досягнення поставленої мети обрана стратегія припиняє своє існування, а нові, більш актуальні цілі висувають завдання розробки нової стратегії [5].

Тож, у сучасних умовах виникає дуже гостра потреба запровадження ефективних інструментів ризик-менеджменту в системі публічного управління, а одним із найважливіших кроків має стати впровадження та дієве застосування ризик-менеджменту саме в сфері інформаційно-комунікативної взаємодії публічно-управлінської системи, що має власні особливості на різних рівнях управління.

Список використаних джерел:

1. Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід : монографія ; за заг. ред. Сергія Чернова, Валентини Воронкової, Віктора Банаха, Олександра Сосніна, Пранаса Жукаускаса, Йоліти Ввайнхардт, Регіни Андрюкайтене. Запоріжжя : РВВ ЗДІА, 2016. 608 с.
2. Дрешпак В. Комунікації в публічному управлінні : навч. посіб., 2015. 168 с.
3. Комунікації в публічному управлінні: аспекти організаційної культури та ділового спілкування : навч. посіб. / уклад. : Гошовська В. А. та ін. Київ : К.І.С., 2016. 130 с. (Серія «Бібліотечка лідера місцевого самоврядування»).
4. Гречаніченко О. О. Сутність та особливості застосування ризик-орієнтованого підходу в публічному управлінні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 151–156.
5. Гречаніченко О. О. Ризик-орієнтоване управління як механізм публічного управління державними фінансами в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1238>

Базиляк Наталя Олегівна,

кандидат педагогічних наук, доц.,

доцент кафедри української та іноземних мов

*Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського,
м. Львів, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ВИКЛИКІВ

Посилення інтересу до проблеми професійної підготовки молодого покоління як процесу вибору професії та самореалізації обумовлено практичним запитом, сформованим в умовах трансформацій, що впливають на структуру ринку праці. Сучасному суспільству стали необхідні молоді люди, здатні до прийняття нестандартних рішень з економічних та соціальних питань, до саморозвитку та самореалізації в жорстких умовах конкуренції на ринку праці, ефективно вирішувати проблеми свого працевлаштування та створювати власний бізнес в умовах сучасних соціально-гуманітарних викликів.

Зазначене веде до змін у сфері професійної освіти вже на етапі вибору професії, який починається ще в школі, що, безперечно, сприяє створенню умов для подальшого плавного переходу випускників шкіл від загальної до середньої та вищої професійної освіти, що базується на ідеях безперервності освіти та інтеграції змісту шкільної освіти. Інтеграція професійної освіти у шкільному навчанні як умова формування особистості, здатної плідно жити в суспільстві і перетворювати його, самостійно приймати вірні, життєво важливі рішення, позитивно самореалізовуватися в основних сферах життєдіяльності, зокрема професійної в умовах сучасних соціально-гуманітарних викликів.

Професійна освіта значною мірою сприяє розвитку самосвідомості підростаючого покоління, підвищенню їх самооцінки, є основою для визначення свого життєвого професійного шляху, прийняття обґрунтованих рішень у галузі освіти, кар'єри та працевлаштування [1]. Трансформація системи освіти до особистісного та професійного розвитку в умовах шкільного навчання поставила важливе питання про роль системи професійної освіти в умовах сучасних соціально-гуманітарних викликів.

Організація економічного співробітництва та розвитку визначає професійну освіту як процес, в ході якого учні дізнаються про світ роботи та розвивають навички управління своєю кар'єрою, у тому числі через практичний досвід. Розвиток кар'єри спрямований на розуміння складнощів ринку праці та формування у студентів критично важливих знань, навичок та компетенцій, необхідних для ефективного вибору професійного шляху, які забезпечують плавний перехід від школи до трудової діяльності та сприяє у майбутньому просуванні кар'єрними сходами.

Сьогодні реалізується інтегрований підхід до професійної підготовки підростаючого покоління, тобто програми професійної освіти, профорієнтаційної підготовки інтегровані в загальну систему навчання, а не реалізуються окремо [4]. Усі програми пов'язані з потребами економіки та ринку праці, відзначається більш рання фіксація професійних переваг і менш гнучке ставлення до невдалого вибору спеціальності в умовах сучасних соціально-гуманітарних викликів.

Крім професійної освіти, проводиться спостереження за досягненнями, схильностями та захопленнями учнів, аналіз потенціалу їх професійного зростання та особистісного розвитку, складання портфоліо та облік усіх цих відомостей при профконсультуванні та відборі абітурієнтів для продовження професійного навчання у коледжах.

У школах ведеться активна робота з реалізації програм, націлених на те, щоб старшокласники набували практичних навичок професійної діяльності, після закінчення школи освоювали професії та продовжували подальше навчання. Знання та навички їм знадобляться у професійній діяльності та житті в суспільстві в майбутньому, допомогти учням вибудувати свій кар'єрний план [2]. Важливими є принципи розвитку кар'єри та дізнаються про важливість професійної освіти та її впливу на їх майбутній успіх у житті в умовах сучасних соціально-гуманітарних викликів.

Навчання грамотності сприяє поглибленню та розширенню знань та навичок учнів, формуванню здібності до управління, прийняття відповідальних рішень, що дозволить учням займатися самоосвітою, легше включатися у професійну діяльність, ефективно трудитися, планувати та передбачати результати своєї праці. Учні знайомляться зі світом професій шляхом пошуку, вивчення та аналізу численних джерел інформації про ринок праці в контексті кращого кар'єрного шляху. Вони розробляють власну траєкторію кар'єрного шляху в умовах сучасних соціально-гуманітарних ви-

кликів, дізнаються про права та обов'язки працівників та роботодавців, вивчать особливості професійного розвитку.

Одночасно в школах проводять індивідуальні та групові консультації для учнів, націлені на те, щоб допомогти їм із вибором та плануванням свого професійного шляху. У зв'язку з цим, пріоритетним є комплексна професійна підготовка персоналу, що надає послуги з розвитку кар'єри та професійного консультування підростаючого покоління. Особливістю сьогодення є участь соціальних партнерів до цього також входять і роботодавці, у розробці змісту професійної освіти в школі, яка є гарантією того, що навчання ведеться саме за тими професіями, які потрібні на ринку праці. Так соціальне партнерство здійснюється шляхом створення організацій, до компетенції яких входить формування змісту професійної підготовки та вивчення потреб у навчанні, моніторинг соціальних та технологічних змін на ринку праці.

Організації роботодавців та профспілки беруть активну участь у системі виробничого навчання через співпрацю зі школами. Створюються спільні органи, у межах яких держава, профспілки та асоціації роботодавців співпрацюють з питань планування, фінансування та організації професійного навчання в умовах сучасних соціально-гуманітарних викликів.

Школярі беруть активну участь у стажуваннях, програмах дуального навчання, учнівства та наставництва з обов'язковою виробничою практикою та участю у волонтерській діяльності, що дозволяє учням застосовувати отримані знання та навички в реальних проєктах, щоб спробувати свої сили у вибраній кар'єрі на ранній стадії та отримати цінний досвід роботи для конкурентоспроможності та підвищення перспективи кар'єрного зростання після закінчення навчання.

Практико-орієнтований підхід забезпечує зв'язок між освітою та зайнятістю, який допомагає підростаючому поколінню самим зрозуміти, які потрібні навички у обраній ними професії, та оцінити, наскільки добре вони сформовані, побудувати за допомогою фахівців траєкторію майбутньої роботи в умовах сучасних соціально-гуманітарних викликів. В Україні функціонують спеціалізовані центри професійної орієнтації, де учні, що навчаються, можуть отримати інформацію про професії, вимоги до них, можливості кар'єрного зростання і освоєння суміжних спеціальностей, попит на ринку праці на тих чи інших фахівців.

Основним принципом системи професійної освіти в сьогодні є надання підтримки підростаючому поколінню у побудові професійної траєкторії та в управлінні своєю кар'єрою, націленість на формування мобільності, здатності людини змінюватися відповідно до змін умов її життя та праці протягом усього життєвого шляху. Необхідно зазначити, що формування готовності шкіл, до професійного самовизначення та їх професійна підготовка ефективно здійснюється в рамках алгоритму, зміст якого визначається соціальним замовленням, вимогами професійної спільноти; особистими устремліннями в умовах сучасних соціально-гуманітарних викликів.

Одним із ключових принципів, що забезпечують ефективність організації системи професійної освіти в школах є інтеграція програм професійної підготовки до загальної системи освіти, що сприяє безперервності та послідовності підготовки підростаючого покоління в умовах сучасних соціально-гуманітарних викликів [3]. Забезпечення доступності професійної освіти за допомогою впровадження обов'язкових програм з професійної підготовки та диверсифікації програм на вибір здійснюється через створення культури співробітництва та взаємодії – соціальне партнерство.

Специфіка програм з професійної підготовки полягає в тому, що вони сприяють формуванню необхідних компетенцій для життя та кар'єри, у процесі навчання особистість стає справжнім суб'єктом професійної діяльності та професійних відносин, роботи та навчання, набуває професійного статусу і таким чином отримує можливість активного та функціональної участі у соціальних процесах. Важливим принципом також можна відзначити розробку та впровадження стандартів та високих вимог до компетенцій осіб, які надають послуги з професійної підготовки, забезпечують консультування та безперервний супровід учнів в умовах сучасних соціально-гуманітарних викликів.

Список використаних джерел:

1. Білошицький С. Міжнародна міграція як різновид сучасної зброї: соціокультурний та політичний аспекти. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2016. № 2. С. 138–156.
2. Біль М. М. Інституціональні передумови європейського вектору розвитку ринку праці України. *Регіональна економіка*. 2016. № 3. С. 128–134.
3. Лисиця Н. М., Притиченко Т. І., Гронь О. В. Перспективи маркетингу економічних освітніх послуг в Україні. *Економіка розвитку. Серія: Механізм регулювання економіки*. 2017. Вип. 1 (81). С. 5–15.
4. Лошицька О. Л. Майстер-клас у системі роботи з педагогічними кадрами: методичний посібник. Ірпінь, 2015. 40 с.

Будзин Віра Романівна,

*кандидат наук з фізичної культури і спорту, доц.,
завідувач кафедри фізкультурно-спортивної реабілітації та спортивної медицини
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського,
м. Львів, Україна*

ДЕРЖАВНА ДЕМОГРАФІЧНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ ВИКЛИКІВ

Здоров'я – це генетично обумовлена органічна цілісність існування людини як організму та суб'єкта соціокультурної життєдіяльності, що визначає властивістю якої є вітальність, що змінюється в часі [3]. Тому здоров'я включає сукупність мінливих властивостей і якостей людського організму, що забезпечують рівень соціальної, культурної, трудової та інших форм життєдіяльності в умовах сучасних соціальних та гуманітарних викликів. Здоров'я – це можливість людського організму, що забезпечує задоволення цілого спектра потреб заради благополуччя, реалізації особистісного потенціалу, здійснення повсякденної та професійної життєдіяльності.

Крім нормативно-правового регулювання сімейних та репродуктивних цінностей, існують також економічні та ідеологічні заходи впливу на зміну репродуктивної поведінки населення, стимулювання за рахунок надання материнського капіталу, пільг, посібників. Одним із найважливіших пунктів аналізу сучасного державного регулювання репродуктивного здоров'я населення є гендерний аспект – орієнтація на гендерну рівність, облік специфіки соціально та культурно обумовлених потреб як жінок, так і чоловіків різних вікових когорт, а також бар'єрів, що стоять на шляху забезпечення комплексної турботи про їхнє репродуктивне здоров'я.

В умовах консервативного повороту політики держави у сфері демографії, орієнтації на традиційні сімейні цінності, що відповідають їм гендерні цінності, норми та ролі виникає нова ситуація [2]. Вона породжує занепокоєння дослідників, яким властивий високий рівень гендерної чутливості, за збереження орієнтації політики влади на гендерну рівноправність у рамках нормативно-законодавчої діяльності, стратегічного планування та реалізації програм у сфері підтримки репродуктивного здоров'я населення.

На думку фахівців, ситуація ускладнюється відсутністю в державі закону, що встановлює серед іншого структуру джерел державної політики. Ведуться дискусії щодо визначення ролі та статусу окремих видів документів, концепції, стратегії, доктрини, програми, для реалізації публічного управління в умовах сучасних соціальних та гуманітарних викликів. Особливу увагу держава приділяє збереженню репродуктивного здоров'я дітей, підлітків та молоді, з цією метою передбачається розширення охоплення профілактичними медичними оглядами дітей у віці 15-17 років.

Важливою є розробка та реалізація додаткових освітніх програм у рамках формування сімейної культури молоді, у тому числі з питань репродуктивного здоров'я та поведінки, концепція державної демографічної політики [1]. Проведений аналіз офіційних документів показує, що у межах державної демографічної політики спрямованість на вирішення завдань забезпечення демографічної безпеки країни, відтворення чисельності населення, наявність достатньої кількості осіб працездатного віку, збереження репродуктивного потенціалу дітей та молоді, зниження смертності матерів та дітей, що визначає підвищену увагу до репродуктивного здоров'я в умовах сучасних соціальних та гуманітарних викликів.

З'явилися м'які форми стимулювання до народжуваності, насамперед це соціальні програми, спрямовані на охорону здоров'я та материнства, соціально-економічна підтримка, материнський капітал та інші, забезпечення належного рівня доступу до медичних послуг, пов'язаних з питаннями репродуктивного здоров'я.

Дискусії про допустимість посилення правил, пов'язаних із штучним перериванням вагітності, ведуться зараз у медійному просторі в умовах сучасних соціальних та гуманітарних викликів [4]. Сьогодні державна влада виявляє велику зацікавленість у безпосередньому збільшенні населення країни внаслідок дітонародження. Однак заходи, які вживаються в даний час, явно недостатні, особливо на фоні надмірної смертності та демографічних втрат через коронавірусну епідемію. Пропаганда генеративної репродуктивної поведінки не забезпечує приросту реальної участі різних груп у регулюванні репродуктивного здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Князевич В. М., Авраменко Т. П., Короленко В. В. Перспективи розвитку публічного управління у сфері громадського здоров'я України в умовах системних змін. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління*. 2016. № 1. С. 56–65.
2. Лібанова Е. М., Гладун О. М., Лісогор Л. С., Ткаченко Л. Г., Ковтун Н. В. Вимірювання якості життя в Україні. Київ, 2013. 48 с.
3. Надюк З.О., Сенюк Ю.І. Сучасна державна політика у сфері охорони здоров'я: аналіз реформування системи. *Право та державне управління*. 2020. №2. С. 211–220. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/34.pdf
4. Савчин М.В. Психічне та особистісне здоров'я громадян як чинник національної безпеки. *Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. Психологічна*. 2012. № 2. С. 142–150.

Білоконь Михайло Вячеславович,

кандидат наук з державного управління, доц.,

*доцент кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»*

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

ПОДОЛАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ЕНТРОПІЇ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Дослідження складних структур неможливе без визначення такого параметра, як їх цілісність. Цілісність характеризується новими якостями і властивостями, які не притаманні окремим елементам системи, а виникають у результаті їх поєднання в цій системі. Цілісність є одним із основних параметрів будь-якої держави, що характеризує єдність таких рис, як територіальна визначеність, внутрішня впорядкованість і взаємозалежність структур і функцій, публічна влада і самоорганізація, адаптивність і відтворюваність, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз. Саме цілісність є запорукою ефективності держави як системи.

Інституційна стабільність виступає основою для побудови цілісної держави. Стабільність можна визначити як стан системи, за якого всі її елементи збалансовані, здатні до збереження основних властивостей і цілісності. Стабільний стан системи не означає її незмінності – будь-яка система може й повинна розвиватися, але при цьому зберігається її основа та сутнісні характеристики [1].

Інституалізація передбачає створення стійких інституційних зв'язків у суспільстві, заснованих на наявності необхідних інститутів, у межах яких формуються стійкі зв'язки між індивідами, а також на цілях, стимулах та зворотному зв'язку, які формують соціальну поведінку. Це допомагає забезпечити стабільність в суспільстві шляхом створення та утримання інституцій, які забезпечують довготривалу стійкість та розвиток. У своєму глибокому змісті інституалізація є своєрідною формою заміни непередбачуваної та спонтанної поведінки передбачуваними формами діяльності, що підлягають контролю та регулюванню. Як складний соціальний процес, інституалізація тягне за собою значні трансформації суспільно-політичного життя. Інституційною основою соціальної стабільності є рівновага між державою та громадянським суспільством. Тож, важливим аспектом стабільності сучасної держави є забезпечення її інституційної стабільності.

Аналізуючи різні визначення поняття «стійкість», можна зробити висновок, що його ключовою ознакою є здатність системи (чи об'єкта) протистояти загрозам, адаптуватися до їх дії та умов, що швидко змінюються (включаючи кризи/руйнування).

Від ефективності інститутів багато в чому залежить стабільність інституційної системи сучасної держави. Функціонування будь-якої соціальної системи є успішним, якщо її інститути є ефективними та справедливими. В протилежність цьому можливі руйнівні процеси та виникнення такого явища як інституційна ентропія.

Поняття ентропії вперше було введено в 1850-х роках Рудольфом Клаузіусом у контексті термодинаміки. Зосереджуючись на тому, що збільшення ентропії означає збільшення безладу, розсіювання та розпаду, наступні покоління авторів імпортували це поняття практично в усі сфери інтелектуальних дискусій, створивши таким чином тенденцію розглядати те, що сталося зі світом, як дію великого плану, вічної динаміки Всесвіту [2].

Подекуди неминуче проникнення термінології точних та природничих наук в гуманітарну сферу є обґрунтованим, подекуди може бути тупиковим та навіть шкідливим, і має оцінюватись із долею скептицизму. Тож, ентропія має різні значення залежно від сфери, в якій використовується цей термін, тому варто спростити визначення цього явища як «міри хаосу». Тобто, якщо ми визначаємо ідеальну форму стабільності інституційної системи, то ентропія

має визначати, наскільки інституційна система дестабілізована, а присутність ентропії – той факт що дестабілізація має місце.

Актуалізуючи питання, треба зазначити що введення «міри хаосу» у визначення стану інституційної системи держави яка перебуває під впливом гібридних загроз, виглядає логічним, достатньо обґрунтованим та навіть необхідним – особливо з огляду на те, що ми вже виділили «інституційну стабільність» та «інституційну цілісність» як важливі параметри розвитку держави як системи та суспільства в цілому.

Таким чином, інституційна ентропія – це поняття яке вказує на те, що інституції які регулюють поведінку людей, можуть з часом ставати менш ефективними, більш вразливими до корупції та інших негативних впливів. Іншою мовою, інституційна ентропія може описувати процес занепаду та погіршення якості існуючих інституцій, що відбувається з часом, й що характерно – такі руйнівні процеси часто пов'язані із гібридними загрозами у сучасному світі.

Характер і зміст гібридних загроз зазнали значних змін з початку російського вторгнення в Україну. Після переходу війни з гібридної форми в звичайну – гібридна війна не закінчилася. Для України вона стала конвенційною, але для Заходу залишилася гібридною, хоча й активізувалася після ескалації. Гібридна війна ведеться не лише проти України (проти якої, зрештою, була розпочата звичайна війна), а й проти Європейського Союзу, із застосуванням для цього широкого спектру інструментів.

Згідно з дослідженням «Ландшафт гібридних загроз: концептуальна модель» [3], розвиток гібридної діяльності має три послідовні фази: підготовча; дестабілізуюча; примусова (через гібридну війну).

На підготовчій фазі основна мета актора гібридного впливу полягає у спонуканні об'єкту до добровільного шкідливого для себе вибору у прийнятті рішень.

Фаза дестабілізації – це стадія коли актор гібридного впливу вже безпосередньо діє у формі операції або кампанії (декількох операцій) для досягнення поставленої мети. На відміну від підготовчої фази, яка за замовчуванням має на меті отримати хоч щось (інформацію або її перевірку, позиціонування, навчання/відпрацювання або якусь перевагу), фаза дестабілізації має заздалегідь сплановану мету. У фазі дестабілізації дії стають помітнішими, агресивнішими та можуть включати більше насильства.

Фаза примусу через гібридну війну характеризується виходом діяльності гібридного актора з тіні, коли стає відносно очевидним цілеспрямованість негативного зовнішнього впливу. Така ситуація вже окреслюється як гібридна війна.

Гібридні загрози передбачають шкідливу діяльність спрямовану на вплив на різні форми прийняття рішень на місцевому (регіональному), державному чи інституційному рівні [4]. Як припускають дослідники феномену гібридних загроз – вони є інструментом саме авторитарних держав, а демократичні системи не можуть створювати гібридні загрози через те що демократичні інституції блокують використання такого інструментарію [5].

Відповідно дестабілізація інституційної системи одночасно виступає й ціллю акторів гібридного впливу й їх інструментом створення хаосу. Тож, гібридні загрози майже завжди передбачають дестабілізацію системи інституцій у державі (в т.ч. у контексті ведення воєн четвертого покоління). Таким чином, якщо ми визначаємо ідеальний стан стабільності інституційної системи, то ентропія має визначати, наскільки інституційна система дестабілізована, й вона завжди буде значною в умовах гібридної війни.

Очевидно, що для подолання ентропії необхідно реалізовувати певні заходи які мають динамічно адаптувати інституційну систему до деструктивного зовнішнього впливу. Мова має йти про: реформи існуючих інститутів; зміни підходів до розуміння системи інституцій та їх взаємозв'язків і взаємовпливу; розвиток нових технологій та інновацій; підвищення рівня залучення та розуміння громадян (в тому числі через освіту); забезпечення стабільності та прогнозованості інституційної системи, etc.

Отже, в якості висновків можна окреслити таке: інституційна стабільність є основою побудови цілісної держави, що потребує створення стійких інституційних зв'язків у суспільстві. Інституційна ентропія є показником дестабілізації інституційних систем і часто є метою акторів гібридного впливу які прагнуть створити хаос, та зрештою – інструментом гібридної війни. Щоб подолати інституційну ентропію, необхідні такі комплексні заходи, як реформування існуючих інституцій, розробка нових технологій, підвищення освіти та інформованості громадськості. Необхідний також системний підхід для забезпечення стабільності та передбачуваності інституційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Ковбасюк С. В. Інституційна стабільність та цілісність сучасної держави. Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України) : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.). С. 84-87. URL: <https://hdl.handle.net/11300/15368>.
2. Davis P.J. Entropy and Society: Can the Physical/Mathematical Notions of Entropy Be Usefully Imported into the Social Sphere? Contemporary Mathematics and Its Applications: Monographs, Expositions and Lecture Notes: Volume 4, 2022. URL: https://www.worldscientific.com/doi/abs/10.1142/9789811259401_0001.
3. Giannopoulos G., Smith H., Theocharidou M. The Landscape of Hybrid Threats: A conceptual model. 2021. URL: <https://www.hybridcoe.fi/publications/the-landscape-of-hybrid-threats-a-conceptual-model>.
4. HybridCoE: Hybrid threats as a concept. URL: <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-as-a-phenomenon>.
5. Гришко С., Черніков Д. Чому демократичні системи не можуть бути джерелом гібридних загроз. Управління та адміністрування в умовах протидії гібридним загрозам національній безпеці : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22 листопада 2022 року). Київ : ДУІТ, ХНУРЕ. 2022. 528 с.

Демченко Володимир Миколайович,

кандидат філологічних наук, доц.,

доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування

Херсонського національного технічного університету,

м. Херсон, Україна

СИСТЕМИ ДУХОВНО-ПОЛІТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ: СУЧАСНЕ ПРОТИСТОЯННЯ

Свого часу ми вже зазначали, що головною передумовою всіх соціальних негативів уже декларовано незалежної України була належність значної частини її громадян до насправді реального «совєтського народу» з притаманними йому рисами [1; 2]. Із тим виходили на відповідну систему його духовних цінностей і політичних пріоритетів. 2014 року ми вже пересвідчилися у правильності таких висновків, адже політичний вибір означених осіб став чинником гібридної війни, а 2022 року – і повномасштабної. Вибір цей був конкретизований у Президентові Януковичі, а чинником став через ідеологічну концепцію (фейкову чи помилкову, як виявилось пізніше) Росії, що базована на потенційній підтримці тими «совєтськими» людьми ідей імперського реваншизму, які отримали новий слоган «руський світ» (в оригіналі – «мір»).

Коли ж імперія побачила, що переважна більшість українців висловила своє прагнення до демократичної Європи, а також що ті «советські» скоро перестануть узагалі становити якусь вирішальну силу в Україні (електоральну), вона спрямувала своє військо на захоплення незалежної держави. І якщо в Криму, де кількісно українці не домінували, та Донбасі, звідки відразу після анексії виїхала значна частина населення, війська «визволителів» отримували певне схвалення, то на півдні навіть етнічні росіяни постали проти окупантів. Це й була головна помилка агресора, адже «російськомовні» громадяни, на яких так сподівалися імперські стратеги, протистояли ворогові як в окупованих містах і селах, так і на полі бою.

Отже, сьогодні відбувається власний вибір кожним громадянином його національної громадянської ідентичності, і така самоідентифікація виявляє переважно український вектор, а не советський. Принагідно зазначимо, що цей термін ми обрали не через радикальну десоветизацію, а через логіку, за якою термін «радянський» у попередній державі був фейком – не відповідав своїй семантиці: ради не були керівною інституцією, як декларували більшовики, вони повною мірою підкорялися партії. Реально радянською державою тоді слід назвати будь-яку демократичну країну й навіть королівську Річ Посполиту, де вирішальне значення мав Сейм. Такою ж радянською була й Запорізька Січ.

Оскільки ж ті «советські люди» все одно залишаються серед нас як носії вже повною мірою ефемерних ідей і сподівань, виховуючи в такому ж сенсі своїх нащадків, протистояння двох протилежних духовних ідей виявляється сьогодні в найбільш гострій формі: ті «советські» (або проросійські) особи в умовах війни є безпосередньо державними злочинцями, зрада яких призвела до численних людських жертв. Частина з них (зокрема працівники СБУ, МВС, ВМС, оборонного відомства) безпосередньо здійснили злочин, інша частина (окремі депутати від регіоналів і комуністів) виконували завдання російських спецслужб або здійснювали приховану антиукраїнську політику, третя частина (більшість пенсіонерів, зокрема персональних – колишніх представників державних служб, усілякі «діти війни», «патріоти вітчизни» тощо) – спостерігали за розвитком подій, беручи інформацію з російських ідеологічних джерел (тобто дезінформацію) та поширюючи її серед своїх знайомих.

Ця «п'ята колона» є носієм советської системи духовно-політичних цінностей, до яких зокрема належить і військова загарбницька прерогатива народного господарства, а тому перемога 1945 року залишається головною ідеологічною святинєю цих людей – попри мільйони безглуздо загиблих їхніх пращурів (на початку війни – через недбалість керівництва, наприкінці – через підвищені темпи державної загарбницької стратегії). Тому подальші військові операції цієї армії в інших країнах світу – однозначно загарбницькі війни, але їх дати закарбовані на всіляких обелісках і картах в організаціях «воїнів-інтернаціоналістів»), а перша за всю новітню історію України війна за реальну незалежність осуджується ними. Це не дивно, адже до вищезгаданої системи цінностей належить і гордість за воєнну могутність своєї держави, яку всі бояться і яка всіх може захопити. Хоча справжня сутність цієї армії (недолугість і нелюдяність) виявилася в Україні від 2022 року.

Що ж до сучасного публічного службовця, то тут наявна традиція існування в постсоветській системі, де існує чіткий розподіл: скільки й кому давати хабара, щоб мати за це вигоду. Звичайно, така традиція (звичай) є злочинною, однак цими особами такою не сприймається, оскільки вони й зайняли свої посадові ніші – ланки в ланцюжку, апріорі знаючи про це й розраховуючи на це. Саме тому багато хто з них перебуває в розпачі: ламаються звичні налагоджені схеми, хоча переважна більшість чинних високих посадовців також навчені в тій же традиції та не соромляться називати своїх «учителів» – колишніх «перших», «других», «генеральних» тощо.

Зрештою через дівість (на жаль) цієї традиції ми маємо долучити її до советської системи духовно-політичних цінностей. Вона традиційно критикується, однак самі громадяни інакше жити не можуть – будуть пропонувати хабара посадовцю. Згадайте давній сміх над героями з мініатюр, зіграних А. Райкіним. Сміялася вся концертна зала Кремлівського палацу, заповнена на 90 % такими посадовцями (після, так би мовити, «краху» радянської системи саме вони та їхні «учні»-комсомольці стали першими банкірами й олігархами). Сміявся і весь советський народ, який суто на біологічному рівні згадує, як йому було добре і які були мудрі господарники (як кажуть, ностальгія за кліткою та нагайкою).

Зазначимо ще один приклад боротьби організованої пострадянської системи проти стихійного українського патріотизму (виділено нами – В.Д.). Усім відомий фанатський футбольний рух, який виявив першу організовану спільноту молоді, що стала основою і Майдану, і самозахисту окремих міст України. Від Одеси до Донецька «ультраси» співають державний гімн (по кілька разів за гру), скандують проукраїнська гасла та розвішують відповідну символіку. Однак ще до початку Майдану деякі працівники Федерації футболу України намагалися скомпрометувати цю організацію, залучаючи до цього міжнародні футбольні структури. Зрештою здоровий глузд переміг, функціонера (який виконував відповідне замовлення) було звільнено, а хлопці стали найбільш кількісною підтримкою Майдану. І ось – начебто перемога, начебто нові керівники, але знову відбувається наступ на «ультрасів» – уже з боку МВС, до того ж з конкретною метою заборонити молодіжний рух.

Підсумовуючи зазначимо, що й на сьогодні советська система є доволі сильною, її представники перебувають на всіх рівнях й у всіх структурах влади в Україні, значна частина народу є носіями відповідної системи духовно-політичних цінностей, але від 2014 року конкретна значна сила справжніх українських патріотів виявилася в перемогах на полях бою, в окупованих містах, а тому за нею майбутнє, й саме ці особи в майбутньому становитимуть ядро державних посадовців.

Список використаних джерел:

1. Демченко В. М. Принцип збереження спадкоємності в українській системі духовно-політичних цінностей та її парадокси. *Ціннісний вимір політичної діяльності: політичні реалії та ілюзії в сучасному українському суспільстві* : зб. наук. пр. Херсон : Вид-во ПП Вишемирський В.С., 2013. С. 172–173.
2. Демченко В. М. Етапи цивілізаційних трансформацій етнічної самоідентифікації жителя України : зб. наук. пр. Міжнародної конференції «Наука як рушійна антикризова сила» (Київ, 29.03.14). Київ : Центр наукових публікацій, 2014. С. 154–156.

Ермоленко Оксана Олександрівна,

кандидат економічних наук, доц.,

доцент кафедри державного управління,

публічного адміністрування та економічної політики

Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця,

м. Харків, Україна

Георгієв Арсеній Любенович,

студент 4 курсу, групи 6.05.281.030.19.1,

факультету економіки і права,

спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця,

м. Харків, Україна

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

У рамках адаптації Інституту державного управління до вимог Європейського Союзу актуальним залишається питання забезпечення системи публічної служби висококваліфікованим персоналом, здатним виконувати державні функції та відповідальні управлінські рішення.

На думку З. Полюги, «людські ресурси – це обличчя влади, динаміка та результати роботи органів державного управління залежать від їх професійної кваліфікації та ділової активності, прагнення до самовдосконалення та кар'єрного зростання» [1, с. 310].

Забезпечення державних органів компетентними фахівцями та менеджерами є досить складним процесом, який передбачає підвищення ефективності всієї системи публічної служби, оскільки нинішня ситуація дедалі більше загрожує привабливості публічної служби, особливо рівню матеріального забезпечення працівників. У цьому контексті питання пошуку шляхів створення ефективної системи мотивації працівників публічного управління є особливо важливим.

Під ефективною системою мотивації працівників у публічному управлінні слід розуміти систему, яка використовує комплекс взаємопов'язаних стимулів для задоволення колективних та індивідуальних потреб працівників, спонукаючи їх до ефективної роботи для досягнення стратегічних цілей публічної служби при її модернізації [2, с. 62]. Тому ефективна система мотивації працівників у

публічному управлінні повинна включати матеріальні та моральні стимули, стимули до професійного розвитку працівників, стимули до сприятливих умов праці, стимули до соціальної злагоди та гармонізації психологічного клімату в колективі [2].

Для збалансованого розвитку людських ресурсів органи публічної служби повинні розробити заходи, що заохочують працю працівників, що допомогло б вдосконалити систему мотивації та окреслити шляхи її вдосконалення. По-перше, потрібно розробити комплекс заходів, які допомогли б підвищити не тільки активність персоналу, але й інтерес до їх роботи. Дослідники кадрових проблем стверджують, що найбільш ефективна система мотивації, яка складається з різних форм відповідно до можливостей організації та потреб кожного працівника. По-друге, важливою умовою ефективності мотиваційної системи є її моніторинг, який вимагає постійного моніторингу та контролю ефективності мотиваційних методів. По-третє, дефіцит бюджету в жодному разі не повинен бути причиною зменшення стимулів, передбачених чинним законодавством. Обмежені стимули до роботи в колективі можуть викликати невдоволення та сприяти конфліктам, викликаючи плінність персоналу. Зменшення витрат на заробітну плату демотивує публічних службовців, оскільки керівники публічних організацій, на відміну від приватного сектора, не мають інших засобів справедливої оплати праці. По-четверте, система мотиваційних заходів повинна враховувати інтереси та очікування працівників, інформація про мотиваційні фактори повинна бути відкритою та доступною для кожного працівника. По-п'яте, система мотивації праці повинна базуватися на принципі прозорості розподілу винагороди за результатами роботи, тому кожен працівник повинен розуміти, на що саме він може розраховувати, і бути впевненим у справедливій оплаті праці.

Враховуючи, що мотивація є здебільшого психологічним явищем, а її методи мають індивідуальний підхід до кожної людини, має сенс доручити виконання мотиваційних функцій менеджерам та управлінню людськими ресурсами. Тому основними учасниками управління мотивацією в органах виконавчої влади є суб'єкти (управління, управління персоналом) та об'єкт (публічні службовці).

Використання найефективніших способів впливу на поведінку людини – це функція сучасного управління людськими ре-

сурсами. На думку Б. Гурне, «з управлінням людськими ресурсами неможливо мати справу лише в адміністративно-правовому плані, недостатньо правильно застосовувати статuti, організовувати змагання, готувати накази, приймати рішення про призначення та переведення» [3, с. 33].

Для підвищення ефективності роботи працівників керівник повинен ретельно продумати основні елементи в їх діяльності, що сприяють формуванню у підлеглих особливого психологічного стану: почуття відповідальності, зацікавленості, успіху, важливості. Вони безпосередньо впливають на посилення мотивації публічних службовців. Важливо, щоб мотивація стала внутрішнім фактором, що покращує якість роботи, задоволеність роботою, збільшує потребу в навчанні та професійних навичках, зміцнює стабільність та соціально-психологічний клімат колективу. Тому методи задоволення соціальних потреб, які працівники визначають як один із своїх пріоритетів, надзвичайно важливі в управлінні публічними службовцями.

Одним із вирішальних факторів, що впливають на бажання людей працювати, є сприятливі умови праці. Таке стимулювання до праці повинно враховуватися з точки зору належної організації внутрішнього робочого графіка (тривалості робочого тижня та робочого дня) та робочого місця; впровадження нових технологій, обладнання та машин; можливості надати привілеї гнучкого розташування та графіку роботи співробітників тощо. Сьогодні такий вид зайнятості не є типовим для публічної служби, проте його запровадження може принести багато позитивних моментів: можливість економити гроші та час на поїздки на роботу; відкрити нові перспективи для працевлаштування людей з інвалідністю [2, с. 64].

Мотивація працівників публічної служби повинна бути зосереджена на матеріальних і моральних стимулах працівників у їх роботі, сприяти кар'єрному зростанню, підтримувати інновації та творчість у вирішенні трудових завдань. У сучасній ситуації дуже важливо створити ефективну в часі систему мотивації публічних службовців, яка буде спрямована на ефективний розвиток публічної служби, а отже і країни в цілому. Для досягнення цієї мети дуже корисно використовувати зарубіжний досвід організації мотивації до ефективної праці у сфері публічної служби.

На наш погляд, доцільно запровадити в Україні систему довічного працевлаштування, яка передбачає працевлаштування під час просування по службі (досвід Франції, Японії, Німеччини). Працівник не може бути звільнений через будь-яку реорганізацію, йому повинна бути надана можливість зайняти іншу посаду публічного службовця. Це значно покращить соціальний захист публічних службовців та їх впевненість у завтрашньому дні, підвищить мотивацію вступу на публічну службу.

Оцінювання результатів діяльності публічних службовців повинно враховувати оцінку їх діяльності колегами та споживачами державних послуг (досвід Великобританії). Використання багаторстороннього оцінювання сприятиме об'єктивності оцінки, підвищить рівень професійної культури та допоможе задовольнити такі компоненти мотивації, як потреба в успіху та повазі.

Також пропонується запровадити щорічний тиждень публічної служби, щоб розкрити внесок їхньої діяльності у соціальний розвиток країни (американський досвід). Впровадження такого елемента морально-психологічного методу підвищить престиж статусу публічного службовця, рівень довіри громадськості до виконавчої влади та важливість публічної служби, сприятиме творчим здібностям працівників та зацікавленості в їх роботі, задовольнить потребу участі у вирішенні соціально важливих завдань.

На наш погляд, допомога на наставництво (Чехія) повинна бути включена до заробітної плати державних службовців. Такий матеріальний стимул сприятиме відповідальному ставленню висококваліфікованих працівників до підготовки молодих спеціалістів [4].

Також слід також врахувати те, що вітчизняну систему зайнятості та просування магістрів публічного управління слід реформувати на основі результатів навчання (досвід Франції). У ситуації побудови суспільства, що базується на знаннях, освіта та професійне навчання повинні бути постійними та забезпечувати необхідний професійний розвиток персоналу всіх установ та організацій, зокрема державних структур. Стратегічним завданням українського публічного управління є підвищення інтелектуального та освітнього рівня працівників. Але якими б розробленими не були цілісні освітні проекти та програми, зусилля будуть марними, якщо публічний службовець не бачить мотивації вступу до навчальних закладів та успішного навчання. Тому дуже важливо

встановити прямий зв'язок між результатами навчання та гарантованим кар'єрним зростанням. У зв'язку з цим пропонується, щоб вищі навчальні заклади визначали залежність розподілу випускників за результатами оцінювання. А саме: випускників, які закінчили навчання з середнім балом 91 і вище (категорія А) – рекомендувати на зайняття посади керівника управління або його заступника; з середнім балом 81 – 90 (категорія В) – на зайняття посади начальника відділу (сектору) або його заступника; випускника, що закінчив навчання з середнім балом нижче 80 балів (категорія С і D) вважати таким, що успішно підвищив кваліфікацію, без рекомендації зайняття керівної посади.

При обчисленні пенсій публічним службовцям слід враховувати не лише стаж роботи та заняття, але також наявність дисциплінарних стягнень та заохочень за стаж роботи. Це стимулюватиме працівників виконувати свої завдання з надання адміністративних послуг більш справедливо та відповідально.

Впровадження запропонованих шляхів вдосконалення системи мотивації публічних службовців дозволить підвищити рівень зацікавленості публічних службовців до більш ефективної роботи, прагнути до навчання та професіоналізму, довіри до майбутнього, досягнення високих результатів у їх роботі. Вирішення виявлених проблем дозволить зменшити плинність висококваліфікованих робітників, здатних здійснити державні реформи в найвищій якості та в найкоротші терміни, тим самим підвищивши рівень довіри громадськості до публічних службовців та держави в цілому.

Список використаних джерел:

1. Полюга З. Кадрова політика органів державної влади та місцевого самоврядування в контексті євроатлантичної інтеграції. *Ефективність державного управління* : зб. наук. пр. ; редкол. А. О. Чемерис (голов. ред.) [та ін.]. Львів : Вид-во ЛРІДУ НАДУ, 2015. Вип. 9. С. 310–315.
2. Горбань В. Б. Особливості побудови дієвої системи мотивації працівників у системі державної служби. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 23. С. 61–65.
3. Гурне Бернар. Державне управління ; пер. с фр. В. Шовкун. Київ : Основи, 2006. 307 с.
4. Кохалик Х. М. Фактори та методи мотивації праці службовців органів публічної влади: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Держава та регіони*. 2018. № 2 (62). С. 105–108.

Казаков Геннадій Ігорович,
кандидат історичних наук,
провідний фахівець відділу методології навчання і наукових досліджень,
Вища школа публічного управління,
м. Київ, Україна

Фатюха Ярослава Юріївна,
студентка III курсу історичного факультету
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя, Україна

ДИПЛОМАТИЧНИЙ СЛУЖБОВЕЦЬ, ЯК НОСІЙ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ВЕКТОРУ УКРАЇНИ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО ДИПЛОМАТІЇ (в умовах повномасштабного вторгнення РФ)

Починаючи з 2014 р. Україна остаточно обрала за ключовий зовнішньополітичний вектор держави євроінтеграцію. У результаті наближення до європейських стандартів, Україна поступово наближається до членства в ЄС. Значну роль у цьому відіграє підтримка євроінтеграційних прагнень української держави у європейському суспільстві. Вагому роль для цього роблять представники дипломатичних посольств в країнах Європи, у томи числі не тільки шляхом офіційної дипломатії, але й через публічну дипломатію.

Метою розвідки поставлено дослідити питання використання публічної дипломатії працівниками дипломатичних посольств, спрямовані на популяризацію України та її іміджу в контексті реалізації євроінтеграційної стратегії.

Тема публічної дипломатії сьогодні є досить актуальною в українському науковому дискурсі. Водночас, в контексті використання публічної дипломатії в діяльності службовців дипломатичних місій є маловивченою.

Відповідно до закону України «Про дипломатичну службу», дипломатичний службовець – це громадянин України, який займає дипломатичну посаду в органі дипломатичної служби, одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням дипломатичних або консульських функцій, а також дотримується принципів дипломатичної служби. Дипломатичні

службовці можуть працювати, як в межах України у відповідних органах дипломатичної служби, таких як Міністерство закордонних справ України та представництвах Міністерства закордонних справ України на території України, так і в закордонних дипломатичних установах України [3].

Стратегія публічної дипломатії, ухвалена Україною ще у 2021 р., визначає, що публічна дипломатія – це система заходів, за допомогою яких держава комунікує з громадськістю інших держав та впливає на формування суспільної думки населення інших країн для просування своїх національних інтересів і реалізації зовнішньополітичних цілей. Основною ж функцією є встановлення діалогу «держава-людина» з урахуванням різноманіття національної та глобальної аудиторії, а також сприяння міжособистісним контактам «людина-людина», що особливо актуально в епоху широкого використання цифрових інструментів та соціальних мереж [4, с. 9].

Однією з пріоритетних цілей «Стратегія...» визначає відстоювання європейського вибору України попри зовнішню агресію з боку РФ та протидію російській дезінформації, що після лютого 2022 р. вийшло на новий рівень [4, с. 19].

Реалізація публічної дипломатії покладається, як на державні інституції, у тому числі дипломатичні служби закордоном, так і через так званих неофіційних носіїв публічної дипломатії (музиканти, митці, актори, неурядові громадські організації). І якщо першочергово публічна дипломатія мала на меті зосередження акцентів на культурній дипломатії, просуванню української самобутності, то за умов повномасштабного російського вторгнення, хоча поданий вектор залишається вагомим складовим, відбувається посилення діяльності офіційних представників України в питанні публічної дипломатії, із зосередженням акцентів на протидії дезінформації та фейкам, які розповсюджує РФ у Європі, налагоджені відносини з різного роду організаціями та формування сприятливої оцінки європейським соціумом України та українського питання.

Бренд «UkraineNow», який визначено в стратегії визначав Україну, як хоробру країну, де свобода й гідність завжди перемагають. Водночас, наголошено, що Україна – захисник миру. Україна стоїть на сторожі миру та спокою Європи та те, що Україна – гарант продовольчої безпеки світу [4, с. 21–22]. Ці тези стали ключовим наративом публічної дипломатії після 24 лютого в діяльності дипломатичних служб.

Активна діяльність на всіх фронтах, та інформування європейське населення стосовно подій в Україні, звірства росіян та зрушення у готовності України до європейських стандартів призвела до зростання підтримки європейцями приєднання України. Так, найбільш свіжа статистика надана Фондом Бертельсманна, демонструє, що 65 % європейців активно підтримують приєднання України до ЄС, тоді як більшість інших або невизначилася, або мають байдуже ставлення [1]. Що стосується такого аспекту, як інформування про законодавчі зміни, то багато в чому реалізацією поданого питання займаються дипломатичні представники.

Найбільш поширеним прийомом публічної дипломатії з формування бренду України наразі постають постійні інтерв'ю та виступи у пресі тієї держави, в яких знаходиться дипломатична місія. Якщо ми звернемо увагу на ЗМІ деяких країн ЄС, зокрема Німеччини, Франції, Польщі, Нідерландів, то можемо зустріти хоча б один виступ на тиждень представника посольства. Головними темами, які оперують у виступах є зображення української ситуації, успіхи на фронті та апелювання щодо постійної потреби в озброєнні. Виступаючи з тезами, що Україна наразі боронить Європу, не забувають і подякувати європейським партнерам. Такий синтез у виступах досить позитивно грає на сприяння у Європі України.

В деяких випадках наголошувалося на підтримці урядами європейських країн Російську Федерацію та сприяння пасивності вбивствам цивільного населення в Україні [5]. Подібні вектори публічної дипломатії сприяли посиленню для прикладу підтримки України населенням Німеччини, що у свою чергу вплинуло на зміни у зовнішній політиці останньої та на зростання військової допомоги з її боку.

Іншим завданням дипломатичних служб постає розвіяння міфів та стереотипів про Україну, які були за тривалий час енергетичної залежності країн ЄС від РФ насаджені останньою. Як вказує посол України в Нідерландах М. Кононенко вказує що метою дипломатичних місій на сьогодні постає «навести ці аргументи, переконати, показати, що українське суспільство сконсолідувалося не тільки у відповіді російській агресії, а й у прагненні набуття кандидатського статусу та європейської інтеграції» [2].

Іншим підходом стає налагодження посольствами взаємин з неурядовими організаціями. Здебільшого це здійснено взимку

2022/2023 рр. та орієнтоване на гуманітарну допомогу, у тому числі генераторами тощо. Немаловажним у цих ініціативах була й підтримка мас.

Додатковим засобом популяризації стає підвищення статусу українських дипломатів та представників МЗС України, коли вони отримують додаткові привілеї з боку урядів держав. Це впливає на позицію виборців, які підтримують уряд власної країни. Водночас, такий вплив є двостороннім. Зокрема, вже згаданий М. Коненко вказав, що на підтримку Нідерландами євроінтеграційного вектору України вагому роль зробило місцеве населення [2].

Таким чином, в умовах воєнного стану публічна дипломатія стала одним з ключових векторів налагодження зовнішньополітичних відносин. Немаловажну роль у цьому процесі наразі відіграють працівники дипломатичних служб закордоном, які з одного боку шляхом виступів у ЗМІ, а з іншого – популяризацією бренду «Україна» через різні міжнародні та локальні для певної країни організації, намагаються продемонструвати значимість України для захисту Європи та важливість для України стати членом європейського соціуму, ставши країною-членом ЄС.

Список використаних джерел

1. Більшість європейців підтримують приєднання України до ЄС у найближчі роки. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3686031-bilsist-evropejciv-pidtrimuut-priednanna-ukraini-do-es-u-najblizci-roki.html> (дата звернення 16.04.2023).
2. Максим Кононенко, Посол України в Нідерландах: «Нідерландці розуміють загрозу росії та її вину за те, що відбувається сьогодні в Європі». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3527325-maksim-kononenko-posol-ukraini-v-niderlandah.html> (дата звернення 16.04.2023).
3. Про дипломатичну службу : Закон України від 07.06.2018 р. № 2449-VIII : станом на 05.02.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text> (дата звернення 16.04.2023).
4. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021-2025 роки / упор. Д. Кулеба та ін. Київ, 2021. 32 с. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>
5. Botschafter der Ukraine in Deutschland im Gespräch zu Panzerlieferungen, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kKnvIH9Xxr0> (date of access: 16.04.2023).

Кобзев Ігор Володимирович,

кандидат технічних наук, доц.,

доцент кафедри публічної політики

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

Горелов Юрій Петрович,

кандидат технічних наук, доц.,

доцент кафедри кібербезпеки та DATA-технологій

Харківського національного університету внутрішніх справ,

м. Харків, Україна

НАЦІОНАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ КІБЕРБЕЗПЕКОЮ КРАЇН ЄС В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Гібридна війна відноситься до війни, де використовуються різні форми атак, включаючи військові, політичні, економічні, соціальні та кібератаки, з метою досягнення своїх цілей. Кібербезпека є важливим аспектом в гібридних війнах, оскільки кібератаки можуть бути використані для зламування комп'ютерних систем, викрадення конфіденційної інформації та знищення важливих даних. Це може мати серйозні наслідки для національної безпеки та стабільності країни.

У світі сьогодні дедалі більше держав використовують кібератаки як частину своїх гібридних війн. Тому важливо, щоб країни розвивали свої кіберзаходи та мали готовність до відповіді на такі атаки. Крім того, важливо підтримувати міжнародну співпрацю в цій сфері, щоб бути більш ефективним у боротьбі з кіберзлочинцями та державними акторами, які використовують кібератаки як інструмент гібридної війни.

Управління кібербезпекою – це процес планування, розробки, впровадження та координації заходів для захисту інформаційних систем та мереж від кібератак та інших загроз. Управління кібербезпекою стає все більш важливою темою і її потрібно розглядати переважно на політичному, а не на технічному рівні. За останні роки низка тенденцій змінила наш світ і створила нові питання в управлінні кібербезпекою. Пандемія COVID-19 та війна в Україні призвели до ситуації, коли використовувалося більше цифрових засобів зв'язку, ніж будь-коли раніше, що створило потребу у захисті інформації, що обробляється таким чином. У той же час з'явилося

все більше і більше складних кібератак, з використанням однакових або подібних векторів атак у різних країнах.

Ця ситуація створює потребу в ефективних стандартах кібербезпеки, загальному управлінні та транскордонному мисленні, використовуючи засоби захисту, настільки ж складні, як і самі атаки. Таким чином, кіберуправління стало міжнародним питанням із залученням різних зацікавлених сторін із державного та приватного секторів, створюючи виклики для гармонізації в країнах ЄС.

Щоб краще зрозуміти діяльність з управління кібербезпекою розглянемо деякі стратегії кібербезпеки в окремих країнах ЄС.

У 2016 році Агентство Європейського Союзу з кібербезпеки (ENISA), створене з метою забезпечення високого рівня кібербезпеки в Європейському Союзі опублікувало «NCSS Good Practice Guide». Це керівництво мало на меті забезпечити корисну, гнучку та зручну структуру для встановлення контексту соціально-економічного бачення країни і поточного стану безпеки та допомогти особам, які формують політику, у розробці стратегії, що враховує конкретну ситуацію в країні. Посібник ENISA розрізняє «процеси», які буде прийнято країнами протягом життєвого циклу національної стратегії кібербезпеки [1].

Основні завдання ENISA полягають у підтримці європейських інституцій та держав членів Європейського Союзу у розробці та реалізації стратегій кібербезпеки.

Національні стратегії – це заходи та їхній внесок у покращення управління кібербезпекою. У своїх національних стратегіях кібербезпеки країни Європейського Союзу повинні враховувати ці принципи та інші рекомендації ENISA. Відповідно до статті 13 Регламенту (ЄС) 2019/881, держави-члени Європейського Союзу повинні розробляти та регулярно оновлювати національні стратегії кібербезпеки [2].

Німеччина. Стратегія кібербезпеки в Німеччині базується на Національному плані кібербезпеки 2016, що був оновлений у 2021 році. Головною метою стратегії є захист національних інформаційних систем та критично важливої інфраструктури від кіберзагроз. Основними напрямками стратегії є:

- розробка імунітету до кіберзагроз шляхом підвищення кіберзахисту критично важливих інфраструктур і систем;
- захист національної економіки від кіберзагроз шляхом забезпечення безпеки електронної торгівлі та електронної комерції, захисту інтелектуальної власності та обмеження втрат, пов'язаних з кібератаками;

- захист державної та конфіденційної інформації від кіберзагроз, забезпечення безпеки інформаційних систем уряду та інших органів влади;

- розробка інструментів для виявлення, відслідковування та протидії кіберзлочинам та кібертероризму [3].

Для розробки Стратегії кібербезпеки Німеччини до 2021 року було проаналізовано поточний стан кібербезпеки, а потім встановлено цілі для нової стратегії.

У стратегії Німеччини кожна з визначених тем кібербезпеки містить розділ під назвою «Чого ми хочемо досягти» – це ініціативи, які впроваджуються для реалізації стратегії. У сфері управління це означає міжнародну структуру для узгодженої стандартизації практик і загальну основу для законодавства з кібербезпеки [3].

Фінляндія. Створення Стратегії кібербезпеки Фінляндії відбувалося за чітко визначеним процесом, який описано в роботі Седерберга, пов'язаному зі стратегією, і включає аналіз ситуації в країні, бачення та стратегію, а також план її реалізації. Фінська стратегія кібербезпеки не зосереджена на управлінні, а наголошує, що роль керівника кібербезпеки полягає в забезпеченні координації розвитку, планування та підготовленості до суспільства до кібербезпеки [4].

Національна програма з кібербезпеки 2019–2023 років: містить низку конкретних заходів з покращення кібербезпеки в країні, таких як розширення співпраці між державними та приватними секторами, покращення кібербезпеки в освітніх закладах, забезпечення безпеки критично важливих інфраструктур тощо. Законодавство: Фінляндія має кілька законів, пов'язаних з кібербезпекою. Закони цілеспрямовані на забезпечення кібербезпеки в різних сферах життєдіяльності країни.

Люксембург. Четверта національна стратегія кібербезпеки Люксембургу була побудована на основі трьох попередніх стратегій і включає конкретні та дії, які викладені у внутрішній моніторинговій таблиці.

У стратегії міститься кілька чітких заяв про управління, наприклад: «Буде визначено структуру управління для використання публічних хмарних послуг на державному рівні або під час надання державних послуг».

Виявлення та обмін відповідними сценаріями ризику та показниками є колективною діяльністю, яка координується на державному рівні та документується на Платформі розподілу сценаріїв

ризик (MOSP). Уряд Люксембургу докладає зусиль для забезпечення кібербезпеки, використовуючи підходи, які відповідають європейським нормам та рекомендаціям.

Стратегія кібербезпеки Люксембургу ґрунтується на двох ключових документах: законі «Про безпеку мереж та інформації» (Loi sur la sécurité des réseaux et des systèmes d'information) та Національній стратегії кібербезпеки (National Cybersecurity Strategy).

Закон «Про безпеку мереж та інформації» був прийнятий у 2018 році та визначає обов'язки уряду, провайдерів інтернет-послуг та користувачів щодо забезпечення кібербезпеки. Він також передбачає створення Національного центру кібербезпеки, який відповідає за координацію дій в разі кібератак та надання рекомендацій з питань кібербезпеки.

Національна стратегія кібербезпеки була прийнята в 2018 році і містить широкий спектр заходів з підвищення кібербезпеки в країні, включаючи:

- забезпечення відповідного рівня кібербезпеки у сферах державної влади та критично важливих інфраструктурних об'єктах;
- підвищення рівня кібербезпеки в громадському секторі та приватному бізнесі, включаючи забезпечення кібербезпеки малих та середніх підприємств;
- розвиток кібербезпекової культури та підвищення освіти з кібербезпеки [5].

Підводячи підсумок, стратегія Люксембургу чітко посилається на заходи з управління, які вже здійснюються або будуть здійснюватися для забезпечення керованої екосистеми кібербезпеки в Люксембурзі.

Оцінка поточної ситуації чітко показує, що держави-члени ЄС по різному впроваджують кіберуправління, але їхні загальні цілі співставні. ЄС потрібно створити загальноєвропейську структуру управління, яка допоможе узгодити дії окремих держав. Це може, наприклад, початися з оновлення/розширення поточного документу щодо розробки стратегії ENISA, щоб включити загальні цілі управління в ЄС і засоби їх досягнення. Слід приділити особливу увагу відмінності між основними елементами управління, які потребують керівництва та узгодження ЄС, і тими, які мають залишатися на компетенції окремих держав-членів. Загалом необхідно визначити підхід, який підтримує місцеві потреби, водночас стимулюючи гармонізацію на рівні ЄС та на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. NCSS Good Practice Guide // ENISA (European Union Agency for Cybersecurity). URL: <https://www.enisa.europa.eu/publications/ncss-good-practice-guide/@download/fullReport>
2. Регламент європейського парламенту і ради (ЄС) 2019/881 від 17 квітня 2019 року про Агентство Європейського Союзу з питань мережевої та інформаційної безпеки (ENISA) та про сертифікацію кібербезпеки інформаційно-комунікаційних технологій, а також про скасування Регламенту (ЄС) № 526/2013 (Акт про кібербезпеку). Офіційний вісник Європейського Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_024-19#Text
3. Cyber Security Strategy for Germany 2021 // Federal Ministry of the Interior and Community. URL: https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/EN/themen/it-digital-policy/cyber-security-strategy-for-germany2021.pdf;jsessionid=B71E57F04E841AB198F4CD0783C68FE5.2_cid350?__blob=publicationFile&v=4
4. Cederberg A. A comprehensive cyber security approach – the finnish model / Aapo Cederberg // Cyberwatch Finland. URL: <https://www.cyberwatchfinland.fi/wp-content/uploads/2020/07/A-comprehensive-cyber-security-approach-%E2%80%93-The-finnish-model.pdf>
5. National cybersecurity strategy IV // Luxembourg government. URL: <https://hcpn.gouvernement.lu/dam-assets/fr/publications/brochure-livre/strategie-nationale-cybersecurite-4/National-Cybersecurity-Strategy-IV.pdf>

Козлов Костянтин Іванович,

кандидат наук з державного управління, доц.,

доцент кафедри публічної політики

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

Булавенко Альона Леонідівна,

аспірант кафедри публічної політики

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Взаємозв'язок між культурою та національною ідентичністю є складним питанням, яке цікавить дослідників та політиків у всьому світі. Україна, як і інші країни, стикається з проблемою збереження

та розвитку національної ідентичності в умовах глобалізації та міжнародного співробітництва.

Одним з ключових аспектів цієї проблеми є визначення ролі культури у формуванні та підтримці національної ідентичності. Культура може бути важливим інтегруючим фактором у збереженні та підтримці особливостей і традицій національної спільноти. Однак у складних соціальних умовах, де взаємодіють національність, мова та інші фактори, ця роль культури може бути завуальована і потребує подальшого дослідження.

Праці багатьох науковців були присвячені дослідженню питань культури. Наприклад, Едвард Тайлор визначав культуру як комплекс, що включає знання, вірування, мистецтво, закони, мораль, звичаї й інші здібності й звички, які людина здобула як член суспільства. Хосе Ортега-і-Гассет писав, що культура це біологічні потенції, яким ми надаємо соціальний напрям. К. Г. Юнг визначав культуру як форми поведінки, звичні для групи, спільноти людей, соціуму, що має матеріальні й нематеріальні риси [1].

Лексикографи, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови, визначають культуру як «сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії» [2].

Закон України «Про культуру» більш детально розкриває цей термін, визначаючи, що культура – це «сукупність матеріального і духовного надбання певної людської спільноти (етносу, нації), нагромадженого, закріпленого і збагаченого протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, включає всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти» [3].

Ми впевнені у тому, що культура є одним з найважливіших елементів у формуванні національної ідентичності. Національна ідентичність означає спільність певних цінностей, традицій, історії та мови серед людей, які проживають на певній території. Культура включає в себе все, що пов'язано з життям людей, які проживають на певній території, наприклад, віру, мистецтво, кухню, музику і науку.

А отже, роль культури у формуванні національної ідентичності полягає в наступному:

1. Збереження традицій та історії. Культура дозволяє країні зберігати історію та традиції, які відображають її минуле і визна-

чають те, ким ми є. Наприклад, українська культура містить багато елементів, які відображають її історію, включаючи українську мову, фольклор, традиції та національні свята.

2. Творення спільноти. Культура це спосіб створення спільноті, яка допомагає людям відчутти себе частиною великої мети. Культура допомагає людям відчутти почуття єдності та спільноті зі своїми співгромадянами, що є важливим у формуванні національної ідентичності.

3. Розвиток мови. Мова є одним з найважливіших елементів національної культури та ідентичності. Вона дозволяє людям спілкуватися один з одним і передавати інформацію. Розвиток мови відображає розвиток культури та ідентичності нації.

4. Підтримка мультикультуралізму. Культура може допомогти зберегти та підтримувати різноманітність та багатоманітність національних і культурних груп. Вона може бути інструментом, що дозволяє різним культурам взаємодіяти між собою, розуміти і вчитися один від одного, тим самим збагачуючи загальну культуру.

5. Підтримка самовизначення та свободи. Культура дозволяє людям відчувати свободу та самовизначення, оскільки вона дозволяє їм виражати свої індивідуальність та свої унікальність через мистецтво, музику, танець та інші форми вираження.

З точки зору геополітики та міжнародного визнання країни культура може бути використана як інструмент «м'якої сили» для досягнення різних політичних, економічних і соціальних цілей. М'яка сила це здатність впливати і переконувати інших за допомогою культурних, економічних та інтелектуальних засобів, а не за допомогою насильства чи різного роду загроз.

Реалізація державної політики у сфері культури може бути використана для зміни національного та регіонального сприйняття в усьому світі. Наприклад, можна організовувати культурні фестивалі, виставки, театральні та інші заходи, щоб підвищити інтерес до країни чи культури, залучити іноземних інвесторів, сприяти розвитку туризму та привернути увагу міжнародної спільноти.

Безумовно культура також може бути використана для зміни суспільного сприйняття певних ідей та політичних поглядів. Наприклад, культурні програми можуть включати теми соціальної справедливості, рівності та захисту довкілля, що може підвищити рівень обізнаності та розуміння цих питань у суспільстві.

Не менш важливим є й те, що культура також може допомогти зблизити людей і нації. Наприклад, взаємне визнання і розуміння культур може сприяти зменшенню етнічних конфліктів, зміцненню міжнародних відносин і підвищенню рівня міжкультурного діалогу.

Проте, сучасний світ і події, що пов'язані з війною в Україні внесли свої корективи у розвиток культури. Нагадаємо, що початком цих подій була поява гібридних загроз Україні, які не могли не вплинути на культурну сферу. А отже зазначимо, що гібридні загрози культурі можуть виникати з різних джерел і бути прямим чи опосередкованим наслідком конфліктів, терористичних актів, економічних санкцій або міграції.

Тероризм, пов'язаний з культурою, який може включати знищення або пошкодження культурної спадщини, музеїв, архівів та інших історичних об'єктів, є одним із викликів, що стоять перед якісною реалізацією державної політики у сфері культури. Наприклад, дії терористичної організації ІДІЛ у Сирії та Іраку призвели до знищення численних історичних пам'яток, що демонструє широке використання культурної спадщини як інструменту тероризму [4].

Ще одним викликом є зміна культурної спадщини під впливом глобалізації та масової культури. Ідеї, цінності і традиції, які раніше були унікальними для кожної країни і культури, можуть зникнути або стати завуальованими в результаті поширення масової культури, що впливає на індивідуальну і колективну ідентичність людей. Крадіжки та незаконна торгівля культурними цінностями також мають велике значення і можуть призвести до втрати важливих культурних цінностей та об'єктів. Крім того, зростання міграції та внутрішнього переміщення населення може призвести до змін у культурному минулому та втрати історичної пам'яті й ідентичності.

За таких умов повинна підвищуватись роль держави у просуванні культури як важливого елементу національної спадщини та ідентичності. Деякі з інструментів та заходів, які держава може використовувати для підтримки та розвитку культури, включають:

1. Фінансування: органи державної влади можуть надавати фінансову підтримку культурним проектам, установам та організаціям, таким як музеї, театри, художні галереї та бібліотеки. Це може здійснюватися через гранти, субсидії, спонсорство та інші форми фінансування.

2. Пропаганда: держава повинна проводити кампанії з просування культурних цінностей і традицій, таким чином привертаючи увагу громадськості до культурних проєктів і підвищуючи інтерес до культури країни.

3. Освіта: через освіту держава повинна просувати культуру, забезпечувати доступ до культурних знань і навичок та підвищувати рівень культурної грамотності в суспільстві.

4. Міжнародна співпраця: держава може встановлювати міжнародні відносини та співпрацювати з іншими країнами, організаціями та установами у сфері культури. Це сприяє обміну досвідом і знаннями, розвитку міжкультурних зв'язків, збереженню та просуванню культурних цінностей.

5. Розвиток інфраструктури: держава має сприяти розвитку інфраструктури, необхідної для розвитку культурного сектору, наприклад, культурно-мистецьких центрів, музеїв, бібліотек, театрів і кінотеатрів. Це може допомогти створити умови для розвитку та популяризації культурної спадщини і традицій.

Підсумовуючи наголосимо, що значення цього дослідження полягає в тому, що культура як інтегративний чинник українського народу може впливати на формування національної ідентичності та бути важливим інструментом національної інтеграції до міжнародної спільноти. Розуміння ролі культури у формуванні та підтримці національної ідентичності може допомогти політикам, державним службовцям, громадським діячам та приватним особам розробити ефективні стратегії національної інтеграції, які враховують культурні особливості та потреби різних груп громадян.

Список використаних джерел:

1. Культура. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Культура> (дата звернення: 01.04.2023).
2. Культура. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. С. 596.
3. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI. Дата оновлення: 31.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення: 04.04.2023 р.).
4. ІДІЛ вже контролює половину території Сирії. Центр міжнародної безпеки та партнерства. URL: <https://www.ispc.org.ua/archives/1535> (дата звернення: 05.04.2023).

Котуков Олександр Анатолійович,
кандидат наук з державного управління, доц.,
доцент кафедри публічної політики
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Інформацію (з латинської мови «informatio» – це роз'яснення, виклад) можна визначити як набір упорядкованих даних про осіб, предмети, факти, події та процеси, що були передані (в тому числі в електронному вигляді) чи отримані шляхом власного або суспільного досвіду, дослідження або вивчення. Розвиток інформаційних технологій та їх зростаючий вплив на соціальні відносини дозволив деяким державам кинути виклик недружнім для них країнам, використовуючи так звані «гібридні загрози» – скоординовані та синхронізовані дії переважно невійськового характеру, спрямовані на вразливі місця в економічній, політичній, соціальній та, зокрема, інформаційній сферах [1]. Цей метод ведення війни передбачає використання широкого спектру добре розроблених інформаційних інструментів, які завдають шкоду таким вразливим місцям демократії, як свобода слова та свобода ЗМІ, загострюючи існуючі етнічні, релігійні, соціальні, політичні чи економічні відмінності, що призводить до зниження соціальної єдності [2].

Останнім часом гібридні загрози в інформаційному полі стають все більш частими та витонченими і поєднують військові та невійськові, а також приховані та відкриті засоби, включаючи дезінформацію, пропаганду, кібернапади, спеціальний інформаційно-психологічний вплив, економічний тиск тощо.

Гібридні дії неоднозначні, оскільки гібридні актори розмивають межі міжнародною та внутрішньою політикою, законним і незаконним, миром та війною. Кожна дія має свій алгоритм, форми та методи реалізації. Наприклад, методи зовнішньої інформаційної агресії спеціальних інформаційних операцій базуються на дезінформації, диверсифікації громадської думки, психологічному тиску, поширенні чуток. Таким чином, можна зробити висновок, що гібридні інформаційні загрози є багатогранними, неоднозначними та прихованими за своєю природою, що ускладнює їх стримування, ідентифікацію, протидію та протистояння.

У сучасних умовах Україна є об'єктом постійного агресивного інформаційно-психологічного впливу з боку Російської Федерації. При цьому сьогодні Україна перебуває у стані війни з агресором, який характеризується не лише постійними військовими атаками, а й використанням сучасних інформаційних технологій для гібридизації ustalених правил ведення війни [3]. У цьому контексті постає проблема забезпечення інформаційної безпеки національних інтересів шляхом вдосконалення підходів до формування і реалізації інформаційної політики в Україні. Таким чином на сучасному етапі інформацію через підвищення її ролі в системі національної безпеки можна вважати стратегічним національним ресурсом [4], а інформаційну політику одним з пріоритетних напрямів діяльності держави.

Державна інформаційна політика формується на основі законів, нормативних актів, доктринальних положень, а реалізується під час прийняття та ухвалення управлінських рішень та практик, які впливають на життєдіяльність суспільства в цілому, і зокрема, процеси створення, обробки, передачі і використання інформації. Однією з важливих задач державної інформаційної політики є забезпечення інформаційної стійкості – здатності держави та суспільства стримувати зовнішнє втручання, протистояти йому та долати його, забезпечуючи інституційну спроможність, ефективно управління та соціальну згуртованість [5].

Відзначимо, що державна інформаційна політика має декілька основних сфер впливу, наведених на рис. 1.

При цьому інформаційна політика включає інфраструктурний, вертикальний і горизонтальний рівні. Інфраструктурний рівень займається розвитком національної (регіональної) інформаційної інфраструктури, необхідної для підтримки розвитку інформаційного суспільства. Вертикальна інформаційна політика включає так галузеві політики, як освіта, промисловість, охорона здоров'я, культура тощо.

Горизонтальна інформаційна політика впливає на широкі комунікативні аспекти життєдіяльності суспільства, наприклад, політику щодо свободи слова та інформації, використання інформаційних систем та технологій усередині країни і стосується насамперед комунікативної складової, що забезпечує належний рівень обміну інформацією між різними соціальними групами (урядовцями та громадянами, бізнесом і громадянами, бізнесом і урядом тощо).

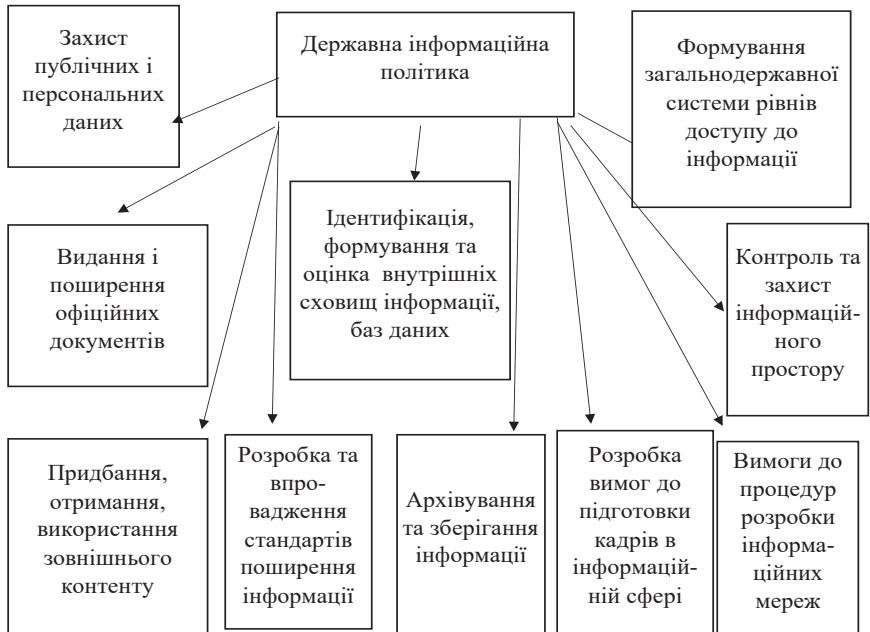

Рисунок 1. Основні сфери впливу інформаційної політики

У межах останньої політики важливо забезпечити надання кожній цільовій групі правдивої та переконливої інформації з урахуванням національних інтересів. Зазначене зумовлює велике значення у цьому процесі профільних наукових установ, аналітичних центрів, засобів масової інформації. Їх першочергове завдання – забезпечити поєднання та задоволення державних (національних) та приватних інтересів і потреб в інформаційній сфері.

Узагальнення світового досвіду дозволяє визнати наявність різноманітних підходів щодо протистояння гібридним загрозам. Проте, спільним для більшості розвинених країн є намагання покращити засоби комунікації з громадянами задля забезпечення їх ефективного самостійного реагування на гібридні загрози [6]. Підвищення обізнаності громадян про сутність та характер гібридних загроз дозволяє уникнути або нейтралізувати небажані наслідки інформаційного втручання [7]. Саме тому уряди та інституції євроатлантичних країн мають ефективні стратегії протидії гібридним

загрозам, які реалізуються у співпраці з приватним сектором і громадянським суспільством. Реалізація цих стратегій варіюється і поєднує організаційні, правові та інформаційно-просвітницькі заходи на національному та міжнародному рівнях і пов'язані з забезпеченням ресурсами і навчанням суб'єктів інформаційної безпеки.

При цьому, суб'єктами інформаційної безпеки є безпосередньо держава, окремі громадяни, групи, об'єднання, як виконують надані їм законом особливі функції із забезпечення інформаційної безпеки. Об'єктом інформаційної безпеки є психіка людини, її свідомість [8; 9].

Таким чином, державна інформаційна політика має відображати актуальні проблеми, що виникли у сфері інформаційної безпеки. Необхідно здійснювати правовий та нормативний захист прав та інтересів усіх суб'єктів інформаційних відносин, а саме окремих фізичних та юридичних осіб, соціальних груп, суспільства, держави загалом. При цьому планування змін в інформаційній політиці має в кінцевому разі сприяти досягненню національних цілей і пріоритетів, а саме забезпеченню територіальної цілісності України, стабільної соціально-політичної ситуації, зростання економіки та добробуту громадян.

Агресивна війна Росії проти України показала, як швидко теоретичні загрози можуть стати реальними, підкреслила важливість пильності, координації зусиль всіх суб'єктів інформаційних відносин та готовності до захисту національного інформаційного простору. Таким чином вкрай важливим під час реалізації інформаційної політики є постійний об'єктивний моніторинг інформаційного простору, координація роботи всіх публічних інституцій в інформаційній сфері, налагодження стратегічних комунікацій, спільне виявлення, оцінку та прогнозування наслідків інформаційних загроз.

Список використаних джерел:

1. Dragos V., Forrester B., Rein K., Is hybrid AI suited for hybrid threats? Insights from social media analysis. IEEE 23rd International Conference on Information Fusion (FUSION), Rustenburg, South Africa. 2020. P. 1–7.
2. Wigell M. Hybrid interference as a wedge strategy: a theory of external interference in liberal democracy. *International Affairs*. 2019. Vol. 95. No. 2. P. 255–275.
3. Веселова Л. Ю. Адміністративно-правові основи кібербезпеки в умовах гібридної війни : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07; МВС України, Одеськ. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2021. 500 с.

4. Глушко А. Д., Пантась В. В., Бабенко С. Р. Інформаційна політика в системі забезпечення фінансової безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10038> (дата звернення: 10.05.2023).

5. Hybrid Threats: A Strategic Communications Perspective. Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence. 2019. URL: <https://stratcomcoe.org/publications/hybrid-threats-a-strategic-communications-perspective/79> (дата звернення: 10.05.2023)

6. Kalniete S., Pildegovičs T. Strengthening the EU's resilience to hybrid threats. *European View*. 2021. Vol. 20. No. 1. P. 23–33.

7. Sandhu K. Handbook of Research on Advancing Cybersecurity for Digital Transformation. IGI Global. 2021. 460 p.

8. Lonardo L. EU Law Against Hybrid Threats: A First Assessment. *European Papers*. 2021. Vol. 6. No. 2. P. 1075–1096.

9. Nilsson N., Weissmann M. Security challenges in the grey zone : Hybrid threats and hybrid warfare. *Hybrid Warfare: Security and Asymmetric Conflict in International Relations*. London, UK. 2021. P. 1–18.

Пахнін Микола Леонідович,

*кандидат наук з державного управління, доц.,
професор кафедри кримінального права та кримінології
Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Харків, Україна*

ВПЛИВ МЕДІА НА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Виклад основного матеріалу: Стосунки, так званої, «четвертої влади», як прийнято неформально називати медіа в усьому світі, з трьома офіційними гілками влади в Україні протягом усіх років незалежності склалися непросто. Але нова реальність, в якій Україна опинилася 24 лютого 2022 року, внесла певні корективи у відносини між органами публічної влади та журналістами.

Свроінтеграційний вектор розвитку, обраний Україною та українцями, передбачав серед іншого і ґрунтовні зміни в підходах до розуміння сутності влади, її функцій. Транспортність влади розглядається як беззаперечна умова для її діяльності в демократичному суспільстві.

І, по суті, введення терміну «публічна влада» замість раніше існуючих державна, місцева – не просто зміна формулювань, а спроба передати та втілити філософію прозорості влади, її місії служіння

народу, а не відірваного від іншої частини суспільства групи з певними повноваженнями та можливостями.

Запровадження антикорупційних органів, необхідності електронного декларування представниками влади, системи «Prozorro» в сфері державних закупівель – лише верхівка з низки масштабних заходів, спрямованих на реформування, створення максимально прозорої системи влади в Україні.

В останні роки і громадяни України загалом, і журналісти зокрема отримали простий з технічної точки зору доступ до величезного масиву інформації. Однак, з початком широкомасштабної російської агресії ситуація відчутно змінилася. Конституція України містить широкий спектр прав і свобод громадян, які не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених безпосередньо в Основному Законі. При чому такі обмеження можливі лише за умов воєнного або надзвичайного стану і стосуються окремих категорій прав та свобод.

Але факт залишається фактом – з початком широкомасштабної російської агресії обсяг доступної журналістам інформації щодо діяльності органів публічної влади суттєво скоротився. Мотивація – в інтересах національної безпеки та оборони України. Враховуючи ситуацію, особливо інформаційну складову війни, яку країна-агресор розпочала задовго до безпосереднього фізичного вторгнення, пояснення більш ніж логічне та красномовне.

Проте, на жаль, за шляхетним словесними конструкціями частини намагаються приховати, м'яко кажучи, негідні, а юридичною мовою – злочинні дії. І віднайти баланс між дійсно захистом національної безпеки та спробами зловживання окремими представниками публічної влади не завжди вдається.

Це – дорога з двостороннім рухом. Напрацювати оптимальну формулу взаємодії по лінії публічна влада – медіа мають намагатися обидві сторони. Наприклад, з початку повномасштабного вторгнення суттєво змінилися правила доступу журналістів до місць зйомок. Певні нарікання з боку представників медіа щодо нерівномірного доступу до висвітлення подій на фронті спостерігалися і з 2014 року, але за останній рік їх стало на порядок більше.

І це в умовах, коли професійним журналістам доводиться працювати на одному інформаційному полі з авторами Телеграм-каналів, деякі з яких періодично в гонитві за аудиторією дозволяють собі публікувати неперевірену інформацію або дані, не озвучувати які

просять військові або представники спецслужб. А це, в свою чергу, призводить до ще більш загрозливої ситуації, коли окремі інтернет сайти передрукують такі повідомлення Телеграм-каналів.

Або ж ситуація навколо закупівель Міністерства оборони України. З одного боку, воєнний стан диктує свої умови щодо публічності інформації, пов'язаної із забезпеченням військових. Але з іншого – безпрецедентні порушення, про які повідомив журналіст і засновник проекту «Наші гроші» Юрій Ніколов [1], наочно демонструють, що за поясненнями національної безпеки можуть приховуватися факти кричущої корупції.

Неоднозначна ситуація склалася і навколо висвітлення діяльності Верховної Ради України та місцевих органів публічної влади. Український парламент – єдиний законодавчий орган держави і, безумовно, стабільність його роботи – базова запорука функціонування всієї владної системи країни. Тож обґрунтування недопуску медіа до безпосереднього висвітлення засідань Верховної Ради, а така практика склалася ще в умовах обмежень, пов'язаних з пандемією, видаються логічними.

Але з початком повномасштабного вторгнення представники медіа втратили також можливість висвітлювати парламентську діяльність в режимі реального часу, адже було скасовано прямі трансляції засідань. Більше того, журналісти нарікають, що записи пленарних засідань оприлюднюються зі значною затримкою.

Ініціатива ж із заборони народним депутатам поширювати інформацію про роботу Верховної Ради менш, ніж через годину після завершення засідання, негативно сприймається навіть частковою парламентарів. На даний момент відповідний законопроект [2] ухвалений за основу і готується до другого читання.

Не кращою є й ситуація з прозорістю діяльності місцевих органів публічної влади. Рух “Чесно”, який, зокрема, моніторить відкритість роботи місцевих рад, підготував розлогий звіт з інформацією по регіонах. Активісти звертають увагу, що зустрічаються випадки, коли ради в ближчих до лінії фронту областях є більш прозорими, ніж ті, що знаходяться глибоко в тилу [3].

Багато питань, зокрема, в медіаспільноті викликає ініціатива обмежити загальний доступ до реєстру судових рішень [4]. На даний час на сайті Єдиного державного реєстру судових рішень міститься об'ява “Доступ до Реєстру здійснюється в тестовому (обмеженому) режимі. Для запобігання загрозам життю і здоров'ю суд-

дів та учасників судового процесу, а також у разі виявлення ознак кіберзагрози, доступ до Реєстру або окремих рішень у ньому може бути обмежено”.

Аналогічно шквал критики викликала й ідея відмови від обов’язкової аудіовізуальної фіксації судового засідання на період дії воєнного стану. Логіка відповідної ініціативи полягала у намаганні не допустити потенційної зупинки діяльності судової системи в умовах відсутності електропостачання.

Варто наголосити, що законопроект було зареєстровано в Парламенті 13.01.2023 [5], відповідно його розробка відбувалася в період масованих ракетних атак по інфраструктурних об’єктах України. В таких умовах забезпечити обов’язкову аудіовізуальну фіксацію судового засідання об’єктивно складно. Альтернативу, відповідно до законодавчої ініціативи, має представляти ведення протокол судового засідання, який письмово вестиметься секретарем.

Суттєвий момент – такий підхід можливий лише “в умовах воєнного чи надзвичайного стану, у разі об’єктивної неможливості здійснення повного фіксування судового засідання технічними засобами” [5]. Але медійники, правозахисники допускають, що така потенційна можливість може стати підґрунтям для зловживань з боку окремих суддів.

Замість висновків: Взаємодія по лінії медіа – публічна влада в Україні традиційно складалася непросто, а в контексті повномасштабної війни певні спірні моменти стали ще більш виразними. Журналістська діяльність є важливим запобіжником для представників влади щодо недопущення зловживань. Численні журналістські розвідки призвели в подальшому до ініціювання розслідувань правоохоронними органами, зокрема, антикорупційними.

Тож ініціативи обмеження доступу до певної інформації журналістів з боку органів публічної влади сприймаються медійниками вкрай негативно. Такі обмеження можуть бути викликані об’єктивними причинами і необхідні для забезпечення національної безпеки та оборони, але у стосунках медіа-влада, що склалися протягом років незалежності України, носіям владних повноважень доведеться докласти надзвичайно багато зусиль, аби переконати в безальтернативності таких рішень журналістську спільноту.

Єдність, спільна копітка діяльність в єдиному напрямку – запорука перемоги України. Отже обом сторонам доводиться шукати точки перетину та йти на компроміси, бо чвари та конфлікти все-

редині держави грають лише на руку ворогові. Важливо лише усвідомлювати, що в цій царині немає універсальних рішень і до кожного окремого питання, напрямку має бути індивідуальний підхід. Головне – він має бути з гарячим українським серцем та холодним розумом.

Список використаних джерел:

1. Тилові пацюки Міноборони під час війни «пиляють» на харчах для ЗСУ більше, ніж за мирного життя. URL: <https://zn.ua/ukr/economic-security/tilovi-patsjuki-minoboroni-pid-chas-vijni-pilajut-na-kharchakh-dlja-zsu-bilshe-nizh-za-mirnoho-zhittja.html>
2. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо оборони поширення інформації про пленарне засідання Верховної Ради України під час дії воєнного стану. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41346>
3. Дорогі виборці, приходьте після війни! Рейтинг прозорості місцевих рад. URL: <https://glavcom.ua/publications/dorohi-vibortsi-prikhodte-pislja-vijni-rejtin-h-prozorosti-mistsevikh-rad-916539.html>
4. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання розголошенню окремих відомостей у текстах судових рішень. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41159>
5. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення проведення судового засідання у разі неможливості його повного фіксування технічними засобами в умовах воєнного чи надзвичайного стану. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41153>

Радченко Оксана Олександрівна,

кандидат наук з державного управління, доц.,

докторант кафедри соціальної і гуманітарної політики

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗАГРОЗ

Протягом багатьох тисячоліть діяльність людської цивілізації на нашій планеті носить природо-перетворюючий характер, що значно інтенсифікувався з переходом до індустріального та постіндустріального господарчого укладу. Масштабна індустріалізація супроводжувалася пришвидшеним виснаженням природних копалин та геометричним збільшенням шкідливих викидів в природне середовище людини. В результаті критичного наростання антропо-

генного впливу на ноосферу загострилося принципове протиріччя існування людської цивілізації – протиріччя між зростаючими потребами у споживанні природних благ заради подальшого відтворення й самозбереження людських спільнот та спроможністю природного комплексу Землі забезпечити бажаний рівень споживання – «єдиним шляхом збереження екологічної рівноваги в біосфері є: обмежене споживання людиною природних ресурсів за рахунок створення мало- і безвідходних технологій, перехід на альтернативні ресурси тощо, та зменшення ступеня забруднення природного середовища» [7, с. 267]. Не випадково вже на рівні Організації Об'єднаних Націй однією з ключових проблем третього тисячоліття названо катастрофічну деградацію ноосфери і людської цивілізації як її центральної складової. Їй одним з найголовніших напрямків діяльності цієї впливовою наднаціональної організації та усіх національних урядів визнається екологічна політика, покликана зупинити хижацьке руйнування глобальної екосистеми як середовища життєдіяльності людства, досягти нового врівноваженого стану ноосфери на основі концепції Сталого Розвитку.

Особливо важливим все це є для сучасної України, де екологія стала однією з найбільш вражених сфер внаслідок широкомасштабної хижачкої агресії російського режиму. Війна вбиває людей, руйнує інфраструктуру та найбільше – вона нищить наше навколишнє середовище й ставить під загрозу досягнення Цілей Сталого Розвитку ООН на всьому європейському континенті. Є зрозумілим, що навіть коли остаточно виженемо російські війська з української землі, Україна не скоро зможе оговтатися від наслідків війни. Washington Post в редакційній статті пише, що «відбудова країни, однієї з найбільших у Європі за чисельністю населення та площею, буде справою цілих поколінь. Це означає, що відбудова України залежатиме від більшого, ніж від грошей та бетону, хоча потрібні неймовірні обсяги одного й іншого. Це потребуватиме трансформації мислення та системи управління в країні» [8].

Наведемо тільки два фактори. Перший – станом на вересень минулого року близько 200 тисяч квадратних кілометрів території нашої країни потребують розмінування [4]. Яка площа вимагатиме розмінування після перемоги – невідомо, але відомо, що розмінування в таких масштабах відбуватиметься роками! Другий фактор: задля попередження техногенних катастроф навіть за закритими вугільними копальнями має бути постійний догляд та обслуговування. Між тим понад більшість з 200 шахт Донбасу з 2014 року

ніхто не обслуговує, вони поступово затоплюються, «шахтна вода» виходить з підземних виробок і ходів, фільтрується крізь піщаники й зрештою, змішується з чистою підземною водою, утворюючи токсичний «коктейль» питної води з шкідливими важкими металами й мінералами.

Людство все більше потребує розробки та запровадження нових моделей державної політики розвитку та формування безпечного середовища нашої життєдіяльності, здатного на основі інноваційних технологій життєзабезпечення створити умови як для простого біологічного відтворення людської популяції в близькому й далекому майбутньому, так і для подальшого саморозвитку людини, її гідності, психофізіологічного та інтелектуального потенціалу. Такою концептуальною моделлю в сучасному світі є модель Сталого розвитку, яка подальшу взаємодію соціально-економічної та еколого-природної сфер розглядає як єдину взаємопов'язану систему життєдіяльності людства, в якій завдання подальшого відтворення популяції Homo Sapiens на планеті безпосередньо ув'язується з вирішенням найгостріших глобальних екологічних проблем сьогодення та створення принципово нової системи господарювання з пріоритетами на прогнозуванні, запобіганні й знешкодженні подібних проблем у майбутньому. Як зазначає О. Беспалова «концепцію сталого розвитку покладено в основу екологічних політик багатьох країн світу. Концепція сталого розвитку має в своїй основі три так звані «стовпи»: екологічний, як головна причина занепокоєності світової спільноти за своє майбутнє, економічний, як поштовх до розвитку світового господарства за мінімальної шкоди довкіллю, та соціальний, як прагнення сучасного суспільства до встановлення справедливості у всіх її видах та формування у людей розуміння раціонального альтруїзму. Екологічний елемент концепції сталого розвитку виражається насамперед в створенні таких умов, при яких, зокрема, забезпечуються права людини та громадянина на безпечне життя та чисте довкілля, на забезпечення та підтримання екологічної безпеки як складової міжнародної (глобальної) та національної безпеки» [1, с. 11–12].

Державна екологічна політика є одним з ключових механізмів реалізації концепції Сталого Розвитку, основою діяльності органів публічного врядування в частині реалізації екологічних про-

грам та проектів у двох взаємодоповнюючих напрямках: боротьба з ресурсним виснаженням (як кількісне погіршення екологічного стану довкілля) та боротьба з якісним погіршенням – техногенним забрудненням навколишнього середовища. Сучасна державна екологічна політика – на думку Г. М. Буканова – «це політика держави, спрямована на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захист життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів» [2, с. 64]. Відповідна державна екологічна політика має бути спрямована на формування необхідних політичних, економічних та соціальних умов належної якості життя соціуму, ноосфери в цілому.

Така політика носитиме характер як превентивний, так і реактивний, де превентивний передбачає своєчасне визначення потенційних наростаючих загроз та запровадження комплексу дій органів публічного врядування щодо їх мінімізації у той час як реактивна політика є оперативною діяльністю з реагування на поточні нагальні проблеми забезпечення належного безпечного рівня середовища життєдіяльності людини. Як перший так і другий тип державної політики екологічної безпеки мають відповідні власні та спільні механізми й інструменти реалізації. Одним з таких загальних механізмів, що носить базовий характер можна визначити механізм державної та громадської екологічної експертизи, спроможний як виявити потенційні наростаючі екологічні загрози, так і найбільш небезпечні нагальні [5, с. 82]. О. Калашник пропонує наступний алгоритм реалізації державної екологічної політики як складової концепції Сталого розвитку:

- визначення державою своєї екологічної політики, її цілей, основних напрямів реалізації, послідовність і гарантію виконання прийнятих зобов'язань;

- планування державою програм здійснення своєї екологічної політики, формування плану, розробка стратегії, врахування витрат, що відповідають цілям;

- ефективне впровадження системи екологічного управління, можливості й засоби забезпечення функціонування для здійснення державою своєї екологічної політики, цілей, завдань;

- контроль та оцінка наслідків екологічного регулювання стану довкілля, здоров'я населення та економіки на підставі моніторингу, що здійснює необхідні вимірювання екологічних характеристик;

- проведення державою аналізу, корегування та вдосконалення екологічного управління у процесі набутого досвіду в зв'язку зі змінами в законодавстві, зміною пріоритетів для досягнення визначених цілей, забезпечення ефективності політики та управління адекватності витрат;

- впровадження процесу постійного вдосконалення екологічного управління з метою поліпшення загальних екологічних характеристик у сферах з виявленими можливостями для вдосконалення [3].

Було б неправильно покладати всі зусилля щодо забезпечення екологічної безпеки в країні на державу та органи публічного врядування. Якщо двома ключовими суб'єктами екологічної політики є людина й держава, якщо людина має невід'ємне право на екологічно захищену життєдіяльність, то й відповідальність за стан навколишнього середовища мають нести як держава з її інституціями, так і індивід, територіальна громада, спільнота, суспільство. Це потребує формування відповідної екологічної свідомості людини та в цілому – екологічної культури життєдіяльності суспільства, де «регулятором екологічної культури виступає екологічна свідомість, а інструментом формування екологічної свідомості є екологічні цінності, історично обумовлені форми зацікавлено діяльного ставлення суб'єктів до об'єктів природи» [6, с. 21].

В цілому ж пріоритетами в державній політиці забезпечення екологічної безпеки в сучасних умовах, на нашу думку, мають бути:

- першочергове знешкодження катастрофічних наслідків воєнних дій на території України (від розмінування до відбудови об'єктів екологічної інфраструктури);

- розробка та реалізація державної Стратегії екологічного відновлення українського довкілля;

- орієнтація на якість життя і здоров'я людини як найвищу цінність держави;

- націленість на гарантування стійкості екосистем – величина антропогенного впливу не повинна перевищувати величини гранично допустимих навантажень на ноосферу;

- постійний моніторинг та інтегральна оцінка ризиків і небезпек екологічного характеру, що дозволяють своєчасно виявляти

та попереджувати потенційно небезпечні тенденції, порушення балансу відтворення екологічних процесів тощо;

– екологізація економічної діяльності на основі філософії соціальної відповідальності бізнесу, коли результат господарської діяльності – отримувана вигода має завжди перевищувати наданий довікільно збиток від цієї діяльності;

– відповідальне державне регулювання відносин власності на природні ресурси та особливості їх використання, встановлення стандартів і нормативів забруднення навколишнього середовища задля недопущення виснаження й руйнівних процесів землі та інших природних ресурсів;

– оптимізація витрат на екологічний захист – система забезпечення безпеки повинна забезпечувати кожної особистості можливість повноцінного життя протягом всієї її середньостатистичної тривалості.

Список використаних джерел:

1. Беспалова О. В. Місце екологічної безпеки в системі ціннісних орієнтирів сталого розвитку. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право*. 2020. Вип. 19. С. 8–13.
2. Буканов Г. М. Дискусійні аспекти характеристики елементів структури екологічної безпеки. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 78. С. 60–66.
3. Калашник О. М. Екологічна безпека як складова державної політики України: понятійно-термінологічний аспект. *Демократичне врядування*. 2018. Вип. 21. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2018_21_4
4. Міністр довікільно розповів, скільки ракет випустила РФ по Україні з початку повномасштабного вторгнення. *Дзеркало тижня*. 4 вересня, 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/v-mindovkillja-rozpovili-skilki-raket-vipustila-rf-po-ukrajini-z-pochatku-povnomasshtabnoho-vtorhnnennja.html>
5. Романко С. М. Екологічна безпека довікільно та людини: поняття, критерії та окремі превентивні заходи забезпечення. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2017. Вип. 45. С. 75–84.
6. Юрченко Л. І. Екологічна культура в контексті екологічної безпеки : монографія. Київ : ПАРАПАН, 2008. 296 с.
7. Якимчук А. Ю., Кардаш О. Л., Якимчук О. Ф. Оцінювання стану екологічної безпеки України на основі таксономічного аналізу. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2020. Вип. 2. С. 260–272.
8. A \$1 trillion question for the West: How to rebuild shattered Ukraine. *The Washington Post*. October 20, 2022. URL: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/10/20/how-rebuild-ukraine-after-war/>

Соболь Роман Георгійович,

кандидат наук з державного управління, доц.,

доцент кафедри публічної політики

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА У ГАЛУЗІ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Публічна політика у галузі страхування в умовах гібридних вельми актуальна, особливо в теперішній час військової агресії Російської Федерації проти України.

Згідно Указу Президента України «Про введення воєнного стану» № 64/2022 від 24 лютого 2022 року в Україні введено воєнний стан [1].

Страхова галузь України, як і вся держава, зазнає нині безпрецедентних змін. У стислі строки потрібно подолати шлях від централізованого планового управління до сучасної моделі страхового ринку, що функціонує на ринкових засадах [2]. Зміни мають бути фундаментальні й стосуватися політичних, юридичних, економічних, соціальних і технологічних аспектів еволюції суспільства. Отже реформування тривалий час впливатиме на розвиток усіх галузей економіки країни.

Головні перетворення полягають у структурних змінах форм власності [3]. Ці зміни, у свою чергу, зумовлюють відповідну трансформацію форм її страхового захисту. Серед змін у публічній політиці у галузі страхування в умовах гібридних загроз, які відбуваються нині в Україні, найістотніше вплинути на подальшу долю страховиків можуть наступні:

1. Здійснення приватизації майна переважної кількості підприємств в умовах гібридних загроз, що раніше належали до державного сектора економіки. Це зумовлює підвищення страхового інтересу як щодо захисту майна, так і щодо страхування відповідальності підприємств. Потрібно намагатися охопити страхуванням насамперед ризики засновників та акціонерів компанії. Це сприяє швидшому започаткуванню та подальшому розвитку страхової діяльності, підвищує довіря до нового страховика, що дуже важливо для укріплення позиції на страховому ринку.

2. Зміни в джерелах сплати страхових платежів в умовах гібридних загроз. Тепер і за добровільними видами страхування май-

на підприємств (включаючи транспортні засоби, вантажі) страхові премії додаються до витрат на виробництво, що відповідно зменшує базу оподаткування. Це значно підсилює фінансові можливості підприємств, спонукає їх брати участь у страхуванні.

3. Зростання рівня реальної середньої заробітної плати працюючих у післявоєнний період. Ця обставина дає нові можливості активізувати залучення населення до страхування життя, від нещасних випадків, страхування нерухомості, транспортних засобів та домашнього майна [4]. Водночас зростання заробітної плати призводить до подорожчання трудових ресурсів, зайнятих у страхуванні.

4. Суттєве зниження рівня інфляції у післявоєнний період, завдяки якому зміцнюється довіра страхувальників до реальності відшкодування збитків. Проте особливу увагу слід приділити врахуванню у правилах і договорах страхування можливості коригувати страхову суму та суму платежів у зв'язку з відхиленням реальної вартості застрахованого майна під впливом інфляції (дефляції) грошової одиниці.

5. Стан криміногенної ситуації в умовах гібридних загроз, особливо у великих містах, що призводить до підвищення рівня збитковості за багатьма договорами [5]. Така тенденція вимагає коригування страхових тарифів, вжиття разом зі страхувальниками і правоохоронними органами додаткових запобіжних заходів щодо охорони об'єктів страхування.

6. Зміна порядку нарахування і віднесення на витрати амортизаційних відрахувань на основні засоби. Прискорена амортизація призведе до збільшення коливань між залишковою вартістю об'єкта за балансом підприємства і його реальною вартістю. Це потрібно брати до уваги і в умовах страхування.

7. Очікуване збільшення кредитних інвестицій у післявоєнний період у підприємницьку діяльність. Це потягне за собою, зокрема, збільшення масштабів використання страхових послуг у частині страхування майна від вогню і стихійного лиха, технічних ризиків, майна, що передбачається під заставу, страхування відповідальності.

8. Розпочато процес формування українського фондового ринку в умовах гібридних загроз. Розвинений ринок цінних паперів дасть змогу страховикам прискорити продаж власних акцій і цим самим залучити додатковий капітал до статутного фонду. Водночас, це сприятиме оперативнішому вирішенню питання про інвестування тимчасово вільних коштів у цінні папери і, при потребі, їх продажу. Розвиток фондового ринку потягне за собою впровадження нових страхових послуг.

9. Коливання банківської облікової ставки, що безпосередньо впливає на прояв заощаджувальної функції страхування, вносить відповідні зміни в доходи страховиків від розміщення депозитів та визначає деякі інші параметри фінансової діяльності.

10. Зростання можливостей підприємств щодо реалізації продукції, особливо в умовах гібридних загроз. Це створює сприятливі умови для розширення страхування експортних кредитів, страхування відповідальності товаровиробників за якість продукції, страхування вантажів та відповідальності вантажоперевізника, страхування юридичних втрат на розгляд претензій.

11. Стабілізація економічного стану на багатьох підприємствах дозволяє поступово переходити до страхування втрат, до яких можуть призвести перерви у виробництві у разі настання стихійного лиха, техногенних аварій або інших страхових подій. Поглиблення проблеми безробіття, що зумовлює зростання потреби у страхуванні роботодавця на цей випадок.

12. Поява в регіонах, в умовах гібридних загроз, нових страховиків, що володіють аналогічними ліцензіями на страхову діяльність. Компанія має ретельно вивчати можливості своїх конкурентів і відповідно реагувати підвищенням якості, своїх послуг.

13. Доцільність залучення до реалізації полісів страхових посередників. Страхові брокери й агенти сприяють, як правило, зростанню кількості договорів і розширенню географії страхувальників, а це позитивно позначається на надходженні страхових премій і формуванні раціональної структури страхового портфеля.

14. Посилення спілкування з потенційними страхувальниками наданням їм різних консультацій з ризик-менеджменту, страхування ризиків та інших питань, що не виходять за межі статутної діяльності компанії.

15. Можливості тіснішої взаємодії з місцевими органами влади в умовах гібридних загроз. Ці стосунки можуть виявлятися у взаємному прагненні розслідувати причини страхових подій, створити зручніші умови для розміщення офісу компанії, рекламних матеріалів, фінансувати за рахунок коштів страховика ряд запобіжних заходів, купувати цінні папери, що емітують місцеві адміністрації та ін.

Отже, публічна політика у галузі страхування в умовах гібридних загроз, спрямована на приватизацію, проведення протиінфляційних заходів, упорядкування оподаткування як страхувальників, так і страховиків, відсоткових ставок, валютних курсів, фінансового контролю, забезпечує серйозні передумови для активізації страхової діяль-

ності. Стратегія кожної конкретної компанії полягає в тому, щоб максимально скористатися цими можливостями. Разом з тим мають бути своєчасно враховані й чинники, що ускладнюють роботу страховиків.

Отже, публічна політика у галузі страхування в умовах гібридних загроз потребує подальшого академічного розгляду та вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану : Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
2. Про правовий статус воєнного стану : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Про страхування : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#top>
5. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text>

Shur Valeriy Matviyovych,

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
head of Cross-Cultural Communication Department,
Educational and Research Institute "Institute of Public Administration",
V.N. Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, Ukraine*

Ignatenko Lina Yuriivna,

*senior lecturer,
Educational and Research Institute "Institute of Public Administration",
V.N. Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, Ukraine*

Babych Oleksandr Viktorovych,

*first-year post-graduate student, Department of Economic Theory and Public Finance,
Educational and Research Institute "Institute of Public Administration",
V.N. Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, Ukraine*

SOME ASPECTS OF STATE POLICY ON HUMAN RIGHTS PROTECTION

Ukraine declared itself a legal state. The development of Ukraine as a democratic, legal, social state, enshrining in the Constitution of

Ukraine the provision on the highest social value of a person, their life and health, honor and dignity, inviolability and security requires the formation of new approaches to the protection of human rights. One of the extremely important features of the legal state is the recognition and operation of the principle of the rule of law, the legal order, which is based on the principles according to which no one can be forced to do what is not provided for by law. The essence of the rule of law is embodied in the principles of honesty, justice, transparency, and responsibility. These principles are the basis of the “state-citizen” relationship. Therefore, all activities of state authorities, local governments, and their officials should be based exclusively on laws. The limits of powers of state authorities are established by the Constitution and laws of Ukraine. Citizens have the duty to obey the state authority to the extent that its decisions, orders and demands are in accordance with the law.

The state-legal mechanism for ensuring the right is a general, permanent, necessary and objective interrelationship of all measures sanctioned by the state with the help of legal norms and binding subjects of state power. The structural elements of the state-legal mechanism are: implementation mechanism, protection mechanism, and mechanism for restoring the constitutional right of a person and citizen to judicial protection. The current “National Strategy in the Field of Human Rights” is based on the provisions of the Constitution of Ukraine, in particular on Part 2 of Art. 102, according to which the President of Ukraine is the guarantor of the implementation of the state’s strategic course for the acquisition of full membership of Ukraine in the European Union and the North Atlantic Treaty Organization. The main goal of the Strategy is to improve activities related to the establishment and provision of human and citizen rights and freedoms in Ukraine.

Ensuring legality, law and order, protection of rights, freedoms and legitimate interests of citizens is the concern of the state, its bodies, organizations, institutions and officials. These issues are extremely important in the context of Ukraine’s desire to become a full member of the European Union, demanding from our state the introduction of European standards in the field of human and citizen rights and their strict observance, which is declared in Art. 14 “The rule of law and respect for human rights and fundamental freedoms” of Chapter III “Justice, Freedom and Security” of the Association Agreement between

Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand, signed on June 27, 2014 and ratified by Ukraine on September 16, 2014.

In general, the conceptual vision of human rights and freedoms was and remains the cornerstone around which the principles of the rule of law were formed and are currently developing (in Ukraine, this is Article 1 of the Constitution) [5, p. 5], which during the 20th century, in addition to protective functions and signs, acquired social characteristics without which it is impossible to imagine the modern development of civilization. First of all, humanism should be highlighted (priority of human rights and freedoms in relation to public authorities); democracy (overcoming the alienation of the individual from the state, creation of a mass social base); moral principles of promotion of public power (equality and justice); limitation of the omnipotence of the state (distribution of branches of power, creation of a mechanism of checks and balances); moral dimension of economic processes; spread of legislative consolidation of socio-economic and cultural human rights. As stated in the Universal Declaration of Human Rights, “Everyone has the right to such a standard of living, including food, clothing, housing, medical care and necessary social services, that is necessary to maintain the health and well-being of oneself and their family, and the right to support in the event of unemployment, illness, disability, widowhood, old age, or other loss of livelihood due to circumstances beyond their control” [4, p. 572].

The basis of the system of socio-economic rights became the norm when human rights and freedoms, acting, on the one hand, as important valuable guidelines for social development, essentially historically and normatively formed and continue to form the conditions and ways of life of people that are subjectively necessary for social progress, ensuring harmonious interaction of the individual, society, the state and the natural environment. The formation and development of this social institution took place primarily in the direction of a certain limitation of the arbitrariness of the public authorities, acting as a counterweight to the omnipotence of the state. The modern, recent history of mankind is a history of struggle precisely beyond the boundaries of human rights (more specifically, for the legal consolidation and legal interpretation of such rights) [11, p. 8]. At the same time, the rights and freedoms of a person are real social opportunities that determine the extent of one's

freedom, determined by the concrete historical level of development of existing social relations and which are reflected in Constitution and legal norms of the state. Because of this, human rights and freedoms should not only be enshrined in the Constitution of Ukraine, but primarily be conditioned by real social needs and, most importantly, correspond to the real possibilities of their implementation.

The rights and freedoms of citizens are ensured and realized in practice only under the condition of their reliable protection. In general, the following basic constitutional guarantees of rights and freedoms are defined:

General guarantees of human and citizen rights and freedoms (protection of rights and freedoms is the duty of the state, self-defense of rights and freedoms, judicial protection, international protection, compensation for damages, inalienability of rights and freedoms); Constitutional guarantees of justice (guarantees of jurisdiction, the right to legal assistance, the presumption of innocence, the right to review the sentence, etc.);

Constitutional duties of a person and a citizen (equality of duties, compliance with the Constitution and laws, respect for the rights and freedoms of other persons) [8, p. 172].

It should be noted that under the conditions of a legal social state, active state intervention in the process of legal regulation of social relations, guaranteeing social freedoms is assumed, since the free market is limited in its effectiveness, unable to implement perfect regulation. Researchers identify several well-known situations called market failures. Traditionally, these are: public goods, external effects, natural monopolies and information asymmetry - there are generally accepted grounds for such state policy as provision of public goods to the population or regulation of markets by state bodies. It is clear that efficiency is not the only social value, as human dignity, economic freedom and participation in political decision-making also deserve adequate attention. Sometimes decision-makers or people as members of society are willing to give up something from an economic point of view the effectiveness of the impractical, but necessary to protect human life or establish justice in the process of distribution. At the same time, there are limitations on state intervention, the so-called incapacity of the authorities. These are primarily inherent problems

- direct democracy: paradox of voting, intensity of preferences and packaging of positions;

- representative power: the influence of organized interests, geographic constituencies, limited time horizons generated by election cycles, posing in front of the public;
- bureaucratic support: problems of state institutions, difficulties in evaluating the services provided, limited competition, protection of the rights of civil servants, bureaucratic games with state and political decisions;
- decentralization: blurred powers, fiscal externalities [1, p. 53–54, 178–227].

The first definition of human rights at the state level is considered to be the Declaration of Independence, which was adopted on July 4, 1776, which announced the separation of the North American colonies from England and the formation of the United States. K. Marx wrote that America is the country “where the idea of a great democratic republic arose for the first time, where the first declaration of human rights was proclaimed and the first push was given to the European revolution of the 15th century” [6, p. 18].

Today, the development of legal mechanisms that really ensure the supremacy of law, rights and duties of citizens in the state is relevant, since the establishment of a democratic legal order is closely related to the problem of the authority of the state and its leadership, trust in them. Above all:

- state policy should be based exclusively on the Constitution, laws, and not on personal views on one or another issue of the manager;
- emphasizing the government’s tasks on achieving understanding between citizens and the government (understanding of management functions as providing services and willingness to inform citizens and give them the opportunity to choose);
- government activity should be transparent for citizens [8, p. 173].

References:

1. Verkhovenstvo prava ta povaha do prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod. Rozdil III «Iustytysiia, svoboda ta bezpeka». st. 14.
2. Dzhenis, M., Kei, R., Bredli, E. (1997). *Zahalna Deklaratsiia Prav liudyny. Yevropeiske pravo u haluzi prav liudyny: dzherela i praktyka zastosuvannia*. Per. Z anhl. Kyev: ArtEk, 1997. P. 568–573.
3. Rabinovych, P. M. (1996). *Mezhi zdiisnennia prav liudyny (zahalno-teoretychnyi aspekt)*. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*, No. 6, 5–13. Khakiv. Marks K., Enhels F. Tvory. T. 16.

4. Konstytutsiia Ukrainy. (1996). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 30.
5. Polianskyi, Yu., Rachynskyi, A. (1999). Zakhyst prav i svobod hromadianyna u sferakh diialnosti derzhavnoi vlady ta upravlinnia. *Zbirnyk naukovykh prats Ukrainsoi Akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*, vyp. 1. Kyev: Vyd-vo UADU.
6. Praktyka Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny (1997). Vyp. 1. Lviv: Kalvariia.

Shur Valeriy Matviyovych,

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
head of Cross-Cultural Communication Department,
Educational and Research Institute "Institute of Public Administration",
V.N. Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, Ukraine*

Khmelnyskyi Andrii Volodymyrovych,

*a full-time Year 2 PhD student,
Educational and Research Institute "Institute of Public Administration",
V.N. Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, Ukraine*

IMPLEMENTATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE INTO THE SYSTEM OF MODELLING THE CONSEQUENCES OF MANAGEMENT DECISIONS IN WARTIME AND POST-WAR CONDITIONS

The rapid development of artificial intelligence (AI) technology is an outstanding indicator of a new generation of technical approaches to be implemented into the system of traditional and digital governing. AI allows a simultaneous user-friendly combination of a problem analyzing and generating a set of potential decisions for an immediate use. AI shortens the way to the main goal of any aspect of public governing – satisfying the needs of the society – thus making a decision-making procedure cheaper, faster and safer [6].

As the analysis and decision generating for public administration needs is operated through the remoted interchangeable net of machinery, it makes the whole process less vulnerable to any circumstances of an extraordinary flavour, such as a war, a technogenic catastrophe, a nuclear incident etc. The pretuned ability of sophisticated professional computer systems to proceed even in the case with one or a group of machines being decommissioned as a result of a human-made threat or

action, is an another and a key advantage to accept AI as a relatively more reliable data collection, analytical and decision-making tool comparing to a human being or a formal professional institution of educated and experienced individuals [3].

Stafford Beer, the representative of an industrial and a pre-information society, also based his CYBERSYN project on the idea of cultivating the highest level of independence of data collection avoiding a human factor as much as it was possible in 1970-s. The data collection was carried out through the wired network of telex machines, the only possible equipment by hand, connected to the main *governmental* computer used for operating digits and facts, although with no ability to offer or generate a proper draft of decisions because of a low operational capacity of the equipment in use. The governmental decision-making room, the heart of CYBERSYN project, was mostly created for key authorities to gather and screen data from all over the nation to make the final decision. The human factor here was a crucial thing with less abilities for the machine to compete for a better decision in any of cases, thus making the decision to appear fast, as much as predictable and outdated. The technical backbone of the CYBERSYN was not perfectly adapted to let the machine educate itself through its own acquired experience or even keep the experience saved as a potentially useful tool [2]. In modern terms, it was a hybrid of a social media application and a governmental statistical resource. But even the technology of that sort and beneficial structure was a novice and effective at least from the point of view of reducing risk of statistical data rigging, a quite widely-spread thing for unstable societies.

Modern society that enjoys the fruits of post-industrial revolution still or even more demands a human-free reliable, creative and affordable decision-makingsystem to cope with more complicated and risky issues [4]. The entities of public governing are now more moderators rather than trouble-shooters in the eyes of the community and the philosophy of such a trend involves a global 'Google' experience as the most trustful by citizens (even for typically local problematic) and it is a must-to-be-done aspect that public administration institutions shall bear in collective mind to increase the interaction with the society: the society needs an outstanding offer based on a highly respected international experience adapted to the local circumstances. A successful local experience is often disregarded as an outdated and highly unlikely to be

smash again. This paradoxical attitude is a very typical for developing democracies. Thus AI implementation into public governing may be a helping hand for:

- offering an international expertise adapted to local conditions.
- It claims a clear, well-structured and accurate request for AI;
- establishing reliable and trustful communication with the community, involving the community in the AI-procedure of requesting for the most accurate and reliable solution about any vulnerable issues, thus operating the direct democracy with citizens involved not into the exercising rules established by authorities, but creating and adapting rules and practices as the collaboration of three actors – AI, society and authorities;
 - hiring less staff to deal with stable routine issues, involving AI to operate such a routine;
 - involving less staff into operating sensitive data handing it over to AI and secured digital analytic systems while increasing the reliability of such systems through innovating them according to world digital security policies and blocking international digital pirating;
 - banning unappropriated data or agents from the formal institutions of public administration and governing through powerful intelligent digital filters;
 - offering more executive rights to basic levels of communities, monitoring the outcome of such a power shift through AI-based technologies and tools.

Moreover, as an item of a potential digital governing perspective, the national AI-based administrative backbone may be created as complicated multi-pass system subbranching the decision making through the following group of steps:

Level 1: An community level. Here it takes to use AI to see the potential improve for a certain daily issue, the community is copying with. For example, transportation with AI to offer a better schedule based on passenger flow and local habits;

Level 2: A district (raion) level. Here AI deals with a bunch of community experiences grouping them into the system of successful, unsuccessful, potentially successful and vulnerable cases.

Level 3: A regional (oblast) level. Here AI gets potentially successful and vulnerable cases from Level 2 to rethink them into adaptable and competitive, especially if a regional level effort makes them so.

Level G: governmental: the most recourse-involving level with regional experts to deal with all-national public administration experiences and problems to be reinvented into the code of action for Level 1-3 to avoid erroring and parroting errors of twin communities. Here the expertise (based on synergy of human empathy and AI accuracy) is a crucial leap into modernising the legislature and management practices to keep the up-to-date and trustworthy, as zero trust ruins the key principle of governing, that is to satisfy people's needs in the way respected and accepted by the people. Otherwise, the key slot of democracy is missed and forgotten [5].

Artificial intelligence is a realistic ability of an engineering system to receive, process and apply the received information-request data, as well as protecting it. There is a belief, that public administration practices are getting more and more machine-based as the computerized intelligent network is a transparent and uncensored body to let nations and ethnicities entertain a professional and diverse management wisdom. It offers less formal and more detailed investigation what the origin of public governing is for a better understanding public needs, whatever circumstances are. The AI-based system is a very circumstantial tool, making it possible to expertise previously unexplored sides of community life for a better operational response. There is still an unclear provision of how to make AI-systems less dependent on inaccurate user demand or what exactly should be done to educate the mass market user to guarantee the better level of human-AI collaboration in future, if it is at all possible [1].

For now, AI is a key part of a potentially fruitful synergy of human being and the intelligent digital world, that shall definitely improve the public administration outcome if rationally and professionally used.

References:

1. Arragwal, C.C. Neural networks, Springer. P. 44–45.
2. Beer, S. (2016). Brain of the firm: second edition. London: Gales. P. 278–286.
3. Bengio, Y. (2021). Deep learning. Boston-Cambridge: MT. P. 175–177.
4. Jones, M. (2018). Artificial Intelligence application programming. Dreamtech. P. 65–66.
5. Mac Namee B. (2019). Fundamental of machine learning for predictive data, Toronto: Kelleher. P. 112–114.
6. Tegmark, M. (2019). Being a human in the age of AI. MIT press. P. 68.

Германова Юлія Дмитрівна,
аспірантка кафедри соціології і публічного управління
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВЛАСНИКІВ ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛІВ АБО «МИ ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ТИХ, КОГО ПРИРУЧИЛИ»

Соціальна відповідальність – поняття, яке здебільшого асоціюється з великим бізнесом. Під ним, в першу чергу, розумілося відповідальне ставлення компанії до свого продукту, його споживачів, суспільства, а також ініціювання, активна участь у соціальних проєктах, які компанії реалізовували поза рамками своєї основної діяльності, наприклад, розвиваючи інфраструктуру та створюючи додаткові можливості для певної частини суспільства (населення окремої місцевості, соціальних груп і т.д.)

Проте, соціальна відповідальність – більш широке, багатозначне поняття. «Соціальну відповідальність мають усі люди – члени суспільства, як учасники соціально-трудових відносин, як споживачі, як громадяни, як родичі, як земляни ... перед іншими людьми, перед природою, перед самими собою», – цитують визначення, яке дала О. Грішнова, автори конспекту лекції «Соціальна відповідальність» О. Золотарьова та В. Лебедева [1, с. 23].

Соціальна відповідальність – це взаємовідносини в тріаді держава-бізнес-суспільство. Ми вимагаємо від великого бізнесу соціальної відповідальності, але чи справедливо очікувати на неї лише від нього?! Чи не несе кожен громадянин соціальну відповідальність перед соціальною групою, до якої входить, колективом, усіма українцями?! В контексті діяльності чисельних Telegram-каналів, які висвітлюють повномасштабну російську агресію, це питання стає ще більш актуальним. Адже з початком «великої війни» структура джерел інформації, якими користуються і яким довіряють українці, кардинально змінилася.

За результатами досліджень, які провів Київський міжнародний інститут соціології на замовлення громадянської мережі «Опора» у травні 2022 року, новітні медіа обійшли за популярністю традиційні [2]. Попередні соціологічні опитування фіксували тенденцію зростання аудиторії новітніх медіа, але традиційні все ще

залишалися у лідерах. Дані ж КМІСу демонструють, що три чверті українців (76,6 %) дізнаються новини з соціальних мереж, з інтернету (без урахування соцмереж) – 61,2 %. Телебачення залишається джерелом інформації для 66,7 % опитаних, радіо – 28,4 %, а друковані ЗМІ – 15,7 %.

Також цікаво розглянути результати іншого дослідження - проведеного соціологічною групою «Рейтинг» у лютому 2023 року. Так, на питання «З яких джерел ви отримуєте суспільно-політичні новини найчастіше?» (обирати можна було до трьох варіантів), 43 % опитаних назвали національне телебачення (у листопаді 2021 року таких було 55 %); 41 % обрали відповідь «групи і канали у месенджерах» (Telegram, Viber), у попередньому опитуванні таких було лише 11 %; Інтернет сторінки – 36 % проти 47 %; соціальні мережі (Facebook, Twitter, Instagram) практично не змінилися (36 % проти 35% в попередньому дослідженні); Youtube – 29 % проти 21 %; знайомі чи близькі люди (15 % проти 16 %), радіо – показник залишився на рівні 9 %; місцеве телебачення – 7 % проти 11 %; національні газети, журнали – 3 % проти 6 %; місцеві друковані ЗМІ – 2 % проти 6 % [3].

Структура соціальних мереж також суттєво змінилася. Якщо до «великої війни» найбільшою популярністю серед українців користувався Facebook (56 %). Далі слідували Instagram та Viber – 25 % та 24 % відповідно. Майже вдвічі від них відставав Telegram, яким користувалися лише 13% респондентів [4]. А тепер порівняємо з результатами дослідження КМІС, проведеними минулоріч. Найбільше респондентів для отримання новин вже після широкомасштабної агресії використовували Telegram (65,7 %), YouTube (61,2 %) та Facebook (57,8 %). 48 % опитаних використовували Viber, 29,1 % – Instagram, 19,5 % – TikTok, 8,9 % – Twitter [2].

Результати соціологічних досліджень красномовно демонструють, що Telegram канали стали одним з основних джерел інформації для українців під час повномасштабного російського вторгнення. Для власників цих каналів це - величезний прояв довіри, а одночасно мало б стати і неймовірним обсягом відповідальності. Соціальної відповідальності.

У цьому контексті одразу приходить на думку широко відомий вислів з «Маленького принца» Антуана де Сент-Екзюпері про те, що ми відповідаємо за тих, кого приручили. Безумовно, «приручили» – не найоптимальніший термін, який можна підібрати до

цієї ситуації, але суть залишається: підписники Telegram каналів щодня публікують інформацію, на базі якої десятки, сотні тисяч українців формують свою точку зору, ухвалюють життєво важливі рішення, радіють або переживають.

Безумовно, не йдеться про те, що ця інформація має бути сповнена ура-патріотизму або пропаганди. Але вона однозначно має відповідати як мінімум двом критеріям:

- бути перевіреною, достовірною;
- не створювати додаткових ризиків військовим, цивільним,

державі в цілому.

Але почасти ми стаємо свідками того, що частина Telegram каналів головними критеріями для публікації обирає оперативність та сенсаційність інформації. Оперативність подачі інформації є важливою характеристикою в інформаційній журналістиці. Але професійні журналісти знають, що нехтувати достовірністю інформації заради її оперативності неприпустимо. А в умовах війни ми отримуємо ще більш складну ситуацію, адже навіть якщо дані перевірені, це не означає, що їх автоматично можна публікувати. Бо передчасно оприлюднена інформація може зашкодити військовій операції.

З сенсаційністю також не все однозначно. Безумовно, кожен власник Telegram каналу бажає розмішувати унікальний та нетривіальний контент, особливо - фото, -відеоматеріали, які завжди викликають дуже високу зацікавленість. Але іноді такі публікації можуть дуже дорого обходитися і військовим (наприклад, дають ворогові інформацію про розміщення систем ППО), і цивільним (на основі знімків противник можна скорегувати свій наступний удар). І це не про теоретичні можливості, це – реальні випадки, про які неодноразово повідомляла заступник міністра оборони України Ганна Малир.

Так це поки залишалися за дужками ворожі Telegram канали, що періодично навіть мімікують під проукраїнські, головна задача яких – прямо або опосередковано просувати ворожі пропагандистські наративи, сіяти паніку та недовіру в суспільстві.

На державному рівні відбуваються спроби унормувати або, як мінімум, протидіяти шкідливому контенту Telegram каналів, проте, за словами начальника Департаменту кібербезпеки СБУ Іллі Вітюка, це достатньо складно, адже з точки зору українського законодавства, механізм блокування таких каналів наразі відсутній.

У цьому випадку Служба безпеки офіційно звертається до Telegram щодо блокування певних каналів, пояснюючи необхідність таких дій. Вітчук зазначає, що з початку війни на блокування було подано понад 1500 Telegram-каналів, більш як 1500 акаунтів в Instagram, Facebook і TikTok. Але мережа не завжди блокує їх. Тоді вже СБУ застосовує «інші технічні та агентурні методи». Це доволі результативно, але не на 100 % [5]. До боротьби з такими Telegram каналами долучаються й українці, які заспамлюють їх, намагаючись хоч тимчасово «покласти» або домогтися блокування, поскаржившись.

Одночасно речник командування Повітряних сил ЗСУ Юрій Ігнат зазначав, що найближчим часом в Україні можуть почати притягати до кримінальної відповідальності Telegram каналів, які повідомляють про рух ворожих ракет або БПЛА [6].

У військовий час поняття «свобода слова» постає у видозміненому ключі і ним однозначно не можна підміняти гонитву за підписниками, а відповідно і можливість монетизувати їхню кількість, та проведення підривної діяльності.

В кримінальному законодавстві вразливий стан жертви може розглядатися як обставина, що обтяжує злочин. А хіба перманентний стрес, який вже більше року відчувають українці, в тому числі, аудиторії Telegram каналів не вразливість?! – риторичне питання.

В ідеальному варіанті мав би спрацьовувати принцип природного відбору – аудиторія мала б підписуватися на найпрофесійніші, найоб'єктивніші Telegram канали, а інші – ігнорувати. Але для цього потрібен відповідний рівень медіаграмотності та критичного мислення населення. А з інформаційною гігієною поки серйозні проблеми. Тож на даний момент доводиться апелювати до власників каналів, сподіватися на їхні високі моральні якості (заради справедливості треба визнати, що низка Telegram каналів працюють на високому рівні і дуже обережно ставляться до того, що публікують), а паралельно серйозно підійти до унормування цього питання на законодавчому рівні.

Список використаних джерел:

1. Золотарьова О. В., Лебедева В. К. Соціальна відповідальність : конспект лекцій. Дніпро : НМетАУ, 2018. 175 с.
2. Найчастіше новини під час війни українці отримують із соцмереж – опитування «Опори». Детектор Медіа. URL: <https://detector.media/infospace/article/199761/2022-06-01-naychastishe-novyny-pid-chas-viyny-ukraintsi-otrymuyut-iz-sotsmerezh-opytuvannya-opory/>

3. Комплексне дослідження: як війна змінила мене та країну. підсумки року. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/kompleksne_dosl_dzhennya_yak_v_yna_zm_nila_mene_ta_kra_nu_p_dsumki_roku.html

4. Медіаспоживання в Україні: зміна медіапотреб та програв російської пропаганди. URL: <https://detector.media/infospace/article/196442/2022-02-15-mediaspozhyvannya-v-ukraini-zmina-mediapotreb-ta-progrash-rosiyskoi-propagandy/>

5. Перша у світі кібервійна. Як СБУ відбиває російські кібератаки на енергетику та блокує фейки. URL: <https://tech.liga.net/ua/ukraine/interview/gorit-kiberbavovna-glavnyy-kiberkontrrazvedchik-sbu-o-gryaznoy-bombe-i-hakerah-iz-rf>

6. В Україні планують блокувати Telegram-канали, які розкривають рух ворожих ракет та БпЛА. URL: <https://speka.media/v-ukrayini-planuyut-blokuвати-telegram-kanali-yaki-rozkrivayut-rux-vorozix-raket-ta-bpla-plded9>

Дворянов Віктор Петрович,

аспірант кафедри публічної політики

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ГІБРИДНІЙ ВІЙНИ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Проаналізовано зміст поняття «гібридна війна» та показано необхідність перегляду уявлення про способи боротьби з гібридними загрозами. Хоча досі немає однозначного визначення цього терміну, гібридну війну в загальному вигляді розуміють як військові дії, що здійснюються шляхом поєднання мілітарних, квазімілітарних, дипломатичних, інформаційних, економічних та інших засобів з метою досягнення стратегічних політичних цілей. А специфіка такого поєднання полягає в тому, що кожен із військових і невійськових способів ведення гібридного конфлікту застосовується у військових цілях та використовується як зброя [8, с. 19]. І на перший погляд, здається, що такий підхід враховує ситуацію з повномасштабним вторгненням військ РФ в Україну 24 лютого 2022 року. Наприклад й те, що за рік війни союзники по НАТО надали Україні військову, фінансову та гуманітарну допомогу більш ніж на 150 мільярдів євро, з них 65 мільярдів євро – військова допомога (за даними НАТО). Або те, що напад РФ на Україну ще у 2014 році продемонстрував, що гібридна війна може бути за своєю суттю міждержавним конфліктом.

Однак гібридну війну (*«hybrid warfare»*) скоріше розглядали як спадкоємицю холодної війни, ніж вид війни майбутнього. Або своєрідну боротьбу між противниками у сірій зоні нижче за поріг військових дій. Найвірогідніше, гібридна загроза (*«hybrid warfare threats»*) як нова форма глобального протистояння є більш об'єктивним відображенням геополітичного устрою, ніж гібридна війна з її можливим «непорозумінням» із принципом гуманності у міжнародному гуманітарному праві. Фахівці США справді висловили думку, що у ХХІ столітті відбулася трансформація загроз, пов'язаних з інформатизацією суспільства і в майбутньому основна загроза буде походити не від регулярних армій, а від всіляких терористичних, кримінальних та інших організацій, у тому числі недержавних, учасники яких об'єднані в якісь мережеві структури [9, с. 32]. І безумовно, цей підхід відтворює ситуацію, коли противниками Заходу були «Аль-Каїда», «Талібан» та ІДІЛ. Але після повномасштабного вторгнення військ РФ в Україну 24 лютого 2022 року, погроз застосувати ядерну зброю, масованих кібернетичних атак і того, що у Стратегії національної безпеки США 2022 р. та у позачерговому Стратегічному звіті Франції 2022 р. війна РФ проти України вочевидь розглядається як певний прототип геополітичного протистояння у майбутньому, думка американських фахівців потребує серйозних змін. І повернення до Європи після майже 80-річної перерви для посилення сил НАТО американської 101-ї повітряно-десантної дивізії свідчить про певну зміну поглядів на цю проблему. Як і розгортання США з 2020 р. малопотужних ядерних боеголовок *W76-2* на балістичних ракетах «Трайдент» *D5* на ядерних підводних човнах (*SLBM*) [12]. У контексті переходу НАТО від концепції «стримування ударом у відповідь» (*deterrence by retaliation*) до «стримування недопущенням» (*deterrence by denial*) обґрунтовано таке визначення: під *гібридною війною* слід розуміти *міжнародний збройний конфлікт*, де технології кібервійни (таємні операції спецслужб, пропаганда й радіоелектронна розвідка / радіоелектронна боротьба / EW) трансформуються в операції збройних сил. Зокрема, вся «хитрість» військового мистецтва китайського мислителя та стратега VI століття до н.е. Сунь-цзи, на думку істориків, полягає в невизначеному, плинному характері відносин між різними аспектами бойової диспозиції. Без подальшого дослідження феномену гібридної війни та методів її ведення побудувати ефективну систему протидії неможливо.

До аналізу сутності гібридної війни звертались в своїх наукових працях як зарубіжні (Нік Даєр-Візефорд [5]), так і вітчизняні вчені (С. Авраменко [9], Н. Варенья [9], Л. Веселова [1], В. Горбулін [8], Ю. Когут [3], Ю. Лісовська [4], С. Матвієнко [5], І. Рижов [9], І. Феськов [10] та ін.). Цікавою видається думка канадського медійного теоретика Ніка Даєра-Візефорда та канадсько-української науковиці С. Матвієнко про те, що термін «кібервійна» має перевагу над такими близькими синонімами, як «інформаційна війна» або «мережева війна», бо він наголошує на новій центральній ролі цифрових технологій (у такий спосіб указуючи, що історичне коріння кібернетики сягає часів Другої світової та холодної воєн) і нових рівнях організації мереж та автоматизації, здатних схарактеризувати всі суспільні взаємини – і навіть ведення війни у ХХІ столітті [5, с. 53].

Вітчизняні вчені С. Авраменко, Н. Варенья, І. Рижов також зазначають, що в Україні поняття «інформаційна безпека» набуває «вузького» змісту. Інформаційна безпека охоплює процеси, що відбуваються в інформаційному просторі держави. Зокрема, кібербезпека концептуалізується не тільки як сам собою захист інформації, а як цілісний і повноцінний захист усієї системи в інформаційному полі (поле комп'ютерних технологій) загалом [9, с. 208; 233].

Метою статті є комплексний аналіз сучасного змісту поняття «гібридна війна» та механізмів протидії. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: зрозуміти загальні принципи ведення гібридної війни; розглянути міжнародне співробітництво з протидії гібридній війні та кібервійні; дослідити вітчизняні адміністративно-правові засади кібербезпеки.

Аналіз подій в АР Крим та на Сході України, а також дослідження останніх дій з боку російської сторони свідчить, що рф реалізується проти України сценарій гібридної війни, де ключову роль, поряд із застосуванням сил спеціальних операцій, відведено саме інформаційно-психологічному протистоянню, у тому числі й у мережі Інтернет [9, с. 33]. Щоправда, через низку поразок військ рф в Україні очевидна невідповідність так званої «доктрини герасимова» у використанні простору та часу. Крім цього, стало зрозуміло, що вимоги до компетентності нових кіберсолдат значно підвищилися проти воєн минулого. І в цій і майбутній боротьбі слід покладатися на свою людську компетентність, а не на «уяву» нехай і новітніх чат-ботів зі штучним інтелектом. Імовірно, вдалим рішенням щодо протидії ворожій пропаганді є міжнародний український канал

FREEDOM, який розрахований на російськомовну аудиторію у воєнний період та доступний глядачам у 44 країнах світу.

До основних інструментів гібридної війни зазвичай відносять такі інформаційні заходи як засоби військово-політичної дезорієнтації противника; дезінформація щодо власних ресурсів; дії, спрямовані на поразку чи блокування каналів передання даних з метою дезорієнтації й дезорганізації та інше [10, с. 70]. Повномасштабне вторгнення військ РФ в Україну 24 лютого 2022 року підтвердило важливість протидії саме кібервійні. Згідно з аналітичним звітом Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, протягом 2022 року Команда реагування на комп'ютерні надзвичайні події України (англ. *Computer Emergency Response Team of Ukraine, CERT-UA*), що функціонує у складі Державного центру кіберзахисту Держспецзв'язку, загалом обробила 2194 випадки ворожих атак, з яких 1148 інцидентів мали критичний або високий рівень небезпеки [2]. Тобто правильно буде погодитись з думкою тих фахівців, які порівнюють кібервійну з війною у класичному розумінні цього слова [3, с. 20]. У такому разі стратегія боротьби повинна враховувати можливість гібридної війни та кібервійни як її складової перетворитися на повномасштабну наступальну операцію збройних сил, а не лише на «інформаційну бульбашку».

Загальновідомо, що сьогодні жодна держава не здатна самостійно успішно протистояти гібридним кіберзагрозам. Враховуючи, що стратегічний курс України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та НАТО закріплено у Конституції України, надважливим є досвід зазначених організацій у протидії кібервійні. Наприклад, активну позицію щодо створення дієвих механізмів правового та організаційного забезпечення кібербезпеки займає провідна міжнародна організація безпеки – НАТО, створивши Центр експертизи з питань кооперативної кібероборони (*NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, CCDCOE*). У жовтні 2008 р. НАТО прийняло рішення надати Центру повну акредитацію та статус Міжнародної військової організації [1, с. 372]. Проте він не входить в склад Силової структури та не фінансується із Загального бюджету НАТО [11]. Одним з найбільш відомих та визнаних у світі досягнень Центру став Талліннський довідник, започаткований у 2009 р. Довідник є найбільш повним аналізом того, як чинне міжнародне право застосовується до кіберпростору [1, с. 373].

Приділяють увагу протидії кібервійні і у Європейському Союзі. Так, стосовно ситуаційної поінформованості щодо гібридних кіберзагроз, виділяється діяльність розвідувального та ситуаційного центру Європейського Союзу (*EU Intelligence and Situation Centre, EU INTCEN*), який є основним органом зовнішньої розвідки та контррозвідки Європейського Союзу та об'єднує всі спецслужби країн ЄС [1, с. 372].

До суб'єктів забезпечення кібербезпеки в Україні належать:

– держава, що здійснює свої функції через відповідні органи: Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Рада національної безпеки і оборони України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; суди загальної юрисдикції; прокуратура України; місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування; СБУ, МВС, Міністерство оборони України, Збройні Сили України, а також інші правоохоронні органи та військові формування, утворені відповідно до Законів України;

– громадяни, громадські або інші організації та об'єднання, які мають повноваження щодо забезпечення кібербезпеки відповідно до законодавства (ЗМІ, політичні партії, професійні спілки) [4, с. 20–21].

Діяльність згаданих та інших суб'єктів кібербезпеки передбачена Конституцією України, законами України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України», «Про електронні комунікації», «Про медіа», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», Стратегією кібербезпеки України, Стратегією інформаційної безпеки та іншими нормативно-правовими актами.

Про реформування вітчизняної системи публічного управління під впливом діджиталізації свідчить адаптація структури державного апарату до умов діяльності в умовах цифровізації. Зокрема, у 2019 році було створено окреме Міністерство цифрової трансформації України [9, с. 238]. Відповідно до Положення, Міністри забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства [7]. Підвищення цифрової грамотності громадян та уніфікований захист об'єктів критичної інформаційної інфраструктури для українського публічного управління мають стати абсолютним пріоритетом.

Треба підкреслити, що безпосередня діяльність щодо забезпечення кіберзахисту покладена на спеціальний орган, який функціонує у складі Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України – Державний центр кіберзахисту Держспецзв'язку. Серед основних завдань: участь у проведенні заходів з кібероборони (активного кіберзахисту) для захисту суверенітету держави та забезпечення її обороноздатності, запобігання збройному конфлікту та відсічі збройній агресії [6].

2 лютого 2018 р. у складі Державного центру кіберзахисту Держспецзв'язку відкрито новий підрозділ – Центр реагування на кіберзагрози (англ. *Cyber Threat Response Centre – CRC*). Метою підрозділу є забезпечення кіберзахисту органів державної влади та об'єктів критичної інформаційної інфраструктури України [1, с. 269]. Кібернетичним атакам та поширенню російських фейків протидіють також Національний координаційний центр кібербезпеки та Центр протидії дезінформації при РНБО України, Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики України.

Підсумовуючи викладене, слід наголосити, що у сучасній науці поняття інформаційної безпеки накладається на поняття кібербезпеки, до того ж останнє витісняє свого етимологічного попередника, чому сприяє процес активної цифровізації всіх сфер життя суспільства. Тому, з метою узгодження значної кількості термінів у сфері кібербезпеки вважається за потрібне розробити єдиний універсальний документ на базі Стратегії кібербезпеки України та Стратегії інформаційної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Веселова Л. Ю. Кібербезпека в умовах гібридної війни: адміністративно-правові засади : монографія. Одеса : ВД «Гельветика», 2020. 488 с.
2. Кібервійна проти України : Держспецзв'язку дослідила мотивацію, методичні інструменти російських хакерів. Інтернет-видання «MEDIASAPIENS». 2023, 8 березня. URL: <https://ms.detector.media/withoutsection/post/31351/2023-03-08-kiberviyna-proty-ukrainy-derzhspetsvvyazku-doslidyla-motyvatsiyu-metody-ta-instrumenty-rosiyskykh-khakeriv/> (дата звернення: 13.04.2023).
3. Когут Ю. І. Кібервійни, кібертероризм, кіберзлочинність (концепції, стратегії, технології) : практ. посіб. Київ : Консалтингова компанія «СІД-КОН» ; ВД «Дакор» 2022. 284 с.
4. Лісовська Ю. П. Кібербезпека: ризики та заходи : навч. посіб. Київ : ВД «Кондор», 2019. 272 с. URL: http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2021/Lisovska_2019_272.pdf (дата звернення: 17.04.2023).

5. Нік Даєр-Візефорд, Матвієнко С. Кібервійна і революція. Київ : Критика, 2021 ; авториз. пер. з англ. Андрія Бондаря. 328 с. [Інститут Критики; Український науковий Інститут Гарвардського університету].
6. Основні завдання Державного центру кіберзахисту Держспецзв'язку. *Сайт Державний центр кіберзахисту Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України*. URL: <https://scpc.gov.ua/main-functions-and-tasks> (дата звернення: 23.03.2023).
7. Положення про Міністерство цифрової трансформації України. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-ministerstva-cifrovoyi-t180919> (дата звернення: 18.04.2023).
8. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. Київ : НІСД , 2017. 496 с.
9. Сучасні виклики міжнародному порядку: передумови появи та механізми протидії інформаційним і терористичним загрозам : монографія / авт. кол. [С. І. Авраменко, Н. М. Варенья, І. М. Рижов та ін.] ; за ред. Н. М. Варенья ; УАМП. Київ : Фенікс. Одеса, 2022. 302 с. (Серія монографій: Сучасні виклики міжнародному порядку. – Гол. редактор серії О.В. Буткевич).
10. Фесков І. Основні методи ведення гібридної війни в сучасному інформаційному суспільстві. URL: <http://surl.li/gmhmn> (дата звернення: 19.04.2023).
11. Центр експертизи з питань кооперативної кібер-оборони (CCDCOE). URL: <http://surl.li/gnjtl> (дата звернення: 21.04.2023).
12. *Pierre de Dreuz, Gilli A. Russia's nuclear coercion in Ukraine / Ядерний примус Росії в Україні / NATO REVIEW*. 2022, 29 листопада. URL: <http://surl.li/dwpui> (дата звернення: 21.04.2023).

Дмитренко Олена Борисівна,
здобувач наукового ступеня доктора філософії
Національного університету «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна

ІНСТИТУТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНЕ ПОЛЕ

Сьогодні в теорії публічного управління широко вживається поняття «інститути громадянського суспільства» (ІГС). Інститути громадянського суспільства відіграють важливу роль в сучасній системі публічного управління, оскільки вони віддзеркалюють потреби та інтереси громадянського суспільства у напрямі формування державної політики.

Інституційний підхід базується на концепції інституційної динаміки. Він зародився у працях Т. Веблена на початку ХХ століття у США та доповнив ситуаційний підхід. Однак, інсти-

туційний підхід розглядає середовище організаційного розвитку значно ширше ніж ситуаційний. Д. Норт у своїх працях виділяє інститути (як норми і правила) та організації (як інститути) і наголошує, що інститути – це певні «правила гри» в суспільстві, або створені людиною рамки обмеження, які організовують відношення між людьми [1].

Належна життєдіяльність інститутів громадянського суспільства закладена в основі демократичного суспільства. Переважна більшість науковців зі сферою суспільних інститутів і відносин отожднюють громадянське суспільство [2]. Громадянське суспільство – агреговане поняття, котре позначає специфічну сутність суспільних комунікацій, соціальних зв'язків, інститутів і цінностей. Головними суб'єктами громадянського суспільства виступають: громадяни зі своїми громадянськими правами і громадські (неполітичні й недержавні) організації-асоціації, об'єднання, рухи і громадські інститути [3].

Термін «інститути громадянського суспільства» має декілька значень [4], а саме, це:

- суб'єкти, які в процесі свої діяльності формують суспільні відносини, спрямовані на утвердження громадянського суспільства;
- інститути, які об'єднують у своєму складі норми конституційного та інших галузей права, що регулюють суспільні відносини у відповідній сфері й виступають складовими елементами багатовимірної системи конституційного права України;
- загальна назва для всіх упорядкованих і структурованих виявів громадянського суспільства тощо.

У законодавчо-нормативному полі розмежовано поняття «інститути громадянського суспільства» та інші суміжні поняття. Відповідно, до інститутів громадянського суспільства відносять: громадські організації, професійні та творчі спілки, організації роботодавців, благодійні і релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші підприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства [5]. При цьому слід окремо вказати, що:

- органами самоорганізації населення є будинкові, вуличні, квартальні комітети, комітети мікрорайонів, комітети районів у містах, сільські, селищні комітети [6];

– громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та

захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів [7].

Водночас у науковому колі досі точаться дискусії щодо визначення складових елементів інститутів громадянського суспільства та законодавчого закріплення даного поняття.

У законодавстві України відсутній також комплексний підхід до поняття «громадськість». Зокрема розповсюдженим є таке визначення: громадськість – одна або більше фізичних чи юридичних осіб, їх об'єднання, організації або групи, які діють згідно з чинним законодавством України або практикою [8].

Негативним аспектом є те, що в сучасних умовах в Україні інститути громадянського суспільства досі не є розповсюдженим інструментом контролю громадян за діяльністю влади. Водночас відсутній аналіз осіб, які входять до громадських рад, що виступають як консультативно-дорадчі органи при Міністерствах України, а також результативності їх роботи.

Важливо, що від того, як інститути громадянського суспільства здатні реалізувати власний потенціал, що формується в кризових ситуаціях, виробивши консолідоване бачення майбутнього та єдиний стратегічний напрям перетворень разом з інститутами державної влади та місцевого самоврядування, залежить розвиток України як суверенної, правової, демократичної держави.

Список використаних джерел:

1. Норт Д. Інституції, інституціональні зміни та функціонування економіки / пер. з англ. І. Дзюб. Київ : Основи, 2000. 198 с.
2. Тихомирова Є. Б. Зв'язки з громадськістю : навчальний посібник. Київ : НМЦВО, 2001. 560 с.
3. Гурицька М. С. Громадянське суспільство: теорія і практика. Вісник Сев. ДТУ. Політологія. 2008. Вип. 91. С. 219-222.
4. Абетка громадянського суспільства. URL: <https://www.ladrada.gov.ua/hromadianske-suspilstvo> (дата звернення: 15.13.2023).
5. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади Постанова Кабінету Міністрів України ; Порядок від 05.11.2008 № 976.
6. Про органи самоорганізації населення. Закон України від 11.07.2001 № 2625-III .
7. Про громадські об'єднання. Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI.
8. Наказ. Методичні рекомендації від 10.08.2018 № 296 «Про затвердження Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування».

Дрезаль Віталій Юрійович,
аспірант

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ТА ПРАВОВА ОСВІТА УЧАСНИКІВ ЗАКОНОТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Ефективне законотворення вимагає належної загальноосвітньої та професійної підготовки всіх учасників законотворчого процесу. Дійсно, у даному разі йдеться не лише про суто формальні показники (законопроекткування, законодавство, нормотворення, юридична техніка тощо), але і про дотримання базових засад та мети нормативно-правового регулювання (участь громадян в управлінні державними справами, законотворчість, закон як нормативно-правовий акт найвищої юридичної сили, який приймається в особливому порядку та в сукупності правових норм регулює найбільш важливі суспільні відносини у всіх сферах життєдіяльності).

Власне і законотворчий процес не може зводитися лише до формально визначеної процедури проходження законопроектів. Слід відокремлювати законотворчий процес як сукупність легально визначених процедур і законотворчість як соціальне явище, яке не зводиться лише до правової складової та охоплює широке коло зацікавлених осіб («групи тиску», «групи підтримки», дослідницькі центри тощо).

Такий процес охоплює широкий спектр діяльності, пов'язаної з вивченням громадських ініціатив та запитів громадянського суспільства, громадським обговоренням законопроектів, оцінюванням ефективності вже прийнятих законів тощо. Найперше ж, за нашою оцінкою, має йтися про вивчення пріоритетів суспільного розвитку, які потребують законодавчого регулювання чи вдосконалення.

Природно, що всі учасники даного процесу мають бути належним чином підготовленими до участі в законотворчому процесі, адже від їхньої компетенції загалом залежить як якість законотворення, так і в більш широкому значенні – нормативно-правове забезпечення реалізації принципів та засад народовладдя. У даному разі доцільно розділити, з одного боку, професійну підготовку та належне виконання власних професійних обов'язків суб'єктами законодавчої ініціативи, посадовими особами та іншими представниками державної служби в парламенті (парламентарії, їхні помічники,

парламентський апарат), а з іншого – рівень освіченості та компетентності представників інституцій громадянського суспільства, які тією чи іншою мірою зацікавлені у донесенні до парламенту власних законотворчих ініціатив та пропозицій. Безсумнівним видається і твердження, що якість таких ініціатив та пропозицій значною мірою залежить і від рівня правової освіченості та правової культури представників громадянського суспільства.

Відповідно до принципів сучасного народовладдя та народного представництва парламентарії не зобов'язані мати юридичну освіту (квотування за професіями суперечить сучасним принципам виборчого права: не лише загальному, рівному, прямому виборчому праву, але і рівності усіх учасників виборчих перегонів тощо; детальніше див.: [1, с. 75]).

Водночас, у процесі виконання народними депутатами власних обов'язків рівень юридичної освіти та правової підготовки не відіграють вирішальної ролі, адже копітка та скрупульозна робота над законопроектами відносяться до прерогатив допоміжних служб (відповідно до приписів п. 4 ст. 19 Закону України «Про статус народного депутата України», апарат Верховної Ради України, виконавчі органи органів місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації, правоохоронні органи з питань, які віднесені до їх компетенції, зобов'язані забезпечити народному депутату безоплатну допомогу з правових питань, що виникають у зв'язку з виконанням його депутатських повноважень). У даному разі народним депутатам слід повноцінно реалізовувати законодавчі приписи, які вказують на їхні обов'язки щодо постійного підтримування зв'язку з виборцями, вивчення громадської думки, потреб і запитів населення (викладено в авторській редакції на основі п. 11 ст. 24 Закону України «Про статус народного депутата України» [2]).

Інша справа – представники інституцій громадянського суспільства, які мають потребу та бажання якимось чином впливати на законодавчий процес. Для цього вони можуть використовувати різноманітні ресурси та засоби впливу: аналізу та оприлюднення певного спектру суспільних відносин, вивчення та узагальнення практики правового забезпечення (правозастосування) у сфері їхнього зацікавлення, узагальнення відповідних пропозицій та запитів суспільства, звернення у письмовій та усній формі, які містять законодавчі пропозиції; проведення громадських акцій з метою вплинути на законодавчий процес, наведення та обґрунтування власної позиції щодо унормування певної частки, за можливості – чіткого оформлення та-

кої позиції у вигляді конкретних пропозицій. Окремо слід виділити і такі формально визначені ресурси, як участь громадськості у парламентських слуханнях та можливості подання електронних петицій.

Повноцінна участь представників інституцій громадянського суспільства у питаннях узагальнення практики правозастосування та формулювання власних пропозицій мають ґрунтуватися на належному правовому та загальноосвітньому рівнях самих представників. Водночас, слід особливо наголосити і на тому, що правова освіта є більш широкою категорією порівняно з юридичною освітою, і що правова освіта є бажаною, але ніяк не необхідною умовою ефективної роботи громадськості у даному напрямі.

Найкращі можливості для здійснення такої діяльності мають різнобічні позадержавні інституції, що досліджують окрім іншого різнобічні аспекти правозастосування. Це, наприклад, Transparency International Ukraine (акредитований представник глобального руху Transparency International, що комплексно підходить до розробки і впровадження змін задля зниження рівня корупції в Україні), громадянська мережа ОПОРА (неурядова всеукраїнська організація громадського контролю та підтримки у сфері виборів, парламентаризму, освіти, управління спільною власністю, енергоефективності, місцевого самоврядування, а також всеосяжного впровадження принципу відкритих даних) тощо.

Формальною підставою для правової освіти широких верств населення є зміст Указу Президента України «Про Національну програму правової освіти населення» від 18 жовтня 2001 року, в якому відзначається, що становлення України, як демократичної, правової держави, формування засад громадянського суспільства зумовлюють необхідність підвищення рівня правової культури населення. Потребують вирішення на державному рівні питання подальшого розвитку правосвідомості населення, подолання правового нігілізму, задоволення потреб громадян у одержанні знань про право. Це може бути забезпечено, насамперед, шляхом удосконалення правової освіти населення.

Метою Програми визначається підвищення загального рівня правової культури та вдосконалення системи правової освіти населення, набуття громадянами необхідного рівня правових знань, формування у них поваги до права [3].

Відтак, важливою передумовою ефективного законотворення є належний рівень професійної компетентності та правової освіти усіх учасників законотворчого процесу. Вдосконалення ж системи право-

вої освіти населення маємо пов'язати з чітко зазначеними засобами чи механізмами, у річичі яких і видається можливим конкретизувати та вдосконалити роботу у даному напрямі. Слід відзначити значущість правового механізму, який полягає не лише в засвоєнні сукупності знань з даного предмету, але і в можливостях їхнього використання у фаховій діяльності та в повсякденному житті (що відображають категорії «правова культура», «правова свідомість», «правова поведінка» та, з деякою долею умовності, «правозастосування» – тобто більш конкретної категорії, яка стосується фахових правників та правомірної поведінки посадових осіб). Відсутність же детального регламентування даного процесу є цілком виправданою та навіть необхідною. Дійсно, у даному разі наголос має ставитися на створенні належних умов для організації правоосвітньої діяльності та на усвідомленому відношенні населення до опанування правових знань (організаційний чи, з урахуванням особливостей правозастосування у сфері освіти, організаційно-правовий механізм). У разі ж «зворотного впливу» чи подання представниками громадськості певних пропозицій стосовно покращення даного процесу виразно спостерігається і наявність комунікативного механізму.

Список використаних джерел

1. Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективизаконодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Ваіте, 2018. 908 с.
2. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 року № 2790-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text> (дата звернення: 03.04.2023)
3. Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента України від 18.10.2001 року № 992/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001#Text> (дата звернення: 04.04.2023)

Косухіна Ксенія Валеріївна,

аспірантка кафедри публічної політики

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ

Повномасштабна збройна агресія Росії проти України – це не лише фундаментальна загроза існуванню української держави, це

реальний виклик глобальній системі колективної безпеки, що породжує загрози, насамперед світового масштабу у безпековій та гуманітарній сферах. Повномасштабне вторгнення Росії на територію України є не локальною, а глобальною проблемою, яка впливає на життя українського населення, а також всього європейського співтовариства і стає найсерйознішим викликом стабільності та безпеки Європи. Тому гідна відсіч озброєної агресії та протидія її наслідкам вимагає мобілізації доступних ресурсів на всіх рівнях – від України до всього цивілізованого світу.

Світова спільнота, підтримавши Україну у відсічі збройної агресії, демонструє високу згуртованість і готовність до консолідації допомоги у відбудові постраждалої української економіки [1]. Створення спільного довгострокового інструменту реконструкції інфраструктури, інституційної модернізації та економічної трансформації вже фактично гарантовано Україні її союзниками, насамперед США та ЄС. В Україні оголошено післявоєнну реконструкцію, яка сприятиме прогресу України як країни-кандидата на членство в ЄС та створить підстави для отримання ресурсної та організаційної підтримки країни в загальноєвропейських програмах. Вже складається національний план дій повоєнної відбудови країни, який було розроблено у квітні 2022 року. Указом Президента України вже було створено Національну раду з питань повоєнної відбудови України.

Одним із найпотужніших проявів мобілізації внутрішніх соціальних ресурсів громадянського суспільства є процеси самоорганізації, спрямовані на вирішення найгостріших проблем, що постали у зв'язку зі збройною агресією та післявоєнною відбудовою. Яскравим проявом такої самоорганізації стала волонтерська діяльність українців, що розкриває могутню силу громадянського суспільства як суб'єкта суспільних трансформацій в Україні. Попередній досвід показав, що волонтерство – це гнучкий та ефективний внутрішній механізм соціальної самоорганізації громадян України, який мобілізує та спрямовує ресурси на збереження життя та здоров'я громадян, вирішення гострих проблем соціально-економічного характеру в критичних ситуаціях та в форс-мажорних обставинах.

Волонтерський рух в Україні має свою історію зародження та розвитку, але вписується в загальний контекст світових тенденцій волонтерства.

Перший спалах волонтерської діяльності, який охопив всю країну, розпочався в кінці 2013 р. та з особливою силою розгорнувся у 2014–2016 рр. у зв'язку зі збройним конфліктом на Донбасі.

Це була перша хвиля вибухового зростання волонтерського руху. Після цього кілька років тривало певне затишшя. При цьому локалізація волонтерської допомоги визначалася гострою необхідністю збереження життя людей на окупованих територіях, підтримка українських військових (добровольчих батальйонів, ЗСУ), допомога переселенцям із зони бойових дій. Мобілізація ресурсів громадянського суспільства в Україні була реалізована саме через волонтерство у зв'язку із зовнішньою загрозою втрати територіальної цілісності Української держави.

З 24 лютого 2022 року повномасштабне вторгнення спричинило другу хвилю вибухового спалаху волонтерського руху в Україні, що розгорнулася одразу масово з повною силою та потужністю. Надзвичайно корисним став досвід громадської самоорганізації, набутий протягом 2014–2016 років. По суті, Україна зіткнулася з тими ж викликами, але незрівнянно більшими по масштабу і гостроті, а також із значно більшою руйнівною силою противника.

Масштабна збройна агресія стала викликом не лише для України, але також для всієї світової спільноти [2].

Особливо важливим аспектом, який потребує предметного дослідження волонтерського руху в Україні є вивчення питань, пов'язаних із пошуком шляхів подальшого розвитку країни та залучення ресурсів волонтерства (особливо з використанням сучасної технологічної бази). Це є головним завданням для науковців, практиків, громадських діячів, представників волонтерського руху. У стратегічному контексті йдеться про розкриття внутрішніх резервів українського суспільства через волонтерство в умовах обмеженої кількості ресурсів з урахуванням потреб подальшого повоєнного відновлення України.

Динаміка розвитку волонтерства у порівнянні його першої та другої хвилі має два ключові аспекти: зміни у змісті та масштабах волонтерської діяльності (процеси, тенденції та чинники інституціоналізації, зміни цільових груп, способи допомоги, конкретні аспекти допомоги, на яких зосереджені волонтери тощо); особливості та основні напрямки використання можливостей цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій у здійсненні волонтерської діяльності в умовах збройної агресії.

Водночас слід зазначити, що ці два аспекти нерозривно пов'язані між собою, а напрями та форми інституціоналізації та трансформації волонтерського руху тісно пов'язані з трансформаціями, що відбуваються у сфері сучасних цифрових та інформаційно-

комунікаційних технологій, розвиток яких безпосередньо впливає на організаційну, інформаційну та комунікативну складову волонтерської діяльності в Україні [3].

Як бачимо, процеси розвитку волонтерського руху загалом можна описати тріадою інституціоналізації (як формування потужних волонтерських організацій, які мають значний досвід, організаційну та фінансову спроможність та характеризуються високим рівнем авторитету і довіри), платформізації (як процесу поєднання різних аспектів і складових реалізації волонтерської діяльності за допомогою Інтернет-інформаційних та комунікаційних платформ, які забезпечують ефективну взаємодію всіх учасників – самих волонтерів, донорів/благодійників, влади та одержувачів допомоги), мережізації (як процес поступового перенесення значної частини взаємодії в Інтернет і об'єднання всіх учасників у певну взаємопов'язану та багаторозгалужену систему, що має мережеву, а не ієрархічну структуру).

Список використаних джерел:

1. Павлюк К. С. Волонтерський рух: зарубіжний досвід та вітчизняні практики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 13–14. С. 87–93.
2. Положення про організацію діяльності волонтерів пробації : затв. наказом М-ва юстиції України від 17.01.2017 № 98/5.
3. Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник ; за ред. Т. Л. Лях. Київ : Версо-04, 2012. 288 с.

Максак Володимир Іванович,
здобувач наукового ступеня доктора філософії
Національного університету «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: БАЗОВІ КОНТЕНТИ

Формування сучасної та якісної моделі системи публічного управління як на державному, так і на місцевому рівні є запорукою інтеграції України в Європейський простір. Для забезпечення ефективності публічного управління Україна продовжує реформування державного сектора (впровадження адміністративної реформи).

Ефективність функціонування системи публічного управління є показником практичного втілення у суспільному середовищі ре-

зультатів прийнятих управлінських рішень економічного, соціального та екологічного характеру. Водночас, науковцями до сьогодні остаточно не сформований єдиний підхід до методології та методів оцінювання ефективності публічного управління. Через складність вимірювання оцінки ефективності публічного управління (домінування в оціночно-аналітичних процесах різноманітних уявлених індикаторів) виникають різноманітні погляди, які гуртуються на уявленні і розумінні суспільних цінностей та суспільних процесів. Складність цього вимірювання посилюється умовами економічної кризи та військовим станом в Україні.

Поняття категорії «ефективність» є достатньо відносним та нерозривно пов'язане з поняттям таких категорій, як «результативність», «результат діяльності», «отриманий результат». Однак між поняттями «ефективність» та «результативність» існують деякі відмінності. Так, згідно ДСТУ ISO 9000:2007, результативність (effectiveness) являє собою ступінь реалізації запланованої діяльності та досягнення запланованих результатів, а ефективність (efficiency) виражена через співвідношення між досягнутим результатом та використаними ресурсами. Слід зупинитись на тому, що категорійне розуміння ефективності більш співвідноситься з сферою управління, публічного управління [1].

Для визначення методів та методології оцінювання ефективності, розглянемо систему публічного управління через призму державного регулювання суспільних відносин, які складаються із діяльності людей, поєднаних в різноманітні організації, установи, підприємства. Держава є основним елементом політичної системи суспільства. Вона здійснює охорону політичної, економічно та соціальної структури, забезпечує цілісність та безпеку. В основу держави покладена публічна влада як інструмент забезпечення існування держави, інструмент впливу на процеси в суспільстві. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування являють собою єдиний механізм публічної влади. Науковці визначають, що публічне управління це такий вид суспільно значимої діяльності, який реалізується системою органів публічної влади у сферах державного управління та місцевого самоврядування. Публічне управління поділяють на публічну політику і публічне адміністрування, останню розглядають як систему та управлінські процеси по здійсненню функцій публічного менеджменту [2].

В управлінській науці існує багато точок зору на визначення ефективності публічного управління. Слід погодитись з В. Бакуменко, який зазначає, що ефективність державного управління являє собою показник досконалості управління, який визначають за допомогою зіставлення результатів управління і ресурсів витрачених на досягнення цих результатів [3].

У теорії оцінювання ефективності публічного управління науковці виділяють такі основні підходи: цільовий, функціональний, композиційний, поведінковий. Найбільш відповідним у сфері публічного є цільовий підхід. Цільовий підхід ґрунтується на тому, що метою діяльності системи управління виступає критерій досягнення встановлених цілей найбільш раціональним способом. Цільовий підхід науковці поєднують з методами оцінювання ефективності управління за поведінковим підходом, процедури якого ґрунтуються на вимірах досягнення балансу інтересів усіх зацікавлених груп у результатах діяльності публічних інституцій. Проводити оцінку ефективності публічного управління також пропонують через систему показників, які характеризують ступінь досягнення балансу інтересів, використовуючи у якості методів як прямі розрахунки, так і методи опосередкованого оцінювання (експертні методи, анкетне опитування та інше) [4; 1].

Враховуючи зарубіжний досвід визначення ефективності публічного управління деякі науковці пропонують використовувати оціночні судження щодо визначення ефективності функціонування керуючої підсистеми і процесу управління в цілому вводячи поняття:

- технічна ефективність (effectiveness) – визначають в показниках характеру здійснення діяльності, та її фактичні результати до наближення до запланованих цілей та результатів;

- економічна ефективність (efficiency) – визначає як саме здійснюється діяльність, наскільки ефективно використовуються ресурси.

Отже, в процесі проведеного дослідження визначено, що ефективність функціонування системи публічного управління є показником практичного втілення у суспільному середовищі результатів прийняття різноманітних управлінських рішень соціального, економічного, та екологічного характеру. Єдина система оцінювання ефективності публічного управління досі відсутня. Досліджені наявні системи оцінювання ефективності публічного управління базуються на оціночних значеннях та визначаються критеріями різноманітних показників.

Список використаних джерел:

1. Яремко І. І. Ефективність публічного управління та адміністрування: проблеми та напрямки вдосконалення процесів оцінювання. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. № 1 (7). 2022. С. 49–56.
2. Бакуменко В. Д., Красноручий О. О. Предметна системологія публічного управління та адміністрування. *Публічне управління XXI століття: світові практики та національні перспективи*. Харків. 2018. С. 386–388.
3. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики : монографія. Київ : Вид-во УАДУ, 2000. 328 с.
4. Ткачова О. Ефективність державного управління: поняття та підходи до оцінювання. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. №2. С. 30–37.

Матевєєва Лариса Володимирівна,

здобувач наукового ступеня доктора філософії

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби,

Керівник патронатної служби Міністра з питань стратегічних галузей промисловості України

м. Київ, Україна

ЛІДЕРСТВО В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Постійні зміни, які сьогодні відбуваються в Україні, спонукають до пошуку нових підходів до публічно-управлінської діяльності, що спрямовані на сучасний тип мислення та можуть сприяти підвищенню її результативності. Добре врядування (англ. Good Governance) – вимога сьогодення на всіх рівнях публічного управління. Даний підхід сформувався на заміну теорій класичного та нового публічного менеджменту (англ. New Public Management/Management). Добре врядування передбачає, що громадяни знаходяться в центрі всіх демократичних інститутів та процесів. При цьому ключовим завданням є переорієнтація з одноосібного управління, що здійснювалося раніше органами центральної влади та місцевого самоврядування, на процес взаємодії та співробітництва у процесі прийняття й реалізації рішень та політик, що сприятиме досягненню оптимального результату. Отже, у такому випадку, необхідно приділяти належну увагу питанням лідерства в публічному управлінні, оскільки воно стосується якості життя.

Багато науковців та практиків сьогодні констатують факт необхідності розвитку лідерства на різних рівнях публічного управління в Україні. В Україні науковцями в межах публічно-управлінської науки лідерство (як один з компонентів ефективного управління) є мало дослідженим. Зазначимо й про те, що розвитку лідерських компетентностей державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування приділена увага і збоку Національного агентства України з питань державної служби, а саме, на порталі управління знаннями запропоновано навчальні заходи за даною тематикою.

Лідерство – це особливий вплив на людей, який їх мотивує завдяки: надиханню; власному прикладу; повазі та турботі про людей як особистостей, сприянню їх розвитку; довірі; залученню; насаженню; доступності та щирості; постійній комунікації тощо. Також лідерство передбачає спроможність навчатися від інших та інших. Існує п'ять основних характеристик та спроможностей лідера: 1) спроможність розвивати довірчі стосунки (довіра); 2) самоусвідомлення; 3) емпатія; 4) критичне мислення; 5) самоконтроль [1].

І. Сурай стверджує, що лідерство потрібно сприймати як управлінський статус, що є похідним від влади, який пов'язаний із посадою керівника та з прийняттям рішень [2]. Дослідниця підтверджує позицію І. Грищенко [3] щодо різниці в підходах вітчизняних та іноземних вчених до дослідження лідерства в публічному управлінні та зазначає про наступні недоліки: 1) недостатність аналізу та узагальнення теоретичних підходів вчених при дослідженнях лідерства в публічному управлінні; 2) необхідність перевіряти теорії лідерства в публічному управлінні України емпіричними дослідженнями; 3) необхідність широкого використання феноменологічного підходу для визначення атрибутів ефективних лідерів в публічному управлінні України, а також спеціальних методів дослідження, серед яких: опитування, тестування, нестандартизоване інтерв'ю, метод експертного оцінювання, прикладні програми комплексної обробки даних тощо.

Т. Підлісна [4] розкриває сучасні підходи до розвитку лідерства в органах публічної влади, відокремлює загальні тенденції розвитку лідерів в державному управлінні та доводить, що лідерство здатне підвищити окремі показники діяльності органів публічної влади, а формування лідера має відбуватися на «основі вдоскона-

лення системи публічного управління, наявності дієвих механізмів вертикальної соціальної мобільності, створення необхідного інституційного середовища (законодавчої бази; економічних механізмів публічного управління, що забезпечують розвиток лідерства; підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб; антикорупційної політики; верховенства права та ін.)».

І. Ібрагімова [1] розкриває принципи доброго врядування на місцевому рівні, які сприяють ефективному створенню, функціонуванню команд односторонніх і розвитку лідерства в колективі та громаді з метою їх успішного і сталого розвитку. І. Ібрагімова зазначає, що: «лідерство є компетенцією, яку можна розвинути (не є вродженою здібністю); лідерству можна навчитися» та вказує на те, що лідерство є найкращим способом управління в умовах сьогодення.

Оскільки лідерство спирається на залучення працівників, членів команди, різних зацікавлених сторін в процесі прийняття рішень, воно неможливе без послідовників. Залучення (англ. engagement), означає наявність можливостей та відчуття приналежності та співпричетності, впливу, важливості власного внеску тощо. Науковці зазначають про те, що більшість людей хочуть бути залученими до процесів прийняття рішень [1].

Зауважимо, що громадськість: вірить у керівництво органів місцевого самоврядування (тобто, довіряють лідерам та баченню, яке вони презентують); вважає, що вони можуть розраховувати на цілеспрямованість керівництва, яке вживатиме на практиці усі засоби для перетворення прагнень на реальність; покладається на те, що керівництво прислухається до думок тощо.

Важливим аспектом лідерства виступає розвиток партнерства як всередині організації, так і з зовнішніми зацікавленими сторонами. Партнерство можна розглядати як взаємодію людей, груп, кількох організацій/інституцій, громад заради досягнення спільного бачення або спільних цілей. Розбудова належних партнерських відносин дозволить отримувати вигоду всім партнерам завдяки різноманітності досвіду, навичок, можливостей, а також посилити спроможність реалізації стратегій і досягнення цілей. При дослідженні лідерства в публічному управлінні варто зазначити, що лідерство та команда є два тісно пов'язані між собою елементи публічно-управлінської системи. Лідер завжди залежить від ко-

манди, а також є одним з її членів. Важливість лідерства в команді обумовлена тим, що лідери формують, збагачують та підтримують командну роботу у напрямі реалізації змін. Лідер має створювати середовище, в якому кожен може розширити власні можливості і діяти самостійно. Водночас команди забезпечують належне звітування, та належним чином інформуючи керівництво про ситуацію. У команді мають утворюватися партнерські робочі стосунки між її членами. Сучасними практиками лідерства виступають менторство (англ. *mentoring*) та наставництво (англ. *coaching*). Також варто приділити увагу таким напрямам як фасилітація та моделювання, особливо у роботі в команді та з громадою, оскільки вони сприяють розв'язанню конфліктних ситуацій, пошуку кращих варіантів рішень тощо [1; 2; 3].

Також необхідно постійно розвивати партнерство в середині публічно-управлінської системи (з громадськістю, бізнесом, засобами масової інформації, громадами та органами влади). Належний розвиток лідерства в громадах не можливий без заохочення участі громадськості. Таке заохочення має ґрунтуватися на розумінні інтересів і потреб різних зацікавлених сторін. З одного боку актуальним є процес посилення голосу громади, а з іншого – одночасно необхідно вчитися слухати та реагувати на потреби громади. Для того, аби участь сприяла отриманню результатів, даний процес має бути чітко продуманий, детально підготовлений та підтримуваний.

Отже, сучасне лідерство в системі публічного управління має ґрунтуватися на цінностях служіння, командної та партнерської роботи, впровадження змін на основі взаємоповаги, довіри, відкритості.

Список використаних джерел:

1. Ібрагімова І.М. Лідерство у громаді. Як насажувати людей та досягати спільних цілей : посібник. Київ : «Видавництво «Юстон», 2020. 106 с.
2. Сурай І. Г. Особливості дослідження феномену лідерства в публічному управлінні (методологічний аспект). *Науковий вісник: Державне управління*. 2020. 3 (3(5), 216–227.
3. Грищенко І. М. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку лідерства в системі місцевого самоврядування : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.04. Київ, 2017. 36 с.
4. Підлісна Т. В. Сучасні підходи до розвитку лідерства в органах публічної влади. *Право та державне управління*. 2021. №2. С. 158–164.

Мачабелі Тетяна Мигалівна,

аспірантка кафедри публічної політики

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ З ПРОБЛЕМ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

В умовах гібридної війни науковці та практики шукають нові та ефективні способи боротьби з проблем гендерно зумовленого насильства. Система соціального захисту забезпечують широкий спектр політичних інструментів і механізмів, які мають потенціал для боротьби з насильством. Однак на сьогоднішній день цей потенціал значною мірою нереалізований. Обговорення політики та практики соціального захисту, наприклад, жінок, що постраждали від насильства, залишаються закритими, а збір доказів ускладнений. Особливо це виявляється в умовах сучасної гібридної війни. Дехто вважає, що характер міжнародної безпеки і конфліктів не змінився. Держави – як завжди – втягуються у військові і економічні змагання, однак спосіб дій вже інший. Конфлікти ведуться новими, новаторськими і радикально іншими способами. Це актуалізує вирішення проблеми пошуку способів боротьби з гендерно зумовленим насильством в умовах гібридних загроз, а саме пошуку механізмів взаємодії влади та громадськості з проблеми, що досліджено не достатньо.

Сформульовані в дослідженні теоретичні висновки й практичні рекомендації ґрунтуються на працях вітчизняних і зарубіжних учених: В. Архіпов, А. Блага, О. Мартиненко, Г. Почепцов, М. Freire, L. Simao, C. Fiala та ін. [1; 2; 3; 4].

Важливо зазначити, що концепція гібридної війни можливо далеко не нова. Багато практиків вважають, що вона стара як сама війна. Проте вона отримала значну актуальність і відповідність останнім часом, коли держави використовують недержавних дійових осіб і інформаційні технології задля перемоги над своїми супротивниками під час або, що більш важливо, за відсутності прямого збройного конфлікту. Завдання «гібридної війни» мають викону-

ватися за рахунок підризу військового та економічного потенціалу противника, інформаційно – психологічного тиску на нього, активної підтримки внутрішньої опозиції, партизанських і диверсійних методів. Перевага в межах такої війни надається, як правило, трьом головним компонентам: традиційні військові засоби, квазімілітарна діяльність, створення і підтримка незаконних збройних формувань, підтримка та радикалізація сепаратистських рухів. Проводяться операції немілітарного впливу, насамперед засобом спеціальних інформаційних операцій та «активних заходів» (у тому числі економічний тиск, операції у кіберпросторі, дипломатія, маніпуляції інформаційним простором) [3].

В таких умовах насильство використовується як засіб впливу на фізичний стан, свідомість та психіку як людей яким заподіяна шкода так і тих, хто дізнається про такі випадки з різних джерел. Насильство у всіх його проявах стає одним з засобів гібридної війни. Насильство є одним з засобів, що забезпечує панування однієї людини над іншою, це такий примус, така шкода, які здійснюються поза волі того, чи тих, проти кого вони спрямовані. Насильство по визначенню, знаходиться поза моралі, це право сили, можливість її застосування. Воно розриває людські зв'язки, які регулюються доводами розуму, насильство означає перехід від цивілізації в дикунство. Види насильства: психологічне (контрольована поведінка, жорстоке поводження); економічне; фізичне; сексуальне [4].

Гендерне насильство – це загальний термін для будь-якого шкідливого діяння, яке вчиняється проти волі людини, і яке ґрунтується на соціально приписаних (тобто гендерних) відмінностях між чоловіками та жінками [1]. Гендерно зумовлене насильство, жертвами якого стають і вразливі групи населення, є досить складним і неоднозначним різновидом насильства. Про це свідчить наявність що найменше трьох методологічних підходів щодо його визначення: від трактування його як насамперед насильство чоловіків щодо жінок та дівчат до як таке, що «спрямоване на людину, чоловіка чи жінку, виходячи з її конкретної ролі в суспільстві». Під час збройних конфліктів гендерно зумовлене насильство (а особливо – така його складова, як сексуальне насильство) часто використовується як частина військової тактики для приниження, домінування, вселення страху, розпорошення та/або примусового переміщення цивільного населення, місцевих громад чи етнічних груп [1].

Вивчення причин гендерно зумовленого насильства в регіонах України, які постраждали від конфлікту, розширяє наведений вище перелік наступними факторами: погіршення криміногенної ситуації в регіонах, які наближені до зони конфлікту; неконтрольований обіг незареєстрованої зброї по всій території країни; зростання різних форм та проявів насильства на територіях ведення бойових дій; зміна звичайного укладу життя багатьох сімей; порушення ustalених ролей в родині; розірвання сімейних стосунків через ідеологічні міркування; висока емоційна й психологічна залежність населення від розвитку подій на фронті; психологічна травма і стрес, пов'язані з конфліктом, бойовими діями і переміщенням; розповсюдженість посттравматичного синдрому; нестача їжі, палива, роботи, що веде до переміщення в райони ризику; ворожість місцевого – ворожість місцевого населення до учасників військових дій [2].

Щодо індикаторів взаємодії влади та громадськості з проблем гендерно зумовленого насильства в умовах гібридної війни, можна відмітити наявність певного рівня партнерства та співробітництва акторів. Цей рівень характеризується наступним: наявність стратегії налагодження комунікації та координації з іншими відповідними суб'єктами для сприяння інтеграції біженців та мігрантів, що постраждали від насильства (наприклад, громадянське суспільство, органи державної влади, приватний сектор); забезпечення залучення та участі ключових стейкхолдерів на етапі розробки стратегії; розробка і реалізація стратегії залучення ключових стейкхолдерів до дії. Крім того, важливо знати, чи сприяє ця практика дискусіям щодо вдосконалення політики підтримки інтеграції? Чи сприяє розробці комплексних інтеграційних стратегій із залученням національних/регіональних/місцевих органів влади, надавачів послуг та громадянського суспільства; чи обов'язково працює в координації з відповідними партнерами (місцевими органами влади, неурядовими організаціями, соціальними партнерами, науковими дослідженнями, установами тощо) для спільного перегляду операцій, практики, послуг та результатів інтеграції.

Отже, в умовах гібридної війни зростає вірогідність з боку різних груп населення стати об'єктами гендерно зумовленого насильства. Такі загрози стосуються перш за все громадян, які знаходяться на території тимчасово окупованої території. Міжнародний досвід і практика підтверджують необхідність ставлення до гендерно зу-

мовленого насильства як одного з засобів ведення гібридної війни. За цих умов змінюється і традиційний зміст даного типу насильства оскільки зростають ризики і фактори що впливають на його застосування та розповсюдження. Все більш актуальною стає необхідність розробки комплексної концепції ефективної взаємодії влади та громадськості щодо запобігання та протидії гендерно зумовленого насильства яке має місце як на тимчасово окупованій так і на підконтрольній території України. Це дасть можливість розробникам політики вийти за рамки фокусування на окремих заходах соціального захисту та перейти до системного підходу, що відкриває можливості для запобігання та боротьби з насильством за допомогою широкого кола соціальних схеми захисту, такі як міжгалузева координація, моделі супроводу та навчання для постачальників послуг соціального захисту.

Список використаних джерел:

1. Архіпов В. І., Блага А. Б., Мартиненко О. А. Вразливі групи населення як об'єкти гендерно зумовленого насильства в умовах гібридної війни. *Політикус*. Видавець : Видавничий дім «Ін Юре». 2022. Вип. 1. С. 7–13.
2. Декларація про викорінення насильства відносно жінок. Проголошена резолюцією 48/104 Генеральної Асамблеї від 20 грудня 1993 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506#Text
3. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни : монографія. Київ : «Києво-Могилянська академія», 2015. 497 с.
4. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. п. 3 Ст. 1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T030966?an=2>

Павловський Руслан Володимирович,

аспірант

*кафедри публічного управління та регіоналістики
навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Державного університету «Одеська політехніка»,
м. Одеса, Україна*

СПЕЦИФІКА ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

На сьогодні, в час, коли відбуваються і відбувалися військові дії на значній території України, для населення виникає значна кіль-

кість загроз, зокрема на звільнених від російських окупантів територіях при відновленні життєдіяльності та господарської діяльності. Ці загрози пов'язанні із замінуванням територій, наявності різного роду боеприпасів, що не розірвалися тощо. Перш за все це стосується відновлення сільськогосподарської діяльності, відбудови зруйнованих будівель населених пунктів, оскільки законодавством про охорону праці не передбачені ризики, які повинні ліквідувати роботодавці саме у частині наслідків воєнних дій. Ця діяльність є функцією спеціалізованих військових підрозділів і в цілому для нашої країни може тривати роки. Так на брифінгу у Медіацентрі Україна-Укрінформ начальник управління організації піротехнічних робіт та гуманітарного розмінування ДСНС О. Бондар дав такий прогноз цьому процесу: «Виходячи з міжнародного досвіду, розмінування українських територій може тривати від 5 до 10 років» [1]. Тому питання контролю в частині охорони праці має змінити свій вектор до більшої співпраці органів влади, що мають повноваження у сфері охорони праці, та громадських організацій. Таким чином має посилитися роль громадського контролю за дотриманням трудового законодавства.

Основною характеристикою громадського контролю є те, що він здійснюється саме громадськістю (організаціями та населенням, громадянами). Крім того, як зазначають Н. Фоміцька, Н. Миронова, Л. Набока: «у процесі здійснення громадського контролю контролюється виконання саме соціальних завдань, безпосередньо пов'язаних із захистом і реалізацією прав і свобод громадян, задоволенням та узгодженням соціальних потреб та інтересів населення» [2, с. 118]. Ці ж автори також вказують на взаємодію контролюючих органів виконавчої влади з суб'єктами громадського контролю, яка сприяє «підвищенню ефективності цієї діяльності, ... має своєю головною метою забезпечення прав окремих громадян свобод та законних інтересів та суспільства в цілому» [2, с. 115]. Виходячи з такої мети можна визначити ряд завдань, які має вирішувати громадський контроль, і які є не завжди притаманні владним контролюючим органам. Зокрема це контроль за діяльністю самих контролюючих органів, ініціювання нових вимог щодо захисту інтересів громадян, їх груп, громадських утворень, зокрема в частині охорони праці. При цьому слід зазначити, що при реалізації таких завдань, права суб'єктів громадського контролю мають бути врегульовані у частині взаємодії державних контролюючих органів з суб'єктами громадського контролю. Зокрема ці права в повинні проявлятися в можливості реалі-

зації пропозицій щодо усунення колізій законодавства, виходячи з конституційних прав людини і громадянина, стосовно форм взаємодії суб'єктів контролю, механізмів впливу на органи влади, що здійснюють контроль, зокрема щодо охорони праці. Названі права можна конкретизувати стосовно здійснення громадського контролю за дотриманням трудового законодавства (табл.1).

Таблиця 1

Права суб'єктів громадського контролю за дотриманням
трудового законодавства

Права захисту законних інтересів	Права реалізації впливів на контролюючі органи	Права участі у контролюючих заходах	Права врахування результатів незалежного контролю
Право щодо відновлення порушених прав, свобод, інтересів громадянина Право вносити пропозиції щодо введення нових норм з охорони праці	Право забезпечення ефективності та прозорості діяльності органів виконавчої влади Право звернення до посадових осіб з пропозицією, зверненням, поданням про відміну виданих ними актів нормативно-правового або іншого характеру, про зупинення вчинення ними дій	Право вносити пропозиції, звернення, подання, клопотання щодо здійснення контролюючих заходів Право брати участь у перевірках діяльності об'єктів контролю, які проводяться державними контролюючими органами Право бути невідкладно прийнятими посадовими особами контролюючих органів влади, які стосуються здійснення контролю за дотриманням трудового законодавства	Право проводити самостійно та брати участь у проведенні перевірок інформації, документів про порушення. Право легітимності актів громадського контролю, які стосуються прав, свобод, інтересів громадян, Права щодо врахування оцінки забезпечення ефективності та прозорості діяльності контролюючих органів. Право оскаржувати неправомірність дій, бездіяльність контролюючих органів

З теоретичних підходів громадський контроль є однією з основних функцій управління. У практичній своїй реалізації він полягає у зіставленні показників діяльності підконтрольних об'єктів з встановленими нормами та, на відміну від державного контролю, з певними соціальними нормами. Саме з виникненням нових загроз виникають потреби у встановленні нових норм, а відповідно і нормативно-правових актів щодо охорони праці. Тому результатами громадського контролю можуть бути вимоги від такого суб'єктів контролю як до роботодавців з метою гарантування певних соціальних стандартів, забезпечення конституційних прав (збереження життя, здоров'я наприклад при польових роботах), так і до державних контролюючих органів з метою внесення таких вимог у нормативно-правове поле. Тобто завданнями громадського контролю є не лише виявлення фактів відхилень з дотримання норм охорони праці підконтрольними об'єктами, воно є значно ширшим і відображає впливи та вимоги громадянського суспільства.

Тому дії суб'єктів громадського контролю певною мірою відрізняються від порядку, форм і процедур здійснення контролю з боку державних контролюючих органів. Але перш за все ця відмінність, яка закріплена нормативною базою, полягає у різниці обсягів і змісту прав здійснювати контроль і за формами його реалізації. Так С. Косінов відносить у своїх дослідженнях до форм громадського контролю «консультації з громадськістю, участь у спільних органах, спільних робочих групах, громадські слухання, громадська експертиза, громадська ініціатива, загальні збори громадян за місцем проживання тощо» [3]. Автор до інструментів громадського контролю відносить «звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування, оскарження актів, дій або бездіяльності в судових органах» [3]. Цей перелік не є вичерпним ні в частині інструментарію, ні форм громадського контролю, оскільки не вказує на такі форми незалежного громадського контролю як перевірки, рейди, огляди. Дещо ширший перелік можна знайти у дослідженнях інструментів громадської участі, які здійснили А. Лебідь, М. Назаров. Так, пропоновані ними як інструменти громадської участі запит на інформацію, звернення громадян, електронна петиція, колективні звернення, місцева ініціатива, громадська експертиза можуть бути у окремих випадках використані як інструментарій громадського контролю. Такий спільний інструментарій пов'язаний, певною мірою, зі спільністю завдань громадського контролю і громадської участі як проявів становлення демократії в державі. Автори вка-

зують, що «одним із завдань демократії участі є розбудова громадського суспільства та залучення громадян до прийняття остаточних рішень з питань, що безпосередньо їх стосуються (реалізація прав, безпека, відпочинок тощо)» [4]. І хоча в даному дослідженні відсутнє згадування про реалізацію функції контролю, все ж одним з інструментів впливу називається звітність, яка в теорії управління є формою здійснення контролю.

Таким чином громадський контроль у широкому сенсі має забезпечувати становлення і розвиток громадянського суспільства. У вузькому – охорону прав громадян України у тій чи іншій сфері, захисту їх законних інтересів, зокрема і у сфері трудових відносин. Громадський контроль за дотриманням трудового законодавства сприяє забезпеченню законності в діяльності всіх роботодавців та державних контролюючих органів щодо охорони праці, розширенню та захисту прав громадян, встановленню нових норм, пов'язаних з воєнними загрозами, із захисту працівників у сфері їх трудової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Розмінування території України. Укрінфо, 2022, 11 травня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3479988-rozminuvanna-teritorii-ukraini.html>
2. Фоміцька Н. В. Миронова Н. С., Набока Л. В. Контроль у державних інституціях / за заг. ред. О. Ю. Амосова. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. 144 с.
3. Косінов С. А. Форми та інструменти громадського контролю. Право України, 2013. № 5. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/prvoukr_2013_5/Kosinov_5_2013/
4. Лебідь А. Є, Назаров М. С. Інструменти громадської участі в Україні : навчально-методичний посібник. Суми : Вид-во СумДУ, 2020. 73 с.

Парубчак Галина Богданівна,

аспірантка

*навчально-наукового інституту публічного управління та адміністрування
Чорноморського національного університету імені Петра Могили,
м. Одеса, Україна*

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Вжиття всіх можливих заходів щодо забезпечення суспільного благополуччя та здоров'я людини – сьогодні центральне завдання публічної політики. Одним із вагомих факторів, які справили

сильний вплив в останні десятиліття на систему охорони здоров'я стали інфекційні захворювання. Вони відрізняються швидкістю поширення та масовістю, що стає дуже небезпечним явищем не лише в межах національних систем, а й погрожуючи цілим континентам в умовах сучасних глобальних викликів та загроз.

У даних умовах перед міжнародними організаціями охорони здоров'я постає завдання створення міжнародного механізму реагування на проблеми, що виникають, а також готовності до екстреного реагування до появи масових інфекційних захворювань [3]. Поряд з інфекційними захворюваннями значну небезпеку мають неінфекційні захворювання токсичного походження, вони обумовлені існуванням реальних і майбутніх поколінь біологічних, хімічних і радіоактивних факторів, що ставлять під загрозу життя в умовах сучасних глобальних викликів та загроз. Зазначене надає найбільш тривалий і шкідливий вплив не тільки на людство, але і на все довкілля, порушуючи екосистеми на десятиліття, а іноді на століття.

Також, з числа сучасних загроз неможливо не відзначити нозологічні форми, які називаються «хронічними» або «затягненими» захворюваннями, що характеризуються залученням величезної кількості ресурсів для їх лікування у зв'язку з їх великий соціально-економічної значимістю. До таких захворювань прийнято відносити туберкульоз, малярію, ВІЛ/СНІД, тобто захворювання що охопили всю земну кулю і поставили під загрози мільйони життів. Наступною важливою сучасною загрозою є група інфекційних захворювань, що викликає спалахи міжнародного значення, хоча вони керовані специфічними засобами імунопрофілактики.

У країнах із високим рівнем політичної поляризації чи зі слабкими владними інститутами постійні спалахи захворювань можуть призвести до не менш постійних суспільних суперечок. Поточна ситуація з охороною здоров'я також рясніє прикладами використання фактора як у внутрішньо, так і у зовнішньополітичних інтересах. Спалахи масових захворювань мають прямі та непрямі соціальні наслідки, поширення паніки серед населення може викликати його швидку міграцію. Раптове переміщення населення може мати дестабілізуєчий ефект, при цьому мігранти стикаються з підвищеним ризиком внаслідок антисанітарних умов проживання, поганого харчування та інших факторів.

Міжнародне співтовариство може і повинне розробити комплекс дієвих заходів підтримки країн у період усунення надзвичай-

них ситуацій та їх наслідків. Жодна країна, незалежно від своїх можливостей, багатства та технічного рівня, не в змозі поодиночки запобігати обертати, виявляти або реагувати на все загрози системі охорони здоров'я, що вимагає координації відповідних дій на міжнародному рівні.

Для досягнення зазначених цілей існує Всесвітня організація охорони здоров'я, яка розробляє норми універсального характеру для найбільш ефективного реагування та запобігання вплив сучасних викликів охорони здоров'я [1]. Крім цього, вона виступає в ролі основного суб'єкта громадського управління на міжнародному рівні, виступаючи в якості та регулятора, і право засновника. Згідно зі Статутом ООН, ВООЗ є спеціалізованою її установою, яка має мандат у сфері охорони здоров'я на міжнародному рівні, тому інакше суспільні відносини будь-яким чином стосуються охорони здоров'я, які знаходяться у віданні ВООЗ в умовах сучасних глобальних викликів та загроз.

До основних завдань належить боротьба з поширенням захворювань та ліквідації їх, встановлення універсальних міжнародних правових санітарних правил, перевірка якості та ефективності лікарських засобів, здійснення контролю за санітарним станом навколишнього середовища. Також, організація зобов'язана щороку збирати статистичні дані за різними критеріями, аналізувати їх і в подальшому на цій основі розробляти та реалізувати програми, покликані покращувати здоров'я людей та збільшувати тривалість їхнього життя в умовах сучасних глобальних викликів та загроз.

Інтеграційні процеси, такі характерні для сучасних міжнародних відносин у різних галузях людської діяльності, слід використовувати і для координації та консолідації зусиль у сфері громадської охорони здоров'я з протидії новоствореним викликам та загрозам [2]. Масові захворювання, а також інші загрози у сфері охорони здоров'я наочно демонструють, що без зусиль як на внутрішньому, так і на рівні міжнародного співтовариства їх подолати буде важко в умовах сучасних глобальних викликів та загроз. Забезпечення глобальної безпеки охорони здоров'я залежить від рівня довіри та співробітництва як між державним та приватним секторами суспільства, так і всередині кожного з них.

При цьому, одну з ключових ролей у даному процесі має відігравати Всесвітня організація охорони здоров'я, спираючись на свої системи санепіднагляду, глобального оповіщення і дій у відповідь,

а також на свій багаторічний досвід в якості лідера в галузі глобального виміру охорони здоров'я. Таким чином, ВООЗ створена як спеціалізована організація, яка має провідну роль у вирішенні проблем охорони здоров'я глобального масштабу, що розробляє шляхи виходу з існуючої ситуації, що встановлює норми та стандарти, науково обґрунтовані шляхи розвитку політики держав, забезпечуючи їх технічну підтримку та оснащення, а також що здійснює моніторинг та оцінює тенденції у сфері охорони здоров'я.

Для здійснення всіх цих функцій та завдань ВООЗ наділена правом видавати правові акти та впливати на національне законодавство, а також виробляти нові доктринальні підходи до розвитку охорони здоров'я в окремих регіонах планети в умовах сучасних глобальних викликів та загроз. Один із шляхів виходу з кризи бачиться у постійному та своєчасному зміцненні національних систем охорони здоров'я, це забезпечить раннє прогнозування загроз, вироблення відповідних заходів та їх локалізацію.

Основним питанням в осмисленні глобальної охорони системи здоров'я є прийняття керівної ролі ВООЗ як на міжнародному, так і на національних рівнях, тому що ця організація є спеціалізованою установою ООН, яка займається здійсненням охорони здоров'я на міжнародному рівні. Однак, неможливо дозволити всі виклики охорони здоров'я в сучасному світі, тому важливо забезпечити багато-профільну співпрацю та з іншими організаціями охорони здоров'я, щоб розвивати нові механізми реагування на існуючі проблемні питання в умовах сучасних глобальних викликів та загроз.

Список використаних джерел:

1. Лехан В. М., Слабкий Г. О., Шевченко М. В. Аналіз результатів реформування системи охорони здоров'я в пілотних регіонах: позитивні наслідки, проблеми та можливі шляхи їх вирішення. *Україна. Здоров'я нації*. 2015. № 3. С. 67–86.
2. Інфекційні захворювання при надзвичайних ситуаціях. Сопутування інфекційних хворих. 2016. URL: <http://ai.zaslavsky.com.ua/article/viewFile/121627/118242>
3. Князевич В. М., Авраменко Т. П., Короленко В. В. Перспективи розвитку публічного управління у сфері громадського здоров'я України в умовах системних змін. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління*. 2016. № 1. С. 56–65.

Прощук Едуард Петрович,
*аспірант кафедри управління та бізнес-адміністрування
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНИХ КЛАСТЕРНИХ ОБ'ЄДНАНЬ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ЗАГРОЗ

Фізична культура і спорт є важливим соціальним сектором та відіграють значну роль у національних економіках різних країн, крім того, спорт може відігравати важливу роль у вирішенні низки серйозних соціальних проблем, такої як відсутність фізичної активності. Слід зазначити, що існуючі нині у державі механізми управління фізичної культурою і спортом маючи низку переваг та позбавлені істотних недоліків, що обмежують їх ефективність. У зв'язку з цим здійснюється постійний пошук науково-теоретичних моделей ефективного управління цією сферою в умовах соціальних загроз.

Найбільш перспективним інструментом інтеграції влади, спортивних організацій, федерацій і населення може бути кластерний підхід, потенціал спортивних кластерів країн Європейського Союзу став розглядатися як рушійна сила інноваційного зростання [1]. Кластерна ініціатива належить організаціям національного та міжнародного рівня, на території країн Європейського Союзу такою організацією є Європейська комісія.

Фізична культура і спорт може відігравати важливу роль у вирішенні низки серйозних соціальних проблем, таких як відсутність фізичної активності, сталий розвиток та прогалини в освіті. У зв'язку з практичною відсутністю досвіду формування та розвитку спортивних кластерів та їх об'єднань на території держави було проаналізовано досвід функціонування європейського спортивного кластерного об'єднання. Такого типу аналіз видається корисним у цілях обґрунтування стратегії формування та програм розвитку проекту територіальних спортивних кластерів на основі імплементації функціонування європейського аналізу спортивного кластерного об'єднання.

Ключовими завданнями в цьому контексті є створення більш сприятливого інноваційного середовища для спортивної індустрії

країн Євросоюзу, стимулювання технологічних інновацій та створення підприємств, що використовують інноваційні технології в умовах соціальних загроз [4]. Міжнародні форуми представляють його учасникам можливість обмінюватися інформацією, представляти нову інформацію, обговорювати майбутні напрямки та пріоритети в галузі спорту, спортивних інновацій та виробництва спортивних товарів, зміцнювати партнерські відносини та створювати спільні проекти.

Сфера фізичної культури і спорту завжди розглядалася учасниками міжнародних форумів як багатогранне суспільне явище, тому щоразу організатори конференцій ставили собі завдання активізувати діяльність спортивних кластерів за тими напрямками, які були актуальні для суспільства та вимагали особливого уваги конкретному етапі діяльності [3]. Досягаючи певних соціально-економічних результатів, учасники спортивного кластерного об'єднання розширювали межі своєї діяльності, рамках міжнародних форумів та конференцій вивчали передовий досвід та виявляли ключові ідеї, які сприяють міжнародній інтеграції спортивних кластерів в умовах соціальних загроз.

Сьогодні важливо компаніям продемонструвати свої продукти та проекти, а науково дослідницьким організаціям, які працюють у сфері інноваційних технологій у галузі спорту виявити нових партнерів та споживачів послуг. Університетам та іншим освітнім установам необхідно ініціювати транскордонні контакти та співробітництво. Спортивним організаціям, асоціаціям треба знайти нових партнерів у сфері бізнесу, у сфері розробки та застосування нових технологій та проведення досліджень у спортивній галузі в умовах соціальних загроз. Важливо також органам публічної влади виявити прогалини у законодавстві сфери спорту, розробити, представити та обговорити нові проекти.

У межах імплементації будуть розроблятися та впроваджуватись інноваційні освітні методики використання спорту для просування міжкультурного діалогу, соціально-економічного розвитку, в тому числі й в контексті соціальної інтеграції за допомогою спорту та великих спортивних заходів [2]. Потенціал спортивних кластерів ЄС став розглядатися як рушійна сила інноваційного зростання, спортивні кластери мають високий потенціал для міжсекторальних взаємодій та взаємозв'язків у різних соціальних та економічних галузі.

Причина ситуації, що склалася, криється частіше всього у відсутності в органів влади інформації про потенційні та реальні можливості спортивних кластерів розвивати інноваційні технології, що стимулюють розвиток бізнесу в сфері дозвілля, транспорту, освіти, туризму, навколишнього середовища, будівництва та здоров'я. Як наслідок, можливості спортивних кластерів практично не знаходять відображення у регіональних програм розвитку в умовах соціальних загроз.

Беручи до уваги рівні соціального розвитку, наявні експертні знання про процесах кластеризації, були визначені конкретні напрями взаємодії, а саме створення можливостей для доступу на ринки, вивчення питань транскордонного співробітництва, розвиток процесів узгодження з регіональними програмами розвитку, виявлення потреб споживачів та суспільних тенденцій. Поглиблена кластерна інтеграція, інтенсивний процес міжрегіонального навчання, обмін знаннями та тривалий процес міжкластерного співробітництва спрямовані на досягнення партнерами поставлених у межах проєктів цілей в умовах соціальних загроз.

У зв'язку з практичною відсутністю досвіду формування та розвитку спортивних кластерів та його об'єднань повинен бути імplementований досвід функціонування європейського спортивного кластерного об'єднання. Такого типу впровадження вважається корисним з метою обґрунтування стратегії формування та програм розвитку фізкультурно-спортивних кластерів держави в умовах соціальних загроз.

Список використаних джерел:

1. Бульба В. Г., Поступна О. В., Степанюк О. В. Державна гуманітарна політика України щодо розвитку освіти: механізми реалізації. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2013. Вип. 2 (44). С. 7–13.
2. Вавренюк С. А. Генезис організаційно-правового забезпечення державного управління фізичним вихованням молоді на теренах України. *Державне будівництво*. 2014. № 2. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/index.html>
3. Кузьменко О. О. Сучасний стан державного управління фізичною культурою та спортом в Україні та Європі. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/Dtr_du/2011_3/files/DU311_07.pdf
4. Шафранський В. В., Слабкий Г. О., Качала Л. О. Основи Європейської політики і стратегія для XXI століття: стратегічне керівництво в інтересах здоров'я. *Економіка і право охорони здоров'я: наук.-практ. журн.* 2016. № 2 (4). С. 72–75.

Рибалко Костянтин Валерійович,

*аспірант кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Лариса Величко

*доктор юридичних наук, проф.,
завідувач кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЯМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА В ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС: ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИЙ І РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Війна рф проти України, яка триває з 2014 року, набула 2022 р. повномасштабного характеру і призвела не тільки до великих людських жертв, але й до катастрофічних збитків.

Станом на січень 2023 р. загальна сума задокументованих збитків, завданих інфраструктурі України внаслідок повномасштабного вторгнення, оцінюється в \$140,2 млрд (за відновною вартістю) [1]. При цьому загальна сума збитків, завданих забрудненням ґрунтів та засміченням за період з 24.02.2022 по 30.12.2022, склала 642 478 568,188 тис. грн (зокрема Харківська область стала другим регіоном за сумою таких збитків за вказаний період, що дорівнює 161 535 066,512 тис. грн) [2].

Земельний фонд України становить 60,4 млн га й характеризується надзвичайно високим рівнем освоєння. Близько 70 % земельного фонду України становлять сільськогосподарські землі, близько 4 % – забудовані землі [3]. Земельний фонд Харківської області, зокрема, складає 3,142 млн га, з них 2,474 млн га земель сільськогосподарського призначення [4], що свідчить про значні збитки, завдані забрудненням ґрунтів та засміченням саме останній категорії земель.

До того ж, за даними Урядового порталу, 30 % від загальної площі України заміновано ворогом [5]. Так, за інформацією, яку надають Українські національні новини з посиланням на Міністер-

ство аграрної політики та продовольства України, зараз в Україні заміновано 470 тис. га земель сільськогосподарського призначення [6]. Одним із прикладів масштабного мінування ворогом території областей є територія Харківської області. Першочергова потреба в розмінуванні Харківської області – 270 тис. га [7].

Воєнний стан, який введено Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» й затверджено Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [8, 9], триває з 24 лютого 2022 року й дотепер, що значно вплинуло на нормативно-правове забезпечення публічного управління землями сільськогосподарського призначення. За період з 07.04.2022 по 19.11.2022 набули чинності закони України від 24.03.2022 № 2145-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки України», від 12.05.2022 № 2247-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану», від 19.10.2022 № 2698-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель» [10-12]. Як наслідок цього з 19.11.2022 залишається «обмежено відновленою» безоплатна приватизація земельних ділянок; відновлена процедура проведення аукціонів щодо земель сільськогосподарського призначення, а також встановлено порядок реєстрації прав користування договорів, укладених під час дії воєнного стану; розпочали діяти нові особливості охорони земель (вносяться відомості щодо охорони земель і ґрунтів та обмежень до Державного земельного кадастру на підставі документації із землеустрою в галузі охорони земель; скасована необхідність відшкодування втрат сільськогосподарського призначення в разі зміни цільового призначення земельних ділянок сільськогосподарського призначення; розширені повноваження Держгеокадастру у сфері державного контролю за використанням та охороною земель) тощо.

Післявоєнний час має поставити нові пріоритети в публічному управлінні землями сільськогосподарського призначення, і відповідно виникне потреба в загальнодержавному стратегічному баченні та його програмному забезпеченні на регіональному рівні задля вирішення питань раціонального використання й охорони земель.

Слід зазначити, що на сьогодні на загальнодержавному рівні відсутній нормативно-правовий акт, який би враховував реальний проблемний стан земельного потенціалу України і визначав напрямки його раціонального використання та охорони, а тепер уже й не менш важливий напрямок – розмінування.

На сьогодні розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 року № 70-р лише схвалено «Концепцію Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель» [3].

До того «неозброєним» у розумінні програмного забезпечення залишається регіональний (обласний) рівень у частині програм раціонального використання та охорони земель.

Беручи до уваги значний земельний потенціал Харківської області та відтепер і її лідерство серед регіонів за обсягом збитків, завданих забрудненням ґрунтів та засміченням унаслідок постійних обстрілів армії країни-агресора, варто наголосити, що дотепер на обласному рівні діяла Програма раціонального використання та охорони земель в Харківській області на 2011–2015 роки [13], яка відповідала викликам мирного часу й не враховувала окупації агресором, забруднення ґрунтів та їх засмічення в результаті постійних обстрілів переважної за площею території Харківщини.

З огляду на поточний стан і подальше вирішення проблем раціонального використання й охорони земель на загальнодержавному рівні та їх програмне забезпечення на регіональному рівні можна дійти висновку про необхідність розробки стратегії публічного управління землями сільськогосподарського призначення на загальнодержавному рівні, яка б урахувала такі блоки: «Наявні проблеми та сучасний стан земельного потенціалу в Україні», «Мета, засади, принципи й інструменти державної політики у сфері раціонального використання та охорони земель», «Стратегічні цілі й завдання», «Етапи реалізації державної політики у сфері раціонального використання та охорони земель», «Моніторинг та оцінка виконання» й «Очікувані результати», не оминувши проблематику розмінування земель унаслідок воєнних дій країни-агресора.

Аналіз проблематики загальнодержавного й регіонального аспектів публічного управління землями сільськогосподарського призначення доводить, що потребують розробки й затвердження актуальні за своїм змістом програми раціонального використання та охорони земель на регіональних рівнях. Такі програми повинні складатися з обов'язкового переліку й змісту заходів, визначення

відповідальних виконавців, строків та індикаторів їх реалізації, а також джерел фінансування цих заходів, що, у свою чергу, свідчитиме про реалістичність досягнення цілей програм і відповідатиме засадам загальнодержавної стратегії публічного управління землями сільськогосподарського призначення.

Список використаних джерел:

1. Дані Проєкту «Росія заплатить» (проєкт KSE Institute (аналітичний центр при Київській школі економіки) <https://damaged.in.ua/damage-assessment>.
2. Публічний звіт Т.в.о. Голови Державної екологічної інспекції України за 2022 рік. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2022/Zvit_eko_2022.pdf.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 року № 70-р «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель»: розпорядження Кабінету Міністрів України № 70-р. Урядовий кур'єр. 2022. № 20.
4. Державна статистична звітність з кількісного обліку земель (форми №№ 6-зем, 6а-зем, 6б-зем, 2-зем) Харківської області станом на 01.01.2016 р.
5. Шмигаль Денис. Усі охочі зможуть перерахувати кошти на фінансування гуманітарного розмінування. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/usi-okhochi-zmozhut-pererakhuvaty-koshty-na-finansuvannia-humanitarnoho-rozminuvannia-denys-shmyhal>.
6. В Україні заміновано 470 тис. га земель сільськогосподарського призначення – на розмінування може піти 20 років. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/2024498-v-ukrayini-zaminovano-470-tis-ga-zemel-silskogospodarskogo-priznachennya>.
7. Аграрій з Нової Гусарівки на Харківщині розказав про збитки через війну. URL: <https://suspilne.media/435351-agrarij-z-novoi-gusarivki-na-harkivsini-rozkazav-pro-zbitki-cerez-vijnu>.
8. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Голос України. 2022. № 37.
9. Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». Голос України. 2022 № 37.
10. Закон України від 24 березня 2022 року № 2145-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки України». Урядовий кур'єр. 2022. № 86.
11. Закон України від 12 травня 2022 року № 2247-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану». Урядовий кур'єр. 2022. № 131.
12. Закон України від 19 жовтня 2022 року № 2698-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель». Урядовий кур'єр. 2022. № 247.
13. Програма раціонального використання та охорони земель в Харківській області на 2011–2015 роки. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/54865>.

Світлична Тетяна Валеріївна,
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ ГРОМАД

Сьогодні феномен соціального партнерства трактується як спосіб інтеграції інтересів різних суб'єктів суспільних відносин. Процеси децентралізації показали, що проблематика соціального партнерства є досить різноманітною, оскільки все частіше розглядається як інструмент регулювання різноманітних інтересів соціальних груп, далеко вийшовши за межі регулювання лише соціально-трудових відносин. Зацікавлені сторони пов'язують з ним стабільність у суспільстві, прогресивний розвиток і добробут.

Налагодження соціального партнерства між різними суб'єктами соціального діалогу на рівні громади, залучення її членів до процесу планування та реалізації проєктів і програм соціально-трудового, соціально-економічного, соціокультурного, морально-духовного характеру тощо дає можливості для збільшення обсягів необхідних ресурсів, активізує громади до самостійного досягнення спільної бажаної мети. Реальна здатність вирішувати місцеві проблеми в контексті соціального партнерства за підтримки місцевої влади – запорука розвитку цієї території.

Останнім часом дослідженнями проблемних питань соціального партнерства займається досить велике коло науковців та практиків.

Вагомий внесок у формування наукових уявлень та окремі конкретні питання розглядалися у роботах авторів, зокрема таких, як А. Колот, О. Павловська, В. Скуратівський, А. Гальчинський, В. Кравченко, А. Колодій, В. Бульба, В. Мартиненко, М. Лациба, І. Мещан, Н. Діденко, Л. Єльчева та інші. Однак, реалії сьогодення обумовлюють здійснення подальших наукових досліджень у даній предметній сфері.

Ефективне соціальне партнерство є відповіддю на виклики сьогодення, посилення ролі місцевого самоврядування та залучення громадськості до формування і реалізації владних рішень, а відтак налагодження взаємодії влади з громадськістю як на національно-

му, так і на місцевому рівнях. Це основа для реалізації ініціатив громадян через регламентацію механізмів підзвітності і прозорості влади та розвиток демократії участі. Передбачається співпраця, узгодженість діяльності, але це не означає відмови від конструктивної критики і контролю. Тільки спільність дій має будуватися на основі відкритості та взаємної відповідальності, а відтак взаємного визнання та взаємного контролю.

Чимало можливих переваг та напрямів практичного застосування передбачуваних результатів дослідження вбачається для сторін договірною процесу.

Для влади:

- сприяння розвитку громади, апробації інноваційних практик;
- сприяння розвитку демократичних процесів, реалізація принципів прозорості, відкритості та підзвітності влади;
- підтвердження легітимності влади;
- можливість заручитися підтримкою для виконання певних рішень, реалізації певних програм і навіть під час наступних виборів;
- визначення потенційних нових кадрів для роботи в органах місцевого самоврядування;
- залучення додаткових ресурсів для розв'язання проблем – спільні зусилля партнерів;
- сприяння позитивному іміджу, зростанню довіри – влада стає ближчою до людей тощо.

Для неурядових організацій:

- участь в прийнятті рішень та розв'язанні місцевих проблем, посилення впливу громадськості, розширення можливості відстоювання прав цільових груп;
- доступ до інформації;
- нові можливості для розв'язання проблем громади та виконання статутних завдань організацій, надання послуг, у тому числі через отримання бюджетних коштів, участь у реалізації соціальних програм, новий досвід;
- зростання довіри до неурядових організацій з боку громадськості – залучення нових волонтерів, прихильників;
- демонстрація відкритості та прозорості неурядових організацій;
- зміцнення організаційної спроможності, матеріальної бази;
- нові можливості для членів неурядових організацій та волонтерів – самореалізація, можливість «доступу до влади» тощо.

Для громади:

- більше інформації про свої права та можливості;
- об'єднання зусиль усіх сторін (влади та громадськості);
- згуртування громади навколо наявних проблем та спільних цінностей;

• активізація громадськості, посилення небайдужості до ближнього та соціальних проблем, усвідомлення причетності до суспільних процесів та власної відповідальності;

• можливості для людей бути почутими та перспективи впливу; участь у прийнятті рішень щодо розв'язання проблем громади – реалізація влади народу, публічного громадського контролю за діяльністю влади;

- сприяння сталому розвитку громади.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що соціальне партнерство це можливість встановлення взаємовигідних та одночасно взаємовідповідальних партнерських відносин між владними структурами, неурядовим сектором та громадськістю як на державному, так і на місцевому рівнях, змінити природу відносин і розуміння ролі кожного учасника в покращенні життя людей в українських громадах, тобто досягнення максимального соціального ефекту.

Саме на рівні громади проявляється реальна взаємодія громадян і органів місцевої влади, закладаються основи соціального партнерства, соціального діалогу між суспільством і державою, довіри до влади, досягнення цілей і завдань держави через діяльність органів місцевого самоврядування та соціально-політичну стабільність в країні. Для усунення виникнення конфліктів в суспільстві всім соціальним суб'єктам потрібно знайти нові зв'язки, розробити особливу концепцію свого перебування в світі, переосмислити перспективи соціальної еволюції.

Список використаних джерел:

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України . *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 91 (із змінами, внесеними Законом України від 26 листопада 2015 р. № 835-VIII).
2. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. // Нормативно-правове регулювання надання соціальних послуг: збірка документів та методичних матеріалів. Херсон : МО «Нова генерація», 2004. 56 с.
3. Задорожний Г. В., Коврига О. М., Смолоник В. В. Соціальне партнерство шлях до відкритого суспільства. Харків : Вид-во ХІГМ, 2000. 192 с.
4. Семігіна Т. В. Робота в громаді: практика і політика. Київ : Видавничий дім «КМ Академія», 2004. 288 с.
5. Діденко Н. Г. Державне управління і соціальне партнерство: актуальні проблеми теорії і практики : монографія. Донецьк : Східний видавничий дім, 2007. 404 с.

Усіченко Сергій Володимирович,
*аспірант кафедри менеджменту і публічного адміністрування
Харківського національного університету
міського господарства імені О.М. Бекетова,
м. Харків, Україна*

Гайдученко Світлана Олександрівна,
*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри менеджменту і публічного адміністрування
Харківського національного університету
міського господарства імені О.М. Бекетова,
м. Харків, Україна*

ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ САМОДОСТАТНЬОЇ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Децентралізація державного управління та становлення дієвого місцевого самоврядування є світовою тенденцією розвитку системи публічного управління. Ця тенденція зумовлена обмеженими можливостями держави стосовно ефективного вирішення проблеми розвитку територіальних громад; прийняття виважених і вчасних управлінських рішень з урахуванням територіальних особливостей; надання громадянам адміністративних послуг високого рівня якості; забезпечення розвитку країни у контексті європейських стандартів життєдіяльності суспільства тощо.

Саме тому сучасний етап становлення української державності спрямований на повномасштабний розвиток системи місцевого самоврядування шляхом реалізації принципів субсидіарності та демократії участі, який задекларовано Конституцією України.

Досвід публічного управління прогресивних країн світу, включаючи країни-члени Європейського Союзу, засвідчує, що ефективність інституту місцевого самоврядування та його соціально-економічний розвиток обумовлений не тільки рівнем передачі повноважень держави місцевому самоврядуванню, а й рівнем фінансового забезпечення їхнього виконання. Практика місцевого самоврядування спирається на фінансову самостійність і спроможність місцевих бюджетів, забезпечуючи можливість владних структур вирішувати проблеми територіальних громад власними силами та ефективно управляти розвитком своїх територій [2].

Загалом, положенням Конституції України [1], проєвропейський інтеграційний курс розвитку країни обумовлена нагальність вирішення проблеми розвитку системи публічного управління України шляхом становлення її дієвої підсистеми місцевого самоврядування. Для її вирішення необхідна модернізація системи державного управління у напрямках чіткого розподілу повноважень між владними структурами різних рівнів управління та використання сучасних організаційних, нормативно-правових і фінансових механізмів забезпечення самодостатності місцевих бюджетів.

До рішення зазначеної проблематики у контексті розвитку системи фінансової децентралізації в Україні долучалися багато українських науковців і практиків, але, дослідники розглядають проблеми фінансової децентралізації як суто економічної категорії в системі публічного управління, а не ключового чинника становлення самодостатньої системи місцевого самоврядування.

Фінансова децентралізація в системі публічного управління має розглядатися з позицій використання комплексу способів і засобів виконання управлінських рішень територіальної громади щодо соціально-економічного розвитку території з використанням власних фінансових активів. Успішне формування останніх обумовлене ефективною реалізацією фіскальної та бюджетної децентралізації на регіональному рівні управління з урахуванням таких ключових чинників: створення фінансово незалежних регіонів, орієнтованих на потреби територіальних громад; формування компетентних, самодостатніх, підконтрольних громадськості центрів прийняття управлінських рішень; раціональне й ефективне формування та використання бюджетних коштів; стимулювати інвестиційну активність підприємців податковими пільгами та знижками; сприяти громадянській освіті населення громад тощо.

Таким чином, подальші дослідження озвученої проблематики пов'язані із теоретичними розвідками моделі фінансової децентралізації системи публічного управління та відповідним удосконаленням чинного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Біом. Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.
2. Проект з регіонального врядування та розвитку України «Фіскальна децентралізація в Україні: поточний стан та необхідність реформ». URL: http://www.rgd.org.ua/resources/publications_list/Fiscal_decentralization_in_Ukraine_UKR.pdf

Усмонова Саодат Тохиржонівна,
*аспірант кафедри менеджменту
Запорізького Національного університету,
м. Запоріжжя, Україна.*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПРОЗОРОСТІ ВЛАДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Прозорість та відкритість – одна з умов демократичного врядування в країні. Проте, на сьогоднішній день в Україні через введення воєнного стану ряд норм, які передбачали забезпечення принципу прозорості, не працюють.

Так, Законом України «Про правовий режим воєнного стану» передбачається не тільки створення військових адміністрацій, але й у разі потреби передання функцій місцевих рад до очільника адміністрації [1]. Однак, навіть якщо такі адміністрації не створено, а, наприклад, працює військово-цивільна адміністрація або органи місцевого самоврядування продовжують виконувати свої функції, воєнний стан все одно може вплинути на реалізацію засад прозорості та відкритості влади.

Наприклад, згідно зі статтею 10 цього самого закону, проекти рішень органів місцевого самоврядування не потребують публікації. Хоча такі дії передбачені законодавством, вони інколи викликають обурення громадськості та ЗМІ [2]. Аналізуючи цей приклад, варто зазначити, що безпосередньо особливості впровадження воєнного стану також потребують додаткового роз'яснення, в тому числі, серед представників депутатського корпусу та ЗМІ.

Також на період дії воєнного стану може бути змінена процедура призначення посадових осіб. Так, законодавство передбачає призначення керівником без проведення конкурсу. Призначення на конкурсних засадах є одним з критеріїв вимірювання прозорості влади у рейтингуванні міжнародної організації Transparency International [3], що доводить важливість такої процедури для забезпечення прозорості діяльності влади. Варто зазначити, що цією організацією було проведено додаткове дослідження та складено рейтинг прозорості міст в умовах воєнного стану. За даними організації, органами місцевої влади було опубліковано лише близько 25 % від усіх наборів даних, які необхідно оприлюднювати у мирний час [4].

Крім того, на період дії воєнного стану не передбачається подання декларації, яка подається згідно із Законом України

«Про запобігання корупції» [5]. Не виконуються вимоги щодо прозорості і у процедурах закупівель, які відбуваються за публічні кошти.

Варто зазначити, що обмеження на період військового стану стосуються не тільки засад прозорості, але й деяких конституційних прав громадян. Але такі кроки передумовлено необхідністю збереження державної безпеки, захисту особистих даних та оперативністю прийняття рішень. Наразі серед представників громадськості, ЗМІ та експертів ведуться дискусії та обговорення щодо необхідності збереження балансу між забезпеченням означених цілей та забезпеченням прозорості. Деякі зміни в бік відкритості відбуваються. Наприклад, міські ради можуть прийняти рішення про публікацію проектів рішень ради, було повернуто вимогу про проведення закупівель через систему Prozorro. Також у деяких містах можна подати електронний запит на публічну інформацію, у відкритому доступі інформацію для внутрішньо-переміщених осіб за надання соціальних послуг, тощо.

Проте, на нашу думку, такі рішення щодо забезпечення прозорості влади не повинні носити одноосібний характер, а мають бути закріплені централізовано. У протилежному випадку, по-перше, рівень забезпечення прозорості не може бути єдиним по всій країні, по-друге, ефективні та корисні практики одних місцевих рад можуть бути не втіленими в інших містах.

Отже, реалізація прозорості влади у період воєнного стану повинна відбуватися з урахуванням вимог державної безпеки, захисту особистих даних та оперативності прийняття рішень. Найкращі практики рад варто вивчити та зробити рекомендованими для усіх міст з однаковим правовим статусом. Також варто провести додаткові роз'яснення для громадянськості та ЗМІ щодо обмежень, які виникають на період дії воєнного стану задля уникнення немотивованої критики органів влади.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (Дата звернення: 25.04.2023).
2. Запорізька міська рада закрила доступ до всіх своїх рішень : Інститут масової інформації. URL: <https://imi.org.ua/news/zaporizka-miska-rada-zakryla-dostup-do-vsikh-svoyih-rishen-i47229> (Дата звернення: 25.04.2023).
3. Рейтинг прозорості 100 міст України. URL: <https://transparentcities.in.ua/transparency-rating> (Дата звернення: 25.04.2023).

4. Відкриті дані міст в умовах війни: результати дослідження : сайт Transparent Cities. URL: <https://transparentcities.in.ua/articles/vidkryti-dani-mist-v-umovakh-viiny-rezultaty-doslidzhennia> (Дата звернення: 25.04.2023).

5. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (Дата звернення: 25.04.2023).

Чисневич Тетяна Миколаївна,
*аспірантка кафедри економічної політики та менеджменту
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: НАЦІОНАЛЬНІ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ АСПЕКТИ

В період війни освіта відіграє важливу роль, оскільки дає дітям та їх батькам відчуття стабільності, має суттєве значення для їх добробуту й майбутнього.

За даними Європейської комісії від невинуватеної російської агресії в Україні постраждало 5,7 млн дітей шкільного віку, було пошкоджено тисячі шкіл та закладів [5].

З огляду на це планування видатків на освіту на 2023 рік проходило в дуже складних умовах війни, масових внутрішніх міграцій вчителів та учнів, пріоритетності підтримки безпекового сектору. Кількість учнів закладів загальної середньої освіти зменшилася на 5 % порівняно з вереснем 2021 року, а загальний обсяг коштів, виділених на освітню субвенцію з державного бюджету, зменшено на 20 % порівняно з 2022 бюджетним роком [2].

З метою відстеження міграції учнів Міністерство освіти і науки України вперше запровадило збір персональних даних всіх учнів закладів загальної середньої освіти, подібний до збору персональних даних про вчителів, що був запроваджений роком раніше. Формулу розподілу освітньої субвенції, яка використовувалася з 2018 по 2022 роки, було збережено з наступними двома суттєвими змінами, які діятимуть лише у 2023 бюджетному році:

– додаткові години навчального плану на окремі предмети, факультативні курси, індивідуальні заняття тощо вилучено з державного фінансування;

– застосування коефіцієнту 0,9 для коригування обсягу субвенції, розрахованого за формулою розподілу освітньої субвенції, що діяла у минулому році. Така норма є вимушеним тимчасовим заходом, адже під час війни пріоритетом є оборона держави, в той час як фінансові ресурси державного бюджету є вкрай обмеженими.

Формування обсягів освітньої субвенції для місцевих бюджетів на 2023 рік було здійснено відповідно до формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року № 1088 «Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами» (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 року № 1472 «Деякі питання розподілу обсягу освітньої субвенції на 2023 рік»).

Розподіл обсягу освітньої субвенції між місцевими бюджетами зазвичай здійснюється на підставі контингенту учнів усіх типів закладів загальної середньої освіти. Обрахунок обсягу субвенції на 2023 рік вперше здійснено на підставі персональних даних учнів, поданих закладами загальної середньої освіти в програмно-апаратному комплексі «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» (ПАК «АІКОМ») та з урахуванням об'єктивних параметрів щільності учнів і відсотка населення, що проживає у сільській місцевості, станом на 2022 рік.

Для обчислення кількості ставок вчителів закладів загальної середньої освіти застосовується показник розрахункової наповнюваності класів. Для усіх територіальних громад розрахунок наповнюваності класів зазвичай визначається залежно від щільності учнів та відсотка населення, що проживає в сільській місцевості.

Так, розрахунок наповнюваності класів учнями закладів загальної середньої освіти у 2023 році становить:

– $-4; O > 1; 0A = 8E \ 1N465BV2 \ 20;$
 – $-4; O \ 1N465BC < . - \ 8T20 \ B0 \ 2AVE \ ?@820B = 8E \ 70; :04V2 \ 7030; L = > W \ A5@54 = L > W > A2VB8 \ 27,5.$

Показник середнього (розрахункового) розміру заробітної плати з нарахуваннями на 2023 рік складає [2]:

– $-204,82 \ B8A. \ 3@ = \ 4; O \ 2G8B5; V2 \ 70; :04V2 \ 7030; L = > W \ A5@54 = L > W > A2VB8;$
 – $-267,89 \ B8A. \ 3@ = \ 4; O \ :5@V2 = 8; V2 \ 70; :04V2 \ B0 \ CAB0 = > 2 > A2VB8;$

– -179,43 B8A. 3@= 4;O 0A8AB5=BV2 2G8B5;V2 2
V=::N782=8E ::0A0E;
– -238,49 B8A. 3@= 4;O ?5403>3VG=8E ?@0FV2=8:V2
V=::N782=>.@5AC@A=8E F5=B@V2;
– -74,41 B8A. 3@= 4;O 2G8B5;V2 70::04V2 7030;L=>W
A5@54=L>W >A2VB8, O:8< >3>;>H5=> ?@>ABV9.

У структурі середньої розрахункової заробітної плати враховано всі обов'язкові доплати та надбавки, передбачені чинним законодавством, зокрема надбавку за престижність педагогічної праці у розмірі 25 %, допомогу на оздоровлення та щорічну грошову винагороду у розмірі місячного посадового окладу.

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості на 1 учня на 2023 рік складає 9 517 гривень [2].

Отже для місцевих бюджетів, заклади загальної середньої освіти яких провадять освітній процес та надали персональні дані учнів, обсяг освітньої субвенції визначено за формулою з урахуванням коефіцієнту 0,9.

Освітня субвенція в частині оплати простою, що передбачається в обласних бюджетах, дорівнює добутку $\frac{2}{3}$ посадового окладу вчителя вищої категорії з підвищенням (підвищення на 10 % відповідно до постанови КМУ від 11.01.2018 № 22 «Про підвищення оплати праці педагогічних працівників») та кількості педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, яким (в яких) оголошено простій в області, збільшений на 22 відсотки нарахування єдиного соціального внеску на фонд заробітної плати.

З огляду на наведене вище, а також з урахуванням особливостей навчального процесу в період військового стану за рекомендаціями Міністерства освіти і науки України у 2023 році територіальні громади мають продовжувати аналізувати ефективність діючої шкільної мережі та приймати управлінські рішення щодо формування оптимальної мережі закладів загальної середньої освіти з метою раціонального використання бюджетних коштів.

Слід зазначити, що проблеми забезпечення належного рівня освіти українських дітей перебувають під постійною увагою міжнародного співтовариства.

Після військового вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. Європейський Союз відреагував негайно і продемонстрував дієву солідарність, підтримуючи людей, які потребують допомоги. Це включало безпосередню гуманітарну допомогу, цивільний за-

хист, підтримку на кордоні, а також надання захисту тим, хто рятується від війни.

Вперше у своїй історії Європейський Союз ввів у дію Директиву про тимчасовий захист, яка запроваджує нормативно-правові положення для допомоги у врегулюванні масового прибуття людей, у тому числі дітей шкільного віку, які потребують особливої уваги. Станом на квітень 2023 року правом тимчасового захисту скористались понад 4 млн українців, до шкільних систем країн ЄС інтегровано понад 775 тис. учнів з України [5]. Найбільше школярів з України за кордоном зареєстровано в Польщі, Німеччині і Чехії. На державному рівні в країнах ЄС, Великій Британії та інших надається фінансова підтримка для шкіл для забезпечення навчання українських школярів за допомогою фондів ЄС, Erasmus+ та Європейського корпусу солідарності, забезпечується їх координація з системою освіти в Україні для визначення потреб українських дітей, а також надання доступу до навчальних матеріалів українською мовою та пропонування онлайн-ресурсів і курсів для вчителів.

Крім того, Голова Європейської комісії Урсула фон дер Ляен у «Зверненні про становище Союзу» 14 вересня 2022 року заявила про спільну ініціативу з першою леді України Оленою Зеленською щодо відбудови пошкоджених українських шкіл. У грудні 2022 року Європейська комісія та Уряд України підписали із цією метою пакет підтримки на суму 100 млн євро [5]. Підтримка досягне України через гуманітарних партнерів ЄС і, частково, як бюджетна підтримка Уряду України.

Отже, одним із ключових завдань держави в умовах війни є не тільки забезпечення безперервного освітнього процесу на території нашої країни, але й підтримка українських учнів, які були вимушені залишити Україну через військову агресію Росії, збереження їх зв'язку з українською системою освіти. У цьому питанні підтримка міжнародного співтовариства відіграє надзвичайно важливу роль.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік». № 2710-IX від 03.11.2022. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-IX#Text>
2. Лист Міністерства освіти і науки України № 1/385-23 від 10.01.2022 «Про розрахунок обсягу освітньої субвенції на 2023 рік». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/63bd91793/63bd917936dcb390290187.pdf>

3. Особливості розподілу освітньої субвенції у 2023 році. Інформаційна довідка Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/budzhet/Inform.dovidky.rozrakhunku.osv.subv.2021/2023/Osobl.rozpodilu.osvitnoyi.subventsiiy.u.2023.rotsi.24.01.2023.pdf>

4. Регулювання міграції: Прийом біженців з України. Інформаційна довідка Європейської комісії. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/migration-management/migration-management-welcoming-refugees-ukraine_uk

5. Шкільні автобуси для України. Інформаційна довідка Європейської комісії. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/school-buses-ukraine_uk

Шевченко Валерія Миколаївна,

аспірантка

*кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ В УКРАЇНІ

Виклики і загрози гібридного характеру безперервно вимагають невідкладної відповіді у вигляді запровадження додаткових фіскальних інструментів ліберального та соціально-орієнтованого характеру для зменшення дестабілізуючих економічних та соціальних ефектів в умовах гострої проблеми бюджетного дефіциту. На нашу думку, одним із достатньо дієвих фіскальних інструментів є підвищення рівня податкової культури громадян, що в свою чергу може стати тією ланкою, яка спроможна згуртувати населення навколо національних інтересів, що особливо необхідно для теперішнього часу, коли проти України ведеться і гібридна, і повномасштабна війна. Запобігти реалізації агресивних завдань імперської політики можуть ефективні реформи в державному управлінні в цілому і в сфері оподаткування зокрема. З огляду на це, підвищення рівня податкової культури вітчизняних платників податків та стимулювання виконання ними податкових зобов'язань наразі набуває особливої актуальності.

Під податковою культурою розуміють систему соціально-психологічних та економіко-правових відносин між платниками податків і працівниками податкової служби з приводу сплати податкових

платежів до бюджетів усіх рівнів та управління державних цільових фондів, що ґрунтуються на принципах професійності, відповідальності і культурно-етичних принципах [3].

Економіка нашої держави потребує новітнього підходу щодо оподаткування та комунікації працівників податкової служби з платниками податків, тому слід поєднати фінкальні інтереси держави та інтереси платників податків на основі формування партнерських відносин. «У свою чергу робота Державної податкової служби України багато в чому залежить від того, які відносини в неї складаються із платниками податків» [2, с. 60].

Гармонійне поєднання взаємних інтересів можливе завдяки якійсній сервісній діяльності з боку фінкальних органів, яка і покликана в першу чергу забезпечити добровільність виконання податкового обов'язку з боку платників податків, у тому числі шляхом надання зручних та надійних способів інформаційної взаємодії на основі сучасних технологій. У свою чергу, основним принципом у діяльності фінкалів повинна стати філософія сервісного спілкування, а не адміністративного примусу, адже платник податків повинен бачити у працівниках податкових органів не супротивників, а партнерів по податковому процесу, і саме цим зобов'язані керуватися посадові особи ДПС України.

Попри те, що в Україні органи податкової служби намагаються постійно вдосконалювати сервісне обслуговування, створювати нові можливості для платників податків в онлайн-режимі, цього недостатньо для громадян, а отже, і для злагодженої організаційної роботи сервісних служб у цілому.

Така ситуація склалася тому, що більшість населення нашої країни (зокрема в сільській місцевості) не проінформовані належним чином щодо можливостей, які вони можуть отримати в онлайн-режимі, а також не мають необхідних знань для користування цими послугами.

Урегулювання цієї проблеми потребує впровадження окремих аспектів, за допомогою яких зросте рівень правової культури, а саме:

- проведення різноманітних податкових кампаній з метою підвищення податкової моралі, формування добропорядної податкової поведінки, попередження проблем, які можуть виникнути під час онлайн-ідентифікації та автентифікації платників податків, та їхнє швидке вирішення;

- прозорість та відкритість управління публічними фінансами, у результаті чого платники податків можуть дізнатися про свій внесок у загальний добробут держави;

- створення публічних фондів або інститутів податкового консультування, які, співпрацюючи з ДПС України, організовували б безкоштовні роз'яснювально-консультаційні послуги для платників податків, зокрема: 1) консультування платників податків щодо користування сервісними послугами, які вже є в наявності та надаються органами ДПС України; 2) проведення зустрічей для вивчення питань, які є найбільш незрозумілими в отриманні таких послуг платниками податків; 3) допомога у заповненні декларацій та інших податкових документів; 4) організація тренінгів для платників податків щодо підвищення рівня податкової культури та податкової грамотності тощо;

- робота з молоддю щодо системи оподаткування з використанням матеріалів презентаційного характеру (у друкованому та електронному видах);

- проведення анкетування серед населення з питаннями про те, яким послугам вони надають перевагу у сфері сервісного обслуговування та які нововведення доцільніше впроваджувати;

- організація податкових форумів, брифінгів, семінарів та інших заходів і кампаній з податкової тематики.

Таким чином, підвищення рівня податкової культури в період загроз національним інтересам спроможне знизити рівень ухилення від оподаткування платниками податків, що в кінцевому результаті за умов цільового використання отриманих від сплати податків доходів до бюджету забезпечить зростання соціально-економічних показників, посилить суспільну свідомість громадян, а відтак і економічну компоненту національної безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Давискіба К. В., Карпова В. В., Ревенко О. В. Податкова культура і проблеми її формування в сучасних умовах. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 19. С. 457–463.
2. Кучерова Г. Ю. Податкова культура як детермінанта сучасного оподаткування в Україні. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. Вип. 2 (12). Том 2. 2015. С. 53–62.
3. Суббот А., Зикун Н., Жарова А. Формування податкової культури як завдання процесу модернізації ДПС України. *Науковий вісник ДПА України*. 2003. № 4.

Балабась Катерина Романівна,

магістр економіки,

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

Орел Юрій Леонідович,

кандидат наук державного управління,

доцент кафедри управління персоналом та підприємництва

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

СТРАТЕГІЇ ТА МЕТОДИ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ ВПЛИВУ НА СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Способи ведення і розв'язання міждержавних та внутрішньо-державних конфліктів в умовах розширення кількості засобів впливу на індивідуальну та масову свідомість значно трансформувалися. Війна розв'язана російською федерацією проти України має гібридний характер, оскільки характеризується поєднанням різномірних засобів і технологій ведення війни: крім збройного протистояння, застосовуються заходи інформаційно-психологічного, політичного, економічного характеру тощо. При цьому інформаційно-психологічне протистояння між Україною та рф здійснювалося ще до повномасштабного вторгнення, коли використовуючи різні засоби впливу, зокрема інформаційно-психологічного характеру, росія намагалася нав'язати свою політичну волю, розколоти українців та ліквідувати українську державність. Заходи інформаційно-психологічного характеру поглибилися з початком повномасштабного вторгнення. Зважаючи на вищенаведене, актуалізується питання забезпечення захисту цивільного населення та Збройних Сил України від інформаційно-психологічного впливу з використанням найбільш оптимального поєднання методів інформаційно-психологічної протидії (далі – ІПП) є нагальною потребою.

Інформаційно-психологічний вплив, як частина ІПП, характеризується як цілеспрямоване виробництво та поширення спеціальної інформації, яка справляє безпосередній вплив (позитивний чи негативний) на функціонування і розвиток інформаційно-пси-

хологічного середовища суспільства, психіку і поведінку політичної еліти та населення країни, об'єктами впливу і захисту є психіка політичної еліти та населення супротивних сторін; система формування суспільної свідомості, думки і прийняття державно-управлінських рішень у сфері національної безпеки.

Погоджуємося з твердженням М. Шевченка, що небезпечність інформаційно-психологічного впливу, перш за все, визначається переважно латентністю (прихованістю), що призводить до проблематичності виявлення початку ворожого впливу, а це в свою чергу призводить до ускладнення нейтралізації цього впливу. Зазначимо, що в процесі глобальної геополітичної інформаційної боротьби з метою захисту або руйнування матриць свідомості політичної еліти та населення країни використовують інформаційно-психологічну зброю (далі – ПЗ), до складу якої входить: концептуально-методологічна, хронологічна (історична), фактологічна, лінгвістична зброя [1]. При цьому основним об'єктом, на який спрямовується інформаційно-психологічний вплив, є людська свідомість, а побудова конкретного засобу впливу здійснюється шляхом поєднання положень психології та соціальної інженерії, посилюється ж – застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій для охоплення значної аудиторії.

Аналізуючи ППЗ у ході конфлікту України та РФ можемо стверджувати використання усіх видів інформаційно-психологічної зброї. Концептуально-методологічна зброя використовує як засіб впливу світоглядну та методологічну інформацію, на базі якої формується картина світу особистості та її ціннісна свідомість, критичне мислення [2]. Застосування цього виду зброї дає змогу маніпулювати суспільною свідомістю, насаджуючи певні ідеї та ціннісні системи. При цьому від збудованої у такий спосіб парадигми мислення залежить парадигма діяльності. Результатом впливу з використанням цього виду зброї є комплекс меншовартості, психологія раба, концептуальна залежність, гіпостазування еліти.

При цьому в інформаційно-психологічному протистоянні РФ проти України розвиток комплексу меншовартості є одним з найбільш яскравих прикладів застосування ПЗ цього виду. Комплекс меншовартості створювався штучно на основі порівняння українського та російського у лінгвістичній, мистецькій, науковій, культурній, військовій та інших площинах, у яких пропоновані тези передбачали «програш» цих галузей в Україні. Цей комплекс з рівня

суспільного мислення, де українська мова та культура характеризувалася як «сільська», перейшов й до економічної площини: оплата праці російських діячів науки, культури і мистецтва в Україні була вищою за оплату аналогічної роботи українських фахівців. Тезу щодо «другої армії світу» також можемо віднести до цього виду ПЗ, оскільки вона базується на порівнянні українського та російського і використовується російською пропагандою для деморалізації цивільного населення та сил оборони України.

Фактологічна зброя використовує як засіб впливу інформацію прикладного характеру: релігія, ідеологія, політичні міфи, виборчі технології і технології маніпуляції свідомістю засобами масової інформації [2]. Кінцева мета, на яку спрямовується застосування цього виду ПЗ – розкол нації, її дезорієнтацію у самовизначенні, порушення ідеополя нації. Віра створює найбільш сильне ідеополе, порівняно з іншими ідеологіями, що також наразі стало предметом маніпулятивних наративів супротивника. Пропаганда у релігійному середовищі рф має як внутрішній характер (вплив на росіян), так і є предметом розпалювання конфліктів серед українців. Як наслідок, кейси з побиттям військового у церкві московського патріархату, конфлікти щодо ведення служби українською мовою та інші.

Лінгвістична зброя передбачає використання мови як засобу інформаційно-психологічного впливу. «Притиски» російськомовного населення, численні маніпуляції щодо «мовного» закону, стали вагомим полем для роз'єднання нації у російсько-українській боротьбі. Численні міфи, побудовані навколо визнання української мови «сільською, другосортною» використовувалися для інформаційно-психологічних маніпуляцій ще до відкритого збройного протистояння як один з чинників його розпалювання. Аналогічною є ситуація й щодо застосування хронологічної зброї, коли як засіб впливу на суспільну свідомість використовувалася інформація історичного характеру: викривлення відповідно до певних цілей порядку історичних подій, фактів та явищ, їх взаємозв'язку; моральна ліквідація національних героїв, зведення до категорії неістотних історичних традицій, історичної пам'яті тощо.

Аналізуючи ІПП України та рф можемо зробити висновок, що значна фаза ІПП припадає на довоєнний період, де засоби інформаційно-психологічного впливу спрямовувалися на формування соціальної та політичної напруги в суспільстві, розколу нації для досягнення цілей керівництва рф.

Утвердження, удосконалення і остаточний перехід до публічного управління передбачає абсолютну прозорість та відкритий доступ до інформації про всі сфери діяльності суспільства, наявність якісного незалежного вітчизняного інформаційного продукту, обмеження продажу певних категорій інформації, а також формування національної свідомості населення нашої держави, що не є можливим без попередньо зазначених пунктів. У рамках нової парадигми мають бути чітко виражені, відпрацьовані та науково підкріплені стратегії боротьби зі спробами впливу на свідомість окремої особи та масову свідомість.

О. Зозуля, пропонує три основні стратегії ІПП, зокрема «глухого військового захисту» (полягає в реагуванні на дії країни-нападниці та намагання виправдати власні дії перед світовою спільнотою, можливе введення військ у проблемні регіони країни з наказом підтримувати порядок і не втручатися в масові заворушення), «жорстких воєнних заходів» (спрямована на переведення конфлікту з інформаційної площини у фізичну), «гнучкого реагування на асиметричній основі» (гра на випередження, тобто кожна дія нападника відразу повинна знаходити відповідь) [3].

В умовах війни підхід до протидії ворожому інформаційно-психологічному впливу потребує від усіх уповноважених суб'єктів у сфері забезпечення національної безпеки, зокрема її інформаційної складової, комплексних дій, які мають включати: активну взаємодію між уповноваженими суб'єктами; моніторинг та оперативний збір інформації, що справляє вплив на суспільство; прогнозування динаміки внутрішніх та зовнішніх інформаційно-психологічних загроз, передусім особовому складу, а також посадовим особам органів публічної влади; розвіювання фейків та міфів, пропагандистських постулатів ворога; якісне забезпечення незалежності засобів масової інформації; визначення завдань та напрямків щодо оптимізації всієї системи інформаційно-психологічної протидії.

Список використаних джерел:

1. Шевченко М. М. Методологічні засади аналізу міждержавного протидержавства / гол. ред. В. П. Бех. Нова парадигма. Київ : Вид-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2007. Вип. 68. С. 125–133.
2. Геополітичне протидержавство: сутність і варіанти захисту / О. О. Лук'яненко. Університетська кафедра. 2016. №5. С. 173–184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukaf_2016_5_20 (дата звернення: 19.04.2023).
3. Зозуля О. С. Інформаційна зброя як геополітичний чинник та інструмент силових політики. *Державне управління: теорія та практика*. 2013. № 2. С. 82–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2013_2_12 (дата звернення: 19.04.2023).

Жеблев Ігор Іванович,
*начальник Служби автомобільних доріг у Вінницькій області,
м. Вінниця, Україна*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Загарбницька війна росії в Україні надзвичайно загострила в усьому світі низку кризових проблем, серед яких чи не найгострішими є продовольча (внаслідок проблем з доставкою українського зерна країнам Африки) та енергетична (внаслідок відсутності у європейських країн диверсифікації шляхів доставки вуглеводних енергоносіїв – нафти та газу). Як бачимо, обидві кризи безпосередньо пов'язані з функціонуванням транспортної інфраструктури, що підкреслює її особливий системотворчий статус в соціально-економічній структурі кожної держави. Саме від характеру розвитку та функціонування транспортної інфраструктури України в мирний час залежить збільшення ВВП держави, зростання обсягів внутрішньої і зовнішньої торгівлі, покращення інвестиційного клімату, створення нових робочих місць, розвиток суміжних видів економічної діяльності, повне і якісне задоволення потреб суб'єктів господарювання та населення в перевезеннях, вреспті-решт – хід прискорення євроінтеграційних процесів нашого суспільства.

У Національній транспортній стратегії України на період до 2030 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 430-р зазначено, що «через територію України проходить ряд міжнародних транспортних коридорів: Пан'європейські транспортні коридори № 3, 5, 7, 9; коридори Організації співробітництва залізниць (ОСЗ) № 3, 4, 5, 7, 8, 10; Транс'європейська транспортна мережа (TEN-T), коридор Європа - Кавказ - Азія (ТРАСЕКА)» [5]. Це свідчить, що транспортна галузь є не тільки ключовим сектором національної економіки України, яка сприяє соціально-економічному розвитку держави, а й важливою складовою глобальної економіки та світової (в тому числі європейської) транспортної системи, що, у свою чергу, актуалізує процеси європейської інтеграції України, які спрямовані на максимальне використання можливостей політичної та економічної співпраці між сторонами в різних сферах, в тому числі в транспортній галузі [1, с. 429].

В умовах війни транспортна інфраструктура України забезпечує своєчасну поставку озброєння та боеприпасів військам, надає можливість давати відсіч ворогу й успішно наступати, звільняючи від агресора українські землі. Тому не випадково рашисти насамперед намагаються зруйнувати нашу транспортну інфраструктуру. Відтак сьогодні й завтра Україна має перемогти не тільки зовнішнього агресора, але й розруху, здійснити відбудову країни, й найперше, з чого ми мусимо розпочинати – це відновлення транспортної інфраструктури шляхом формування та реалізації принципово нової державної політики через проведення ключових економічних, фінансових та адміністративних реформ.

Ефективне здійснення останніх неможливе без втручання держави, особливо в таких сферах, як забезпечення безпеки на транспорті, недопущення розвитку недобросовісної конкуренції, формування тарифної політики, оновлення матеріально-технічної бази, розвиток об'єктів транспортної інфраструктури, приведення національного транспортного законодавства до міжнародних та європейських вимог і стандартів, створення єдиного інформаційно-економічного простору тощо.

З точки зору європейської інтеграції для України особливу важливість представляють міжнародні транспортні коридори, зони впливу яких Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки визначає як «частину території України в межах 15-кілометрової доступності до міжнародних автомобільних доріг загального користування державного значення, що зумовлює виокремлення одного із важливих завдань державної політики розвитку транспортної інфраструктури як «сприяння розбудові та модернізації транспортної інфраструктури в зонах впливу міжнародних автомобільних доріг» [4]. Як зазначають Х. М. Притула, Я. Я. Калат та І. М. Кирик «розвиток міжнародних транспортних коридорів стимулюватиме розвиток мережі інноваційних об'єктів виробничих територій (технопарків, індустріальних парків, виробничих територій технополісів). Підтримка їх розвитку на макрорівні і мезорівні дозволить посилити інтенсивність руху автотранспортних засобів та підвищити ефективність реалізації потенціалу розвитку» [3].

В контексті європейської інтеграції для України матиме вирішальне значення повоєнне швидке відновлення та модернізації транспортної інфраструктури поєднані зі стратегічним курсом на всебічну реалізацію транзитного потенціалу нашої країни. Вхідження в європейську спільноту супроводжується розширенням

системи світових економічних відносин, розвитком, вдосконаленням та одночасним ускладненням глобального світового ланцюга транспортних перевезень товарів, внаслідок чого зростає актуальність формування та реалізації державної політики прищвидшеного розвитку транзитного потенціалу як механізму включення України в європейську та світову економіку, як певного драйвера та важливого джерела економічного зростання й відтворення в транспортному комплексі національної економіки нашої держави. С. Ф. Смерічевський, О. А. Михальченко та Л. І. Райчева вбачають удосконалення державної політики розвитку транспортної інфраструктури України у формуванні інвестиційної моделі інноваційного типу, збільшенні частки капітальних інвестицій у нематеріальні активи, представлені концесіями, патентами, ліцензіями, торговельними марками і аналогічними правами, придбанням програмного забезпечення тощо. Перспективними напрямками фінансування відтворення активів підприємств транспортного комплексу дослідники визначають: лізинг, концесії, залучення коштів міжнародних організацій, державні інвестиції, пільгове кредитування банківськими установами на основі компенсації державою частини процентної ставки тощо [6, с. 21].

Ю. Крихтіна підкреслює, що «євроінтеграційні процеси є важливими для подальшого розвитку національної транспортної галузі, адже формуються нові можливості для її сталого розвитку» та переконана, що «стратегія розвитку транспортної галузі України в контексті формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції має полягати у системній та всебічній адаптації цього сектору економіки до нових умов і викликів та підвищення ефективності використання наявного її потенціалу» [2, с. 93].

Таким чином, формування та реалізацію державної політики розвитку національної транспортної інфраструктури у повоєнний період вбачаємо у відновленні й розширенні започаткованого Президентом України В. Зеленським національного проекту «Велике будівництво», насамперед, в контексті будівництва транспортних автомагістралей, що входять до складу міжнародних транспортних коридорів, залучення закордонних інвестицій у транспортну галузь нашої країни, розвитку державно-приватного партнерства щодо будівництва регіональних та місцевих автодоріг, створення привабливих кредитно-фінансових умов діяльності транспортних підприємств та підприємств, що будують та обслуговують транспортну інфраструктуру України.

Список використаних джерел:

1. Крихтіна Ю. О. Шляхи трансформації державної політики розвитку транспортної галузі в умовах європейської інтеграції України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2021. Вип. 2. С. 428–435.
2. Крихтіна Ю. О. Проблеми та суперечності державної політики розвитку транспортної галузі України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2021. Вип. 1. С. 86–94.
3. Притула Х. М., Калат Я. Я., Кирик І. М. Зони впливу міжнародних транспортних коридорів як новий об'єкт державної регіональної політики України на період до 2027 року. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_11_14
4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. *Офіційний вісник України* від 28.08.2020 р., № 67, стор. 315, стаття 2155, код акта 100460/2020
5. Про схвалення Національної транспортної стратегії України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 430-р. *Офіційний вісник України* від 10.07.2018 р., № 52, стор. 533, стаття 1848, код акта 90720/2018
6. Смерічевський С. Ф., Михальченко О. А., Райчева Л. І. Структурна політика відтворення в транспортному комплексі України та інноваційно-інвестиційні механізми її реалізації. *Економіка та держава*. 2022. № 7. С. 16–21.

Кислиця Анастасія Василівна,

студентка 4 курсу

спеціальності «Публічне управління та адміністрування»

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця,
м. Харків, Україна

Лукашев Сергій Валерійович,

кандидат економічних наук, професор

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця,
м. Харків, Україна

МОДЕРНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ВИВЧЕННЯ ПЕРЕДОВОГО ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Управління персоналом в державних органах є неодмінним аспектом забезпечення ефективного та результативного управління.

Необхідність вдосконалення управління персоналом в Україні є особливо актуальним в нинішньому контексті реформи державного управління та євроінтеграції. Метою цієї роботи є дослідження напрямів удосконалення управління персоналом в державних установах України на основі передового досвіду країн Європейського Союзу (ЄС).

Стан управління персоналом в органах державної влади України містить ряд проблем, які потребують негайної уваги. Організації державного сектору в Україні стикаються зі значними проблемами управління людськими ресурсами, включаючи погане управління продуктивністю, недостатнє навчання та розвиток, а також обмежені можливості кар'єрного зростання. Крім того, найму та просуванню по службі працівників державного сектору бракує прозорості та об'єктивності, що призводить до сприйняття фаворитизму та кумівства [1, 2]. В українському державному управлінні бракує компетентних кадрів і можливостей для навчання. Це призводить до недостатньої компетентності, застарілих навичок і труднощів з адаптацією до мінливих обставин. Відсутність чітких очікувань продуктивності, механізмів зворотного зв'язку та заходів підзвітності також може призвести до низької продуктивності та зниження мотивації працівників [3, 4].

У розв'язанні проблем управління персоналом Україна може запозичити кращий досвід країн ЄС і створити комплексну систему управління людськими ресурсами для забезпечення високого рівня участі, ентузіазму та продуктивності працівників. Наприклад, країни ЄС віддають пріоритет розвитку та навчанню працівників, пропонують гнучкі умови праці, чіткі кар'єрні шляхи та використовують об'єктивні системи оцінки ефективності [5, 6]. Реформи державного управління в Естонії, пострадянській країні зі схожим до України походженням, можуть слугувати моделлю найкращої практики управління персоналом. У 1990-х роках Естонія здійснила комплексну адміністративну реформу, яка включала значну трансформацію системи управління людськими ресурсами. Ця програма включала наставництво, ротацію посад і навчальні курси для розвитку нових навичок і знань. Як результат, працівники державного сектору Естонії мають вищий рівень кваліфікації та краще підготовлені для надання якісних державних послуг [6, 7, 8].

Відповідно до передового досвіду країн ЄС можна запропонувати декілька напрямів удосконалення управління персоналом в державних установах України.

Розробка комплексної системи управління персоналом. Україна має розробити комплексну систему управління персоналом, яка охоплює всі аспекти управління персоналом, від найняття до виходу на пенсію. Система має базуватися на чітких і прозорих політиках і процедурах, щоб забезпечити об'єктивність і справедливість під час найму, просування по службі та оцінки результатів роботи. Система також повинна забезпечувати можливості для розвитку та навчання співробітників, а також забезпечувати чіткі кар'єрні шляхи.

Розвиток культурного залучення та мотивації співробітників. Підхід Європейського Союзу до мотивації та залучення працівників може стати цінним досвідом для України у розв'язанні цього питання. Наприклад, уряд Фінляндії запровадив програму під назвою «Радість на роботі» для сприяння розвитку, добробуту та позитивній культурі на робочому місці [9].

Впровадити систему управління продуктивністю. Управління продуктивністю є найважливішим аспектом управління персоналом. Україна повинна запровадити систему управління продуктивністю, яка встановлює чіткі цілі та показники ефективності, забезпечує регулярний зворотний зв'язок і рекомендації, а також пов'язує ефективність з винагородою та кар'єрним розвитком.

Надання пріоритету розвитку та навчанню персоналу. Розвиток і навчання персоналу є важливими для вдосконалення навичок і знань працівників державного сектору. Україна має надати пріоритет розвитку та навчанню персоналу, забезпечивши широкий спектр навчальних програм та можливостей для навчання і розвитку на робочому місці.

Вдосконалення кадрового менеджменту в органах державної влади в Україні має вирішальне значення для підвищення задоволеності працівників, підвищення продуктивності та покращення надання державних послуг в Україні, досягнення євроінтеграційних цілей. Вивчаючи кращий досвід країн Європейського Союзу, Україна може подолати виклики, з якими стикаються працівники державного сектору. Реалізація цих напрямів вдосконалення потребуватиме значних зусиль з боку влади, громадянського суспільства та працівників бюджетної сфери. Проте переваги вдосконалення управління персоналом будуть суттєвими, включаючи покращення суспільних послуг, підвищення продуктивності та підвищення задоволеності працівників.

Список використаних джерел:

1. Балдич Н., Гнидюк Н., Трутковські Ц. Дослідження навчальних потреб представників державної служби України: аналітичний звіт. 2019.
2. Звіт «Державна служба: Ваша точка зору» 2021 рік [Електронний ресурс]. URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/DIYALNIST/UPRAVLINJA%20PERSONALOM/Analitika%20ta%20doslidgenja/zvit-2021-dlya-druku-merged.pdf>.
3. Про професійний розвиток працівників: Закон України від 12.01.2012 № 4312-VI. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4312-17> (дата звернення: 20.02.2023).
4. Про схвалення Концепції реформування системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 01.12.2017 № 974-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974-2017-%D1%80#Text>.
5. Рабей Н. Р. Організація та функціонування системи управління персоналом державної служби: вітчизняний та зарубіжний досвід. Менеджмент XXI століття: сучасні моделі, стратегії, технології. – Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2018. Ч. 1. 965 с. С. 574 – 587. URL: http://vtei.com.ua/images/VN/19_10_2018_1.pdf#page=574.
6. Управління персоналом в умовах децентралізації / За заг. ред. доктора наук з державного управління, професора, Заслуженого юриста України В. М. Олуйка. Київ, 2018. 504 с.
7. Liebert S., Condrey S. E., Goncharov D. (2013). Public Administration in Post-Communist Countries: Former Soviet Union, Central and Eastern Europe, and Mongolia. CRC Press.
8. Ріво Нооркиів Як адміністративна реформа в Естонії підсилює місцеве самоврядування. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13820>.
9. Ісаєнко І. А. Європейські підходи до функціонування механізмів публічного управління. Державне управління. Інвестиції: практика та досвід № 5/2012. С. 114–117.

Компанець Олександр Миколайович,
Заступник директора Вищої школи публічного управління.

ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МІСЦЕВИХ СТАРОСТ

Інноваційний розвиток нашої держави базується на всебічних перетвореннях у всіх галузях соціально-економічної діяльності та державного управління, серед яких необхідно окремо виділити системне і послідовне вдосконалення системи підготовки та розвитку

керівних кадрів, здатних приймати ефективні управлінські рішення в умовах зовнішнього середовища, що стрімко змінюється, та загроз, які диктує сьогодення.

До виконання функцій держави, відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування», долучена система місцевого самоврядування загалом і інститут старости зокрема. Староста - це посадова особа місцевого самоврядування, інститут якого, утворений в 2015 році з метою репрезентування інтересів всіх жителів сіл і селищ в територіальних громадах, представлення в адміністративному центрі громади, де фактично розташовані органи місцевого самоврядування. З утворенням такого інституту у держави виник додатковий обов'язок, рівночасно з посадовими особами місцевого самоврядування, проводити підвищення кваліфікації та підвищення рівня професійної компетенції посадовим особам місцевого самоврядування (далі – ПОМС), які займають посади старости.

Модернізація професіоналізації посадових осіб місцевого самоврядування передбачає підбір форм та методів навчання, які будуть оптимальними для навчання дорослих людей, які не перебувають на стадії професійного становлення, а вже активно реалізують свій управлінський потенціал, саме тому підходи до професіоналізації старости слід розглядати в контексті навчання дорослих.

Одним із найбільш поширених підходів до модернізації професіоналізації є андрагогіка, в основі якої твердження про те, що дорослі покладаються в процесі навчання на свій накопичений досвід. Теорія була розроблена М. Ноулзом, який вказував на те, що в процесі навчання дорослих людей важливо орієнтуватись на їх власні причини та мотиви для навчання, усвідомлення того, яким чином знання допоможуть в реальних умовах професійної діяльності. В процесі навчання важливо акцентувати увагу на вже здобутому досвіді, що стає фундаментом для нових знань. Для дорослих людей актуальним є проблемно-орієнтоване навчання, яке вони зможуть застосувати в роботі. В рамках такого навчання тренується їхня здатність до вирішення проблем і, як результат, з'являється впевненість, що вони можуть справлятися з будь-якими завданнями за допомогою нових знань [1].

Наступною важливою парадигмою модернізації професіоналізації є теорія трансформаційного навчання, розроблена американським соціологом Дж. Мезіроу, який був переконаний, що навчання відбувається, коли нові знання накладаються на старий досвід або

старі уявлення розглядаються у новому світлі. В трансформаційному навчанні виділяють три стадії: виявлення проблеми, визначення особистої вигоди, критичне мислення. Виявлення проблеми відбувається в момент, коли учасник навчального процесу усвідомлює, що помилявся відносно чогось чи не знав чогось важливого. Така ситуація стимулює до пошуку нової інформації або перегляду системи мислення. Визначення особистої вигоди допомагає учасникам навчання усвідомити, яким чином нові знання на навички оптимізують професійну діяльність [1].

Як показують дослідження іноземних фахівців, важливість найкращих досягнень розвинених країн у питаннях навчання муніципальних службовців є суттєвими й слугують важливим фактором для реформування системи професійного розвитку публічних службовців в Україні [2]. Професійний розвиток закордонних колег можна охарактеризувати як постійну підготовку, перепідготовку та підвищення рівня професійної підготовки – навчання впродовж життя, яка включає навчання та розвиток публічного службовця на всіх етапах його кар'єри [3].

Моделі інноваційної програми підвищення кваліфікації та програми професійної перепідготовки ПОМС розроблюються у відповідності до мети розробки на їх основі робочих навчальних програм, спрямованих на здобуття знань, умінь, навичок необхідних для інноваційної орієнтації управлінської діяльності [4].

У зв'язку з тим, що інноваційні освітні програми спрямовані на процес розвитку творчого потенціалу старости, у кожній програмі слід передбачити модулі, що містять компоненти інноваційно-продуктивної освіти. Модульний підхід дозволить диференційовано структурувати освітні програми в залежності від форм, обсягів та предметної області. Кожен модуль формується на основі загальної системи, яка визначає послідовність вивчення обов'язкових навчальних дисциплін (курсів) від абстрактного до конкретного, від фундаментального до прикладного, від теорії до практики, а також варіативність змісту для можливості вибору програми навчання [5].

Основний принцип формування програм інноваційного типу – велика варіативність. Пропонується впровадження обов'язковості надання слухачу можливості широкого вибору, а саме: широку варіативність складових, які входять до модулю, а також запровадити конкурентну систему авторських курсів з однієї і тієї ж навчальної дисципліни/курсу. Такий підхід дозволяє включити інноваційну

складову в будь-яку програму підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації ПОМС [6].

Технологія конструювання індивідуальної освітньої траєкторії може бути побудована в такий спосіб:

1. Слухачеві надається повний перелік освітніх модулів, що входять до освітньої програми та необхідний загальний обсяг трудомісткості навчально-тематичного плану.

2. При зарахуванні слухача на навчання у заяві вказується назва навчальної програми, а також перелік навчальних модулів.

3. Для кожного такого модуля призначається індивідуальний консультант-викладач.

4. Слухачеві надається можливість обирати неповний варіант опанування програми з урахуванням раніше пройдених навчальних курсів. Це дозволить підвищити мобільність освітнього процесу і стимулюватиме повторне звернення до навчального закладу для проходження модулів, які не було включено в попередньому навчанні.

5. Сертифікат про проходження навчання міститиме дані по вивчених модулях, згідно з вимогами системи Європейської освіти.

6. Модульний підхід дозволить систематизувати процес комп'юлектування конкретної навчальної програми – підвищення кваліфікації або підвищення рівня професійної компетентності.

Програми підвищення кваліфікації спрямовані на інноваційні оновлення знань та професійних навичок у зв'язку з підвищенням вимог до рівня фаху та необхідністю освоєння нових компетентностей для вирішення професійних завдань в умовах динамічного перетворення системи соціальних відносин [7].

Підвищення кваліфікації може здійснюватися в одній або декількох формах:

- короткострокових тематичних семінарах;
- тривалого навчання для поглибленого вивчення актуальних проблем чи набуття професійних навичок;
- дистанційного навчання;
- самостійного навчання за індивідуальними програмами професійного розвитку старости.

Дистанційний та самостійний режими навчання дозволять скоротити час проведення навчання безпосередньо в аудиторії за рахунок самостійного планування часу освітнього процесу у межах заданого періоду.

Список використаних джерел:

1. Peterson C. M., Ray Ch. M. Andragogy and Metagogy: The Evolution of Neologisms Journal of Adult Education. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1047343.pdf>
2. Bourgault J. Managerial reforms, Public Service Bargains and top civil servant identity. *International Review of Administrative Sciences*. 2013. N 1. P. 49–70.
3. Hondeghe A. Performance management systems for senior civil servants: how strong is the managerial public service bargain? *International Review of Administrative Sciences*. 2013. N 1. P. 9–27.
4. Жиденко Н. А. Реформування сфери професійного навчання державних службовців в Україні: досвід Республіки Польща. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління. 2018. № 1. С. 45–51
5. Нижник Н. Інституційна модернізація державної служби України в сучасних умовах. *Право України*. 2016. № 9. С. 9–16.
6. Селіванов С. В. Інноваційність професіоналізації державної служби в умовах модернізації публічного управління. *Публічне управління і адміністрування в Україні: науковий журнал*. 2022. №30. С. 71–76.
7. Державна служба : підручник : у 2 т. / Ю. В. Ковбасюк, О. Ю. та ін. Нац. акад. наук з державного управління, При Президентові України. Одеса, 2012. Т. 1. 216 с

Кухарчик Олеся Ігорівна,

студентка 4 курсу факультету економіки та права
Харківського національного економічного університету ім. Семе́на Кузне́ця,
м. Харків, Україна

Лола Юлія Юріївна,

кандидит економічних наук, доцент кафедри
державного управління, публічного управління та економічної політики
Харківського національного економічного університету ім. Семе́на Кузне́ця,
м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ДЕРЖАВНОМУ ПРОСТОРІ

Виклад основного матеріалу. На сьогодні розвиток поняття соціальної політики набирає обертів та зазнає кардинальних змін. Раніше соціальній політиці були властиві соціальні програми, які мали яскраво виражену економічну спрямованість, були продовженням і доповненням до економічної політики держави. Сьогодні соціальна політика набула ширшого поняття та у зв'язку зі зростан-

ням ролі людського фактора в економіці та інших суспільних процесах, тепер не є доповненням до економічної політики держави, вона стала займати провідні позиції в розвитку людського потенціалу громадян, досліджуваного з позицій освіти, культури і, в першу чергу, здоров'я та нарощуваного через накопичення знань, досвіду, вміння, рівня фізичного та інтелектуального потенціалу людей. Не дивлячись на те, що значна кількість наукових публікацій присвячена вивченню питань щодо соціальної сфери, все ж залишаються відкритими питання щодо її реалізації у соціальному просторі держави в умовах гібридних загроз. Саме з цієї причини доцільно детально дослідити проблемні питання щодо реалізації та впровадження соціальної політики в публічних установах та у державі в цілому.

Назараз є наявний розвиток у соціальній сфері, проте обрані в законодавчих актах орієнтири вимагають розважливой роботи для їх реалізації. Аналіз даної теми охарактеризував невирішені проблеми у соціальній галузі такі як: низький рівень зайнятості; бідність та безробіття; незадоволеність пенсій, посилення поділу суспільства тощо. Віддзеркаленням проблем в реалізації соціальної політики є, зокрема, депопуляція населення. В результаті зростання депопуляції, що діє з 1991 року, чисельність населення України скоротилася більш як на 6 млн осіб. Погіршення демографічної ситуації в Україні є головною проблемою, котра знижує показник народжуваності і збільшує показник смертності, скорочення тривалості життя і загальне старіння населення. Країна щороку втрачає приблизно 600–700 тисяч своїх громадян (у 2020 р. – 619,8 тис., у 2021 р. – 714,3 тис.), до того ж третину з них становлять люди працездатного віку. Звісно, дані про скорочення населення за 2022-2023 роки відсутні, але ми повинні усвідомлювати, що початок повномасштабної війни в Україні приніс набагато більше втрат, ніж за останнє десятиріччя. Перераховані проблеми впливають на трудовий потенціал, продуктивність суспільної праці. Соціальні та економічні проблеми спричинили безробіття, зниження національного інтелектуального та освітнього потенціалу, поширення нелегальної трудової діяльності та викликали значне розшарування населення за рівнем доходів. Найбільш гострою на даний час є проблема подолання бідності. У сучасний період подолання бідності – це той момент, який досліджується світовим співтовариством як ключовий у політиці будь-якої країни. Україна відноситься до країн з високим рівнем бідності, особливою якою є значне скорочення доходу більшості населення, яке

при цьому працює і зберігає відносно високий соціальний статус. Рівень безробіття у середньому за 2022 рік оцінено в 25–26%, що відповідає загальній кількості безробітних у 3.2 млн осіб. На відміну від країн Західної Європи, наявність роботи в Україні ще не є гарантією мінімального достатку. Рівень бідності позначається за показником, як частка доходів, яку громадяни витрачають на житлово-комунальні та продовольчі послуги. Чим вища ця сума по відношенню до зарплати, тим серйозніша проблема бідності у державі.

За час реалізації позначеної Стратегії прийнято Комплексну програму забезпечення реалізації Стратегії подолання бідності, затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2001 р., щороку затверджувалися плани заходів, заплановані на подолання бідності, опрацьовувались та здійснювались регіональні програми подолання бідності. У Державній цільовій соціальній програмі подолання та запобігання бідності на період до 2015 р. позначається, що за кожним напрямом подолання бідності здійнилися позитивні зрушення. Забезпечено виконання завдань, а також досягнута стабілізація рівня життя і усуненені прояви бідності. Необхідна цілеспрямована політика для розв'язання проблеми бідності, що ґрунтується на економічних та фінансових можливостях держави та максимальній ефективності їх використання.

У зв'язку з цим досить важливо реалізувати наступні завдання:

- впровадження нових механізмів відновлення виробництва, стимулювання економічного зростання та соціального прогресу;
- створення умов для гідної праці, в тому числі дотримання прав людини у сфері праці та забезпечення поваги, а також розвиток та активізація соціального діалогу на всіх рівнях;
- відтворення короткострокових заходів в кризових умовах з надання невідкладної допомоги найбільш уразливим верствам населення, подолання хронічної бідності, бідності серед працюючих;
- здійснення реформування систем оплати праці, соціального захисту, пенсійного страхування, забезпечення медичної допомоги, медичного обслуговування;
- впровадження дієвого механізму надання молоді першого робочого місця, насамперед випускникам вищих навчальних закладів;
- працевлаштування людей з особливими потребами та зайнятість людей похилого віку;
- запровадження системи надання дієвої адресної соціальної допомоги.

Важливим для вдосконалення соціальної політики є підвищення ролі недержавних громадських організацій, сферою діяльності яких здебільшого є галузі культури, охорони здоров'я, освіти, соціальної допомоги, житлово-комунального господарства, спорту тощо. Підтвердженням цього є колосальна підтримка населення з початку війни на Сході у 2014 році та особливо відчутна з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року. Саме недержавні організації розробляють і схвалюють новаторські моделі та схеми роботи з клієнтами, крім того вони мають змогу отримувати допомогу з боку міжнародних організацій. Для покращення кооперацій між органами влади та громадськими організаціями потрібно реалізовувати спільне планування і координацію дій.

Чергові способи вдосконалення соціальної політики є збільшення уваги до адресного характеру соціального захисту вразливих та незахищених верств населення. Поглибленню адресності повинно сприяти вдосконалення методологічних підходів до визначення показників бідності, встановлення єдиних критеріїв оцінок майнового стану сім'ї для визначення права на призначення певного виду соціальної допомоги, спрощення процедур надання соціальної допомоги, регулювання надання соціальних послуг через видачу ліцензій, впровадження стандартів якості та контролю за їх дотриманням. У сфері надання соціальних послуг адресність передбачає розподілення надання соціальних послуг з урахуванням умов життя їх отримувача, адресне фінансування з місцевих бюджетів, закупівлю послуг або цільову соціальну допомогу отримувачу для оплати послуг обраного ним надавача послуг. Також потребує вдосконалення нормативно-правова база соціальної політики в таких аспектах, як запровадження єдиного соціального внеску з метою стандартизування страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; розроблення юридичних, нормативно-правових основ благодійності. Нововведення та перетворення сфери соціальних послуг має бути спрямоване на підвищення ефективності управління бюджетними коштами. Соціальні послуги мають спрямовуватися на надання допомоги у розв'язанні проблем та відповідати індивідуальним потребам людей при складних життєвих обставинах.

Висновок. Значними проблемами у соціальній політиці є низький рівень зайнятості; бідність та безробіття; незадоволеність пенсій, посилення поділу суспільства тощо. Найбільш відчутною для на-

селення є бідність. На відміну від країн Західної Європи, наявність роботи в Україні ще не є запорукою мінімального достатку. Рівень бідності визначається за показником, як частка доходів, яку громадяни витрачають на продовольчі та житлово-комунальні послуги. На шляху вирішення проблем у сфері соціальної політики дуже важливим є збільшити значення місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у розв'язанні проблем соціальної політики. Надання соціальних послуг населенню на регіональному рівні повинно бути максимально децентралізоване. Важливим для покращення соціальної політики є підвищення ролі недержавних громадських організацій. Недержавні організації здатні зробити вагомий внесок у розвиток системи громадського захисту. Також потребує вдосконалення нормативно-правова база соціальної політики. Шляхи покращення соціальної політики пов'язуються з забезпеченням подальшого поетапного наближення мінімальних соціальних державних гарантій до прожиткового мінімуму, із загальним підвищенням рівня життя населення, мінімального розміру заробітної плати і пенсії, соціальних виплат. У той же час наявні серйозні невирішені проблеми, такі як бідність, депопуляція населення, низький рівень життя в цілому та ін., від вирішення яких залежить майбутнє соціальної державності в Україні.

Список використаних джерел:

1. Вектори соціальної політики для України в умовах викликів війни URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-4-07-04>.
2. Проблеми в реалізації соціальної політики в Україні URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5058/1/%d0%a3%d0%bb%d1%8c%d1%8f%d0%bd%d1%96%d1%87%20%d0%9a.%d0%92.%20%d0%9f%d0%a0%d0%9e%d0%91%d0%9b%d0%95%d0%9c%d0%98%20%d0%a0%d0%95%d0%90%d0%9b%d0%86%d0%97%d0%90%d0%a6%d0%86%d0%87%20%d0%a1%d0%9e%d0%a6%d0%86%d0%90%d0%9b%d0%ac%d0%9d%d0%9e%d0%87%20%d0%9f%d0%9e%d0%9b%d0%86%d0%a2%d0%98%d0%9a%d0%98%20%d0%92%20%d0%a3%d0%9a%d0%a0%d0%90%d0%87%d0%9d%d0%86.pdf>.
3. Рівень безробіття в Україні URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/8/694732/>.
4. Проблеми в реалізації соціальної політики та шляхи їх вирішення URL: <https://buklib.net/books/35848/>.
5. Недержавні громадські організації як суб'єкт надання соціальної допомоги населенню URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/5752/1/10%20-%202%286%29%20-%2016.pdf>

Левченко Каріна Олександрівна,
здобувач вищої освіти за ОП «Регіональне управління»
Національного університету «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ПОЛОГІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Місцеве самоврядування як предметна сфера публічного управління та адміністрування знаходить на порозі великих змін, детермінованих: а) необхідністю завершення реформи децентралізації; б) повоєнної відбудови зруйнованого потенціалу на окупованих та тимчасового окупованих територіях, а також в громадах, де ведуться бойові дії; в) стратегічним рухом до набуття Україною членства в Європейському Союзі та переходу на європейські стандарти адміністративних і управлінських послуг.

Саме тому із проблема відбудови громад набуває не лише практичного значення, але й теоретичного – як така що потребує наукового осмислення та обґрунтування. На сьогоднішній день на території Пологівської міської територіальної громади (МТГ) ситуація є занадто вразливою, об'єкти цивільної інфраструктури зруйновані, а люди на окупованих територіях є територіально віддаленими. Водночас, реформування місцевого самоврядування стало одним із пріоритетних напрямків розвитку України. Тому визначення пріоритетів розвитку територіальної громади є важливим завданням для забезпечення сталого розвитку регіону.

Мета дослідження: визначення пріоритетів розвитку Пологівської МТГ Запорізької області в умовах повоєнної відбудови для забезпечення сталого розвитку регіону та покращення якості життя мешканців.

Об'єкт дослідження: місцеве самоврядування у межах територіальних громад на тимчасово окупованих територіях, які по їх звільненню потребуватимуть невідкладних заходів відродження, повоєнної відбудови та місцевого економічного розвитку.

Територіальна громада — це жителі села, селища, міста чи добровільне об'єднання жителів кількох сіл у сільську громаду. Території територіальних громад формують райони, декілька районів

утворюють області [1]. Післявоєнна відбудова представляє собою тривалий в часі і витратний у ресурсах процес відновлення території, інфраструктури та економіки країни по настанню перемоги. У цьому контексті розвиток тимчасово окупованих громад є процесом підготовчим, спрямованим на зміцнення та покращення економічної, соціальної, культурної та інфраструктурної сфер життя місцевих громад. Завдання відбудови ТГ пов'язано із визначенням місцевого економічного розвитку, зокрема пріоритетів розвитку як визначених для досягнення максимального соціально-економічного розвитку території та підвищення якості життя громадян[1].

У контексті повоєнної відбудови, Пологівська територіальна громада, як і багато інших громад України, потребує ефективного планування та координації зусиль з метою забезпечення економічного зростання, соціальної стабільності та покращення якості життя мешканців. Окрім цього, визначення пріоритетів розвитку Пологівської МТГ допоможе залучити інвестиції та забезпечити ефективне використання ресурсів. Це дозволить створити нові робочі місця, покращити існуючу інфраструктуру та забезпечити доступ до якісних послуг для мешканців громади. Пологи не можна назвати великим містом. Серед інших невеличких міст Пологи є найбільш індустріально розвинутим. Тут розташовано кілька великих підприємств: олійноекстракційний завод, який виробляв олію, Дніпрокераміка, було підприємство «Мінерал», є хімічний завод; достатньо розвиненим є залізничний вузол [3].

Повномасштабне відновлення потребує ґрунтового аналізу та планування, аби громада відповідала сучасним підходам містобудування. Зокрема, були людиноцентричними, мали раціональне просторове планування, забезпечували баланс розселення та розміщення робочих місць, сталість системи міської мобільності, були інклюзивними, енергоефективними та екологічними [4]. Планувати відновлення за принципом «як було» – це не реалістичний варіант в умовах воєнного та післявоєнного стану. Лише комплексний аналіз і переосмислення існуючого допоможуть не провалити відбудову. Тому необхідно визначити напрямки, на які будуть спрямовані зусилля для досягнення максимального ефекту.

Першим пріоритетом є розвиток інфраструктури. Це включає в себе будівництво та реконструкцію доріг, мостів, водопроводів, каналізації та інших інженерних мереж. Забезпечення доступу до

якісних комунікацій є важливим фактором для залучення інвестицій та розвитку бізнесу. Слід звернути увагу на спеціалізацію ІТ-технологій. Зокрема, створення ІТ-кластеру та підтримка молодих ІТ-компаній.

Другим пріоритетом є розвиток економіки. Це розвиток промисловості та підприємництва. Необхідно створювати умови для розвитку малого та середнього бізнесу, забезпечувати підтримку інноваційних проєктів, залучати інвестиції та створювати нові робочі місця. Важливо також розвивати туризм та аграрний сектор, як основні галузі економіки регіону. Необхідно зберегти та відроджувати культурну спадщину, залучати туристів до відвідування пам'яток культури та природних заповідників.

Третім пріоритетом є розвиток освіти та науки. Необхідно забезпечувати якісну освіту для мешканців громади, створювати умови для розвитку наукових досліджень та інноваційних проєктів.

Четвертим пріоритетом є охорона здоров'я. Необхідно забезпечити належний рівень медичного обслуговування, соціального захисту вразливих груп населення. Забезпечення доступності медичних послуг та ліків для всіх жителів громади, незалежно від їхнього статусу та доходу. Також є не менш важливим психологічна допомога всім постраждалим. Розвиток системи телемедицини для забезпечення доступності медичної допомоги віддаленим районам та зменшення навантаження на медичних працівників.

Не менш важливу роль відіграє сфера енергоефективності та охорони навколишнього середовища. Потрібно попрацювати над сортуванням твердих побутових відходів (ТПВ) на території полігонського полігону.

Відбудова – це не питання централізації чи децентралізації. Повинен бути розроблений механізм комунікації між владою та громадою. Відновлення міст запускається на локальному рівні, але із зовнішньою підтримкою [5]. Мешканці мають впливати на прийняття життєво важливих рішень, направлених на головну мету – комфортне життя в громаді. Завдання, які постають перед Полігонською МТГ в той же час розкривають недоліки в комунікації представників міської ради, посадових осіб з мешканцями, низький рівень активності громадян в житті громади та недостатній рівень поінформованості щодо роботи органів влади, подій та реформ. Для зміни ситуації необхідна ефективна інформаційна діяльність та

активна комунікація. Керівництво Пологівської МТГ має докласти значних зусиль, щоб досягти позитивної динаміки у позиціонуванні громади, долаючи стереотипи, опір та інертність різних груп населення. Це неможливо без якісно нового підходу до побудови комунікацій, який замінить усталені та традиційні практики, які не дають достатнього ефекту [6].

Проаналізувавши пріоритети розвитку Пологівської громади в умовах повоєнної відбудови, слід виокремити недоліки. Адже, кожна сфера потребує значних витрат, що може бути важким тягарем для бюджету громади. Розвиток економіки може призвести до збільшення екологічного навантаження на природне середовище. Розвиток освіти та науки може вимагати значних витрат на створення необхідної інфраструктури та забезпечення якісної освіти.

Висновок. У процесі визначення пріоритетів розвитку Пологівської МТГ необхідно враховувати потреби мешканців, можливості бюджету та наслідки прийнятих рішень. Розвиток інфраструктури, економіки, освіти та охорони здоров'я є ключовими напрямками, які дозволять забезпечити якісне життя для мешканців та залучення інвестицій. Стратегічне планування є необхідним інструментом для розвитку громади, який дозволить визначити пріоритети та напрямки розвитку, залучити громадськість та зацікавлені сторони до процесу прийняття рішень та забезпечити ефективне використання ресурсів. Однак, необхідно збалансувати пріоритети розвитку та враховувати можливі наслідки при прийнятті рішень. Для досягнення максимального ефекту необхідно залучати ресурси та планувати розвиток громади на довгострокову перспективу.

Список використаної літератури:

1. Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні». URL: <https://shortest.link/pbKm>
2. Як живуть окуповані Пологи <https://shortest.link/o0zB>
3. Післявоєнна відбудова. Енциклопедичний словник з історії України. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 7. С. 371-372.
4. Запорізька область готується до деокупації та працює над планами з відновлення територій URL: <https://shortest.link/pbKS>
5. Які нові сенси мають відображати відбудовані міста – головні тези дискусії про повоєнне містопланування URL: <https://shortest.link/o0A7>
6. Про затвердження Комунікаційної стратегії Пологівської міської територіальної громади на 2022-2025 роки URL: <https://shortest.link/pbLq>

Мірошніченко Вадим Васильович,
*магістр географії, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ЕНЕРГЕТИЧНИЙ СЕКТОР ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

За рік із початку повномасштабного вторгнення за координації Міністерства енергетики в Україну надійшло 450 вантажів гуманітарної допомоги з енергетичним обладнанням. Загальна вага допомоги сягнула понад 5 650 тонн.

Серед обладнання, яке отримала Україна, – понад 1700 генераторів, близько тисячі трансформаторів, мобільні газові котельні, спецтехніка, високовольтне обладнання для ремонту ЛЕП, пересувна кабельна лабораторія та багато матеріалів [1]. Гуманітарну допомогу Україні вже надали 30 країн світу з різних континентів. Це Австрія, Велика Британія, Польща, Швеція, Німеччина, Італія, Франція, Латвія, Бельгія, Данія, Іспанія, Фінляндія, Литва, Естонія, Ірландія, Норвегія, Північна Македонія, Швейцарія, Угорщина, Молдова, Словаччина, Хорватія, Словенія, Нідерланди, Чехія, а також Азербайджан, Японія, Республіка Корея, Канада і Сполучені Штати Америки. Активна зовнішня допомога країн Європейського союзу Україні в період воєнного стану показала свою важливу роль у розвитку відносин між країнами.

Відносини Україна – ЄС – це двосторонні відносини між Україною та Європейським Союзом у галузі міжнародної політики, економіки, освіти, науки та культури. З 23 червня 2022 року Україна є кандидатом на членство у ЄС. Європейська інтеграція України – це тривалий і багаторівневий процес, який має довгу історію та продовжує свій розвиток. Стратегії євроінтеграції України до ЄС викладені у ряді документів, що характеризують окремі етапи євроінтеграції [2].

Одним з базових напрямків інтеграції України до ЄС є інтеграція в сфері енергетики. Головними документами, на яких базуються інтеграційні процеси у сфері енергетики, є Договір про заснування Енергетичного співтовариства та Угода про асоціацію Україна-ЄС, а також відіграє певну роль «Східне партнерство».

Секторальна інтеграція України до ЄС у сфері енергетики означає постачання енергетичних товарів за допомогою стаціонарної інфраструктури для транспортування і дистрибуції. Угода про асоціацію Україна-ЄС (Глава 11 «Питання, пов'язані з торгівлею енергоносіями») чітко відносить до енергетичних товарів: природний газ, електроенергію, сиру нафту [4]. Відповідно до цього, магістральними напрямками є співпраця по мережевих секторах енергетики – газ та електроенергія, дистрибуція яких споживачам неможлива без відповідних мереж трубопроводів та ліній електропередачі. Співпраця у нафтовому секторі зосереджена на створенні мінімальних запасів сирої нафти та нафтопродуктів на випадок надзвичайних ситуацій. В Україні енергетичне законодавство Європейського Союзу впроваджується не синхронно, а постфактум. Україна, ще до підписання Угоди про асоціацію, у 2011 р. приєдналася до Договору про заснування Енергетичного співтовариства (ДЕС), у рамках якого також імплементується європейське енергетичне законодавство. Розвиток енергетичних ринків, інтеграція енергетичних ринків ЄС та України і впровадження енергетичного законодавства в автентичному вигляді задля створення гомогенного енергетичного простору на сході Європи є важливими завданнями євроінтеграції України [3, с. 24-27]. Пріоритетним для ЄС є екологічна безпека, тому Європейська Комісія ухвалила Зелений пакт («Green Deal»), який передбачає комплекс заходів, впровадження яких дозволить ЄС стати кліматично нейтральним до 2050 р. Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 р. розроблена на виконання міжнародних зобов'язань України згідно з п. 19 ст. 4 Паризької угоди, п. 35 Рішення 1/CP.21 Конференції Сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату. Стратегія визначає узгоджене зацікавленими сторонами національне бачення щодо відокремлення подальшого економічного зростання та соціального розвитку держави від збільшення обсягу викидів парникових газів [3, с. 32].

Серед завдань цього напрямку: розвиток циркулярної економіки, зменшення відходів, їх раціональне використання; зменшення впливу підприємств на довкілля; здійснення стратегії у напрямі захисту довкілля та боротьби зі зміною клімату. Було розроблено Концепцію «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 р. («Ukraine Green Deal»), ціллю якої є зменшення обсягу викидів парникових газів в обсягах, що зможуть забезпечити перехід України до кліматично нейтральної економіки у 2070 р. у соціально прий-

нятний спосіб. Постановою КМУ від 24 січня 2020 р. було утворено Міжвідомчу робочу групу з питань координації подолання наслідків зміни клімату в рамках ініціативи Єврокомісії «Європейський зелений курс» [3 с. 42-46].

Вже під час бойових дій відбулася синхронізація української енергосистеми з європейською ENTSO-E (англ. European Network of Transmission System Operators for Electricity – європейська мережа операторів системи передачі електроенергії, що об'єднує 43 оператори у 39 країнах європейського континенту) [5].

Станом на 12 квітня 2023 року Україна здійснювала експорт електроенергії до Молдови та Польщі. Україна готова розпочати експорт електроенергії до Словаччини в обсязі 200 МВт щогодини.

Отже, варто підкреслити, що співробітництво між Україною та ЄС має на меті обмін новачками та впровадження найкращих розробок в енергетичній сфері, а також збереження, захист, поліпшення і відтворення якості навколишнього середовища, заохочення заходів на міжнародному рівні, спрямованих на вирішення регіональних і глобальних проблем навколишнього середовища.

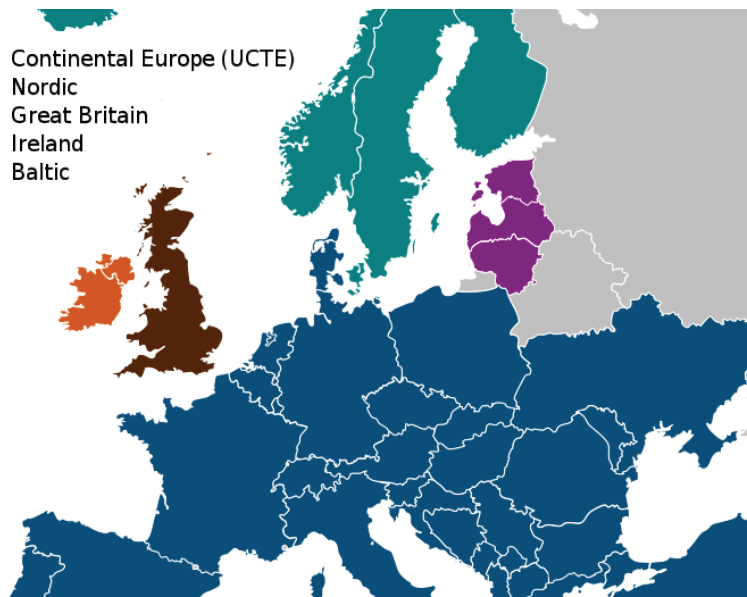

Рис. 1 . Енергосистеми, що входять до складу ENTSO-E

Список використаних джерел:

1. Україна отримала 5,6 тисячі тонн допомоги для енергосектору з 30 країн світу URL: <https://www.mev.gov.ua/novyna/ukrayina-otrymala-56-tysyach-tonn-dopomohy-dlya-enerhosektoru-z-30-krayin-svitu>.
2. Пахлова С. Є. Європейські тенденції в культурній політиці України. Державне управління: удосконалення та розвиток. № 5, 2012. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=420>.
3. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. Центр Разумкова. Київ: Заповіт, 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_sektor_eu_ukr.pdf.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом, європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/ugoda-pro-asociaciyu/00ukraine-euassociationagreementbody.pdf>.
5. Україна – це Європа! А українська енергетика – невід’ємна частина енергетичної системи європейського континенту. URL: <https://www.mev.gov.ua/novyna/ukrayina-tse-yevropa-ukrayinska-enerhetyka-nevidyemna-chastyna-enerhetychnoyi-systemy>

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ, ПОРОДЖЕНІ ВІЙНОЮ

Gazarian Svitlana Viktorivna,

*Doctor of Sciences in Public Administration, Full Professor,
Full Professor of Public Administration and Civil Service Department of
Educational and Scientific Institute "Institute of Public Administration"
of V. N. Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, Ukraine*

FEATURES OF PUBLIC SERVICE FUNCTIONING IN BRAZIL: EXPERIENCE TO RESET THE UKRAINIAN-BRAZILIAN PARTNERSHIP*

The bilateral political relations between Brazil and Ukraine began in 1991, and since then they have been developing for more than 30 years in trade-economic, scientific and technical, and cultural-humanitarian fields of cooperation. Today, "restarting and strengthening the Ukrainian-Brazilian strategic partnership are important tasks for Ukraine to ensure democracy, peace and security in Ukraine, Brazil and the entire world" [9]. Therefore, the experience of transformations in the present-day Brazil is so interesting and useful to us. Of particular interest is the process of administrative reform, which began, as in Ukraine, in the 90s of the 20th century. In particular, the modernization of the Brazilian public service as an institution for the implementation of state policy and provision of services to the population deserves a careful study. What is meant here is finding optimal ways to create more effective national administrative systems not only in Brazil and Ukraine, but also in other countries that seek to strengthen their capacity through improvement of public administration effectiveness and not merely due to the productive use of available resources (The Global Competitiveness Index).

*The publication is written within the framework of the Project "Professionalization of Public Service and Information and Communication Technologies (ICT)" with the support of FUNDAÇÃO ARAUCÁRIA - Agency for funding scientific and technological development of Paraná State (Brazil).

According to the current, seventh in succession Constitution of Brazil of 1988 (hereinafter - the Constitution), the country is a federal republic (Article 1) [4]. In the international practice, Brazil acquired the status of a democratic state in 1985 after the fall of the military dictatorship. In 1993, it was confirmed by the results of a referendum in which the majority of voters decided not to restore the constitutional monarchy.

The administrative and territorial structure of the largest state in South and Latin America and the fifth largest country in the world (its area is 8,511,965 sq.km [1]) includes states, the Federal District, and municipalities (Article 1 of the Constitution).

The power in the country is divided into legislative, executive, and judicial. Legislative power is represented at the federal level (the two-chamber National Congress: the Chamber of Deputies and the Federal Senate (Article 44 of the Constitution)); at the level of states (legislative body - *assembléia legislativa*); and at the local level (legislative council - *câmara de vereadores*). The judiciary power is exercised by federal and state courts. The executive power, according to Article 76 of the Constitution, is exercised by the President of the Republic with the assistance of state ministers. In particular, on January 1, 2023, the President of the Republic, Luiz Inácio Lula da Silva, signed Decree No. 11.345 on the creation of the Ministry of Management and Innovation in Public Services (MGI), the duties of which include improving the efficiency and performance of the Brazilian Federal Public Service (hereinafter - public service). The structure of MGI is to incorporate Sipec - the central body, which is to control the regulatory and managerial competence in the matters of the civil personnel of the Federal Public Service [3].

The Federal Law No. 8.112 of December 11, 1990 (hereinafter referred to as 'the Law') determines the single legal system for the regulation of the Brazilian public service. According to this Law, a public servant is a person who legally holds public office (Article 2). The legal grounds for that are: Brazilian citizenship, ownership of political rights, performance of military and electoral duties, level of education as applicable to the position, the minimum age of 18, the appropriate physical and mental capacity.

As in Ukraine, the selection of applicants for a career public service position is carried out by competition. Public positions are open to all Brazilians. For this purpose, the law establishes competition quotas for certain categories of citizens. For example, up to 20% of vacancies offered for the competition are reserved for the disabled (Paragraph 2, Article 5 of the Law) and are suited to the nature of the disability. The procedure

of public competitive selection (*concurso público*) is a test which can be conducted in two stages. The results of the competition are valid for two years and their validity can be extended once for the same period. A new contest is not appointed as long as there is a valid candidate approved in the previous contest (Article 12 of the Law). Those who passed the entrance exam successfully, and enter the public service for the first time, are provided with further training after which a probation period of up to three years begins. Professional training of public servants is conducted by the National School of Public Administration (ENAP), affiliated with the Ministry of Management and Innovation in Public Service (MGI).

A public position presupposes a set of powers and duties, provided for by the organizational structure, which are vested with a public servant (Article 3). A feature of the Brazilian public service is a diversity of positions, both typical - in authorities of all levels, and non-typical - those in government corporations and institutions. In recent years, special attention has been paid by the country to the optimization of public positions through the use of modern information and communication technologies. For instance, more than 90,000 positions in the Federal Administration were eliminated, and due to digitization, there is no longer an urgent need for recruitment. According to the Ministry of Economy, at present the Brazilian government's number of active employees is the lowest in the last 13 years, accounting for approximately 570 thousand people. According to figures provided by the World Bank, the Brazilian digital government ranks seventh in the world [6].

Alongside with this, a large-scale problem of the Brazilian public service is corruption. In 2010, Federal Decree No. 7203 was issued, which envisaged the prohibition of nepotism in the Federal Administration. The Decree bans government bodies from employing public servants' relatives; it also forbids the so-called "cross nepotism" i.e. cases of administrators' employing the relatives of each other. In 2014, a law came into force requiring that companies implicated in corruption for the first time pay a fine. The new law established that companies' liability for bribing public officials is a fine that amounts to 0.2 to 20 percent of their total earnings plus compensation for damages [8, p. 289].

In order to meet the societal challenges and needs of its nearly 213 million population, Brazil is reconsidering its approaches to public service through reforms. The first stage of a wide range of measures aimed at modernizing the country's public service was submission to the National Congress of the Proposals for Amendments to the Constitution (PEC) No. 32/2020 [5]. The Proposals were targeted at transformation and

improvement of public administration's performance through providing high-quality, lowest-cost services to citizens under any conditions. The Proposals expand the list of principles for public service functioning by adding impartiality, transparency, innovation, responsibility, unity, coordination, subsidiarity and good governance. Presently the Brazilian Constitution contains five principles that will be preserved in the new text: legality, impersonality, morality, publicity, and efficiency [4].

However, the approval of the draft law is blocked. The proposals for privatization of public services get most criticized, since it is believed that inaccessibility of services will affect a large part of the population. The opponents also go negative on the procedure for evaluation of civil servants' performance which simplifies the dismissal of employees; the introduction of temporary employment contracts with the use of outsourcing or private organizations, which threatens the stability and professionalism of public service; and the cutting of measures of social protection of civil servants, e.g. various types of additional vacations and payments, etc.

Therefore, the newly formed government intends to defeat the Proposals for administrative reform and replace them with an alternative option. What the new public service of Brazil will be like, one can only guess. For example, Francisco Gaetani, a professor at the Brazilian School of Public and Business Administration, emphasizes the need for transforming public service into a dynamic ecosystem that adapts to changing circumstances and encourages experimentation and innovation. Its main characters are civil servants acting as social inventors, advisers, researchers and provocateurs [7]. A model proposed in a study conducted by Ethel Airtton Capuano presents public service as a synthesis of bureaucracy and modern management based on intensive use of information, encouragement of learning and use of intellectual capital [2]. These and other studies on public service reform demonstrate a diversity of scientific views. However, the analysis of recent research works shows a tendency towards the use of a human-centered approach. In this approach, human intellectual potential is understood as a crucial resource for increasing the capacity of public administration. Thus, one of the most important components of the public service reform should be professionalization. Focusing on the development of advanced knowledge and its use in the most efficient way, access to practical experience and expert data and their formalization creates new opportunities for improving public administration and stimulating innovation. The public servant is an active participant here. However, his participation should be seen not as conventional activity,

but as creativity. In other words, professionalization optimizes human potential, focusing on the formation of the public servant's ability to create, express and apply ingenious ideas, methods and technologies, often in collaboration with other partners.

It can be seen that the public service of Brazil, in common with that of Ukraine, is going a long and difficult path of formation in a competitive and unpredictable environment of social development. The main features of its functioning include constitutional and legal regulation, with a special focus on resource allocation, recruitment, and promotion; institutionalization, which facilitates the consolidation, standardization and evaluation of the work of public servants and tracking their professional career; digitalization, which allows ministries to create and configure the necessary government services online. There still exist problem issues, namely: a conceptual definition of the public service reform as an effective and efficient state institution; countering corruption; strengthening transparency and accountability of state bodies, and others.

Based on the Brazilian experience, it can be noted that the public services of Brazil and Ukraine have much in common: de-bureaucratization, digitalization, combatting corruption, professionalization as a tool for increasing the role of professional training of government institutions' personnel and creating competition in this area, etc. Effective cooperation between our countries will help to build with the least losses and deadlines an advanced public service, capable of providing high-quality services with the use of the latest technologies (social networks, mobile communication, etc.), which would allow increasing the level of public trust in the authorities.

References:

1. Área Territorial Brasileira [Brazilian Territorial Area] (Portuguese). Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística. The archive of the original dated 15 January 2012. Cited on 4 May 2018. «Para a superfície do Brasil foi obtido o valor de 8.515.759,090 km², publicado no DOU nº 124 de 30/06/2017, conforme Resolução Nº 02, de 29 de junho de 2017.». URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D0%BB%D1%96%D1%8F>.
2. Capuano Ethel Airon Construtos para modelagem de organizações fundamentadas na informação e no conhecimento no serviço público brasileiro. URL: <https://www.ipea.gov.br/observatorio/produtos-servicos/todas-as-publicacoes/publicacoes-cat/57-artigo-cientifico/100-construtos-para-modelagem-de-organizacoes-fundamentadas-na-informacao-e-no-conhecimento-no-servico-publico-brasileiro>.
3. Conheça a estrutura do Ministério da Gestão e da Inovação em Serviços Públicos. Ministério da Gestão e da Inovação em Serviços Públicos. URL: <https://>

www.gov.br/gestao/pt-br/assuntos/noticias/2023/janeiro/conheca-a-estrutura-do-ministerio-da-gestao-e-da-inovacao-em-servicos-publicos.

4. CONSTITUIÇÃO DA REPÚBLICA FEDERATIVA DO BRASIL Texto consolidado até a Emenda Constitucional nº 66 de 13 de julho de 2010. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/text/267224>.

5. PEC 32/2020. Proposta de Emenda à Constituição. URL: <https://www.camara.leg.br/proposicoesWeb/fichadetramitacao?idProposicao=2262083>.

6. The Brazilian government is the most digital in the Americas. URL: <https://www.gov.br/en/government-of-brazil/latest-news/the-brazilian-government-is-the-most-digital-in-the-americas>.

7. The Next Generation of Civil Service in Brazil. URL: <https://legacy.iftf.org/futureofcivilservice/>.

8. Ткач О., Ткач А. Антикорупційна політика і демократія в Бразилії: досягнення і нові виклики. Наукові записки. ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2018. №2 (94). С. 285-300. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/11/tkach_antykoriuptsiina.pdf.

9. Україні дуже важливо перезавантажити відносини з Бразилією для забезпечення демократії, миру і безпеки всього світу, - Юлія Свириденко. URL: <https://brazil.mfa.gov.ua/news/ukrayini-duzhe-vazhlivo-perezavantazhiti-vidnosini-z-braziliiyeyu-dlya-zabezpechennya-demokratiyi-miru-i-bezpeki-vsogo-svitu-yuliya-sviridenko>.

Гайдученко Світлана Олександрівна,
доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри менеджменту і публічного адміністрування
Харківського національного університету
міського господарства імені О.М. Бекетова,
м. Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ: КАДРОВИЙ АСПЕКТ

Досвід європейських країн доводить важливість такого стратегічного напрямку державної політики, як забезпечення життєдіяльності та розвитку територіальних громад – первинної ланки публічного управління. Саме такий курс державотворення закріплений у Конституції України у контексті її інтеграції до Європейського Союзу, але 24 лютого 2022 року історія українського державотворення змінилася у зв'язку з повномасштабною військовою агресією Російської Федерації проти України.

Саме із цього моменту, відповідно до пропозиції Ради національної безпеки і оборони та українського законодавства, вступив у дію Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [1], який змінив суспільні відносини в усіх сферах життєдіяльності суспільства та держави, мобілізувавши усіх для протидії ворогу.

За таких умов особливу відповідальність було покладено на органи державної влади та місцевого самоврядування, які представляють інтереси відповідних територіальних громад і здійснюють повноваження, надані їм Конституцією України, Законом України «Про правовий режим воєнного стану» (ч. 2 ст. 9) та іншими законами України у форматі військової адміністрації.

Військові адміністрації населених пунктів формуються з військовослужбовців військових формувань, утворених відповідно до законів України, осіб рядового та командирського складу правоохоронних органів, служби цивільного захисту, які відряджаються до них у встановленому законодавством порядку для виконання завдань в інтересах оборони держави та її безпеки без виключення їх зі списків особового складу відповідних служб, а також цивільних працівників, які уклали трудовий договір з обласними військовими адміністраціями [2].

Такий формат управління територіальними громадами забезпечує тісну співпрацю держави із громадою як під час воєнних дій, так і у післявоєнний період на протязі певного часу, необхідного для забезпечення відповідного рівня безпеки життєдіяльності громади.

Остаточний перехід на мирний шлях функціонування територіальних громад загострить проблеми не тільки їх соціально-економічного, а й кадрового потенціалу, рівень якого був достатньо низьким навіть у довоєнний період, переважно, через незавершеність реформи місцевого самоврядування.

Держава, безумовно, надає та буде надавати і надалі підтримку територіальним громадам в інформаційній, освітній, організаційній, методологічній та фінансовій формах, але деякі аспекти кадрового забезпечення органів місцевого самоврядування залишаються поза її увагою. Зокрема, це стосується якісного складу представницьких, виконавчих і самоврядних органів публічного управління, який формується на основі застарілих норм права бути обраним в представницькі та призначення у виконавчі органи влади, що сприяє поширенню серед чиновників різних рівнів публічного управління професійної некомпетентності та споживацької світоглядної управлінської позиції.

Відповіддю на такий виклик нашої сучасності має бути підхід до виборчого права не лише за фактом народження, а й з позицій набутого громадянства відповідно до певної системи заслуг. Такий підхід обумовлює зміну діапазону громадянських прав, залежно від взятोї громадянином суспільної відповідальності; набутої громадянської й управлінської компетентності; вчинених дій або бездіяльності, результати яких можуть спричинити позбавлення громадянства. До того ж, за таких умов формується громадянська компетентність і відповідальність виборця, обумовлена такими його особистими досягненнями, як набуття права виборчого голосу, бути обраним до органів місцевого самоврядування та до законодавчого органу не за партійним, а за професійним статусом представництва. При цьому, має враховуватися його сімейне положення, податкова дисципліна, професійні досягнення, рівень освіти та громадської активності, участь у захисті територіальної цілісності держави.

Отже, українське законодавство потребує змін, які забезпечать формування владних структур на засадах представництва тільки суспільно-корисних верств населення із високим рівнем набутого громадянства, що і є чинником рівня довіри та цінності особистості певній професійній спільноті.

До цього слід додати нагальність розробки та впровадження державних механізмів розвитку громадянського суспільства та його соціокультурного потенціалу як чинників формування активної та компетентної громадськості.

Таким чином, вирішення кадрової проблематики місцевого самоврядування у контексті його післявоєнного функціонування та розвитку потребує термінових і невідкладних законотворчих рішень, прийнятих у партнерській співпраці науковців, законодавців і визнаних практиків-активістів публічного управління, включаючи активну громадськість територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Дейнека Олександр Георгійович,

доктор економічних наук, професор,
Український державний університет залізничного транспорту,
м.Харків, Україна

Котик Віталій Вікторович,

кандидат економічних наук, доцент,
Український державний університет залізничного транспорту,
м.Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАЛІЗНИЦЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність функціонування системи публічного управління і адміністрування яка зосереджена на створенні комплексної ефективної системи захисту економічних інтересів, соціальних прав українських громадян та екологічного збалансування економічної діяльності набуває вагомого значення. Економічна політика при цьому, має максимально сприяти розвитку національної економіки, забезпечувати гідне місце України у внутрішньому та зовнішньому просторі, сприяти просуванню інтересів національних виробників до світових ринків.

Розвиток залізничної галузі країни є передумовою для стабільного підйому економіки нашої держави, посилення її конкурентоспроможності до рівня довоєнного періоду, розширення зв'язків між підприємствами та захисту соціально-економічних інтересів країни, розширення зовнішньоекономічної діяльності з метою забезпечення відбудови та подальшого розвитку України.

Через катастрофічну зношеність рухомого складу, невідповідність між придбанням і списанням вантажних вагонів та локомотивів існує загроза незабезпечення потреб базових галузей економіки щодо перевезення стратегічно значущих вантажів, з відповідними витратами для держбюджету та зниженням в цілому показників економічного розвитку країни.

Як зазначено вище, нині вичерпано резерви провізних спроможностей залізниць через зношеність та низьку продуктивність і пасажирського рухомого складу. Неприйняття на протязі тривалого часу дієвих заходів щодо оновлення пасажирського рухомого складу унеможливорює навіть в умовах воєнного стану виконання пасажирських перевезень, які нині є нестабільними і завчасно непередбачуваними.

Ефективне та обґрунтоване управління залізничною галуззю пов'язане з вирішенням стратегічних завдань воєнного часу коли діяльність підприємств неможлива без корегування умов комплексу зовнішніх і внутрішніх факторів та тенденцій розвитку в конкурентному середовищі, а також в певній галузі суспільного виробництва та держави в цілому. А тому формування на залізничному транспорті відносин і конкурентного середовища у період воєнного стану, потребує прийняття принципових рішень на державному рівні щодо удосконалення структури, методів та принципів публічного управління і адміністрування залізничною галуззю.

Одним із завдань публічного управління і адміністрування є здатність публічного апарату забезпечити відповідну якість управління, як на рівні політичного керівництва, так і на рівні публічного управління та адміністрування на нижчих ланках. Постає питання підвищити його ефективність і результативність як з позицій управлінців, так і в умовах прийняття стратегічних рішень на дуже короткий термін часу. Такий управлінський процес і визначається публічним управлінням та адмініструванням.

Іншими словами, публічне управління – це сукупність безпосередніх взаємовідносин громадян, публічного та непублічного секторів, це планування і управління загальними справами, де здійснюється тільки оперативне управління, яке класифіковано як стратегічне значення, що пов'язано з безпекою життя населення України.

Для сучасного публічного управління і адміністрування природним є вплив на нього численних тенденцій та процесів світового розвитку, які на сьогодні супроводжуються глибинно суттєвими суспільними змінами. Найбільш відомими, і, на наш погляд, фундаментальними є процеси глобалізації, що включають також перехід від державного до публічного управління в умовах розвитку громадянського суспільства в Україні. У свою чергу, пріоритети такої політики реалізуються за допомогою державних програм (національні стратегії, державних цільових програм, програми соціально-економічного розвитку, державного бюджету) на певний середньо- або короткостроковий термін.

Світовий ринок транспортних послуг постійно удосконалюється та встановлює нові вимоги до якості послуг, що має надавати залізничний транспорт. Найбільш актуальними та очікуваними є послуги, які відповідають критеріям швидкості, комплексності і безпечності.

Отже, механізм публічного управління у високорозвиненій ринковій економіці – це оптимальне поєднання засад притаманних товарному виробництву (конкуренція, попит і пропозиція, вільне ціноутворення), цілеспрямованої політики публічного регулювання економічних процесів та публічно-приватного партнерства. Державне регулювання та публічно-приватне партнерство доповнюють ринковий механізм, що в сукупності створює основу для макроекономічних стратегій економічного розвитку країни в цілому, та окремих регіонів і громад зокрема.

Як відомо, залізничний транспорт є не лише базовою галуззю економіки, її «кременевою системою», він впливає на все життя держави, сприяючи міжрегіональним та міжнародним культурним зв'язкам, соціальним перетворенням, міжнародному туристичному співробітництву, торгівлі тощо. Однак, у сучасних умовах транспорт виконує основні функції забезпечення обороноздатності країни та забезпечення злагодженої діяльності єдиної транспортної системи у взаємодії з іншими секторами народного господарства та країнами світу. У сучасних умовах одним із найдинамічніших секторів української економіки виступає залізнична галузь, яка є найважливішим знаряддям сучасних перетворень, фактором розвитку економіки, засобом її публічного управління і адмініструванням в особливих умовах воєнного стану. Тому зараз актуальною проблемою є розробка теоретичних і методичних підходів публічного управління і адміністрування які мають бути використані у час дуже складних випробувань. У зв'язку з цим державне регулювання транспортною системою, зокрема залізничного транспорту, має керуватись запитами й потребами громадян, постійно вивчаючи свою глобальну роль у їх попиті. Як відомо, транспорт є сферою підвищеної небезпеки. У цьому сенсі він потрапляє в залежність від людського фактору, від готовності його працівників адаптуватись до тяжких, більш складних умов праці, які вимагають від них високої культури стосунків, посиленого психологічного навантаження.

Розбудова стратегічних відносин вимагає кардинальних змін не тільки в організації публічного регулювання всіма видами залізничних перевезень, але, перш за все, повністю залежить від цільових пріоритетів, що передбачає переорієнтацію публічного регулювання розвитку транспорту на механізми системної модернізації. З одного боку це, сучасне технічне оснащення й обслуговування, а з іншого, не менш важливого, виступає глобальне підвищення рівня культури взаємин в усіх ланках транспортної системи.

Системний аналіз сучасних тенденцій функціонування і розвитку залізничного транспорту України дав змогу встановити наявність низки комплексних проблем, що негативно впливають на показники функціонування залізничної галузі. Передусім це високий рівень знищення агресором критично важливих основних фондів залізничного транспорту та його інфраструктури, що, по-перше, зумовлює зростання рівня витрат на поточне утримання та ремонт інфраструктури і, відповідно, призводить до зростання рівня експлуатаційних витрат залізниць, а по-друге, створює загрозу втрати технологічної стійкості залізничного транспорту який в умовах війни має особливе значення для збереження безпеки у цілому та залізничного транспорту зокрема..

Не менш загрозливий вплив для стабільного функціонування залізничного транспорту мають нестача інвестиційних ресурсів, відтік кваліфікованого кадрового складу та скорочення обсягів транспортування транзитних вантажів, що значною мірою є наслідком воєнних дій, недостатньо ефективної системи публічного регулювання діяльності галузі.

Таким чином, держава має визначити концептуальні засади формування державної політики щодо забезпечення стабільного та ефективного функціонування галузі залізничного транспорту. Головне завдання держави у сфері функціонування і розвитку залізничного транспорту у воєнний час це створення безпечних умов і якості життя населення через забезпечення доступу до безпечних і якісних транспортних послуг. Головною причиною незадовільного стану залізничного транспорту є сформована невідповідність задекларованих обсягів фінансування нормативним вимогам та нестача інвестицій, що стримують інноваційно-інвестиційний процес розвитку залізниць.

Механізм публічного управління і адміністрування залізничною галуззю є досить складним з розгалуженою системою органів держаного регулювання. Кожен з яких виконує не тільки відповідні функції, але и дуже багато додаткових, які виникли в умовах війни. Завдання публічного управління і адміністрування реалізуються в процесі повсякденного функціонування органів управління, зв'язаних з оборонним комплексом і з підприємствами інфраструктури транспорту.

Таким чином, в наслідок війни в Україні до нині залишаються невирішеними загальнодержавні економічні проблеми, що

негативно впливають на функціонування та розвиток залізничної галузі Галузь характеризується: **недостатньою** ефективністю функціонування різних видів транспорту, яка пов'язана насамперед із повільним вирішенням питань приведення у відповідність з обсягами роботи експлуатаційного персоналу і основних фондів, транспортної інфраструктури, а також з утриманням непрофільних для галузі об'єктів, низькими темпами впровадження ресурсозберігаючих технологій; **недосконалістю** нормативно-правового забезпечення діяльності залізничного транспорту, повільним вирішенням питань уніфікації транспортного законодавства відповідно до міжнародного права; **недостатньою** ефективністю фінансово-економічних механізмів, що стимулює надання інвестицій на розвиток та відновлення транспорту.

Дідок Юлія Валентинівна,

*доктор наук з державного управління, доц.,
професор кафедри публічного управління та державної служби
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Карамішев Дмитро Васильович,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри соціальної і гуманітарної політики
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Замчий Сергій Володимирович,

*аспірант кафедри публічної політики
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ПУБЛІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ОСНОВІ ПРОЄКТНОГО ПІДХОДУ

За трансформаційних умов, сучасна концепція управління публічними організаціями передбачає зміни їх традиційної організаційної структури та підходів до забезпечення їх функціонування.

Що стосується традиційного функціонування організацій публічного сектору, то воно зосереджено переважно на операційно-процесному способі діяльності, який носить відносно усталений циклічно-повторюваний характер. При цьому, публічні структури зазвичай й створюються задля виконання певних функцій, що пов'язані з реалізацією публічної політики держави та відповідних організаційно-управлінських процесів [4].

За визначенням, К.Майстренко [2], проектне управління в умовах швидкозмінного середовища є технологією, що забезпечує ефективне вирішення певного кола завдань в обмежені терміни з мінімальними витратами. При цьому, успішність проектного управління залежить від професійного впровадження його в конкретну установу і ефективної організації командної роботи. Проектне управління значно покращує продуктивність і підвищує ефективність роботи органів публічної влади.

Проектний принцип управління публічними організаціями передбачає цілеспрямовану реалізацію процесів з планування, координації та контролю робіт для ефективної реалізації цілей суспільного розвитку, у т.ч. галузевих та місцевого розвитку і задоволення потреб суспільства і громад у якісних продуктах виробництва та публічних послугах, з урахуванням обмежень часу, бюджету та ресурсів [1].

Під проектом у публічній сфері розуміють комплекс взаємопов'язаних логічно-структурованих завдань і заходів, упорядкованих у масштабі часу, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки, адміністративно-територіальних одиниць чи територіальних громад, організацій та установ і здійснюються в умовах фінансових та інших ресурсних обмежень у визначені терміни [3].

Важливою складовою реалізації проектного принципу управління в діяльності публічних організацій є їх організаційна структура. Успішне поєднання традиційної та інноваційної діяльності публічних організацій та виконання ними проектів, спрямованих на суспільний розвиток, проектів місцевого розвитку передбачає оптимізацію їх організаційної структури.

Під організаційною структурою слід розуміти сукупність компонентів та елементів організації та зв'язків між ними. Ці зв'язки можуть бути вертикальними чи горизонтальними, де: вертикальні (адміністративно-функціональні) зв'язки забезпечують процеси прийняття та доведення до виконавців управлінських рішень, а

горизонтальні (технологічні) зв'язки, у свою чергу – забезпечують процеси безпосереднього виконання робіт.

Трансформація організаційної структури публічних організацій може бути визначальним чинником у таких важливих процесах забезпечення їх функціонування, як: визначення кількості рівнів управління в організації, ступеня централізації та автономії у прийнятті рішень, розподіл прав, обов'язків і відповідальності, встановлення взаємопідпорядкованості і координації проектних груп та підрозділів, а також встановлення взаємовідносин компонентів організаційної структури і зовнішніх організацій.

За сучасних умов, форми організаційних структур мають бути адаптованими до існування в умовах невизначеності. Найпоширенішою організаційною структурою публічної організації залишається функціональна структура, що являє собою ієрархію, в якій для кожного службовця чітко визначений один безпосередній керівник.

Така структура оптимальна для добре налагоджених циклічних процесів виробництва, або надання чітко регламентованих послуг. За такою формою організації виникають труднощі під час виконання проєктів.

Основні недоліки функціональної структури під час розгляду можливості її використання для реалізації проєктів полягають у наступному:

- негнучкість, оскільки всі розпорядження будь-який співробітник може отримувати тільки від свого функціонального керівника, що спричиняє тривалі затримки під час прийняття та реалізації проєктних рішень;

- інтереси проєкту та відповідні рішення щодо їх реалізації можуть вступати у суперечність з інтересами функціональних керівників.

Така структура може використовуватися в тому разі, коли проєкти носять рутинний типовий характер, виконуються в межах функціональних підрозділів та тотожні з діяльністю такої структури.

Отже, позитивні ознаки функціональної структури більш привабливі для поточної діяльності звичайної традиційної публічної організації, ніж для публічної організації, яка намагається поєднувати звичайну діяльність з провадженням проєктів суспільного, зокрема місцевого розвитку.

На противагу функціональній, функціонально-матрична структура являє собою компроміс між функціональною і проєктною структурою, яка не притамана публічним організаціям, а має міс-

це у недержавному секторі. При цьому функціонально-матрична структура фактично є функціональною структурою, де організаційна структура управлінських відносин будується переважно на вертикальній ієрархії.

Основним сенсом упровадження функціонально-матричної структури є поєднання в ній функціонального та проектного підходів. Це значною мірою сприяє усуненню недоліків жорсткого функціонального підходу в розподілі праці у функціональній структурі, яка намагається працювати за проектним принципом.

За такою формою організації, функції з координації проекту передаються одному з членів команди проекту (координатор, куратор проекту). Тобто, фактично координатор є операційним керівником (менеджером) проекту, який з одного боку має виконувати завдання проекту, які поставлені замовниками (грантодавцями), а з іншого – він підпорядкований функціональному керівнику.

Для розв'язання конкретних проектних завдань у функціонально-матричній структурі створюються тимчасові колективи чи тимчасові проектні групи, на чолі яких стоять керівники проектів. Ці групи комплектуються з фахівців відповідних функціональних підрозділів.

Усі стратегічні повноваження щодо прийняття рішень та контролю персоналу функціонального підрозділу, який залучений до проекту, як і раніше, залишаються в руках функціональних керівників.

Звичайна функціонально-матрична структура на додаток до існуючих функціональних підрозділів може передбачати створення проектного відділу, у разі потреби (проваджується одночасно декілька проектів). Співробітники цього підрозділу зайняті виключно адмініструванням проектів.

Функціонально-матрична структура ефективна там, де можливе одночасне виконання декількох проектів, що мають обмежену тривалість.

Особливості виконання проектів у матричних структурах полягають в тому, що в залежності від стилю та особистісних якостей керівництва функціонально-матричних структур, керівники (менеджери) проекту можуть:

працювати більш автономно, отримувати більшу частину повноважень стосовно керування проектними групами; або навпаки, більший вплив на організацію проектних робіт мають керівники функціональних служб.

Оскільки функціонально-матричній організаційній структурі притаманна подвійна підпорядкованість членів проектної групи –

проектному керівнику і керівнику функціонального підрозділу, то інструментом, що дозволяє вирішувати можливі проблеми і суперечки, виступає матриця відповідальності.

Вона забезпечує зв'язок між структурою робіт і відповідальністю персоналу у графічний спосіб і визначає: хто відповідає за конкретний аспект проекту і якою є міра цієї відповідальності (першорядна чи другорядна), тобто закріплення відповідальності членів проектної команди за виконання окремих елементів проекту і відносини із залученими партнерами [1].

Це дає змогу відстежувати й контролювати процеси і роботи, чітко розподіляти відповідальність між проектними і функціональними керівниками, а також залученими на період виконання проекту фахівцями, що входять до складу тимчасової проектної групи і штатними співробітниками структурних підрозділів організації.

Список використаної літератури:

1. Карамішев Д. В. Менеджмент і адміністрування : навчальне видання у 20-ти томах. Том XVII «Управління проектами». Харків : Вид-во «ТОЧКА», 2012. 424 с.
2. Майстренко К. М. Управління проектами та програмами у сфері публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 16. С. 93–96. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.16.93>
3. Чемерис А. Розроблення та управління проектами у публічній сфері: європейський вимір для України : практ. посіб. ; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ : TOB «Софія-А». 2012. 80 с.
4. Чернов С. В. Концептуальні засади запровадження проектного підходу в публічному управлінні сучасної держави. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2021. 3 (15), 205–217. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-3\(15\)-205-217](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-3(15)-205-217)

Дрешпак Валерій Михайлович,

доктор наук з державного управління, проф., професор кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна

МОДЕЛІ ПУБЛІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ВОЄННИЙ І ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОДИ: ПОТЕНЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОЗАМІНИ

Зміни, що відбулися в українській системі публічної комунікації після повномасштабного російського вторгнення, зумовили пере-

хід до більш централізованої її моделі. Це – закономірний процес, властивий для складних кризових періодів у суспільному житті. Прогнозований подальший розвиток ситуації в Україні вимагатиме відновлення моделі з домінуванням горизонтальних комунікативних зв'язків між суб'єктами публічного простору, серед яких є й органи публічного управління. Відтак, метою дослідження, результати якого викладені у цьому повідомленні, є визначення потенційних проблем цього перехідного періоду та шляхів їх попередження чи подолання.

Це дослідження розвиває ключові напрями наших попередніх теоретичних напрацювань щодо трансформаційних процесів у системі публічної комунікації та соціокультурних аспектів публічного управління. Дослідження виконане на основі тривалого спостереження за змінами в середовищі публічної комунікації в Україні, а також за рубежом, та вторинного аналізу результатів соціологічних досліджень.

Ми виходимо з того, що публічна комунікація у цілому являє собою процес суспільної взаємодії за допомогою повідомлень щодо суспільно значущих (публічних) явищ, процесів і відносин, які належать чи можуть належати до сфери діяльності органів публічної влади та складають чи можуть складати інтерес громадянського суспільства. Тобто, публічна комунікація не стосується приватної сфери за винятком випадків, коли приватні процеси та відносини зачіпають суспільно значущі питання. Разом з тим, сфера цього виду комунікації стосується не лише самої системи публічного управління, а знаходиться й далеко поза нею і охоплює соціальний простір, що простягається від найвищих суб'єктів прийняття рішень щодо публічних справ до кожного, кого ці справи хоча б частково стосуються. Відтак, до цієї комунікації залучені як суб'єкти, що безпосередньо належать до системи публічної влади, так і ті, що знаходяться поза нею – у громадському та приватному секторах. Мета публічної комунікації у загальних рисах може бути визначена як попередження та/або розв'язання суперечностей і конфліктів у публічній сфері, внаслідок чого має забезпечуватися збалансоване функціонування суспільства як системи. Система публічної комунікації розглядається нами як підсистема систем вищого порядку – соціальних комунікацій і соціокультурної [3, с. 297].

В умовах кризи система публічної комунікації має бути спрямована на забезпечення прийняттого для ситуації, що склалася, рівня керованості соціально-економічними процесами, нейтралізації деста-

білізуючих впливів, підтримання цілісності та життєздатності суспільства як соціальної системи. Війна, як одна з таких масштабних криз, зумовлює потребу у формуванні відповідної моделі публічної комунікації. Ця модель, як уже зазначалося вище, є централізованою, офіційні канали комунікації мають превалювати над неофіційними, право на свободу думки та слова, відповідно до чинних норм міжнародних документів і Конституції України, може обмежуватися законами.

В українських реаліях у період воєнного стану модель публічної комунікації, разом з тим, не набула ознак типової централізованої. Зокрема, про це свідчить те, що в Україні протягом першого року повномасштабної війни сформувалися нехарактерні для такої моделі пріоритети щодо джерел авторитету як одного із її соціокультурних «стрижнів». На це, серед іншого, вказують результати опитування, проведеного Українським центром економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова з 22 лютого по 1 березня 2023 року. Було встановлено, що серед державних та суспільних інститутів найчастіше довіра висловлюється до Збройних Сил України (ім довіряють 96 % опитаних), волонтерських організацій (88 %), добровольчих загонів (87%), Національної гвардії України (86 %), Державної служби з надзвичайних ситуацій (85 %), Президента України (83 %), Державної прикордонної служби (82 %). При цьому, більшість респондентів висловлюють недовіру державному апарату (чиновникам) (не довіряють їм 64 %), політичним партіям (63 %), судам (судовій системі загалом) (59 %), Верховній Раді України (51 %) [2]. Показовим є високий ступінь довіри до горизонтально орієнтованих, мережевих за своєю природою соціальних структур, як то волонтерські організації та добровольчі загопи.

Тому можемо стверджувати, що в умовах воєнного стану українська модель публічної комунікації не перетворилася повністю на централізовану перш за все з огляду на глибинні ціннісні, соціокультурні орієнтири українського суспільства. А спроби навіть вмотивовано централізувати цю систему шляхом урегулювання діяльності медіа, створення телемарафону «Єдині новини» тощо періодично викликають критику з боку низки суб'єктів публічної комунікації. Натомість, для порівняння, і так надзвичайно централізована російська система публічної комунікації стала ще більш закритою, підпорядкованою центральним органам нагляду і контролю. І там це не викликає яких би то суттєвих заперечень з боку суб'єктів цієї системи. Відтак, в умовах гібридних загроз українська

система публічної комунікації, базована на мережевих зв'язках, виявилася більш стійкою, що вкотре засвідчує перевагу самоорганізації, децентралізації управління та мережевої структури в умовах сучасних викликів.

Поствоєнна модель публічної комунікації в Україні має врахувати соціокультурні трансформації, які відбудуться з суспільством під час війни, скоригують його ціннісні орієнтири та характер комунікативної поведінки, а також запит на зміни, що з'являється після будь-якої кризи на основі отриманого досвіду. Також ця модель має відповідати новим потребам системи публічного управління, зокрема й щодо забезпечення соціокультурної інтеграції громад деокупованих територій. Слід очікувати, що горизонтальні зв'язки відіграватимуть більш вирішальну роль, а медіакомпетентність суспільства, яке зараз бореться з ворожими інформаційними загрозами, буде вищою. Поствоєнна модель, при цьому, не буде лише поліпшеною копією моделі довоєнної, адже соціокультурні зміни періоду війни зумовлюватимуть інші функціональні, структурні, змістовні особливості цієї моделі публічної комунікації.

Описана ситуація свідчить, що будь-які подальші зміни в системі публічної комунікації у повоєнній Україні з високою ймовірністю створюватимуть низку проблем, зумовлених політичними, економічними, але більшою мірою, соціокультурними чинниками. Ключовими з цих проблем варто визначити такі.

1. Проблема збереження/вилучення централізованих елементів, створених органами публічної влади у період війни. Зокрема, на цей час на практиці ще не апробована певною мірою більш централізована система регулювання медіа відповідно до нового Закону України «Про медіа». Розв'язувати цю проблему доведеться шляхом ухвалення необхідних змін до законодавства. Спокуса залишити ці елементи в незмінному стані може обернутися конфліктами з іншими суб'єктами публічних комунікацій – громадськістю, медіа, політичними опонентами.

2. Проблема довіри до офіційних каналів комунікації і джерел повідомлень. Вона буде зумовлена тим, що офіційними каналами, якими в українському комунікативному просторі воєнного періоду послуговуються представники ЗСУ, Президент України, почнуть у більших обсягах транслюватися повідомлення суб'єктів з низьким ступенем довіри – державні службовці, політики, народні депутати України. Зросте суспільний запит на правду, «приглушений» за-

раз вимогами воєнного стану. Узвичаєний спосіб розв'язання цієї проблеми шляхом залучення на державну службу, в політику ветеранів війни вирішить проблему лише частково. Більш важливо, на наш погляд, модернізувати модель публічної служби України, її ціннісну основу, в якій були би враховані актуальні трансформації в українському соціокультурному просторі воєнного часу. Адже нині у різних сегментах соціокультурного середовища української системи публічної служби формуються проблемні осередки несприйняття «старих» і «нових», «своїх» і «чужих», «традиційних» та «інноваційних» елементів моделі публічної служби, що сукупно на ментальному рівні не дозволяє зафіксувати певну модель як прийнятну [1, с. 60]. Тому не лише прихід нових людей, але й зміна моделі публічної служби дозволить зробити повоєнну модель публічної комунікації більш дієвою.

3. Проблема ідентифікації суб'єктів публічної комунікації як «своїх» та «чужих». Образ ворога, виразно «чужого» зараз об'єднує, спонукає діяти, спрощує розуміння картини світу. У повоєнний час таке чітке розмежування на «своїх» та «чужих» зникає, але потреба, сформована вже звичка долати «чужого» залишається. На цьому ґрунті виникає значна кількість пересічних соціальних проблем. Їх попередженню слугуватиме грамотна комунікаційна діяльність із формування чіткого порядку денного, опрацювання проблемних ситуацій, просвітницької діяльності з опорою на справді авторитетні джерела.

Отже, уже зараз актуальним є завдання з розробки поствоєнної моделі публічної комунікації та формування нової когорти комунікаційників в органах публічної влади, здатних ефективно втілити її в життя після нашої Перемоги.

Список використаних джерел

1. Дрешпак В. М. Сучасна українська модель публічної служби у контексті соціокультурної парадигми. Публічне управління та митне адміністрування. 2021. № 2 (29). С. 56–62.
2. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади, довіра до соціальних інститутів (лютий – березень 2023 р.). Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-liutyi-berezen-2023r>
3. Dreshpak V. M. Transformation of subjects of public communication in innovative information space of modern Ukraine, International Journal Information Systems and Change Management, 2019. Vol. 11, Nos. 3/4, pp. 292–309.

Слагін Віктор Павлович,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри соціальної і гуманітарної політики
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Необхідність радикальної зміни основ теорії та практики державного управління в Україні, особливо у сфері соціально-гуманітарного розвитку, виникла в умовах євроатлантичної інтеграції яка базується на гуманістичній концепції соціальної політики в умовах гібридних війн та створенні надійного базису для забезпечення соціальної безпеки людини. Досягненню зазначеної мети має сприяти соціальна і гуманітарна політика, що поєднує в собі сучасні європейські практики та ментальні традиції українського суспільства.

Успіх переходу до нових форм суспільної взаємодії буде визначати зростання рівня життя населення відповідно до визначених ПРООН стандартів – показників Стабільного Людського Розвитку [1]. При цьому важливо як розподіляться суспільний добробут між різними групами населення; якість життя визначається не тільки рівнем доходів, але й справедливістю їхнього перерозподілу відповідно до соціал-демократичного, консервативного або ліберального типу соціальної держави, “активної” або “пасивної” моделі її реалізації.

Для економічного зростання держави вирішальне значення має, продуктивність праці, що залежить від обсягу соціального (людського) капіталу суспільства, а саме – знань, кваліфікації, мотивації й стану здоров'я працівників. Активна соціальна політика сприяє досягненню соціальної справедливості, політичній стабільності та економічному зростанню, спрямована на боротьбу з бідністю, накопичення покращенню та удосконаленню системи охорони здоров'я, забезпечує відповідність змісту людського капіталу до потреб ринку; в галузі освіти – втілення в практику головних вимог Болонського процесу – мотивація, освіта впродовж життя, європейські стандарти освіти [2].

Процес перебудови соціальної сфери є мабуть найбільш болючим ніж у галузі реформування економічної політики держави внаслідок докорінної перебудови існуючої системи державного патерналізму в суспільній свідомості. В результаті російської агресії і, як наслідок, значного зниження обсягів виробництва та об'єму державних фінансів суттєво зменшили обсяги ресурсного забезпечення механізмів реалізації окремих сфер соціальної політики, що може мати негативні наслідки для стабільності суспільства в цілому.

Законодавством України передбачається, що соціальні послуги надаються екстрено (кризово) (консультування, надання притулку, догляд, підтримане проживання, короткотермінове проживання, натуральна допомога, транспортні послуги тощо) у разі наявності загрози життю чи здоров'ю особи та у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях [3].

За допомогою західних партнерів – держав Європейського Союзу та США Україна отримує фінансові та військові ресурси, що дозволяє уряду також виконувати маже в повному обсязі свої соціальні зобов'язання перед населенням.

Проведений порівняльний аналіз механізмів соціальної політики України та країн Європейського Союзу можна визначити наступні причини кризи в соціально-гуманітарній сфері на сучасному етапі в Україні, а саме :

- невідповідність стратегічних та тактичних цілей визначених державними деклараціями у сфері соціально-економічних відносин;
- в загальній системі управління економічним розвитком відсутня оцінка ресурсної потреби фінансування найбільш вагомій складової – підсистеми соціального управління;
- нормативно-правова база соціального управління не відповідає європейським нормам та стандартам соціального забезпечення населення;
- запровадження в українську практику зарубіжного досвіду без урахування вітчизняних реалій;
- при прийнятті управлінських рішень органами влади різних рівнів не враховуються правила стратегічного менеджменту, що спонукає відсутність аналізу соціальних наслідків прийнятих рішень;
- застаріла система вирішення проблем безробіття, захист прав та інтересів працюючого населення не відповідають міжнародним стандартам;

– патерналістська модель відносин в системі «держава» – «особистість» не передбачає дієвих форм участі громадян в соціальному управлінні;

– у разі зниження рівня життя населення законодавчо не закріплена відповідальність органів влади за наслідки їхньої діяльності;

– недостатня участь суб'єктів громадянського суспільства в системі соціального захисту населення через механізми соціального партнерства.

В сучасних умовах консолідації суспільства через широкомасштабну російську агресію необхідно приділити особливу увагу ролі громадських організацій, зміні взаємин між державою й особистістю, важливості накопичення соціального капіталу.

На шляху європейської інтеграції у період докорінної зміни суспільних відносин Україна повинна перебудовувати старі державні механізми та адаптуватися до демократичних стандартів провідних країн Заходу. Після утворення Європейського Співтовариства разом з значним економічним розвитком країн ЄС особливо сягнув далеко вперед соціальний прогрес.

В Західній Європі в сучасних умовах процес змін відбуваються за напрямками, зміст яких суттєво не співпадає з українськими реаліями:

– запровадження до сфери соціальних послуг механізмів ринкової економіки, що не було раніше передбачено західними моделями соціальної політики;

– розвиток недержавного сектора соціальної політики, що бере на себе значну частину функцій держави;

– гнучкі форми залучення родини до потребуючих догляду родичів шляхом утворення спеціальних страхових кас за відсутності якісної урядової соціальної підтримки;

– упровадження персоніфікованої системи надання соціальних послуг;

– наближення споживачів до установ соціальної сфери;

– децентралізація в системі задоволення індивідуальних потреб;

– через систему зворотнього зв'язку – урахування думки споживачів послуг;

– формування єдиної соціальної політики через інтеграцію до європейського та євроатлантичного співтовариства, що більш відповідає запитам конкретних груп населення і різних регіонів;

– запровадження сучасних технологій соціальної допомоги населенню шляхом загальної діджіталізації системи.

В постсоціалістичних країнах Східної Європи (зокрема в Польщі – під впливом Католицького костюлу) та Україні відбувається реформування галузей соціальної сфери у першу чергу шляхом розвитку добровольчого сектора і запровадження методів ринкової економіки.

При цьому виникають наступні проблеми:

1) при відсутності кваліфікованих кадрів здійснюється упровадження нових або оновлених професій і галузей у соціальну сферу;

2) внаслідок політичних, економічних і соціальних трансформацій, що відбулися починаючи з 1990-х рр. а особливо в сучасних умовах воєнного стану в Україні нові галузі запрошують працівників, що раніше втратили роботу, проте не мають відповідних компетенцій;

3) зменшення бюджетних витрат через стимулювання розвитку недержавного сектора в комерційному і некомерційному варіантах (соціальне підприємництво, соціальна відповідальність бізнесу) повинно стимулювати соціально-економічну активність на рівні місцевих громад;

4) негативно впливає на стан існуючої системи надання соціальних послуг скорочення обсягів соціального бюджету без попередньої переорієнтації соціальних інституцій на інші джерела фінансування;

5) відсутність належної інформаційної бази для прийняття оптимальних рішень через недостатню взаємодію державних інститутів в соціальній сфері.

Список використаних джерел:

1. Human Development Index. URL : <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2021-22>.

2. Про соціальні послуги. Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>.

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях. Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>.

Зелінський Сергій Едуардович,

доктор наук з державного управління, доц.,

директор РЦПК Кіровоградської області,

м. Кропивницький, Україна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ГОТОВНОСТІ УКРАЇНИ ДО ВСТУПУ В ЄС

23 червня 2022 року Європейська Рада своїм рішенням надала Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу (ЄС), що стало потужним сигналом українцям і всьому світу щодо солідарності європейської спільноти з Україною в умовах військової агресії Росії та можливості нашої країни влитися у європейську родину. На шляху до вступу в ЄС наша країна має провести декілька важливих реформ, пов'язаних, зокрема, з верховенством права, олігархами та корупцією. Крім того, важливо розуміти, які мають бути виконані технічні показники і які економічно-фінансові умови очікуються. Розглянемо більш детально декілька важливих аспектів готовності України до вступу в ЄС в повоєнний період, які стосуються:

- суспільної думки українців і європейців щодо перспектив членства України в ЄС;
- технічних показників (критеріїв) Єврокомісії (ЄК) щодо вступу в ЄС;
- адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС;
- механізмів фінансово-економічної допомоги.

Згідно з результатами опитування Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) та Національного демократичного інституту, яке було проведене у серпні 2022 року, абсолютна більшість українців готові підтримати вступ України до ЄС [1]. Зокрема зазначається, що 92 % респондентів, хотіли б, щоб Україна до 2030 року стала членом ЄС (у грудні 2021 року членства в ЄС хотіли 58 % українців).

Необхідно відзначити, що у серпні 2022 року більше українців, які хочуть бачити Україну в ЄС, мешкали на заході і в центрі країни – 95 % і 93 % відповідно. Водночас на сході та півдні підтримують вступ України до ЄС 89 % опитаних. При цьому очікують вступу України в ЄС до 2030 року 85% всіх українців.

Важливим фактором є і те, що не тільки українці підтримують членство України в ЄС. Так, жителі Франції, Німеччини та Нідерландів переважно виступають за надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС [2]. З-поміж тих, хто визначився зі своєю позицією, надання Україні кандидатства в ЄС підтримують 68 % німців, 65 % французів і 65% нідерландців, натомість 3 % жителів Німеччини і по 35 % – Франції та Нідерландів виступають проти.

З метою проведення інформаційно-комунікаційної роботи на підтримку європейського курсу у грудні 2022 року прийнято Стратегію комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року [3].

Перед вступом до ЄС фахівці ЄК досліджують законодавство та реальну ситуацію в країні-кандидаті за кожною з 32 глав і роблять висновок про рівень наближення до європейського права і практики [4]. Оцінка технічних показників (критеріїв) визначається за 5-рівневою системою. До речі, вступ до ЄС стає можливим після того, як члени ЄС погодяться закрити переговори за всіма главами.

Так, за чотирма з 32 глав Україна отримала високий бал – «четвірку», що підтверджує «добру відповідність» (рис. 1).

Це глава «Митний союз», а також «Енергетика», «Зовнішня політика», «Міжнародна та безпекова політика». Ще за п'ятьма сферами нашою країною отримано «трійку», що є загалом непоганою оцінкою як для кандидата-початківця («помірна відповідність праву ЄС») [4].

Водночас є 8 сфер, за якими Україні поставили найнижчий бал (тобто ті, де Україна майже не адаптувала право ЄС), і 15 тих, де отримана «двійка», тобто продемонстрували лише уривчасте запровадження європейських норм. Сумарно за 32 главами Україна оцінена у 69 балів (середній бал становить 2,16). Наприклад, серед країн колишнього СРСР Грузія отримала 67 балів, а Молдова – 55.

За результатами зазначених вище оцінок експерти ЄК зробили висновок, що для успішного руху нашої країни до ЄС потрібно не забувати про два напрями. По-перше, Україна має рухатися до виконання зазначених технічних показників (критеріїв). Для цього доведеться змінити величезну кількість законодавчих актів, і без цього не обійтися. По-друге, потрібно довести, що у судовій системі та у питанні прав людини ситуація в Україні змінюється на краще [4].

	№ глави	УКРАЇНА	МОЛДОВА	ГРУЗІЯ	ТУРЕЧЧИНА	СЕРБІЯ	П.МАКЕДОНИЈА	ЧОРНОГОРІЯ	АЛБАНИЯ	БОСНІЯ	КОСОВО
Загальний бал (без глави 23)		69	55	67	94	98	97	99,5	84,5	92	56
Засади розділи											
Судова система та основні права	23	n/a	n/a	n/a	1	2	2,5	3	2,5	2	n/a
Юстиція, свобода, безпека	24	2	2	2	3	2	3	3	2,5	2	1,5
Публічні закупівлі	5	2	1	2	3	3	3	3	3	2	2,5
Статистика	18	2	2	2	3	3	3	3	3	1	2
Фінансовий контроль	32	1	1	2	4	3	3	3	3	2	2
Внутрішній ринок											
Вільна торгівля товарами	1	3	2	2	4	3	3	3	2,5	1	2
Вільний рух робочої сили	2	1	1	1	1	3	1	2	2	2	2
Надання послуг та відкриття бізнесу	3	2	2	3	1	3	3	3	3	1	3
Вільний рух капіталу	4	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2
Корпоративне право	6	2	1	2	5	4	4	4	3	2	2
Інтелектуальна власність	7	1	2	2	4	4	3	4	2,5	3	2
Політика щодо конкуренції	8	2	2	1	2	3	3	3	2,5	2	2
Фінансові послуги	9	2	1	2	4	3	3	3	3	2	3
Захист споживачів та здоров'я	28	2	2	2	4	3	3	3	1	1	1
Конкурентність та інклюзивне зростання											
Інформаційне суспільство та медіа	10	3	2	2	2	3	3	3	3	1	2
Оподаткування	16	2	1	2	3	3	3	3	3	2	2
Економічна і монетарна політика	17	3	2	3	2	3	3	3	3	1	3
Соціальна політика і зайнятість	19	1	1	2	2	3	3	2	2	2	1
Підприємництво та виробництво	20	2	2	3	3	3	3	3,5	3	1	3
Наука та дослідження	25	3	3	3	5	4	4	4	2	2	1
Освіта та культура	26	2	2	3	3	4	3	4	3	1	1
Митний союз	29	4	2	3	4	4	4	3	3	2	3
Зелений порядок денний та стале сполучення											
Транспортна політика	14	2	2	2	3	4	3	3,5	2	2	1
Енергетика	15	4	2	2	3	3	3	4	3	1	2
Транс'європейські мережі	21	2	2	2	5	3	4	3,5	2	2	2
Довкілля та зміни клімату	27	1	1	1	2	2	2	2	2	1	1
Ресурси, сільське господарство та згуртованість											
Аграрна галузь та сільський розвиток	11	1	1	1	2	2	3	3	2	1	2
Харчова безпека, ветеринарія, фітосан.	12	3	2	2	2	3	4	3	2	2	2
Рибацтво	13	1	1	2	3	3	3	2	2,5	1	1
Реґіон. політика, структурні інструменти	22	2	1	1	2	3	3	3	3	1	1
Фінансові та бюджетні положення	33	1	1	1	2	2	1	2	2	1	n/a
Зовнішні зносини											
Зовнішні зносини	30	4	3	3	3	3	3	4	4	2	1
Міжнародна та безпекова політика	31	4	3	3	2	3	4	4	4	2	n/a

Джерело: звіти Єврокомісії щодо розширення

Позначки: 1 базовий рівень 2 є деяке наближення
3 середній рівень 4 добрий рівень
5 просунутий рівень наближення

Рис. 1. Оцінка країн-кандидатів до ЄС за технічними показниками [4]

З моменту прийняття Програми інтеграції України до Європейського Союзу ще у 2000 році Україна стала на шлях наближення до ЄС за всім спектром співробітництва, в тому числі «адаптації Україною в достатніх обсягах правових та нормативних стандартів ЄС – *acquis communautaire*» («надбання» або «доробок Співтовариств» – сукупність актів законодавства, політичних документів та практики їх застосування). Обсяг *acquis* оцінюють приблизно в 97 тис. сторінок Офіційного вісника Європейських Співтовариств (*Official Journal*) або близько 20 тис. актів.

До змісту *acquis* відносять усі установчі договори, вторинне законодавство ЄС, рішення Суду ЄС, загальні принципи і доктрини права ЄС, міжнародні угоди, «м'яке» (*soft law*) право ЄС.

Незважаючи, на те, що з 2000 року Україною багато було зроблено для досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire*, з урахуванням критеріїв, що висуваються ЄС до держав, які мають намір вступити до нього, Президентка ЄК Урсула фон Дер Ляен влітку 2022 року зазначила, що в Україні «має відбутися низка важливих реформ». Це реформа Конституційного суду; продовження судової реформи; антикорупційна реформа, включно з призначенням керівника спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП); боротьба з відмиванням коштів; втілення антиолігархічного закону; узгодження аудіовізуального законодавства з європейським; зміна законодавства про нацменшини. На початку березня 2023 року прем'єр-міністр України Денис Шмигаль заявив, що Україна виконала всі ці сім рекомендацій ЄС [5].

Вочевидь, що серед багатьох соціальних завдань, які стоять перед Україною на шляху до європейської інтеграції, одним із найбільш значущих є охорона прав, свобод та законних інтересів держав, соціальних груп, громадян та людей від злочинних посягань. Саме на сектор юстиції та безпеки, розвиток законодавства в цьому напрямку звернула увагу Європейська Комісія, приймаючи рішення щодо підтримки кандидатури України до вступу в ЄС ще влітку 2022 року.

Важливим є і процес апроксимації чинного законодавства до законодавства ЄС. Це прийняття, внесення змін чи скасування правових норм з метою наближення положень національного законодавства до положень актів законодавства іншої держави, групи держав або міжнародної спільноти загалом, в тому числі і кримінального.

У статусі країни-кандидата Україні важливим чинником буде і доступна фінансова допомога ЄС, яка надається у формі грантів, інвестицій та технічної допомоги. Це стане великим кроком уперед, порівняно з ситуацією 2014-2021 років, коли допомога ЄС Україні надавалася через макрофінансові механізми та інструменти Європейської політики сусідства – European Neighbourhood Policy (ENP) [6]. Сумарний бюджет ENP у 2014-2020 роках становив 15,5 млрд євро, що при врахуванні кількості країн-реципієнтів допомоги ЄС дає середньорічні обсяги допомоги в розрахунку на одну країну 139 млн євро.

Країни-кандидати на вступ до ЄС і потенційні кандидати користуються іншими програмами фінансової підтримки ЄС і мають різні вектори руху. Основним фондом фінансування таких програм є Інструмент допомоги перед вступом – Instrument for Pre-Accession (IPA). В основу інструменту IPA-III, який функціонуватиме до 2027 року, покладено принципи досягнення цілей політики та виконання фундаментальних вимог для набуття країнами-кандидатами членства у ЄС. Структура програми IPA-III на 2021-2027 роки відображає специфічні цілі її регуляторної системи та фокусується на пріоритетах процесу розширення ЄС за 5 тематичними напрямками (які називаються «вікнами» – windows) [6]:

1. Верховенство права, фундаментальні права людини і демократія;
2. Якісне управління, адаптація спільного законодавства ЄС – EU acqvis, стратегічні комунікації;
3. Зелений перехід і стійкі взаємозв'язки;
4. Конкурентоспроможність та інклюзивне економічне зростання;
5. Територіальне і транскордонне співробітництво.

Потрібно зазначити, що ЄК в своєму Комюніке від 18 травня 2022 року заявила, що планує свою майбутню діяльність з повоєнного відновлення України за такими 4 напрямками [6]:

1. Відбудова країни, особливо її інфраструктури, сфери охорони здоров'я, освіти, зруйнованого житла, а також формування її енергетичної та цифрової стійкості згідно з новітньою європейською політикою та стандартами;

2. Продовження модернізації держави та її інститутів для забезпечення якісного управління та поваги верховенства права, надання адміністративної підтримки та технічної допомоги, включаючи регіональний та місцевий рівень;

3. Впровадження регуляторного та структурного порядку денного з метою поглиблення економічної та соціальної інтеграції України та її людей з ЄС;

4. Підтримка відродження української економіки та суспільства через підвищення її економічної конкурентоспроможності, розширення зовнішньої торгівлі та стимулювання розвитку приватного сектору, а також забезпечення «зеленої» та цифрової трансформації економіки.

У листі, який у березні 2023 року з'явився у розпорядженні видання «Європейська правда» [7], опубліковано перші 139 підписів на підтримку України щодо вступу до ЄС найближчим часом. Відомі європейські політики, науковці та діячі культури направили спільне звернення до глав держав та урядів 27 країн ЄС із закликом розпочати переговори про вступ України до ЄС вже у червні 2023 року. І це є достатньо обнадійливим фактом успішного завершення багаторічних дискусій і роздумів українців щодо вступу в ЄС.

Список використаних джерел:

1. Горбачова А. (2022). Більшість українців «за» вступ до Євросоюзу та НАТО до 2030 року – опитування. URL : <https://www.unian.ua/society/bilshist-ukrajinciv-za-vstup-do-yevrosoyuzu-ta-nato-do-2030-roku-opituvannya-11985978.html> (дата звернення: 24.04.2023).
2. Прищепя Я. (2022). Більшість німців, нідерландців та французів підтримують вступ України до ЄС – опитування. URL: <https://suspilne.media/250571-bilsist-nimciv-niderlandciv-ta-francuziv-pidtrimuut-vstup-ukraini-do-es-opituvannya/> (дата звернення: 24.04.2023).
3. Про схвалення Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 року № 1155-р (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1155-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.04.2023).
4. Чи готова Україна до вступу в ЄС? Оцінка Брюсселя (Інфографіка). (2023). URL <https://texty.org.ua/fragments/108929/chy-hotova-ukrayina-do-vstupu-v-yes-ocinka-bryusselya-infohrafika> (дата звернення: 24.04.2023).
5. Минув рік: чи стала Україна ближче до ЄС. (2023). URL : <https://ua.korrespondent.net/articles/4568905-mynuv-rik-chy-stala-ukraina-blyzhche-does> (дата звернення: 24.04.2023).
6. Богдан Т. (2022). Статус кандидата на вступ до ЄС: економічні та фінансові переваги. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/28/688638> (дата звернення: 24.04.2023).
7. Європейські політики та лідери думок закликали ЄС розпочати у червні переговори про вступ України. (2023). URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/03/16/7158112/> (дата звернення: 24.04.2023).

Карамішев Дмитро Васильович,

*доктор державного управління, проф.,
професор кафедри медицини катастроф та військової медицини
Полтавського державного медичного університету,
м. Полтава, Україна*

Гордієнко Людмила Петрівна,

*кандидат медичних наук, доц.,
завідувач кафедри медицини катастроф та військової медицини
Полтавського державного медичного університету,
м. Полтава, Україна*

Литвиненко Микола Іванович,

*викладач кафедри медицини катастроф та військової медицини
Полтавського державного медичного університету,
підполковник медичної служби,
м. Полтава, Україна*

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СИСТЕМИ ЛІКУВАЛЬНО-ЕВАКУАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТІВ НАТО

Серед основних завдань функціонування та розвитку системи медичного забезпечення Збройних Сил України, які потребують вирішення, на особливу увагу заслуговує трансформація системи лікувально-евакуаційного забезпечення Збройних Сил України відповідно до міжнародних доктрин, настанов і протоколів, спрямованих на формування спроможної інтегрованої системи у співпраці та взаємодії з відповідними силами країн-членів НАТО в рамках стратегічного партнерства. Необхідність розв'язання відповідних завдань зумовлює потребу в послідовному та цілеспрямованому розвитку необхідних спроможностей.

У Постанові Кабінету Міністрів України № 910 «Про затвердження Воєнно-медичної доктрини України» [4] визначено сукупність принципів та єдиних організаційних вимог щодо медичної служби та організації медичного забезпечення Збройних Сил України. Вони передбачають впровадження комплексу заходів із стандартизації відповідно до стандартів, за якими здійснюється медичне забезпечення країн-членів НАТО.

Комплекс заходів з реформування військово-медичних структур та досягнення взаємосумісності з медичними службами країн-членів НАТО, забезпечується та реалізується на виконання Страте-

гії розвитку Медичних сил Збройних Сил України до 2035 року [8]. Спроможності стандартизації військово-медичного забезпечення у країнах НАТО узагальнені у спільних доктринах, міжнародних договорах, настановах та протоколах [9 - 12].

Медична доктрина країн-членів НАТО [11] передбачає функціонування інтегрованої системи медичного забезпечення, що включає заходи по первинному наданню медичної допомоги, лікуванню, евакуації та якнайшвидшому поверненню військовослужбовців у бойовий підрозділ. При цьому, інтегрована система медичного забезпечення у країнах-членах НАТО передбачає організацію спроможності стандартизації медичної допомоги на різних рівнях її надання, починаючи з допомоги на полі бою та завершуючи госпітальною допомогою та концентрацією ресурсів на відповідних рівнях.

Перехід до сучасних військово-медичних стандартів, прийнятих у країнах НАТО передбачає суттєві зміни у системі бойової і медико-тактичної підготовки особового складу Збройних Сил України, упорядкування переліку штатних посад особового складу, введення у військових підрозділах штатних посад: старших бойових медиків (рота), бойових медиків (взвод), бойових рятувальників (відділення), інших категорій військовослужбовців відповідно до міжнародної концепції *TCCC (Tactical Combat Casualty Care)*, міжнародних настанов різних рівнів та згідно з наказом Міністерства оборони України N 317 від 07 вересня 2020 року [2].

Для стандартизації рівнів надання медичної допомоги військовим в країнах НАТО, в залежності від обсягу та змісту, здійснюється розподіл медичної допомоги за *Role (role of care)* або «Ешелонами» («Рівнями надання медичної допомоги» відповідно до можливих спроможностей та наявних ресурсів). Відповідна чотирирівнева система дозволяє уніфікувати ресурсне медичне забезпечення відповідно до специфіки, складності та обсягів надання допомоги на кожному рівні для всіх країн членів-альянсу.

Міжнародна концепція *TCCC (Tactical Combat Casualty Care)* є золотим стандартом надання догоспітальної допомоги пораненим в умовах бойових дій. Вона реалізується на основі відповідних настанов, протоколів *TCCC (Tactical Combat Casualty Care)* та рекомендацій для армій країн – членів НАТО, а також алгоритмів щодо догоспітальної допомоги пораненим [12].

Принципи надання пораненим догоспітальної допомоги на основі *TCCC (Tactical Combat Casualty Care)* описані у спільній

медичній доктрині країн-союзників (англ. Allied Joint Doctrine for Medical Support) у членстві в НАТО [9] та знайшли відображення у спеціальних рекомендаціях [1, 12] і обумовлені також обмеженими можливостями військової медицини під час активних бойових дій. Особливістю цих настанов є алгоритмізація процесів прийняття рішень та дій під час надання допомоги пораненим, враховуючи наявність певних тактичних обмежень, пріоритетності.

Важливою складовою системи етапного лікування військовослужбовців Збройних Сил України є медична евакуація (MEDEVAC), що передбачає комплекс заходів щодо транспортування поранених і хворих на етапи медичної евакуації за призначенням для своєчасного і повного надання їм медичної допомоги. Вона також забезпечує умови для подальшого переміщення поранених і хворих у відповідності з бойовою та медико-тактичною ситуацією.

За сучасних умов, основою медичної евакуації (MEDEVAC) країн-членів НАТО та країн партнерів слугують єдині принципи, політики та підходи, а також способи і засоби, що визначає об'єднана союзна доктрина з медичної евакуації й відповідний стандарт NATO STANDARD AJMedP-2 (STANAG 2546 (MEDSTD) Allied joint medical doctrine for medical evacuation – AJMedP-2, IDT) [10]. Відповідно до стандартів медичного забезпечення у країнах-членах НАТО, лікувально-евакуаційне забезпечення та допомога пораненим в Збройних Силах України також регламентується на основі та з урахуванням адаптованих нормативних документів [3, 5 - 7].

Таким чином, організаційні засади системи лікувально-евакуаційного забезпечення поступово наближаються до міжнародних стандартів надання допомоги постраждалим під час бойових дій передусім за такими важливими ознаками як своєчасність, послідовність або етапність і пріоритетність.

Список використаної літератури:

1. Настанови ТССС для немедичного персоналу (англ.). НАЕМТ. серпень 2017. Архів оригіналу за 18 січня 2020. Процитовано 28.01.2018.
2. Перелік штатних посад рядового, сержантського і старшинського складу та відповідних їм військових звань і тарифних розрядів посад : наказ Міністерства оборони України від 07.09.2020 р. № 317.
3. Про внесення змін до Переліку органів військового управління, юрисдикція яких поширюється на всю територію України : наказ Міністерства оборони України від 10.12.2019 р. № 624.
4. Про затвердження Военно-медичної доктрини України : Постанова Кабінету Міністрів України від 31.10.2018 р. № 910. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/910-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 07.11.2022).

5. Про затвердження Керівництва з медичної евакуації у Збройних Силах України : наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 09.07.2018 р. № 258.

6. Про затвердження Настанови з медичного забезпечення Збройних Сил України на особливий період : наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 11.02.2019 р. № 60.

7. Про затвердження Стандарту екстренної медичної допомоги «Медичне сортування при масовому надходженні постраждалих на ранньому госпітальному етапі» : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24.02.2022 р. № 368. URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2022/03/2022_368_ms_.pdf (дата звернення: 05.11.2022).

8. Про затвердження Стратегії розвитку Медичних сил Збройних Сил України до 2025 року : наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 12.03.2020 р. № 100.

9. NATO STANDARD AJP-4.10. Allied joint doctrine for medical support. Edition C Version 1. 2019. 124 p. URL : https://www.coemed.org/files/stanags/01_AJP/AJP-4.10_EDC_V1_E_2228.pdf (Last accessed: 07.11.2022).

10. NATO STANDARD AJMedP-2 Allied joint medical doctrine for medical evacuation. Edition A Version 1 AUGUST 2018. 42 p. URL : https://www.coemed.org/files/stanags/02_AJMEDP/AJMedP-2_EDA_V1_E_2546.pdf (Last accessed: 07.11.2022).

11. NATO STANDARD AJMedP-8. Allied joint medical doctrine for military health care (MHC). Edition A Version 1. 2018. 38 p. URL : https://www.coemed.org/files/stanags/02_AJMEDP/AJMedP-8_EDA_V1_E_2598.pdf (Last accessed: 07.11.2022).

12. Tactical Combat Casualty Care (TCCC) Guidelines for Medical Personnel 15 December 2021. URL: <https://www.naemt.org> (Last accessed: 07.11.2022).

Козюра Ігор Валерійович,
доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри менеджменту
Полтавського університету економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна

МЕХАНІЗМИ МУНІЦИПАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Умови воєнного стану та повоєнного відновлення ставлять перед муніципальними органами влади низку складних завдань, які вимагають нових підходів та стратегій, використання ефективних механізмів та інструментів муніципального менеджменту, що покликані забезпечити відновлення та розвиток опорного регіону, як наприклад, Полтавська область, де окрім розроблення низки стратегій розвитку громад на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 14 жовтня 2022 р. № 1159 “Про затвердження Порядку

розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них” з метою створення на відповідній території, на місцевому рівні, якісного підґрунтя для раціонального просторового планування, відновлення і розвитку територій створено тимчасову робочу групу з розроблення проекту Програми комплексного відновлення території Полтавської області.

Стратегічне управління. Розроблення місцевими громадами й органами місцевої влади стратегій розвитку і стратегічного плану для відновлення та розвитку опорного регіону. Такі плани повинні враховувати потреби й пріоритети громадян, потенціал регіону та наявні ресурси. Моніторинг виконання стратегічних планів та оцінка результативності дозволить вчасно виявляти проблеми та коригувати дії.

Управління ресурсами. Умови воєнного стану та повоєнного відновлення зазвичай супроводжуються зниженням економічного потенціалу та обмеженими ресурсами. Муніципальні органи влади повинні ефективно управляти ресурсами, щоб забезпечити максимальний результат від використання обмежених ресурсів.

Управління кризовими ситуаціями. Також під час воєнного стану та післявоєнної відбудови можуть виникати інші кризові ситуації, такі як природні, техногенні катастрофи, епідемії тощо. На їх дієве подолання спрямовано розроблення та впровадження планів управління кризовими ситуаціями.

Взаємодія з громадськістю. Місцеві органи влади мають бути відкриті для співпраці з громадськістю та діалогу з нею. Це дозволить залучати місцевих жителів до роботи над стратегічними планами та ініціативами з відновлення та розвитку громади і регіону.

Інновації та цифрові технології. Використання інноваційних технологій та цифрових інструментів може допомогти органам влади в ефективному управлінні ресурсами та прискоренні процесу відновлення та розвитку регіону.

Партнерство та співпраця. Органи місцевого самоврядування здійснюють пошук партнерів серед державних та недержавних організацій, міжнародних організацій та міжнародних донорів, щоб спільно розвивати та відновлювати регіон.

Кадрове забезпечення. Умови воєнного стану та повоєнного відновлення можуть супроводжуватися зменшенням кадрового потенціалу місцевого самоврядування. Тому органи місцевого самоврядування повинні забезпечити ефективне управління кадрами та розвивати стратегії залучення та утримання кваліфікованих кадрів.

Фінансове планування та управління. Органи місцевого самоврядування покликані розробляти та виконувати місцеві бюджети, фінансові плани, що дозволять ефективно управляти ресурсами та забезпечити фінансову стійкість в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Таким чином, в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення муніципальні органи влади повинні використовувати комплексний підхід та застосовувати різноманітні механізми та інструменти муніципального менеджменту для успішної реалізації проектів з відновлення та розвитку регіону. Це включає розроблення стратегічних планів, залучення місцевих жителів до управління регіоном, використання інноваційних технологій та цифрових інструментів, партнерство та співпрацю, кадрове забезпечення та ефективне фінансове планування та управління. Застосування цих механізмів та інструментів допоможе муніципальним органам влади ефективно управляти ресурсами та забезпечити відновлення та розвиток опорного регіону.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах війни та післявоєнної відбудови України: матеріали доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнарод. участю (м. Тернопіль, 31 травня 2022 р.) Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 572 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/44954/1/ZBIRNIK_31_05_2022.pdf
2. Місцеве самоврядування та територіальна організація влади (в контексті широкомасштабного російського вторгнення): аналітичний звіт; всеукраїнське соціологічне дослідження КМІС, Рада Європи 2022. Жовтень-листопад. 114 с. URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/Sociology_lsg_2022.pdf
3. Післявоєнне відновлення громад в Україні Кращі практики місцевого самоврядування. Київ: Асоціація міст України, 2022. 50 с. URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/krashchi_praktyky_2022_fin_1.pdf
4. Розпорядження начальника Полтавської обласної військової адміністрації “Про розроблення Програми комплексного відновлення територій Полтавської області” від 12.04.2023 р. № 206. URL: <https://www.adm-pl.gov.ua/sites/default/files/206-2023.pdf>
5. Сторонянська І., Патинська Х., Дуб А. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах. Антикризові інструменти у воєнний і післявоєнний період: посібник для органів місцевого самоврядування. Львів: Проект USAID «ГОБЕРЛА», 2023. 71 с. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/838/LED.pdf>
6. Чикаренко І. А., Маматова Т. В. Розширення предметної сфери муніципального менеджменту. *Аспекти публічного управління*. 2019. Т. 7. № 1. С. 54-61. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/download/481/471/>

Dr Mariusz Kotulski

кафедра адміністративного права, факультет права та адміністрації
Ягеллонський університет у Кракові,
Краків, Польща

ФОРМА ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТА В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ПОЛЬЩІ

Науково-технічний прогрес, що відбувається за останні тридцять років, вплинув не лише на зміни в суспільному житті, а й на функціонуванні державного управління. Маючи технічні можливості та знання для їх використання, сучасне суспільство інтенсивно здобуває та обробляє інформацію. Отже, «інформаційне суспільство»¹ є краще поінформованою та освіченою, а отже, готовою використовувати технологічні досягнення та ефективно досягати своїх цілей. Оскільки функціонування в кіберпросторі є однією з дедалі важливіших сфер життя інформаційного суспільства, державне управління не може її ігнорувати. Як наслідок, це створює нові виклики для державного управління. Отже, якщо державне управління не буде запроваджувати нові послуги та процедури, засновані на останніх технічних досягненнях, та ефективно їх використовувати, воно не тільки не буде дружнім до громадянина, а й саме стане перешкодою для подальшого розвитку та побудови інформаційного суспільства, а в певному сенсі й громадянський². Управління, яке не реагує на потреби та виклики сьогодення, не виконує повною мірою свої основні функції, що призводить у крайніх випадках до

¹ Термін був використаний ще в 1963 році японцем Тадао Умесамом.

² «Доступ до публічної інформації є *conditio sine qua non* сучасної демократії та громадянського суспільства. (...) Загальний і широкий доступ до публічної інформації є необхідною умовою існування громадянського суспільства, а відтак – реалізації демократичних засад функціонування публічної влади в польській правовій державі. Доступ до публічної інформації є, з одного боку, умовою свідомої участі громадян у прийнятті владних рішень (...), а з іншого – дає змогу громадянам ефективно контролювати дії органів державної влади» – вважає Конституційний трибунал від 15 жовтня 2009 р. К 26/08, ОТК-А 2009, пп 9, poz. 135. Лише тоді, коли громадяни будуть забезпечені повною інформацією про діяльність державного управління, відповідальність осіб, які виконують державні функції, перед суспільством – сувереном – стане реальною. Реалізувати цей принцип можна не лише шляхом розміщення відповідної інформації на веб-сайтах, а й шляхом індивідуальних запитів та відповідей на них електронною поштою або шляхом заповнення форм, розміщених на вебсайтах відповідних суб'єктів.

колапсу у функціонуванні держави (відставання та дефіцит: інформаційний, ухвалення рішень, реєстраційний, фінансовий, тощо).

Водночас розвиток електроніки та інформаційних технологій «стимулює цілий комплекс вирішення численних проблем публічного врядування та управління органами державного управління»³. Використання нових інформаційно-технологічних технологій має сприяти оптимізації та кращому виконанню адміністрацією існуючих завдань, у тому числі у сфері юрисдикції.

Форма електронного документа в даний час є формою правових операцій, пов'язаних із суспільним попитом на широкий і швидкий доступ до інформації, в тому числі інформації правового характеру, використання адміністративних послуг, а також спілкування з нею.⁴

Основним нормативно-правовим актом, що регулює питання, пов'язані з електронним документом, є Закон від 17 лютого 2005 р. «Про комп'ютеризацію діяльності суб'єктів, які виконують державні завдання» (Закон. вісник від 2023 р., положення 57).

Відповідно до визначення, що міститься у ст. 3 п. 2 цитованого закону електронний документ — це набір даних, що становить окреме семантичне ціле, організоване у певну внутрішню структуру та зберігається на ІТ-носії даних, який є матеріалом або пристроєм, що використовується для запису, зберігання та зчитування. дані в цифровому вигляді.

Вищезазначений акт широко визначає державні установи, які зобов'язані виконувати державні завдання за допомогою систем ІКТ. Зокрема, слід звернути увагу на: публікацію загальноприйнятих нормативних актів, ведення реєстрів, діловодство та адміністративне провадження в окремих справах.

І. Широка доступність змісту загальноприйнятого права є важливим елементом функціонування правової держави. Безумовно, доступність загальноприйнятого права у формі електронного документа, доступ до якого доступний у будь-який час, значно вища, ніж у випадку письмової версії. Сьогодні письмова форма офіційних журналів майже повністю втратила своє основне функціональне значення як джерела інформації про норми загальноприйнятого

³ M. Berdel-Dudzińska, *Konteksty przestrzeni* (w:) *Przestrzeń i nieruchomości jako przedmiot prawa administracyjnego*. *Publiczne prawo rzeczowe*, red. I. Skrzydło-Niżnik, Warszawa 2012, s. 434.

⁴ Див. M. Kotulski, *Administracja w cyberprzestrzeni*, w: *Przestrzeń w prawie administracyjnym*, pod red. J. Zimmermanna, Warszawa 2013, s.299.

права. До цього додалася складність реконструкції поточного формулювання положення в результаті його послідовних змін.

Отже, з метою підвищення читабельності та прозорості процесу оприлюднення та розширення доступності правових актів, з 1 січня 2012 року, з набранням чинності Законом від 4 березня 2011 р. про внесення змін до Закону про оприлюднення нормативних актів та деяких інших правових актів та деяких інших актів (Вісник законів за 2011 р., № 117, поз. 676), у Польщі було запроваджено обов'язок публікації нормативних та інших правових актів, які підлягають оприлюдненню, у формі електронного документа. Як наслідок, офіційні журнали видаються в електронній формі, а орган, що їх видає, підтримує окремий веб-сайт для кожного офіційного журналу, що публікується в електронній формі. Підставою для оприлюднення нормативного або іншого правового акта є акт у формі електронного документа, який має захищений електронний підпис, органом, уповноваженим видавати акт у розумінні Закону від 18 вересня 2001 року про електронний підпис (журн. Закони 2013 р., п. 262), підтверджені кваліфікованим сертифікатом. Оскільки інколи польське законодавство також вимагає опублікування рішень судів і Конституційного трибуналу в такий спосіб, підставою для оголошення рішення є його копія у вигляді електронного документа, який містить сертифікат відповідності оригіналу та прикріплений особою, уповноваженою на виготовлення копії судового рішення із захищеним електронним підписом, а також копії цього рішення в паперовому вигляді. У випадку судового рішення засвідчення відповідності оригіналу, згаданому вище, також включає зазначення органу та імена та прізвища членів судової колегії, які винесли та підписали рішення, а також примітку про те, що окрему думку подано даним суддею, у разі наявності такої думки. Зазначені правила застосовуються відповідно до правових актів щодо дійсності виборів Президента Республіки Польща, виборів до Сейму та Сенату, виборів до Європейського Парламенту та дійсності національного референдуму, в тому числі референдуму про затвердження внесення змін до Конституції та оголошення ДВК і територіальні протоколи комісії з референдуму. У разі оприлюднення нормативного чи іншого правового акта у формі електронного документа віза органу, що видає офіційний вісник, видана під час надсилання акта для опублікування, має бути забезпечена захищеним електронним підписом. орган, що видає офіційний журнал.

Зазначені рішення передбачають регулювання дати опублікування акта, якою є день його оприлюднення в електронній формі

на вебсайті органу, що видає офіційний вісник. Для забезпечення достовірності щодо дати оприлюднення акта в шапці сторінки про- ставляється дата оприлюднення акта в електронному вигляді.

Реалізуючи припущення щодо максимально широкого доступу до джерел правових актів, ст. 26 та у ст. 28а Закону від 20 липня про оприлюднення нормативних актів та деяких інших правових актів (Законодавчий вісник 2019 року, пункт 1461), обов'язок переглядати та безкоштовно завантажувати у вигляді електронного документа За- конодавчий вісник та Монітор Польщі або нормативні та інші акти, які містяться в ньому, правові акти, в тому числі судові рішення, на веб-сайтах Урядового центру законодавства, а інші офіційні вісники та збірники місцевих правових актів, встановлених повітом чи гмі- ною, або нормативні акти та інші правові акти, що містять доступні для перегляду та безкоштовного завантаження у вигляді електро- нного документа на веб-сайтах органів, що видають ці журнали та збірники. Крім того, органи місцевого самоврядування та органи міс- цевого самоврядування зобов'язані безоплатно оформляти «Вісник законів» і «Польський монітор» або нормативні та інші правові акти, що містяться в ньому, у тому числі ухвали: 1) для перегляду та заван- таження у вигляді електронного документа; 2) в електронній формі для загального ознайомлення в робочий час установ, що обслугову- ють ці органи, у відведеному для цього та загальнодоступному місці.

Через широку сферу дії місцевого законодавства – на рівні гміни та повіту – було введено обов'язок для старости (у випадку повіту) та мера (мер, президент міста – у випадку гміни) вести елек- тронний збірник таких нормативно-правових актів.

II. Використання форми електронного документа в рамках ді- яльності державного управління також пов'язане з питанням веден- ня публічних реєстрів та забезпечення доступу до даних з реєстру. Відповідно до ст. 14 сек. 1 Закону про комп'ютеризацію державна установа, яка веде публічний реєстр, зобов'язана вести цей реєстр у спосіб, який забезпечує дотримання мінімальних вимог до систем ІКТ, у яких цей реєстр працює з використанням систем ІКТ. Тоді як зі ст. 14 розділу 2 Закону про комп'ютеризацію свідчить, що органи державного управління зобов'язані вести публічні реєстри в електро- нному вигляді. Законодавець також сформулював загальну вимогу щодо обміну інформацією в електронній формі, відповідно до якої державний суб'єкт, який веде публічний реєстр, зобов'язаний вести цей реєстр відповідно до мінімальних вимог до публічних реєстрів та обміну інформацією в електронному вигляді. Публічна установа та-

кож зобов'язана забезпечити надання інформації до цього реєстру та обмін інформацією з цього реєстру електронними засобами, якщо цей реєстр працює з використанням систем ІКТ. Вимога щодо забезпечення мінімальних вимог до публічних реєстрів та обміну інформацією в електронній формі означає набір інформаційних ознак, включаючи ідентифікатори та відповідні характеристики структурних елементів передачі інформації, таких як зміст поля даних, що використовуються для забезпечення узгодженості ведення публічних реєстрів та обмін інформацією в електронному вигляді з публічними суб'єктами.

Суб'єкт ведення публічного реєстру надає публічному суб'єкту або суб'єкту, який не є публічним суб'єктом, який виконує публічні завдання, безоплатний доступ до даних, зібраних у реєстрі, в обсязі, необхідному для виконання цих завдань. Дані мають бути доступні за допомогою засобів електронного зв'язку та можуть використовуватися лише для виконання публічних завдань.

III. Використання електронного документа в діяльності органів державного управління є основою для принципових змін у сфері регулювання діловодства, яке здійснюється в рамках діяльності адміністративного апарату як організаційної одиниці, яка допомагає органу державного управління у здійсненні своїх завдань. Діловодство може здійснюватися в традиційній системі або в ІКТ-системі електронного документообігу, що забезпечує ведення діловодства, документування перебігу розгляду справ та збирання та створення електронних документів (далі – система ЕЗД). У системі ЕЗД вся діловодна діяльність та її документальне оформлення здійснюються в межах системи, зокрема: 1) ведення журналу обліку вхідних і вихідних відправлень та описів справ; 2) виконання доручень; 3) здійснювати приймання, зокрема шляхом підписання електронних документів відповідним електронним підписом, якщо окремими нормативно-правовими актами визначено, яким видом електронного підпису, наведеним у нормативно-правових актах про електронний підпис, є необхідний для підписання даного листа; 4) ведення інших необхідних реєстрів або записів, які можуть бути реалізовані в системі ЕЗД, за винятком реєстрів або записів, що зберігаються в системах ІКТ, крім ЕЗД, призначених для розгляду конкретних типів справ; 5) збирає всі електронні документи, віднесені до відповідних справ, що мають відношення до документування перебігу ведення та вирішення цих справ.

Прийняття та доручення, здійснені в системі ЕЗД, підтверджуються електронним підписом у спосіб, що полягає в долученні або логічному зв'язку даних, що ідентифікують ім'я, прізвище та посаду особи, яка виконує цю діяльність у системі ЕЗД, до прийнятого

або призначеного вмісту разом із зазначенням дата здійснення цієї діяльності.

Відділення реєструє вхідні відправлення та видає підтвердження про отримання на вимогу особи, яка подає відправлення. Реєстрація вхідних відправлень у системі ЕЗД полягає в присвоєнні кожному такому відправленню певного набору метаданих, що описують відправлення. Призначення може бути виконано автоматично. Метадані, що описують вхідне відправлення, можуть бути доповнені під час обробки справи. Кожне відправлення отримує в системі ЕЗД ідентифікатор, який автоматично є унікальним у всій сукупності вхідних відправлень, визначений як номер з реєстру вхідних відправлень, що ведеться за даний календарний рік.

IV. Нарешті, слід зазначити, що індивідуальні адміністративні справи можуть розглядатися в адміністративному судочинстві.

У цьому контексті слід звернути увагу на зміни, внесені до Кодексу адміністративного судочинства. Відповідно до ст. 14 § 1a Кодексу адміністративного судочинства справи можуть провадитися за двома рівноцінними формами адміністративної діяльності, тобто: паперовою формою або електронною формою документа. Крім того, законодавець не розмежував процесуального значення зазначених форм. Таким чином, форма електронного документа залишається рівноцінною альтернативною категорією форми процесуальних дій по відношенню до письмової форми.⁵ Право вибору способу спілкування з адміністративним органом залежало від волі сторони чи іншого учасника процесу. Ця особа має два типи прав: право використовувати форму електронного документа проти адміністративного органу без необхідності отримання попередньої згоди органу з цього приводу та право вирішувати, чи може орган надавати процесуальні документи в форма електронного документа. Слід також зазначити, що передбачено Кодексом адміністративного судочинства у ст. 14 § 1b, можливість врегулювання питань за допомогою листів, що генеруються автоматично та мають кваліфіковану електронну печатку органу публічної адміністрації. Питання такого способу врегулювання справ нині є предметом дискусії в доктрині⁶.

⁵ Див. більше M. Jachowicz, M. Kotulski, *Forma dokumentu elektronicznego w działalności administracji publicznej*, Warszawa 2012.

⁶ Див. M. Wilbrandt-Gotowicz, *Zasada efektywnej ochrony sądowej na tle zjawisk europeizacji, automatyzacji i pragmatyzacji jurysdykcji administracyjnej*, s.249 oraz F. Geburczyk, *Aspekty prawne w pełni zautomatyzowanego wydawania decyzji administracyjnych. Doświadczenia Francji i Niemiec*, s. 277, w: *Kierunki rozwoju jurysdykcji administracyjnej*, pod red. M. Szewczyka, L. Staniszweskiej, M. Krusia, Warszawa 2022

Форма електронного документа є специфічною технічною формою процесуальної дії, а тому потребує належного врегулювання щодо офіційного підтвердження отримання такого листа. Це робиться або через офіційне підтвердження подання, яке видається автоматично, коли документ надходить до електронної скриньки державного органу, або через офіційне підтвердження про доставку, яке потребує дати отримання та електронного підпису одержувача. Водночас формалізовано спосіб подання заяви про порушення адміністративного провадження чи оскарження адміністративного рішення. Якщо кілька років тому це можна було зробити також шляхом подання на електронну адресу органу влади⁷, то зараз заявки, зареєстровані в електронній формі, подаються лише на адресу електронної служби або через обліковий запис в системі ІКТ органу державного управління. (ч. 1 ст. 63 Кодексу адміністративного судочинства). Нарешті, орган влади зобов'язаний надати стороні доступ до матеріалів справи у своїй ІКТ-системі після її автентифікації (стаття 73 § 3 Кодексу адміністративного судочинства)⁸.

Запровадження державними установами форми електронного документа дає змогу підвищити ефективність роботи адміністрації та надати можливість розглядати питання з будь-якого місця, без необхідності особистого візиту до місцезнаходження органу влади. Таким чином, розвиток електронного адміністрування пов'язаний із прагненням удосконалити роботу офісів шляхом використання інформаційно-телекомунікаційних технологій⁹. Безумовно, переваги функціонування адміністрації в кіберпросторі слід усвідомлювати не лише у внутрішній сфері (для адміністрації), а й у зовнішній (для адресатів діяльності адміністрації, тобто користувачів електронних послуг).

⁷ Якщо такий документ не мав електронного підпису, його необхідно було роздрукувати, а потім підписати власноручним підписом – див. постановою ВАСУ від 24.07.2008р., sygn. I OPP 25/08.

⁸ Див. більше D.J. Kościuk, *Zdalny dostęp do akt sprawy administracyjnej*, w: Kierunki rozwoju jurysdykcji administracyjnej, pod red. M. Szewczyka, L. Staniszweskiej, M. Kruscia, Warszawa 2022, s.297.

⁹ Цей аспект підкреслюється визначенням ОЕСР, згідно з яким електронний уряд (*e-government*) – це використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ – *information and communication technologies*) як інструментів для покращення роботи офісів (органів влади). Див. *The e-government imperative: main findings* (w:) OECD Observer 2003, s. 1, Див. також M. Paszkowska, *Rola Internetu w działalności samorządu terytorialnego* (w:) *Nowe kierunki działań administracji publicznej w Polsce i Unii Europejskiej*, Warszawa 2009, s. 438–451.

Куц Юрій Олексійович,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри публічного управління та державної служби
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ІНВАЙРОНМЕНТАЛІЗМ ЯК ЕЛЕМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ

Військова агресія РФ проти суверенної України, методи ведення війни агресором призводять до величезних жертв та втрат на нашій території, наносять тяжкі негативні наслідки інфраструктурі та навколишньому середовищу. Долати наслідки прийдеться державі та територіальним громадам, де зосереджується більшість ресурсного потенціалу.

Інвайронменталізм (можна зустріти «енвайронменталізм» [1]) – термін, похідний від англійського «environment» – «навколишнє середовище» все частіше зустрічається в україномовних виданнях. Поки що здебільшого на шпальтах науково-популярних видань. Але все частіше його можна зустріти у науковому обігу. З'явилася навіть наука, яка йменується «інвайронменталістика», що вивчає ті аспекти екології, економіки, політології, освіти, технології, які визначають сучасний стан і віддалене майбутнє навколишнього середовища й її предметом є: економіка, процес відновлення фізичних і соціальних потенцій людини, здоров'я, доброзичливий, повноцінний спосіб життя людини в незабрудненому й неагресивному середовищі, перебудова національної і глобальної економічних систем та створення стійкої прогресуючої світової економіки, відновлення порушених балансів у енергетиці, сировинних ресурсах, продовольстві, на транспорті, у демографії, торгівлі, піднесення їх на новий рівень, поширення найновітніших технологій із розвинутих країн у «треті» країни заради вирівнювання рівня та якості життя окремих держав і окремих верств населення [3].

Інвайронменталізм Філософський енциклопедичний словник визначає як сучасна ідеологічна орієнтація, спрямована на збере-

ження навколишнього середовища, на поліпшення умов існування соціуму і прийнятне розв'язання складної сукупності екологічних проблем [2, с. 239].

Корпоративна соціальна відповідальність, як концепція, згідно з якою компанії інтегрують соціальні та екологічні питання у свою комерційну діяльність та взаємодію із заінтересованими сторонами на добровільній основі [4], може бути застосована в механізмах розвитку територіальної громади. Розвиток концепції корпоративної соціальної відповідальності можливий за умови підтримки та роз'яснення зацікавленими у цьому структурами основних її постулатів на макрорівні та мікрорівні. Такими структурами, вважає Л. І. Швець, виступають інститути соціального партнерства, які включають міжнародні та регіональні організації, об'єднання, асоціації, а також державу в особі уряду та владних структур, сам бізнес [6].

Категорія “територіальна громада” характеризується різними підходами та кваліфікуючими ознаками як у в роботах науковців, так і в чинному законодавстві. Діюча Конституція України та Закон “Про місцеве самоврядування в Україні” під територіальною громадою розуміють сукупність жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

До основних ознак територіальної громади відносять:

територіальна – спільне проживання осіб (жителів), котрі входять у громаду на певній території, в межах певної адміністративно-територіальної одиниці;

інтегративна – територіальна громада виникає на основі об'єднання всіх жителів, що проживають на певній території незалежно від того, чи є вони громадянами даної держави, тобто членами територіальної громади можуть бути громадяни даної держави, а також іноземні громадяни, особи без громадянства;

інтелектуальна – в основі конституювання територіальної громади лежать спільні інтереси жителів, які мають специфічний характер і виявляються у вигляді широкого спектра виникаючих між ними системних індивідуально-територіальних зв'язків;

майнова – територіальна громада є суб'єктом права комунальної власності;

фіскальна – члени територіальної громади є платниками місцевих податків і зборів [5, с. 10–11].

У поствоєнний період відбудови України до цих ознак пропонується додати інвайронменталістську, як елемент соціальної відповідальності територіальної громади в межах відповідної території, що може призвести до подальших наукових пошуків в даному напрямку.

Список використаних джерел:

1. Енвайронменталізм. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Інвайронменталізм. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абріс. 2002. 239 с.
3. Ситник К. Проблеми сталого розвитку в усьому світі і в Україні. URL: <http://ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=581>
4. Соціальна відповідальність бізнесу. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
5. Територіальна громада: знаннєвість, дієвість: монографія / Ю. О. Куц, В. М. Сінченко, В. В. Мамонова, С. В. Газарян; за заг. ред. Ю. О. Куца. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2011. 340 с.
6. Швець Л. І. Міжнародні норми корпоративної соціальної відповідальності. URL: <http://www.eapk.org.ua/contents/2018/07/74>

Лозинська Тамара Миколаївна,

*доктор наук з державного управління, проф.,
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавського державного аграрного університету,
м. Полтава, Україна*

ДОСВІД ВІДНОВЛЕННЯ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Війна Російської Федерації проти України, повномасштабний формат якої почався 24.02. 2022, стала тригером поглиблення регіональних диспропорцій. Особливо складні умови життєзабезпечення населення складаються в територіальних громадах (ТГ) тих регіонів, які були окуповані, знаходяться на лінії фронту або в прикордонні. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України періодично оновлює перелік територіальних громад, розташованих у районах проведення воєнних) дій, або тих, які перебувають у тимчасовій окупації. На 10.03.2023 до цього переліку включені ТГ дев'яти областей (Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська) [1], населення яких перебуває в складних гуманітарних умовах і потребує допомоги.

Частина громад Харківської, Сумської, Чернігівської, Миколаївської, Київської областей уже деокуповані, але зазнали масштабних руйнувань, що унеможливорює масове повернення населення. Наприклад, такою є Граківська сільська ТГ Чутувівського району, яка зазнала близько 60% руйнувань і залишається однією із найбільш замінованих в Харківській області. Велика кількість прикордонних населених пунктів Дергачівського району Харківської області зруйновані на 90 і більше відсотків (Циркуни, Цупівка, Прудянка, Одноробівка та ін.).

Одним із найбільш постраждалих міст Сумської області є м. Тростянець, яке було звільнено 26.03.2022 р. За попередньої оцінкою загальна вартість відбудови пошкоджених будівель у місті перевищує \$104 млн., але, не зважаючи на це, Тростянецька ТГ прихистила майже 1400 громадян із Харківської, Донецької областей, та громад Сумщини, які втратили житло повністю чи частково. За офіційною статистикою в Україні статус внутрішньо переміщених осіб (ВПО) отримало близько 4,8 млн осіб [2]. Наслідки останніх воєн у Сербії, Сирії чи Афганістані показують, що чим тривалішими є воєнні дії, тим менше людей повертається у місця свого минулого проживання. Тож слід очікувати, що система розселення в Україні зазнає суттєвих змін, які мають бути враховані у процесі повоєнного відновлення населених пунктів.

У цьому зв'язку велика роль покладається на місцеве самоврядування, яке в багатьох випадках продемонструвало під час війни свою здатність забезпечувати стійкість громад. Міський голова Тростянця Ю. Бова наголошує, що децентралізація в Україні дала можливість самоврядуванню отримати реальні повноваження, підкріплені грошима, і можливість самостійно вирішувати справи в громаді. У Тростянці швидко зрозуміли, яке значення для громади має залучення нових мешканців, для проживання яких виділено гуртожиток, будинок культури, комунальні будинки, окремі приміщення в старостинських округах. У громаді також планують звести модульне містечко на території колишньої спортивної бази «Нескучне».

Приклад міської ради Тростянецької ТГ, яка відразу після звільнення розвинула активну діяльність щодо відбудови населених пунктів, є показовим у сенсі забезпечення результативності стратегічного планування, налагодження публічної комунікації, згуртованості населення та знаходження додаткових джерел фінансування. У громаді, наприклад, за участі волонтерів уже розробле-

на довгострокова стратегія просторового планування, презентацію якої у квітні 2023 р. провели експерти з CES clean energy solutions, iC Ukraine та tbw research, а також Йозеф Люгер, Ханнес Хорват, Петера Блашке та Мадіс Меддісон [3]. Щоб знайти необхідні для реалізації стратегії кошти, місто тісно співпрацює з міжнародними організаціями, зокрема з фондом ООН, «U-LEAD з Європою» тощо. Програма U-LEAD упродовж квітня-червня 2022 року надавала гуманітарну допомогу усім громадам України, що зазнали руйнувань. Так, громади, які прийняли велику кількість переселенців, отримали намети, ліжка, спальні мішки та інші, вкрай необхідні для життєзабезпечення внутрішньо переміщених осіб, засоби. Програма також сприяє активізації налагодження міжнародного партнерства між українськими громадами та муніципалітетами країн ЄС, що спрощує отримання гуманітарної допомоги та розширює перспективи розроблення спільних проєктів у подальшому.

Якщо вести мову про Тростянецьку ТГ, то наведені приклади прийняття і реалізації рішень щодо відбудови громади після її деокупації не є фрагментарними, вони пов'язані між собою логікою досягнення стратегічних цілей. Звернемо увагу на такі складові процесу стратегічного управління, як люди, економіка, безпека, бюджет, взаємодія і рівень життя. Як відмічають А. Ткачук і Ю. Третяк «Розвиток держави залежить від різних чинників, але ключовими є суверенітет на своїй території, кількість та структура населення, наявність та спроможність національної економіки, інфраструктура, що з'єднує державу» [4]. Тож одним із головних завдань міської ради стало створення умов для інтеграції ВПО у життя територіальної громади», яке реалізується за підтримки U-LEAD. Саме через призму необхідності реалізації цього завдання у громаді приймалися рішення про господарське використання земельних ділянок, які перебували у державній власності і були передані до комунальної власності ТГ у ході проведення реформи місцевого самоврядування. Тут ще раз доречно навести думку авторитетних експертів з місцевого самоврядування: «Відбудові в першу чергу підлягають підприємства харчової промисловості, які працюють на внутрішній ринок, а також високотехнологічні та оборонні» [4]. Алгоритм виконання завдання був таким:

- Тростянецька ТГ розробила проєкт на залучення коштів щодо наукового обґрунтування використання земель;

- для виконання проєкту було знайдено партнера – Польський центр міжнародної допомоги (Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej), який надає кошти для виконання запланованих робіт;

– Полтавський державний аграрний університет отримав пропозицію провести попередню експертизу проектних робіт;

– проведено робочу зустріч усіх учасників проекту: представників **відділу економічного розвитку, залучення інвестицій та міжнародної діяльності Тростянецької міської ради, представників** Польський центр міжнародної допомоги і представників Полтавського державного університету;

– протягом 1,5 місяця співробітниками кафедр ПДАУ (рослинництва; селекції, насінництва і генетики; землеробства і агрохімії; публічного управління та адміністрування; підприємництва і права) були проведені роботи з рекогносцирувального огляду ділянок, відбору і аналізу зразків ґрунту, розробки методичних рекомендацій щодо подальшого використання ділянок і складання бізнес-планів вирощування плодових (яблук, груш, слив); ягідних; енергетичних культур.

Рекомендації, які були надані керівництву Тростянецької ТГ, враховували вимогу мати наслідком реалізації проекту не лише економічний, а в першу чергу, соціальний ефект. Тому при підборі культур зверталася увага на створення робочих місць, можливість розвитку місцевого бізнесу, згладжування сезонності зайнятості, зміну ландшафтів і екологізацію території тощо. У загальному вигляді стратегічні підходи керівного складу Тростянецької міської ради можна звести до декількох принципових положень:

1. Пріоритетом при прийнятті будь-яких рішень виступають реальні потреби населення, включно з ВПО, що постраждали внаслідок війни.

2. Розроблення планів, програм, проєктів здійснюється на основі тісної комунікації органу місцевого самоврядування (ОМС) з органами державної влади, закладами вищої освіти, неурядовими зарубіжними та вітчизняними інститутами, а також за участі начальників відділів апарату міської ради, начальників окремих структурних підрозділів, керівників комунальних підприємств, сільських старост, керівників закладів освіти, представників громадськості, що дозволяє врахувати правові, наукові, гуманітарні, психологічні та інші аспекти місцевого розвитку у повоєнний період.

3. Розроблення та реалізація місцевих програми або коригування вже існуючих враховує не лише можливості, а й необхідність релокації бізнесу із зон, охоплених війною, працевлаштування ВПО, підтримки підприємств, які беруть на роботу ВПО, що забезпечує як соціальну інклюзію цих людей, так і зростання трудового потенціалу громади та місцевого ринку.

4. В основу відновлення населених пунктів територіальної громади покладаються нові урбаністичні підходи, стандарти сталого містобудування, дотримання яких дозволить створити привабливе середовище – зручне, комфортне, безпечне для життя для життя його мешканців та гостей.

5. Розроблення заходів з відновлення громади переслідує ще одну стратегічну мету – повернення назад мешканців з дітьми, що виїхали під час окупації за межі громади, створення умов для всебічного розвитку дітей з тим, щоб вони залишалися жити, створювати сім'ї і працювати в громаді. Тобто, є усвідомлення глибокої демографічної кризи в Україні і наміри щодо її подолання.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Змін до Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією: Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 09.03.2023 №84. URL: https://docs.dtkk.ua/doc/z0424-23?_ga=2.160755060.830507471.1682779527-1558891515.1611686199 (дата звернення 23.04.2023).
2. Офіційний сайт Української Гельсінської спілки з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/chy-vrakhovuiut-mistsevi-prohramy-interesy-pereselentsiv-analytika-na-prikladi-p-iaty-mist/> (дата звернення 23.04.2023).
3. Скакун С. Презентовано мастерплан розвитку Тростянецької громади. URL: <http://dancor.sumy.ua/news/newsline/455192> (дата звернення 24.04.2023).
4. Ткачук А., Третяк Ю. Про відновлення та регіональний розвиток після війни. URL: <https://www.csi.org.ua/news/pro-vidnovlennya-ta-regionalnyj-rozvytok-pislya-vijny/> (дата звернення 24.04.2023).

Мамонова Валентина Василівна,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри менеджменту і публічного адміністрування
Харківського національного університету міського господарства
імені О.М. Бекетова,
м. Харків, Україна*

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ДИСПРОПОРЦІЙ

Провідна роль в реалізації управління державою належить організації системи органів управління та їх діяльності стосовно забезпечення життєдіяльності суспільства в цілому та його безпеки,

що є природним, оскільки організація є однією з основних функцій загального менеджменту, поряд з плануванням, мотивацією і контролем.

Організаційно-правове забезпечення управління в державі формує інституціональне та інституційне середовище. Навколо понять «інститут» та «інституція» вже багато років точаться дискусії – одні науковці вважають їх синонімами, інші відзначають змістовну відмінність, треті схилиються до некоректності перекладу цих термінів з англійської. Авторська позиція – «інститут» та «інституція» є різними за змістовною сутністю поняттями: інститут відображає організаційну форму суб'єкта управління, а інституція уявляє собою правові засади діяльності органів управління. Виходячи з цього, інституціональне середовище публічного управління в Україні представлено підсистемами державного управління та місцевого самоврядування, а також структурами громадського управління та бізнес-структурами, що мають можливість брати участь у прийнятті управлінських рішень стосовно функціонування та розвитку громад та територій. Інституційне середовище публічного управління формують законодавчі та інші нормативно-правові акти, в яких відбувається агрегування норм, правил, приписів тощо, пов'язаних з функціонуванням органів публічного управління та їхньою взаємодією.

Інституційні та інституціональні суперечності і диспропорції, на жаль, багато років були притаманні нашому публічному управлінню – як в середині його підсистем, так і між ними, проте війна їх ще більш напружила.

Зовнішня військова агресія проти України призводить до організаційно-функціональних змін в публічному управлінні, що викликано такими чинниками:

активні бойові дії на частині території, окупація окремих територій, деокупація звільнених від агресора територій;

структурні зміни в економіці країни у цілому, пов'язані необхідністю забезпечувати потреби Збройних Сил України, а також в економіці регіонів, викликаних згортанням частини підприємництва, релокацією бізнесу, зупиненням роботи підприємств промисловості та аграрного сектору із-за значного пошкодження та/або руйнування їх матеріальних ресурсів, замінування окупантами посівних площ; як наслідок – суттєва втрата надходжень до державного і місцевих бюджетів, тобто нестача фінансових ресурсів у всіх ланках бюджетної системи;

масштабне руйнування об'єктів житлового фонду та інфраструктури;

вимушене переміщення населення (як внутрішнє, так і виїзд за межі України), у тому числі публічних службовців та інших працівників органів державного управління та органів місцевого самоврядування тощо.

Правовий режим воєнного стану та утворення військових адміністрацій як тимчасових державних органів змінює конфігурацію органів публічного управління. Оскільки в регіонах України 24 лютого 2022 р. введено воєнний стан, згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану» на їх територіях рішенням Президента України утворено військові адміністрації – для забезпечення оборони, захисту критичної інфраструктури, цивільного захисту населення, виконання заходів такого правового режиму. З іншого боку, військові адміністрації населених пунктів мають утворюватися у тих громадах, де органи місцевого самоврядування та/або голови територіальних громад не здійснюють повноваження, які покладено на них Конституцією України та іншими законодавчими актами. Що стосується регіонального і субрегіонального рівнів управління в державі, військові адміністрації мають утворюватися у разі нескликання в установлені строки сесії відповідної місцевої ради (районної, обласної) або припинення її повноважень [3, ст. 4]. При цьому військові адміністрації здійснюють повноваження такої місцевої ради [3, п. 3 ст. 10]. Разом з тим, в сьогоденнішніх реаліях в деяких областях функціонують і інститут рад як представницьких органів місцевого самоврядування, і інститут військових адміністрацій, що є інституціональною диспропорцією воєнного періоду, оскільки постає проблема дублювання повноважень (приміром, щодо затвердження обласного бюджету).

Потребують усунення інституціональні диспропорції на субрегіональному рівні – вже немало років не втихають дискусії щодо формату органів публічного управління в районі: які саме органи публічного управління (за функціональним призначенням) мають бути представлені на цьому рівні, як мають співвідноситися органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, як вони мають комунікувати з громадами? До недавнього часу авторка була прихильницею не тільки збереження районних рад як інституціонального елементу системи місцевого самоврядування, а й формування виконавчих органів районних рад. Сьогодні, за результата-

ми децентралізації, реформування місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою протягом 2014-2020 років очевидно, що це питання втрачає актуальність. Акцент має зміщуватися на інституціоналізацію міжмуніципального співробітництва та реалізацію контрольно-наглядової функції держави.

Інституціональні диспропорції мають місце і в містах з районним поділом. Як відомо, чинне законодавство передбачає певну гнучкість у питаннях формування органів місцевого самоврядування у таких адміністративно-територіальних одиницях, а саме – що «за рішенням територіальної громади міста або міської ради... можуть утворюватися районні в місті ради» (п. 2 статті 5) [2]. Загальною тенденцією функціонування місцевого самоврядування в містах з районним поділом в останні десятиріччя стало нестворення районних рад. Між тим у великих містах, де чисельність населення в одному районі міста є значно більшою за кількість мешканців малого або середнього міста, виникають диспропорції в представництві їх інтересів у міській раді. Одним із шляхів покращення ситуації може стати запровадження інституту місцевих омбудсменів, які б представляли і безпечували інтереси районів у міській раді.

Одним із найважливіших завдань післявоєнного періоду стане пошук і залучення інвесторів для відновлення життєдіяльності в громадах і регіонах та інфраструктури, що постраждали під час війни. У липні 2022 р. до Закону України «Про засади державної регіональної політики» були внесені зміни щодо планування відновлення регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України. Закон передбачає, що крім органів публічного управління, які визначено суб'єктами державної регіональної політики, в її реалізації беруть участь агенції регіонального розвитку – зокрема, у розробленні проекту регіонального плану відновлення та розвитку, планів відновлення та розвитку територіальних громад, залученні інвестицій у розвиток регіону тощо. При цьому засновниками агенцій регіонального розвитку можуть бути органи публічного управління [1]. Разом з тим, станом на кінець 2021 р. у кількох областях України агенції регіонального розвитку так і не були створені, в декількох фактично не розпочали свою діяльність, що викликає диспропорції в інституціональному середовищі державної регіональної політики.

Усунення виявлених диспропорцій в публічному управлінні сприятиме підвищенню результативності діяльності його інститутів у воєнний і післявоєнний періоди.

Список використаних джерел:

1. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 156-VIII (Редакція від 31.03.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19>
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР (Редакція від 31.03.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII (Редакція від 31.03.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

Дрезаль Юрій Дмитрович,

доктор наук з державного управління, проф., м. Харків, Україна.

Мартиненко Василь Миколайович,

доктор наук з державного управління, проф.,

*завідувач кафедри публічного управління та державної служби
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ І ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІ ДОСЛІДЖЕННЯ

«Міждисциплінарність» є складною науковою категорією, яка може тлумачитися у багатьох аспектах та конкретизуватися залежно від обраного дослідницького напрямку. Зокрема, у спрощеному розумінні – це застосування знань з інших/споріднених наукових галузей чи дисциплін (що дозволяє більш глибоко розкрити сутність питання, що розглядається). У більш глибокому розумінні (у даному контексті) – це важливий спосіб повноцінного розуміння та розкриття суті наукової чи навчальної дисципліни, відповідно до якого пізнання досягається лише завдяки застосуванню знань з багатьох споріднених наукових галузей та дисциплін.

Наприклад, А. Колот розглядає категорію «міждисциплінарність» як мінімум з дев'яти позицій. Найперше, – це запозичення і перегікання підходів і методів різних наук (дисциплін). Закінчує цей ряд тлумачення цієї категорії «у широкому, функціональному її розумінні – це зіткнення, взаємопроникнення, синергія різних наук (дисциплін), що передбачає розвиток інтеграційних процесів, зростаючу взаємодію, взаємозбагачення методів, інструментарію задля

отримання нового наукового знання». Причому, автор наголошує на тому, що йдеться не про просте, механічне запозичення, а про інтеграцію, конструювання нових парадигм, появу нових міждисциплінарних об'єктів і предметів дослідження [1, с. 76–77].

Застосування міждисциплінарного підходу відкриває нові горизонти і перед наукою державного управління. Дослідники вже традиційно, з часу формального ствердження і до сьогодні, вважають за необхідне вказати на «відносно молодий вік» даної наукової дисципліни з усіма супутніми обставинами (до яких найперше відносять незавершений процес пошуку власної предметної сфери та недостатнє методологічне забезпечення). Водночас на порядок денний виносяться все нові і нові проблеми, які потребують постійної уваги і опрацювання (наприклад, співвідношення управління і врядування, ефективного застосування зарубіжного досвіду, зокрема – вдосконалення управлінської діяльності відповідно до змісту концептів *«governance»* та *«good governance»*, нарешті – вдосконалення державного управління в умовах сучасного кризового стану та відвертої ворожої агресії проти нашої держави).

Виразно постає і загальна проблематика для всіх суспільних та гуманітарних наук, яка полягає в стрімкому та навіть революційному розвитку різнобічних аспектів суспільних відносин. Відтак створюються і об'єктивні передумови для постійного уточнення та вдосконалення об'єктно-предметної спрямованості наукових досліджень. Постійно змушені перебувати у творчому пошуку і науковці, адже «застій» у цьому відношенні, окрім іншого, ставить під сумнів і їхню спроможність належним чином вирішувати професійні завдання. За таких умов будь-яка наукова галузь чи дисципліна має бути «молодою», відповідним чином вдосконалюючи напрями власних досліджень та спрямовуючись на вирішення злободенних для країни і суспільства в цілому проблем.

При цьому виразно постає та навіть загострюється і проблема повноцінного використання досліджень, які проводяться в рамках інших – так званих «споріднених» – наук. Водночас з'являються додаткові підстави і для уточнення та постійного вдосконалення предмету науки державного управління (у даному разі злободенним виглядає завдання поряд з посиленням уваги до інших наукових галузей забезпечити і окремішність та особливу предметну спрямованість власної наукової галузі).

Суто формальні вимоги, які надавалися та надаються до державно-управлінських досліджень, базуються на стикові багатьох нау-

кових дисциплін (див., напр., зміст стандартів та програм відповідного спрямування). До наукових дисциплін, зміст яких дозволяє більш глибоко зрозуміти сутність державно-управлінських відносин, найперше відносяться історичні науки, економічні науки, філософські науки, юридичні науки, психологічні науки, соціологічні науки, політичні науки та соціальні комунікації (подано відповідно до «Переліку наукових спеціальностей», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.09.2011 р. № 1057).

Відповідним чином визначаються та обґрунтовуються й механізми державного управління, які загалом визначаються в якості складової системи управління, що забезпечує належне функціонування певної системи та реалізацію поставлених завдань. Вже традиційно найчастіше називаються правовий (організаційно-правовий), організаційний та комунікативний механізми. Проте, на що слід звернути особливу увагу, інколи згадки про застосування певного механізму відзначаються суто формальним характером. Наприклад, правовий механізм досить часто обмежують поданням певної сукупності правових норм. При цьому взагалі ігноруються сучасні тенденції розвитку юридичної науки, зокрема щодо тлумачення та застосування у практичній площині принципу верховенства права, співвідношення природного та позитивного права, об'єктивного та суб'єктивного права, матеріального та процесуального права, нарешті – методу правового регулювання та праворозуміння у буквальному розумінні даного терміна.

Отже, міждисциплінарність та міждисциплінарні дослідження складають важливий ресурс проведення та вдосконалення державно-управлінських досліджень. Вони базуються на тому постулаті, що предметне поле таких досліджень охоплює поряд з розпорядчо-виконавчою діяльністю органів публічного управління значну кількість суто міждисциплінарних компонентів. Застосування такого підходу водночас як збагачує сферу державно-управлінських досліджень, так і стимулює процес постійного самовдосконалення та професійного зростання фахівців цієї наукової галузі. В іншому разі цілком реальним може бути примноження кількості наукових публікацій, які не враховують сучасних реалій та відповідають суспільним запитам «вчорашнього дня».

Список використаних джерел:

1. Колот А.М. Міждисциплінарний підхід як домінанта розвитку економічної науки та освітньої діяльності. *Соціальна економіка*. 2014. № 1-2. С. 76-83.

Міненко Володимир Леонідович,

*доктор наук з державного управління, проф.,
директор Харківського обласного центру зайнятості,
м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПОСЛУГ ХАРКІВСЬКОЮ ОБЛАСНОЮ СЛУЖБОЮ ЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Від початку воєнного стану український ринок праці зазнав суттєвих змін. Наразі кількість пропозицій роботи набагато нижча за кількість бажаючих її отримати. На початок квітня поточного року в області були актуальні 1317 вакансії. Це практично половина на відповідну дату минулого року. Сьогодні на цю кількість пропозицій роботи претендує 11 тисяч зареєстрованих безробітних.

Тобто, конкуренція на одне вільне робоче місце складає 8 осіб, що на одну особу менше ніж у минулому році. Протягом 1 кварталу цього року працевлаштовані 2,8 тисяч людей. Обсяги працевлаштування безробітних зменшено на половину. Рівень працевлаштування складає 9,6% проти 15,1% у минулому році. Але це порівняння періоду воєнного стану з минулим роком, де два довоєнні місяці працювали у повну силу.

Загалом, послугами служби зайнятості у поточному році скористалися 23 тисячі безробітних. Реєстрація безробітних зменшилась на третину. Для цього є як об'єктивні, так і суб'єктивні причини. Зокрема, з 29.10.2022 року набрали чинності зміни до Закону, що обмежили термін отримання допомоги по безробіттю до 90 днів. Підприємства Харківської області або релоковані, або працюють з обмеженою чисельністю працівників, не потребуючи нових. Це безперечно впливає на стан ринку праці.

Для пом'якшення ситуації на ринку праці державна служба зайнятості використовує різні інструменти та ресурси. Наразі, взаємодія із шукачами роботи максимально спрощена та адаптована до воєнного стану. Фахівці служби зайнятості працюють з населенням громад дистанційно, зв'язок підтримується телефоном, месенджерами, електронною поштою.

На сьогоднішній день існує декілька способів реєстрації в службі зайнятості. Можливо зареєструватись через державний портал електронних послуг Дія та його мобільну версію, обравши необ-

хідний центр зайнятості. Також, подати заяву для отримання статусу безробітного безробітні громадяни мають можливість засобами телекомунікаційного зв'язку, а саме заповнити самостійно онлайн – форму на сайті Державної служби зайнятості.

Після опрацювання заяви за вказаним особою номером телефону з нею зв'яжеться фахівець служби зайнятості. Якщо телефонний зв'язок відсутній – використовуються електронна пошта та інші доступні месенджери. На ринку праці спостерігається дисбаланс робочої сили як в галузевому, так і в територіальному розрізі. Щоб пом'якшити дисбаланс на ринку праці та задовольнити потреби роботодавців, служба зайнятості організовує професійне навчання.

У цьому році підготовлено 425 працівника з числа безробітних, у т.ч. 308 у Харківському центрі професійно – технічної освіти служби зайнятості. Рівень працевлаштування після навчання дещо знизився і становить 56% проти 67,5 % у минулому році. Війна вплинула на отримання такої послуги як навчання. Це пов'язано з тим, що в основному безробітні здобували нові професії в Харківському центрі професійно-технічної освіти державної служби зайнятості.

Враховуючи, що вся Харківська область знаходиться в зоні бойових дій, на сьогодні ХЦПТО ДСЗ здійснює тільки підвищення кваліфікації на короткотермінових курсах цільового призначення за дистанційною формою. Ми розуміємо, щоб бути конкурентоспроможною на ринку праці – людина має отримувати знання протягом всього життя. Відповідь на такий виклик у служби зайнятості є – це навчання згідно ваучера.

Ця програма працює в службі зайнятості з 2013 року. Отримати ваучер можуть як працюючі, так і не працюючі особи, які мають професійно-технічну або вищу освіту, та належать до категорій:

- віком старше 45 років, страховий стаж яких становить не менш 15 років;
- звільнені з військової служби (крім військовослужбовців строкової служби) у зв'язку із скороченням чисельності, штату або за станом здоров'я за наявності вислуги не менше 10 років;
- звільнені з військової служби після участі у проведенні антитерористичної операції;
- стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України;
- які у період воєнного стану в Україні отримали поранення, контузію, каліцтво або захворювання внаслідок військової агресії.

Внутрішньо переміщені та особи з інвалідністю, щоб отримати ваучер повинні бути незайнятими. Ваучери видаються одноразово та діють протягом 90 днів після видачі. Вартість ваучера не може перевищувати десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб (26840 грн). Станом на 01.04.2023 видано вже 150 ваучерів. Для порівняння, у минулому році видано лише 7.

Сьогодні залишається актуальним і питання збереження робочих місць для підприємств, які через бойові дії вимушені повністю або частково зупинити свою діяльність. Для таких роботодавців діють державні програми фінансової підтримки. Механізм надання допомоги по частковому безробіттю застосовується в Харківській області найбільше, чим у інших регіонах України. Зокрема у минулому році таку підтримку отримали 172 роботодавця та фізичних осіб – підприємців. Збережено понад 8,8 тисяч робочих місць.

Сума отриманої допомоги склала понад 80 млн. грн. Протягом січня – березня цього року майже 3 млн. грн. допомоги по частковому безробіттю вже отримали 44 роботодавця та ФОП для збереження 344 робочих місць. Також діє Програма фінансової підтримки роботодавців у вигляді компенсації витрат на оплату праці внутрішньо переміщених осіб. Роботодавці, які працевлаштовують ВПО внаслідок проведення бойових дій після 24.02.2022 року мають право отримати компенсацію за кожного працевлаштованого переселенця у розмірі 6700 грн. на місяць впродовж перших двох місяців з дати працевлаштування.

Протягом січня – березня 2023 року по Харківському регіону компенсацією скористалися 95 роботодавців за 215 працевлаштованих особи, відшкодовано 2,4 млн. грн. Служба зайнятості продовжує працювати по програмам, які цікаві для роботодавця вже 10 років. Одним із механізмів стимулювання роботодавців щодо легального працевлаштування є компенсація витрат у розмірі єдиного внеску. За січень-березень 2023 року спрямовано 36 роботодавцям 330 тис. грн. за 60 працевлаштованих у минулому році на нові робочі місця безробітних.

На теперішній час Урядом прийнято низку активних програм по запровадженню економічних стимулів для бізнесу до працевлаштування безробітних. Три програми набрали чинності з 29.01.2023 р., ще дві запрацюють з 29 квітня. Тепер роботодавець, який працевлаштовує окрему категорію безробітних: квоту, учасників бойових дій,

осіб перед пенсійного віку, осіб з інвалідністю, молодь тощо, матиме право на компенсацію єдиного внеску або частини оплати праці.

Починаючи з цього року, завдяки внесеним змінам до законодавства, розпочалися суспільно корисні роботи. Це один із видів тимчасової зайнятості, який має оборонний характер або ж спрямовані на ліквідацію надзвичайних ситуацій, які виникли в період воєнного стану. Завдяки співпраці з територіальними громадами до таких робіт залучено 1157 осіб, на заробітну плату яких спрямовано понад 8,3 млн. грн.

На період воєнного стану планується залучити ще понад 4 тисячі осіб. Для цього залучено понад 40 млн. грн. додаткових коштів. Переважно це роботи з ліквідації наслідків військової агресії та забезпечення життєдіяльності громад. Безробітні розбирають завали після обстрілів, прибирають сміттєзвалища, розвантажують та доставляють потребувачим гуманітарну допомогу, заготовляють дрова для опалювального сезону тощо.

На сьогодні рішення про організацію таких робіт прийнято військовими адміністраціями по всіх 7 районах Харківської області. Роботи проводяться по 47 з 56 ОТГ. Фінансування здійснюється 100% за рахунок коштів Фонду. Враховуючи потреби територіальних громад замовлені додатково понад 22 млн. грн на оплату громадських робіт. Ці роботи здійснюються як на паритетній основі за рахунок коштів Фонду та місцевого бюджету, так і 100 % за рахунок коштів Фонду, якщо ці роботи спрямовані на ліквідацію наслідків військової агресії.

Таким чином за 3 місяці 2023 року до громадських робіт залучено 238 осіб (що є третім результатом по Україні, після Сум та Полтави), на оплату праці яких використано понад 2,1 млн.грн. Спільно з територіальними громадами вирішується низка важливих питань, що стосуються подолання наслідків військової агресії, зниження рівня безробіття, створення нових робочих місць, оформлення легальних трудових відносин, розвитку малого підприємництва, можливостей залучення мешканців громад до тимчасової зайнятості

Новаченко Тетяна Василівна,
*доктор наук з державного управління, доц.,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Державного університету телекомунікацій,
м.Київ, Україна*

Дяченко Наталія Павлівна,
*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри кібербезпеки, ІТ та економіки
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
м.Київ, Україна*

УКРАЇНСЬКЕ ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ВЛАДА В УМОВАХ ВІЙНИ: ФОРМУВАННЯ НОВИХ СМИСЛІВ ВЗАЄМОДІЇ

На сьогодні, громадянське суспільство в Україні, постало надзвичайно впливовим та потужним, що надає впевненість про творення соціальних інститутів, які потрібні майбутній процвітаючій, демократичній, правовій державі.

Потужний громадський рух, відроджений Майданом, нагальна потреба захисту України від російських загарбників забезпечили передумови консолідації суспільства, утвердження патріотизму та національної ідентичності, активізації волонтерської діяльності тощо. У цьому контексті визначається вимога нульової толерантності до всіх тих, хто протидіє утвердженню демократії, реформам та ініціативам, порушуючи утвердження довіри – природнього закону і правилу на якому вибудовуються всі прогресивні суспільні відносини.

Відповідно на передній план виводиться активізація громадської ініціативи, зростання кількості (рис. 1) та ефективності діяльності інститутів громадянського суспільства, їх партнерської взаємодії та співпраці з ОТГ, органами місцевого самоврядування та державної влади. Цьому слугують і заходи, розроблені та впроваджені на виконання Стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки [1].

Також відбулось значне збільшення кількості органів самоорганізації населення (рис. 2):

Рис. 1. Кількість громадських організацій у 2016 та 2022 роках

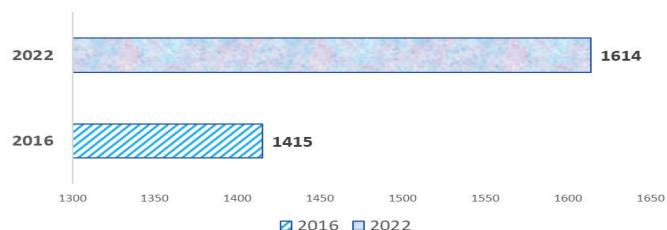

Рис. 2. Кількість органів самоорганізації населення у 2016 та 2022 рр.

Як відомо, інститути громадянського суспільства працюють у більшості сфер суспільного життя, зокрема, у сфері захисту прав громадян; надання соціальних, освітніх, медичних, фізкультурно-оздоровчих послуг; захисту довкілля; впровадження антикорупційних заходів; здійснюють моніторинг, аналіз та оцінку ефективності реалізації державної політики тощо.

Разом із тим, інститути громадянського суспільства своєчасно реагують на зміну суспільних потреб унаслідок зміни ендегенних та екзогенних чинників, прикладом чого постають відомі події 2014 ро., коли потреба захисту цілісності та незалежності держави базувалися на достатньому запасі майданівської згуртованості та масовому вмотивованому активному волонтерстві, що проявлялося в унікальному українському вигляді. Саме цей досвід є тим підґрунтям,

що творить базис для здобуття перемоги у розв'язаній росією війни, що підтверджується висловом Тімоті Снайдера, професора Єльського Університету, який під час свого виступу (2015 р.) у Карловому Університеті (м. Прага, Чехія) наголосив, що українська таємна зброя у цій боротьбі – громадянське суспільство, яке ж і є головним об'єктом російської агресії [2].

Тож, базовою функцією громадянського суспільства постає забезпечення ефективного зв'язку між владою та громадськістю, який позначається новими смислами, що ґрунтуються на довірі. Співвідносно наведеного, зауважимо, що саме українське громадянське суспільство, в умовах війни, має відігравати вирішальну роль у кадровому доборі державних службовців, першочерговим завданням яких постає реалізація заходів щодо об'єднання суспільства на основі безсумнівної довіри [3], з метою мобілізації його можливостей для перемоги. Високий рівень суспільної довіри підтверджується опитуванням, проведеним у березні 2022 року Соціологічною групою «Рейтинг», відповідно до якого: 98% опитаних підтримують діяльність Збройних Сил України; 93% підтримують діяльність Президента Зеленського; 84% підтримують дії місцевих голів; 90% опитаних, аналізуючи ситуацію в країні зауважують, що відчують надію, а лише 5% відчують розчарування. Порівняно з довоєнними часами кількість тих, хто відчуває надію зросла утричі [4].

Тож, в умовах воєнного стану, забезпечення внутрішньополітичної стабільності, соціальної згуртованості досягається довірою, яка постає тим драйвером, що окреслює нові смисли взаємодії громадянського суспільства, органів державної влади та місцевого самоврядування і гартує нашу перемогу у цій війні.

Список використаних джерел

1. Стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>.
2. Тімоті Снайдер. Українська зброя – громадянське суспільство – головний об'єкт агресії Росії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26825543.html>.
3. Суспільна довіра як чинник ефективного публічного управління: монографія / авт. кол. Е. А. Афонін та ін.; за заг ред. Т. В. Новаченко. Київ: НАДУ, 2021, 160 с.
4. Загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни (1 березня 2022). URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/obschenacionalnyy_opros_ukraina_v_usloviyah_voyny_1_marta_2022.html.

Пасемко Галина Павлівна,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування
Державного біотехнологічного університету,
м.Харків, Україна*

Таран Оксана Миколаївна,

*кандидат економічних наук, доц.,
доцент кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування
Державного біотехнологічного університету,
м.Харків, Україна*

СТРЕС-МЕНЕДЖМЕНТ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Органи публічної влади – це інституції, діяльність яких спрямована на виконання суспільних завдань та функцій. Проте, як і будь-які інші соціальні системи, вони також піддаються кризовим явищам, які нерідко є наслідками стресових ситуацій. Саме тому розширення та удосконалення управлінського інструментарію в органах публічної влади набуває особливої актуальності та є важливим етапом в умовах переходу до нової парадигми публічного управління [1]. Ситуація ускладнюється ще й тим, що більше року українці живуть в умовах війни, у щоденному протистоянні російської агресії, долаючи надмірний стрес.

Стрес може впливати на діяльність людини як позитивно, так і негативно. Психофізіологічний механізм за стресового стану людини готує її до оборонної реакції, до боротьби з реальним (або вигаданим) супротивником.

Професійний стрес – це багатовимірний феномен, що виражається у психічних і фізичних реакціях на напружені ситуації в трудовій діяльності людини. До професійного стресу призводять: перевантаження людини роботою, недостатньо чітке обмеження її повноважень та посадових обов'язків, неадекватна поведінка колег і навіть – довга і «вимотуюча» дорога на службу і назад, не кажучи вже про стояння в заторах та їзду в переповнених маршрутках, недостатню оплату праці, одноманітну діяльність або – відсутність кар'єрних перспектив [2, с.152].

Головною причиною виникнення стресу є індивідуальні (психологічні, фізіологічні, професійні) особливості суб'єкта праці.

Крім того, доцільно виділити велику групу **додаткових** факторів життя та діяльності індивіда, що супроводжують та обумовлюють причини, які призводять до виникнення і посилюють прояви професійного стресу. У цю ж категорію причин слід включити також як загальні (глобальні) соціальні та організаційні стресори (злочинність, економічні спади, екологічні зміни, політичні та військові кризи, зростання безробіття і т.п.), так і особистісні стресори (сімейні конфлікти, втрата близьких, юридичні й фінансові проблеми, зниження працездатності, вікові та життєві кризи і т.д.) [2, с.158].

Чинники, що викликають, професійний стрес, можна досить умовно розділити на об'єктивні (які мало залежать від особистості працівника) і суб'єктивні (розвиток яких більше залежить, від самої людини) [3].

Діяльність представників публічної служби, яка належить до сфери «людина – людина», через перенасиченість її стресогенними факторами вимагає потужних резервів самовпорядкування і саме тому вона належить до найбільш напружених в емоційному плані видів праці.

Сьогодні в науковій літературі для визначення особливого типу професійних деформацій використовують поняття «професійний» стрес, «емоційне вигорання», «професійне вигорання». Зазвичай професійне вигорання починається з тривалого стресу, пов'язаного з трудовою діяльністю, що викликає нервово напруження, роздратування і втому, супроводжується емоційним виснаженням, деперсоналізацією й ослабленням прагнення особи до успіху в професійній діяльності.

Визнаючи актуальність та небезпеку феномена професійного емоційного вигорання в суспільній діяльності людини, логічним є вивчення психологічних проблем у професійній діяльності, зокрема, професійного емоційного вигорання представника публічної служби, встановлення зв'язку з його нервово-психічною стійкістю та пошук шляхів вирішення цієї проблеми.

Ознаки синдрому професійного вигорання для публічного службовця, професіонала, який працює з людьми такі:

1. *Зовнішні* прояви професійного вигорання (те, що можуть бачити співробітники та/або клієнти, знаходячись поруч з людиною, яка вже страждає на синдром професійного вигорання).

2. *Внутрішні* прояви професійного вигорання (те, що відчуває сама людина).

Групи ризику виникнення синдрому професійного вигорання серед публічних службовців становлять працівники, які:

- нещодавно приступили до роботи і ще недостатньо адаптувалися до своїх службових обов'язків, колективу, корпоративної культури;
- досить довго працюють, у яких виникли вже стереотипи сприйняття і поведінки, виконання завдань;
- мають низький рівень професійної компетентності;
- перфекціоністи і «трудоголіки»;
- мають високий рівень таких психологічних властивостей: невротизму, тривожності, конфліктності і низький рівень самооцінки, самоефективності;
- мають постійні проблеми за межами роботи (здоров'я, сім'я тощо).

На сьогодні розроблено різні методики, технології керування стресом. Прикладом може бути алгоритм управління стресом, що передбачає виконання чотирьох послідовних етапів:

- 1) вчасно розпізнати стрес (почати пошук його причин, щоб змінити ситуацію);
- 2) вибрати оптимальну поведінку (перетворити стрес на рушійну життєву силу);
- 3) використати прийоми антистресового захисту (навчитися керувати стресом);
- 4) відновити витрачений ресурс, протидіяти хронічній утомі (запобігати стресу). Вирішити її передбачається через самоуправління собою [4, с. 200].

Оскільки вигорання призводить до вичерпання життєвих ресурсів, воно не може торкатися лише однієї конкретної сфери життя, воно впливає на все життя людини, тому не слід зволікати та сподіватися, що «саме минеться».

Способи психологічної допомоги при наявності ознак вигорання:

1. Зняття напруги та релаксація. Дуже важливо не накопичувати напругу ні в тілі, ні в розумі.
2. Трансформація негативних думок та переконань. За оцінками фахівців, наймогутнішу руйнівну дію на людину чинять її негативні переживання, тому важливо освоїти техніки позитивного мислення та боротьби зі своїми песимістичними думками.
3. Регуляція емоційного стану. Емоції і тіло людини мають дуже тісний зв'язок, тому важливо вчасно помічати та усвідомлювати свої емоції: гнів, печаль, роздратування, розчарування, та допомагати собі пережити їх, щоб замість них з'явилися позитивні.

4. Допомога собі при стресі. Ще одна причина розвитку професійного вигорання – стресові ситуації, з якими ви стикаєтесь на роботі.

5. Пошук і накопичення внутрішніх ресурсів. Однією з основних причин вигорання є виснаження ресурсів, коли ви багато віддаєте, натомість отримуєте набагато менше.

6. Фізичні навантаження. Вченими доведено, що найкращими засобами для зняття нервового напруження є фізичні навантаження – спорт та фізична праця [5, с.88–89].

7. Режим та харчування. Правильно плануйте свій режим протягом доби. Харчування також повинне бути збалансованим та корисним.

8. Підвищення рівня професійної майстерності та самовдосконалення. Адекватне відношення до служби і відведення їй належного місця у житті – найкраща профілактика професійного вигорання.

Список використаних джерел:

1. Дорош І.М., Дорош О.І. Інструментарій адміністрування стресових ситуацій в органах публічної влади. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2205> (дата звернення: 20.04.2023). DOI: 10.32702/2307-2156-2021.9.32

2. Наугольник Л. Б. Психологія стресу : підруч. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.

3. Наугольник Л.Б. Психологія стресу : курс лекцій. Львів : ЛігаПрес, 2013. 130 с.

4. Колпаков В. М. Самоменеджмент : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. 528 с.

5. Бардин Н. М., Жидецький Ю. Ц., Кіржецький Ю. І. та ін. Стресостійкість : навч. посіб. / за ред. Я. М. Когута. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 204 с.

Пашко Людмила Андріївна,

доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри політології та публічного управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПРІОРИТЕТНИХ ПРОБЛЕМ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Виклад основного матеріалу. Активна фаза російської агресії об'єктивувала низку проблем в системі публічного управління та публічної служби в Україні. Їх наявність пронизує функціонування

Української держави на сучасному етапі, тобто в умовах воєнного стану. Не викликає жодного сумніву той факт, що після Перемоги України у цій цивілізаційній війні система публічного управління та публічної влади має бути суттєво оновлена та осучаснена причому не лише організаційно, а й функціонально.

На нашу думку, таке сутнісне осучаснення має стосуватися, передусім, вирішення таких проблем:

1. Уточнення та оновлення змістового наповнення таких основоположних понять, як: «публічна служба» та «публічне управління». У цьому контексті Україна зобов'язана використати досвід Франції, де функціонує чотири види публічної влади, а саме:

- державна служба, де здійснюють професійну діяльність державні службовці-чиновники;
- освітня публічна служба, що охоплює освітян, причому і вихователів дошкільних закладів, і вчителів закладів середньої освіти, і викладачів закладів вищої освіти;
- медична публічна служба, яка охоплює усіх працівників цієї сфери;
- військова публічна служба, яка регулює діяльність усіх військових, задіяних у виконанні чітко окреслених специфічних функцій по захисту суверенітету та незалежності держави.

У Франції усі ці чотири види служби об'єднані в єдину систему публічної служби, проте кожна з них має свій статут. Завдяки існуванню таких статутів для кожної складової публічної служби, по-перше, відбувається чітке розмежування їх специфічної діяльності; по-друге, ні в кого не виникає бажання ототожнити, наприклад, діяльність освітян з діяльністю державних службовців з примусовим затвердженням графіку їх щоденної роботи у закладі освіти від 9.00 до 18.00. Для України це надзвичайно важливо та актуально, адже варто згадати подію кількарічної давності, коли у Верховній Раді вчителі благали парламентарів не прирівнювати їх до державних службовців, а їхню освітянську діяльність – до діяльності на державній службі. Таке прирівнювання неможливе, оскільки зрозуміло, що освіта та державна служба – це різні сфери суспільної діяльності.

Нинішнє використання у вітчизняному офіційному просторі терміну «публічна служба», яке, до речі, все ще офіційно нормативно не закріплене та й терміну «публічне управління» нам видається не лише штучно спрощеним, а й помилковим, оскільки необґрунтовано вивичує державних службовців з-поміж професіоналів вищезазначених сфер.

2. Визнання державної служби і, відповідно, діяльності державних службовців діяльністю по забезпеченню національної безпеки та національних інтересів Української держави. Ми вважаємо, що таке визнання має обов'язково посилити відповідальність і органів державної влади, і кожного державного службовця як носія владних повноважень у межах виконуваної ним посади. Причому, відповідальність на державній службі має носити причинно-наслідковий характер, тобто діяльність чи бездіяльність на посаді мають чітко оцінюватися та аналізуватися саме крізь таку призму.

На нашу думку, в контексті посилення відповідальності державних службовців відповідного коригування потребує також і текст Присяги при вступі на державну службу. Він поданий у ст. 36 чинного закону про державну службу та має таку форму: «Усвідомлюючи свою високу відповідальність, урочисто присягаю, що буду вірно служити Українському народові, дотримуватися Конституції та законів України, втілювати їх у життя, поважати та охороняти права, свободи і законні інтереси людини і громадянина, честь держави, з гідністю нести високе звання державного службовця та сумлінно виконувати свої обов'язки» [1]. На нашу думку, текст чинної Присяги державного службовця емоційно нейтральний та не містить жодного слова про відповідальність. Цей текст – лише констатація, яка ні до чого не зобов'язує. І, на жаль, чимало державних службовців її не пам'ятають, і, як наслідок, не дотримуються, порушують у своїй діяльності. Численні приклади нинішніх зловживань державних службовців підтверджують цю тезу.

Очевидно, що нині в умовах воєнного стану та й у повоєнний час Присяга державного службовця має набути сучасної значимості та суспільного звучання. На нашу думку, підходящою у цьому контексті може стати Молитва Українського націоналіста. Ось її текст: «Україно, Мати Героїв, зійди до серця мого, прилинь бурею вітру кавказького, шумом карпатських ручаїв, боїв славного Завойовника Батька Хмеля, тріумфом і гуком гармат Революції, радісним гомоном Софійських Дзвонів. Нехай душа моя в Тобі відродиться, славою Твоею опроміниться, бо Ти, все життя мое, бо Ти, все мое щастя.

Задзвони мені брязкотом кайданів, скрипом шибениць в поранурі ранки, принеси мені зойки катованих в льохах і тюрмах, і на засланні, щоб віра моя була гранітом, щоб росло завзяття, міць, щоб сміло я йшов у бій так, як ішли герої за Тебе, Свята, за славу Твою, за Твої Святі Ідеї; щоб помстити ганьбу неволі, потоптану честь, глум катів Твоїх, невинну Кров розстріляних під Базаром, і Крута-

ми, і тисяч безіменних борців Твоїх революцій, що кості їх розкидані, або тайком загребані.

Спали вогнем, життєтворная, всю кволість у серці мойому. *Страху нехай не знаю я, не знаю*, що таке вагання. Скріпи мій дух, загартуй волю, у серці замешкай моему! *В боях, в тюрмах* рости мене до ясних чинів для Тебе. І в чинах ти, *хай* знайду смерть, солодку, смерть в бою за Тебе. І розплинуса у Тобі *я*, і вічно житиму в Тобі, Відвічна Україно! Свята! Могутня і Соборна!» [2].

Порівняння двох наведених текстів свідчить про переваги другого з них. Очевидно, що сучасна Присяга державного службовця має відповідати значимості та вагомості самої державно-управлінської діяльності. І це має бути зафіксовано у її тексті.

3. Приведення професійної підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня зі спеціальності «Публічне управління та адміністрування» у відповідність до сучасних викликів та завдань державної служби. У цьому контексті пріоритетним постає вирішення таких проблем:

– Проходження акредитації освітньо-професійних програм (далі – ОПП). Сучасний алгоритм, запропонований та реалізовуваний НАЗЯВО, здійснюється у зневажливій та дискримінаційній для закладів вищої освіти (далі – ЗВО) формі. Здається, що НАЗЯВО наперед налаштовується на відшукування негативів, а не на здійснення взаємозацікавленої взаємодії. На нашу думку, акредитація ОПП, особливо нині, в період активної фази російської агресії та воєнного стану, має відбуватися у формі комунікативного партнерства та обміну досвідом у форматі «експерти – ЗВО – НАЗЯВО». І ще одна проблема. Акредитація ОПП коштує шалених грошей для ЗВО. Ці кошти вони могли б офірувати Збройним Силам України, а замість цього платять НАЗЯВО.

Крім цього, забезпечення якості освіти має полягати не лише в акредитуванні ОПП, а й у наданні методичної допомоги ЗВО по кожній спеціальності.

– Проведення ЄДКІ. Перший раз проведення цього іспиту відбувалося у період пандемії ковіду, тепер – під час війни. Під час першого іспиту маністрантам довелося чекати три години через системний збій. Тепер під час війни чим може загрожувати значне скупчення молодих людей. Це – технічна сторона. А основне – доцільність такого іспиту, тим паче, що в жодній європейській країні його не існує.

– Оновлення Стандарту вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти ступеня «магістр» галузь знань 28 Публічне управління та адміністрування за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 04.08.2020 р. № 1001. З часу його затвердження пройшло майже три роки, відбулися та відбуваються титанічні геополітичні та національні події та зміни, а Стандарт залишається незмінним.

– Організація та здійснення постійної взаємозацікавленої взаємодії НАЗЯВО та профільного міністерства із ЗВО. Це – пріоритет часу. Без такої постійної партнерської взаємодії це – «гра в одні ворота». У ній ЗВО завжди перебуватимуть у стані безмовних виконавців чийхось невмотивованих та необґрунтованих рішень, що матимуть деструктивні наслідки для стратегічного розвитку України як держави та країни сталого розвитку.

4. Визнання державно-управлінської діяльності на посадах державної служби державотворчою діяльністю. Причому досліджувати, аналізувати й оцінювати необхідно як конструктивну, так і деструктивну державотворчу діяльність на кожній посаді в системі державної служби.

Таким чином, нами окреслено лише окремі пріоритетні проблеми. Їх вирішення потребує суттєвого сутнісного переформатування вітчизняної системи публічного управління та публічної служби.

Своєчасним постає переосмислення сутності служіння державних службовців. Сьогодні потрібно чітко усім усвідомити, що чиновники своєю професійною діяльністю не мають права ганьбити Українців та, передусім, пам'ять Усіх Захисників, які віддали та віддають за Перемогу України найцінніше – своє життя.

Список використаних джерел:

1. Про державну службу : Закон України зі змінами 2023 рік № 889-VIII від 10.12.2015, редакція від 01.01.2022. URL: https://urist.com.ua/pro_derzgvnu_sluzgbu/st-36 (дата звернення 27.04.2023).
2. Молитва Українського націоналіста. URL: <https://ukrnationalism.com/the-nationalist-movement/ideology/laws-of-ukrainian-nationalism/50-molytva-ukrainskoho-natsionalista.html> (дата звернення 27.04.2023).

Петровський Петро Михайлович,

доктор наук з державного управління, проф.,

завідувач кафедри публічного управління та публічної служби

Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку

Національного університету Львівська політехніка,

м. Харків, Україна

НЕОБХІДНІСТЬ І СОЦІАЛЬНА ЗНАЧУЩІСТЬ БОРОТЬБИ НАУКОВОГО ФРОНТУ ПРОТИ РАШИЗМУ

Із 24.02.2022 року Україна і весь світ живуть в новій реальності – в умовах розгорнутої РФ повномасштабної тотальної війни проти базових цінностей цивілізації, демократії та людяності. Відкриті військові дії з боку РФ супроводжуються інформаційною та смисловою війною, яка має призначення - бути ідеологічним прикриттям загарбницької політики, виправдовувати всі здійснені злочини. Під вогнем ворожих пропагандистських атак знаходяться також мислення й свідомість українських громадян, реалізуються прагнення якщо не втягнути їх в орбіту «руського мира», то посіяти сумніви, невпевненість, страх і паніку. Викликати негативний соціально-психологічний стан, роззброїти героїчний дух українців.

Ворожою пропагандою цілеспрямовано й методично відбувається спотворення реальності шляхом поширення фейків, псевдофактів, явної брехні тощо. Методологічним підґрунтям псевдонаукових симулякрів виступають міфи, ортодоксальні ідеологічні кліше аж до методик шаманства.

Загарбницькій і терористичній «реальній політиці» кремля в Україні протистоїть низка фронтів: військовий, економічний, дипломатичний, інформаційний, мовний, мистецький, духовний та інші. Водночас є необхідність в діяльності Наукового фронту, особливості якого проявляються насамперед у дотриманні принципу об'єктивної неупередженості.

Якраз тому представники науки публічного управління та адміністрування вже на початку березня 2022 року ініціювали створення Наукового фронту – об'єднання науковців соціального та гуманітарного профілю. У рамках його діяльності проведені низка конференцій, здійснені звернення-рекомендації до різних інституцій з метою підсилення соціальної ролі науки, зокрема необхідності поширення лише достовірної інформації, поглиблення науково-експертного обґрунтування управлінських рішень в умовах війни тощо [1].

Важливо підкреслити, що засоби ведення смислової війни продовжують інформаційний вплив на ментально глибшому рівні, базуються на архетипах (патерналізм, патріархальність, ресентимент тощо), використовують методи нейролінгвістичного програмування, логіку підміни понять, формування хибних ціннісних установок (матриць, фреймів, ідеологем тощо).

Тому завдання Наукового фронту полягають у формуванні успішного інструментарію боротьби із псевдо смислами агресора, зокрема у проведенні емпіричного і теоретичного обґрунтування здійснюваних практичних кроків, у використанні достовірних пояснень проблемних ситуацій, у застосуванні апробованого наукового контенту та критичного мислення тощо. Концентованим застосуванням наукового підходу в умовах війни є обґрунтування діяльності в сфері публічності та здійснюваних в ній управлінських рішень. Тим самим відбувається встановлення суб'єктом діяльності достовірності вихідних положень або картини дійсності, здійснюється системна перевірка інформації на її відповідність об'єктивній даності та можливості використання як передумови планованих змін.

Наукове обґрунтування публічної діяльності має декілька взаємодоповнюючих напрямів, без урахування яких неможливо сформулювати реалістичне управлінське рішення та досягнути необхідного результату, а саме:

- Адекватне відтворення вихідної ситуації в її сутнісних властивостях як об'єктивної передумови діяльності;
- Системний аналіз спроможності виконавців якісно відповісти на виклики часу (урахування їх компетентності, мотиваційного потенціалу, фінансових і технічних ресурсів тощо);
- Передбачення прямих і віддалених соціально-гуманітарних наслідків здійснюваних трансформацій в контексті демократичного розвитку.

Необхідно підкреслити, що вказані три взаємодоповнюючі напрями обґрунтування відповідають трьом рівням знання науки публічного управління – емпіричний, теоретичний та метатеоретичний. А їх дотримання характеризує наукове обґрунтування за допомогою відповідних категорій – істинність, розумність і значущість. Якраз урахування цих трьох категоріальних визначень надає управлінському рішенню статус науково достовірного обґрунтування.

Таким чином, діяльність у сфері публічної відкритості, по мимо звичної усвідомленості різних її аспектів, вимагає врахуван-

ня віддалених, соціально значимих наслідків. Тому управлінські рішення прийнято визначати як концептуальні, стратегічні, інноваційні тощо. В умовах війни особливо гостро сприймається визначення майбутнього, надто висока ціна платиться за нього. Якраз тому управлінські рішення сфери публічності мають бути реалістичними, перспективними та україно центричними. На противагу агресивній, антигуманній політиці загарбників, стверджувати демократизм, соціальну справедливість і гуманізм.

Здійснювана Науковим фронтом просвітницька місія має велике соціальне значення, оскільки:

- формує й поширює смисли, що визначають теоретичний зміст цивілізаційних цінностей (істина, правда, права людини, свобода);
- орієнтує на дотримання принципу достовірної об'єктивності у висвітленні різних подій і процесів війни та доповнюється ствердженням україно центричного підходу;
- протистоїть невігластву у внутрішніх вітчизняних проявах (астрологія, різного роду гадання, ірраціональні психологічні практики, що засмічують інформаційний простір і дезорієнтують, сіють сумніви, тривогу і страх);
- не допускає ствердження популізму, як способу загравання з інтересами частини населення та прийняття простих рішень складних проблем.

Отже, в умовах тотальної війни глибинні смисли цивілізованого життя соціуму піддаються руйнівним атакам варварів. Їх збереження і зміцнення вимагає від всіх соціальних інститутів і суб'єктів активно і послідовно відстоювати свої позиції та науково обґрунтовувати всі здійснювані практичні кроки. У цьому контексті працівники науки та освіти як представники Наукового фронту покликані захищати істинність, достовірність і ґрунтовність, які є необхідними передумовами і чинниками перемоги у війні проти рашизму і цивілізаційного розвитку українського соціуму.

Список використаних джерел:

1. Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в пост воєнний період в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. у трьох томах, м. Київ, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 15-28 квітня 2022 р.; ред. колегія : І.О. Дегтярьова, В.С. Куйбіда, П.М. Петровський та ін., уклад. Т.О. Мельник. Т. 1. К. : ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. 213 с.

Писаренко В'ячеслав Петрович,

доктор наук державного управління, проф.,

*професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування
Національного університету охорони здоров'я України ім. П. Л. Шупика,*

Академік Сербської королівської академії наук і мистецтв,

*Президент і академік засновник ГО Академія публічного управління,
м. Київ, Україна*

УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРОБЛЕМИ КІБЕРБЕЗПЕКИ В ПЕРІОД ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Сучасний світ практично неможливо уявити без нових інформаційних технологій, в основі яких лежить широке використання комп'ютерної техніки та новітніх засобів комунікацій. Сьогодні комп'ютери впроваджуються в різноманітні галузі людської діяльності. Всі найважливіші функції сучасного суспільства, так чи інакше, пов'язані з комп'ютерами, комп'ютерними мережами і комп'ютерною інформацією. Останнім часом в Україні значно зросла кількість Інтернет користувачів, адже підключення до глобальної мережі стало доступним та зручним.

Популярність Інтернету не випадкова, адже він забезпечує цілодобовий доступ до величезної кількості інформації, швидку передачу даних, можливість проведення банківських, торгових, біржових операцій, переказ коштів і багато іншого. Інтернет – це чудовий засіб для зв'язку та спілкування.

Як і в реальному світі, так і у віртуальному, де панує комп'ютерна інформація, трапляються кіберзлочини.

Особливої небезпеки це набуває у період ведення війни з РФ. Деяка інформація яка повинна бути доступною тільки до обмеженого контингенту осіб потрапляє навіть до засобів масової інформації.

Пропагандисти країни окупанта мають можливість доводити до мешканців України неправдоподібну інформацію.

Зазначене надає підстави стверджувати, що існуюча система державного управління кібернетичною безпекою має певні недоліки, не спроможна своєчасно реагувати на кіберзагрози, працювати на упередження мережевих кібернетичних атак на вітчизняний кібернетичний простір, особливо в умовах «гібридної» війни з РФ і потребує оптимізації.

Особливістю державного управління в сучасних умовах є необхідність комплексного застосування сучасних форм і методів інфор-

маційно-документаційного забезпечення діяльності органів публічної влади. В першу чергу, це застосування новітніх інформаційних технологій для підтримки прийняття рішень з метою забезпечення ефективного функціонування керованої соціальної системи.

Отже, необхідна інтеграція інформаційних ресурсів, які генеруються органами публічного управління або відображають результати їх діяльності з інформаційними технологіями, які сприяють ефективному розв'язанню проблем виконавчої влади, як однієї з гілок державного управління, у єдиний інформаційно-технологічний простір.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, інформатизація та комп'ютеризація, створення глобального інформаційного простору, використання можливостей Інтернету в управлінській діяльності в тому числі в органах влади привело до виникнення проблем з інформаційними загрозами. Одним з головних завдань постає питання забезпечення кібернетичної безпеки.

Основним завданням в галузі інформаційної безпеки є протидія вірусам і захист інформаційних ресурсів від несанкціонованого доступу.

У цей час проблема забезпечення інформаційної безпеки трактувалася як забезпечення конфіденційності і основними замовниками в цій області були державні структури.

На сьогодні, питання кібербезпеки частково врегульовані Законом України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [1], Конвенцією Ради Європи про кіберзлочинність [2], внесені зміни до Кримінального кодексу України [3] та Кримінального процесуального кодексу України [4], які регулюють відносини у сфері захисту інформації та відповідальність за злочини у цій сфері.

Проблема профілактики і стримування кіберзлочинності в Україні – це комплексна проблема. Закони що приймаються повинні відповідати вимогам, які пред'являються сучасним рівнем розвитку технологій. Пріоритетним напрямком є також організація взаємодії і координація зусиль правоохоронних органів, спецслужб, судової системи, забезпечення їх необхідною матеріально-технічною базою. Жодна держава сьогодні не в змозі протистояти кіберзлочинності самотійно. У період повномасштабної війни коли європейські країни та країни усього світу об'єднуються проти ворога, нагальною є необхідність активізації міжнародної співпраці в цій сфері. Екс-

перти впевнені: саме хакери в недалекому майбутньому стануть загрозою номер один. Незважаючи на віртуальність злочинів, вони завдають значних збитків. Крім того з'являється несанкціонований доступ до інформації.

Свіжим прикладом є витік серйозної, і у великих обсягах, інформації з Пентагона не дивлячись на багаторівневий захист інформації.

Якщо порівнювати нашу ситуацію з міжнародним досвідом, у нас не вистачає найважливіших елементів управління кібербезпекою, а створений при Раді національної безпеки і оборони України координаційний центр працює неефективно.

За кордоном багато питань кібербезпеки регламентовані саме галузевими регуляторами, тому що ніхто крім них не знає краще особливостей галузі.

У ряді міжнародних документів визначено, що кіберзлочинність загрожує не тільки національній безпеці окремих держав, а й безпеці людства в цілому. Стурбованість міжнародного співтовариства щодо розвитку кіберзлочинності знайшла відображення, зокрема, в таких міждержавних угодах як: Бангкокська декларація з попередження злочинності та кримінального правосуддя [5], Бухарестська декларація про міжнародне співробітництво в боротьбі з тероризмом, корупцією і транснаціональною організованою злочинністю [6], Всесвітній саміт з інформаційного суспільства та Конвенції Ради Європи «Про кіберзлочинність» [7]. В цих документах йде мова про спільне протистояння кіберзлочинцям, шляхом прийняття відповідних законодавчих актів, які не будуть суперечити ні законам окремої держави ні пунктам договорів, які ратифікувала ця держава.

Серед нормативно-правових актів що регламентують правовий режим Закон України «Про основні **засади забезпечення** кібербезпеки України» [8]. Цей закон визначає основні цілі, напрями та принципи державної політики України у сфері кібербезпеки, а також повноваження державних органів, підприємств, організацій і громадян у цій сфері. Зокрема, згідно з цим законом, в Україні існує урядова команда реагування на кібератаки CERT-UA, яка вирішує наступні завдання:

- виявлення і усунення наслідків кіберінцидентів;
- організація і проведення практичних семінарів з питань кіберзахисту;

- взаємодія з правоохоронними органами і своєчасне інформування їх про кібератаки;
- обробка отриманої від громадян інформації про кіберінциденти тощо.

Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України» [9] доручено Кабінету Міністрів України разом зі Службою безпеки України та Службою зовнішньої розвідки України:

- забезпечити виконання затвердженого згідно з пунктом 2 цього рішення Плану реалізації Стратегії кібербезпеки України, передбачивши затвердження щороку, не пізніше початку відповідного планового року, комплексу заходів, узгоджених із плановими видатками державного бюджету;

- забезпечити інформування Ради національної безпеки і оборони України кожні півроку про стан реалізації Стратегії кібербезпеки України.

Ці пріоритетні напрямки, зокрема їх нормативне врегулювання, стануть основою державно-приватної взаємодії, об'єднують зусилля наукових і державних органів згідно з відповідними сферами компетенції.

Таким чином, потребує удосконалення спеціальна інформаційно-телекомунікаційна система функціонування органів державної влади, у зв'язку з чим доцільним є створення комплексних систем захисту інформації з підтвердженою відповідністю в інформаційно-телекомунікаційних системах на об'єктах інформаційної діяльності органів державної влади, підприємств, установ та організацій, що входять до сфери управління таких органів.

Виникає необхідність у посиленні захисту інформації органів влади від несанкціонованого доступу та посилення кримінальної відповідальності за скоєння таких злочинів.

Список використаних джерел:

1. Законами України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 5 липня 1994 року № 80/94-ВР. Відомості Верховної Ради України, 1994, № 31, ст. 286.
2. Конвенція про кіберзлочинність. Конвенція ратифікована із застереженнями і заявами Законом № 2824-IV від 7.09.2005, ВВР, 2006 № 5-6, ст. 7. Офіційний вісник України від 10.09.2007. № 65. С. 107. Ст. 2535, код акта 40846/2007.
3. Кримінальний кодекс України. *Голос України* від 19.06.2001 № 107.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Урядовий кур'єр* від 06.06.2012 № 99.

5. Бангкокская декларація з попередження злочинності та кримінального правосуддя. *Прийнята на 11-му Конгресі ООН по попередженню злочинності та кримінального правосуддя* (Бангкок, Тайланд, 18–25 квітня 2005 р.). URL: <https://core.ac.uk>

6. Бухарестська декларація про міжнародне співробітництво в боротьбі з тероризмом, корупцією і транснаціональною організованою злочинністю (2006 р.). URL: <https://www.un.org>

7. Веселитій саміт з інформаційного суспільства та Конвенції Ради Європи «Про кіберзлочинність» (2001 р.). URL: <https://oduvs.edu.ua>

8. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» № 2163-VIII від 5 жовтня 2017 року. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 45, ст. 403.

9. Указ Президента України №447/2021 від 26 серпня 2021 року «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua>.

Серьогіна Тетяна Володимирівна,
доктор наук з державного управління, доц.,
доцент кафедри економіки та менеджменту
Українського державного університету науки і технологій,
м. Дніпро, Україна

Серьогін Сергій Михайлович,
доктор наук з державного управління, доц.,
доцент кафедри економіки та менеджменту
Українського державного університету науки і технологій,
м. Дніпро, Україна

Лісовенко Владислав Григорович,
магістрант кафедри економіки та менеджменту
Українського державного університету науки і технологій
м. Дніпро, Україна

АУТСОРСИНГ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ДОСТУПНОСТІ В СИСТЕМІ НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Складність забезпечення громадян публічними послугами під час воєнного стану полягає не тільки в зміні пріоритетів функціональної спрямованості органів публічної влади на забезпечення збереження територіальної цілісності держави шляхом концентрації зусиль на потреби військових, а й появою й актуалізацією нових

типів послуг, що не є притаманними класичному розумінню публічних (адміністративних) послуг.

В першу чергу це стосується питання забезпечення населення потребами фізіологічного існування (їжа, вода, житло, першочергові товари вжитку тощо) та можливості оперативної зміни місця та умов тимчасового перебування поза межами постійної мешкання, що потребує нових підходів як до розуміння та класифікації самого поняття «публічна послуга» так диверсифікації спектру учасників процесу надання послуг.

За таких умов нового підходу потребує ресурсна можливість делегування функцій надання окремих видів послуги від органів державної влади та органів місцевого самоврядування до більш наближених до громадян органів самоорганізації населення, які сформувалися за місцем проживання та переважно не мають статусу юридичної особи та громадським організаціям, які, як правило, набувають статусу юросіб. Отже з метою активізації додаткових ресурсів до системи надання публічних послуг в умовах воєнного стану річний досвід діяльності органів самоорганізації населення та чисельних волонтерських рухів та інших громадських організацій по забезпеченню хоча б мінімальним рівнем умов життя мешканців на прифронтових територіях та тимчасово переміщених осіб як та території України так і за кордоном потребує ретельного вивчення з метою вдосконалення та розповсюдження.

На цей час нормативно-правова база діяльності системи надання публічних послуг визначає головними суб'єктами системи органи державної влади та органи місцевого самоврядування, при цьому згідно умов воєнного стану як на територіях регіонів (область, район) так і в межах територіальних громад (село, селище, місто) в Україні діють віськово-цивільні адміністрації, до сфери управління яких увійшли й центри надання адміністративних послуг, одним з принципів діяльності яких є принцип доступності . [1, 2].

Але потужні міграційні процеси, що мають місце в умовах воєнного стану призвели до втрати можливості суб'єктів звернень за послугами на реалізацію у повній мірі принципу доступності публічних послуг у зв'язку з появою ознаки тимчасовості території мешкання, що ускладнює роботу ЦНАПів та перевантажує штат їх працівників і призводить до потреби додаткового фінансування. Одночасно принцип доступності закріплено в Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Примірного положення про центр надання адміністративних послуг», де йдеться про забезпе-

чення мінімізації витрат суб'єктів звернення на супутні послуги: «добрір суб'єктів господарювання для надання супутніх послуг здійснюється органом (посадовою особою), що утворив центр, на конкурсній основі за критеріями забезпечення мінімізації матеріальних витрат та витрат часу суб'єкта звернення, а також з урахуванням вимог законодавства у сфері оренди державного та комунального майна» [1]. Отже для громадян, які тимчасово втратили постійне місце проживання, процес отримання послуг буде ускладнено, оскільки потребується додаткова реєстрація за тимчасовим місцем проживання, що впливає на якість послуг як у часі так і у обсязі, особливо для літньої категорії громадян, що вільно не володіють сучасними інформаційними технологіями, базами даних та засобами зв'язку.

При цьому досвід діяльності громадських організацій та волонтерських рухів у плані надання консультативно-інформаційної допомоги свідчить про наявність потужного ресурсу системи надання публічних послуг, що стосується як надання допомоги тимчасово переміщеним особам у попередній підготовці реєстраційних та позовних документів так і сфери моніторингу якості надання послуг.

Окремої уваги заслуговує ресурс системи надання публічних послуг у вигляді органів самоорганізації населення, які продемонстрували свою здатність в процесі замовлення, отримання, розподілу, транспортування тощо гуманітарної допомоги на прифронтовій території, адже територіальна «прив'язка» та наближеність до мешканців дозволяє найбільш ефективно забезпечити вражені верстви населення необхідними ресурсами життєдіяльності.

Таким чином в умовах воєнного стану для забезпечення якості публічних послуг актуальності набуває питання партнерства державних установ, органів місцевого самоврядування, громадських неурядових інституцій, органів самоорганізації населення у забезпеченні потреб громадян. При цьому напрямками партнерства і співпраці бачаться такі сегменти сфери надання публічних послуг.

- Адвокація та захист прав: Громадські організації можуть виступати як адвокати громадян, особливо вразливих груп, вимагаючи захисту їх прав та інтересів в процесі надання публічних послуг. Вони можуть представляти громадян в державних органах, судах та інших інстанціях, ініціювати правові заходи та ініціювати зміни в законодавство, щоб поліпшити якість публічних послуг.

- Моніторинг та контроль: Громадські організації можуть відстежувати якість та ефективність надання публічних послуг, забезпечуючи незалежний контроль, проводити аналіз, збирати дані, монітори-

ти витрати та рівень задоволеності громадян послугами, та вносити пропозиції щодо поліпшення системи надання публічних послуг.

- **Участь у прийнятті рішень:** Громадські організації можуть брати участь в процесі прийняття рішень щодо надання публічних послуг. Вони можуть бути запрошені в робочі групи, комісії та інші органи, як партнери, що мають право висловлювати свої думки та рекомендації щодо поліпшення системи надання публічних послуг. Вони можуть проводити консультації.

- **Інформаційна діяльність:** Співпраця може включати також інформаційну діяльність з метою інформування населення про доступні ресурси, послуги та права, а також протидії дезінформації та впливовій діяльності в умовах конфлікту.

- **Сприяння впровадженню інновацій та нових підходів:** Громадські організації можуть виступати каталізаторами впровадження інноваційних рішень та нових підходів у наданні публічних послуг. Вони можуть проводити дослідження, розробляти проекти та пропозиції щодо вдосконалення системи надання послуг, сприяти впровадженню електронних сервісів, пропагувати використання технологій та інноваційних підходів для забезпечення більш ефективної, доступної та якісної системи надання публічних послуг.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження примірних положень про центри надання адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2013 р. № 118. Офіц. Вісн. України. 2013. № 16. Ст. 557.

2. Серьогіна Т. В. Удосконалення системи надання публічних послуг в умовах децентралізації: методологічні засади : монографія. Дніпро : ГРАНІ, 2020. 288 с.

Сичова Вікторія Вікторівна,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри соціології управління та соціальної роботи
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ ОРГАНАМИ ВЛАДИ МОТИВАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Широкомасштабне вторгнення в Україну Російської Федерації в лютому 2022 р. наштовхнулося на опір Українського народу, який

продемонстрував світові приклади мужності, стійкості, сміливості, єдності перед загрозою знищення державності та національної ідентичності. Головнокомандувач Збройних Сил України В. Залужний зазначав, що «підготовка до повномасштабного вторгнення Росії була величезним комплексом заходів. У ній брали участь велика кількість людей» [1; 2]. Утім для багатьох пересічних українців російська агресія виявилася неочікуваною. Про це свідчить, зокрема, дослідження *Соціологічної групи «Рейтинг»*, проведене в лютому 2023 р.: «Спогади людей про 24 лютого 2022 року говорять про шок, розгубленість, невизначеність, неготовність». Віра в перемогу в січні 2022 року становила 56 % [3]. За такої ситуації виникла потреба у формуванні органами влади мотивації українців до національного спротиву в умовах російсько-української війни, що підтверджує актуальність обраної теми.

Ще в липні 2021 р. було ухвалено Закон України «Про основи національного спротиву», в якому національний спротив визначався як «комплекс заходів, що організовуються та здійснюються з метою сприяння обороні України шляхом максимально широкого залучення громадян України до дій, спрямованих на забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави, стримування і відсічі агресії та завдання противнику неприйнятних втрат, з огляду на які він буде змушений припинити збройну агресію проти України» [7, ст.1, п.1, 8)].

Підготовка громадян України мала стати складовою національного спротиву [7, ст. 3, п.1)]. Вона містила «сукупність заходів, що здійснюються державними органами та органами місцевого самоврядування з метою формування патріотичної свідомості та стійкої мотивації, набуття ними [громадянами] знань та практичних вмінь, необхідних для захисту України» [7, ст.1, п.1, 10)]. Тож для спрямування дій громадян до вчинення опору агресору органи влади мали здійснювати управлінську діяльність зі створення умов, що впливають на поведінку людини, тобто формувати мотивацію.

Мотиви – спонукальні причини, привід до конкретної дії – датський психолог К. Мадсен поділив на чотири групи. Серед них, зокрема, емоційні мотиви (страх, або прагнення безпеки, агресивність, або бійцівські риси); соціальні мотиви (прагнення контактів, прагнення діяльності); діяльнісні мотиви (потреба в досвіді, у фізичній та інтелектуальній діяльності, жага творчості (комплексна діяльність) [10]).

Задля заспокоєння людей, демонстрації єдності, організації механізму співпраці 25 лютого 2022 р. було створено телевізійний марафон під назвою «Єдині новини» на базі каналу «Рада», до якого приєдналися ICTV, «1+1», «Інтер», а згодом «Україна» та «Суспільне». А вже через три тижні, 19 березня 2022 р. Указом Президента України № 152/2022 було введено в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України щодо створення єдиної інформаційної платформи стратегічної комунікації – цілодобового інформаційного марафону «Єдині новини #UАразом» шляхом об'єднання усіх загальнонаціональних телеканалів [9]. Його програмне наповнення мало складатися переважно з інформаційних та/або інформаційно-аналітичних передач, щоб реалізовувати єдину інформаційну політику як пріоритет національної безпеки в умовах воєнного стану. До певної міри це формувало емоційні мотиви: зменшувало страх, задовольняло прагнення безпеки, сприяло переходу із стану страху, тривоги, паніки до стану агресивності, злості. Опитування, проведене Соціологічною групою «Рейтинг» 19 березня 2022 р., засвідчило, що на четвертому тижні війни українці в цілому не вдалися до пригнічених станів. Спостерігався низький рівень апатії при високому рівні агресивності. Агресивність – єдина властивість активного спектру [8].

Водночас влада мотивувала українців до прагнення діяльності (соціальні мотиви). Соціальна мотивація громадянина базується на гордості за свою державу, зокрема, місто проживання. Тому 6 та 24 березня 2022 р. Президент України встановив та присвоїв почесну відзнаку «Місто-герой України» 10 містам: Волновасі, Гостомелю, Маріуполю, Харкову, Херсону, Чернігову, Бучі, Ірпіню, Миколаїву, Охтирці [5; 6].

З 22 листопада 2022 р. Президент України у вечірньому зверненні до громадян України оголосив початок розгортання по всій країні нового проекту підтримки людей – «Пункти незламності». 17 грудня 2022 р. під час позачергового засідання Кабінет Міністрів України затвердив Порядок організації та функціонування пунктів незламності, яким визначив їх види, комплектацію та алгоритм розгортання. Термін “пункт незламності” означав «приміщення будівлі (споруди) або спеціально зведений намет, або транспортний засіб, які передбачені для тимчасового перебування людей та в яких створено і підтримуються умови, мінімально необхідні для збереження життя і здоров'я населення у разі порушення сталої роботи систем життєзабезпечення» [4]. Представляється, що назва зазначеного

проекту сприяла формуванню мотивації діяльності: потребу в досвіді, у фізичній та інтелектуальній діяльності, жагу творчості (комплексна діяльність). Це підтверджується результатами опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» у лютому 2023 р., що засвідчили головну емоцію, яку відчували українці – гордість за Україну: цей показник склав 75%; віра в перемогу України становила 95% [3].

Таким чином, інформаційна та стимулююча складові інформаційно-комунікативного механізму публічного управління, сформованого в умовах воєнного стану, сприяли зростанню мотивації українців, її трансформації від емоційних до діяльнісних мотивів до національного спротиву в умовах російсько-української війни.

Список використаних джерел:

1. Головнокомандувач ЗС України / CinC AF of Ukraine. URL: https://www.facebook.com/CinCAFU/?locale=uk_UA
2. Залужний розповів, як Україна готувалася до вторгнення Росії (Відео). *ASPI.news*, 2023, 05 груд. URL: <https://aspi.com.ua/news/politika/zaluzhniy-rozpoviv-yak-ukraina-gotuvalasya-do-vtorgnennya-rosii-video#gsc.tab=0>
3. Комплексне дослідження: як війна змінила мене та країну. Підсумки року. Соціологічна група «Рейтинг». 2023, 21 лют. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/kompleksne_dosl_dzhennya_yak_v_yna_zm_nila_mene_ta_kra_nu_p_dsumki_roku.html
4. Порядок організації та функціонування пунктів незламності: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2022 р. № 1401. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-2022-%D0%BF#Text>
5. Про встановлення почесної відзнаки «Місто-герой України»: Указ Президента України №111/2022 від 6 березня 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1112022-41577>
6. Про встановлення почесної відзнаки «Місто-герой України»: Указ Президента України №164/2022 від 24 березня. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1642022-41797>
7. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 липня 2021 року № 1702-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2021, № 41, ст.339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20/print>
8. Шосте загальнонаціональне опитування: адаптація українців до умов війни (19 березня 2022). Соціологічна група «Рейтинг». 2022, 23 берез. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/shestoy_obschenacionalnyy_opros_adaptaciya_ukraincev_k_usloviyam_voyny_19_marta_2022.html
9. Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року, введено в дію Указом Президента України від 19 березня 2022 року № 152/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1522022-41761>
10. Madsen K. B. Modern theories of motivation. A comparative metascientific study. Copenhagen, Munksgaard, 1974. 472 p.

Сорокіна Наталія Григорівна,
доктор наук з державного управління, доц.,
доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
навчально-наукового інституту
державного управління НТУ «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДОБРОЧЕСНІСТЮ НА ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

Тема доброчесності завжди була важливою та актуальною на публічній службі, однак нова хвиля уваги до неї відбувалася саме під час військової агресії Росії проти України. Адже у цей складний час для нашої держави ми почали частіше стикатися з ситуацією, коли недоброчесні публічні службовці починають співпрацювати з державою-агресором, зраджують присязі, добровільно займають посади у незаконних органах влади на окупованих територіях тощо. Не викликає сумніву, що особливо в цих умовах (воєнного стану) безумовним є дотримання принципів доброчесності, законності, патріотизму, політичної неупередженості у проходженні публічної служби. Публічний службовець це особа, яка виступає від імені держави та його основна місія це служіння суспільним інтересам, тому його манера поведінки, мова спілкування, зовнішній вигляд, моральні якості вказують на відповідність його займаної посади, а будь-які його аморальні вчинки, помилки є найсильнішими чинниками дестабілізації суспільства, які створюють негативну репутацію як конкретному публічному службовцеві, так і публічній службі в цілому. Тому основою реформування публічної служби України повинно бути саме підвищення високих стандартів доброчесності публічних службовців.

Як влучно визначено на сайті Національного агентства з питань запобігання корупції «Доброчесність – це чинити правильно навіть тоді, коли ніхто не бачить» [1]. Це є достатньо універсальним визначенням, адже доброчесність відноситься до морально-етичної категорії, що визначає дії людини в залежності від її розуміння добра, зла, справедливості, що є правильним чи хибним в тій чи іншій ситуації. Тому дуже важливими є особисті якості публічного службовця, його здатність зберігати свою особисту гідність і не порушувати

ти гідність інших людей. В оксфордському словнику доброчесність (integrity) визначається як здатність бути чесним і мати стійкі моральні принципи [2].

Слід зазначити, що етичний компонент є одним з найважливіших при створенні сучасної доброчесної публічної служби, основною місією якої є служіння суспільному благу. Одним з важливих та ефективних механізмів викоренення протиправної поведінки є існування надійної системи управління доброчесністю на публічній службі. В Рекомендаціях Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) із питань публічної доброчесності система управління доброчесністю розуміється як система законів, нормативних актів, політик, практик, органів і підрозділів, які сприяють прийняттю етичних рішень, запобігають корупції та просувають суспільне благо. Основними компонентами такої системи є готовність, відповідальність, стратегія та стандарти [5, р. 4].

Впровадження системи управління доброчесністю на публічній службі досягається по-перше, завдяки політичній волі та бажанні керівництва країни щось змінити. Керівництво країни чи органу влади повинно підтримувати систему доброчесності за рахунок особистого бездоганного прикладу та демонстрації високих стандартів поведінки під час виконання своїх посадових обов'язків.

По-друге, повинні бути встановлені відповідні законодавчі та інституційні рамки, щоб було зрозуміло, що ми очікуємо від публічних службовців та які норми поведінки є загальноприйнятими в професії.

По-третє, для забезпечення прихильності публічних службовців до цінностей, які орієнтовані на професійне, чесне і неупереджене виконання посадових обов'язків, важливим є створення ефективної системи мотивації, застосовуючи при цьому як моральне, так матеріальне стимулювання. З цією метою необхідним є: забезпечення службовців гідним рівнем оплати праці; забезпечення залежності матеріальної винагороди службовців від результатів їхньої праці; посилення самоповаги, визнання авторства результату (грамоти, подарунки і т.і.), моральне задоволення роботою і гордість за свій колектив, стимулювання впливом (включення в конкурсні комісії, групи та ін.), кар'єрне зростання [3, с. 11].

По-четверте, на публічній службі необхідно створити такі умови, щоб у працівників не виникало відчуття незахищеності. Тобто існує необхідність у створенні сильної організаційної культури, яка

повинна сприяти рухливості, швидкому маневруванню, творчим підходам, постійному вдосконаленню, навчанню публічних службовців, виходити з поваги та довіри до публічних службовців та підтримувати розвиток різних форм взаємодії відповідно до вимог часу [4, с. 94].

По-п'яте, для вирішення проблеми відповідальності за порушення доброчесності важливим є забезпечення всебічного контролю (внутрішнього та зовнішнього) за професійною діяльністю публічних службовців, який передбачатиме не лише контролюючі дії зі сторони органів і осіб, яким вони безпосередньо підпорядковані шляхом оцінювання, моніторингу ключових завдань та результативності їх виконання, а й зі сторони зовнішніх стейкхолдерів (постійно діючих незалежних державних структур або органів інших гілок влади, наділених контролюючими функціями). Поряд із цим слід забезпечити також колаборацію державного і громадського різновидів контролю, що на нашу думку, буде сприяти підвищенню ефективності виконання публічними службовцями своїх посадових обов'язків з урахуванням етичних принципів публічної служби.

Отже, впровадження системи управління доброчесністю на публічній службі є вельми важливою задачею, особливо в умовах війни. Адже забезпечення принципу доброчесності має важливе значення для побудови сильних інституцій, а також впливає на відновлення довіри населення до влади, що є важливим атрибутом ефективного публічного управління та однією з обов'язкових умов стабільного і прогнозованого розвитку держави.

Список використаної літератури:

1. Національне агентство з питань запобігання корупції. Офіс доброчесності НАЗК. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/dobrochesnist> (дата звернення 26.04.2023)
2. Оксфордський словник. URL: <https://bit.ly/33xUDmb> (дата звернення 26.04.2023)
3. Сербогін С., Сорокіна Н., Шеломовська О. Мотивація як основний спосіб підвищення ефективності роботи публічних службовців (соціологічний аналіз). *Аспекти публічного управління*. 2019, Т. 7, № 11, С. 5–14.
4. Сорокіна, Н. (2020). Формування морально-етичних основ публічної служби в Україні. *Аспекти публічного управління*, 8 (6), 90–97. DOI: <https://doi.org/10.15421/1520109>.
5. OECD Recommendation on Public Integrity (Рекомендації ОЕСР із питань публічної доброчесності). URL: <http://www.oecd.org/gov/ethics/recommendation-public-integrity/> (дата звернення 26.04.2023).

Степанов Вшктор Юрійович,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри туристичного бізнесу,
Харківська державна академія культури,
м. Харків, Україна*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕКИ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

Важливими факторами розвитку сучасного туризму є міжнародні відносини з іншими державами, стан торговельного та платіжного балансу країни та її партнерів, міжнародна обстановка у світі. При цьому особливим питанням щодо туристичній діяльності стає забезпечення безпеки в галузі туризму.

Актуальність заходів, що пов'язані з безпекою туризму, постійно зростає для будь-якої країни. На думку науковців, безпека в галузі туризму є комплексним поняттям, яке включає в себе безліч взаємопов'язаних і взаємозалежних факторів [2–4]. Відповідно, безпеку туризму необхідно розуміти як комплексну систему заходів з метою створення таких умов, при яких будь-яка подія з туристом завідомо не могла б відбутися.

Ґрунтуючись на існуючих наукових підходах до визначення безпеки [1–3] фахівці виділяють наступні складові системи безпеки туристичного бізнесу:

- економічна безпека туристів, персоналу туристичної організації;
- економічна безпека туристичного підприємства;
- національна безпека туристичного бізнесу (сукупність поточного стану готельної індустрії, об'єктів харчування, транспорту, підприємств розважального, ділового, спортивного, пізнавального, лікувально-оздоровчого туризму, екскурсійних організацій);
- міжнародна безпека індустрії туризму (економічна стабільність, рівень небезпеки природного, техногенного та соціального характеру).
- безпека туристичного бізнесу регіону [1–3].

Слід також відзначити, що безпека туризму та його складові набувають значимості в силу зростаючого впливу геополітичного чинника на туристичні потоки, тобто: нестабільність економіки; криміногенна обстановка; терористичні загрози; воєнний стан й ін. Розглянемо концептуальні підходи державного регулювання безпеки в галузі туризму України.

Згідно розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 року «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» (надалі по тексту – Стратегія), основними напрямками реалізації Стратегії є «забезпечення безпеки туристів та захист їх законних прав та інтересів, що сприятиме підвищенню якості наданих туристичних послуг...» [1]. При цьому Стратегія визначає підхід державного регулювання безпеки національного туристичного ринку шляхом:

- надання невідкладної допомоги туристам, які опинилися в надзвичайній ситуації або постраждали під час подорожі;

- створення «гарячої» телефонної лінії для прийому і ведення обліку звернень і скарг туристів, в тому числі й іноземних, а також надання необхідної інформації з питань туризму, виклику допомоги;

- проведення моніторингу надзвичайних подій, які відбуваються з туристами в регіонах;

- посилення відповідальності суб'єктів туристичної діяльності перед споживачами туристичних послуг [1].

Відповідно до цього, до основних завдань державного регулювання безпеки в галузі туризму, необхідно віднести:

- своєчасне прогнозування, виявлення, аналіз, оцінку безпеки туризму, розробку та застосування комплексу оперативних та довготривалих заходів щодо їх попередження та усунення, локалізації і нейтралізації наслідків прояву;

- заходи підвищення конкурентоспроможності туристичних регіонів на міжнародному та внутрішньому ринках шляхом поліпшення якості сервісу, безпеки, умов праці та рівня кваліфікації кадрового персоналу у сфері туризму;

- поліпшення якості і доступності державних послуг, що надаються в області безпеки туризму, підвищення ефективності контрольно-наглядової діяльності;

- підвищення рівня культури безпеки у сфері туризму;

- заходи щодо збереження культурної спадщини, підтримки розвитку співпраці та поліпшення якості життя населення в умовах активного розвитку туризму [4].

Українські науковці С. М. Домбровська, А. Л. Помаза-Пономаренко, Н. П. Рибальченко, досліджуючи питання безпеки в Україні, вважають, що «складності ситуації додає те, що Україна останніми роками все більше стикається з позасистемними факторами.

Відзначимо, що вони чинять на неї негативний вплив, який є руйнівним для вітчизняної системи безпеки загалом і сталого розвитку економіки, соціальної й екологічної сфери зокрема..., це виникнення та поширення пандемії COVID-19, зовнішня агресія проти нашої країни та інші чинники...» [2].

Враховуючи сучасний стан туристичної сфери, її безпеку, соціальний напрям та наслідки дії, слід погодитися з українськими вченими про те, що військовий стан в Україні значним чином вплине на розвиток туристичної сфери. Крім того, воєнний стан негативно позначається на фізичному та психічному стані здоров'я українців, на який перед тим потужно впливала пандемія. Відтак, увагу державі слід зацентрувати на підтримці розвитку внутрішнього та соціально орієнтованого туризму (медичного, оздоровчого, екологічного, релігійного, пізнавального й ін.) [2].

Відповідно до наведеного напрошується висновок, що для забезпечення безпеки в галузі туризму державі необхідно: забезпечити суспільну і державну безпеку; сформувані ефективні механізми захисту прав і законних інтересів туристів; організувати всіляке сприяння туристам у реалізації їх прав і свобод під час здійснення подорожей; захистити сферу туризму від впливу природних, техногенних і соціальних загроз безпеки, в тому числі від адміністративних правопорушень, протиправних посягань з боку організованої злочинності, міжнародного та етнічного тероризму.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження КМУ від 16.03. 2017 № 168-р. База даних «Урядовий портал». КМ України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/pras/249826501>
2. Домбровська С. М., Помаза-Пономаренко А. Л., Рибальченко Н. П. Туризм і право на нього в контексті гарантування безпеки : монографія. Харків : «Діса плюс», 2022. 272 с.
3. Заноско О. В., Корж Н. В. Формування системи економічної безпеки індустрії в Україні. Економіка. 2011. № 2 (6). С. 17–19.
4. Сливенко В. А., Бичковський А. О. Управління безпекою туристичного бізнесу: заходи захисту національного туристичного ринку. URL: http://www.confcontact.com/2017-ekonomika-i-menedzhment/9_slivenko.htm

Токар Маріан Юрійович,

*доктор наук з державного управління, доц.,
професор кафедри політології і державного управління,
директор НДІ політичної регіоналістики
Ужгородського національного університету,
м. Ужгород, Україна*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРИ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ У ПЕРСПЕКТИВНИХ УМОВАХ ПОДАЛЬШОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПОВОЄННОЇ УКРАЇНИ

Актуальність проблеми. Із розвитком демократії в світі, євроатлантичного курсу та європеїзації системи публічного управління в Україні, неабияк зростає попит на окультурення сфери публічних послуг, у якій задіяні як державні, так і недержавні суб'єкти. Характер публічно-управлінських відносин в Україні, до повномасштабного вторгнення Росії в Україну, відзначався пришвидшеними процесами децентралізації не тільки в напрямку адміністративно-територіальних та організаційно-управлінських трансформацій, а й у змісті налагодження ефективної сервісної системи. Адже саме ці питання постають пріоритетними в контексті змістовного наповнення децентралізації як основи новітніх публічно-управлінських відносин усіх зацікавлених у розвитку України сторін. Тому, вважаємо, що одним із актуальних завдань сьогодення, навіть попри трагічні наслідки російсько-української війни, є питання відповідного статусу «медіаторів» (посередників) цих відносин – публічних службовців та управлінців, які повинні бути наділені комплексом професійних рис, серед яких і культура.

Звідси, визначаємо й мету нашого дослідження, що окреслює актуальні проблеми культури публічних службовців саме в перспективних умовах подальшої децентралізації повоєнної України.

Виклад основного матеріалу. Отже, спробуємо візуалізувати означені проблеми. Перш за все, необхідно наголосити на системності підготовки відповідних кадрів управлінської системи. Поруч із базовими умовами професійного вишколу, що формуються з професійних компетенцій у змісті освітніх програм українських вищих навчальних закладів і курсів підвищення професійної кваліфікації, де здійснюється відповідна підготовка фахівців з публічного управління та адміністрування, необхідним є вмотивоване акцентування

на поєднанні базових компетенцій (навчальних дисциплін) із культурним аспектом професіоналізації.

Вважаємо, що питання основ культури публічних службовців та управлінців є надважливою передумовою закладання постійних і динамічних, якісних і ефективних зв'язків між незмінними суб'єктами публічно-управлінських відносин – надавачами та отримувачами послуг. Рівень культури публічних службовців та управлінців підсилює не тільки актуальність впровадження етичних стандартів у систему державного і публічного управління, етику взаємовідносин [1, с. 5], а й професіоналізацію відповідних кадрів у сфері сервісних послуг, сприяють взаємовигідній співпраці, підвищенню довіри у суспільстві, мотивації в діловій активності, на решті добробуту громадян. Також розглядаємо дану проблему як іміджеву, що є стимулом для інституційної та індивідуальної історії надавачів публічних послуг, а отже сприяє й їхньому розвитку, професійному вдосконаленню тощо.

Культура має і важливий соціальний підтекст. Він закладений у зміст публічно-управлінських відносин, де в центрі уваги перебувають люди, громадяни, спільноти. Цілком погоджуємося із думкою українських учених, що «неодмінним складником» управлінської діяльності є і «загальна та управлінська культура» [2, с. 10]. Демократичні процеси, попри складність, а подекуди й половинчастість відповідних процедур, усе ж мають на меті акумуляцію людського інтересу. Публічні службовці та управлінці перебувають в епіцентрі цього інтересу, оскільки через них він реалізується. Службовці в даному контексті виступають «медіаторами», посередниками в системі координат «попит (потреба) – пропозиція (банк послуг) – задоволення (отримання послуги)». Тому вони повинні поєднувати аспекти культури, що містить людиноцентризм і соціоцентризм, де цінності людини органічно поєднуються із суспільним інтересом, бажанням формування взаємовигідних умов для розвитку громадянського суспільства і правової, соціальної держави. А публічний службовець і управлінець не може бути в такому середовищі соціопатом, відчуженим від людей і спільнот. Навпаки, він повинен бути вмотивованим суб'єктом публічно-управлінських відносин, фігурою культурною, публічною, громадською, діяльнісною.

Крім того, культура має і важливий антикризовий підтекст. Він пов'язаний із умінням швидко та ефективно реагувати на непередбачувані проблеми, кризові та надзвичайні явища і події. Ві-

йна в Україні – трагічний приклад. Але маємо розуміти, що органи публічної влади не завжди були готові до надання найнеобхідніших адміністративних послуг (в належних культурних, моральних, антистресових межах) тим, хто їх потребував у такій ситуації. Тому, ці проблеми тісно пов'язані з питаннями організаційно-управлінського, правового, матеріально-фінансового, соціокультурного, соціально-психологічного змісту. І вони повинні лягти в основу перспективних умов подальшої децентралізації повоєнної України та актуалізуватися як життєво необхідна гнучка й системна здатність встояти й вийти з кризи із найменшими негативними наслідками. І людський фактор (професіоналізм у найширшому розумінні, де закладена культура як органічна складова службовця) тут є визначальним чинником подолання проблем, які виникають.

Акцентуємо увагу на проблемах культури публічних службовців і тому, що із розвитком демократії в Україні та просуванням її базових цінностей дедалі відчутнішим стає попит на «окультурений» супровід організаційно-управлінських процесів. Поступове впровадження принципів публічного управління в Україні, зміна монопольного становища державного управління в змісті функціональних впливів на соціум, залучення до сервісної діяльності неурядових організацій, активне розширення суб'єктного середовища публічної політики й публічно-управлінських відносин мають сприяти формуванню соціально справедливого конструкту взаємовідносин у своєрідній системі координат «держава – суспільство». Війна загострила ці орієнтири в пріоритетній площині, відтак, зросли й вимоги та претензії до давно анонсованого процесу побудови стабільно демократичної, правової та соціальної держави, що визначено пріоритетом українського законодавства, починаючи зі змісту Конституції України, й завершуючи постійно вдосконалюваною нормативно-правовою базою децентралізації. Імпонує нам думка вчених і в контексті «пошуку сучасних інноваційних управлінських методів роботи, покращення й вдосконалення системи публічних послуг», а також уваги до культурно-професійної складової управлінської діяльності тощо» [3, с. 75]. Ці питання постануть і під час повоєнної відбудови, звичайно за умов збереження демократичного режиму.

Ще одним стимулом демократизації в Україні є послідовне бажання її народу приєднатися до спільноти вільних демократичних країн, яким є Європейський Союз. Принципова прихильність українців до євроатлантичного курсу в першій чверті 21 століття

декілька разів гальмувалася протистоянням політичних еліт, конфронтацією цивілізаційних ідеологем, іншими суспільними суперечностями в середині країни, а також штучним протиставленням демократії колонізаторській ідеології «руського міра», що широко-масштабно підживлювалася зовнішніми проросійськими впливами. Це цілком підтверджується змістом революцій та ходом новітньої російсько-української війни. Як результат, з початку 21 століття українське суспільство проявило свою громадянську й цивілізаційну зрілість, стало більш вимогливим до себе, більш відповідальним і цілеспрямованим у своїй демократичній ході. Демократичні процеси загалом стали імпульсом політичної зрілості, сприяли закладанню фундаменту демократичної культури громадян. Для публічних службовців ця міра зростає в рази.

Основою ж розвитку культури виступає людська практика, на яку впливають як зовнішні (наприклад, середовище), так і внутрішні (особистісні риси людини) чинники. Зокрема, змістом розвитку культури людини є розкриття і збагачення цих рис, її творчих здібностей, рівня її суб'єктності в суспільстві, автономності, свободи й єдності соціальних цінностей водночас. Публічні службовці та управлінці перебувають у підвищеній зоні відповідальності, оскільки вони не тільки мають бути «людьми» (в сенсі культурними), а й ретранслювати відповідні цінності, відповідати навіть не стільки реальному, скільки перспективному стану суспільства і держави в їх іміджевому сенсі. Тому роль культури публічних службовців співмірна з суспільною культурою і сутністю публічного управління. Ці феномени нероздільні й мають на меті покращення ефективності сфери послуг й підвищення рівня дієвості корпусу публічних службовців та управлінців. Відтак, після війни, сприятливими будуть і умови для формування сталих засад етики управління та психологічного клімату публічно-управлінських відносин, моральнісної культура в системі управління, організаційно-управлінської культури в системі публічного управління та адміністрування як важливого чинника соціального прогресу, демократичного розвитку держави і ефективності громадянського суспільства.

У підсумку наголосимо, що не можна припускати двозначності в розумінні «культура публічного службовця». Місія публічного службовця в демократичному суспільстві – це постійний конструктивний і доброзичливий контакт з громадянами в поєднанні з професійним знанням свої справи, якісним виконанням службових

обов'язків. Публічний службовець повинен бути наділений інтелігентністю, що продукує повагу до людини, принципове і свідоме сповідування етики ненасилля, а навпаки – прихильності, підтримки, допомоги. У повоєнний час, із об'єктивним розумінням вразливості людей, важливо формувати новий тип культурного діалогу публічної влади і громадянського загалу, в якому закладено толерантне, культурне, соціально-психологічне контактування, зокрема в сфері сервісних послуг. Тому в процесі побудови правової, демократичної, соціальної держави зростає значимість і культури державного управління та публічних службовців і управлінців. Адже, поряд із цим, метою змін у публічному управлінні постає становлення професійних, ефективних, авторитетних владних інституцій та допоміжних структур. Тому, культура публічного службовця та управління має закладатися цілісно, системно, актуалізуючи на суб'єктній відповідальності в змісті публічно-управлінських відносин.

Список використаних джерел:

1. Василевська Т. Е., Саламатов В. О., Марушевський Г. Б. Етика державного управління: підручник. Київ : НАДУ, 2015. 204 с.
2. Культура управління: монографія / Садковий В.П., Назаров О.О., Домбровська С.М., Крутий О.М., Пономарьов О.С., Харченко А.О. Харків: НУЦ-ЗУ, 2018. 218 с.
3. Пержун В. Перспективні дослідження управлінської культури в галузі публічного управління на сучасному етапі. Університетські наукові записки. 2020. № 6 (78). С. 72–81.

Федчишин Сергій Анатолійович,

доктор юридичних наук, доц.,

доцент кафедри адміністративного права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

м. Харків, Україна

КАДРОВИЙ РЕЗЕРВ ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ІДЕЇ

В умовах відбиття повномасштабного військового вторгнення в Україну та поступового відновлення територіальної цілісності України окремим напрямком державної політики має стати ефективне кадрове забезпечення органів державної влади на деокупованих територіях.

ваних територіях України. У зв'язку з цим важливим є завчасне вироблення та нормативно-правове врегулювання механізму, який би дозволив оперативно укомплектувати професійними кадрами, зокрема державними службовцями, органи державної влади на звільнених територіях України.

На територіях, тимчасово окупованих до 24 лютого 2022 року (АРК, окремі райони Донецької та Луганської областей), тривалий період функціонували незаконні окупаційні адміністрації та не діяли органи державної влади України. У зв'язку з цим швидке укомплектування державними службовцями та відновлення діяльності органів державної влади України на відповідних територіях після їх деокупації вимагає завчасного вироблення та утворення окремого механізму кадрового забезпечення, його нормативно-правового врегулювання. Таким механізмом може стати Кадровий резерв для проходження державної служби на деокупованих територіях України. Формування такого Кадрового резерву сприятиме реалізації стратегічних та інших документів, спрямованих на деокупацію та реінтеграцію тимчасово окупованих територій України, у тому числі Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території АРК та міста Севастополя, що затверджена Указом Президента України від 24.03.2021 р.

При розробці підходів щодо організації Кадрового резерву для проходження державної служби на деокупованих територіях України варто взяти до уваги існуючі напрацювання, які мали місце в ході розробки та обговорення проектів законів України «Про засади державної політики перехідного періоду» (реєстр. № 5844 від 09.08.2021 р.), «Про засади реінтеграції тимчасово непідконтрольних територій України» (реєстр. № 5844-1 від 31.08.2021 р.) та ін. Окремі статті цих законопроектів пропонувалось приділити формуванню відповідних резервів. Доцільно зважати й на Висновок Венеційської комісії щодо проекту Закону України «Про засади державної політики перехідного періоду» від 15-16.10.2021 р.

Враховуючи існуючі напрацювання, можемо запропонувати такі ідеї стосовно організації та функціонування Кадрового резерву для проходження державної служби на деокупованих територіях України (далі – Кадрового резерву):

– адміністрування Кадрового резерву. Відповідальним за забезпечення формування та функціонування Кадрового резерву має бути Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України – головний орган у системі центральних органів

виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованої РФ території України, а також прилеглих до неї територій. При цьому, завдання із адміністрування Кадровим резервом це міністерство має здійснювати у тісній взаємодії із НАДС та іншими центральними органами виконавчої влади, Офісом Генерального прокурора, Державною судовою адміністрацією України та іншими органами влади;

– мета Кадрового резерву. Кадровий резерв має спрямовуватись на забезпечення заміщення посад державної служби категорій «Б» та «В», перелік яких визначається з урахуванням ст. 6 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. і постанови Кабінету Міністрів України «Питання оплати праці працівників державних органів» від 18.01.2017 р. та утворення яких передбачатиметься в органах державної влади України на деокупованих територіях. Йдеться про посади державної служби в апараті Ради міністрів АРК, місцевих державних адміністраціях, територіальних органах міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, апараті судів, органах та установах системи правосуддя, органах прокуратури, а також інших органах на деокупованих територіях України, у яких передбачатиметься утворення посад державної служби;

– джерела формування Кадрового резерву. Мотивованими особами у контексті включення до Кадрового резерву та подальшого заняття посад на деокупованих територіях, насамперед, можуть стати внутрішньо переміщені особи – громадяни України, які свого часу змушені були залишити або покинути своє місце проживання на тимчасово окупованих територіях та бажають до нього повернутись. Внутрішньо переміщені особи мають розглядатись як пріоритетна цільова група у формуванні Кадрового резерву. Ця обставина має бути врахована при розповсюдженні інформації щодо початку комплектування резерву. При цьому, джерелами формування Кадрового резерву можуть стати не лише діючі державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування, які бажають перевестись на державну службу, а також інші громадяни України, які раніше займали посади державної служби або ж взагалі не мають досвіду державної служби, але виявляють бажання проходити службу на деокупованих територіях;

– процедури включення до Кадрового резерву. Процедури включення до Кадрового резерву діючих державних службовців та інших громадян України мають бути відмінними. Діючі державні службовці вже проходили передбачений законодавством кон-

курсний відбір та володіють відповідним рівнем професійної компетентності. У зв'язку з цим до Кадрового резерву слід включати бажаючих державних службовців на підставі заяви без конкурсного відбору. Враховуючи споріднений характер державної та муніципальної служби, це може стосуватись і посадових осіб місцевого самоврядування, які бажають перейти на державну службу. Такий підхід можна застосувати і відносно громадян України, котрі протягом останнього року були звільнені із державної служби з окремих підстав, передбачених Законом України «Про державну службу» (зокрема, у зв'язку із закінченням строку призначення на посаду державної служби (ст. 85); за ініціативою державного службовця або за угодою сторін (ст. 86); у разі незгоди державного службовця на проходження державної служби у зв'язку із зміною її істотних умов (ст. 43); за ініціативою суб'єкта призначення, а саме – у разі скорочення чисельності або штату державних службовців, скорочення посади державної служби внаслідок зміни структури або штатного розпису державного органу без скорочення чисельності або штату державних службовців, реорганізації (п. 1 ч. 1 ст. 87) або ліквідації державного органу (п. 1⁻¹ ч. 1 ст. 87).

У свою чергу, інші громадяни України з метою включення до Кадрового резерву мають проходити відбір. Процедура відбору таких громадян загалом може бути наближена, узгоджуватись із тією, яка передбачена для конкурсу на зайняття посад державної служби. Однак, враховуючи складні обставини, зумовлені військовою агресією проти України, доцільно вести мову про спрощення конкурсної процедури, у тому числі стосовно документів, які мають подаватись претендентами на включення до Кадрового резерву та зайняття посад. Зокрема, допустимим може бути неподання претендентами документу, що підтверджує вільне володіння державною мовою, та декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (перед призначенням на посаду), – за умови зобов'язання подання таких документів протягом встановленого строку після припинення або скасування воєнного стану. Що стосується суб'єкту, який здійснюватиме відбір, то таким має бути спеціально створена конкурсна комісія або комісії (приміром, окрема конкурсна комісія, утворена Державною судовою адміністрацією України, – для посад в апараті судів, та конкурсна комісія, утворена НАДС, – для посад в інших органах влади);

– *«безпекова» перевірка та формування Кадрового резерву.* В умовах деокупації територій важливо забезпечити недопущення до

зайняття посад державної служби осіб, які своїми рішеннями або діями здійснювали заходи, спрямовані на підрив основ національної безпеки і оборони України, проводили колабораційну діяльність. Це можливо зробити шляхом законодавчого встановлення та проведення окремої перевірки (умовна назва – «безпекова» перевірка). Виявлення у ході «безпекової» перевірки відповідних фактів має передбачати наслідком відмову особі у зайнятті посади державної служби та за наявності ознак складу злочину відкриття відносно неї кримінального провадження (зокрема, за ст. 111⁻¹ «Колабораційна діяльність» КК України);

– *забезпечення професіоналізму осіб, які включені до Кадрового резерву.* Належний рівень професійної компетентності осіб, які перебуватимуть у Кадровому резерві, може забезпечуватись: по-перше, конкурсним відбором громадян України для включення до Кадрового резерву; по-друге, професійним навчанням всіх осіб, включених до нього. У зв'язку з цим важливими є розробка та впровадження спеціальних (сертифікатних) навчальних програм, завдяки яким здійснювалася б профільна підготовка до служби у постконфліктному середовищі на деокупованих територіях (у тому числі, у складних безпекових умовах);

– *додаткові стимули та гарантії для громадян, які проходитимуть службу на деокупованих територіях.* Варто виробити таку модель Кадрового резерву, яка б з однієї сторони забезпечила передбачене Конституцією України рівне право доступу до державної служби, а з іншої – гарантувала й ефективність резерву. Вважаємо, що базовою умовою «життєздатності» та успішної реалізації Кадрового резерву є вироблення належних фінансово-економічних та інших стимулів і гарантій для громадян України, які проходитимуть державну службу на деокупованих територіях. Видається, що має йтись про комплекс ефективних та дієвих стимулів, які здатні істотно зацікавити громадян України (наприклад, надання державою житла, встановлення надбавки до заробітної плати за службу на деокупованих територіях, гарантування додаткової оплачуваної відпустки тощо).

Таким чином, Кадровий резерв для проходження державної служби на деокупованих територіях за умови його завчасного утворення та формування може стати механізмом, що сприятиме швидкому відновленню діяльності органів державної влади України на звільнених територіях. Водночас, уявляється, що такий Кадровий резерв може стати окремою складовою більш комплексного утворення – Кадрового резерву осіб для роботи на деокупованих територіях

України, котрий має охоплювати низку складових з огляду на кадровий склад органів публічної влади, відновлення діяльності яких передбачається після деокупації територій України.

Цокур Євген Георгійович,

*доктор політичних наук, доц., завідувач кафедри політології
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя, Україна*

Чайка Ірина Юрієвна,

*доктор філософських наук, доц.,
професор кафедри соціальної філософії та управління
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ДЕРЖАВИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Вдосконалення, модернізація, реформування є невід'ємною складовою існування та ефективної діяльності системи державного управління. Мінливість зовнішніх умов, постійна зростання потреб суспільства та держави щодо забезпечення бажаних умов їх існування стимулюють реформаційно-модернізаційну активність в системі державного управління та місцевого самоврядування. При цьому помітною тенденцією останніх десятиліть, принаймні у країнах з демократичним способом врядування, є зростання ролі та розширення повноважень саме самоврядних інституцій. Прикладом тому можна назвати комплексне та багаторівневе реформування системи територіального управління та самоврядування Франції, яке триває з 2016 року, і, як демонструє ситуація, супроводжується досить неоднозначними процесами у суспільстві. Свій внесок у державно-управлінський тренд початку двадцять першого століття вносить і Україна. Масштабна реформа державного управління, самоврядування, територіально-організаційної системи держави триває у нашій державі вже кілька років, і має вже певні, хоча і проміжні, результати. Збройний напад скоєний РФ у лютому 2022 р., суттєво скорегував, але не нівелював курс та плани реформ.

Навпаки, кризові умови існування суспільства продемонстрували і досягнення, і переваги, і проблемні місця обраного напрямку вдосконалення моделі державності України. І хоч реформаційний вектор, номінально, не стосується політичного рівня існування держави, а лише орієнтований на підвищення ефективності та результативності діяльності органів державного управління, адміністративного врядування та самоврядуності, проте, як показує історія та практика подібних змін, перебудувати фундаментальні підвалини державності, яким безперечно є система територіального та місцевого врядування/самоврядування, у сукупності з суттєвими територіально-управлінськими змінами, не торкаючись політичних засад державності практично неможливо. Звісно, оглянути та проаналізувати систему реформування системи адміністративно-державного управління, з усіма її напрямками, результатами, наслідками, в межах тезового розгляду немає можливості та сенсу. Тож зосередимо свою увагу на одному із найактуальніших, принаймні у час війни, напрямків реформування. Саме в такий, складний, трагічний, героїчний, час і відбувається випробування системи обороноздатності держави, в тому числі, у вимірі ефективності територіально-організаційної моделі здійснення опору ворогу, мобілізації необхідних для цього ресурсів, консолідації суспільства навколо Збройних Сил. В перші дні та тижні війни відбулося випробування в реальних умовах злагодженості, дієвості і результатів актуального реформування у цій галузі державного та адміністративного врядування, і підготовленості управлінських інституцій, посадовців усіх рівнів до виконання своїх обов'язків в умовах війни та воєнного часу. Збройний напад рф, хоч і був неочікуваним, з точки зору конкретної дати здійснення, проте, на жаль, його не можна назвати непередбачуваним. Вісім років наша держава та суспільство змушені були існувати та діяти в режимі максимально наближеному до війни, певною мірою заспокоюючи себе її, начебто, перманентно-вдаваною «гібридністю». Такий підхід до організації політичного та державного управління та специфіка підготовки ним сформована, принесли більше шкоди, ніж користі, з точки зору наслідків. В перші ж дні війни виявилось, що стара організаційно-мобілізаційна система забезпечення обороноздатності держави вже майже не діє, а номінально нову, засновану на реформаційних принципах районування, реально створено, запущено, скоординовано було далеко не у всіх регіонах України. Так, наприклад, у Запорізькій області реальний, збройний, супротив окупантам вдалося налагодити лише

у межах одного із п'яти, Запорізького, по факту центрального для області, пореформованих районів, зберігши його, таким чином, від трагічної долі тимчасової окупації. Що ж до інших міст, районів області, в тому числі і Енергодара, де розташована стратегічно надважлива ЗАЕС, то їх ефективний захист налагодити так і не вдалося, і вони доволі швидко були захоплені ворогом, попри потужний, але беззбройний, опір багатьох місцевих громад. Рік війни дає вже можливість для певних висновків, в тому числі і стосовно стану, особливостей та перспектив творення, вдосконалення, реформування системи обороноздатності держави у розрізі регіонально-місцевого виміру. Звісно, головним інститутом забезпечення та гарантом обороноздатності України, безперечно, є Збройні Сили, як найбільш потужна, спеціалізована, профільна, скоординована, професійна інституція. Досвід війни продемонстрував, що альтернатив ЗСУ, в цьому компоненті, не існує. Проте, країна з перспективно розвинутою та потужною системою самоврядування, просто зобов'язана мати допоміжну, додаткову (статус її може бути різний), систему забезпечення обороноздатності регіонально-місцевого рівня комплектування. Досвід Сил Територіальної оборони тому яскравий доказ. Так, зараз, в умовах повномасштабної війни вони є частиною ЗСУ. Ймовірно, такий статус, та система їх підпорядкування, збережеться і надалі, після перемоги та завершення воєнних дій.

Варто зазначити, що досвід їх регіонального підпорядкування далеко не усюди дав позитивний результат. Однак, поява та становлення територіальних громад, як нової адміністративно-управлінської реальності вимагає активного залучення цієї управлінської ланки до процесу забезпечення та посилення обороноздатності держави. Більш того, ця перспективна система, на думку авторів, має бути заснована на принципі крос-територіальності. Принцип крос-територіальності передбачає розроблену систему взаємодії ОТГ в ситуації потенційної чи реальної небезпеки зовнішньої агресії, коли добровольчі формування територіальних громад, розташованих поряд, у відповідності до оптимально розроблених логістичних схем, можуть, отримавши амуніцію і зброю прийти на допомогу сусідам. Застосування такого підходу дозволить, по-перше, більш оперативно та результативно координувати зусилля у кризові моменти, а, по-друге, забезпечити країну та суспільство від потенційних сепаратистських тенденцій (для виконання управлінських функцій в цій системі має бути утворено орган, що є незалежним від місцевих владних інституцій).

У світі вже напрацьований досвід організації оборони держави за територіальним принципом. Так, у Польщі війська територіальної оборони (формування почалося у 2015 р., в тому числі, як реакція на збройну агресію РФ в Україні) – один з п'яти видів збройних сил Польщі, що є їхнім резервним компонентом (до 50000 осіб частково зайнятих добровольців) [2, с. 305].

ФРН утримує частину регулярної армії, яка комплектується за змішаним принципом: за вільним наймом – регулярні війська, за призовом – війська територіальної оборони, строкова служба в яких становить до 6 місяців, далі – служба в резерві. Лише 10 відсотків німецьких військ територіальної оборони утримуються на постійній основі (за вільним наймом). Головне завдання військ територіальної оборони ФРН – підготовка резерву армії, формування бойових частин для сухопутних військ та ведення територіальної оборони.

США утримують велику за чисельністю національну гвардію, яка виконує завдання із забезпечення національної безпеки в складі армії і являє собою фактично організований резерв Збройних сил США. Законодавством Національна гвардія наділена правом виконувати завдання із забезпечення безпеки як у військовій, так і у цивільній сфері [2, с. 234].

До 2014 року багато європейських держав також не приділяли значної уваги національній чи територіальній обороні. Утім, на сучасному етапі, наприклад, в Фінляндії відбулася переорієнтація на підвищену готовність до загрозливої ситуації. Тепер мета захисту Фінляндії полягає в тому, що оборона у них розроблена таким чином, щоб у випадку раптового нападу ворога не використовувати військові бази та відповідну інфраструктуру, якими вони користувались у мирний час. Дослівно у законодавчих актах зазначається: «Гарнізони, авіабази, військово-морські бази будуть пустими, а їх військові будуть діяти по всій державі, оскільки у них є мобілізаційні сили і мають зберігати спорядження в потрібних місцях, щоб воно було в безпеці, але, воно має бути доступним під час призову» [1, с. 215]. Приклад справді ефективної територіальної оборони у класичному розумінні ми можемо спостерігати і у Швейцарії. Тим кожен громадянин, по суті, є солдатом, бойовою одиницею. Кожен швейцарець проходить бойову підготовку, але лише окремі громадяни потім ідуть служити до регулярного війська. Втім у разі загрози збройної агресії, за три дні кількість швейцарського війська збільшується з 10 тисяч до 1,7 мільйона [1, с. 216].

Важливим є досвід Естонії, де протягом двох-чотирьох годин з моменту виникнення загрози резервісти займають наперед встановлені позиції, не очікуючи команди зверху: рішення приймаються на рівні низових організацій. Щочетверга в Естонії проводиться так званий День захисту, коли величезна кількість людей займається на полігонах, у тирах, відпрацьовують багато навичок, що можуть знадобитися у воєнний час. В естонських підрозділах територіальної оборони, які називаються «кейсейліти», є загони, які озброєні навіть «джа-велінами». Чисельність тероборони Естонії – 20 тисяч осіб, що значно більше за чисельність збройних сил (8 тисяч). При цьому ці територіальні підрозділи виконують спеціальні завдання саме в громадах.

В Україні вже сьогодні добровольчі формування територіальних громад доводять свою ефективність у виконанні окремих функцій із забезпечення національної безпеки та оборони держави, що можемо спостерігати у багатьох прикордонних та прифронтових районах країни.

Список використаних джерел:

1. Їжак О.І. Форми правління і розподіл повноважень у сфері національної безпеки: європейський досвід і перспективи для України. *Стратегічні пріоритети*. 2019. № 1. С. 211-217.
2. Храбан І.А. Система європейської безпеки і напрями воєнно-політичної інтеграції України до її структур : монографія. Київ : Варта, 2015. 544 с.

Боковикова Юлія Володимирівна,

кандидат наук з державного управління, доц.,

*доцент кафедри публічного управління та державної служби
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Борисевич Катерина Володимирівна,

студентка групи ЗПУА

*навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

Повномасштабні воєнні дії на території України, розпочаті у 2022 році, стали випробуванням на міцність як для українського

суспільства, так і для української влади. Характерною рисою воєнного періоду є прояв суспільством високого рівня згуртованості навколо розв'язання нагальних проблем, а також підвищення рівня взаємодії з владою із застосуванням власного ресурсу: фінансового, інтелектуального, темпорального. Наведене однозначно свідчить про високий рівень сформованості громадянського суспільства в Україні, яке, безумовно, безпосередньо впливає на здійснювані у державі процеси публічного управління.

Найбільш щільний зв'язок між владою та громадськими об'єднаннями під час воєнних дій простежується на рівні територіальних громад, тобто взаємодія відбувається безпосередньо між громадськими об'єднаннями і органами місцевого самоврядування. Незважаючи на те, що громадські об'єднання можуть мати всеукраїнський статус згідно з принципом вільного вибору території діяльності [1], їх діяльність є найбільш ефективною саме на місцевому рівні. Це, в першу чергу, пов'язано зі спільними засадами функціонування громадських об'єднань і органів місцевого самоврядування. Так, принцип самоврядності громадських об'єднань передбачає невтручання органів державної влади, інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в діяльність громадського об'єднання, крім випадків, визначених законом. Аналогічним щодо місцевого самоврядування є принцип правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених законодавством [2]. Водночас, модель побудови громадянського суспільства в Україні передбачає паралельне існування громадських об'єднань і асоціацій органів місцевого самоврядування та їх об'єднань, що надає додаткові можливості для співпраці зазначених суб'єктів публічних відносин. Особливо актуальним питання такої взаємодії постане у післявоєнний час.

Механізми співпраці, вироблені за час війни, є основою для побудови принципово відмінної від довоєнної, моделі співпраці між громадськими об'єднаннями і органами публічної влади, зокрема на місцевому рівні. Це обумовлено зростанням ступеня залученості недержавних суб'єктів у вирішення нагальних суспільних проблем, наявністю реального позитивного досвіду взаємодії між приватним і публічним сектором, можливістю використання коштів, що у перспективі будуть надаватись від іноземних партнерів на фінансування повоєнного відновлення, поступовим впровадженням досвіду зарубіжних країн щодо взаємодії громадських об'єднань з органами публічної влади.

За даними дослідження, проведеного експертами проекту Ради Європи «Зміцнення громадської участі у демократичному процесі прийняття рішень в Україні», недоліками у процесі взаємодії громадськості з органами публічної влади на початку війни стали проблеми з інформацією та комунікацією (з питань безпеки доступ до веб-сайтів деяких органів публічної влади було закрито або ж обмежено доступ до частини інформації), проблеми використання інструментів громадської участі (проблемна робота державних реєстрів, обмеження функціонування громадського бюджету тощо), проблеми взаємодії з органами місцевого самоврядування [3]. Зазначені проблеми потребують вирішення з метою зміцнення співпраці між органами публічної влади та громадськими об'єднаннями.

Вбачається, що першочерговими післявоєнними завданнями щодо утримання взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями з метою забезпечення подальшого розвитку за рахунок в тому числі власних ресурсів мають бути:

- забезпечення нових підходів та рішень у складних питаннях, встановленні пріоритетів політики органів місцевого самоврядування;
- забезпечення приведення у відповідність рішень, ухвалених органами місцевого самоврядування, потребам жителів територіальної громади;
- забезпеченні керованості та узгодженості дій всіх підрозділів органу місцевого самоврядування щодо методів, які можна використовувати для забезпечення потреб громадян в інформації;
- підвищенні ефективності обміну інформацією між громадянами, громадськими організаціями і владою.

У напрямі вдосконалення взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю щодо забезпечення соціального розвитку територіальної громади доцільним є зосередження уваги на:

- розширенні (відновленні) доступу до інформації про діяльність органів публічної влади (яка не стосується обороноздатності) для інститутів громадянського суспільства та жителів;
- відновленні практики проведення засідань місцевої ради чи виконавчого комітету у відкритому форматі, комбінуючи його у разі необхідності із закритою частиною;
- запровадженні збору та оновлення для органів місцевого самоврядування бази контактів всіх громадських організацій та громадських активістів громади;
- необхідності запровадження системних та прозорих механізмів впливу громадських організацій на місцеву політику;

- популяризації досвіду дієвої взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості;
- залученні громадськості до моніторингу діяльності органу місцевого самоврядування щодо соціального розвитку територіальної громади;
- проведення роз'яснювальної роботи для громадських організацій щодо вирішення завдань соціального розвитку територіальної громади;
- наданні організаціям, що залучають волонтерів, в оренду комунального майна для здійснення волонтерської діяльності, проведення освітніх заходів,
- проведенні конкурсу проектів для громадських об'єднань та благодійних організацій, допомога із висвітленням волонтерської діяльності та комунікації із вразливими категоріями,
- введенні соціального замовлення серед благодійних організацій тощо.

Отже, повномасштабні військові дії на території України стали поштовхом для появи нової моделі взаємодії громадських об'єднань з органами публічної влади, яка передбачає високий ступінь залучення громадських об'єднань у вирішення суспільних проблем. До основних напрямів спільної діяльності зазначених суб'єктів у післявоєнний час належать: забезпечення економічного і соціального розвитку територій з використанням ресурсів органів публічної влади, коштів благодійних та інших організацій, а також коштів іноземних фондів для реалізації проектів щодо відновлення України; стимулювання діяльності громадських об'єднань за рахунок створення сприятливих умов для реальної участі у вирішенні суспільних проблем спільно з органами публічної влади; розширення сфер співпраці; проведення моніторингової та інформаційної роботи з населенням на місцевому рівні щодо результатів такої співпраці. Досвід України щодо організації процесів комунікації між владними структурами і суспільством, здобутий за час військових дій, не лише забезпечить досягнення післявоєнних завдань у державі за окресленими напрямками, а й має широкі перспективи впровадження за кордоном.

Список використаних джерел:

1. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
2. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Дослідження «Вплив воєнного стану на громадську участь в Україні». Гвоздік О., Чорногуб Н., Гвоздович Ю. та ін. 2022 р. 40 с. URL: <https://rm.coe.int/research-influence-of-martial-law-on-the-civil-participation-in-ukrain/1680a79d85>

Oleh Vashev,

*Candidate of medical sciences, associate professor,
Department of Social and Humanitarian Policy,
Educational and Research Institute "Institute of Public Administration",
V.N. Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, Ukraine*

Anastasiia Vasheva,

*PhD student, Department of Public Health and Healthcare Management,
Kharkiv National Medical University,
Kharkiv, Ukraine*

Larysa Ivanova,

Kharkiv, Ukraine

RESTORATION AND TRANSFORMATION OF THE HEALTHCARE SYSTEM OF UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD

Ukraine suffered significant destruction of the health care infrastructure during the military aggression. Despite the ongoing war in Ukraine, the Government is preparing for recovery and reconstruction of the country. Considering the scale of the attacks on the health care infrastructure and, as a result, the disruption of the health care system, the reconstruction of the health care system is an integral part of the country's recovery. The top priorities are to restore essential services, to respond to new public health needs, and to ensure a safe and attractive environment for the return of healthcare workers and population in general.

However, in addition to the changes caused by the war, the health care system of Ukraine suffers from unresolved problems that existed before the war and continue to have a negative impact on the situation. Despite the rapid changes and the introduction of new approaches in the financing of primary and specialized medical care in previous years, the network of health care institutions in Ukraine remains unreformed. Ukraine has excess capacity in the hospital sector with almost twice as many hospitals compared to countries in the WHO European Region. Many hospitals are outdated and don't use modern technologies sufficiently, have a low capacity to provide intensive care in emergencies such as stroke, heart attack or severe trauma. A significant part of the total number of hospitals is mono-specialty hospitals (psychiatric/narcological, AIDS centers, tuberculosis,

infectious, restorative treatment centers, etc.). Such hospitals are almost non-existent in European countries, as the best practice is to integrate them into multidisciplinary hospitals. Many services, the provision of which is provided by hospitals in Ukraine, can be provided in the conditions of primary medical care and in institutions of one-day stay or outside the health care system [3].

The strategic directions must simultaneously ensure the recovery of the post-war health care system in the short and long term, as well as basic health services during the ongoing invasion. Health restoration activities are a critically important step to ensure a well-coordinated investment approach that is consistent with the main directions of Ukrainian medical reform, including accession to the European Union. Strategic directions should be based on principles that can be used to provide the population with quality medical services, not just to rebuild what was destroyed by the war. It is necessary to coordinate the expected investments with the priority directions of the development of the health care system in Ukraine, which should be based on the principles of anthropocentrism, efficiency and sustainability, and financial capacity [5].

Today an important task for Ukraine is the question of modernizing the structure of the health care sector, taking into account the directions of state regulation of innovative development.

The main direction of innovative activity in the field of health care should be the strategic management of innovative development with the following guidelines: formation and implementation of priority areas of science, support of international cooperation, modernization of the structure and development of innovative infrastructure in the field of health care [1].

The restoration and creation of a capable network of medical institutions in Ukraine will ensure the population's access to quality medical care, and this is one of the key tasks for the coming years. Hospital districts (regions), which will be divided into hospital clusters with a population of 150,000 or more, should become the basis for building a capable network. Such a division will allow to optimally calculate the flow of patients and ensure equal access to medical care, which, according to changes in the "Basics of the legislation of Ukraine on health care", currently includes:

- emergency medical care;
- primary medical care;
- specialized medical care;
- palliative care [2].

The processes of administrative-territorial reform and decentralization of management of health care facilities have certain gaps in ensuring the ability of territorial communities to manage the health care system at the local level. Having received broader powers, leaders of territorial communities are not prepared to manage the sphere of health care. This often leads to wrong decisions regarding the development of health care facilities without taking into account the needs and the number of the population, the safety of medical and rehabilitation care, the purchase of inappropriate equipment, the implementation of construction works or the creation of new health care facilities. In addition, there is a need for close cooperation of several territorial communities to support health centers that serve their population, which is currently a significant problem in practice. In other cases, large territorial communities, owning several or even dozens of health care facilities, try to develop them without interaction with other communities and the regional level of health care management [3].

“In order to ensure the territorial accessibility of high-quality medical and rehabilitation care to the population, a “hospital district is defined as a territory within which the provision of high-quality, comprehensive, continuous and patient-oriented medical and rehabilitation care is ensured through the organization of a capable network of health care facilities” [3]. The hospital district is divided into hospital clusters, within which integrated access of the population to inpatient medical care is organized. The boundaries of hospital districts and hospital clusters, the procedure for their definition and functioning, as well as the procedure for determining “cluster – multidisciplinary hospital facilities capable of providing the population’s need for medical assistance and rehabilitation for the most common diseases and conditions in the areas of inpatient medical care on the territory of the hospital cluster” [4], “supercluster – multidisciplinary hospital institutions, which have available resources and technologies aimed at providing medical care in the most complex and/or rare cases of diseases of the population of the entire hospital district in the directions of inpatient medical care” [4].

In the Program of Medical Guarantees, “general health care institutions – multidisciplinary hospital institutions that will provide medical assistance and rehabilitation to the population of a territorial community or several communities and will provide basic areas of inpatient medical care, in accordance with the list determined by the Cabinet of Ministers of Ukraine, as well as stabilization of the

patient's condition and its routing to cluster and super-cluster health care facilities" [4], will take into account the scope of providing the population, in accordance with needs, with medical services, as well as the provision of medical assistance in cluster and super-cluster health care facilities within each hospital district.

From 2023, the development of a network for the treatment of strokes, heart attacks and medical rehabilitation will start. At the same time, emergency medical care departments will be improved in general hospitals, and powerful emergency medical care departments with round-the-clock reception of patients will be installed in cluster and super-cluster hospitals. Patient routes will be built according to the level of the hospital, and the hospitals themselves will be equipped with modern equipment and, if necessary, reconstructed.

In general, it should be emphasized that solving health care problems requires the implementation of steps that should be based on state regulation of innovative development of the health care sector, strategic management, which involves the formation of a concept and selection of strategies for the innovative development of the health care sector to determine the necessary resources and their use in order to ensure the quality work of the health care sector. Effective regulation of the innovative development of the healthcare sector of Ukraine will contribute to ensuring the process of creation and implementation of transformational changes.

References:

1. Юринець З. В. , Петрух О. А. Напрями державного регулювання інноваційного розвитку сфери охорони здоров'я України. *Інвестиції: практика та досвід*. № 22/2018. С. 116–121.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.92 № 2802-XII. Дата оновлення 27.10.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 07.04.2023).
3. План відновлення системи охорони здоров'я України від наслідків війни на 2022 – 2032 роки URL: https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/21-07-2022-Draft-Ukraine%20HC%20System%20Recovery%20Plan-2022-2032_UKR.pdf#Text (дата звернення: 07.04.2023).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення надання медичної допомоги : Закон України від 01.07.2022 № 2347-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2347-20#Text> (дата звернення: 07.04.2023).
5. Principles to guide health system recovery and transformation in Ukraine/ The WHO Regional Office for Europe URL https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0005/538376/Ukraine-health-system-rec-consult-eng.pdf #Text (дата звернення: 07.04.2023).

Дубовик Катерина Євгенівна,

*кандидат наук з державного управління, доц.,
доцент кафедри публічного управління та державної служби
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Шевченко Ольга Вікторівна,

*начальник служби у справах дітей Харківської обласної державної адміністрації,
м. Харків, Україна*

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Основним міжнародним документом, в якому викладені права дитини, є Конвенція ООН про права дитини. В українському законодавстві правовими документами, які регулюють це питання, є Конституція України, Сімейний кодекс України, Закон України “Про охорону дитинства” та Цивільний кодекс України.

У загальному розумінні порушенням прав дітей є обмеження їх у правах та можливостях, які надаються їм державою від народження для нормального й всебічного розвитку та формування особистості. Зокрема в Конвенції про права дитини передбачено, що кожна дитина має право на особисте життя та захист від посягань на нього, право на захист від усіх форм фізичного та психологічного насильства, право на відпочинок і дозвілля, на захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може нести небезпеку для здоров'я, бути перешкодою в здобутті дитиною освіти чи завдавати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку.

З перших днів незалежності наша держава вибудовувала систему захисту прав дітей у відповідності до ключових ідей Конвенції ООН про права дитини, яку було ратифіковано у 1991 році.

За законодавством забезпечення вирішення питань із захисту прав дітей покладено на органи опіки та піклування, якими визнано районні, районні у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад, а безпосереднє ведення справ і координація діяльності стосовно захисту прав дітей покладено на служби у справах дітей районних, районних у м. Києві та Севастополі держадміністрацій та виконавчих органів

міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, сільських, селищних рад об'єднаних територіальних громад.

В рамках адміністративно-територіальної реформи, яка відбувалась з 2015 року, для впровадження діяльності по захисту прав дітей кожна громада мала утворити службу у справах дітей. Так, у Харківській області у січні 2022 року був завершений цей процес. В усіх 56 громадах функціонували служби у справах дітей, як юридичні особи публічного права. За планами 2022 рік мав стати роком навчання та надання методичної допомоги сільським, селищним радам у цій сфері.

Але з 24 лютого 2022 року, внаслідок російської збройної агресії проти України, з'явилися нові реалії – реалії війни, в яких відбуваються системні порушення фундаментальних прав дітей, а саме права на життя, на здоров'я, на гідність, на вільний доступ до освіти, на сімейне виховання та інші.

З початком введення воєнного стану в Україні, частина території Харківської області була тимчасово окупованою.

Тимчасова окупація та постійна небезпека в умовах війни мала негативний вплив на функціонування сімей з дітьми. Не забезпечувались основні базові потреби дітей.

Руйнування житла, постійні обстріли територій, велика кількість вибухонебезпечних предметів на територіях громад, які перебували під тимчасовою окупацією, вимушене переміщення сімей та окремих їх членів, втрата роботи батьками, відсутність зв'язку, відсутність електро та водопостачання, депортація (548 дітей з Харківщини було переміщено до рф без супроводу законних представників, 13 дітей примусово вивезені без згоди батьків до країни агресора) – все це негативно вплинуло на розвиток та психологічний стан дітей.

На території деокупованих територіальних громад, до початку запровадження воєнного стану, функціонувало 30 служб у справах дітей (2 в районних державних адміністраціях, 28 – в сільських, селищних, міських радах).

Після деокупації територій одним з першочергових завдань кожної громади було відновлення роботи служб у справах дітей. Саме необхідність відновлення роботи служб у справах дітей та закладів, що перебувають в їх підпорядкуванні протягом одного місяця з дня завершення тимчасової окупації зазначена в пункті 114 Плану дій органів виконавчої влади з відновлення деокупованих територій територіальних громад, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 №1219-р.

Основним завданням роботи служб у справах дітей на деокупованих територіях стало виявлення кожної дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах або залишилась без батьківського піклування, вжиття заходів по захисту їх прав; відновлення обліку дітей та роботи в ЄІАС «Діти», з'ясування місця перебування дітей облікових категорій, аналіз потреб сімей з дітьми та заходи по забезпеченню гуманітарною допомогою, а у зонах активних бойових дій - допомога щодо евакуації дітей з батьками.

Станом на 27.04.2023 на деокупованих територіях було відновлено роботу 27 служб у справах дітей в 25 територіальних громадах Харківської області (2 – в районних державних адміністраціях, 25 – в сільських, селищних, міських радах), які забезпечують соціально-правовий захист дітей. В 3 територіальних громадах Куп'янського району Харківської області (Дворічанська, Петропавлівська, Вільхуватська) не відновлено функціонування служб у справах дітей з причин відсутності кадрового потенціалу та відсутності безпечних умов для здійснення роботи. Тому доцільно розглядати різні шляхи забезпечення роботи служб у справах дітей, в тому числі застосування принципу екстериторіальності в умовах воєнного стану.

Законодавство щодо захисту прав дитини у воєнний період постійно удосконалюється, однак залишається багато прогалин, які ще необхідно усувати шляхом прийняття та внесення змін до нормативно-правових актів, що регулюють окреслене питання. Але для ефективного забезпечення прав дітей одного лише вдосконалення законодавства недостатньо. В умовах збройного конфлікту саме у громадах необхідно створити ефективний механізм захисту прав кожної дитини, забезпечувати соціальні функції, право на здоров'я, освіту, вивчати та задовольняти нагальні потреби сімей з дітьми, отримувати допомогу, активно співпрацювати та реалізовувати проекти неурядових організацій.

Список використаних джерел:

1. Місцеве самоврядування в умовах війни. URL : <https://uplan.org.ua>.
2. Про внесення змін до Закону України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» : Закон України від 3.04.2003 р., № 673–IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 28. Ст. 211.
3. Про затвердження плану дій органів виконавчої влади з відновлення деокупованих територій територіальних громад: розпорядження КМУ від 30 грудня 2022 року № 1219. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

Євдокимов Вадім Олександрович,

кандидат економічних наук, доц.,

*доцент кафедри публічного управління та державної служби
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

НЕФОРМАЛЬНЕ ЛІДЕРСТВО В КОЛЕКТИВІ: ШКОДА ЧИ КОРИСТЬ

Ідея про те, що кожен працівник організації повинен бути неформальним лідером – сьогодні одна з найдивовижніших і найцікавіших реалій. Можна тільки уявити вплив більше 165 тисяч державних службовців на загально-державні процеси [1], який вміщує 165 тисяч життєвих досвідів, кваліфікаційних навичок та професійних знань. Лідерство на кожному робочому місці може як сприяти інноваціям та трансформаціям в державі, так і привести до кризи та занепаду системи державного управління.

Спочатку узагальнимо теоретичні положення й особливості виникнення неформального лідерства в колективі.

Ефективність лідерства підтверджується дослідженнями багатьох авторів, зокрема, Р. Кунца і С. О'Доннела, які експериментально довели, що формальне керівництво дозволяє використовувати потенціал співробітників приблизно на 60% або 65%, тоді як «здійснюючи лідерство» керівник може досягти повного використання здібностей підлеглих [2].

Термін «лідерство» відповідно до Оксфордського словника з'явився приблизно в 1300 році. Однак інші фахівці, зокрема Р. Стогділл [4], вважають, що це сталося не раніше 1800 року. Під лідерством розуміємо тип управлінської взаємодії, заснований на найбільш ефективному для цієї ситуації поєднанні різних джерел влади і спрямований на спонукання людей до досягнення цілей. Згідно цього визначення можна припустити, що лідерство не обов'язково ґрунтується на ієрархічній взаємодії, як того вимагають відносини «керівник-підлеглий».

Лідер – це соціально зумовлена позиція члена колективу, що дозволяє на неформальній основі регламентувати діяльність співробітників.

Якщо керівник час від часу зустрічається з негативом, супротивом, саботажем, знеціненням власних рекомендацій – це може бути сигналом, що колектив не йде за керівником. В колективі є негативний неформальний лідер.

Негативний лідер в колективі виконує ряд функцій.

По-перше, він є перешкодою для керівника, формуючи для колективу таку картину світу, в якій керівник виглядає не найкращим чином, а сумлінна праця – не саме розумний варіант проведення робочого часу.

По-друге, негативний лідер є індикатором нездорової атмосфери в колективі і відіграє роль рупора у спілкуванні з керівником від імені співробітників, які втратили надію бути поодинокі почутими керівником. Отже керівник втратив зворотній зв'язок з колективом.

В одному випадку, негативний лідер може виступати на нарадах, саботувати зміни в колективі, ставити під сумнів рішення керівника, відкрито або приховано підштовхувати колег до відкритого супротиву. В іншому випадку тихим голосом з нахабним поглядом може запитати керівника: “де наша премія, яку ви обіцяли нам три місяці тому?”.

Треба пам'ятати, що негативний лідер поняття відносне. Негативний неформальний лідер може здаватися таким лише керівнику. Можливо, він позитивний лідер для колективу та негативний лише для одного керівника.

Виділяють наступні типи неформальних лідерів:

– Експерт. Він розуміється на всіх процесах в колективі, саме у нього просять професійної допомоги колеги. Він користується функціональним авторитетом набагато більше ніж моральним. Його вважають емоційним «сухарем» і звертаються лише за робочими питаннями.

Як керівнику взаємодіяти з експертом? Підкреслювати його знання, створювати справедливую систему преміювання, підвищувати керівнику власну професійність, більше співробітникам делегувати самостійних завдань, не допускати співробітникам порушувати межі професійних кордонів.

– Сірий кардинал. Цьому підлеглому керівник повністю довіряє, але він діє виключно на свою користь. Він знаходиться на межі двох сторін: з одного боку він дуже близький до керівника, з іншої сторони він в курсі всіх справ в колективі. Для нього харак-

терно гнучкість у відносинах і професійна грамотність в роботі, що дозволяє йому давати поради керівнику в питаннях стратегії розвитку, але при цьому він повністю знімає з себе відповідальність за рішення.

Що керівнику робити з сірим кардиналом? Делегувати йому в однаковій мірі повноваження і відповідальність, направляти його дії на користь колективу (організації), мотивування (або покарання) здійснювати за рахунок зменшення (або збільшення) соціальної відстані з підлеглим.

– Опозиційний критик. Підлеглий завжди ставить під сумнів кожную дію керівника. Він незадоволений нововведеннями, змінами, великим навантаженням, низькою оплатою праці, некомфортними умовами праці. Найбільш цікаво, що критик може заражати своїм настроєм колег і вести їх до своїх власних цілей. Критика завжди починається з малого (слів, заперечень, обурення, погляду), в подальшому вона переходить до конкретних дій у вигляді супротиву, затримки рішень, ухилень від виконання. Врешті-решт критик висуває вимоги, що негативно впливає на корпоративний устрій всього колективу.

Як керівнику взаємодіяти з опозиційним критиком? Проаналізувати мотиви його поведінки, доручати важливі завдання з підвищеним рівнем відповідальності, приділяти більше уваги зворотному зв'язку через приватні бесіди наодинці.

– Лідер-друг. З'являється в колективі через використання керівником авторитарного стилю управління, коли в колективі виникає психологічна напруга. В колективі є нагальна потреба у спілкуванні з керівником, в цей момент на сцені з'являється лідер-друг для всього колективу. Він вислухає проблеми кожного співробітника, здійснює емоційну підтримку, дає поради, проявляє емпатію. Лідер-друг може заразити ідеєю увесь колектив, мотивувати їх на досягнення відповідної цілі.

Що робити керівнику з лідером-другом? Керівнику доцільно переглянути власний стиль управління, здійснювати більше контролю діяльності неформального лідера, підвищити рівень участі в корпоративному житті підлеглих, підтримувати та ухвалювати конструктивні ініціативи персоналу.

Згідно результатів дослідження, проведеного Університетом Фенікса (США, Флорида), отримано цікаві результати якостей не-

формального лідера [3]. Співробітники компаній, які брали участь в опитуванні, виділили наступні якості неформального лідера: впевненість, позитивне відношення до колег, товариськість, обізнаність в професійних питаннях, вміння організовувати. Серед інших рис, які мають неформальні лідери, було визначено такі: рішучість, вміння розставляти пріоритети, цілеспрямованість, повага, участь у проблемах людей.

Впевнено можна стверджувати, що будь-який керівник позитивно оцінить наведений перелік якостей підлеглого. Треба лише направити ці якості у позитивному для організації та колективу напрямку.

Неформальний лідер не завжди несе деструктивне, все залежить від правильної взаємодії з ним керівника. Керівнику доцільно зробити його своїм союзником, приймати участь в житті колективу, більше взаємодіяти з командою. Неформальні лідери не з'являються на порожньому місці, скоріш за все в колективі є проблеми, конфлікти, організаційно-функціональний дисбаланс, незадоволеність, емоційна незатребуваність. Перед керівником постає важка робота щодо поновлення і зміцнення свого лідерського положення в колективі. Треба пам'ятати, що лідерство – це вплив, а не влада.

Список використаних джерел:

1. Статистичні дані про склад державних службовців у період воєнного стану. Станом на 31.12.2022 року. URL : <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B8%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8/%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0%20%D0%9A%D0%A1%D0%94%D0%A1%204%20%D0%BA%D0%B2.pdf> (дата звернення: 11.04.2023)
2. Koontz H., Donnell C. Management: a systems and contingency analysis of managerial functions. McGraw-Hill. 1976. 264 p.
3. Stincelli E., Baghurst T. A Grounded Theory Exploration of Informal Leadership Qualities as Perceived by Employees and Managers in Small Organizations. International Journal of Business Management and Economic Research (IJBMER), Vol 5(1), 2014, 1-8 p. URL : https://www.researchgate.net/publication/262485686_A_ground_theory_exploration_of_informal_leadership_qualities_as_perceived_by_employees_and_managers_in_small_organizations (дата звернення: 15.04.2023)
4. Stogdill R. Handbook of Leadership. N.Y., Free Press, 1974. 613 p.

Живило Ірина Олександрівна,
кандидат медичних наук,
докторант кафедри публічної політики
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМАТИКА УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ЗА НАПРЯМКОМ РІДКІСНІ (ОРФАННІ) ЗАХВОРЮВАННЯ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Виклад основного матеріалу. Україна зараз переживає складні часи, а військова окупація української території російською федерацією вплинула на систему охорони здоров'я. Наслідки вторгнення створюють нові загрози для регіону, який вже зіткнувся з труднощами через погіршення політичної ситуації в 2014 році, коли спалахнув конфлікт. Ситуація стрімко погіршується, оскільки ворог руйнує життєво важливу інфраструктуру, таку як лікарні та центри догляду, загрожуючи життю цивільного населення.

У цій ситуації громадяни, які потребують державної підтримки та ефективного, довготривалого лікування, є менш мобільними та більш залежними від регулярного догляду. Наразі в Україні близько 2 мільйонів людей живуть з рідкісними захворюваннями (далі – **P(o)З**). Держава повинна запобігти потенційній гуманітарній кризі та забезпечити, щоб люди з P(o)З, симптоми яких часто виражені та потребують частого медичного догляду, не залишилися осторонь.

Одним із основних пріоритетів Всесвітньої організації охорони здоров'я встановлено забезпечення державами універсального доступу людей до необхідної їм медичної допомоги, у тому числі діагностики та лікування пацієнтів із **P(o)З**, не покладаючи на них фінансового тягаря [1]. Забезпечення справедливого, рівного доступу громадян до діагностики, медичної допомоги (лікування), в тому числі громадян з орфанными захворюваннями (далі – **ОЗ**), повинно стати одним із стратегічних орієнтирів національного розвитку України на рівні з іншими країнами-членами Організації Об'єднаних Націй, які приєдналися до Цілей сталого розвитку на період до 2030 року на засадах принципу “не залишити нікого осторонь” [1, 2, 3].

За останні роки більшість країн ЄС розробили національні плани та стратегії щодо надання медичних послуг хворим на *P(o)З*, що дозволило їм задовольнити потребу в організованій медичній допомозі відповідним пацієнтам на національному рівні.

Частина із таких програмних документів приймалась на певний період, інша частина – без прив'язки до певного часового проміжку. Зокрема, безстрокові національні плани чи стратегії діють у Бельгії, Кіпрі, Данії, Німеччині, Іспанії, Великобританії, Швейцарії та Норвегії. Крім того, досі чинними є національні плани чи стратегії щодо ОЗ у таких країнах, як: Австрія, Хорватія, Чехія, Естонія, Франція, Угорщина, Ірландія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Румунія, Словенія та Словаччина, Македонія, Польща, Сербія, Швеція. Національні плани чи стратегії в Болгарії, Греції, Італії, Латвії, Литві та Фінляндії діяли до 2018 року [4, 5, 6, 7].

Натомість, в Україні на сьогодні не запроваджено національної політики, плану чи стратегії щодо питань *ОЗ*, немає єдиного спеціального закону в сфері *ОЗ*. Весь законодавчий масив у сфері *ОЗ* прямо або опосередковано унормований у різних за ієрархією та сферою дії нормативно-правових актах. Така ситуація не дозволяє нашій державі повноцінно та ефективно реалізовувати державні гарантії та політику в сфері *ОЗ*, а також вирішувати нагальні проблеми у зазначеній сфері такі, як: запобігання новим випадкам *ОЗ* серед населення України; поліпшення якості життя та зменшення ступеня інвалідизації осіб, які страждають на *ОЗ*; повноцінна інтеграція таких осіб у суспільство; забезпечення можливості їхньої активної трудової та іншої суспільно корисної діяльності [8, 9].

Так, з моменту російського вторгнення, віддано та рішуче було надано підтримку та запропоновано реальну допомогу українській спільноті *P(o)З*. За даними реєстру громадян, які страждають на *P(o)З* в Україні (ДУ “Національний науковий центр “Інститут кардіології імені академіка М. Д. Стражеска” НАМН України), медичними закладами і установами країн-учасниць ЄС було прийнято на стаціонарне лікування майже 59 пацієнтів, з них 7 дітей разом з їхніми батьками, 9 чоловік не мали змоги евакуюватись та виїхати. Так Центри легеневої гіпертензії Іспанії, Італії, Латвії, Молдови, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Румунії, Франції запропонували та надали підтримку українській спільноті *P(o)З* в умовах стаціонарного лікування, продовжують надавати гуманітарну допомогу та забезпечують нашу систему охорони здоров'я необхідними засобами.

Отже постає доволі суттєва проблема щодо удосконалення організації профілактики, діагностики і лікування, класифікації та каталогізації хворих на ОЗ на фоні розробки науково обґрунтованої дієвої нормативно-правової бази за напрямком Р(о)З. За даними Міністерства охорони здоров'я України, 80% хворих на рідкісні захворювання в Україні втрачають життя до 5 років через відсутність системної діагностики та кваліфікованого лікування. Це більше, ніж, наприклад, 50% у Франції. Оскільки військове вторгнення з боку Росії продовжує порушувати основні медичні служби, необхідні великі зусилля для відновлення та зміцнення медичних послуг, включаючи доступ до ліків та медичного обладнання.

За цих обставин доволі суттєво відчувається героїчна праця лікарів, як на теренах нашої країни, так і за її межами, які незважаючи на виклики, з якими стикається спільнота рідкісних захворювань в Україні, не припиняли ні на мить свою роботу з підтримки та допомоги спільноті пацієнтів з рідкісними захворюваннями та мобілізації політичної адвокації і законодавства на національному рівні.

Лікування пацієнтів з легеневою гіпертензією, однією з **Р(о)З**, є одним з найскладніших викликів, з яким стикаються кардіологи та лікарі загальної практики. Саме тому в усьому світі створюються спеціалізовані центри для лікування цього захворювання. Основними цілями лікування легеневої гіпертензії є усунення її причин, зниження артеріального тиску в легеневих артеріях і запобігання утворенню тромбів у легеневих судинах.

Медичні процедури в лікуванні легеневої артеріальної гіпертензії вимагають комплексної стратегії, втручання на пізніх стадіях є інвазивними і мають значні побічні ефекти. Тому комплексність стратегії повинна складатись з:

- оцінки тяжкості або функціонального класу, необхідна для встановлення відповідної терапії (функціональний клас I-IV);
- призначення загального та індивідуального лікування (діуретики, кисень, антикоагулянти, дигоксин);
- оцінки вазореактивності яка здійснюється під час проведення катетеризації легеневої артерії та правих відділів серця, що дозволяє ідентифікувати пацієнтів, які можуть отримати користь від довгострокової терапії з блокаторами кальцієвих каналів (близько 10%);
- оцінки ефективності лікування при поєднанні різних препаратів - препарати з різних груп, (Антагоністи рецепторів ендотеліну (ERA);

Фосфодіестерази типу-5 (“ФДЕ-5”), інгібітори; Простанойди) можуть бути використані як монотерапія, подвійна або навіть потрійна комбінована терапія;

- рішення про проведення хірургічного втручання (трансплантація, передсердну септостомію, endoarterectomy).

На всіх етапах лікування знання та досвід лікарів мають життєво важливе значення для оптимізації наявних ресурсів.

Загальні принципи діагностики легеневої гіпертензії передбачають спільної участі кардіолога та пульмонолога. Для розпізнавання легеневої гіпертензії необхідно провести цілий діагностичний комплекс, що включає [10]:

- ЕКГ (електрокардіограма);
- ЕхоКГ (ехокардіограма);
- Рентгенографія органів грудної клітки;
- Дослідження функції легень та газового складу крові;
- Вентиляційно-перфузійна сцинтиграфія легень;
- КТ (комп’ютерна томографія);
- МРТ (магнітно-резонансна томографія);
- Катетеризація легеневої артерії та правих відділів серця;
- Ангіопульмографія;
- Аналізи крові та імунологічні показники;
- УЗД внутрішніх органів;
- Тест 6-хвилинної ходьби;
- Кардіопульмональний навантажувальний тест.

До основних параметрів, що вказують на тяжкість легеневої гіпертензії та прогноз життя пацієнтів, відносять ознаки правошлуночкової недостатності, швидкість прогресування симптомів, синкопе, функціональний клас (WHO), дистанцію при 6-MX, результати кардіопульмональних навантажувальних тестів, рівень BNP у плазмі крові, показники, гемодинамічні порушення.

Функціональна класифікація легеневої гіпертензії проводиться за модифікованим варіантом класифікації (NYHA) серцевої недостатності (WHO, 1998).

- Клас I – пацієнти з легеневою гіпертензією без обмежень фізичної активності. Звичайна фізична активність не викликає задишку, слабкість, біль у грудній клітці, запаморочення.

- Клас II – пацієнти з легеневою гіпертензією та зниженою фізичною активністю. Комфортно вони почуваються у спокої, нормальна фізична активність викликає задишку, слабкість, біль у грудній клітці, запаморочення.

- Клас III – пацієнти з легеневою гіпертензією із вираженим обмеженням фізичної активності. Комфортно вони почуваються у спокої, невелика фізична активність викликає задишку, слабкість, біль у грудній клітці, запаморочення.

- Клас IV – пацієнти з легеневою гіпертензією, не здатні проявляти фізичну активність без появи перелічених вище симптомів. Відзначають ознаки правошлуночкової недостатності. Задишка, втома присутні у спокої, дискомфорт зростає за мінімальної фізичної активності.

Необхідно зауважити, що сьогодні велика кількість гуманітарних організацій та все міжнародне співтовариство докладають значних зусиль для захисту найбільш вразливих людей, які опинилися в зоні конфлікту, не можуть виїхати і не мають доступу до гуманітарної допомоги. Ситуація, що склалася, не повинна затьмарювати той факт, що потреби людей з *P(o)З* є реальними, величезними і незадоволеними.

Створення правових, економічних та управлінських механізмів реалізації конституційних прав населення України які страждають на *P(o)З*, збереження та зміцнення їх здоров'я, продовження періоду активного довголіття і тривалості їх життя є одним з головних завдань держави.

Отже, подальшими дослідженнями в цій галузі вбачається за необхідне розробити та запропонувати на розгляд Міністерству охорони здоров'я України структурований комплексний політичний програмний документ, спрямований на вирішення питань пацієнтів які хворіють на *P(o)З*.

Під час розробки та формування цієї державної політики було б за доцільне використати найкращі практики розвинутих європейських держав та наукові здобутки вітчизняних і зарубіжних дослідників, статистичні дані органів державної влади, міжнародних організацій та власні авторські дослідження.

Також необхідно провести огляд стану і проблем національного нормативно-правового та організаційного забезпечення у сфері доступу до лікування пацієнтів з *P(o)З*.

Список використаних джерел:

1. Statement for Rare Disease Day by Dr Tedros Adhanom Ghebreyesus, WHO Director-General. February 2018. URL: <https://www.who.int/mediacentre/news/statements/2018/rare-disease-day/en/>;

2. What does it mean to leave no one behind? A UNDP discussion paper and framework for implementation July 2018. URL: <https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/poverty-reduction/what-does-it-mean-to-leave-no-one-behind-.html>;

3. Указ Президента України №722/2019 від 30 вересня 2019 року “Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року” URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>;

4. Overview Report on the State of the Art of Rare Disease Activities in Europe 2018 Version RD-ACTION WP6 Output. URL: <http://www.rd-action.eu/wp-content/uploads/2018/09/Final-Overview-Report-State-of-the-Art-2018-version.pdf>;

5. The European Project for Rare Diseases National Plans Development (EUROPLAN). URL: <http://www.europlanproject.eu/NationalPlans?idMap=1>;

6. A compilation of national plans, policies and government actions for rare diseases in 23 countries. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6290840/>;

7. Dharssi S., Wong-Rieger D., Harold M., Terry S. Review of 11 national policies for rare diseases in the context of key patient needs. Orphanet J Rare Dis. 2017 Mar 31. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/28359278>;

8. Розпорядження Кабінету міністрів України від 28 квітня 2021 р. № 377-р “Про схвалення Концепції розвитку системи надання медичної допомоги громадянам, які страждають на рідкісні (орфанні) захворювання, на 2021–2026 роки”. URL: <https://www.apteka.ua/article/593338>;

9. Закон України Законопроект щодо внесення змін до основ законодавства України “Про охорону здоров’я” № 11 (882) 18 Березня 2013 р. URL: <https://www.apteka.ua/article/217621>;

10. Українська асоціація хворих на легеневу гіпертензію. URL: http://pha.org.ua/cms/obshchaya_strategiya_lecheniya.html.

Кириї Сергій Леонідович,

кандидат наук з державного управління, доц.,

доцент кафедри публічного управління та державної служби

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕФОРМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Повномасштабне вторгнення окупанта на суверенну територію України виявило цілу низку проблем, які не дали можливості адекватно відреагувати на зухвалу агресію, що було породжене, перш за все, невдалим реформуванням системи суспільних відносин та неадекватною оцінкою загроз вищим керівництвом держави.

Публічна влада сьогодні намагається показувати якісні позитивні наслідки впровадження реформи публічного управління, а ті провали, які спричинили майже повний крах української державності вона приховує за зростанням національної свідомості, патріотизму та міжнародного авторитету держави. Аналіз результатів впровадження реформ публічного сектору суспільних відносин та реальна оцінка результатів постреволюційних реформ необхідна умова подальшого розвитку публічного управління та спрямування його у напрямку гуманізації, демократизації, запобігання узурпації влади та основа майбутньої повоєнної відбудови держави.

Оцінка результатів впроваджуваних реформ може базуватись на використанні методології аудиту адміністративної діяльності, яка застосовується в практиці публічного управління європейського адміністративного простору з кінця XX століття, і призвела, поряд з іншими чинниками, до формування сучасної концепції нового публічного врядування [1]. Вона базується на оцінці ефективності, економічності та результативності діяльності органів державного управління та органів місцевого самоврядування з використанням моделі «внесок-продукт». Така методологія оцінки ефективності, результативності та економічності передбачає співставлення результатів діяльності з використаними для її здійснення ресурсами або, коли складно оцінити результати чи «внески», у випадках суспільних чи соціальних ефектів, використовується порівняння отриманих і запланованих результатів, а отже для оцінки впроваджуваних реформ публічного управління необхідно застосувати саме другий підхід – порівняння цілей та результатів реформ.

Ключовими реформами, які останні роки впроваджувались в публічному секторі суспільних відносин стосувалися: наближення публічних послуг до громадян з огляду на якість їх надання; створення прозорої системи використання публічних фінансів, здатної забезпечити ефективність використання бюджетних коштів та запобігати корупції в публічних організаціях; створення ефективної системи публічної служби, що відповідала б викликам сучасності; переведення реальної публічної площини суспільних відносин «громадянин-держава-бізнес» у цифровий формат; створення ефективної моделі територіального управління з огляду на основну мету існування демократичної держави та глобальних цілей розвитку суспільства. Такі основні завдання реформування суспільних відно-

син в Україні проявились як відповідні реформи публічного управління: адміністративно-територіальна, бюджетна, земельна, антикорупційна реформи, реформа публічної служби та судової системи та інші.

Кожна із зазначених реформ мала на меті досягнення власних цілей, що вписувались у контекст побудови України як демократичної правової соціально-орієнтованої держави з розвиненою ринковою економікою в умовах інформаційного суспільства. Проте задекларовані в кожній реформі результати не завжди відповідали фактичному стану речей, що й призвело в цілому до їх стагнації та закріплення в суспільстві недовіри до державних інституцій, які б мали виступити їх рушійною силою.

Однією з основоположних реформ публічного управління стала реформа адміністративно-територіального устрою, що проявилась у формі децентралізації владних відносин і носила комплексний характер, оскільки потребувала як структурно-функціональних змін публічного управління на місцевому рівні, так і впровадження галузевих змін – земельної, бюджетної та фінансової децентралізації. Основною метою реформи децентралізації [2] стало формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та територіальних громад. Проте реформа децентралізації влади, особливо в умовах воєнного стану тільки поглибила розрив у розвитку сільських та міських територій – пропаговане реформою наближення соціальних та адміністративних послуг до кінцевого споживача в сільських територіальних громадах ще далі віддалились через намагання держави забезпечити ефективність використовуваних коштів, що призвело до закриття в сільській місцевості освітніх закладів, навіть тих, які забезпечують досить високу якість базових освітніх послуг, особливо великий розрив спостерігається у сфері надання медичних послуг – оптимізація медичних закладів та проблема «недореформованої» медичної системи призвело до існування неефективної системи сімейної та екстреної медицини в сільській місцевості, нездатних забезпечити гідний рівень медичного обслуговування населення, що спричинило віддалення якісного медичного обслуговування від жителів сільських територіальних громад.

Щодо надання адміністративних послуг в сільській місцевості, то ситуація нічим не краща ніж в сфері соціальних послуг, особливо якщо це стосується специфічних адміністративних послуг, пов'язаних з діяльністю спеціальних органів державного управління – державної міграційної служби, сервісних центрів Міністерства внутрішніх справ та ін. Так в деяких територіальних громадах не сформовані відповідні структурні одиниці, що мали б забезпечити надання відповідних послуг, а їх функції покладено на працівників загальних центрів надання адміністративних послуг, проте окремі спеціальні види послуг ними не надаються взагалі, що фактично породжує дискримінацію населення України за територіальною приналежністю.

Реформа децентралізації влади створила неефективну чотирівневу систему публічного управління: національний, обласний, районний рівень та рівень територіальної громади, замість існуючого в минулому трирівневого управління: національний, обласний та районний рівні, хоча юридично існував четвертий – рівень сільських рад, проте він був функціонально обмеженим. В результаті реформи децентралізації влади, часто уряд показує як позитивний результат реформи [3], було зменшено кількість територіальних громад з 11 250 до 1 470 та зменшено кількість районів з 490 до 136, проте оцінювати цю ситуацію необхідно з позицій функціонального підходу – наявні ресурси та виконувані функції. Близько 90 % функцій виконуваних районними державними адміністраціями було передано на рівень територіальної громади, однак сьогодні на новоствореному районному рівні продовжують функціонувати і органи місцевого самоврядування, і районні військові адміністрації. Приклад Харкова, де районні у місті ради не створюються, а для забезпечення ефективного управління відповідними територіями функціонують районні адміністрації, можна інтерполювати і на сільські території. Проте виникає питання взагалі доцільності існування районного рівня, оскільки основна управлінська функція покладена на цей рівень публічного управління в результаті реформи децентралізації публічної влади – це функція контролю, що може бути забезпечена як обласним рівнем, так і рівнем територіальної громади. Тому порівняння необхідно здійснювати не новостворених районів з старими районами, а «старі» райони та об'єднані територіальні громади, що підтверджується також простим компаративним аналізом адміністративно-територіального поділу районного рівня Української РСР до 1965 року та сучасною «картою» новостворених територіальних громад.

Усунення в управлінні державою проміжного рівня сприятиме підвищенню ефективності публічного управління та дасть значну економію фінансових ресурсів, необхідних не тільки для збереження територіальної цілісності та державного суверенітету України, але й сприятиме становленню демократичної, правової, соціально-орієнтованої держави, яка здатна забезпечити гідне існування людини в сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Кириї С. Л. Публічний контроль як об'єктивне управлінське явище. *Державне будівництво* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2021. Том. 1. № 30. URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/19136/17419>.
2. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#Text>.
3. Реформа децентралізації : Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi>.

Медведєв Ігор Анатолійович,

кандидат наук з державного управління, доц.,

старший науковий співробітник Комунального закладу

*Тростянецької міської ради «Музейно-виставковий центр «Тростянецький»,
м. Тростянець Сумської обл., Україна.*

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ НА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (на прикладі м. Тростянець Сумської області)

Потужне та сучасне публічне управління в Україні сьогодні вже не теза, не вимога часу, не теоретичне ствердження, а реальна управління практика, що в поєднанні з мистецтвом управління дає можливість українському суспільству виживати. В сучасних умовах російської агресії в Україні зростає значення формування культурно-інформаційного простору. Під визначенням культурно-інформаційного простору ми розуміємо поєднання (або ж перетин по типу «кіл Ейлера» культурного та інформаційного середовища держави, регіону, певної територіальної громади). Культурний простір – від лат. *information* - пояснення, повідомлення, про щось. Наприклад, це можуть бути відомості про навколишній світ, процеси, які в ньому відбуваються події, ситуації, або ж досвід чієїсь діяльності,

що сприймають люди, живі організми, управлінські структури та інші соціальні системи [1, с. 293].

Можна стверджувати, що культурно-інформаційний простір складається, як мінімум, з двох трендів: культурного та інформаційного. На цей простір впливають: влада, засоби масової інформації, соціальні мережі. Як суб'єкти цього простору можна розглядати представників органів публічної влади; журналістів; працівників закладів науки, освіти, культури; окремих громадян (яких одночасно можна розглядати, як «інформаторів», тобто осіб, що повідомляють кого-небудь про щось). Вплив на формування національного, регіонального, територіального культурно-інформаційного простору може здійснюватися як на національному, так і на міжнародному рівнях. Разом з тим, слід зазначити, що цей вплив на культурно-освітній простір може бути як позитивним так і негативним.

Якісні характеристики простору змінюються у залежності від впливу на нього. Отож, перед тим, як визначатися з питанням впливу на культурно-інформаційний простір слід враховувати, що вплив на нього слід здійснювати системно та систематично.

Бездіяльність, або ж нехтування позитивним систематичний та системним впливом на культурно-інформаційний простір може призвести до культурно-інформаційної катастрофи. Саме такою катастрофою й можна вважати війну в Україні, що триває вже більше 8 років. Нехтування роботою над позитивним впливом на складові культурно-інформаційного простору призводить до того, що або ж він піддається негативному впливу, або ж зовсім руйнується. Культурно-інформаційний простір може мати межі, місткість та інші характеристики. Кінець-кінцем кожний громадянин України розуміє, що в об'єктивній реальності існує ще й культурно-інформаційний фронт. Вчені, працівники закладів культури, вчителі, журналісти, працівники органів публічної влади в умовах війни стають складовими культурно-інформаційного фронту.

В Тростянецькій громаді Охтирського району Сумської області заходи по розвитку культурно-інформаційного простору мають характер активних цілеспрямованих дій. По-перше, слід зазначити, що усвідомлення потреби формування культурно-інформаційного простору повинно сформуватися як на рівні керівництва, так і на рівні кожного окремого громадянина. Керівник громади повинен не тільки усвідомлювати важливість формування культурно-інформаційного простору на рівні своєї громади, а й аналізувати його зміст, візію, динаміку якісних змін. По-друге, керівник громади повинен

поставити певні завдання по створенню культурно-інформаційного простору громади перед: всією громадою; профільними заступниками міського голови, керівниками відділів; керівниками конкретних комунальних закладів тощо.

Основне місце серед суб'єктів культурно-інформаційного простору займає позиція депутатів місцевих рад. Депутати міський та районних рад безпосередньої впливають на людей (громадян, виборців). Також депутати місцевих рад здійснюють безпосередній оперативний зв'язок громадян та представників публічної влади. Особлива важливість культурно-інформаційного простору усвідомлюється в умовах бойових дій. Інформація, її надлишок, або ж відсутність суттєво впливають на формування середовища в державі, регіоні, території. З початком повномасштабного вторгнення російських військ в Україну питання, про те, як зберігати національну культури в умовах війни, - звучить все частіше в науковій літературі [2, с.19].

Порожнеча в культурно-інформаційному просторі призводить до того, що в цей простір відбувається експансія ворожої інформації. За відсутності доступу до засобів масової інформації людина стає жертвою ворожої пропаганди. Відсутність інформації спричиняє у людей паніку та страх. Місто Тростянець Сумської області в лютому-березні 2022 року було окуповане російською армією. Жити і знаходити в собі сили працювати і боротися можна було лише за умов позитивної інформаційної підтримки. Окупанти розмістили свою техніку поміж житлових кварталів та стали патрулювати вулиці. Було заміновано цвинтар. Люди жили місяць без води, газу та електрики. Половина мешканців були змушені залишити місто. Магазини були зруйновані. Окупанти розмістилися в готелі, в будівлі поліції, адміністративних будівлях. Зруйновано залізничний та авто вокзали, приміщення шоколадної фабрики. В м. Тростянець окупантами було пошкоджено: 1000 приватних осель, 150 квартир повністю зруйновано. Повністю зруйновано 62 приватних будинків, 5 багатопверхових будинків.

На території колишнього цегляного заводу, де проходить траса Тростянець-Лебедин був розміщений один з основний опорних пунктів окупантів. Саме тут жили 50 окупантів. В одному з приміщень цегляного заводу був склад боеприпасів. Саме тут розташовувався танковий підрозділ з 50 танків. При відступі окупанти одягали цивільну одягу та намагалися вивезти награване на забраному у жителів автотранспорті. Ще в січні почалась тенденція організовувати територіальну оборону. 21 січня відбувалася нарада у Охтир-

ській районній державній адміністрації. Мова йшла про батальйон територіальної оборони. Охтирська районна державна адміністрація просила у м. Тростянець кошти для організації територіальної оборони в Охтирці. В Тростянці не було військових підрозділів.

21 лютого Ю.А. Бова брав участь у форумі, який було присвячено безпеці. На той момент в Тростянці не було зброї. В Тростянці була розроблена програма по розвиток територіальної оборони та виділені на неї 300000 грн. 24 лютого через села Семереньки та Пічіни було здійснення вторгнення. Перша інформація про напад прийшла 24 лютого о 4:30 – інформація від сільських голів. 24 лютого на 8 годину ранку було зібрано тих людей, які планували захищати громаду (150 осіб). Був організований загін комунальників, які були озброєні пилками для того, щоб організувати перешкодження проїзду транспорту загарбників. Були визначені місця, де можна затримати просування окупантів. Ці завдання були виконані. Завали були зроблені. Одна колона окупантів зупинилася в Семереньках через завал. Інша через Ніцаху та Люджу рухалася в Тростянець. В Тростянець зайшло більше 100 одиниць техніки. Зі зброї в наявності в м. Тростянець було 2 карабіни. Тисячі росіян входили в м. Тростянець. Був відправлений транспорт до м. Суми по зброю. Але зброю в Сумах отримана не була. Були спроби отримати зброю в м. Лебедин. 30 осіб виїхали в напрямку Лебедин. Ввечері 24 березня 2022 р. в м. Лебедин були отримані зброя та боезапас. Була отримано 4 автомата та патрони. У цей же день увечері була проведена оперативна зустріч із керівництвом 81 бригади. Передавалася оперативна інформація по Тростянецькій ОТГ для керівництва підрозділу. Ця інформація була дуже потрібна для військових, бо перевага у кількості була на боці ворога. Інформація збиралася по всім селам Тростянецької ОТГ.

Плани у окупантів (по відомості з знайдених документів) були не зупинятися в м. Тростянець а йти на м. Полтаву та м. Київ. В Тростянці в перші 25-28 березня 2022 р. заходилося командування однієї з російських армій. Інформація, яка збиралася давала можливість зустрічати ворога у Артемо-Рястівці та Машанці. Саме тут окупантів почали зупиняти. 25-26 лютого на Тростянецької ОТГ з'являється підбита та поламана техніка ворога. Тростянчани проводили розвідувальні операції, а інформація передавалася до військових. Також опрацьовувалися варіанти захоплення техніки на потребу українських військових. 28 лютого 2022 року на територію Тростянецької ОТГ заходять нові колони техніки окупантів. Це були

більш потужні загони. Була отримана зброя та були організовані диверсійні групи, які працювали по Тростянецькій громаді. Були віддані команди роздати продукти населенню та організувати випікання хліба по школам. Була організована волонтерська служба. Не відома доля 18 людей, які зникли в Тростянці. У понад 10 людей знайшли з явними ознаками катувань.

Перша російська техніка була знищена у с. Артемо-Рястівка та розібрана у с. Мащанка. У с. Білка були захоплені засоби зв'язку, які потім використовувалися для інформації військових. 13–14 березня 2022 року був знищений штаб армії окупантів та її керівництво. 21 березня загинув Іван Мартиновський. Мінометна батарея окупантів, що знаходилась на шоколадній фабриці біля по Красно-тростянецькій лісодослідній станції, лікарні. В міській лікарні на той момент знаходилося на 24 березня 2022 р 500 осіб. 25 березня 2022 року окупанти виходять на кордони з російською федерацією. До 18 березня 2022 р. квадрокоптер громади м. Тростянець передавав інформацію для військових. 9 одиниць САУ та 3 одиниці «Градів» стояли на площі 40 армії. Окремий дивізіон окупаційної артилерії стояв на залізничному вокзалі. Гради із Жигайлівки били по Сумам. 7 березня 2022 р. було оформлене територіальне добровільне формування в м. Тростянець. Почалося постачання зброї та боеприпасів, оснащення. В Тростянецькій громаді 37 населених пунктів. З усіх населених пунктів на телефон надійшло тисячі дзвінків. В Тростянецькій громаді загинуло 52 людини (з них двоє дітей). Поховано було 24 людини. Полонених 22 (відомо, що ці люди знаходяться у полоні). Закатованих 6 (із явними ознаками катувань). Неопізнаний трупів 3. Безвісті зникло – 18 людей. Украдено окупантами 60 камер спостереження по місту, кімната охорони – 2 монітори, сервер. В будівлі міськради (у минулому Тростянецької РДА) багато слідів крові. В цій же будівлі 5 розтяжок.

Росіяни розмістили штаб у будівлі міськради - штаб кантемірівської дивізії. Всі заступники та секретар ради залишалися в місті, й ми були на зв'язку. Кожному була дана команда змінити місце проживання (виїхати з своїх осель). Рація давала можливість в режимі реального часу реагувати на події. Місцеві жителі реально координували вогонь. За допомогу Україні ворог карав жорстоко. В приміщення вокзалу звозили всіх, стосовно кого виникали будь-які підозри. Масштаби руйнувань можна побачити відразу прибувши на залізничну станцію. Інфраструктура міста дуже постраждала. Місто Тростянець було деокуповане повністю 25 березні 2022 р.

Список використаних джерел:

1. Словник іншомовних слів ; за редакцією О. С. Мельничука. ГРУРЕ. Київ. 1974. 774 с.
2. Медведєв І. А. Григорій Сковорода: стежки, візії та творчість, як складові освітньо-наукової діяльності музею (на прикладі музейно-меморіального комплексу в селі Боголюбове Тростянецької ОТГ). Сумщина: від минулого до сьогодення : зб. матер. обласної історико-краєзнавчої конф. закладів професійної освіти. (м. Суми, 26 листопада 2022 р.). С. 19–23.

Меляков Антон Володимирович,

*кандидат історичних наук, доц.,
доцент кафедри соціальної і гуманітарної політики
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Машкіна Ольга Іванівна,

*здобувачка кафедри соціальної і гуманітарної політики
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ДІТЕЙ ЗАХИСНИКІВ^{*} УКРАЇНИ: ПРИКЛАДИ, СУПЕРЕЧНОСТІ, ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Військовослужбовці та члени їх родин є єдиною категорією населення, необхідність соціального захисту якої окремо задекларована в Основному законі. Згідно ч.5 ст.17 Конституції: «Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі в ЗСУ..., а також членів їх сімей». Починаючи з 2014р. система соціального захисту членів сімей військовослужбовців постійно вдосконалюється, намагаючись адекватно реагувати на виклики часу, ключовим з яких стало повномасштабне вторгнення в Україну 24.02.2022 р. А вже за чотири доби – 28.02.2022 р., КМУ було прийнято Постанову, що визначає принципові засади соціальних виплат родинам військовослужбовців в умовах воєнного стану [2].

^{*} В даному матеріалі під захисниками автори мають на увазі чоловіків та жінок, які проходять службу в силах оборони України.

У даному матеріалі буде розглянуто ту складову діяльності органів публічної влади, що стосується забезпечення права дітей загиблого воїна сил оборони України на отримання одноразової грошової допомоги (ОГД). І хоча порядок її нарахування та отримання ретельно прописаний в Наказі Міністерства оборони України (МОУ) від 25.01.2023р., практична реалізація цього акту потребує подальшого вдосконалення [3]. Тим більше, що в другій половині 2022р. в законодавстві відбулися зміни, неоднозначно сприйняті не лише потенційними отримувачами ОГД, але й фахівцями-юристами [1].

Зауважимо, що наявна мережа органів та установ соціального захисту населення фактично не має відношення до нарахування, адміністрування, а також до здійснення контролю за використанням ОГД. Тут ми свідомо уникаємо поняття «контролю за цільовим використанням ОГД», адже воно по відношенню до цієї виплати не регламентоване. Тобто, на відміну від низки інших державних соціальних виплат, визначення призначення ОГД відсутнє в правовому полі. Так, відповідно до ст. 16 профільного закону: «Одноразова грошова допомога у разі загибелі (смерті)... військовослужбовців... - гарантована державою виплата, що здійснюється особам, які згідно з цим Законом мають право на її отримання» [4].

Згідно діючого законодавства, в даному випадку єдиним уповноваженим органом є Міністерство оборони України і саме до районного/міського Територіального центру комплектування та соціальної підтримки (ТЦКСП) має звертатися із заявою особа, що претендує на отримання ОГД [3]. На наш погляд, таке відсторонення органів соціального захисту населення не є обґрунтованим, особливо в частині здійснення подальшої соціальної підтримки членів родин загиблих військовослужбовців. Очевидно, що значна частина цих родин все одно з плином часу опиниться в центрі уваги соціальних служб місцевого рівня, але вже як отримувачі інших, належних їм соціальних допомог.

Плюралізація сімейних відносин, поява та поширення альтернативних форм шлюбу, актуалізує завдання захисту прав тих дітей, які народилися в батьків, котрі на момент загибелі одного з них не перебували в офіційно зареєстрованому шлюбі. Потенційно конфліктогенними, такими, що потребують ретельного унормування, є й ті випадки, коли захисник на момент смерті перебував у повторному (повторних) шлюбі, в кожному з яких в нього були рідні та/або всиновлені діти. Ще одне надзвичайно гостре питання, це

забезпечення соціальних прав тих дітей війна, які народилися вже після його загибелі, а також дітей, котрі досягли повноліття до моменту загибелі батька/матері.

Представники останньої категорії, згідно законодавчих змін від 29.07.2022р., були видалені з переліку тих осіб, котрі можуть претендувати на отримання ОГД, що, на наше переконання, не є до кінця обґрунтованим рішенням. Напевне, законодавець керувався при цьому нормою ч.2 ст.51 Конституції, у відповідності до якої батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття, таким чином синхронізувавши повноліття та здатність вести самостійне життя. Проте, результати соціально-демографічних обстежень доводять критичну залежність молодих українців від батьківської допомоги, особливо для тих з них, хто навчається у ЗВО. Така позиція законодавців фактично позбавляє дорослих дітей війна перспектив захисту своїх прав в судовому порядку.

З низки причин, зробити чітку вікову характеристику загиблих на даний час не уявляється можливим, проте, навіть без ретельного демографічного аналізу можна передбачити, що загальна кількість дорослих дітей в їх родинях порівняно не велика. Варто пригадати і принципи соціальної справедливості, що очевидно порушені у даному випадку, адже виключивши з кола можливих отримувачів ОГД повнолітніх дітей, парламентарі залишили в ньому батьків війна, незалежно від їх віку, ступеня працездатності та, в решті-решт, їх ролі у вихованні та становленні загиблого захисника.

Отже, варто розглянути можливість повернення повнолітніх дітей до числа тих осіб, котрі можуть розраховувати на отримання своєї частки ОГД, як це і було передбачено Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» до липня 2022р. З урахуванням надзвичайних бюджетних обмежень, що несе Україна під час війни, можна розглянути впровадження компромісного варіанту, що передбачатиме підняття верхньої вікової межі потенційних отримувачів з 18 до 23 років, за аналогією з показниками, що використовуються при визначенні параметрів державної підтримки дітей-сиріт.

Надання правової допомоги тим сім'ям загиблих захисників, що мають неповнолітніх дітей, повинно стати одним з перспективних напрямів взаємодії органів публічної влади та «третього сектору». Станом на весну 2023р. інформаційний простір наповнений відомостями про надання юридичних консультацій родинам загиблих воїнів, але більшість з цих пропозицій висувають приват-

ні адвокатські бюро, послуги яких мають комерційний характер. Показово, що рекламуючи себе, такі приватні компанії акцентують увагу на традиційних недоліках вітчизняної бюрократичної машини: неповороткість, негнучкість, тривалість прийняття ключових рішень, надмірна складність окремих адміністративних процедур тощо.

Отже, чим більш явними та поширеними будуть вищенаведені прояви, тим частіше громадяни звертатимуться за допомогою до приватних юридичних фірм, небажаючи витрачати час та інші ресурси на з'ясування стосунків з органами публічної влади в особі ТЦКСП, органів РАЦС тощо. Ми не схильні демонізувати подібні практики, адже здатність та готовність громадянина до захисту своїх прав в судовому порядку є ознакою демократичності держави та правової зрілості суспільства. Відзначимо лише, що державі варто заохочувати надання юридичної допомоги родинам захисників «pro bono», залучивши до цього процесу існуючу мережу «юридичних клінік», що існує при правничих ЗВО України.

Повноцінними партнерами публічної влади можуть стати і правозахисні організації, а також ГО гуманітарного спрямування. Свою роль може і повинен зіграти Секретаріат Омбудсмена України, при чому вона має бути не реактивною, але проактивною, адже за відсутності бажання та/або можливості забезпечити права дітей з боку їх офіційних представників, дитина фактично позбавлена можливості захисту.

Важливо проводити просвітницьку діяльність не лише щодо отримання ОГД, але й розумного розпорядження нею з використанням всіх наявних правових, економічних та інших ефективних та легальних інструментів. Наприклад, якщо право на виплату має умовна родина, в складі матері (вдови) та двох неповнолітніх дітей, то кожна дитина отримує рівну частину з першого траншу від загальної суми (1/5 від 15млн. грн. = 3 млн.), тобто – 1 млн. грн. Отже, в розпорядженні матері одночасно опиняється дуже значний фінансовий ресурс, що може бути витрачений на її власний розсуд, адже, нагадаємо, жодних інструментів контролю за цими грошми, після перерахування їх на рахунок заявника, законодавцем не передбачено.

З урахуванням вищенаведеного, актуальним завданням є популяризація таких економічних інструментів забезпечення соціальних прав дітей, як, наприклад, різноманітні банківські продукти, депозитні внески, іпотечні/житлові продукти тощо [5]. Зацікавленість у впровадженні цих ініціатив для країни важлива ще й тому, що найбільші та найпопулярніші банківські мережі належать державі (При-

ватбанк, Ощадбанк). Таким чином, розміщення частки ОГД, що належить неповнолітнім дітям загиблого, в якості внеску в банківській установі сприятиме економічному розвитку, а самі гроші перебуватимуть у порівняно безпечних та захищених умовах. На завершення зазначимо, що слабким місцем даного варіанту є інфляційні процеси, тож його економічна складова потребує ретельного опрацювання.

Список використаних джерел:

1. Йовдій Д. Що не так з виплатою компенсацій за загибель військовослужбовців? Українська правда, 6 квітня 2023р. URL.: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/04/6/7396558/>
2. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022р. №168. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text>
3. Порядок і умови призначення та виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) військовослужбовців Збройних Сил України в період дії воєнного стану : Затверджено Наказом Міністерства оборони України від 25.01.2023р. №45. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0176-23#Text>
4. Про внесення змін до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо призначення і виплати одноразової грошової допомоги : Закон України від 29.07.2022р. № 2489-IX. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2489-20#n2>
5. Самаєва Ю. Виплати родинам захисників. Як їх не втратити та примножити. Дзеркало тижня, 30 березня 2023р. URL.: <https://zn.ua/ukr/war/viplati-rodinam-zakhisnikiv-jak-jikh-ne-vtratiti-ta-primnozhiti.html>

Олешко Олексій Миколайович,

*кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри публічного управління та державної служби
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ПЛАТФОРМА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Протягом всієї історії незалежної України вектори зовнішньої політики держави були досить мінливими, оскільки зміна владних еліт диктувала свої наративи уявлень про зовнішній стратегічний курсу країни. Внутрішня політика держави щодо формування у громадян бачення місця України по відношенню до інших держав також

змінювалась. Якщо раніше думку громадськості про українську владу, як ззовні так і в середині країни формували традиційні засоби масової інформації, тобто, такі як радіо, газети, телебачення, то зараз на перше місце виходять онлайн-медіа [3], в тому числі й соціальні мережі Facebook, Instagram, Twitter, а також меседжери типу Telegram, Viber.

Формування позитивного іміджу державної влади важливе стратегічне завдання, особливо під час повномасштабної війни. Починаючи з 2014 року, коли війська РФ розпочали втручання у внутрішні справи України одночасно розгорнулася повномасштабна інформаційна війна проти нашої держави, яка тривала з перших років незалежності. Засоби масової інформації країни-агресора, а також агенти російського впливу в українських ЗМІ здійснювали активну роботу по формуванню у населення уявлень про українську владу як слабку, ненадійну, керовану ззовні. Такі дії підривали авторитет України й на міжнародній арені.

З поширенням користувачів мережі Internet «інформаційні війни» опанували й цей простір, у якому поширення інформації як корисної, так і шкідливої в рази спростилося.

Вагому позитивну роль онлайн-медіа відіграли під час пандемії Covid-19. Через канали у Telegram, Viber органи публічної влади інформували населення про ситуації в країні щодо поширення вірусу, своєчасно оприлюднювали офіційну статистику щодо поширення захворювання серед населення, що в свою чергу перешкоджало формуванню панічних настроїв населення. Офіційні сторінки публічних політиків, громадських діячів стали майданчиками для оприлюднення заяв, оскільки офіційні сайти органів влади виявилися менш динамічними та зручними. Хоча, тут є деяке поле для дискусії. Варто задуматися, чи можна вважати допис у соціальній мережі чи телеграм-каналі офіційною заявою представника влади чи публічної особи? Закон України «Про доступ до публічної інформації» [1] не містить роз'яснень щодо того вважати сторінки соціальних мереж офіційними джерелами інформації чи ні, проте щодо питання забезпечення доступу до публічної інформації стаття 5 цього закону зазначає, що публічну інформацію можна поширювати як через офіційні web-ресурси органів влади, так і будь-яким іншим способом. То чому б і не використовувати верифіковані сторінки у Facebook і Twitter як майданчики для офіційних заяв?

Після повномасштабного вторгнення Росії роль онлайн-медіа значно збільшилася, зручність їх використання як для розповсюдження, так і для отримання інформації може відігравати од-

ночасно і позитивну і негативну роль. Це відбувається тому, що з однаковою швидкістю розповсюджується як об'єктивна, правдива інформація, так і завідомо вигадана, маніпулятивна, шкідлива.

Таким чином, має місце судження, що у великій мірі бачення громадянами ситуації в Україні, у тому числі й на лінії протистояння з агресором, формується здебільшого через онлайн-медіа. Для ефективного протистояння неправдивій інформації, яка розповсюджується країною-агресором потрібно вести активну роботу по викриттю «фейків», натомість замінюючи їх правдивими, актуальними заявами. Неправдиві відомості, це інструмент країни агресора, яким вони можуть вчиняти маніпулятивний, негативний вплив на українську громадськість, а отже дії таких інструментів необхідно своєчасно протистояти.

У такому разі в нагоді можуть стати ті ж самі сторінки органів публічної влади у соціальних мережах. Їх дійсно можна використувати як стратегічні майданчики формування позитивного іміджу органів влади на місцях, своєчасно висвітлюючи на цих ресурсах актуальні дані про діяльність органу публічної влади чи про реальний стан речей у громаді. І ця комунікація може виявитися дійсно стратегічною, оскільки налагодження ефективного діалогу влади і громади, це повсякчасна тривала стратегічна взаємодія, орієнтована на розвиток.

Звісно, що в масштабах держави стратегічною комунікацією займаються чітко визначені компетентні органи та їх структурні підрозділи. Приміром, у Міністерстві оборони України визначено цілу низку суб'єктів, які відповідають за стратегічні комунікації цього органу влади, вони зазначені у відповідному документі «Концепція стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України», який затверджено Наказом Міністерства оборони України від 22.11.2017 № 612 [2].

Зрозуміло, що ведення сторінок у соціальних мережах це окремий фронт роботи, який потребує часу та додаткових знань і навиків, але варто брати до уваги й те, що раніше можливість використання соціальної мережі для оприлюднення даних була своєрідним якісним додатком для інформування, та в умовах війни забезпечення доступу населення до об'єктивної, правдивої, актуальної інформації є завданням вкрай необхідним і стратегічним. Від того на скільки якісно буде виконуватися це завдання може залежати ставлення громадян до органів влади на різних рівнях; подальший діалог влади і народу; партнерство та співпраця.

Список використаних джерел:

1. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
2. Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України: Наказ Міністерства оборони України 22.11.2017 р. № 612. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17#Text>
3. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>

Тамм Анатолій Євгенович,

кандидат історичних наук, доц.

*доцент кафедри соціальної і гуманітарної політики
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Зуб Алла Василівна,

*директор ХЗОШ № 154 Харківської міської ради,
м. Харків, Україна*

ПРОБЛЕМИ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

За останнє десятиріччя інклюзивна освіта перетворилася на невід'ємну частину публічної освітньої політики. Сама ж ця політика набула характеру системної та сталої діяльності, що ґрунтується не на ситуативному ентузіазмі окремих спільнот (активісти НДО, вчителі тощо), але є чітко спланованою, цілеспрямованою та скоординованою роботою на всіх рівнях: місцевому, регіональному, загальнодержавному. Успіхи у впровадженні освіти для дітей з ООП дозволяють вирішувати головне над завдання – зробити інклюзивність невід'ємним елементом не лише міських публічних просторів та навчальних закладів, але й частиною етичних та навіть світоглядних настанов громадян нашої держави.

В умовах воєнного стану та активних бойових дій на значній частині території України, проблемним є забезпечення права на освіту для дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Такі діти дуже чутливі до зміни звичного побутового середовища та кола спілкування, вразливі до викликів фізичного та психічного характеру. Руйнування шкіл в селах актуалізує потребу в опорних школах.

Зрозуміло, що малокомплектні школи, розташовані як правило в депресивних сільських районах, найближчим часом не здатні відновити свою роботу. Проте, саме в таких населених пунктах, де активно тривали бойові дії, вірогідно найбільшою є кількість дітей з травмами та каліцтвами.

Науково-методичні пошуки ефективних форм навчання осіб з ООП були каталізовані ще пандемією COVID-19 у 2020 р., а з початком російсько-української війни вони вийшли на новий рівень [5]. Показником готовності фахівців до викликів сьогодення є масштабні науково-практичні конференції, друковані матеріали яких містять характеристику першого досвіду надання освітніх послуг для дітей з інвалідністю в умовах воєнного стану [2–4].

Як частина міжнародних зобов'язань, проблема інклюзії та освіти для ООП розкрита у збірнику відповідей України на анкету, що пропонується європейськими інституціями для держав котрі йдуть шляхом євроінтеграції [6]. Наявність окремих запитань в анкеті щодо зусиль держави-респондента в царині створення відкритого освітнього середовища, а також ґрунтовні відповіді, дані на них Україною, є своєрідною гарантією невідворотності реформ в цьому напрямі.

З кінця 2022 р. в Україні триває розробка Національної стратегії з питань інклюзивної освіти. В цьому процесі важлива сталість, адже розпочато підготовку цього документу однією командою міністерства, а завершувати її будуть за оновленої команди міністерства. З урахуванням цього, позитивним фактом є активна участь міжнародних партнерів, зокрема реалізація проекту «Супровід урядових реформ в Україні», що фінансується урядом Канади.

Інклюзивність є однію з чотирьох складових оцінювання освітнього середовища закладу освіти під час проведення його інституційного аудиту [1]. Сама процедура аудиту, впроваджена в практику публічного управління освітою на початку 2019 р., є для української освіти порівняно новим явищем і має стати предметом самостійних глибоких досліджень. В контекст нашого матеріалу важливо те, що результати цього аудиту є відкритими і доводяться до відома засновників закладу – місцевих рад. Отже, відповідно до п. 1.3. Додатку 1 до Порядку проведення інституційного аудиту, в закладі освіти мають бути сформовано інклюзивний простір, що передбачає:

- облаштування приміщень та території закладу освіти з урахуванням принципів універсального дизайну;
- адаптованість освітньої інфраструктури для всіх учасників освітнього процесу;
- наявність ресурсної кімнати та відповідних дидактичних засобів для дітей з ООП;
- наявність в штаті закладу фахівців для реалізації інклюзивного навчання (психолог, дефектолог тощо);
- корекційну спрямованість освітнього процесу для дітей з ООП [1].

Одним з важливих елементів оцінювання також є наявність комунікації/співпраці між закладом освіти та батьками дітей з особливими потребами, фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів тощо. При цьому, відповідно до чинного законодавства, представники засновника закладу, в тому числі і співробітники місцевого органу управління освітою, не включаються до складу експертної групи, котра здійснює аудит, але можуть залучатися до перевірки дотримання закладом норм законодавства [1]. Не залежно від того, залучався представник засновника закладу до такої перевірки, чи ні, один з трьох примірників акту, складеного за її результатами, обов'язково надається в розпорядження засновника. Якщо засновник закладу вбачає в його діяльності ознаки серйозних порушень, він має право звертатися до Державної служби якості освіти щодо проведення позапланового аудиту закладу освіти.

На нашу думку, з урахуванням поточних викликів, варто доповнити перелік вимог до організації освітніх процесів за напрямом «Освітнє середовище закладу освіти» опцією «Наявність належним чином обладнаних укриттів», а до індикаторів оцінювання включити «Укриття/сховище в приміщенні або на території закладу освіти пристосовано для використання особами з інвалідністю та іншими мало мобільними групами населення».

Підсумовуючи відзначимо, що інформація, в тому числі і наочна, про інженерні рішення, що забезпечують доступність ЗЗСО для дітей з ООП має розміщуватися на офіційному сайті закладу. Необхідно доповнити Санітарний регламент для ЗЗСО та внести відповідні положення, що стосуються маркування території закладу з урахуванням умов воєнного стану, а також санітарні вимоги щодо сховищ та укриттів в тому випадку, якщо вони знаходяться на території та/або в приміщенні освітнього закладу.

Список використаних джерел:

1. Інституційний аудит школи: що варто знати засновнику закладу загальної середньої освіти. Державна служба якості освіти України. Київ, 2021. 19 с.
2. Калініна Т. С. Психологічна допомога батькам дітей з особливими освітніми потребами в умовах військових дій. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. 3. С. 103–107.
3. Лісовець О., Уварова В. Організація дистанційної освіти дітей з інвалідністю в умовах воєнного стану. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти*. 2023. № 2. С.260–271.
4. Освіта осіб з особливими потребами: виклики воєнного часу : матеріали VIII Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології. Київ, 19–20 жовтня 2022 р. Київ, 2022. 343 с.
5. Чеботарьова О. Навчання та підтримка дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах війни: поради педагогам. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2022. №3. С.40–51.
6. Ukraine's answers to the EU Questionnaire on the Application for Membership. Part II. Vol. VI. Chapters XXVI-XXIX. May 2022. 532 p.

Адамська Іоліта,

*аспірантка кафедри публічного управління та публічної служби
навчально-наукового інституту адміністрування, державного управління
та професійного розвитку
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

ЗАХИСТ ПРАВ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Шлях до розбудови незалежної, суверенної, демократичної, соціальної, правової держави Україна нерозривно пов'язаний із захистом прав, свобод та інтересів фізичних осіб від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними управлінських функцій. У розв'язанні цього конституційного положення вирішальна роль належить судам, насамперед адміністративним. Завершився важливий етап у становленні та розвитку адміністративної юстиції в Україні як ключового елементу демократичної цивілізованої держави прийняттям Кодексу адміністративного судочинства України та створенням системи адміністративних суд. Від ефективного функціонування управлінського апарату залежить послідовний і сталий розвиток країни, першочерговими є питання

щодо надання соціально-економічних та правових гарантій функціонування публічної служби і діяльності публічних службовців. Ось чому особливого значення набувають питання вирішення спорів щодо прийняття на публічну службу, проходження публічної служби та її припинення, вирішення яких покладається передусім на адміністративні суди. Аналіз чинного законодавства, науково-теоретичних напрацювань та судової практики дає підстави стверджувати, що в цілому в Україні створено законодавчі, організаційні, теоретичні та процесуальні засади стосовно вирішення цієї проблематики. [3].

У 2021 році до судів першої інстанції надійшло 37 415 справ, у яких державні службовці звернулися за захистом своїх прав, розглянули суди 29 831 справу, з них із задоволенням позовних вимог – 23 164. Такий високий відсоток задоволення позовів (майже 80 %) свідчить про неналежний рівень дотримання гарантій державних службовців [2].

Згідно зі статтею 19 Кодексу адміністративного судочинства України на справи у публічно-правових спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби поширюється юрисдикція адміністративних судів.

Для цього державний службовець, який бажає оскаржити рішення або дії суб'єкта владних повноважень, вправі звернутись до окружного адміністративного суду за вибором позивача за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем проживання (перебування, знаходження) цієї особи-позивача або адміністративним судом за місцезнаходженням відповідача з адміністративним позовом, що має відповідати вимогам статей 160, 161 названого Кодексу.

Згідно з частиною п'ятою статті 122 Кодексу адміністративного судочинства України для звернення до адміністративного суду у справах щодо прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби встановлюється місячний строк. Відповідно стаття 11 Закону України «Про державну службу» [4] передбачає, що у разі порушення наданих цим Законом прав або виникнення перешкод у реалізації таких прав державний службовець у місячний строк з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про це, може подати керівнику державної служби скаргу із зазначенням фактів порушення його прав або перешкод у їх реалізації.

У скарзі державний службовець може вимагати від керівника державної служби утворення комісії для перевірки викладених у скарзі фактів. Якщо у скарзі державний службовець ставить вимогу про утворення відповідної комісії, керівник державної служ-

би не вправі відмовити в її утворенні. Згідно нормативних вимог, керівник державної служби утворює комісію у складі не менше трьох осіб, до якої включаються в однаковій кількості: представники керівника державної служби, визначені ним із числа державних службовців цього державного органу; представники державного службовця; представники виборного органу первинної профспілкової організації з числа державних службовців, делеговані рішенням цього органу, а в разі відсутності профспілкової організації – представники державних службовців, обрані на загальних зборах державних службовців державного органу. У скарзі зазначаються факти порушення прав або перешкод у їх реалізації. Керівник державної служби, отримавши таку скаргу, зобов'язаний протягом 20 календарних днів надати обґрунтовану письмову відповідь. У разі неотримання в установленій частиною третьою цієї статті строк обґрунтованої відповіді на скаргу або незгоди з відповіддю керівника державної служби державний службовець може звернутися із відповідною скаргою до суду.

Серед характерних порушень умов реалізації громадянами права на державну службу найчастіше зустрічаються такі:

- порушення положень статей 63-79 Закону щодо застосування дисциплінарних стягнень та Порядку здійснення дисциплінарного провадження;
- порушення положень статті 39 Закону та Порядку присвоєння рангів державним службовцям;
- недотримання вимог статей 52 і 66 Закону та Типового положення про преміювання державних службовців органів державної влади, інших державних органів, їхніх апаратів (секретаріатів);
- порушення положень статті 44 Закону та Порядку проведення оцінювання результатів службової діяльності державних службовців [1].

Правові аспекти захисту прав державних службовців в частині захисту права на державну службу передбачають визначення:

- умов та порядку захисту прав державного службовця;
- строку та порядку подання державним службовцем відповідної скарги про порушення його прав;
- порядку утворення комісії з перевірки скарги державного службовця;
- порядку розгляду скарги керівником державної служби і реагування на зазначену скаргу;

- умов та порядку звернення державного службовця до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби, з відповідною скаргою на дії зазначеного органу;

- права державного службовця звернутися до суду для захисту своїх прав.

Підсумовуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що сучасні обставини проходження державної служби на тлі проведення адміністративної реформи в Україні відзначаються істотними змінами в системі державної служби. Зазначені зміни ґрунтуються на положеннях Закону України «Про державну службу». Проте, як показує попередній досвід, практичне використання нових законів вимагатиме уточнення чи навіть нових з наукової точки зору обґрунтованих процедур урегулювання державно-службових відносин при проходженні державної служби та усунення проблем захисту прав публічних службовців у сучасних умовах України.

Список використаних джерел:

1. Алгоритм захисту права на державну службу. Офіційний вебпортал НАДС. URL: <https://nads.gov.ua/news/alhorytm-zakhystu-prava-na-derzhavnu-sluzhbu>
2. В Україні потрібно підсилити захист прав державних службовців. Михайло Смокович. Офіційний веб-портал Верховного Суду України. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1286708/>
3. Правове регулювання публічної служби в Україні. Особливості судового розгляду спорів – Михайло Цуркан. Харків, 2010.
4. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

Ганич Віталій Йосипович,

аспірант

кафедри політології і державного управління

Ужгородського національного університету,

м. Ужгород, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ РЕГІОНІ

Як у мирний, так і в воєнний час, що став наслідком повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, проблема

міжнаціональних відносин набуває особливого забарвлення в змісті формування сталих засад демократичного врядування й відповідної культури публічно-управлінських відносин у повоєнний період. Від цього залежатиме не тільки перспектива збереження демократичного режиму та євроатлантичного курсу України, а й довгостроковість ідеї українського державотворення. Представництво етнічних меншин у строкатій багатонаціональній мозаїці держави змушує приділяти значну увагу публічно-управлінського простору, де відбуваються децентралізаційні процеси, публічна взаємодія інституцій держави і громадянського суспільства. У цьому контексті актуальним є вплив на управлінську культуру з боку суб'єктів публічного адміністрування з урахуванням особливостей і ймовірних викликів у полікультурному регіоні.

Метою дослідження є визначення кола специфічних особливостей розвитку управлінської культури суб'єктів публічного адміністрування в полікультурному регіоні.

Виклад основного матеріалу. Беручи до уваги зміст європеїзації системи публічного управління в Україні, пріоритетність оновлення характеру суб'єктності публічно-управлінських відносин за зразками країн Європейського Союзу, вибудову кардинально нових підходів та принципів врядування, вважаємо за доцільне звернути увагу й на той факт, що українська держава інтегрує до державотворчих процесів і представників різних етнічних меншин. У окремих регіонах України, зокрема в Закарпатській області, це вже стало традицією, оскільки в місцях компактного проживання таких спільнот система місцевого управління органічно переплетена з полікультурністю.

Виходячи з того, що публічне управління має значний організаційно-управлінський вплив на впорядковану суспільну життєдіяльність громадян, підкреслюємо необхідність тісної та ефективної співпраці всіх суб'єктів публічно-управлінських відносин. Інноваційні підходи до сучасних організаційно-управлінських аспектів у змісті взаємодії та ефективного функціонування всіх інституцій публічно-управлінського простору повинні спрямовуватися на врахування інтересів усіх громадян держави. Особлива ж увага повинна бути приділена вразливим просторовим середовищам. У сучасних умовах російсько-української війни до таких можемо відносити не тільки територію, що безпосередньо опинилася в епіцентрі російської агресії, а й такого потенційно вразливого регіону як Закарпаття,

де проживають представники майже сотні етнічних меншин, а одна з них – угорська – постає в центрі політичних і геополітичних маніпуляцій з боку офіційної угорської влади не без провокаційної участі російських спецслужб (штучні мовні скандали, провокації міжнаціональної ворожнечі, офіційна політика Угорщини щодо євроатлантичного курсу України тощо).

У багатонаціональному просторі завжди важче продукувати публічну політику, формувати сталі публічно-управлінські відносини ніж у однорідному національному середовищі. Тому в такій диспозиції складання відповідної взаємовигідної інституціональної суб'єктності формує особливі та подекуди специфічні умови та межі публічно-управлінської співпраці. Така ситуація закликає до організації відповідної системи культури, де на основі певних традицій складаються особливі норми поведінки. Відповідно, усталені норми у специфічному середовищі вибудовують й специфічні обриси управлінської культури, яка, разом із тим, повинна вписуватися в загальнонаціональний контекст.

Таким чином, у фокусі предметного поля опиняється явище «управлінської культури», що визначає коло суб'єктів публічного адміністрування, які діють у певних особливих умовах. Більшість учених, думка яких нам імпонує в цьому розумінні, вважають це явище комплексним поняттям, що виконує функцію поєднання «управлінських знань, почуттів, цінностей, управлінських та організаційних відносин, творчої управлінської діяльності» [4, с. 108]. Саме комплексне розуміння феномену «управлінської культури» відтак вимагає цілісності та системності його застосування в сучасних публічно-управлінських відносинах, зокрема в багатонаціональному середовищі. Тому й не дивно, що в методологічних поглядах сучасних українських дослідників часто фігурує системний підхід, який трактує властивості консолідованої групи як певної соціальної системи в умовах складання певну організованої спільноти, консолідованої за ознаками етнічної єдності. А «її колективна організація та вмотивованість до активної життєдіяльності в межах певного територіального утворення допомагає задіяти комплекс таких цінностей для складання особливостей управлінської культури як активованої можливості її перспективного включення в публічно-управлінські відносини (процеси) з подальшою реалізацією потенціалу децентралізації владних повноважень на рівні місцевої громади...» [2, с. 10].

Розуміємо, що в просторі публічного управління і в змісті нашої проблеми основними суб'єктами публічного адміністрування виступають органи виконавчої влади, органи та інституції місцевого самоврядування, неурядові організації (об'єднання громадян), зокрема чисельна група громадських організацій національних меншин. Звернемо також увагу на те, що всі ці суб'єкти мають відповідну організаційну структуру й функціонал публічного адміністрування, що дає можливість здійснювати публічні організаційно-управлінські функції з метою задоволення інтересів громадян та у відповідності до норм Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», в тому числі й представників національних меншин [3].

Беручи до уваги Закарпатську область, як один із найбільших поліетнічних регіонів України, де сформовано простір традиційної культури етнонаціональної толерантності, маємо необхідність застосувати вище названі особливості на практиці. У такому контексті слід визначити і вплив на управлінську культуру суб'єктів публічного адміністрування з урахуванням специфіки етнонаціонального складу в локальних адміністративно-територіальних одиницях, наприклад – територіальних громадах. Вважаємо, що в тих територіальних громадах, де серед місцевого населення є значна частка представників етнічних меншин (українське законодавство використовує термін «національних меншин»), існує об'єктивна доцільність запрошення до роботи в органах виконавчої влади, у її виконавчих комітетах, відділах, управліннях, інших створюваних радами виконавчих інституціях, до ділової активності в сфері публічно-управлінських відносин саме. Це стосується і всіх інших органів та інституцій місцевого самоврядування.

Особливу увагу в сучасних інноваційних публічно-управлінських контактах слід приділити громадським організаціям національних меншин, мережа яких добре розгалужена в Україні. Звичайно, їх необхідно системно інтегрувати в українське суспільство, створити дієвий майданчик для їхньої громадянської активізації в суспільно корисному спрямуванні. Сучасні вчені пропонують для таких організацій здійснити процедуру інституційного ребрендингу, щоб стати справжніми соціальними партнерами як суб'єктів публічного адміністрування, так і всієї громади, зокрема й із представниками різних етнічних меншин [5]. Разом із тим, такі об'єднання національних меншин мають тісні контакти з материнськими уста-

новами за кордоном, що розширяє масштаби соціального партнерства і впливу на управлінську культуру традиційних акторів розвитку громади на місцях. І факти офіційної підтримки представників етнічних меншин є важливим консолідуючим чинником ефективної міжінституційної взаємодії в межах територіальної громади, що й формує специфічний тип управлінської культури в її середовищі.

Варто також наголосити, що ще одним повноцінним суб'єктом публічного простору територіальної громади мають виступати приватні підприємства, чимало власників яких (наприклад, у Закарпатській області) те ж ідентифікують себе представниками різних етнічних меншин. Ця специфіка повинна враховуватися й місцевою владою, неурядовими організаціями та іншими інституціями. Адже представники таких підприємств, бізнес-структур, фірм, інших приватних організацій сфери господарювання можуть відноситися до так названих «інших суб'єктів делегованих повноважень», особливо, якщо вони задіяні у сфері сервісних послуг і мають різний ступінь впливу та втручання у діяльність інших громадян. Ця група суб'єктів публічного адміністрування (як і інші подібні) може використовувати механізм соціального замовлення для надання соціальних та інших публічних послуг [1]. Саме соціально спрямована діяльність таких суб'єктів повинна використовуватися на благо розвитку територіальної громади, а отже може претендувати на отримання належної підтримки серед інших суб'єктів публічного адміністрування й позиціонуватися як група впливу і на управлінську культуру, зокрема і в етнічному середовищі. У таких регіонах маємо і особливості, маємо й виклики для розвитку управлінської культури суб'єктів публічного адміністрування. Найголовніше в умовах повоєнної відбудови України дати шанс кожному суб'єкту зреалізувати ідею децентралізації в змісті їх співучасті в суспільно корисних справах, не нашкодити консолідації етнічних меншин і загалом демократичним процесам в Україні.

Висновки. Багатонаціональний склад населення України завжди привносив специфічні умови для суспільно-політичного розвитку держави. Сьогодні ж, в умовах повномасштабної російської агресії проти України національне та мовне питання все більше набуває чітких обрисів національної безпеки, яку треба на організаційно-управлінському та інших рівнях «цементувати». А традиційна толерантність українських полікультурних регіонів, зокрема такого, як Закарпатська область, показує, що в сфері публічного

управління слід відкидати всі негативні маніпулятивні аспекти, що можуть шкодити формуванню європейських стандартів управлінської культури й спрямувати ресурсний потенціал всіх зацікавлених суб'єктів публічного адміністрування, в тому числі в середовищі спільнот із багатонаціональним населенням, на благо ефективного розвитку територіальних громад, регіонів та України.

Список використаних джерел:

1. Бедний О. І. Окремі питання делегування повноважень у публічному адмініструванні в Україні. С. 32–35. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/15515/%D0%91%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%9E.%D0%86..pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Габрин П. В., Токар М. Ю. Деякі аспекти формування особливостей управлінської культури у ромів: на прикладі Закарпатської області України. *Ефективність державного управління*. Львів: НЛТУ України, 2022. Вип. 3 (72). С. 9–14.
3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Нижник Н., Пашко Л. Управлінська культура: теоретичне поняття чи управлінська поведінка? *Політичний менеджмент*. 2005. № 5. С. 103–113.
5. Tokar M. Rebranding Non-Governmental Organizations of national minorities in democratic countries: A vision of Ukrainian researchers. *Agathos. An Internathional Review of the Humanities and Social Science*. Volume 11, Issue 2/2020. pp. 297 – 306. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35964/1/%d0%a2%d0%be%d0%ba%d0%b0%d1%80%d0%9c%d0%ae_%d0%90_24.pdf

Динчев Сергій Сергійович,

аспірант, Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна

Бікулов Дамір Тагірович,

доктор наук з державного управління, проф.,
Запорізький національний університет,
Запоріжжя, Україна

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Військова агресія Росії призвела до масштабних втрат як в економічці України, так і в соціальній сфері. Близько 7 млн громадян України були вимушені змінити місце проживання. Близько 5 млн знаходяться у відносно безпечних областях.

Прямі видатки нашої держави на комплексний захист та підтримку економіки, за інформацією міжнародного валютного фонду становлять близько 2 млрд гривень щодня та фінансуються за рахунок міжнародної макрофінансової допомоги.

Збільшуються прямі бюджетні видатки, не враховуючи прямих та непрямих збитків. В окремих містах, зокрема Херсоні, Бучі, Ірпені, Бородянці, Волновасі, Охтирці, Чернігові, Харкові, Маріуполі – нелюді окупанти буквально діють за воєнною філософією спаленої землі, знищуючи всі можливі

Дослідники з Centre for Economic Policy Research як провідної світової мережі економістів, оцінили загальну вартість відновлення України після війни у понад 200-500 мільярдів євро або 220-540 мільярдів доларів, що приблизно відповідає розрахункам Уряду, проте є оцінкою на даний час, з невідомими наслідками прогресу бойових дій.

З початку повномасштабної військової агресії росії в Україні пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 733 заклади освіти, 320 дитячих садочків, 199 медичних закладів, 139 заводів та промислових підприємств.

Кляті окупанти знищили 9 цивільних аеропортів та 11 військових аеродромів. За даними Міністерства розвитку громад і територій, окупанти зруйнували 6809 житлових будинків з приватного сектору. Знищення цивільної інфраструктури іншого майна людей не піддається рахунку.

За попередніми оцінками KBSE Institute, загальний обсяг знищеної чи пошкодженої житлової нерухомості на даний період складає близько 26 млн кв.м. Відтак, статистика первинна така: за перший тиждень квітня прямі втрати економіки України досягли показника 81,4 млрд доларів, або 2,4 трлн грн, і ця сума зростатиме.

Міністерство економіки наголошує, що близько 35% українських підприємств повністю припинили діяльність, 49% частково працюють.

Зупинка роботи підприємств через активні бойові дії на території більшості міст, через пошкодження або знищення цілісних майнових комплексів заводів та об'єктів інфраструктури створили катастрофічний дефіцит в українському бюджеті.

Стратегічна перевага у війні з росією не забезпечує та не гарантує відновлення, Україна продовжує здійснювати платежі за держборгом, щоб уникнути, у першу чергу, дефолту та припинення зовнішнього фінансування.

На сучасному етапі воєнного суспільства відбуваються також нові зміни у співвідношенні централізації і децентралізації. Спостерігається перехід від формальної організації адміністрування до міжкорпоративних зв'язків, відносин, організації і культури. Квазікорпоративне управління виступає швидким способом такої організації суспільних справ, що дає змогу установити в співтоваристві, організації, корпорації баланс вітальних інтересів усіх діючих сторін на основі договорів, корпоративних норм і людських цінностей [17]. Корпоративізація державного управління істотно змінює всі його аспекти, змушує діяти відповідно до узгоджених цінностей, інтересів, стратегій на основі дотримання договорів і підтримання балансів.

Адміністративні функції в публічному управлінні також підпадають під трансформаційні реінтеграційні процеси. На перший план виступає планування, мотивація і координація, аніж контроль і організація, відбувається перехід від управління до регуляції, дерегуляції і саморегуляції, від дії до посередництва, спостерігається лібералізація контролю, доповнення контролем та самоконтролем і контролем зі сторони. Так, сьогодні актуальне публічне управління характеризується переходом від деконцентрації, нагромадження бюрократів і використання ресурсів до їх перерозподілу і створення зв'язків, від орієнтації на освоєння вкладених коштів ресурсів до інтеграції орієнтації на ефективність каналів та результат, що прискорюється через перехід від програмно-цільового комплексу до проектно-програмно-цільового управління, що передбачає розробку комплексу узгоджених проектів і програм розвитку основних підсистем, побудованих на основі антикризового, кругообігу сталого розвитку [1]. Також відбувається перехід в діяльності органів публічної влади від закритої системи вироблення управлінських рішень до транспарентності, підзвітності та підконтрольності громадянському суспільству в умовах підвищення публічності управління.

Реалізація суспільного блага вимагає максимальної відкритості, узгодження із суспільною думкою, консультацій із громадськістю. Також спостерігається тенденція до підвищення значення функції надання соціальних послуг, що спричинить переорієнтацію від прямого надання послуг населенню до організації партнерства в задоволенні потреби в адміністративних послугах, від забезпечення реального асортименту соціальних послуг до забезпечення підвищення їх споживчої якості. Крім того, перспективним є процес переходу від адміністративного управління до складного відчуття до поєднання

організаційно-адміністративного, інформаційно-аналітичного, соціального механізму реалізації сервісного і публічно-комунікативного управління складними адмінсистемами. Деякі специфічні теорії та їх автори наголошують на необхідності в управлінні і концептуально-стратегічній площині адміністративної діяльності [5].

Активні тенденції до руйнування ціннісних орієнтацій у воєнному публічному управлінні характеризуються зміною акцентів із розгляду держави та державних органів влади, як таких, що переважають, на визнання права людини як основного суб'єкта публічного управління та забезпечення добробуту громадянина як основної мети публічного управління та його реконструкція. Крім того, відбуваються значні зміни відносин між керівниками і підлеглими в аспекті залучення цифрових технологій останнього до прийняття управлінських рішень, ставлення до нього на основі принципів теорії людського капіталу. Значним є те, що відбувається налагодження відносин публічного управління з впливовими групами суспільства, такими як громадські організації, опозиційні структури, бізнес-середовище, що потребують затрати значних зусиль для налагодження плідної співпраці та комунікації задля прийняття та реалізації державно-управлінських рішень. Крім того, простежується перехід від концентрації основних ресурсів на прийнятті і реалізації управлінських рішень до концентрації основних зусиль на здійсненні соціального діалогу, погоджень, комунікації із громадянським суспільством.

Основними тенденціями до зміни повоєнних концепцій державного управління будуть розробки теорій відновлювального управління з позиції "прориву", тобто стрімкого просування нової управлінської системи до власного відновлення і відновлення депресивної зони управління з метою подолання кризових і стагнаційних явищ та процесів, забезпечення лідерства здорових сил всередині країни.

У воєнний час застосування загальних концепцій публічного управління таких як: веберівська модель раціональної бюрократії, системна центробіжна модель управління недостатньо. Те що базується на чітких організаційно-структурних побудовах і функціонуванні держави необхідно впровадити саме зараз. Нова концепція децентралізації і соціальної саморегуляції, у тому числі й на основі мереж; трисекторного партнерства; лібералізації держави і розпорошення влади; концепція демократичного врядування, адміністрування і публічного управління), що базується на цінностях, максимальній відкритості, процедурах комунікації і балансі інтер-

есів; нового публічного управління, що ґрунтується на впровадженні в публічне управління методів менеджменту, управлінців-менеджерів та націлене на досягнення ефективності й результативності прийняття управлінських рішень; електронного урядування та клієнторієнтованого менеджменту.

У сучасному моменті публічному управлінні простежується перехід від ідеології адміністративного управління до складної єдності ідеологій організаційно-адміністративного підпорядкування, інформаційно-аналітичного, соціально-сервісного і публічно-комунікативного управління. Активно відбувається пошук не тільки прикладних теорій публічного управління, а й загальної парадигми публічного управління, що слугуватиме ідейно-філософською базою сучасного управління. Звичайно запозичення зарубіжного досвіду та запровадження певних державно-управлінських аспектів у практику вітчизняного публічного управління можливе лише при ґрунтовному вивченні національних особливостей розвитку системи публічного управління та виявленні відповідності його розвитку досягненням світової державно-управлінської науки і практики.

Список використаних джерел:

1. Особливості бюджетного процесу під час військового стану. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14654>
2. Правові наслідки військового стану. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9309-pravovi-naslidky-ta-obmezhenia-v-umovakh-voennogo-stanu.html>
3. Економіка воєнного стану. URL: <https://news.dtki.ua/society/economics/75943-vojennii-stand-dije-do-25-travnia-iaki-naslidki-dlia-biznesu>

Дрезаль Віталій Юрійович,

аспірант,

доцент кафедри публічної політики

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

ПАРЛАМЕНТСЬКІ СЛУХАННЯ ЯК ДІЄВИЙ ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАРОДОВЛАДДЯ В ЧАСИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ТА В УМОВАХ КРИЗОВОГО СТАНУ

У теорії існує декілька визначень інституту парламентських та комітетських слухань. Так, у найбільш широкому розумінні слу-

хання можна розглядати як форму роботи будь-якого комітету та парламенту в цілому, змістом якої є заслуховування позицій доповідачів, зацікавлених сторін щодо питань, віднесених до компетенції відповідно комітетів або парламенту, визначення найбільш оптимального підходу до врегулювання тієї чи іншої проблеми і прийняття рішення. У більш вузькому розумінні слухання слід розглядати як особливу форму роботи парламенту або комітету (спеціальної або слідчої комісії), для якої характерними є специфіка кола учасників, мети, місця проведення, оформлення та оприлюднення результатів тощо.

Відтак парламентські слухання – це особлива форма роботи парламенту, під час якої відбувається розгляд актуальних питань або законопроектів із залученням експертів та громадськості. Такі слухання проводяться з метою надання законотворчому процесу більшої відкритості, врахування максимальної кількості інтересів громадськості, тим самим полегшуючи подальшу реалізацію нових політичних програм в окремих сферах суспільних відносин.

Парламентські слухання є достатньо ефективною формою послідовної реалізації принципів народовладдя та правової держави, які й вимагають активної участі громадян та їхніх об'єднань у загальнодержавних справах. Дійсно, у даному разі чітко простежується гармонійний зв'язок громадськості та органів державної влади як принципової засади повноцінного забезпечення народовладдя. Парламентські слухання, з одного боку, є організаційно-правовою формою діяльності законодавчого представницького органу, а з іншого – правовою формою реалізації безпосередньої демократії, забезпечуючи реалізацію конституційного права громадян на безпосередню участь в управлінні державними справами.

Процедура проведення слухань у Верховній Раді України чітко врегульована чинним законодавством України, найперше Законом України «Про Регламент Верховної Ради України». Так, парламентські слухання проводяться в сесійний період, як правило, не більше одного разу на місяць у дні тижня, що відводиться для роботи в комітетах, депутатських фракціях (депутатських групах). Пропозиція щодо проведення парламентських слухань може бути внесена на основі рішення, прийнятого комітетом з відповідного питання, у вигляді проекту постанови Верховної Ради, в якому має визначатися тема парламентських слухань та дата їх проведення [1]. Більш конкретні питання організації слухань врегульовано

Законом України «Про комітети Верховної Ради України». Вказано, зокрема, що організаційна функція комітетів полягає окрім іншого в «проведенні збору та аналізу інформації з питань, що належать до повноважень комітетів, організації слухань із цих питань, у тому числі на засіданнях Верховної Ради України [2]. Народний депутат України відповідно до змісту Закону України «Про статус народного депутата України», бере участь у парламентських слуханнях, відповідно до закону розглядає звернення виборців, а також від підприємств, установ, організацій, окрім іншого зобов'язаний постійно підтримувати зв'язки з виборцями, вивчати громадську думку, потреби і запити населення... [3].

Значення таких слухань набуває особливо важливого значення у кризові часи, коли порушуються сталі зв'язки в системі суспільних відносин та унеможлиблюється звичний порядок діяльності парламенту. За таких умов стрімко примножується значущість донесення до влади усіляких народних ініціатив та пропозицій, які можуть набувати формального значення у komponуванні порядку денного та у процесі підготовки парламентських слухань.

Необхідно, зокрема, у разі виникнення непередбачуваних ситуацій вказати на додатковий канал/механізм зворотного зв'язку відповідальних комітетів та громадськості щодо порушення питання організації таких слухань, насамперед – власне у парламентських комітетах. У разі ж обопільної згоди усіх зацікавлених сторін можуть виникнути і підстави для ініціювання проведення загальнопарламентських слухань з відповідною проблематикою.

Відтак доцільним видається доповнення до п. 5 ст. 14 Закону України «Про комітети Верховної Ради України», передбачивши формальне зобов'язання комітетів посилити роботу щодо оперативного реагування на народні ініціативи з розглядом пропозицій щодо тематики та проблематики оперативного проведення слухань у кризові часи (у тій частині, де йдеться про організацію та підготовку слухань у комітетах) (п. 5 ст. 14).

Отже, парламентські слухання є однією з важливих форм взаємодії громадянського суспільства та парламенту. Значущість такої форми діяльності набуває особливо великої ваги в умовах кризових ситуацій, коли порушуються основи стабільності політичної системи суспільства та функціонування усіх органів державної влади. З огляду на сказане пропонується вдосконалити нормативно-правові засади діяльності парламентських комітетів, передбачивши додаткові можливості їхнього реагування в умовах кризових ситуацій.

Список використаних джерел:

1 Про Регламент Верховної Ради України: Закон України (із змінами, внесеними згідно із Законом № 1952-VI від 09.03.2010 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>

2 Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04.04.1995 р. № 116/95-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0#Text>

3 Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 р. № 2790-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>

Корчовий Роман Васильович,
аспірант,

*навчально-наукового інституту «Інститут публічної служби та управління»
Національного університету «Одеська політехніка»,
м. Одеса, Україна*

СПЕЦІАЛЬНІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ РЕЖИМИ БЕЗПЕКОВОГО ХАРАКТЕРУ: РОЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Спеціальний адміністративно-правовий режим – це особливий порядок регулювання прав та обов’язків громадян, організацій, органів державної влади та місцевого самоврядування на певних територіях, сферах діяльності та/або на певний час. Спеціальний адміністративно-правовий режим відрізняється від загального режиму функціонування органів публічної влади і вводиться державою з метою усунення існуючих загроз та подолання їх наслідків, а також для реалізації публічної політики у певній сфері за допомогою особливого правового та адміністративного регулювання. Цей режим може бути застосований у різних сферах, таких як безпекова, екологічна, економічна, соціальна тощо. За умов запровадження спеціального адміністративно-правового режиму умови функціонування органів публічної влади, їх функції, статус та структура можуть суттєво відрізнитися від загального адміністративно-правового режиму.

Спеціальні адміністративно-правові режими в безпековій сфері включають до себе кілька видів: стан війни, воєнний стан, операція об’єднаних сил, особливий період, стан проведення анти-терористичної операції. Вирішення завдань, що стоять перед кожним із зазначених спеціальних адміністративно-правових режимів в основному покладається на органи державної влади. Окрім цього,

відповідно до ст. 21 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» в умовах воєнного чи надзвичайного стану може бути застосоване обмеження прав територіальних громад на місцеве самоврядування. Тим не менш, інститут місцевого самоврядування може відігравати певну роль у розв'язанні завдань, що стоять в межах спеціальних адміністративно-правових режимів.

Стан війни – особливі відносини між державами в умовах збройного протистояння з моменту оголошення війни між ними (або фактичним початком воєнних дій) до її закінчення. Відповідно до положень пункту 9 частини першої статті 85 Конституції України до повноважень Верховної Ради України належить оголошення за поданням Президента України стану війни. Наразі стан війни в Україні не оголошений й ані Україна, ані Росія не перебувають в стані війни згідно з міжнародним правом, хоча стан війни поміж ними фактично наявний. Основна роль місцевого самоврядування в умовах стану війни полягає у забезпеченні безпеки та життєвого благополуччя місцевого населення на територіях, де не ведуться бойові дії. Органи місцевого самоврядування можуть організовувати дії із захисту та відновлення інфраструктури, зокрема доріг, мостів, комунікацій та інших важливих об'єктів. Вони також можуть забезпечувати соціальну допомогу громадянам, які постраждали внаслідок війни. Крім того, місцеве самоврядування може здійснювати дії з мобілізації матеріальних ресурсів, що є в їх розпорядженні, а також залучати волонтерів для відновлення інфраструктури та забезпечення життєвих потреб населення.

Воєнний стан в Україні діє з 24.02.2022 р., відповідно до Указу Президента України № 64/2022, а також запроваджувався у 2018 р. (Указ Президента України № 393/2018 від 26.11.2018). Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини

і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Місцеве самоврядування має важливу роль в забезпеченні безпеки та допомоги населенню в умовах воєнного стану. Одна з головних ролей місцевого самоврядування полягає в забезпеченні розпорядженням додаткових ресурсів та координації дій. Органи місцевого самоврядування можуть приймати рішення щодо мобілізації ресурсів, координації дій рятувальних служб та організації допомоги постраждалим. Також в умовах воєнного стану місцеве самоврядування є відповідальним за забезпечення ефективного функціонування місцевих інституцій, включаючи медичні заклади, школи, дитячі садки та інші соціальні установи. Крім того, органи місцевого самоврядування влади можуть стати посередниками між населенням та військовими відомствами в разі потреби в евакуації, постачанні продовольства, медичних засобів та інших матеріальних ресурсів тощо.

Стан антитерористичної операції (АТО) відповідно до ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» передбачає систему заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення злочинних діянь, здійснюваних з терористичною метою, звільнення заручників, знешкодження терористів, мінімізацію наслідків терористичного акту чи іншого злочину, здійснюваного з терористичною метою. Основні завдання щодо забезпечення спеціального адміністративно-правового режиму АТО покладаються на Антитерористичний центр СБУ. Так, АТО на сході України тривала з 14 квітня 2014 р. до 30 квітня 2018 р. Законом України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» було запроваджено поняття «територія проведення антитерористичної операції». Місцеве самоврядування в умовах АТО відіграє певну роль у забезпеченні безпеки населення в районах, де проводяться такі операції. Одна з головних ролей місцевого самоврядування полягає у забезпеченні безпеки населення, зокрема, через співпрацю з правоохоронними органами. Місцеві органи влади можуть допомагати в зборі інформації про підозрілих осіб та їхніх рухах, допомагати з координацією дій правоохоронних органів в районі проведення операції. Також місцеве самоврядування має важливу роль у забезпеченні життєвих потреб населення через забезпечення жителів необхідними товарами та послугами, включаючи харчування, медичну допомогу та житло, а також забезпечувати безпеку на транспорті та в інших громадських місцях. Крім того, органи місцевого самоврядування

можуть виконувати важливу роль у відновленні інфраструктури після проведення АТО, а також у підготовці до можливих подібних подій у майбутньому.

Стан операції об'єднаних сил (ООС), що був запроваджений з 30 квітня 2018 по 24 лютого 2022 рр. визначений як комплекс військових і спеціальних організаційно-правових заходів щодо забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях відповідно до Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях». У зоні ООС, згідно з Указом Президента України № 837/2019 від 09.09.2019 «Про деякі питання організації діяльності місцевих органів влади та самоврядування на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей» ряд функцій, які зазвичай покладаються на органи місцевого самоврядування, можуть здійснюватися військовими, зокрема забезпечення безпеки та порядку, організація надання медичної допомоги, пожежної охорони та ін. При цьому, органи місцевого самоврядування у випадку їх функціонування в зоні ООС мають право вирішувати питання, що не стосуються безпосередньо безпеки та оборони держави, зокрема розвитку соціальної інфраструктури, підтримки підприємництва та ін.

Стан особливого періоду відповідно до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» - період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій. Особливий період в Україні розпочався 17.03.2014 р. за наслідками Указу Президента України від 17.03.2014 № 303/2014 «Про часткову мобілізацію». Органи місцевого самоврядування в особливий період, зокрема;

планують, організовують і забезпечують мобілізаційну підготовку та мобілізацію на території відповідних населених пунктів;

здійснюють під час оголошення мобілізації заходи щодо переведення підприємств, установ і організацій, які знаходяться на території відповідних населених пунктів, на роботу в умовах особливого періоду;

керують та здійснюють контроль за мобілізаційною підготовкою підприємств, установ і організацій, які залучаються ними до виконання мобілізаційних завдань (замовлень);

здійснюють контроль за створенням, зберіганням та обслуговуванням мобілізаційного резерву матеріально-технічних і сировинних ресурсів на підприємствах, в установах і організаціях, що перебувають у комунальній власності або залучаються ними до виконання мобілізаційних завдань (замовлень);

організують під час мобілізації в установленому порядку своєчасне оповіщення та прибуття громадян, які залучаються до виконання обов'язку щодо мобілізації, техніки на збірні пункти та у військові частини, виділення будівель, споруд, земельних ділянок, транспортних та інших матеріально-технічних засобів і надання послуг Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту відповідно до мобілізаційних планів;

забезпечують на території відповідних населених пунктів ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час і надання звітності щодо бронювання військовозобов'язаних у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Мідіна Анастасія Сергіївна,

*аспірант кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Конституція України, будучи Основним законом нашої держави, містить положення (ч. 3 ст. 17), в яких зазначено, що забез-

печення державної безпеки і захист державного кордону України покладається на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом [1]. Так, Національна гвардія України, будучи учасником правовідносин у сфері протидії загрозам національній безпеці України, має визначені законом повноваження щодо виявлення, відвернення, знищення та зменшення негативного впливу з боку агресора. Приймає активну участь в обороні держави, сприяє збереженню та захисту національної державності.

Повномасштабне вторгнення та інформаційна війна з боку Російської Федерації по відношенню до України внесли свої корективи не тільки до особистих якостей військовослужбовця, але й до його професійного рівня в цілому. Як наслідок, кадровий потенціал обороноздатності нашої країни за останні роки набув широкого переосмислення, виділення сильних та слабких сторін, подальших шляхів розвитку.

Військовослужбовці Національної гвардії України – це фахівці та особистості, які володіють професійними якостями й можливостями щодо захисту своєї держави. Їх завзяття у боротьбі з ворогом ми бачимо щодня. В той же час, щодня вони стикаються з інформаційними потоками через засоби масової інформації, інтернет-ресурси, доведення суспільно-політичної обстановки тощо, які безпосередньо впливають на їх бойовий дух. При отриманні негативних звісток та знаходячись у складних бойових умовах, проявляючи свою мужність, наші захисники потребують швидкої реабілітації у період ротації. З цією метою на державному рівні почали створюватися спеціальні медичні установи, які допомагають бійцям швидко відновлювати сили щодо фізичного та психологічного здоров'я. Тому обрана тема, її наукова новизна, значущість та актуальність у нових реаліях сьогодення набувають особливого змісту та значення.

Ми знаходимося в світі, що не стоїть на місці, а постійно розвивається та видозмінюється. Так, і кадровий потенціал Національної гвардії України (далі – НГУ) при виконанні службово-бойових завдань, використовуючи сучасні технології, стикається з новими ресурсами, що постійно підвищують його рівень кваліфікації, а наявність війни в цьому допомагає.

Пошуковик OSINT – є ключем до нових можливостей, особливо під час війни, як з метою реабілітації військовослужбовців, так і для підвищення якості й ефективності виконання їх службово-бойових завдань. OSINT допомагає не тільки зібрати, перевірити, проаналізувати

інформацію про події (явища, методи реабілітації тощо), але й автоматизувати робоче місце кожного військовослужбовця. Оскільки допомагає в отриманні необхідної інформації, знаходженні потенційних ризиків та визначенні оцінки захищеності відповідних процесів і явищ, мінімізуванні трудової активності військовослужбовця та підвищенні рівня збереження його здоров'я, прийнятті управлінських рішень.

Головна перевага OSINT як у мирний, так і воєнний час – це його використання без знань мови програмування; недолік – визначені обмеження при застосуванні у державній, військовій та правоохоронній сферах. Саме з цієї причини для технологій OSINT створено найбільшу кількість методик, технік і технологій [2-5]. Джерелами цього структурованого підходу є: засоби масової інформації, мережа Інтернет, публічні урядові (державні) дані, академічні публікації, дані комерційного характеру тощо.

Як відомо, для пересічного військовослужбовця достатньо пасивного інструментарію OSINT, однак для підвищення його власного професійного рівня, спроможності прогнозувати визначені явища та наслідки, що підтверджують особисту інтуїцію, було б доцільно володіти активним інструментарієм OSINT. Висока деталізація даної платформи дозволяє ефективніше використовувати час, якого у захисника завжди в обмал, а також більш критично сприймати отриману інформацію. У той ж час, використовуючи пасивний збір даних військовослужбовець може стикнутися зі складністю здійснення глибокого пошуку й аналізу достовірних даних. Для подолання цієї перешкоди можна використовувати браузер для анонімності TOR, технології VPN тощо.

Аналізуючи інструменти OSINT у залежності від того, на яку діяльність вони націлені, їх можна поділити на три категорії, а саме:

- інструменти виявлення – це інструменти, які дозволяють шукати дані, які вже перебувають у мережі. Найкращим прикладом є пошукова система Google. На перший погляд, вона може здатися досить простою, однак насправді Google індексує і сканує безліч веб-сайтів, що, у свою чергу, дає величезний потенціал для виявлення нової інформації;

- інструменти вилучення – гарантують відфільтрованість даних при їх вилученні для уникнення об'ємних передач, а також непотрібних даних, що можуть зіпсувати інформацію;

- інструменти агрегації – є необхідними для подальшого співвіднесення та компіляції релевантних даних у функціональний, легко засвоюваний формат.

Звичайно, існують інструменти, які мають всі вищеперераховані функціональні можливості, включені в один пакет; однак в більшості випадків такі інструменти потребують передплати для отримання доступу до повного їх функціоналу, або є повністю платними рішеннями.

Як наслідок, більшість користувачів задовольняються таким інструментом OSINT як Google Dorks, який надає можливість розгорнути широкий пошуковий процес. Так, за його допомогою при введенні пошукового терміну у стрічці пошуку додавши при цьому спеціальні оператори пошуку можна відшукати такі фрагменти тексту загальнодоступних вебсторінок. Крім цього, при пошуку даних щодо конкретної установи (особи, явища, події тощо), можна за допомогою цієї техніки відшукати звіти, податкові декларації, які можуть не прослідковуватися при стандартному пошуку. До того ж, пошук через Dorking не вимагає наявності чималих технічних знань від користувача, однак потребує розуміння базового синтаксису пошуку.

Поширеними методами Google Dorking є: Allintitle, Intitle, Intext, Site, Inurl, Around (X), Cache, Filetype. Техніку Dorking можна впроваджувати й у інші популярні середовища, такі як Bing, Yahoo. Крім цього, за її допомогою можна виявляти різні типи «забутих» файлів, які є доступними на просторах Інтернету.

Shodan виступає як пошукова система, що сканує усі загальнодоступні системи за допомогою фільтрів, аби відшукати конкретні пристрої із зазначеними відкритими портами, операційними системами; має функцію генерації коротких звітів. Особливістю цієї пошукової системи є те, що пошук може здійснюватися на основі назви пристрою, IP-адреси, міста чи інших технічних характеристик. У відкритому доступі можна знайти спеціальні заготовки з інструкціями щодо використання Shodan.

Maltego є програмою для збору розвідданих із відкритим кодом; надає можливість збирати інформацію про конкретну ціль через низку перетворень, які автоматично виконують техніки пасивної розвідки. Такі перетворення повертають адреси електронної пошти, номери телефонів, IP-адреси та інші види інформації. До того ж, Maltego надає інтуїтивно зрозумілий і зручний інтерфейс для перегляду інформації з можливістю подальшої ідентифікації слабких місць цілі пошуку.

Таким чином, за допомогою вищезазначеного інструментарію пошукової системи OSINT ми отримуємо ресурсність державного рівня в цілому та НГУ зокрема. Протидія загрозам національній

безпеці, попередження протиправним посяганням, підбір кадрового потенціалу нашої країни, мінімізація трудової активності кожного військовослужбовця та підвищення рівня збереження його здоров'я, прийняття управлінських рішень за допомогою можливостей OSINT розкривають нові рішучі кроки вперед у спільній роботі на всіх рівнях державної влади. Крім цього, періодична самостійна перевірка себе особисто, а також кадрового потенціалу в процесах службово-бойової діяльності, особливо у воєнний час, дає можливість зрозуміти як ми виглядаємо в очах ворога (потенційного злочинця). У разі необхідності – маємо можливість скрити необхідну інформацію та вжити відповідних заходів. А це рішучі кроки вперед, кроки до майбутньої перемоги, кроки до нових зрушень у нашій спільній роботі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Army techniques publication FMI 2-22.9. Headquarters Department of the Army Washington, DC, 7 2012.
3. Dmytro Lande, Ellina Shnurko-Tabakova. OSINT as a part of cyber defense system. *Theoretical and Applied Cybersecurity*, 2019. № 1. P. 103-108. OSINT Academy. URL: https://www.youtube.com/playlist?list=PL-9OTQqWxf2XuDGO_EIewUOpzUXLDDfcl
4. Steele R. D. Open Source Intelligence: READER Proceedings, 1997 Vol. II 6th International Conference & Exhibit Global Security & Global Comp, 1997. P. 329-341.
5. Берд К. Модель OSINT. *Компьютерра*. 2007. № 22.

Пуль Світлана Сергіївна,

*аспірант кафедри публічного управління та державної служби
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Реформування сфери публічного управління в Україні триває з 2014 року, з часу затвердження Кабінетом Міністрів України розпорядження № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні», яким закріплено поширення принципу субсидіарності та віднесення

базових публічних сервісів та послуг на рівень територіальних громад. Протягом 8 років, які минули з часу затвердження зазначеного розпорядження Уряду України, відбулись зміни і у нормативно-правовому забезпеченні сфері публічного управління освітою. Закони України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту» значно розширили можливості органів місцевого самоврядування територіальних громад у сфері управління загальною середньою освітою.

Відповідно до положень статті 53 Закону України «Про повну загальну середню освіту» до органів управління у сфері загальної середньої освіти належать: Кабінет Міністрів України; Міністерство освіти і науки України; Державна служба якості освіти; центральні органи виконавчої влади, у сфері управління яких перебувають заклади освіти; Верховна Рада Автономної Республіки Крим; Рада міністрів Автономної Республіки Крим; місцеві державні адміністрації; органи місцевого самоврядування.

Водночас, у зв'язку із запровадження на території України воєнного стану, відповідно до Указу Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року «Про введення воєнного стану в Україні» (зі змінами) органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування доручено запроваджувати та здійснювати передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» заходи і повноваження, необхідні для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави.

Правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану визначені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон № 389). Цим Законом передбачено можливість утворення обласних, районних військових адміністрацій та військових адміністрацій населених пунктів, які мають статус тимчасових державних органів.

На виконання частини другої статті 4 Закону № 389, Указом Президента № 68/2022 від 24 лютого 2022 року встановлено, що всі обласні та районні державні адміністрації в Україні набувають статусу військових адміністрацій, а голови цих державних адміністрацій – посади начальників відповідних військових адміністрацій. Водночас, у Законі № 389 відсутні положення, якими передбачено надання військовим адміністраціям статусу юридичної особи публічного права.

Частиною другою статті 9 Закону України № 389 встановлено, що Кабінет Міністрів України, інші органи державної влади, військове командування, військові адміністрації, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування здійснюють повноваження, надані їм Конституцією України, цим та іншими законами України.

Разом з тим, положеннями статті 4 Закону № 389 визначено, що військові адміністрації населених пунктів утворюються в межах територій територіальних громад, у яких сільські, селищні, міські ради та/або їхні виконавчі органи, та/або сільські, селищні, міські голови не здійснюють покладені на них Конституцією та законами України повноваження, а також в інших випадках, передбачених цим Законом.

Крім того, статтею 10 Закону № 389 також передбачено, що у разі утворення військової адміністрації населеного пункту Верховною Радою України за поданням Президента України може бути прийняти рішення про те, що у період дії воєнного стану та 30 днів після його припинення чи скасування начальник військової адміністрації здійснює повноваження сільської, селищної, міської ради, її виконавчого комітету, сільського, селищного, міського голови, а апарат сільської, селищної, міської ради та її виконавчого комітету, інші виконавчі органи, комунальні підприємства, установи та організації відповідної територіальної громади йому підпорядковуються.

Повноваження військових адміністрацій населених пунктів на відповідній території, виходять зі змісту статті 15 Закону № 389. Зокрема, у сфері освіти це: управління закладами освіти, установами освіти, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення, організація надання ними послуг.

Військові адміністрації населених пунктів здійснюють також делеговані повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законами України. До делегованих повноважень у сфері освіти, відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» належать, серед іншого, забезпечення доступності і безоплатності освіти на відповідній території, можливості отримання освіти державною мовою та забезпечення розвитку всіх видів освіти.

Проведений аналіз виданих Президентом України Указів про утворення військових адміністрацій населених пунктів свідчить, що з часу ведення воєнного стану на території України, військові адміністрації населених пунктів утворені у Донецькій, Житомирській, Запорізькій, Луганській, Харківській та Херсонській областях.

Наприклад, у Харківській області, утворено 26 військових адміністрацій населених пунктів. Постановами Верховної Ради України, начальникам відповідних військових адміністрацій надані повноваження місцевої ради, відповідно до статті 10 Закону № 389. В інших 30 територіальних громадах області повноваження, у тому числі, у сфері управління загальною середньою освітою, здійснюються відповідними органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Враховуючи зазначене, варто зауважити, що у зв'язку із введенням на території України воєнного стану управління загальною середньою освітою зазнало певних змін, здебільшого через утворення тимчасових органів – військових адміністрацій, особливо в територіальних громадах, в яких, за рішенням Верховної Ради України, начальникам адміністрацій надані повноваження, визначені статтею 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (щодо здійснення повноважень місцевої ради та підпорядкування підприємств, установ та організацій).

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022> (дата звернення 31.03.2023)
2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 15 січня 2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> (дата звернення 31.03.2023)
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення 31.03.2023)
4. Про утворення військових адміністрацій : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 68/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022> (дата звернення 31.03.2023)

Савичук Олег Олександрович,

*аспірант кафедри охорони здоров'я та публічного адміністрування
Національного університету охорони здоров'я України ім. П.Л. Шупика,
м. Київ, Україна*

ДІЯЛЬНІСТЬ ВЕРХОВНОЇ РАДИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПЕРЕДУМОВИ, НАЯВНИЙ СТАН І ВИСНОВКИ НА МАЙБУТНЄ

Однією з цілей публічного адміністрування є взаємодія держави та суспільства, а головним призначенням – потреба в управ-

лінні суспільством з метою задоволення його потреб [1, с. 16, 33]. Невід'ємною складовою такої системи є парламент як найвищий представницький орган, який має як можливості для взаємодії з громадянами, так і повноваження впливати на суспільні відносини та процеси в країні.

Парламент є одним з інститутів політичної системи, який формує і втілює в життя колективні цілі суспільства – ідеальний образ процесу адміністрування [2, с. 15]. Але ефективним він може бути лише у демократичних країнах, де має повноваження, функціональну здатність та фінансове забезпечення для ухвалення рішень в інтересах людей і розвитку суспільства. В авторитарних чи тоталітарних країнах якщо й існують подібні органи, їхньою роллю є легімація рішень влади шляхом імітації демократичних інститутів та механізмів.

Верховна Рада України є типовим парламентом молоді демократичної країни, яка лише нещодавно позбулася тоталітарного минулого. Ознаками цього є відсутність стабільних політичних партій, постійні кризи, брак стратегічного планування і безперервний пошук оптимальної моделі управління.

Чинне XI скликання Верховної Ради є найбільшим уособленням цих проблем. Бажання громадян позбутися старих корумпованих еліт призвело до майже повного оновлення депутатського корпусу. Більшість з новообраних депутатів хоч і мали успіхи у своїй попередній професії, але раніше ніколи не займалися державним управлінням і не працювали в органах публічної влади. Через це багато парламентарів зіткнулись з браком досвіду, необхідних навичок і банального розуміння ролі парламенту у системі органів влади.

Як наслідок, це призвело до постійних протистоянь усередині парламентської більшості, конфлікту з Прем'єр-міністром Олексієм Гончаруком, неспроможності протягом року повноцінно сформувати уряд Дениса Шмигала, бездіяльності в умовах глобальної пандемії коронавірусу та нездатності обмежити права людини у конституційний спосіб.

В останні дні перед вторгненням перспективи роботи Верховної Ради викликали сумніви, через відсутню стабільну парламентську більшість та поширену практику втечі з країни окремих парламентарів.

Але, попри ризик фізичного знищення, через кілька годин після початку широкомасштабного вторгнення народні депутати зібрались у залі засідань Верховної Ради і підтримали введення в країні режиму воєнного стану. Пізніше парламентарі підтримали

застосування Збройних Сил, загальну мобілізацію і відповідні зміни до Державного бюджету. Це ключові рішення, які дозволили у законний спосіб швидко та ефективно дати відсіч агресору.

Також парламентарі наладили нормальне функціонування єдиного законодавчого органу. Систематично відбуваються пленарні засідання, на яких ухвалюють закони і постанови, комітети опрацьовують законопроекти, а самі народні депутати працюють і готують законодавчі ініціативи.

Але були ухвалені і суперечливі рішення. Серед них – зменшення публічності роботи народних депутатів. Це порушує загальний принцип суспільного управління – відкритість та прозорість функціонування органів публічної влади, що забезпечує їхній взаємозв'язок із суспільством [1, с. 110]. Також порушуються демократичність, конституційність, гласність, відкритість, прозорість правових процедур і суспільний контроль, які забезпечують реалізацію народовладдя [2, с. 14]. Зменшення публічності роботи парламенту загрожує інтересам суспільства, а отже й публічного адміністрування.

Серед рішень, які поставили під загрозу публічність Верховної Ради, варто особливо виділити такі: припинення прямих трансляцій засідань та публікації попередніх порядків денних, переформатування роботи парламентського телеканалу «Рада» та приєднання його до телемарафону «Єдині новини», виключення з публічного доступу інформації про роботу парламентських комітетів та діяльність самих народних депутатів.

Також з офіційного вебсайту Верховної Ради прибрали інформацію про кількість депутатів, членство у фракціях, кількість та членство у парламентських комітетах. Але це не виправдано, адже у публічному доступі зі всіма останніми змінами є постанова про обрання членів парламентських комітетів дев'ятого скликання, яка містить значну частину усунутої з публічного доступу інформацію. Тобто суспільно важливу інформацію не приховали від ворога, а суттєво ускладнили до неї доступ суспільства.

Усі ці обмеження могли бути потрібні на початку широко-масштабної агресії, у період невизначеності і паніки. Але чим довше вони тривають, тим більше зростають сумніви у їхній необхідності. Тим паче, що порушується визначальна функція публічного управління – управління, яке дозволяє суспільству здійснювати суттєвий вплив на процес прийняття рішень, взаємодіяти між суб'єктом та об'єктом у системі управління і виступати елементом організації процесу досягнення мети [1, с. 38-39].

Виборці втратили зв'язок і суспільний контроль над роботою єдиного законодавчого органу країни. Громадянське суспільство та зацікавлені громадяни не знають і не можуть знати про те, які рішення збираються розглядати парламентарі, через що не здатні відреагувати належним чином і завчасно донести свою позицію. Народні депутати та парламентські партії теж не проводять роботу з виборцями, що призводить до ухвалення сумнівних та, ймовірно, корупційних ініціатив. Тобто громадянське суспільство не може захищати громадян, регулювати горизонтальні зв'язки у публічній владі і зменшувати ризики узурпації влади [1, с. 23].

Прикладом відсутності зв'язку між Верховною Радою та громадянським суспільством є законопроект №5655 про реформу містобудування, який збільшував повноваження профільного міністерства, зменшував контрольні функції місцевого самоврядування і сприяв конфлікту інтересів, адже вводився приватний контроль: забудовники мали контролювати самі себе.

Проти цієї ініціативи виступили місцеве самоврядування в особі Асоціації міст України, професійна спільнота архітекторів, Спілка українських підприємців та понад 15 громадських організацій. Попри усю суперечність, народні депутати підтримали законопроект і направили на підпис президента.

Петиція до президента накласти вето на ініціативу зібрала необхідні 25 тис. голосів. Це допомогло призупинити процес ухвалення рішень, але Глава держави вже понад п'ять місяців не ветеує, але й не підписує законопроект. Отже ризик нівелювання інтересів принаймні частини суспільства лишається.

Цей випадок показує, що єдиний механізм, як люди можуть донести свою думку до публічних органів влади та посадових осіб – це подання петиції і суспільний розголос проблеми. Навіть в умовах війни це недостатньо ефективний спосіб, адже є реакцією на подію, що вже відбулась, і не дозволяє зарання запобігти шкідливим ініціативам. Усі інші способи, як-от протести, зустрічі з депутатами, адвокаційні кампанії, публічне обговорення та консультації або не застосовуються в умовах воєнного стану, або є неефективними через брак публічності парламенту. Таким чином порушуються гарантовані можливості участі громадян у вирішенні публічних справ, що загрожує зменшенню демократичності державного управління.

Але найбільшою вадою Верховної Ради в умовах стану війни є неефективне використання контрольних функцій і проблеми взаємодії з Кабінетом Міністрів.

Першим свідченням цього є випадок із укладенням контрактів на харчування військовослужбовців по завищеним цінам. Доступ громадськості до інформації щодо закупівель для військових обмежили одразу після широкомасштабного вторгнення. Водночас, народні депутати, профільний комітет та Верховна Рада все одно мали мати до неї доступ. Таким чином мав забезпечуватись суспільний контроль над раціональним використанням ресурсів в умовах війни. Але парламентарі не змогли вчасно забезпечити контроль роботи Міністерства оборони.

Другим свідченням брак взаємодії між Верховною Радою та Міністерством закордонних справ під час підготовки проєктів рішень. У квітні 2023 року народні депутати підтримали звернення до країн-членів НАТО та Парламентської асамблеї НАТО, у якому закликали виконати рішення Бухарестського саміту 2008 року щодо членства України у цій організації.

Але політика Міністерства закордонних справ наразі полягає у ігноруванні рішень цього саміту, адже вони суттєво ускладнюють процедуру вступу. Натомість, Міністерство намагається знайти нові механізми і формули. Авторами звернення є керівництво Верховної Ради та Голова комітету закордонних справ, які мали б розуміти політику уряду та профільного міністерства, а також важливість термінології у таких зверненнях.

Публічна політика реалізується у рамках поточних суспільних подій і в умовах складного переплетення соціально-економічних, політичних та культурних процесів. Вона має реалізовувати найважливіші комунікаційні функції – спільний вплив влади і суспільства на формування державної політики, а отже повинна бути публічною з метою забезпечення легітимності влади в очах суспільства [2, с. 17].

На жаль, війна спричинила багато викликів як для системи публічного адміністрування, так і органів публічного управління. Одним з них для парламенту став пошук балансу між публічністю та захистом законно обраної влади. Чинний баланс не дозволяє суспільству якісно контролювати роботу парламенту, вчасно реагувати на виклики і доносити свою позицію до народних депутатів. Поступово парламент перетворюється на закриту державну інституцію, яка втрачає зв'язок із суспільством.

У такому випадку неможливо забезпечувати системну та активну участь громадянського суспільства в державно-політичних процесах, що унеможливує досягнення реальної свободи людини, покращення її соціальних, економічних та культурних прав [2, с. 19].

Сучасні демократії не можуть існувати без участі людей та суперечити інтересам самого суспільства. Демократична країна має лишатись демократичною навіть в умовах війни, тому механізми залучення громадян до процесу ухвалення рішень мають лишатись і діяти.

Нагальними інтересами суспільства є відновлення публічності Верховної Ради. Стосується це відновлення прозорих процедур ухвалення рішень, зокрема можливості ознайомитись з проектами ініціатив, роботою комітетів, самих народних депутатів, залучення громадянського суспільства до процесу підготовки концепцій та кінцевих текстів ухвалених рішень.

Список використаних джерел:

1. Публічне управління та адміністрування : навч. посібник / А.О. Детяр, О.А. Детяр, Х.І. Калашнікова, М.К. Гнатенко. Харків : НАУ «ХАІ», 2021. 128 с.
2. Мамонтова Е. В., Краснопольська Т. М. Публічна політика : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Одеса : Фенікс, 2020. 84 с.

Самоліук Олександр Васильович,

*аспірант кафедри публічного управління і проєктного менеджменту
Університету менеджменту освіти НАПН
м. Київ, Україна*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА

Швидкі процеси реформування господарської діяльності в Україні спричиняють низку проблем та факторів з якими стикається ринок житлового будівництва України, до того ж, з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну, проблеми у сфері житлового будівництва значно зросли, що в свою чергу вимагає належного та прозорого державного регулювання та контролю у цій сфері.

Першим кроком у реалізації будівельної реформи було припинення роботи однієї з найкорупційніших структур у сфері будівництва – Державної архітектурно-будівельної інспекції (ДАБІ). Дозволи на роботу забудовникам видає нова організація – Державна інспекція архітектури та містобудування (ДІАМ). Новостворена структура працює на основі електронної системи у сфері містобудування, яка унеможливила виникнення корупції у цій сфері. Крім того відбір фахівців проводиться у тісній взаємодії з антикорупційними структурами, зокрема з НАБУ [1].

У 2021 році Міністерством розвитку громад та територій було розроблено та презентовано Концепцію будівельної реформи, а саме проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування державного регулювання у сфері містобудування». Положення цього законопроекту лягли в основу однойменного Закону України під номером 5655, прийнятого у грудні 2022 року [2]. Прийняття цього Закону викликало шквал критики, як з боку експертного середовища так і з боку органів місцевого самоврядування. Прийнятий Закон України було передано на підпис Президенту України. Проте, станом на сьогодні всі перебувають в очікуванні рішення Президента щодо його підписання. Багато хто сподівається на його ветовання Президентом України.

Адже свій негативний висновок до законопроекту, при підготовці його до другого читання, висловили, зокрема ГО «Разом проти корупції», Національна спілка архітекторів України, Асоціація міст України.

Крім того, при підготовці законопроекту до другого читання громадськими організаціями було виявлено в його положеннях багато корупціогенних факторів та зауважень по суті, а саме із висновку ГО «Інститут законодавчих ідей» зазначається, що нормами законопроекту запроваджується непрозорий механізм створення суб'єкта владних повноважень, створюється відсутність юридично завершеного порядку діяльності Містобудівної палати, виникають підстави для уникнення відповідальності за правопорушення у сфері містобудування, держава передає приватному сектору невластиві йому повноваження по здійсненню державного контролю, що зменшує його ефективність та створює підґрунтя для корупційних порушень, даний законопроект дозволяє забудовникам контролювати самих себе, що спотворює механізм містобудівного контролю та ускладнює притягнення їх до відповідальності, створюється суб'єкт владних повноважень, діяльність якого виводиться з-під дії антикорупційного законодавства, а Уряду надається право довільно встановлювати вимоги до уповноважених осіб з містобудівного контролю, що може призвести до монополізації великими забудовниками ринку приватного контролю [3].

Варто зауважити, що Головне юридичне управління Апарату Верховної Ради також висловило безліч зауважень до законопроекту та у своєму висновку рекомендувало відправити законопроект на доопрацювання з урахуванням можливостей, передбачених частиною шостою статті 118 Регламенту Верховної Ради України [4].

У результаті таких швидких процесів та недотримання усіх правил нормотворення, в подальшому виникає безліч підстав для зловживань у будівельній сфері, виникають колізії та створюються прогалини в законодавстві, що негативно впливає і на ринок житлової нерухомості в Україні. Із всього зазначеного варто зауважити, що залучення якомога більше професійних експертних середовищ до процесів нормотворення, створення умов для більш ширшого обговорення, перехід на більш автоматизоване управління та інтеграція законодавства до стандартів ЄС дозволить мінімізувати корупційні фактори та вивести будівельну галузь на новий рівень економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Концепція будівельної реформи на фінішній прямій. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=et8lSpGNWqw>
2. Верховна Рада України, *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
3. ГО «Інститут законодавчих ідей» URL: <https://rge9.izi.institute/>
4. Верховна Рада України, *Офіційний вебсайт парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>

Соколік Лариса Олексіївна,

*аспірантка, ННІ «Інститут публічної служби та управління»
Національного університету «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ CROWD-ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Органи публічної влади взяли більшість своїх інноваційних методів управління зі сфери підприємництва, яка є більш динамічною та менш формалізованою. Сфера бізнесу швидко адаптується до умов зовнішнього середовища, що змінюються, завдяки високій конкуренції, яка вимагає безперервного пошуку нових рішень для підтримки конкурентоспроможності. На відміну від нього, державне управління суворо регламентовано та не вимагає частих змін внутрішньої структури та порядку функціонування. Проте останні десятиліття активізували інтеграцію цих двох сфер суспільного життя завдяки міжсекторальним взаємодіям.

Головним напрямом розвитку цивілізації в останні десятиліття є процес інформатизації, який призводить до того, що продукти інформаційних технологій стають все більш поширеними та до-

ступиними для суспільства. Якість життя сучасних людей все більше залежить від того, наскільки різноманітними та доступними є інтерактивні продукти та послуги. При цьому інформаційні технології перестають бути просто технічними нововведеннями та стають складним соціокультурним явищем, яке радикально змінює способи роботи суспільства та окремих людей, відкриваючи нові можливості для використання інтелектуальних ресурсів та процесу навчання.

Інформатизація у публічній сфері призвела до виникнення нової моделі управління під назвою «електронне управління» або «e-governance», а також її похідною – «електронного уряду» або «e-government». Останнє не замінює традиційне врядування, а є електронною системою взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, бізнес-сектором та громадянами за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Інструментарій, що використовується для електронного управління державою та її регіонам є досить великим, а також постійно поповнюється новими інноваційними технологіями. Одними з найефективніших технологій, яку теоретики та практики публічного управління високо оцінюють, є краудтехнології (від англ. «crowd» - натовп), які передбачають використання ресурсів необмеженої кількості осіб. За останні десять років вченими було сформульовано цілу низку визначень краудтехнологій, які можна розділити на чотири групи:

1) добровільне використання колективного розуму та праці для досягнення різних корисних цілей;

2) передача інституційним суб'єктом певних функцій невідзначеному колу осіб без укладання трудового договору з урахуванням публічної оферти;

3) процес делегування завдань до значної та переважно анонімної кількості індивідів (Інтернет-спільноти) та залучення їх активів, ресурсів, знань чи досвіду;

4) отримання ідей та відгуків для прийняття рішень щодо діяльності суб'єкту управління.

До фінансових краудтехнологій належить краудфандинг як процес колективного фінансування, заснованого на добровільних внесках. Його підвидами є:

краудспонсоринг – народне спонсорство або спонсорська участь у проєкті;

краудлендинг (від англ. «crowdlending» – народне кредитування) – вкладення коштів у будь-який проєкт з умовою їх повернення як без розрахунку на відсотки, так і з відсотками;

крауддонатинг (з англ. «crowddonating» – народна пожертва) – безоплатне вкладення коштів у проект на умовах пожертвування;
краудінвестинг (з англ. «crowdinvesting» – народне інвестування) – вкладення коштів з правом на отримання прибутку на умовах більш вигідних, ніж умови банківського сектора.

Трудові краудтехнології представляють систему, що відповідає за вибудовування відносин у трудовій діяльності. Метою таких краудтехнологій є пошук персоналу, наділеного необхідними якостями, знаннями, досвідом та вміннями, проведення спільної роботи, оцінки роботи персоналу, здійснення громадської роботи. Їх підвидами є:

краудстафінг (з англ. «crowdstaffing» – народний підбір кадрів) – підбір персоналу, заснований на попередній оцінці претендентів за допомогою мобільного дистанційного тестування;

краудхантинг (з англ. «crowd hunting» – народний пошук) – пошук кадрів на основі оцінок участі у модельній ситуації, які імітують робочий процес для конкретної організації;

краудрекрутинг (з англ. «crowdrecruiting» – народний найм) – відбір кадрів на основі оцінок участі у модельній ситуації, які імітують робочий процес для конкретної організації;

краудасесмент (з англ. «crowdassessment» – народна оцінка) – загальна оцінка, що дозволяє оцінити співробітників організації та сформувати кадровий резерв, прийняти рішення про ефективність роботи співробітників;

крауд-креейшн (з англ. «crowdcrowdcreation» – народна творчість) – колективна робота, що спрямована на вирішення творчого завдання;

краудвікі (з англ. «crowdwiki» – народне створення текстів) – громадська робота щодо спільного створення текстових документів, у тому числі виправлення таких документів та редакція;

краудактив (з англ. «crowdactive» – народна дієздатність) – громадська робота, яка пов'язана зі спільним поліпшенням діяльності організації;

краудфіксінг (з англ. «crowdfixing» – масове оздоблення) – громадські об'єднання з метою реконструкції місць загального користування.

До крауд-технологій, які відповідають за оптимізацію діяльності організацій та реалізацію інновацій, слід віднести:

краудмаркетинг (з англ. «crowdmarketing» – народний маркетинг) – взаємодія контрагента з цільовою аудиторією на сторонніх майданчиках від своєї особи з метою привернення уваги до своєї продукції;

краудобчислення (з англ. «crowdcomputing» – масове обчислення) – об'єднання технологій програмування;

краудстормінг (з англ. crowdstorming – народний штурм) – пошук пропозицій з боку споживачів щодо покращення якості продукту;

краудфорсайт (з англ. «crowdforesight» – народний прогноз) – формування дорожніх карт та короткострокових, середньострокових та довгострокових прогнозів щодо досягнення бажаних цілей широким колом осіб;

краудтестинг (з англ. «crowdtesting» – народне тестування) – загальна оцінка якості продукту за допомогою застосування інфокомунікаційних технологій;

краудсолвінг (з англ. «crowdsolving» – народне рішення) – суспільний спосіб вирішення проблем, особливість якого полягає у вирішенні складних та інтелектуально складних завдань;

краудсерчінг (з англ. «crowdsearching» – народний пошук) – суспільний спосіб здійснення пошуку географічного матеріалу на інтернет-картах;

краудвойтинг (з англ. crowdvoting – народне голосування) – спосіб визначення істини шляхом загального голосування.

Отже, крауд-технології є одним із проявів децентралізації у сфері публічного управління та способом оптимізації діяльності організацій.

Як уявляється, краудтехнології можуть бути корисними в умовах воєнного стану, оскільки вони дозволяють швидко залучати велику кількість людей для вирішення невирішуваних проблем та завдань. З іншого боку, воєнний стан супроводжується обмеженнями свободи слова та дій громадян, що може ускладнити впровадження краудпроектів. Крім того, умови воєнного стану можуть створювати додаткові виклики, такі як проблеми з безпекою та доступом до інтернету.

Проте як засвідчив вітчизняний досвід, краудтехнології можуть бути корисним інструментом в ряді сфер, таких як:

допомога військовим у веденні розвідки та зборі інформації про ворожі дії;

створення мап зон небезпеки та обмежень на території, що дозволяє громадянам дотримуватися правил та уникати небезпеки;

розробка та впровадження систем спостереження, що допомагають забезпечити безпеку населення та виявляти можливі загрози;

пошук та рятування постраждалих під час воєнних дій;

підтримка інформаційної кампанії у розповсюдженні важливої інформації та взаємодії зі службами допомоги;

збір коштів та обладнання на потреби військовим.

Для того щоб використання можливостей краудтехнологій в публічному управлінні, у тому числі в умовах воєнного стану було ефективним, необхідно дотримуватися наступних умов:

- виключити трансформацію краудтехнологій на політичну кампанію або формальну адміністративну процедуру;
- мати регламентовані та прозорі механізми врахування пропозицій у процесі взаємодії влади з населенням;
- готовність публічної влади вести діалог із громадянським суспільством, яке вже продемонструвало свою готовність до діалогу з владою;
- забезпечити постійний зворотний зв'язок з учасниками краудпроектів та високий рівень поінформованості про їх результати;
- виключити практику вилучення з кола питань, що обговорюються в краудпроекті тих тем та проблем, щодо яких реалізуються непопулярні управлінські рішення;
- забезпечити повну відповідальність органів влади за прийняті та реалізовані за підсумками краудпроектів управлінські рішення;
- забезпечити безперебійну роботу технічних та інформаційних засобів;
- мати кількісно та якісно підтверджене уявлення про склад учасників, їх мотиви, а також результати реалізації краудтехнологій;
- мати науково обґрунтовану та адаптовану методику оцінки ефективності краудпроектів у публічному управлінні;
- здійснювати державний та громадський контроль видатків бюджетних коштів на краудпроекти.

Шепель Марина Євгенівна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри публічного управління та адміністрування

ННІ «Економіки та менеджменту»

Національного університету «Одеська політехніка»,

м. Одеса, Україна

FUTURE PUBLIC ADMINISTRATION PROFESSIONALS' CROSS-CULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE DEVELOPMENT

Russia's military aggression on the territory of independent Ukraine has shown that not only a highly-qualified army is important

but also diplomacy with developed countries supporting Ukraine is urgent. In this regard, we need to train highly qualified public administration professionals who will be ready to present our country at the international level and their communities at the local international level. Thus, future public servants' cross-cultural communication skills development is crucial.

The Standard of Higher Education in 281 Public Management and Administration Major for Bachelor's degree highlights the following general and special competencies as the ability to work in a team, the ability to communicate in a foreign language, the ability to communicate with representatives of other professional groups at different levels (with experts from other fields of knowledge/activities), the ability to social interaction, to cooperation and conflict resolution that correlate with communicative competency development [4].

If we refer to «The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment» which emphasizes that the main aim of a foreign language teaching is mastering the language as a way of intercultural communication, skills development of using a foreign language as a tool in the cultures and civilizations dialogue in the modern world, we can see that the communicative competence background contains communicative skills, which are formed on the basis of speech knowledge and skills, sociocultural and sociolinguistic knowledge, skills [7].

The aim of this piece of research is to distinguish the role of cross-cultural communicative competence development in future public administration professionals' becoming.

Cross-cultural competence can be distinguished as a part of sociocultural competence. It includes knowledge of history, geography, economy, state system, traditions; factual knowledge about the country, people, mentality, socio-political system, basic geographical, demographic, political data, information about prominent figures, cultural achievements, life, traditions, etc. [1, p. 377 -378],[5, p.312].

Cross-cultural communicative competence is defined as a person's ability to

communicate fully with other cultures, provided by the presence or acquisition of general cultural knowledge, skills and abilities of practical communication, compliance with universal rules and behavioural norms that form international courtesy, psychological readiness to perceive and accept a culturological environment [2, c. 287-288].

Cross-cultural competence is an educational competence while both foreign language and foreign culture learning, whereby the object of reality in cross-cultural competence formation is the process of communication between different cultures representatives [6, p. 304].

Cross-cultural communicative competence can be considered formed if a future specialist is able to overcome linguistic and cultural stereotypes, tolerant of

other cultures, aware of the Ukrainian mentality peculiarities for successful communication with other cultures, is proficient in a foreign language at a sufficient

level for effective communication, is able to develop strategies, overcoming

communication barriers [3, p. 75].

In modern realities, public administration professionals should speak a foreign language fluently. As English is a language of international communication, it is very important to develop cross-cultural communicative competence in practical classes.

In our opinion, cross-cultural communicative competence is not only a foreign language proficiency but also general cultural knowledge, etiquette norms,

general information of a particular country.

During cross-cultural communicative competence development at non-linguistic universities, we should take into account that students do not study ethnolinguistics where they are given information about the country whose language is learnt. So it is necessary to pay special attention to the students of non-linguistic universities with this language aspect. The communicative approach has been chosen when choosing the methodology of teaching the foreign (English) language aimed at cross-cultural communicative competence development. Cross-cultural communicative competence development is implemented through such methods as: reading comprehension, business and role-playing games, case method, project method, brainstorming, vocabulary replenishment, «microphone».

Let's consider these methods in detail.

Reading comprehension includes working with professional texts. It plays a

crucial role in cross-cultural communicative competence development. In this work process pre-reading activities, while-reading activities and post-reading activities are used. We also use such a

technique as skimming. The students look through the text and try to understand general information. In order to develop literacy, we set our students the tasks of making dialogues on the texts, making different types of questions to the texts, express their viewpoints on the texts.

The case method involves a comprehensive analysis of specific situations, their discussion and students' acquaintance with different approaches to solving problems. The students are given a problem that they should solve during their business trip to another country or during meeting the other country's delegation, taking into account speech etiquette rules, knowledge of sociocultural characteristics of a city/ a country or their guests.

During the future public administration professionals' cross-cultural communicative competence development, we conduct business and role-playing games at our practical classes. The purpose of these games is to model students' future professional activities, playing situations connected with business speech etiquette, behaviour and communicative culture.

The project method is aimed to teach the students to look for necessary information. Students make PowerPoint presentations on topics according to their speciality. For example, a city mayor's election programme, a territorial community development plan, their native city/village presentation from its mayor's/chairman's position.

The vocabulary replenishment method is necessary to acquaint students with

other countries' cultural characteristics. This method is carried out in the process

of working with texts (new vocabulary introduction), doing lexical and grammatical tasks

The brainstorming method helps to form thematically oriented questions that students can ask each other or in the process of group work.

The «microphone» method develops the students' speaking skills. The students make short speeches on the topic according to their curricula.

Since the COVID-19 pandemic and the Russian Federation's invasion have made adjustments to the educational process of training institutions at all levels, lectures and practical classes are conducted online through video conferencing platforms. We apply the Google Meet platform. We use Google Classroom and Google Drive to place

materials for groups. Before classes particular materials (texts, presentations, links to audio and video) are downloaded. During online classes, texts and tasks for them are displayed on the screen, and the students are able to work with them directly from the monitor screen/gadget. In the online learning process, the students' ability to introduce their presentation on a specific topic is important. Everything happens the same way as in the classroom. In role-playing and business games, students work in pairs or small groups. We can see that communication skills can be developed both offline and online.

Thus, we consider that the abovementioned methods will promote future public administration professionals' cross-cultural communicative competence development.

Using social media for future public administration professionals' image development is an issue for our future research.

References:

1. Гаврілова О. Формування соціокультурної компетенції студентів не-філологічного профілю. *Молодий вчений*. 2017. Т. 1. С. 376–379. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_1_92.
2. Задунайська Ю. В., Кость С.П. Міжкультурна комунікативна компетенція здобувачів вищої освіти: особливості формування в процесі викладання іноземної мови. *Молодий вчений*. 2019. № 3(2). С. 286-289. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_3\(2\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_3(2)_21)
3. Зеліковська О. О. Степаненко О. І. Інтерпретація комунікативної поведінки як засіб формування міжкультурної комунікативної. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2015. Вип. 59. С. 74-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_59_27
4. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Чинний від 2018-10-29. Вид. офіц. Київ : МОН України, 2018. 13 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/281-publichne-upravlinnya-ta-administruvannya.pdf>
5. Тарнауз О. І. Розвиток соціокультурної компетентності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2016. Вип. 46. С. 310-314. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2016_46_80
6. Ясногурська Л. Формування міжкультурної комунікативної компетенції студентів при вивченні іноземної мови. *Інноватика у вихованні*. 2019. Вип.9. С. 302-307. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2019_9_37
7. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume. Strasbourg : The Council of Europe, 2020. 278 p. URL: <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4>.

Шульський Іван Валерійович,
*аспірант кафедри менеджменту і публічного адміністрування
Харківського національного університету
міського господарства імені О. М. Бекетова,
м. Харків, Україна*

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

В умовах сьогодення особливої важливості набуває дослідження різних аспектів теорії та практики місцевого самоврядування. Важливим є ознайомлення зі сутністю місцевого самоврядування, територіальної громади, змістом основних принципів місцевого самоврядування тощо. Також необхідним постає виокремлення нагальних проблем публічного управління розвитком територіальних громад в Україні, які виникли внаслідок викликів, породжених війною.

Згідно статті 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» система місцевого самоврядування включає: територіальну громаду; міського голову, сільського голову, селищного голову; виконавчі органи сільської ради, селищної ради, міської ради; міську раду, сільську раду, селищну раду; органи самоорганізації населення; обласні ради, районні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад міст, сіл, селищ [1].

Міське самоврядування в Україні здійснюється на таких основних принципах:

- законності;
- гласності;
- народовладдя;
- колегіальності;
- виборності;
- поєднання місцевих і державних інтересів;
- правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень;
- підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб;
- державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування;
- судового захисту прав місцевого самоврядування [1].

Територіальна громада в Україні займає особливе місце в системі місцевого самоврядування. Як зазначається у нормативно-правовій базі, первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є саме територіальна громада міста, селища, села.

У ХІ розділі Конституції України місцеве самоврядування визначається як право територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати ті чи інші питання місцевого значення в межах Конституції України і законів України [2]. У Конституції зазначається, що місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування (міські ради, сільські ради, селищні ради, виконавчі органи місцевого самоврядування).

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» місцеве самоврядування – це гарантоване державою право та здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції України і законів України [1].

Територіальна громада – жителі, які об'єднані постійним проживанням у межах міста, села, селища, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох міст, сіл, селищ, що мають єдиний адміністративний центр [1].

Згідно статті 143 Конституції України територіальні громади міста, села, селища безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; схвалюють програми соціально-економічного та культурного розвитку і здійснюють контроль виконання таких програм; затверджують бюджети адміністративно-територіальних одиниць і здійснюють контроль виконання таких бюджетів; встановлюють місцеві податки і збори; забезпечують у разі необхідності проведення місцевих референдумів та реалізацію результатів таких референдумів; утворюють, а також реорганізують та ліквідовують комунальні організації, установи, підприємства, контролюють їх діяльність; вирішують питання місцевого значення, віднесені до їх компетенції [2].

Отже, особливе місце в системі місцевого самоврядування займає територіальна громада, яка є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень.

В умовах сьогодення постає необхідність у більш ефективному публічному управлінні розвитком територіальних громад.

Наразі вельми актуальним постає формування муніципального менеджменту [3].

Українські вчені у сфері публічного управління та адміністрування, доктори наук з державного управління В. М. Бабаєв та С. О. Гайдученко, підкреслюють важливість формування організаційної культури публічного управління [4].

Сучасні тенденції публічного управління розвитком територіальних громад в Україні вказують на важливість запровадження нових підходів до його здійснення.

Особливого значення набуває розробка Концепції стратегії публічного управління в економічній сфері [5].

Внаслідок викликів, породжених війною, до нагальних проблем публічного управління розвитком територіальних громад в Україні слід віднести: не забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку територіальних громад; не виконання існуючих програм соціально-економічного та культурного розвитку; не вирішення тих чи інших питань місцевого значення тощо.

Зазначене вище потребує підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування в Україні, формування муніципального менеджменту. Важливим постає удосконалення існуючих механізмів публічного управління розвитком територіальних громад, що має стати подальшим науковим здобутком.

Список використаних джерел:

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. ВВР України. 1997. № 24. Ст. 170.
2. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
3. Бабаєв В. М., Чернов С. І., Пастух К. В. Муніципальний менеджмент : конспект лекцій для студентів бакалавріату всіх форм навчання спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 92 с.
4. Бабаєв В. М., Гайдученко С. О. Організаційна культура публічного управління : підручник. Харків : «Друкарня Мадрид», 2017. 154 с.
5. Latynin M., Pastukh K., Tarasenko D., Shevchenko S., Munko A. Public administration in the economic sphere in Ukraine: strategic approach. Estudios de Economía Aplicada. 2021. University of Almeria. Spain. Vol. 39. № 5.

Щербіна Руслан Вікторович,
аспірант,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна

Бікулов Дамір Тагірович,
доктор наук з державного управління, проф.,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна

СТРАТЕГІЯ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Стратегічним напрямом розвитку повоєнних інституційних перетворень в Україні є трансформація існуючої системи публічної влади та регіонального управління зокрема, з метою її наближення до прямих стандартів європейських розвинутих країн. Зазначені еволюційні перетворення потребують наукового обґрунтування напрямів та відповідного контролю інструментарію забезпечення плану сталого розвитку регіонів як основної цілі сучасного регіонального управління у військовий період. Війна відрізняє ситуацію від решти подій та накладає специфіку на механізми публічного управління.

Особливості військових умов до регіональних процесів, які відбуваються в Україні, характеризуються становленням громад та системи регіонального управління як інституційної проблеми відносно бази визначення рятівних шляхів підвищення резистентності та ефективності регіонального супротиву агресії воєнного управління, жорстких методів і меж втручання органів публічної влади у життєдіяльність зраненого регіону.

Необхідність удосконалення економічного управління соціально-економічними проблемами процесами в регіоні нині зумовлена, з одного боку, загостренням світової війни конкуренції територій щодо залучення найманців і збереження життя різноманітних природних ресурсів, а з другого відсутністю підвищення ролі лідерів територій щодо свого соціально-економічного становища. Створення тихого бізнес-середовища на місцевому рівні, виживання партнерство влади і бізнесу, цільові програми та проекти відновлення місцевого і регіонального розвитку, територіальний ресурсний маркетинг – це шляхи, які потребують нових підходів з боку органів влади. Якщо для суб'єкта регіону господарювання у сенсі впровадження інновації пов'язується насамперед з економічними ризика-

ми, то для системи регіонального управління будь-які іноваційні рішення матимуть вітальні, екзистенційні суто економічні, соціальні та адміністративні проблеми правові наслідки, але не тільки це стримує їх вироблення законодавцем та зумовлює необхідність ґрунтовного аналізу застосування радикальних заходів.

Суспільство розуміє потребу в жвавому відновленні регіонів та налагодженні економічних відносин в зруйнованих війною зв'язках.

Наскрізним елементом політики деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території реалізація комплексу інтеграційних заходів економічного, дипломатичного, військового, екологічного, інформаційного, гуманітарного та антикримінального іншого характеру.

Одним із найважливіших кроків елементів політики реалізації реінтеграції тимчасово окупованої території є застосування зв'язків та впровадження інклюзивного суспільного діалогу за участю експертів з інституцій громадянського суспільства, залучення їх до процесу підготовки та реалізації політики і механізмів стабільного установалення та підтримання миру.

Реформування в Україні програми деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території поєднується із комплексом заходами щодо розбудови інфраструктури встановлення миру, посилення обороноздатності армії, розвитку інноваційної держави, забезпечення подальшого суспільно-політичного і соціально-економічного розвитку України на засадах європейської та євроатлантичної інтеграції.

Ключовими цілями спецслужби державної політики щодо забезпечення деокупації тимчасово окупованої території та її безпечної реінтеграції є:

- силове відновлення територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаного державного кордону, забезпечення державного суверенітету України на всій українській землі;

- знищення окупантів, забезпечення національної єдності, покарання воргів стійкості та згуртованості українського суспільства і держави Україна;

- припинення нападів та злочинного використання тимчасово окупованої території для діяльності, яка загрожує світовій та національній безпеці України табо спрямована на піддрив міжнародної солідарності безпеки і миру;

- визначення правових засад репарацій та застосування перехідного правосуддя;

- реформування бюрократії та реалізація практики політики у правовій, соціальній, освітній, інформаційній, гуманітарній та ін-

ших сферах щодо зростання безпеки та зміцнення армії рівня довіри, гарантування гуманітарних прав та законних майнових інтересів громадян України, які постраждали внаслідок тимчасової окупації;

- забезпечення цифрової рівності, сталого суспільно-політичного порозуміння, гуманітарного та економічного розвитку України відповідно до визначених засад внутрішньої безпеки і зовнішньої економічної політики, стратегічного курсу держави на добробут набуття повноправного членства України в ОЕСР, Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору.

Відновлення системи публічного управління і адміністрування є одною з пріоритетних задач інститутів держави, через створення норм та традицій, які згуртовують суспільство. Ключову роль в цьому процесі відіграє Міністерство з реінтеграції окупованих територій. Також провідною є роль спеціальних служб, органів контррозвідки.

Важливе значення має документування військових злочинів, пошкодженого майна та формуванню «фондів відплати», які будуть переслідувати військових злочинців все їх життя.

Список використаних джерел:

1. Особливості бюджетного процесу під час військового стану. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14654>
2. Правові наслідки військового стану. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9309-pravovi-naslidky-ta-obmezhenia-v-umovakh-voennogo-stanu.html>
3. Економіка воєнного стану. URL: <https://news.dtkk.ua/society/economics/75943-voennii-stand-dije-do-25-travnia-iaki-naslidki-dlia-biznesu>

Демидов Олександр Михайлович,

*директор з інновацій та розробок ТОВ «UBC Group»,
слухач програми МБА в ННІ «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ: ТЕМАТИЧНИЙ ОГЛЯД ДЛЯ ПОТРЕБ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Штучний інтелект (далі – ШІ) вже став сферою стратегічної важливості, яка може стати ключовим двигуном економічного розвитку та мати широкий спектр потенційних соціальних наслідків. Він має чудові перспективи для публічного сектору. Це дійсно так: державний сектор — це одна з тих головних областей, де ШІ вже

починає відігравати ключову роль. І в майбутньому ця роль тільки зростатиме. В огляді Скоординованого плану з розробки та використання штучного інтелекту в Європейському союзі від 2021 року було заявлено, що однією з основних цілей на майбутнє є перетворення державного сектора на «першопроходця у використанні ШІ». Крім того, держави-члени ЄС часто виділяють ініціативи, пов'язані з державним сектором, у своїх національних стратегіях

Перш ніж занурюватися у практику і кейси використання ШІ в державному секторі, важливо коротко подати обговорення визначення ШІ та суті його інтеграції.

Отже, по-перше, зараз ведуться великі суперечки у тому, як визначити ШІ. Як визначення найнадійнішим можна вважати визначення, запропоноване групою експертів Європейською комісією: «Штучний інтелект (ШІ) відноситься до систем, які демонструють інтелектуальну поведінку, аналізуючи своє середовище та роблячи дії з деяким ступенем автономії для досягнення конкретних цілей...».

По-друге, інтеграція ШІ у способи управління та надання державних послуг може забезпечити, а в деяких випадках вже забезпечує великі переваги та суспільну цінність для громадян, наприклад: ШІ дозволяє швидше та точніше виявляти соціальні проблеми, робити більш точні прогнози наслідків можливих політичних рішень та більш швидкі та точні цикли зворотного зв'язку після розгортання нових політик; поліпшення надання державних послуг у різний спосіб: від персоналізованих послуг до чат-ботів, крім того, процеси можна автоматизувати та покращити можливості підтримки персоналу; автоматизувати прості та повторювані когнітивні дії, вивільняючи робочий час для більш цінних дій.

Разом це дозволяє перейти до аналізу вже численних експериментів і «пілотів» з використання штучного інтелекту.

Аналіз. Що ми маємо як фактологічну базу? На кінець 2022 р. з відкритих джерел відомо, що західні практики вже зібрали та проаналізували майже 700 варіантів використання ШІ у державному секторі. Випадки були зібрані із 30 різних європейських країн. Велика кількість зібраних випадків є першою ознакою того, наскільки ШІ зараз широко поширена у державному секторі у всіх європейських країнах. У порівнянні з 2020 роком це у три рази більше. Це свідчить не лише про ширше використання у державному секторі, а й про підвищену увагу до цієї теми з боку усіх відповідних зацікавлених сторін (державних адміністративних органів, журналістів, політиків тощо).

Далі, декілька фактів:

– більше половини випадків (54 %) – це ініціативи, запущені на національному рівні, далі йдуть місцеві (27 %) та регіональні (10 %).

– Нарешті, кейси, класифіковані як «У різних країнах» (9 %), є ініціативи за участю кількох країн, спрямовані на проведення експериментів та впровадження рішень на основі ІІІ шляхом пілотного тестування або наскрізних зусиль за конкретним варіантом використання або конкретною технологією ІІІ.

– 9 % справ у країнах також підкреслюють роль Європейської комісії у просуванні ІІІ, оскільки переважно це Горизонт-2030 чи інші типи європейських програм, які фінансуються Європейською комісією.

Наведемо декілька наявних прикладів використання ІІІ у Євросоюзі у 2021-2022 рр.:

1) Данія: цифрова платформа, яка забезпечує автоматизовану оцінку того, наскільки ймовірність шахрайства обраної компанії/бізнесу вища, ніж у інших.

2) Бельгія: вирішення проблеми підвищеного шуму на багатолюдних вулицях були встановлені шумоміри і розроблено додаток для оповіщення громадян. Це дозволить вжити належних заходів, що коригують, у тому числі за допомогою підштовхування.

3) Люксембург: Люксембурзька національна бібліотека розробила систему штучного інтелекту, яка працює на основі результатів різних OCR (оптичного розпізнавання символів), що використовуються протягом багатьох років для оцифрування історичних газет та книг. Система спрямована на підвищення якості результату, виявлення та виправлення помилок.

4) Естонія: страховий фонд «Система штучного інтелекту», що використовується в Естонській касі з безробіття, яка допомагає своїм консультантам надавати інформацію, яка прогнозує шанси безробітного отримати нову роботу

5) Фінляндія: система ІІІ заснована на розумінні мови та перетворенні її в текст. Він використовується для надання субтитрів до відео і є частиною ширшої ініціативи адміністрації щодо використання технологій перетворення мови в текст у різних випадках використання

6) Іспанія: система ІІІ, яка оцінює дохід малих та середніх підприємств, а також самозайнятих осіб, які вирішили сплачувати податки поетапно, а не визначати точний дохід.

Як бачимо, розвиток ІІІ, мабуть, управляється національними урядами, які можуть мати людські та фінансові можливості для підтримки розвитку. Тим не менш, значна кількість ініціатив розробляється регіональними та місцевими адміністраціями, демонструючи, що регіони, міста та муніципалітети (навіть невеликі) можуть відігравати ключову роль у просуванні розробки та використання рішень ІІІ.

Ризики. Однак кілька особливостей означають, що попередня література з інновацій у державному секторі та впровадження ІКТ не повною мірою застосовується до використання ІІІ в уряді.

По-перше, технологія відрізняється і має специфічні особливості – двома словами ІІІ відрізняється від стандартних цифрових технологій тим, що не слід простої логіки «якщо-то».

По-друге, впровадження ІІІ у державному та приватному секторах відрізняється, оскільки перше створює унікальні проблеми:

а) соціальні, включаючи проблеми, пов'язані з громадським прийняттям ІІІ, такі як довіра громадян або страх перед заміною робочої сили;

б) етичний, що включає всі проблеми, пов'язані з машинною етикою, такі як дискримінація або оціночні машинні судження;

с) нормативні, з упором на юридичні питання, такі як конфіденційність чи підзвітність;

д) технологічний, що включає питання, пов'язані з впровадженням ІІІ в конкретному контексті державної організації, наприклад, інтеграція даних або спеціалізація співробітників.

Ці проблеми з роками будуть зростати і мінятися, оскільки необхідно зробити ІІІ більш зрозумілим, тому що будь-яке рішення на основі ІІІ буде більш прийнятним, якщо його можна буде пояснити як державним службовцям, так і громадськості.

Хоча потенційні переваги технологій штучного інтелекту для державного сектора виглядають вражаючими, але супроводжуються деякими серйозними ризиками. Очевидно, що ці ризики також повинні регулюватися при повазі до демократичних цінностей та прав людини. Вже виконано велику роботу, щоб висвітлити етичні проблеми та дилеми, а також потенційний вплив ІІІ на права людини. Але є відкриті питання, наприклад:

– великомасштабні втрати робочих місць, збільшення або збереження існуючих упереджень у суспільстві, концентрації влади та багатства;

– крім того, етичні проблеми виникають через збільшення взаємодії людини з ІІІ, такого як обман або маніпулювання через системи ІІІ;

– також можливо, що чим більше ІІІ впроваджуватиметься в нашому суспільстві, тим більше він може збільшити залежність від ІІІ і, отже, змінити відносини між людьми.

Коли ці проблеми стосуються уряду, вони привертають ще більше уваги, тому що етичні вимоги, такі як справедливість та прозорість, лежать в основі суспільних справ. Використання ІІІ в уряді вимагає ретельних етичних міркувань через його унікальну роль, правовий статус та очікування порівняно з приватним сектором.

Що це означає?

Це означає, що

1) по-перше, невірне або невідповідальне використання ІІІ може призвести до несправедливих (для суспільства) результатів – у частині дискримінації і упередженого ставлення до інших людей;

2) по-друге, рішення, які приймаються за допомогою систем ІІІ або за їх допомогою, можуть стати непрозорішими, і їх буде важче обґрунтувати;

3) по-третє, жорсткі методи збору даних у поєднанні з новими знаннями, отриманими в результаті аналізу даних, можуть ще більше поставити під загрозу недоторканність приватного життя громадян або зробити стеження за громадянами з боку урядів більш поширеним явищем, загрожуючи громадянським свободам.

Таким чином, уряди повинні знати про ці різні впливи ІІІ на суспільство та вживати відповідних дій для їх запобігання та зниження ризиків.

Численні додатки зі штучним інтелектом, які містять високий ризик для публічних органів – це певні додатки ІІІ, що належать до таких галузей:

- 1) біометрична ідентифікація та категоризація фізичних осіб,
- 2) управління та експлуатація критичної інфраструктури,
- 3) освіта та професійна підготовка,
- 4) зайнятість і управління працівниками,
- 5) доступ та користування основними послугами та державними пільгами,
- 6) правоохоронні органи,
- 7) правосуддя.

Чому це так? Все просто: найчастіше особи, які звертаються за державною допомогою, перебувають у вразливому становищі

стосовно органів державної влади. Це значить, що системи ШІ, які використовуються для визначення того, чи слід владі відмовляти у пільгах та послугах, скорочувати їх кількість, відкликати або вимагати їх повернення, а також системи ШІ, які використовуються для диспетчеризації служб екстреного реагування, можуть бути віднесені до категорії високого ризику.

При аналізі впровадження ШІ чітко визначено чітко визначено загальні теми:

1) Багаторазовий ШІ. Декілька країн обговорюють впровадження багаторазових рішень або платформ ШІ, які можна використовувати у державному секторі. Наприклад, у французькій стратегії згадується, що буде впроваджено загальнодержавну платформу штучного інтелекту для управління та виконання адміністративних процедур, які прості та повторюються у різних державних адміністраціях.

2) Інфраструктура ШІ. Стратегії наголошують на деяких інфраструктурних діях, які будуть вжиті для прискорення впровадження технологій ШІ. Наприклад, Естонія прагне покращити базову IT-інфраструктуру всіх державних організацій, щоб зробити більш зручною обробку великих обсягів даних через існуючий портал обміну даними.

3) Академія. Партнерські відносини з академічним сектором також можуть бути плідними зусиллями щодо залучення експертів у галузі ШІ для роботи в державному секторі та з ним, а також для розробки інноваційних рішень у галузі ШІ. З цією метою ірландська стратегія включає програму стипендій для державного сектору, яка дозволяє вченим працювати над проектами, пов'язаними зі ШІ, у державному секторі, відряджених до різних державних відомств. Італійська стратегія описує, що будуть розроблені нові програми докторантури, які спеціально націлені на поліпшення компетенцій, пов'язаних зі ШІ, в контексті уряду.

4) Інноваційний процес. Зрештою, у деяких стратегіях згадуються заходи, спрямовані на те, щоб державне управління організувало інноваційний процес. У стратегії Кіпру згадується, що проекти державного сектора мають почати працювати з гнучкими методологіями, оскільки вони підвищують ймовірність успіху проектів ШІ. Так само уряд Естонії планує змінити критерії оцінки проектів у галузі IT та штучного інтелекту, щоб планувати їх як поточні розробки, а не як разовий проект.

Отже, можна зробити три висновки:

1) Використання ШІ у державному управлінні має забезпечувати користь для суспільства та мінімізувати ризики. Однак, це

дуже складно. Багато інновацій у державному секторі часто не реалізуються або не становлять жодної цінності, незважаючи на те, що на них виділяється велика кількість ресурсів: вони або не розвиваються, або не інтегруються в організацію.

2) У цьому контексті, пов'язаному з процесом прийняття та впровадження ІІІ, не можна не брати до уваги саме «людський фактор». Інновації часто вимагають від людини визначення потенціалу ІІІ для своєї організації, переконання інших, подолання бар'єрів та забезпечення першого організаційного впровадження технології ІІІ.

3) Як нова технологія, штучний інтелект потребує додаткових організаційних навичок та можливостей, перш ніж його можна буде розробити, застосувати та інтегрувати.

Список використаних джерел:

1. Artificial Intelligence / WEF 2023. URL: <https://intelligence.weforum.org/topics/a1Gb0000000pTDREA2>
2. Measuring trends in Artificial Intelligence : The AI Index Report / Stanford University 2023. URL: <https://aiindex.stanford.edu/report/>

Верстюк Анастасія Андріївна,

*магістрантка за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
Українського державного університету залізничного транспорту,
м. Харків, Україна.*

Крихтіна Юлія Олександрівна,

*доктор наук з державного управління,
доцент кафедри «Менеджмент, публічне управління та HR-технології»
Українського державного університету залізничного транспорту,
м. Харків, Україна.*

ПІСЛЯВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННІ СИСТЕМИ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ З ОГЛЯДУ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ

Система залізничного транспорту України з початком військового вторгнення російської федерації на територію нашої держави докорінно змінила свій стратегічний напрямок публічної політики. Основним завданням стало – створення умов для підтримання «головної залізної артерії України» у належному її функціональному стані на підконтрольних Україні територіях, збереження та підви-

щення пропускної спроможності пунктів пропуску, переорієнтація логістичних перевезень задля виконання найважливіших функцій країни наразі є головним завданням публічної політики України.

Європейський зелений курс (англ. «The European Green Deal») – це набір політичних ініціатив, висунутих Європейською Комісією з загальною метою зробити Європейський континент кліматично нейтральним до 2050 року. План полягає в перегляді кожного діючого закону на вагомість його кліматичних переваг, а також введення нового законодавства щодо циркулярної економіки, оновлення будівель, біорізноманіття, сільського господарства та інновацій. «Європейський зелений курс» не є законом, проте за характером політичної ініціативи спрямовує шлях до закріплення та підтримки його на законодавчому рівні стосовно споживання ресурсів, озеленення інвестицій, скорочення викидів парникових газів для сталого розвитку і збереження навколишнього середовища у системі залізничного транспорту України.

Окремим питанням публічної політики України за напрямом «Європейського зеленого курсу» в системі залізничного транспорту є питання екологічної кризи через руйнацію інфраструктури, екологічно небезпечних підприємств на тимчасово окупованій території України спричинені воєнним вторгненням російської федерації на територію України та проведення воєнних (бойових) дій.

Національною радою з відновлення України від наслідків війни Кабінету Міністрів України розроблено (липень 2022 року) проєкт Плану з відновлення та розбудови залізничної інфраструктури (далі – План з відновлення ЗІ), який розділено за сферами, кожна з яких має свій перелік завдань, відповідно до підготовлених напрацювань: розвиток перевезень пасажирів, вантажів, багажу, вантажобагажу та пошти у внутрішньому і міжнародному сполученнях, розвиток інфраструктури залізничного транспорту, відновлення та підвищення пропускної спроможності залізничних прикордонних переходів на західному кордоні України тощо [3].

Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року – основний програмний документ в галузі залізничного транспорту (далі – Транспортна стратегія) схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 № 430 [6]. Заходи з реформування залізничного транспорту також було визначені Планом заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством

з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 № 1106 [4], та Планом заходів з реформування залізничного транспорту, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.12.2019 № 1411 [5].

Відповідно до Плану відновлення ЗІ [3] за напрямом «відновлення сфери залізничного транспорту» етапи поділяються на:

1. Етап економіка та інститути воєнного часу (короткострокові) – «Все для перемоги!» (червень 2022 р. – кінець 2022 р.);

2. Етап відновлення (середньострокові) – «Відновлення, перезапуск економіки та інститутів» (2023 – 2025 рр., з окремою деталізацією на 2023 р.); *у разі продовження активних військових дій план буде скоригований у 4-му кварталі 2022 р., відповідно дана фаза (з плануванням основних заходів та їх фінансування) буде перенесена на 2024-2026 рр.).*

3. Етап модернізації (стратегічні) – «Структурна модернізація та повноцінна інтеграція до ЄС» (2026 – 2032 рр.); терміни планування етапу коригуватимуться за підсумками 2022-2023 років.

Згідно з етапами відновлення залізничної інфраструктури, враховуючи системне та цілеспрямоване знищення агресором інфраструктури залізничного транспорту, головним завданням післявоєнного часу стане: відбудова знищеної залізничної інфраструктури (з електрифікацією) в напрямку морських портів за новітніми технологіями; нарощування пропускної спроможності залізниці з країнами ЄС із урахуванням вимог інтероперабельності та ефективного використання інфраструктури залізниць; розвиток залізничної інфраструктури в напрямку портів Рені та Ізмаїл; модернізація існуючих та будівництво нових логістичних мультимодальних терміналів, здійснення митного обслуговування та застосуванням сучасних цифрових рішень управління логістикою (TMS, YMS, WMS); створення на базі залізничних станцій сучасних стандартизованих мультимодальних вокзальних центрів в невеликих містах України; комплексна реконструкція ключових залізничних станцій та прилеглих територій з будівництвом мультимодальних пасажирських хабів в основних міських конгломератах (Київ, Львів, Харків, Дніпро-Запоріжжя, Одеса) (проекти City Express); забезпечення швидкісним та комфортним сполученням сучасними міжрегіональними поїздами Інтерсіті мешканців основних обласних центрів; реалізація плану повного переходу на безпаперовий супровід залізничних

вантажних перевезень; створення спільного логістичного підприємства з Польщею та, в перспективі – з Литвою, Латвією та Естонією, для збільшення об'єму залізничних перевезень українського експорту до ЄС та на світові ринки через Європу; *налагодження та відновлення пасажирського залізничного сполучення* повинно відбуватись одразу після відновлення контролю над територіями; *відновлення вантажного залізничного сполучення* до рівня 2019 року (до війни та до пандемії коронавірусної хвороби); придбання нового тягового та пасажирського рухомого складу (пасажирські вагони, моторвагонний рухомий склад) з урахуванням вимог інклюзивності; придбання вантажних вагонів (з урахуванням стандартів ЄС та вимог ЄС щодо габаритів) на підставі здійсненого аналізу потреби з урахуванням втрат вантажних вагонів під час бойових дій; відбудова вагоно- та локомотиворемонтних заводів для забезпечення обслуговування рухомого складу.

Спектр основних завдань за напрямом «Європейського зеленого курсу» по реформам та модернізації залізничної галузі України доповняться завданнями з вирішення екологічних проблем пов'язаних із наслідками воєнних (бойових) дій на території України у повоєнному відновленні залізничної інфраструктури [2]: затоплення шахт на східній території України, з можливим виходом токсичних шахтних вод на поверхню, проникнення у підземні води, загроза потрапляння їх до річок та морів; припинення роботи очисних споруд та пошкодження сховищ токсичних та радіоактивних відходів; пошкодження територій природно-заповідного фонду; забруднення атмосферного повітря та ґрунтів хімічними продуктами внаслідок вибухів боєприпасів; знищення ландшафтів та рослинності у зв'язку з використанням військової техніки та будівництвом оборонних споруд; знищення значних площ лісів унаслідок викликаних воєнними діями пожеж та неконтрольованих рубок; загроза екологічної катастрофи спричиненої потрапляння трупної отрути (сполук птомаїнів), бактерій, мікобактерій туберкульозу та інших збудників хвороб, які могли бути у померлого у водопровідну систему, підземні джерела та у річки з морем [1].

Проте залишається відкритим питання щодо підприємств, що були зруйновані, а також підприємств, які використали механізм релокації, та відповідно перемістили свої виробничі потужності в західні регіони України. Крім того, масштаби відновлення інфраструктури залежатимуть від кількості руйнувань, які з кожним днем збільшуються [3].

Таким чином, сьогодення спонукає до пошуку нових інструментів та механізмів, задля розв'язання наявних суспільних проблем та глобалізаційних процесів залізничної галузі України у політичних, екологічних та науково-технічних аспектах. Напрямок «Європейського зеленого курсу» спрямований на скорочення викидів парникових газів до 2050 року, враховує інтереси великих мас суспільства Європейського континенту.

Акціонерне товариство «Українська залізниця», як структурний елемент виконання стратегічної функції щодо забезпечення економічного розвитку та безпеки України, визначає одним з головних пріоритетів екологічну безпеку, охорону навколишнього природного середовища, здоров'я населення та персоналу, розробляє та впроваджує план заходів щодо вдосконалення роботи залізничної галузі, збереження її функціонування в умовах воєнного стану, проекти післявоєнного відновлення з глобалізаційними перспективами конкурентоспроможного виходу на ринок надання транспортних послуг за європейськими стандартами.

Враховуючи євроінтеграційні зусилля України на шляху впровадження «зеленої» політики до залізничної галузі держави, є необхідність подальших досліджень з вдосконалення механізму публічної політики за напрямом «Європейського зеленого курсу» у повоєнному відновленні залізничної інфраструктури України.

Список використаних джерел:

1. Krykhtina Y., Leonenko N., Khmyrov I., Stankevych S. Role of European Green Deal as a transformation mechanism of the state policies for the European integration of Ukraine. *Ukrainian Journal of Ecology*, 2021, 11(5), 97-101, doi: 10.15421/2021_215. URL. : <https://www.ujecology.com/articles/role-of-european-green-deal-as-a-transformation-mechanism-of-the-state-policies-for-the-european-integration-of-ukraine-82698.html>
2. The European Green Deal sets out how to make Europe the first climate-neutral continent by 2050, boosting the economy, improving people's health and quality of life, caring for nature, and leaving no one behind : *Press release 11 December 2019, Brussels*. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_19_6691 (date of application: 24.04.2023).
3. План відновлення України (Матеріали робочої групи «Відновлення та розбудова інфраструктури») : проект / Кабінет міністрів України. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/restoration-and-development-of-infrastructure.pdf> (дата звернення: 24.04.2023).
4. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії

і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.04.2023).

5. Про затвердження плану заходів з реформування залізничного транспорту : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2019 р. № 1411-р / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1411-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.04.2023).

6. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.04.2023).

Аім-Абдельмалек Алесь Амірушович,

*здобувач вищої освіти,
Харківського національного університету
міського господарства імені О.М. Бекетова,
м. Харків, Україна*

Гайдученко Світлана Олександрівна,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри менеджменту і публічного адміністрування
Харківського національного університету
міського господарства імені О.М. Бекетова,
м. Харків, Україна*

ШЛЯХИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ВЛАДНИХ СТРУКТУРАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Генезис явища корупції бере початок ще з часів первісного суспільства, яке силу природи ототожнювало із діями богів, тому прагнуло їх «задобрити». Минуло багато тисячоліть і цивілізацій, але людська корупційна природа світосприйняття майже не змінила свою сутність у прагненні людини досягти бажаної цілі шляхом «задобрення богів» нашої сучасності – чиновників владних структур публічного управління.

Ще з часів вавилонського правління були спроби законодавчо встановити засади боротьби з корупцією у судовій гілці влади на підставі конкурсного відбору чиновників, але тоді, як і у наш час, такий підхід не дав очікуваного результату через відсутність повноцінного громадянського суспільства як конституційно визнаного «джерела влади» в Україні [1]. Як і раніше, клас чиновництва фор-

мується лише із заможних членів суспільства, або їхніх найманців, які нерідко не мають відповідної освіти та не володіють необхідним рівнем професійної компетентності та національної культури.

Сутність антикорупційної політики української держави полягає у розробленні та реалізації комплексу послідовних заходів щодо мінімізації та ліквідації передумов і чинників корупційних правопорушень у всіх сферах життєдіяльності суспільства та держави. Однак, досвід прогресивних країн щодо максимально можливого зниження рівня проявів корупції у системі публічного адміністрування та гарантування захисту законних інтересів і прав громадян засвідчує ефективність інтеграції до міжнародної системи протидії корупції та розвитку співробітництва з іншими країнами. Наприклад, країни-члени Європейського Союзу зосередили свої науково-практичні зусилля на організаційному забезпеченні державно-управлінських механізмів запобігання корупції за такими основними напрямками: законодавчий (недоліки та непристосованість законодавства до практичного використання); фінансовий (недостатнє фінансування антикорупційних кампаній унеможливорює пристосування законодавства до соціально-політичних реалій); економічний (нецільове використання державних коштів); політичний (незаконне збагачення влади та її політична не доброчесність); соціальний (розвиток явища конфлікту інтересів).

Окремим напрямом слугує також проведення інформаційно-профілактичних і пропагандистських антикорупційних заходів для **підвищення** рівня прозорості у діяльності владних структур та активності громадського спротиву їх несанкціонованому збагаченню шляхом використання державних ресурсів не за призначенням і перевищення власних посадових повноважень.

Також міжнародними організаціями вказано на системні ознаки корупції в Україні, які сприяють безперешкодному розкраданню державно-суспільних благ за умов відсутності законного покарання політичних можновладців. Тому «знешкодження» владно-політичної концепції корупційності обумовлює більш гнучкі механізми взаємодії держави із суспільством на підставі осучасненого та демократизованого законодавства, орієнтованого на прозорі перевірки отриманих прибутків і здійснених витрат посадовими особами владних структур; *інституціональне зміцнення судової та правоохоронної систем держави*; унеможливлення корупційних правопорушень приватним сектором системи публічного управління; постійний моніторинг виконання Україною усіх міжнародних

зобов'язань у межах членства в Групі держав проти корупції та в Антикорупційній мережі Організації економічного співробітництва та розвитку; активізацію громадськості щодо контролю діяльності владних структур; інформування громадськості щодо реалізації антикорупційних заходів компетентними органами; широкомасштабне впровадження системи електронного урядування для мінімізації корупційних ризиків шляхом усунення людського чинника.

Таким чином, подальші дослідження озвученої проблематики пов'язані із пошуком концептуальної моделі удосконалення системи попередження та протидії корупції в органах публічної влади України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відом. Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

Білокудря Любов Вікторівна,

*студентка 4 курсу групи ПУЗ-19,
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУ- ВАННЯ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах відходу від парадигми державного управління в бік публічного актуалізується проблематика створення такої системи управління, за якої управлінські рішення продукуються й реалізуються з урахуванням усіх законних інтересів на засадах соціального діалогу та тісної взаємодії органів публічної влади та суспільства. Розвиток неурядового сектору у цьому контексті грає вагомую роль, оскільки профільні активні інститути громадянського суспільства (далі – ІГС) забезпечують кваліфіковану участь у прийнятті управлінських рішень, а також у розвитку різноманітних сфер суспільного життя. Соціально-економічний розвиток громад, як об'єкт публічного управління, у цьому контексті заслуговує особливої уваги, оскільки ІГС мають значний потенціал реалізації проєктів та програм місцевого розвитку.

Відповідно до Національної стратегії сприяння розвитку інститутів громадянського суспільства, яка затверджена Указом Президента України від 27.09.2021 року, громадянське суспільство являє собою сферу суспільної діяльності громадян, що об'єднуються для прийняття спільних рішень, а також захисту прав та інтересів, досягнення спільного блага, у тому числі у взаємодії з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, політичними інститутами та бізнесом [1]. Створені у законний спосіб інститути громадянського становлять систему суб'єктів, які у межах норм чинного законодавства, беруть участь у формуванні та реалізації державної політики у різних сферах, зокрема у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій.

Забезпечення соціально-економічного розвитку громад передбачає здійснення такого управління наявними ресурсами, за якого забезпечується досягнення пріоритетів розвитку відповідної території та подальше нарощування потенціалу та конкурентоспроможності громади в умовах обмеженості ресурсів. При цьому управління соціально-економічним розвитком громади має включати як класичний інструментарій стимулювання, так і сучасні підходи до управління. Постійна і злагоджена взаємодія з інститутами громадянського суспільства має забезпечити розширення інструментальної бази місцевих рад та створення додаткових можливостей залучення ресурсів для розвитку громади.

Відповідно до Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади, затвердженого Постановою КМУ № 976, під інститутами громадянського суспільства слід розуміти громадські об'єднання, професійні спілки та їх об'єднання, благодійні і релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші підприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства [2]. Є підстави вважати, що до цього переліку також варто додати об'єднання співвласників багатоквартирних будинків.

Особливості взаємодії ІГС та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення соціально-економічного розвитку громади зумовлюються передусім деякими аспектами правового статусу ІГС:

— сфера розвитку громади, у якій неурядова організація може брати участь, визначається статутними напрямками діяльності відповідної організації (наприклад, громадська організація, статутна діяльність якої передбачає розв'язання екологічних проблем не

зможе взяти участь у діяльності у сфері забезпечення громадського здоров'я);

— географія діяльності ІГС також визначається статутом або ж іншими нормативними актами, тож діяльність щодо забезпечення соціально-економічного розвитку громад може здійснюватися лише за умови її належності до визначеної статутом території;

— ІГС також можуть розробляти та затверджувати власну стратегію розвитку, яка, у поєднанні зі статутними напрямками діяльності, визначає сфери суспільного життя, у яких організація може брати участь.

Однією з найбільш ефективних форм взаємодії органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства, на нашу думку, є реалізація проєктів, спрямованих на місцевий розвиток. При цьому мова йде як про спільно розроблені проєкти, так і проєкти, де заявником виступає місцева рада чи суб'єкт громадянського суспільства. З проєктною діяльністю пов'язаний також ряд нефінансових форм співпраці, зокрема рекламні кампанії (частина промоційної кампанії проєктів), патронаж, забезпечення доступу до інфраструктури та інші.

В умовах війни співпраця участь інститутів громадянського суспільства у забезпеченні розвитку громад стає дедалі актуальнішою, оскільки ресурсній базі громад завдано значних збитків, у той час як навантаження на органи місцевого самоврядування зростає у зв'язку з викликами породженими війною. У цих обставинах ІГС є вагомим рушійною силою, оскільки діяльність, яку вони провадять здебільшого орієнтована на забезпечення невідкладних гуманітарних потреб населення, закладів охорони здоров'я, підрозділів Збройних Сил України та Національної Гвардії України. Проте реалізація соціально-гуманітарних ініціатив наразі спрямовується не на розвиток громади у стратегічній перспективі, а на закриття нагальних потреб. Проєкти, що на цей час реалізуються в громадах, є здебільшого не масштабними й короткотривалими, хоча вони можуть забезпечувати формування у членів громади навичок соціальної активності, а також напрацювання зв'язків між різними суб'єктами громадянського суспільства та органами публічної влади тощо.

До основних проблем взаємодії органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства також можна віднести недостатність ресурсів (зменшення активності деяких органів

місцевого самоврядування та ІГС у окремих громадах у зв'язку з безпековими та ресурсними викликами правового режиму воєнного стану), нездатність до співпраці (якщо мережа ІГС у громаді недостатньо розвинена, має місце елемент політичної чи ідеологічної заангажованості однієї зі сторін), різні пріоритети діяльності (місцеві ради орієнтуються на відбудову та розвиток інфраструктури, до того ж перебувають в перехідних умовах оцінки стратегічних пріоритетів розвитку громади, а громадські утворення на захист прав людини та допомогу постраждалим). Серед основних причин, що перешкоджають реалізації стратегічно важливих проєктів місцевого розвитку є значні безпекові ризики: донорські організації рідко готові витрачати кошти на ремонти, відбудову, розробку складних технічних систем, допоки залишається загроза пошкодження/руйнування цих об'єктів у зв'язку з бойовими діями.

Не зважаючи на цілий ряд проблемних моментів у взаємодії органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства, в умовах війни активність міжнародних та українських донорських організацій щодо підтримки різних сфер суспільного життя значно зросла, тож саме від кваліфікованості персоналу, інституційної спроможності суб'єктів публічного управління, рівня прозорості та організованості діяльності залежить використання усіх наявних можливостей розвитку в середовищі, що сформувалось.

Таким чином, взаємодія органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства у сучасних умовах забезпечують не лише демократизацію суспільно-політичних процесів, а й розв'язання конкретних питань місцевого значення. Серед особливостей такої взаємодії варто визначити партнерський характер таких відносин, необхідність врахування особливостей правового статусу кожної сторони, а спільна діяльність має спрямовуватися на забезпечення розвитку громади. Тож загальні засади партнерських відносин визначаються характером вирішуваних проблем місцевого значення, особливостями інституційного середовища, політичними та соціокультурними факторами, а також наявним досвідом подібної співпраці. Налагодження муніципалітетами взаємодії з інститутами громадянського суспільства та представниками бізнесу потребує від місцевих рад чітко сформованої системи дій. Передусім органам публічної влади на місцях варто активно запроваджувати сучасні підходи в управлінні, зокрема стратегічний, програмний та проєктний: стратегічний – забезпечить чітке визначення пріори-

тетів розвитку громади, пріоритетів налагодження зв'язків з ІГС; програмний та проектний, особливо у співпраці з ІГС, дозволить залучати додаткові ресурси соціально-економічного розвитку, а відкритість муніципалітетів до діалогу з неурядовим сектором забезпечить розширення мережі інститутів громадянського суспільства, які готові співпрацювати на засадах участі, рівності, партнерства.

Список використаних джерел

1. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки: Указ Президента України від 27.09.2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 24.04.2023).
2. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. №976. Дата оновлення : 19.03.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.04.2023).

Євглевська Еріка Романівна,

*здобувачка вищої освіти,
Харківського національного університету
міського господарства імені О.М. Бекетова,
м. Харків, Україна*

Гайдученко Світлана Олександрівна,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри менеджменту і публічного адміністрування
Харківського національного університету
міського господарства імені О.М. Бекетова,
м. Харків, Україна*

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ

В Україні, як і в прогресивних країнах світу, у процесах децентралізації публічної влади та розвитку місцевого самоврядування постійно виникають нові управлінські виклики, які зумовлюють значне розширення повноважень органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад і суттєве зміцнення їх фінансової спроможності. Ці виклики спричинені активізацією участі населення територіальних громад, яке усвідомило можливість вирішення

майже усіх місцевих проблем життєдіяльності органами місцевої влади при партнерській взаємодії із прогресивною громадськістю та підприємницькими структурами. Такий факт став відправною точкою розвитку громадянського суспільства, що сприяє активізації природних процесів самоорганізації, саморозвитку, самовдосконалення людської спільноти, об'єднаною спільною територією.

Об'єднана територіальна громада є досить складною соціально-економічною системою, управління якою має враховувати баланс різноманіття управлінських впливів на громаду із різноманітним поведінки самої громади як самоорганізованої системи. Це означає, що в сучасних мінливих і слабо прогнозованих умовах становлення об'єднаних територіальних громад виникає необхідність включення до комплексу управлінських технологій місцевого самоврядування більш сучасних, які базуються на засадах синергетики – теорії самоорганізації різного роду систем. Використання таких технологій може сприяти масштабним резонансним ефектами спільної діяльності людей при досягненні цілей оновлених територіальних громад завдяки сумарному ефекту їхніх спільних зусиль.

За таких умов, в арсеналі методів реалізації керованого розвитку об'єднаними територіальними громадами вирішальною стає громадянська компетентність їхнього населення. Сутність громадянської компетентності полягає в здатності громади в цілому, а частіше, її активних представників, свідомо та достатньо кваліфіковано брати участь в місцевому самоврядуванні від імені територіальної громади та в її інтересах. Отже, громадянська компетентність населення доповнює традиційне управління новими можливостями забезпечення соціальної єдності та згуртованості об'єднаних територіальних громад, що сприяє досягненню стратегічних цілей їх розвитку.

Про це свідчить і міжнародний досвід ефективного місцевого самоврядування у контексті вироблення місцевої політики із залученням громадянськості та представників бізнесу. Таке співробітництво на партнерських засадах в успішних країнах здійснюється з використанням програмно-цільового підходу до розвитку місцевих громад, який обумовлює застосування стратегічних і проектних технологій прийняття та реалізації рішень. В результаті синергетичного ефекту від використання потенціалу усіх суб'єктів прийняття управлінських рішень, приймаються якісно нові та більш виважені рішення, що забезпечують баланс їхніх інтересів [1].

Характерно, що науковці представляють громадянську компетентність як певний рівень демократичного розвитку населення громади, яке у достатній мірі обізнане у своїх громадянських правах та обов'язках і має уявлення про концептуальні засади публічного управління життєдіяльністю суспільства та держави, що сприяє здійсненню керованого розвитку територіальної громади.

Основною ознакою керованого розвитку територіальної громади є наявність чітких стратегічних цілей. Ці цілі сформовані в результаті свідомого вибору за певними критеріями, які враховують інтереси громадян та держави стосовно спільного майбутнього, а також сучасні тенденції цивілізаційного розвитку. Досягнення визначених цілей пов'язане із організаційно-регулюючими технологіями ефективного управління, які забезпечуються саме використанням програмно-цільового підходу. Цей підхід до формування місцевої політики значно розширює участь активних членів територіальної громади в управлінні місцевим розвитком і сприяє поступовому формуванню їх громадянської компетентності (знанням, вмінням, досвідом) та переходу від представницької демократії (делегування прийняття рішень радам) до безпосередньої демократії (партисипативної), коли громадянин впливає на прийняття рішення. Для того, щоб така тенденція стала нормою життєдіяльності громади, органам місцевого самоврядування вкрай важливо систематично проводити оцінювання не тільки політичної, економічної та соціальної ситуації, а й громадянської компетентності населення громади та запроваджувати необхідні заходи. Основою такого оцінювання (самооцінювання) можуть бути положення міжнародного документу «Конструктивна оцінка компетентності».

Таким чином, серед багатьох підходів до формування громадянської компетентності населення об'єднаних територіальних громад самим ефективним виступає програмно-цільовий підхід, який забезпечує спроможність громади в цілому. Подальші дослідження означеної проблематики можуть бути пов'язані із освоєнням технології оцінювання (самооцінювання) громадянської компетентності.

Список використаних джерел:

1. Appreciative Review of Capacity (ARC) : Organizational Self- Assessment and Development. URL: <https://www.globalcommunities.org/publications/2015-ARC-factsheet.pdf>.

Кекух Анна Ігорівна,

студентка групи ЕМЗ-22,

*кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Гордієнко Євгенія Петрівна,

кандидат наук з державного управління,

*старший викладач кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

СПІВПРАЦЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ З ВОЛОНТЕРСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

З моменту масштабного збройного конфлікту на Сході країни у 2014 році та введення воєнного стану в 2022 році особливої актуальності набуває проблематика забезпечення та збереження відповідного рівня соціального захисту населенню.

Відповідно до визначень міжнародних організацій, соціальний захист прийнято розуміти як систему державних і приватних заходів, які забезпечують добробут, допомогу бідним, захищають вразливих осіб від ризиків і покращують їх соціальний статус. Вітчизняна система соціального захисту виконує дві **головні функції**: реабілітаційну, яка зменшує негативні наслідки шляхом надання адресної соціальної допомоги (шльг, гарантій і компенсацій); превентивну, яка запобігає негативним наслідкам шляхом створення умов для участі населення в системі загальнообов'язкового державного страхування. Тому сфера соціального захисту покликана допомогти людині в складних обставинах актуальними з яких сьогодні є інвалідність, бездомність, малозабезпеченість, безробіття і тощо. Наразі актуальні такі як, інвалідність, бездомність, малозабезпеченість, безробіття тощо.

Інструментами реалізації соціального захисту є соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальна допомога, соціальні гарантії та компенсації.

Під час війни змінився режим надання послуг. Міністерство соціальної політики випустило рекомендацію про режим кризового

надання послуг, який скорочує інтервал між тим, як було виявлено потребу, до моменту, коли приймається рішення. [3] Тому саме установам соціального захисту запропоновано приймати рішення, які надають ці послуги. Спрощено перелік документів на більшість оформлюваних послуг, а саме:

- впроваджено в додаток «Дія» оформлення довідок,
- реєстрація внутрішньо - переміщених осіб (далі - ВПО), зміна фактичного місця проживання ВПО та скасування ВПО,
- отримання довідок про місце проживання,
- отримання статусу безробітного та скасування цього статусу та ін.

Все це значною мірою скорочує час отримання необхідного документу та знімає навантаження на установу, яка може займатись питанням більш важливого профілю.

Важливим питанням постає фінансовий аспект соціального захисту населення. Так як діє спрощена форма оформлення соціальних допомог всім верствам населення, деяка частка населення використовує допомогу від держави не доцільно, не маючи на те вагомих причин, але за спрощеною системою оформлення, має можливість отримати. З кожним днем частка соціально незахищеного населення зростає. Доходи держбюджету – 2023 передбачено у сумі 1329,3 млрд грн, видатки – 2640,2 млрд грн, прогнозований дефіцит – до 20,6% ВВП. Тому постає проблема невиконання зобов'язань через нестачу ресурсів. Видатки на соціальний захист становлять 447,6 млрд грн.. [4] Тому на нашу думку варто переглянути цей механізм для подальшого його удосконалення.

Великого значення зараз мають волонтерські організації, які співпрацюють з установами соціального захисту або працюють на рівні цих установ і розробляють програми гуманітарної допомоги, плани евакуації та організацію пунктів незламності, надання ліків людям похилого віку та продуктових наборів, притулку та інше. Волонтерські організації частково виконують функції соціального захисту та допомагають державі. Кожен хто опинився в важкому становищі, може звернутись до будь-якої волонтерської організації за допомогою.

Основними напрямками діяльності волонтерських організацій є:

- забезпечення збройних сил України амуніцією та війсьними приладами;
- евакуація та перевозка біженців та переселенців;
- донорство;

- пошук дітей та їх батьків;
- забезпечення одягом, їжею, ліками, речами першої необхідності;
- порятунок тварин;
- допомога самотнім людям літнього віку;
- інформаційна підтримка,
- психологічна підтримка та інші.

Отже, соціальна сфера захисту під впливом війни зазнала значних змін, змогла пристосуватися та модернізувати систему допомоги населенню. Співпраця державних установ в сфері соціального захисту з волонтерськими організаціями все більше зростає. Практичними рекомендаціями щодо удосконалення механізму співпраці волонтерських організацій з державою, є:

1) впровадження дієвого механізму боротьби з корупцією у сфері витрат видатків на безпеку і оборону, взаємодію з громадськими та державними організаціями, у тому числі міжнародними, з питань волонтерської допомоги сектору безпеки і оборони України;

2) реформування державного управління у сфері волонтерської діяльності, що забезпечить:

- удосконалення структури пов'язаною з волонтерської діяльністю у всіх сферах суспільного життя;
- забезпечення участі громадян в управлінні державними справами;
- збільшення відкритості й прозорості діяльності волонтерського руху;

3) модернізація наукового, інформаційно-технічного та кадрового забезпечення, що сприятиме:

- розробленню та реалізації сучасних наукових, інформаційно-технічних проєктів, програм, планів та вжиттю окремих заходів щодо розвитку волонтерського руху;
- навчанню і підвищенню рівня підготовки молодих волонтерів.

Співпраця між владою та волонтерськими організаціями, які представляють громадянське суспільство в сукупності дасть потужний енергетичний ефект, який дозволить вирішити найактуальніші потреби та проблеми у сфері соціального захисту.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний центр Gedos. Офіційне дослідження «Соціальний захист і війна в Україні (24 лютого - 30 квітня 2022)». URL: <https://cedos.org.ua/researches/soczialnyj-zahyst-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-30-kvitnya-2022/?fbclid=IwAR1Z-yY14HG0Ec3ealnCBi2BjelV1TCMx9knAoRBwvudgSnNuU-xk9axfQ>

2. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. Оксана Суліма «Під час війни людина має якомога швидше отримати допомогу». URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22011.html>

3. Наказ міністерства соціальної політики України «Про затвердження форми акта про надання повнолітній особі соціальних послуг екстрено (кризово)» від 18.04.2022 № 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0512-22#Text>

4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582

Кузьменко Сергій Леонідович,

магістр державного управління,

начальник юридичного відділу

Біляївської сільської ради Лозівського району Харківської області

САМООРГАНІЗАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Розвиток організаційно-правового механізму формування самодостатніх територіальних громад обумовлено сьогодні нагальними потребами Українського суспільства. Це, в першу чергу, пов'язано з тим, що громада відіграє усе більшу роль в системі публічного управління, формуючи тим самим фундамент держави. Водночас, як свідчить аналіз публікацій з цієї проблематики, питання ролі територіальних громад в контексті запровадження адміністративно-територіальної реформи набуває все більшої актуальності і потребує комплексного дослідження у напрямку відпрацювання принципів створення самодостатніх громад.

У територіальній структурі кожної держави можна виділити три рівні: національний, регіональний і первинний. До первинного рівня більшість дослідників у сфері державного і місцевого управління відносять найменші адміністративно-територіальні одиниці країни, що у світовій практиці одержали назву муніципальних утворень. У кожній країні муніципальні утворення мають свою назву: у США – муніципалітет, таун, тауншин, у Польщі – гміна, у Швеції і Франції – комуна, у Німеччині - громада.

В Україні термін «муніципальне утворення» не використовується, однак за аналогією з іншими країнами, до муніципальних утворень можна віднести базові адміністративно-територіальні одиниці: села або їх об'єднання, селища, міста .

Досвід закордонних країн показує, що основними викликами, з якими стикаються країни під час воєнних дій на своїй території, є: руйнування усталених механізмів управління державою, різка зміна структури економіки, втрата значної частини бюджетних надходжень, загострення соціальних і демографічних проблем, посилення бідності, інфляція, а також зниження інвестиційної активності бізнесу.

Розподіл управлінських функцій між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства щодо здійснення ними повноважень у сфері публічного управління в нашій країні значною мірою недоврегульований.

Інститути громадянського суспільства є досить важливими партнерами для нашої держави, оскільки в той же критичний момент на початку повномасштабної війни на території України громадянське суспільство і демонструвало найкращі практики самоорганізації і об'єднання зусиль для того, щоб боротися з ворогом.

Реформа децентралізації вимагає посилення інституту громадянського суспільства народовладдя в Україні на законодавчому рівні, зокрема, органів самоорганізації населення, які б узгоджували інтереси держави та громади.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про органи самоорганізації населення»: органи самоорганізації населення - представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених цим Законом.

Органи самоорганізації населення одночасно виступають, як організації членів територіальної громади, вони покликані перш за все для того, щоб проводити комунікації і також в публічній площині, щоб населення могло достукатись і до органів місцевого самоврядування і особливо до органів державних і представляючи свої інтереси на місцевому рівні досягнути тих завдань, цілей, які вони собі ставлять і проблеми, які вони хочуть вирішити. І так само і органи місцевого самоврядування повинні через органи самоорганізації населення донести свою точку зору до громади.

Співфінансування один із важелів, який допомагає органу самоорганізації населення не просто створитись, а існувати і не забувати, що орган самоорганізації населення це в першу чергу максимальне делегування повноважень на первинний (базовий) рівень. Чим ближче буде прийняття рішень до людини, тим краще, а фактично УСББ в багатоквартирному будинку і орган самоорганізації населення на приватній забудові це фактично прийняття рішень місцевого

рівня вдома. І якраз співфінансування це зацікавленість людей і їх серйозні наміри до тієї території, до того району, де вони проживають.

Повноваження всіх органів самоорганізації населення типові, з однаковими функціями і однаковими повноваженнями, а наприклад будинкові, вуличні, квартальні комітети у великих містах не можуть бути на одному рівні у об'ємі прав. Законодавство не дає можливості раді змінити цей формат.

На сьогодні Законом України «Про органи самоорганізації населення» (далі – Закон), передбачена складна процедура створення органу самоорганізації населення. Зокрема, необхідно проводити декілька зборів (конференцій) жителів для ініціювання створення органу самоорганізації населення та для обрання його персонального складу, затвердження Положення про орган самоорганізації населення, вирішення інших організаційних питань. Також потребує актуалізації процедура реєстрації органу самоорганізації населення, що утворюється в статусі юридичної особи. Є необхідність визначення території діяльності органу самоорганізації населення, уточнення завдань і повноважень органу самоорганізації населення для забезпечення додаткового представлення інтересів жителів в органах місцевого самоврядування.

Враховуючи вищезазначене, Закон потребує актуалізації шляхом внесення відповідних змін.

Проект Закону №6319 «Про внесення змін до Закону України «Про органи самоорганізації населення» передбачає, зокрема:

- спрощення процедури створення органу самоорганізації населення;

- визначення повноважень і території діяльності органу самоорганізації населення;

- уточнення права обирати та бути обраними до органу самоорганізації населення;

- усунення неточностей щодо порядку створення і строку повноважень органу самоорганізації населення та його персонального складу; легалізації та реєстрації органу самоорганізації населення як юридичної особи;

- уточнення порядку припинення повноважень персонального складу органу самоорганізації населення і припинення органу самоорганізації населення.

Органи самоорганізації населення важливий інструмент місцевої демократії, інститут народовладдя, з великим нерозкритим потенціалом і він має бути реалізованим в Україні сповна.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про органи самоорганізації населення» від 11 липня 2001 року № 2625-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text>
3. Круглий стіл Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування на тему: «Органи самоорганізації населення: стан законодавчого забезпечення та перспективи його вдосконалення». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=31DVhbkAyk4>
4. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про органи самоорганізації населення» щодо удосконалення порядку організації, діяльності та припинення органу самоорганізації населення», внесеного Кабінетом Міністрів України від 18.11.2021 № 6319. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73226

Лиганова Софія Петрівна,

здобувачка вищої освіти,

Харківського національного університету

міського господарства імені О.М. Бекетова,

м. Харків, Україна

Гайдученко Світлана Олександрівна,

доктор наук з державного управління, проф.,

професор кафедри менеджменту і публічного адміністрування

Харківського національного університету

міського господарства імені О.М. Бекетова,

м. Харків, Україна

СУЧАСНИЙ РІВЕНЬ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ВЛАДНИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ: КОМУНІКАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

В даний час Україна перебуває в соціально-економічній та політичній кризах, які пов'язані із воєнною агресією північного сусіда, в тому числі, і з низьким рівнем правосвідомості представників владних структур і громадян через певні невизначеності політичних комунікацій, які в сучасних умовах є визначальними. Причини такої невизначеності криються в складності та багатогранності визначення цього явища, яке має тисячолітню історію. Однак, з появою електронних медіа у першій половині минулого століття політична комунікація набула публічності неймовірних масштабів, саме тому політична комунікація стала свого роду атрибутом системи публіч-

ного управління й елементом політичної культури, необхідної для політичної діяльності в будь-якому її прояві.

В умовах становлення інформаційного суспільства в Україні особливий інтерес науковців і практиків публічного управління викликає аналіз масової комунікації в результаті агітаційно-пропагандистської діяльності з використанням засобів масової інформації, політичної реклами, поширення громадських зв'язків і політичного державного маркетингу.

Визначально, що політична комунікація є найважливішим чинником демократизації владних відносин, оскільки останні базуються передусім на засадах публічної політики, забезпечують постійний взаємозв'язок між політичними суб'єктами на всіх рівнях. Крім цього, політична комунікація та політична культура сприяють порозумінню, зближенню, консолідації суб'єктів політики; узгодженню інтересів різних суспільних груп всередині кожної конкретної країни та суверенних держав на міжнародній арені.

У наш час, як і раніше, ціннісні якості політичної комунікації систематизуються та політично переосмислюються у власних інтересах бюрократією та владною елітою, хоча і обумовлені у певній мірі рівнем суспільної та політичної культури кожного конкретного громадянського та суспільного середовища. Відповідно, політична комунікація виступає засобом існування та передачі політичної культури у якості елемента впливу системи публічного управління, сформованим під впливом культурних норм та цінностей, домінуючих у даному соціумі. До того ж, в умовах формування українського інформаційного простору постійно зростає роль комунікативної взаємодії суб'єктів і об'єктів публічної політики. Такі «комунікації виконують три найважливіші соціальні функції: по-перше, вони знайомлять аудиторію з поточними подіями, впливаючи на «встановлення порядку денного»; по-друге, вони інтерпретують значення повідомлень, формуючи перспективи, з точки зору яких розглядатимуться події; і, по-третє, вони також відіграють важливу роль у соціалізації індивідів формуючі певні установки та вірування [1].

Широкомасштабне використання в політичній сфері мережі Інтернет в поєднанні з іншими інноваційними інформаційно-комунікаційними технологіями може сприяти формуванню різних форм електронної демократії як засобів політичної комунікації, що відповідають реальним потребам публічного спілкування суспільства із державою.

Такий підхід до функціонування політичної сфери актуалізує питання оцінювання методів і засобів політичних комунікацій в умовах соціально-економічних невизначеностей, кризових та ін-

ших негативних явищ з позицій задоволення відповідних потреб системи та її очікувань (структурно-функціональний аспект); реалізації ідеї соціокультурної детермінації політики у форматі «політика – комунікація – соціум – культура» (соціокультурний аспект); здійснення державної і громадської влади у контексті забезпечення національних інтересів і безпеки життєдіяльності суспільства та держави (інституціональний аспект).

Таким чином, подальші дослідження політичної культури владних структур усіх рівнів публічного управління України носять міждисциплінарний мають об'єднувати зусилля науковців і практиків у напрямку подальшого удосконалення комунікаційних практик з урахуванням успішного зарубіжного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Радченко О. В. Особливості інформаційно-комунікативної взаємодії держави та суспільства в сучасних моделях демократії. *Публічне управління: теорія та практика*. 2011. № 2. С. 66–74.

Рожда Олександр Олександрович,

здобувач вищої освіти,

*Харківського національного університету
міського господарства імені О.М. Бекетова,
м. Харків, Україна*

Гайдученко Світлана Олександрівна,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри менеджменту і публічного адміністрування
Харківського національного університету
міського господарства імені О.М. Бекетова,
м. Харків, Україна*

ДО ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Сучасні українські реалії обумовлені повномасштабним військовим вторгненням північного сусіда на українські землі, яке крім людських трагедій, несе катастрофічні наслідки для соціально-економічної системи усіх регіонів України. Однак, війна завжди закінчується миром і перед регіонами постане питання забезпечення їхньої соціально-економічної безпеки у контексті сталого розвитку за підтримки дружніх країн.

Досвід успішних країн доводить, що «економічна безпека та стійкий соціально-економічний розвиток регіонів є основою національної безпеки держави, адже саме особливості регіонального розвитку визначають загальний стан економічної безпеки країни» [3]. Відповідно, «без досягнення необхідного рівня економічної безпеки регіону неможливий економічний розвиток як регіону, так і держави в цілому, а відповідно і економічне зростання, збільшення зайнятості населення, забезпечення стабільності грошової системи, підвищення рівня добробуту людей» [2].

При цьому, вирішальними стають такі важелі державної соціально-економічної політики, як інвестиційна привабливість кожного регіону та рівень їхньої співпраці між собою і з міжнародними партнерами, оскільки всі владні структури та господарюючі елементи є складовими елементами системи національної безпеки.

На жаль, стан розвитку економіки України за останні 10 років не дозволяв забезпечити національні економічні інтереси, а тому оцінювався як незадовільний із погіршенням показників майже всіх складових до небезпечного рівня 2014 року. За регіонами країни критичний стан рівня економічної безпеки зафіксований українською статистикою, як не дивно, у Чернігівській, Хмельницькій, Закарпатській та Волинській областях [1], які характеризувалися на той час як стабільні у соціально-політичному контексті життєдіяльності у порівнянні із південно-східними та центральними регіонами.

Така тенденція актуалізувала питання забезпечення моніторингу соціально-економічної безпеки регіону в системі публічного управління за спеціальним алгоритмом, який охоплює усі етапи цього процесу та передбачає побудову індивідуальних траєкторій та стратегій розвитку соціально-економічної сфери та соціально-економічної безпеки конкретного регіону.

Загалом, Україна зіткнулася з такими викликами, які вимагають трансформації існуючої в ній системи соціально-економічної безпеки у контексті забезпечення зростання економіки, її конкурентоспроможності та суверенітету шляхом подолання технологічного відставання від провідних світових держав і зростання ролі та відповідальності регіонів за забезпечення власної соціально-економічної безпеки.

За таких умов, стає нагальною проблемою формування сучасної регіональної системи публічного управління соціально-економічною безпекою з високою адаптаційною мобільністю та ефективним захистом інтересів соціально-економічної сфери.

Цілком очевидно, що рішення цієї проблеми потребує науково-практичних досліджень у сферах соціально-економічної безпеки; регіонального соціально-економічного розвитку; публічного управління; інформаційно-аналітичного аналізу ефективності функціонування публічного управління соціально-економічною безпекою тощо.

Таким чином, подальші дослідження озвученої проблематики передбачають тісну співпрацю науковців і практиків усіх перелічених вище сфер життєдіяльності країни у контексті адаптації до українських реалій кращих зарубіжних практик забезпечення соціально-економічної безпеки регіонів з урахуванням їхніх особливостей розвитку.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України : офіційний сайт. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України : Закон України від 16.01.1997 р. № 3/97–ВР. *Верховна Рада України*. Законодавство України. URL : <https://goo.gl/Yxcqaf>.
3. Human Development Index (HDI) 2020. URL: <http://hdr.undp.org/en/content/latest-human-development-index-ranking>

Сергієнко Марина Олексіївна,

*студентка 3 курсу групи ПУД-20,
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Лихван Анастасія Сергіївна,

*студентка 3 курсу групи ПУД-20,
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ВІДНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ЗВІЛЬНЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ: ДОСВІД БАЛКАНСЬКИХ КРАЇН

Повномасштабне вторгнення військ російської федерації на територію України стало трагічним випробуванням для українців. Лінія фронту, яка в останні дні лютого 2022 року просувалась в глиб країни з великою інтенсивністю, лишала позаду себе величезні оку-

повані території. За рік протистояння Збройні сили України звільнили велику кількість захоплених територій, але наслідки окупації там лишаються на довгий час.

Окупаційні сили лишили по собі не тільки зруйновані будинки та понівечену інфраструктуру, а й зруйновану систему публічного управління в багатьох громадах Київської, Чернігівської, Сумської, Харківської, Херсонської, Донецької та Луганської областей. Багато громад цих областей України мають колосальні проблеми не лише з матеріальним ресурсним забезпеченням, а й з кадрами в органах публічної влади. На жаль, ми маємо ряд прикрих прикладів колабораціонізму з окупаційною владою агресора українських посадовців різних рівнів, але основною причиною відсутності кадрів є внутрішня міграція та виїзд людей з окупованих територій за межу України. За даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України на початок 2023 року офіційно зареєстровано 4 867 106 ВПО, а за міжнародними оцінками кількість внутрішніх переселенців перевищує 7 мільйонів громадян. Ще понад 4 мільйони осіб зареєструвалися для отримання тимчасового захисту у Європі [2]. Очевидно, що серед мігрантів та людей, які знайшли прихисток за межами України є і деяке число осіб, уповноважених на виконання завдань та функцій держави й місцевого самоврядування. Рятуючи себе і своїх близьких, вони змушені були залишити свої домівки. Наразі, поки тривають військові дії, деокуповані території, особливо поблизу лінії зіткнення є небезпечними для перебування на них.

Та попри все населені пункти, які зазнали окупації, продовжують існувати і на їх території необхідно здійснювати роботу по підтримці населення, яке там лишається з різних причин.

Незважаючи на всю трагічність війни, яка триває й досі, ми не єдині у своїй біді, у ряді країн Європи є досвід щодо як бути в подібних ситуаціях. Велику війну пережили країни Балканського півострову, які входили до складу колишньої Югославії. Природа балканського конфлікту дещо відрізняється від загарбницької війни, яку розв'язала російська федерація проти України, але є передумови для того щоб звернутися до досвіду країн-учасників того конфлікту.

Багато дослідників, у тому числі й з України, вивчали досвід відновлення балканських країн у повоєнний час, вивчали особливості реінтеграції населення, досвід відбудови. Приміром, дослідниця Ганна Палій у своїй недавній статті «Досвід балканських країн з реінтеграції територій» [3], ґрунтовно проаналізувавши проблему,

наводить цікаві висновки щодо політологічних аспектів вирішення ситуації. Вона наголошує на важливості внутрішніх і зовнішніх санкцій щодо осіб, які причетні до військових злочинів, вагомий акцент робить на необхідності зміцнення обороноздатності країни.

Є велика кількість статей публіцистів з аналізом тих жахливих воєнних подій, а також про повоєнне життя Боснії, Чорногорії, Хорватії [1].

Натомість не так вже й багато досліджень щодо відновлення системи публічного управління у «постюгоставських» країнах у повоєнний час. Серед чисельних науково-аналітичних матеріалів з історичними та політологічними дослідженнями балканського конфлікту, та відбудови країн у мирний час, вдалось відшукати науковий доробок авторського колективу Державної установи «Інститут всесвітньої історії національної академії наук України». Автор статті під назвою «Балканський досвід інтеграції окупованих територій і проблем державного будівництва» Розумюк, В.М. [4] описує деякі моменти пов'язані з відновлення місцевого самоврядування у деокупованій Хорватії.

Автор зазначає, що остаточно хорватську владу на колишніх окупованих територіях ствердили вибори до місцевих органів влади. Всі кандидати пройшли спеціальну перевірку на причетність до злочинів часів війни, а у виборчому процесі брали участь не лише жителі колишніх окупованих територій, але й внутрішньо переміщені особи – переселенці. Голосування відбулось без суттєвих порушень та ексцесів, а його результати були визнані міжнародним співтовариством. До органів місцевого самоврядування обрали як етнічних хорватів, так і сербів, але всі вони були громадянами Республіки Хорватія, тож в регіоні було встановлено легітимну владу, обрану на вільних чесних виборах.

Цілком логічний і виважений приклад оновленої кадрової політики оновленої країни. Є підстави вважати, що при більш ретельному зануренні у тему післявоєнної відбудови країн-учасниць балканського конфлікту, їх зовнішньої та внутрішньої політичної реорганізації, можна відшукати корисні приклади для наслідування у наш повоєнний час. Тому цей напрямок може бути цікавим для дослідників і практиків галузі публічного управління та адміністрування.

Повертаючись до проблематики кадрового голоду в органах державної влади та органах місцевого самоврядування та й взагалі до ефективності їх роботи як підсумок можна сказати таке:

- незважаючи на те, що війна все ще триває, роботу по життєзабезпеченню і підтримці деокупованих територій треба здійснювати вже зараз;

- нестачу кадрів можна компенсувати залученням і перепідготовкою (із залученням профільних ЗВО та факультетів підвищення кваліфікації) нових фахівців, з числа тих, хто перебуває на звільнених територіях, або може туди приїздити для виконання управлінських та адміністративних функцій;

- для більш стратегічних планів і завдань по підтримці й розвитку звільнених територій, можна вивчати досвід інших країн, які пережили війни, а також оцінювати можливості щодо застосування подібного досвіду в українських реаліях.

Список використаних джерел

1. Косаревиц С. Післявоєнна відбудова Хорватії. URL: <https://dc.org.ua/news/reconstruction-croatia>
2. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України: підсумки 2022 року. URL: <https://minre.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/prezentacziya-za-2022-rik-5-nova.pdf>
3. Палій Г.О. Досвід балканських країн з реінтеграції територій. Стратегічна панорама № 1–2, 2020. URL: <http://surl.li/gxnaf>
4. Розумюк, В.М. Балканський досвід інтеграції окупованих територій і проблем державного будівництва. Міжнародні аспекти інтеграції Донбасу і Криму в політико-правовий і соціокультурний простір України: аналітична доповідь / А. І. Кудряченко (кер. авт. колективу), В. О. Швед, В. В. Солошенко, С. Г. Самойленко [та ін.] (2019). С. 33-38. URL: <http://surl.li/gxlyn>

Харук Іван Іванович

*координатор Івано-Франківського осередку Міжнародної Асоціації Santegidio
м. Івано-Франківськ, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УМОВАХ ГАДЖЕТИЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Вже понад 15 років у місті Івано-Франківськ діє осередок Міжнародної організації SantEgidio [2]. SantEgidio - міжнародна організація, заснована в Римі в 1968 році, основними напрямками діяльності якої є допомога нужденним, бідним, бездомним, людям похилого віку, мігрантам.

Серед волонтерів люди різного віку: студенти, школярі, молодь та старші, які організовують роздачі їжі для бідних, відвідують стареньких в геріатричних пансіонатах, допомагають ромському населенню виготовляти документи та шукали спонсорів для помічі тим, хто потребує.

З початком військового вторгнення в Україну з'явилась ще одна соціально не захищена категорія населення - вимушено переміщені особи, які переїхали в міста, віддалені від зон активних бойових дій. Відтак у Києві, Львові, Івано-Франківську представники організації відкрили центри допомоги. Починаючи з квітня 2022 року, в центри допомоги за підтримкою звернулись більше 30 тисяч сімей різного соціального статусу. Основними видами допомоги є: психологічна підтримка, продуктові набори, надання теплих речей, засобів гігієни, а також допомога щодо працевлаштування та пошуку житла.

У департаменті соціальної політики облдержадміністрації Івано-Франківська повідомляли, що станом кінець 2022 року на обліку в Єдиній інформаційній базі даних про внутрішньо переміщених осіб в Івано-Франківській області зареєстровано 140 409 внутрішньо переміщених осіб (далі-ВПО) (97213 сімей) [1]. Згідно до збільшення кількості ВПО представники організації вирішили створити електронну систему реєстрації, яка б унеможливила черги та незручності як для волонтерів, так і для переселенців.

За основу організацією Santegidio було використано сервіс Calendly, який створений для призначення зустрічей або бронювання місць на певні події. Сервіс Calendly дозволяє прибрати брендування розробника та налаштувати, за потреби, необхідні та важливі елементи для роботи, наприклад, сповіщення та нагадування, що приходять на вказаний номер телефону. Таким чином, маючи обліковий запис в Calendly, стало можливим створити подію, назвати її, описати, створити відповідне покликання, налаштувати параметри доступності. У доступності - це розклад події та кількість людей, які можуть одночасно прийти за допомогою в певний діапазон часу. Для центру допомоги у м. Івано-Франківськ цей проміжок складає 15 хвилин і розрахований на прийом і спілкування з 8-ма переселенцями. Таким чином, на візит однієї людини виділено до 15 хвилин часу. Тому можна попередньо прорахувати заплановану кількість візитів на тиждень згідно з таким розкладом.

Для налагодження зворотнього зв'язку організація використовує телеграм-канал. Людина через телеграм-канал переходить на

форму реєстрації, де вказує свої дані: ім'я, прізвище, електронну адресу, номер телефону та інші відомості, які можуть бути потрібними для надання допомоги. Після заповнення форми на вказану людиною електронну адресу приходить підтвердження з датою та часом, на який вона має прийти за допомогою. Якщо з різних причин переселенець не може прийти, то має можливість скасувати візит у листі з підтвердженням успішної реєстрації. Якщо під час обробки координатор побачив, що людина порушила умови реєстрації, також може скасувати її візит, про що вона буде повідомлена автоматично. В обох випадках на календарі з'являється вільне місце, яке можна використати для реєстрації іншого переселенця.

Отримати допомогу на родину в центрі допомоги можна один раз на місяць. Також в останній понеділок місяця відкривається реєстрація для тих родин, що жодного разу ще не отримували допомогу. Ми пропонуємо для реєстрації один тиждень (наступний), згідно з розкладом. Так відбувається щотижня. Такі методи роботи за допомогою електронної системи реєстрації діють у трьох центрах допомоги SantEgidio: Івано-Франківську, Львові та Києві. Плюси такої системи у тому, що кожен може зареєструватися у домашніх умовах чи попросити когось, щоб його зареєстрували. Мінус у тому, що люди старшого віку, які не володіють гаджетами або не мають їх, не можуть зареєструватися і бути певними, що отримають допомогу в центрі SantEgidio. Для них використовуємо інші, простіші, методи для реєстрації та ведення статистики.

За час роботи центрів, упродовж року, волонтери прийняли і надали допомогу майже 90 тисячам переселенців. З часу військового вторгнення Росії в Україну організація SantEgidio:

- надала 1018,5 тонн гуманітарної допомоги на суму 12,8 мільйонів євро;

- розподілила у 193 заклади охорони здоров'я України 920 тисяч упаковок ліків та медичної допомоги вартістю 9,7 млн. євро. Мова йдеться про лікарні, військові госпіталі, центри охорони здоров'я, сільські амбулаторії сімейних лікарів переважно у регіонах на Сході та Півдні України, а також тих регіонах, які найбільше постраждали від воєнних дій.

- роздала 650 тонн продовольчої допомоги на суму 2 мільйони євро: щомісяця SantEgidio роздає 14 тисяч продуктових наборів (9 тис. – роздаються внутрішнім переселенцям у 4-х центрах допо-

моги SantEgidio у Києві, Львові та Івано-Франківську, а також 5 тис. – надсилаються поштою жителям південних і східних областей країни як індивідуальна допомога).

На сьогодні SantEgidio в Києві, Львові та Івано-Франківську стали інституціями солідарності і допомоги. SantEgidio активно налагоджує механізми співпраці з органами влади та інститутами громадянського суспільства, підтримує подальший розвиток соціально-інформаційних комунікацій в умовах інформатизації суспільства та сприяє розвитку міжнародних відносин у сфері благодійної діяльності. Зважаючи на велику кількість переселенців з різних міст України, які допомагають, в рамках організації, у Івано-Франківську, Львові та Києві, є перспектива розвитку SantEgidio і в інших містах України, зокрема, у Херсоні та Харкові.

Список використаних джерел:

1. Офіційний веб-сайт Івано-Франківської обласної державної адміністрації. URL: <https://www.if.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Comunità di Sant'Egidio. URL: <https://www.santegidio.org/>

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ ТА ЦИФРОВОЮ МОДЕРНІЗАЦІЄЮ СУСПІЛЬСТВА

Бобровська Олена Юріївна,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри економіки та соціально-трудових відносин
Університету митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна*

ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ І ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

В умовах глобальних світових і національних змін на формування освітнього середовища і організації підготовки фахівців з вищою освітою впливає численна низка факторів, що зумовлюють необхідність аналізу і перегляду основ професійного навчання, змісту і методів організації навчальних процесів. Це спрямовує міжнародні організації на дослідження освітянської політики, змісту процесів її реалізації та удосконалення чинних систем освіти з метою визначення характеристик, яким вони повинні відповідати для дотримання вимог і орієнтації діяльності на потреби суспільства сьогодення і майбутнього.

У суспільстві починає спостерігатися тенденція до втрати традиційних базових вузькоспеціалізованих знань і поява вимог до формування унікальних комбінацій компетентностей майбутніх фахівців. Під компетентністю розуміється динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватись, провадити професійну або подальшу навчальну діяльність. Визначальним трендом змісту підготовки фахівців стає набуття ними спроможностей до швидкої адаптації і реагування на потреби ринку. У системах освіти починають формуватись принципово нові типи знань, які набуваються шляхом об'єднання знань різних наук: технічних, технологічних, економічних, соціальних та інших. Удосконалення наявних систем знань вищої освіти зарубіж-

ні країни здійснюють із застосуванням міждисциплінарних процесів навчання для фахівців, які залучені до реалізації складних процесів, що потребують різних знань. Цьому сприяє стрімкий розвиток економіки знань, інформаційно-комунікаційних і комп'ютерних систем, які створюють платформи для розвитку постіндустріального періоду (Індустрія-4).

На особливу увагу заслуговує осучаснення системи організації професійної підготовки і підвищення кваліфікації державних службовців, які повинні планувати і реалізовувати модернізацію процесів навчання, відповідно до змін у суспільному житті, створювати умови для економічного, соціального та інших засад зміцнення процесів життєдіяльності суспільства.

В Україні організація й управління процесами професійної підготовки та навчання державних службовців покладені на Національне агентство України з питань державної служби (НАДС). На сучасному етапі НАДС провело великий обсяг робіт у напрямі удосконалення організації системи професійної освіти та підвищення кваліфікації державних службовців, опанування в закладах вищої освіти міждисциплінарного підходу до навчання. Такий підхід передбачає вирішення питань урізноманітнення професійної підготовки фахівців державної служби з огляду на набуття ними міждисциплінарних знань, застосування крос- і трансдисциплінарної освіти, яка б включала опанування полідисциплінарних знань, створення і застосування методик їх викладання, які ґрунтуватимуться на досвіді багатьох наук і визнанні різних наукових шкіл. Але цьому процесу не приділяється належної уваги, хоча питання порушується і дискутується багатьма науковцями на конференціях, круглих столах та при проведенні інших заходів і науково-методичних зібрань представників університетів і суспільних організацій, де обговорюються питання якості освіти.

Такий підхід передбачений у Законі України «Про вищу освіту», в якому визначено, що на другому (магістерському) рівні освіти можуть створюватися міждисциплінарні освітньо-наукові програми, які не суперечать відповідним стандартам вищої освіти [9, ст. 9]. А наказом МОН України від 1 лютого 2021 р № 218 були затверджені вимоги до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм, які передбачають опанування знаннями, на межі галузей знань і спеціальностей [4]. Зазначимо, що у Варшавському університеті міждисциплінарний підхід застосовується ще з 1992 р. [5, с. 17].

У проекті OECD «The Future of Education and Skills 2030» («Майбутнє освіти та навички 2030») визначено 5 підходів, спроможних забезпечити отримання слухачами міждисциплінарних знань: передавати ключові поняття або великі ідеї як мета концепції або макроконцепції; виявляти взаємозв'язок; організовувати тематичне навчання; поєднувати предмети або створювати нові предмети, забезпечувати проектно-орієнтованість навчання; визначати, аналізувати умови їх взаємодії, за якої створюються нові знання і технології їх застосування на практиці, що змінює технології отримання окремих знань і підвищує роль візуальних комунікацій, потребує розробки механізмів їх налагодження [3].

Важливість міждисциплінарного підходу й опанування двома спеціальностями чи спеціалізаціями відмічають і українські вчені. Так, на думку А. Колота, «міждисциплінарний підхід не поглинає і не посягає на метод кожної з наук, а створює передумови для більш рельєфного, ширшого погляду на конкретний предмет (об'єкт) дослідження» [6, с. 20]. Згідно з Національною рамкою кваліфікації [8] передбачені 8 рівнів кваліфікації, у тому числі: 7-й рівень – магістр; 8-й рівень – доктор філософії, доктор наук; визначена низка дескрипторів – структурного системного опису компетенцій кваліфікаційних рівнів. Передбачена також можливість доцільності застосування міждисциплінарних програм за однією галуззю знань, за групою спеціальностей, які належать до двох галузей знань ще й за двома галузями знань на магістерському рівні.

Завданням викладачів університетів з підготовки фахівців із застосуванням інтегрованих міждисциплінарних програм у межах міждисциплінарного підходу і організації інтегрованих процесів навчання, в яких дисципліни вже були поєднані за природними об'єктами, стане звернення до знань різного наукового спрямування, визначення умов їх поєднання при узагальненнях технологій їх спільного застосування.

Міждисциплінарність і крос-трансдисциплінарність у підготовці майбутніх фахівців у ЗВО достатньо широко представив Міжнародний фонд досліджень освітньої політики [7], мета якого – створення системи знань, орієнтованих на потреби і запити майбутнього. У професійній освіті державних службовців, слухачі які б могли одночасно навчатись за міждисциплінарними програмами фактично відсутні. Водночас проблеми, які вирішують державні службовці і зміст їх професійної діяльності має комплексний міждисциплінарний характер.

Слід зазначити, що конкретні кроки стосовно одночасного опанування знаннями декількох наук в Україні першими зробили заклади середньої освіти – ліцеї і гімназії. Цей метод навчання має назву STEM (S – science, T – technology, E – engineering, M – mathematics) – природничі науки, технології, інженерія та математика. Застосування STEM-орієнтованого підходу до навчання інтегрує розрізнені напрямки знань в єдине ціле, орієнтує їх на практичний результат, і дає можливість розв'язувати реальні життєві задачі. Застосування цього методу навчання має на меті стимулювання творчості і креативності школярів. Провідним принципом STEM є інтеграція знань і колективне вирішення складних проблем шляхом розвитку здібностей, критичного мислення, креативних якостей, когнітивної гнучкості, вміння оцінювати проблеми й ухвалювати рішення, опанування практично востребуваними знаннями [2].

У Європейському просторі вищої освіти і її русі до сталого розвитку STEM-освіта стала застосовуватись у системі вищої професійної освіти за будь-якими спеціальностями. Так, уряд Сінгапуру запроваджує систему STEM для стимулювання креативності молоді в різних державних структурах, відповідальних за економічну політику. Вважається, що така освіта здатна змінити всю економіку країни. За даними статистики залучення лише 1 % населення до STEM-професій підвищить ВВП країни на 50 млрд дол США. Потреби у фахівцях зі STEM-освітою зростають у 2 рази швидше, ніж інших фахівців [1].

В Україні вже існують мережі STEM-центрів, лабораторій 3D-принтерів, англomовних віртуальних інтерфейсів, міжнародних дослідних ігор тощо. Уявлення про майбутнє суспільство, яке керує сучасними процесами модернізації суспільства, надає фундаментальний принцип Форсайт. Методологія Форсайт (погляд у майбутнє) дозволяє визначати нові інструменти і напрями розвитку, являє собою технологію конструювання майбутнього. Її застосування дозволяє враховувати різні альтернативи розвитку в умовах невизначеності, зосереджуючи уявлення на широкому колі ЗНАНЬ, набуття яких надає міждисциплінарний метод навчання. Тому метод STEM-освіти заслуговує на більшу увагу в системі професійної освіти для підготовки фахівців загалом, і державних службовців зокрема. Сьогодні вимоги до індивідуальних і професійних якостей надзвичайно розширились, а виконувані роботи дійсно потребують різноманітних навичок. Адже державні службовці є головними учасниками

реалізації модернізаційних революційних змін у суспільному житті країни і на них покладається відповідальність за своєчасне, якісне і пріоритетне впровадження інноваційних змін у суспільне життя.

У професійному навчанні державних службовців вибір навчальних дисциплін для побудови інтегрованих процесів навчання з використанням ідей методу STEM-освіти повинен здійснюватись шляхом аналізу змісту професійних і спеціальних вимог до виконуваних завдань, функцій за сім'ями посад державних службовців, урахування взаємозв'язків і зв'язків із зовнішнім середовищем. Конкретизація і опис спеціальних професійно-знанневих вимог до виконуваної праці дозволить сформувати інтегровані навчальні програми і технології їх спільного використання.

Спільний розгляд сутнісних перетворень і глибокого взаємопроникнення різних знань під кутом зору їх професійного і спеціального компетентнісного застосування в практичній діяльності перетворить знання в новий продукт (вплив, процес, технологію, метод прийняття рішень тощо). Спрямований на умови поглибленої спеціалізації, співпраці і співвідношення нових знань метод STEM поширить локальні і спільні можливості фахівців у процесах діяльності керованих систем. У процесі інтегрованого навчання будуть формуватися вміння спілкування, оцінювання ухвалених рішень, швидкий перехід від одного сценарію до іншого, виробничі навички адаптивних позицій виконавців і споживачів та інші навички трудової діяльності. Водночас змінюється не тільки характер теоретичного змісту навчальних програм і планів, а і їх практичне наповнення та поглиблення зв'язку з іншими сферами і галузями предметної діяльності майбутніх фахівців.

Реалізація ідей поєднання під час навчання наукових і практичних знань у межах однієї навчальної програми і розгляд об'єднаних дисциплін в умовах їх спорідненого застосування і зв'язку при вирішенні певних завдань, їх інформаційного, аналітичного, комплексного та іншого забезпечення, створять реальну практичну атмосферу діяльності молодих фахівців. Інтегровані програми і навчальні курси необхідно розробляти як на випускових, так і на суміжних кафедрах для визначення сукупної низки необхідних професійно орієнтованих знань фахівців, включаючи гуманітарні науки.

Спільні практичні заняття можуть бути розроблені у вигляді мініпроектів, комплексних групових занять і семінарів, широкого запро-

вадження комплексних бакалаврів і магістерських робіт. Організація саме такого інтегрованого процесу навчання дозволить активізувати й поглибити процеси трансформації знань у практичні навички і стати теоретико-методичним і змістовним підґрунтям СМАРТ-розвитку державної служби, здатної застосовувати і очолювати розробку СМАРТ-технології у процесі соціально-економічного розвитку.

Застосування методу STEM-освіти вмотивовує проведення спеціальних наукових досліджень у напрямі оновлення змісту професійної освіти з метою визначення різних видів діяльності державних службовців у контексті спеціалізації, кооперації і комбінування при її опануванні в процесах професійної освіти і практичної діяльності.

При проведенні акредитації навчальних програм ЗВО доцільно приділити увагу збільшенню годин на методичну роботу викладачів для опрацювання методики забезпечення навчальних процесів за інноваційними методиками. Сьогодні на методичну роботу відведено надзвичайно мало часу, що не відповідає обсягу виконуваних робіт. Дотримання цієї умови є необхідним для активізації діяльності викладачів у розробці міждисциплінарних програм навчання і принципово нового методичного забезпечення їх реалізації (методів і методологій проведення нового типу лекцій), нових видів практичних занять, організації і виконанні комплексних самостійних робіт науково-навчального та іншого характеру. Важливо також створити належні для цього мотиваційні умови.

Список використаних джерел:

1. Збірник матеріалів «STEM – світ інноваційних можливостей. Реалізація програми інноваційного освітнього проекту «Я – дослідник» / укл.: І. П. Василяшко, Н. І. Гущина, О. В. Коршунова, О. О. Патрикеева. Київ: Освіта, 2020. 426 с.
2. Дутчак І. STEM-орієнтований підхід до навчання, як педагогічна інновація початку XXI століття. Проблеми освіти, 2021. № 1(94). С. 127–145.
3. Форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти / наук. керівник проекту акад. НАН України М. З. Згуровський // Міжнародна рада з науки (ICSU); Комітет із системного аналізу при Президії НАН України; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»; Інститут прикладного системного аналізу НАН України і МОН України; Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. Київ: НТУУ «КПІ», 2015. 136 с.
4. Про затвердження вимог до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм (zareestrovano v ministerstvi yustitsii Ukraini 06 kvitnya 2021 r. za №454/36076): наказ міністерства освіти і науки від 01 лют. 2021 р. № 128. <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-vimog-do-mizhdisciplinarnih>

osvitnih-naukovih-program-zareyestrovano-v-ministerstvi-yusticiyi-ukrayini-06-kvitnya-2021-roku-za-45436076

5. Шкура І. С., Шулик Ю. В. Можливості та перспективи реалізації міждисциплінарних освітніх програм в Україні / Моделі міждисциплінарних та міжгалузевих освітніх та освітньо-наукових програм: виклики, можливості та варіанти впровадження: зб. матер. міжнар. конф., Одеса, 25–26 червня 2020 р. / Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2020. С. 16–19.

6. Колот А. Міждисциплінарний підхід як передумова розвитку економічної науки і освіти. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка, 2014. №5(158). С. 18–22.

7. Міжнародний благодійний фонд «Міжнародний фонд досліджень освітньої політики». Офіційний сайт: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/about_ua/whowere.html

8. Про затвердження Національної рамки кваліфікації: постанова Кабінету міністрів України від 23 лист. 2011 р. №1341. <https://ips.ligazakon.net/document/KP111341?an=14>

9. Про вищу освіту: закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text=міждисциплінарні+наукові+програми#Text>

Дегтяр Андрій Олегович,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри публічного управління та підприємництва
Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»,
м. Харків, Україна.*

Бублій Максим Петрович,

*кандидат наук з державного управління, доц.,
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У сучасному світі відбуваються два взаємопроникних унікальних процеси – з одного боку – розмиття кордонів для спілкування і збору інформації. З іншого – утворення мережових спільнот, об'єднань людей не за територіальною ознакою, а на підставі ідеї. Такі локальні мережові спільноти стають інформаційною реальністю в процесі соціалізації індивідуума, майданчиком для вирішення

громадянських проблем (захист прав громадян, організація свята вулиць та інше) і для проголошення політичних ідей-Інтернет-партії.

Розвиток інформаційного суспільства на основі безперервного вдосконалення інформаційних технологій формує виклики всім інститутам держави і соціуму, від окремого індивіда до будь-яких форм асоціацій економічного, соціального, культурного життя [2, с. 36].

Транспарентність, вільна участь громадян в управлінні завдяки розвитку інформаційних і телекомунікаційних технологій (ІКТ) докорінно змінюють концепцію державного управління. Відкритість і підзвітність державного управління в умовах розвинених ІКТ є метою сучасного інформаційного суспільства. Сучасна держава вже не здійснює прямолінійне управління «зверху - вниз», втрачено право безконтрольного здійснення своєї волі. Контроль за діяльністю сучасної держави поширився за межами самої держави. Сучасна держава стає відповідальною за свої дії перед міжнародним співтовариством.

Ідея відкритого уряду, як колаборації громадянського суспільства і державного управління, приходить на зміну класичній моделі владного державного управління. Перехід до мережевої структури державного управління, що дозволяє зробити більшу кількість інформаційних комунікацій, дає можливість найбільш ефективно обробляти обсяги інформації і відповідно приймати найбільш якісні рішення [1].

У той же час нові інформаційні умови видозмінюють світогляд індивідуумів, державних службовців, замінюють прямолінійні зв'язки на хаотичні, важко прогнозовані, взаємодії.

Іншими словами, в публічному управлінні керуюча підсистема перестає безпосередньо регулювати поведінку об'єкта управління, а проектує внутрішній механізм для самоорганізації системи. У сформованих умовах комунікацію слід сприймати як соціальну технологію управління процесами самоорганізації та саморегуляції взаємодії публічної влади та інформаційного суспільства. Соціальні технології в рамках синергетичного підходу дозволяють здійснювати м'які управлінські впливи на соціальні системи, змінюючи їх в сприятливу сторону [3, с. 137].

Інформаційна модель державного устрою передбачає формування владних структур як системи функціонального представництва, в умовах масового поширення інформаційних технологій і комунікацій.

Безумовно відбуваються процеси є відмінною рисою сучасності – результатом швидкого розвитку ІКТ. Ті загрози, з якими стикається державне управління, необхідно вирішувати в найкоротші терміни, оскільки інформаційна революція відбувається швидкими темпами.

Нівелювати загрози інформаційної реальності представляється наступними способами, як головними напрямками державної політики:

- удосконалення правового регулювання захисту інформації;
- модернізація системи контролю суспільства за владними інститутами;
- захист геополітичної ідентифікації держави;
- створення збалансованої системи державної вертикалі влади та самоврядних мережевих структур громадянського суспільства.

Варто відзначити, що, як і у будь-якого процесу, інформаційний розвиток має і позитивні якості, особливо в частині впливу на публічне управління. Розвиток ІКТ і включення даних технологій в публічне управління дозволяє значно стабілізувати діалог з громадянським (інформаційним) суспільством, переключивши вектор звернень громадян з «скарга-звернення» на «участь-консультування» [4, с. 52].

В даний час публічна влада і суспільство існують в інформаційному просторі, який створюють власними зв'язками за коштами інформаційно-комунікаційних технологій. Нові інформаційні технології стають самостійним актором видозмінюючи суспільство і державу. Як соціальний інститут держава проходить процес адаптації до змін ззовні, нівелюючи негативні впливи інформаційної реальності, модернізуючи систему в цілому. У свою чергу, інформаційна реальність надає багатовимірний вибір для модернізації структури влади, що значно підвищує рівень довіри населення, а також дозволяє включити молоде покоління в процес публічного управління.

Використання колаборації як взаємного співробітництва в політичному управлінні призводить до досить спірних результатів: ієрархія змінюється децентралізацією, підконтрольність - самоврядуванням, що стимулює пошук оптимального співробітництва інформаційного суспільства і публічного управління.

Аналіз інформаційного суспільства та публічного управління синергетичним методом дозволяє однозначно визначити, що специ-

фіка взаємодії надає стимулюючий ефект як на внутрішній державний устрій, так і на міжнародне співробітництво [5, С. 225].

Процеси, що відбуваються в умовах інформаційного впливу будуються на взаємообмінних комунікативних потоках: з одного боку, ініційовані інформаційним суспільством, з іншого боку-проектовані публічною владою.

Список використаних джерел:

1. Іванюк О.В., Довженко В.А., Кравець І.В. Перспективи впровадження інформаційних технологій у вітчизняній системі публічного управління. Електронне Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. №4. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/37.pdf. (дата звернення: 17.01.2021).
2. Інформаційно-комунікативна діяльність органів публічної влади: монографія / В. С. Куйбіда та ін.; за заг. ред. В. С. Куйбіди, О. В. Карпенка; Нац. акад.держ.упр. при Президентові України. Київ: Компринт, 2018. 363 с.
3. Інформаційна політика України: європейський контекст: монографія / Л.В. Губерський, Є.Є. Камінський, Є.А. Макаренко, М.А. Ожеван та ін. Київ: Либідь, 2007. 360 с.
4. Інформаційна складова державної політики та управління: монографія. / Соловйов С.Г., та ін.; заг. ред. Грицяк Н.В.; Нац. акад.держ.упр. При Президентові України, Каф. інформ. політики та електрон. урядування. Київ: К.І.С., 2015. 320 с.
5. Саєнко М.І Впровадження новітніх інформаційних технологій в управлінській діяльності органів державної влади в Україні: проблеми та перспективи. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 3. С. 225-228.

Дунаєв Ігор Володимирович,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри економічної політики та менеджменту
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ПРОЗОРИСТЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: НЕОБХІДНА УМОВА І ДОСВІД ПРАВОВОГО ЗАКРІПЛЕННЯ

Технологія штучного інтелекту поруч з іншими проривними цифровими технологіями, напр., блокчейн, хмарними обчисленнями та великими даними, відіграє ключову роль у цифровій трансформації суспільства. Це глобальне завдання спрямовано забезпечення добробуту, що включає у собі як поліпшення соціально-економічної

ситуації, а й звільнення людини від рутини з допомогою автоматизації різних процесів. У той же час ці технології, починаючи свій шлях у приватному секторі, наприклад, у компаніях-гігантах технологічної галузі або у фінансовому секторі, мігрують у публічну сферу. Однак, незважаючи на проривний потенціал таких технологій, вони мають бути ретельно проаналізовані, оскільки можуть безпосередньо чи опосередковано призвести до порушення прав людини.

У контексті правової держави державне управління не може здійснюватися інакше, як на основі закону. Хоча практичне застосування штучного інтелекту все ще на стадії формування, правове розуміння цієї технології також знаходиться на початковій стадії. Однак це не означає, що немає необхідності дослідження існуючих можливостей, які можуть допомогти мінімізувати негативні наслідки цифрових технологій, такі як дискримінація, поява «суспільства стеження», ослаблення людської автономії, спотворення інформації, втручання у вибори та цифрове відчуження [1]. У зв'язку з цим предметом дослідження було обрано питання транспарентності використання штучного інтелекту в державному управлінні на прикладі досвіду ЄС. Вибір цієї теми обґрунтований тим, що Україна дотримується європейського підходу до обробки даних у державному управлінні, який традиційно приділяє особливу увагу правам людини та захисту даних.

Зростання інтересу до штучного інтелекту (далі – ШІ) можна пояснити збільшенням можливостей обробки даних, таких як доступність виробничих потужностей, технології великих даних та машинне навчання. Машинне навчання, що є підрозділом штучного інтелекту, відноситься до розробки цифрових систем, які з часом покращують свою продуктивність за заданим завданням, навчаючись на власному досвіді. Робота алгоритму машинного навчання аналогічна до когнітивного розвитку дитини, де правила відтворюються через спостереження та аналіз, без точного пояснення.

Машинне навчання є широко використовуваною формою штучного інтелекту. Воно зробило великий внесок у розвиток безпілотних автомобілів, технологій розпізнавання мови та машинного перекладу. У машинному навчанні виділяються три види: контрольоване навчання, яке дозволяє моделі ШІ навчатися на розмічених тренувальних даних (наприклад, помічати контент на сайтах, використовуючи теги); неконтрольоване навчання, яке навчає алгоритм ШІ використовувати нерозмічену та некласифіковану інфор-

мацію; та стимулююче навчання, яке дозволяє моделі ШІ навчатися у процесі виконання завдання.

Таким чином, технологія ШІ через призму машинного навчання є нічим іншим, ніж залученням обчислювальних машин, які використовують (а) статистику для пошуку статистично значущих закономірностей у великих обсягах даних, і (б) здатність виконувати повторювані завдання з даними без необхідності постійного керівництва з боку людини.

У документах ЄС штучний інтелект визначається як системи, які виявляють інтелектуальну поведінку шляхом аналізу навколишнього середовища та вжиття заходів із певним ступенем автономності для досягнення певних цілей. В етичній хартії ЄС про використання штучного інтелекту в судових системах він розглядається як наука, теорія та технологія, які спрямовані на відтворення когнітивних можливостей людини за допомогою машини.

У літературі визначаються такі характеристики ШІ: здатність до автономної роботи та обміну даними з навколишнім середовищем, здатність до навчання на основі отриманого досвіду та взаємодії з навколишнім середовищем, а також здатність до адаптації своїх рішень під обставини, що змінюються.

У контексті державного управління, прозорість (вона ж – транспарентність) сприймається як особливий режим функціонування публічної влади, який встановлює відкритість відносин між усіма суб'єктами, що беруть участь в управлінні, та суспільством. Транспарентність може представлятися як двосторонній зв'язок у контексті взаємодії державних органів та громадян. Вона може бути виражена як надання інформації державними органами про свою діяльність самостійно та на запит громадян, а також як надання громадянам та організаціям можливості висловлювати свою точку зору щодо значущих суспільних питань.

Коли йдеться про використання ШІ в публічному управлінні, то ключовим завданням буде встановлення та підтримання взаємодії між державою та користувачами – під час надання традиційних публічних послуг. Прозорість відіграє дуже важливу роль у цьому процесі: вона посилює довіру та підтримує відкритість у відносинах між державою та її громадянами.

У державному управлінні використання систем штучного інтелекту вимагає забезпечення їхньої прозорості як на передбачуваному рівні, так і на фактичному. Це пов'язано з необхідністю пояс-

нення процесу роботи ШІ та результатів його дій широкому загалу, а не лише експертам. Відкритість алгоритму дозволяє розуміти, як і чому було прийнято управлінські рішення. Справжня прозорість пов'язана з підзвітністю державних органів та відповідальністю за надання інформації про процеси або дії. Це необхідно для правомірного використання ШІ у державному управлінні.

На системному рівні необхідно знайти баланс між повною прозорістю та складною діяльністю у державному управлінні. Технічно штучний інтелект по типу «чорна скринька» може викликати певні складності, оскільки обчислення між входом і виходом не завжди можуть бути інтерпретовані людьми. Системи такого типу, що базуються на машинному навчанні, можуть приймати рішення, що базуються на упередженнях і можуть призвести до неправильних або несправедливих рішень. Натомість, варто використовувати «зрозумілий штучний інтелект» (explainable AI), який дозволяє зрозуміти прийняті рішення. Однак ця сфера дослідження перебуває на стадії становлення, і тому поки що не широко застосовується у державному управлінні [5].

Необхідно підкреслити, що прозорість використання штучного інтелекту включає не лише розуміння процесу його роботи та отриманого результату, але й зрозумілість для користувача, щоб він міг осмислити зміст цього процесу та включити його до системи існуючих ідей та уявлень. Крім того, слід зазначити тісний зв'язок між прозорістю ШІ та правом на пояснення [2, с. 52]. Під цим правом розуміється право людини отримання пояснення алгоритму, застосовуваного отримання результату. Це особливо важливо, коли йдеться про прийняті рішення, які мають юридичний чи фінансовий характер щодо фізичної особи.

Якщо, наприклад, людина отримує відмову в заявці на отримання кредиту, вона може вимагати пояснення від кредитної організації про те, з яких причин було ухвалено рішення про відмову.

Етично йдеться не лише про відповідальність за шкоду, а й про взаємозв'язок прозорості та етичного використання ШІ [2 С. 16]. Основні принципи використання штучного інтелекту на рівні Ради Європи визначаються Європейською етичною хартією використання штучного інтелекту в судових системах та супутніх реаліях, ухваленій 04 грудня 2018 року. Принципи прозорості, неупередженості та достовірності виступають найважливішими у використанні ШІ у судовій та правоохоронній системах.

Крім того, прозорість непрямо означає і доступність. Чому? Тому що змістовні пояснення алгоритму можливі, але можуть бути недоступні. А право інтелектуальної власності може перешкоджати розкриттю пропрієтарного коду або доступу до навчальних даних, тому навіть за наявності можливості зрозуміти, як працює алгоритм, повні обчислення можуть виявитися неможливими з економічних, юридичних чи політичних причин.

Для того, щоб створити та зберегти суспільну довіру та впевненість у використанні штучного інтелекту, необхідно забезпечити для звичайних користувачів певний рівень пояснення та розуміння того, як працює ШІ, як він досягає того чи іншого результату, а також доступності такого пояснення. Отже, «здатність пояснювати» має бути важливою частиною процесу відбору/проектування на етапі розробки систем ШІ. Незважаючи на об'єктивні причини, через які докладний опис функціонування систем ШІ може виявитися неможливим (наприклад, дотримання закону, право інтелектуальної власності, технічна складність), нездатність надати навіть базове пояснення роботи алгоритму істотно впливає на суспільну довіру до ШІ. Якщо немає довіри до технології, громадяни не братимуть участі у процесі ухвалення державних рішень, що, у свою чергу, підриває легітимність та ефективність державного сектору загалом.

Таким чином, при використанні ШІ в публічному управлінні, прозорість має ґрунтуватися на наступних трьох параметрах: зрозумілість, зрозумілість та доступність.

Нижче буде декілька слів про вимоги до прозорості ШІ в ЄС. Вони обмежені персональними даними. Відповідно до статті 5 Загального Регламенту ЄС, персональні дані мають опрацьовуватися законно, неупереджено та прозоро щодо суб'єкта даних. Це означає, що інформація та відомості повинні надаватися у стислій, зрозумілій та доступній формі зрозумілою мовою.

Щодо використання штучного інтелекту в публічному управлінні важливо звернути увагу на нормативне закріплення права на пояснення в Регламенті ЄС. Згідно з параграфом 71 Регламенту ЄС, суб'єкт даних має право на те, щоб не підпадати під рішення, яке може включати міру для оцінки персональних аспектів, засноване виключно на автоматизованій обробці і породжує юридичні наслідки щодо суб'єкта даних. Також суб'єкт даних має право на інформування, втручання оператора, висловлювання своєї точки зору, отримання пояснення щодо рішення та заперечення його (параграф 71 Регламенту ЄС).

З іншого боку, право на пояснення міститься лише у необов'язковій частині Регламенту ЄС і не згадується у положеннях, що містять норми права (було виключено під час законопроектної діяльності). Це право застосовується лише до рішень, які повністю засновані на автоматизованій обробці та призводять до юридичних чи аналогічних серйозних наслідків. Таким чином, є ризик того, що це право не буде застосовано у випадках, які можуть становити суспільний інтерес.

Прихильники самостійного права пояснення його розглядають як важливу основу інформаційного суспільства, особливо у контексті використання цифрових технологій, включаючи штучний інтелект. Якщо пояснення включено спочатку у відповідні автоматизовані системи прийняття рішень, вони стануть прозорішими та надійнішими. Без цього права громадськість може мати мінімальний набір коштів, зокрема правових, вкладених у оскарження рішень автоматизованих систем. Однак виникає проблема: яким чином і якою формою слід донести пояснення процесу та результату роботи алгоритму до користувача?

Противники даного права вважають, що воно не потребує виділення або розглядають його як перешкоду для розвитку технологій. Критика зводиться до трьох аргументів: 1) перевага надається рішенням, прийнятому людиною, а не машиною; 2) надмірність існуючого регулювання; 3) потенційна неможливість пояснити користувачеві деякі алгоритми машинного навчання.

Ми ж вважаємо, що остаточне рішення під час використання штучного інтелекту у сфері публічного управління завжди має залишатися за людиною. Важливо переконатися, що участь людини дійсно має сенс, а також визнати, що її участь може відрізнитися залежно від ситуації.

Це означає, що державні органи повинні періодично перевіряти результати використання штучного інтелекту, порівнюючи їх із певними метриками, або паралельно виконувати те саме завдання силами людини та зіставляти результати, отримані людиною та штучним інтелектом. Значимість людської участі може бути врахована шляхом створення міждисциплінарних груп для розробки систем штучного інтелекту, в яких мають бути представлені вчені-програмісти, фахівці з розробки державної політики та юристи. Такі групи можуть мати більше можливостей для того, щоб результати використання штучного інтелекту не були недостатньо продуманими чи не відповідними політичним та законодавчим намірам.

У свою чергу, теза про надмірність регулювання не виглядає переконливою. Спеціальний комітет із штучного інтелекту (CAHAI - www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/cahai), який покликаний сприяти розробці правових рамок використання штучного інтелекту в Європі, провів оцінку доцільності регулювання ШІ, яка виявила суттєву прогалину у правовому регулюванні питань, пов'язаних із проектуванням, розробкою та використанням штучного інтелекту.

На мою думку, єдиним аргументом, який заслуговує на увагу, є той факт, що багато алгоритмів машинного навчання важко пояснити. Наприклад, результат глибокої нейронної мережі залежить від безлічі рівнів обчислень, пов'язаних складним чином, і жодне введення або обчислення не може виступати як домінуючий фактор [5, С. 22]. Проте штучний інтелект, що можна пояснити, може вирішити цю проблему.

Крім того, у контексті правового регулювання штучного інтелекту велике значення мають питання, пов'язані з визначенням конкретних вимог до ШІ. Ці вимоги повинні гарантувати прозорість, якість тренувальних даних, збереження людської автономії, можливість подання скарг та захисту прав та забезпечувати ефективний механізм правозастосування. Тому необхідно:

- 1) розробити міжнародне правове регулювання штучного інтелекту на основі існуючих правових стандартів, але яке доповнює їх, щоб забезпечити відповідність проектування, розробки та використання ШІ правам людини, демократії та верховенству права, а також зміцнення цих прав;

- 2) розробити обов'язкові горизонтальні правові рамки, що встановлюють базові принципи для будь-якого застосування ШІ, включаючи використання у державному управлінні;

- 3) розробити спеціальні галузеві правові документи, обов'язкові чи необов'язкові, з урахуванням ризиків порушення прав людини (дискримінація, профілювання, спостереження, ослаблення людської автономії, цифрове відчуження тощо).

Ми вважаємо, що для забезпечення прозорості використання ШІ в публічному управлінні право на пояснення має бути закріплене на міжнародному рівні, а потім стати органічною частиною національних правових систем, які визнають права та свободи людини як найвищу цінність. З урахуванням швидкого розвитку цифрових технологій, де персональні дані розглядаються як інформаційна нафта, необхідно захищати цифрові права людини, включаючи право на пояснення. Тому необхідні правові рамки, у межах яких техно-

логія штучного інтелекту може розвиватися, зберігаючи баланс між проривом та викликом.

В рамках регулювання використання систем штучного інтелекту в Європі пропонується повністю заборонити ті, які можуть використовуватися не за призначенням. Ці системи надають нові та потужні інструменти для маніпулювання, експлуатації та соціального контролю, що є особливо шкідливим та має бути заборонено. Таке використання систем штучного інтелекту суперечить цінностям Європейського Союзу, таким як повага людської гідності, свобода, рівність, демократія та верховенство права, та підриває основні права, включаючи право на недискримінацію, право на захист та недоторканність приватного життя та права дітей.

Проектом Європейського регламенту щодо ШІ встановлюються особливі правила для систем штучного інтелекту, які створюють високий ризик для здоров'я та безпеки, а також основних прав людини. Наприклад, передбачається, що системи ШІ високого ризику мають бути розроблені з достатньою прозорістю функціонування, щоб користувачі могли інтерпретувати результати роботи системи та використовувати їх належним чином. До них також додаються інструкції з використання у відповідному цифровому форматі або іншим чином, що включають коротку, повну, точну та конкретну інформацію, яка є релевантною, доступною та зрозумілою для користувачів.

По-друге, прозорість використання штучного інтелекту у публічному управлінні має на увазі наявність відкритого програмного коду – вільного програмного забезпечення, яке дає право користувачеві вільно запускати, копіювати, поширювати, вивчати, змінювати та покращувати його. Це протиставляється приватному сектору, де панує пропріетарний софт - програмне забезпечення, що належить правовласнику (суб'єкту приватного права) з урахуванням інтелектуальної власності. Проте, пропріетарність алгоритмів може викликати порушення основних права і свободи людини, і навіть перешкодою реалізації принципу прозорості штучного інтелекту. Тому необхідно знайти баланс між прозорістю та правом інтелектуальної власності. Ми не можемо виключити ситуацію, за якої напрацювання приватного сектора, включаючи розроблений програмний код, можуть бути застосовані у державному управлінні. Однак також необхідно знайти баланс між прозорістю та можливістю її реалізації з огляду на складну технологічну складову систем штучного інтелекту.

По-третє, при розробці та управлінні технологіями ШІ, включаючи державне управління, не повинно бути ні надмірного регулювання, ні підходу, що ґрунтується на повному невтручанні. У цьому важливо забезпечити тестування ШІ.

Насамкінець, слід зазначити, що прозорість є важливим публічним аспектом якісного державного управління (обґрунтованість, результативність, ефективність). У контексті цифровізації та цифрової трансформації державного управління, забезпечення прозорості використання ШІ набуває критично важливого значення. В іншому випадку ми можемо зіткнутися з ситуацією, за якої довільне використання алгоритмів ШІ призведе до серйозних порушень прав людини, і баланс між проривом та викликом буде втрачено.

Список використаних джерел:

1. Berry D.M., Balaskas B. (ed.) Explanatory Publics: Explainability and Democratic Thought. Fabricating Publics: The Dissemination of Culture in the Post-truth Era. Open Humanities Press. 2021. С. 211– 233.
2. Goodman B., Flaxman S. European Union regulations on algorithmic decision-making and a «right to explanation». AI Magazine. 2017. Vol. 38. № 3. Р. 50–57.
3. L'intelligence artificielle pour l'Europe. Communication de la Commission Européenne. Bruxelles, 2018.
4. Miller T. Explanation in Artificial Intelligence: Insights from the Social Sciences. Artificial Intelligence. 2019. Vol. 267. С. 1–38.
5. The use of Artificial Intelligence to Combat Public Sector Fraud. Professional Guidance. International Public Sector Fraud Forum. 2020.

Коваленко Микола Миколайович,

доктор наук з державного управління, проф.,

професор кафедри економічної політики та менеджменту

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

ДЕОФШОРИЗАЦІЯ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У війнах перемагають ті держави, які здатні, в першу чергу, забезпечити мобілізацію економіки. В умовах воєнного стану відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування надаються повноваження, необхідні для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, а також усу-

нення загрози небезпеки державній незалежності та територіальній цілісності країни. Зовсім недостатнім є здійснення мобілізації населення без мобілізації, як економіки в цілому, так і, насамперед, фінансової сфери, і особливо, що стосується питань накопичення, переміщення, розміщення капіталу. Так, відповідно до статистики зовнішнього сектору України за 2022 рік, чистий відплив капіталу за фінансовим рахунком становив 11,1 млрд дол. США (порівняно з чистим припливом 4,4 млрд дол. США у 2021 році): суттєвий відплив із приватного сектору (24,2 млрд дол. США) лише частково компенсувався припливом до державного сектору. Загалом за 2022 рік зведений платіжний баланс сформувався з дефіцитом у 2,9 млрд дол. США (у 2021 році профіцит становив 487 млн дол. США) [1]. Показовим є і те, що в 2014 та 2015 роках також мав місце чистий відплив капіталу за фінансовим рахунком, який дорівнював 9,1 та 4,6 млрд дол. США відповідно (порівняно з чистим припливом 10,1 та 18,6 млрд дол. США у 2012 і 2013 роках). Більша частина від суми чистого відпливу капіталу витрачається на придбання різних офшорних активів – нерухомості, акцій, часток у капіталі, а також їх розміщення на рахунках офшорних банків.

Офшоризація вітчизняної економіки несе для неї певні загрози, істотно впливає на фінансову безпеку. По-перше, це спонукання до відпливу капіталу з країни, що в умовах бюджетного дефіциту призводить до зростання зовнішньої боргової залежності. По-друге, це не здатність країни забезпечити свою економічну самодостатність, коли багато стратегічних компаній України зареєстровано в офшорних юрисдикціях, які в свою чергу знаходяться під повним контролем світового монополістичного капіталу, що автоматично робить нашу країну постійно залежною.

Перші прообрази сучасної системи офшорів пов'язані із появою транс-національних компаній (ТНК). Саме ТНК в більшій мірі зацікавлені в мінімізації податкових платежів; власного посилення контролю над потоками капіталу підприємств; розмивання майнових прав шляхом створення спільних підприємств з іноземним партнером, оптимізації структури та функцій компаній з іноземним капіталом, що сприяє утворенню різних спеціальних інструментів захисту майна на випадок різних економічних та політичних трансформацій в країні. Таким чином, офшори виникли на вирішенні протиріччя між державним та приватним інтересом. Держава прагне контролювати та регулювати економіку заради усунення ринкових неспроможностей та забезпечити свій економічний, соціальний

і культурний розвиток, а для суб'єктів господарювання основною метою є власна *користь* – максимізація прибутку.

Нині існує поділ офшорних зон на країни з відсутністю податків і необхідної звітності та офшорні зони з невеликим рівнем оподаткування, але це країни з підвищеною респектабельністю. У країнах з відсутністю податків і необхідної звітності (в основному, невеликі держави третього світу: Багамські острови, Британські Віргінські острови, Кайманові острови, Беліз тощо) офшорні зони характеризуються високим ступенем конфіденційності бізнесу та відсутністю контролю за боку влади за діяльністю таких компаній. До офшорних зон підвищеної респектабельності (Андорра, Барбадос, Ірландія, Кіпр, Ліхтенштейн та інші) відносяться країни, які мають корпоративну податкову ставку більшу від нуля, але і відрізняються високим рівнем банківської конфіденційності, коли розкриття інформації про різні фінансові операції практично не передбачено.

Отже, одним із напрямів мобілізації економіки має бути посилення фінансової безпеки країни шляхом проведення з боку держави деофшоризації (англ. de-offshorization, від offshoring) як комплексу адміністративних, правових та економічних методів регулювання спрямованих з одного боку на боротьбу з офшорами або посилення контролю за операціями в офшорних зонах, а з іншого – полегшити умови для ведення бізнесу, зробити спрощеним порядок реєстрації компанії та її звітування, послаблення податкового тиску для сфери матеріального виробництва, вирішення актуальних проблем оподаткування доходів фізичних осіб, зробити доступним отримання внутрішнього кредиту. У цілому, деофшоризація пов'язана із принциповою трансформацією економічної системи країни в цілому, в якій змінюється розуміння прибутку підприємства, як тієї частини фінансового результату, яка не може бути приватизована, а має бути спрямована на розвиток виробництва, матеріальне заохочення працівників та формування резервів. При цьому процес деофшоризації необхідно розглядати в контексті системного підходу, припускаючи, що він має охоплювати розроблення та впровадження регулятивних заходів бюджетної, податкової, грошово-кредитної та інвестиційної політики держави, інструменти котрих спрямовані на забезпечення сприятливих фінансово-економічних, правових, організаційних умов для розвитку вітчизняного бізнесу [2, 3]. Також має змінитися свідомість населення відносно неодмінності дотримання принципу легітимності трудових доходів та нелегітимності доходів іншого походження, у тому числі й доходів на капітал.

Список використаних джерел:

1. Статистика зовнішнього сектору України за методологією 6-го видання “Керівництва з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції” (МВФ, 2009). Національний банк України : вебсайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#1>.
- 2 Коваленко М.М., Коваленко Н.В. Фінансова безпека держави в системі захисту національних інтересів. Публічне управління: стратегія реформ 2020 : зб. тез XV Міжн. наук. конгресу, 23 квітня 2015 р. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2015. С. 204–206.
3. Коваленко М.М., Гончаренко М.В. Економічне врядування та публічні фінанси : навч. посіб. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2019. 240 с.

Латинін Микола Анатолійович,

*доктор наук з державного управління, проф.,
завідувач кафедри економічної політики та менеджменту
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Біловіцька Юлія Андріївна,

*аспірантка
кафедри економічної політики та менеджменту
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Розвиток «зеленої» економіки спрямований на підтримку реформ, які заохочують інвестиції в охорону природи в усіх секторах економіки України, а економічний механізм передбачає проведення зваженої бюджетно-податкової політики щодо суб'єктів господарювання, які впроваджують проекти екологізації виробництва та споживання. Мова йде про встановлення прийнятних податкових ставок, надання податкових пільг на імпорту інноваційного обладнання та інших заходів, що стимулюють капітальні вкладення на модернізацію.

До головних податків, які мають справляти стимулюючу функцію на його платників (суб'єкти природних монополій та платники рентної плати за користування надрами), а також бути джерелом акумуляції бюджетних коштів, які мають спрямовуватися на

природоохоронні заходи та відновлення шкоди завданої довкіллю господарською діяльністю належить екологічний податок. Екологічний податок – обов’язковий платіж, що сплачується з фактичних обсягів різних викидів, скидів, розміщення відходів у довкіллі [1].

При розгляді державної політики щодо ставок екологічного податку та особливостей його адміністрування варто звернути увагу також і на використання коштів спеціалізованих фондів охорони навколишнього природного середовища, які функціонують на місцевому та державному рівні згідно із Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» [4].

Дуже часто, кошти, які йдуть до спеціальних фондів місцевих бюджетів не використовуються за цільовим призначенням та не спрямовуються на фінансування природоохоронних заходів. Перелік природоохоронних заходів, що визначений постановою Кабінетом Міністрів України №1147 [3] та відповідні порядки використання коштів, дозволяють фінансувати у т. ч. заходи, які не пов’язані з охороною довкілля.

Походження грошових надходжень у цих фондах є кошти екологічного податку, а також адміністративні штрафи, що сплачуються порушниками екологічного законодавства. Кошти, які надходять до державного фонду охорони навколишнього природного середовища, розподіляються Кабінетом Міністрів України за поданням Міністерства екології та природних ресурсів України.

Кошти Фонду повинні бути направлені лише на фінансування цільових природоохоронних та ресурсозберігаючих програм, а також на природоохоронні заходи, що затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 року № 1147 «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» [3]. Крім того, ці кошти можуть використовуватися на наукові дослідження у цій сфері, заходи, які направлені на зменшення негативного впливу на довкілля та здоров’я населення, ведення державного кадастру територій та об’єктів природно-заповідного фонду. У постанові не достатньо точно прописано основні критерії, які визначають природоохоронні заходи, що надає змогу направляти кошти на реалізацію заходів, які за своєю сутністю не є природоохоронними.

Для дієвості цього інструменту, ставка податку має бути така, щоб підприємствам було вигідно модернізувати виробництво, ніж сплачувати податок. Головне у сфері екологічного оподаткування є розподіл бюджетних коштів між рівнями бюджетної системи та напрямками їх використання. З моменту появи екологічного податку

весь час змінюється нормативно-правова база, яка їх визначає та пропорція розподілу податкових надходжень між бюджетами. На сьогодні розподіл державних коштів від екологічного податку серед бюджетів визначається Бюджетним кодексом України.

Як бачимо, в Україні є недоліки щодо розподілу коштів, які надходять від сплати екологічного податку, вони мають прояв у таких аспектах: кошти загального фонду не націлені на фінансування конкретного, зокрема, екологічного й цільового призначення – майже половина їх розчинена у загальному фонді Державного бюджету; на рівні місцевого самоврядування кошти, які надходять від екологічного податку мають недостатню прозорість та нецільовий характер їх використання.

Таким чином, можна сказати, що систему екологічного оподаткування потрібно вдосконалювати, тому що екологічний податок наразі не виконує свої функції. Для того, щоб удосконалити механізм фінансування природоохоронних заходів в Україні необхідно:

1. Поступово збільшити ставки податку, за принципом «забруднювач» платить, бо на зараз сума екологічного податку, яку сплачують підприємства малі, та не заохочують власників здійснювати технічну модернізацію.

2. Переглянути розподіл надходжень від екологічного податку між фондами державного та місцевих бюджетів, шляхом удосконалення переліку заходів з охорони навколишнього природного середовища та збільшити частку місцевих бюджетів, а також організувати громадський контроль за витратами коштів екологічного податку. На зараз розподіл такий: 45% – екологічного податку — до загального фонду Державного бюджету України, 55% – екологічного податку — до спеціального фонду місцевих бюджетів [2]. Потрібно чітко прописати у Бюджетному й Податковому кодексах накопичення коштів у спеціальному фонді (фондах) тільки для цільового використання.

Пропонуємо зараховувати кошти екологічного податку до спеціальних фондів у таких пропорціях: 20% – до державного бюджету; 25 % – до обласних бюджетів; 55 % – до бюджетів місцевого самоврядування (сільських, селищних, міських бюджетів, об'єднаних територіальних громад).

На екологічні потреби Україна витрачає, у порівнянні з іншими центральноєвропейськими країнами, доволі незначну частку національного доходу. Однак, є суттєвий розрив між потребами й наявним фінансуванням, зокрема, частка інвестиційного фінансування є значно меншою серед загальних витрат.

Нецільове витрачання коштів не дає досягнути екологічних результатів. У програмах, які затверджені, не здійснюється аналіз «витрати – ефективність», механізмів впровадження та реальних фінансових планів. І навіть якщо у програмі включені інвестиції, що мають внести приватний сектор і держава, у них немає стимулювання для потенційних інвесторів. У цьому випадку обмежені ресурси розподіляються серед великої кількості програм і проєктів, які переважно залишаються недофінансованими й не виконаними.

Реформування фінансової системи як на державному, так й на регіональному рівні у сфері «зеленої» економіки повинно відбуватися у двох напрямках:

1) кошти, які отримані від штрафних санкцій за порушення природоохоронного законодавства, поновлювання й підтримку у належному стані природних ресурсів, екологічних зборів, рентних платежів за користування надрами та плата за використання інших природних ресурсів, направляти на першочергові відповідні цілі з реалізації «зелених» й екологічних проєктів;

2) створити державну фінансову інституцію, яка б управляла екологічними платежами на представлених нижче засадах:

– створити Національний «зелений» фонд України на базі й замість великої кількості фондів з охорони навколишнього природного середовища на загальнодержавному та регіональному рівнях;

– ці фонди повинні дотримуватися прав та обов'язків юридичної особи й функціонувати в єдиній фінансовій системі;

– управління даними фондами повинно здійснюватися через сформовані Наглядові ради, до яких будуть входити представники управлінських органів (міністерств, відомств, органів самоврядування і виконавчої влади, громадські, екологічні організації);

– дохідною базою Національного «зеленого» фонду має бути екологічні платежі, кошти від штрафів та позовів на відшкодування заподіяних збитків;

– видатки фондів будуть направлені на реалізацію «зелених» та еколого-економічних проєктів, які передбачають отримання доходу, та будуть здійснюватися за допомогою позик;

– встановити на основі конкурсу (за офіційно визначеними критеріями оцінки й відбору та розподілом проєктів за пріоритетністю) прозорість і відкритість отримання коштів із фондів;

– надавати щорічний звіт про роботу та використання коштів, зокрема публікації у засобах масової інформації.

У випадку формування Національного «зеленого» фонду буде вдосконалена організаційна структура з керування державних коштів, які направлені у сферу охорони навколишнього середовища і використання природних ресурсів. Це буде одна з частини адміністративної реформи та підвищить ефективність керування цією сферою.

Отже, зменшенню видатків на природоохоронні цілі певною мірою сприяло зниження надходжень до бюджету від екологічних платежів. Тому потрібно вдосконалювати економічний механізм реалізації державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки за допомогою створення відповідного фонду, акумулювати інвестиції у сферу охорони навколишнього середовища з усіх можливих джерел, а саме: збільшити державні, альтернативні, іноземні інвестиції у природоохоронну сферу, а також доцільно переглянути структуру видатків.

Список використаних джерел:

1. Екологічні податки України. Дані за період з 1 січня по 31 травня 2020 року. URL: <https://www.saveecobot.com/analytics/ecotaxes>
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо використання екологічного податку». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GI04429A?an=3>
3. Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів: Постанова Кабінету Міністрів від 17.09.1996 № 1147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-%D0%BF#Text>
4. Про охорону навколишнього середовища : Закон України від 01.01.2021 р. № 1264-XII. *Офіційний вісник України*. 1991. № 41. Ст. 546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

Малиновський Валентин Ярославович,

доктор політичних наук, проф.

професор кафедри соціогуманітарних технологій

Луцького національного технічного університету,

м. Луцьк, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Корупція протягом десятиліть була і досі залишається суттєвим викликом для України, що заважає її успішному розвитку та інтеграції в євроатлантичні структури. Неодноразові спроби боротьби з цим явищем, на жаль, не призвели до вагомих позитивних резуль-

татів. Великі сподівання на новий Закон України «Про запобігання корупції» (2014 р.) та створення цілої низки антикорупційних державних органів (НАЗК, НАБУ, ДБР, БЕБ, ВАКС, САП) виявилися марними – рівень корупції суттєво не знизився. Прийняття закону без інших системних заходів запобігання і протидії корупції не дало очікуваного результату. Навпаки, здійснювалися неодноразові спроби «підкоригувати» закон. Особливого резонансу набули намагання у 2016 р. відмінити обов'язковість електронного декларування доходів публічних службовців, незважаючи на те, що це була необхідна умова для подальшої співпраці з МВФ, фінансової допомоги ЄС та результативного завершення переговорів про скасування візового режиму з ЄС, а також рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 р., яким було визнано, що стаття про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації не відповідає Конституції України (є неконституційною) та її скасування. Більшій дискредитації України в очах міжнародної спільноти було важко уявити. Як результат, наша держава постійно займала низькі місця у відповідних міжнародних рейтингах, що впливало на її негативне сприйняття у світі та віддаляло від перспектив вступу в ЄС і НАТО. Зокрема, наприкінці 2021 р. Україна отримала червону картку від Групи держав проти корупції (GRECO) – ключової міжнародної антикорупційної структури, що об'єднує 50 держав світу. У звіті GRECO стверджувалося, що Україна замість боротьби з корупцією, її імітує і ця багаторічна імітація стала системною проблемою. Тоді цей звіт міг стати справжньою іміджевою катастрофою для України, однак залишився практично непоміченим, завдячуючи його оприлюдненню навесні 2022 р., у період повномасштабної війни з росією [1].

На жаль, не відбулося суттєвих змін у ставленні до цього явища і в суспільній свідомості українців, тому корупційна практики на побутовому рівні все ще залишається усталеною нормою поведінки і не сприймається як порушення моральних чи правових норм: «Останні соціологічні дослідження щодо ставлення населення до корупції в Україні засвідчують існування в українському суспільстві своєрідного соціально-психологічного феномену, який полягає в тому, що, з одного боку, абсолютна більшість громадян України вважають корупцію неприпустимим явищем, вони розуміють, що корупція призводить до ряду негативних наслідків (зокрема гальмує економічний і соціально-політичний розвиток України), а також засуджують людей, які вдаються до корупції; а з іншого боку, коли йдеться не про загальний опис корупції чи корупцію інших

осіб (особливо політиків, чиновників, суддів, правоохоронців тощо), а про особисті проблеми громадянина, необхідність задоволення тих чи інших власних потреб (чи потреб близьких), ті самі громадяни переконані, що немає нічого поганого в тому, що вони усунуть ці проблеми у корупційний спосіб» [2, с. 8].

Зважаючи на сказане вище, можна зазначити, що ця проблема є суспільно-політичною, а тому подолати її традиційними методами неможливо. На нашу думку, вона потребує комплексного підходу із застосуванням інноваційних інструментів, котрі спроможні усунути основоположні причини корупції, а не ведення боротьби з її наслідками. Такою технологією сучасності є цифровізація публічного управління, що спрямована не лише на формування сервісної цифрової держави, а й усунення причин, тобто запобігання корупції. Інтенсивний розвиток сучасних інформаційно-комунікативних технологій створює нові можливості для забезпечення взаємодії та співпраці органів публічної влади, громадян і бізнесу, високоякісного і зручного обслуговування фізичних та юридичних осіб, зокрема надання електронних публічних послуг. Всебічне запровадження у практику надання електронних послуг дає можливість одночасно вирішити декілька важливих завдань: значно покращити якість і доступність цих послуг; зменшити їх вартість для держави; мінімізувати корупційні ризики. З цього приводу Президент України В. Зеленський зазначив: «Незалежність – це цифрова свобода від бюрократії, черг і корупції... Наша мета, щоб 100 % послуг держави українці могли отримати саме онлайн – без чиновників, без черг, без корупції» [3].

Цифровізація публічного управління стала сьогодні одним з пріоритетних напрямів державної антикорупційної політики. Про це свідчать не лише стратегічні документи, ухвалені Урядом за останній період, а й конкретні дії з цифровізації, розпочаті три роки тому. За цей відносно короткий час вдалося пройти шлях цифрової трансформації, який деякі країни проходили десятки років. Наприклад, у застосунку Дія, що повністю змінив філософію взаємодії держави і громадян, функціонує 14 цифрових документів та діє понад 25 послуг, окремих з яких немає в жодній країні світу. Дією уже користуються 18,7 млн громадян України [4] (у 2021 р. було 11 млн користувачів) [3]. Урядовим планом заходів на 2023 р. передбачено переведення публічних послуг в електронну форму у 30 сферах [5]. У цьому зв'язку Міністр цифрової трансформації М. Федоров зазначив: «Цифрова трансформація нашої країни – це в першу чергу зручність для громадян. Це антикорупція. Це мож-

ливість забезпечити рівний доступ для всіх українців до ресурсів. Це також зміни, спрощення, перетворення і часто ліквідація певних галузей та напрямів. Тому важливо побудувати ефективний менеджмент на рівні всієї держави. Коли ми це виконаємо, ми отримаємо державу, як зручний сервіс» [4].

Російсько-українська війна зумовила нові виклики, що внесли зміни до пріоритетів цифрової трансформації. Найближчими роками планується справжня технологічна революція практично у всіх сферах публічного управління, спрямована на подолання корупції. Її фундаментом є ухвалена Кабінетом Міністрів України Державна антикорупційна програма на 2023–2025 роки. У програмі 63 проекти цифровізації, що стосуються онлайн-послуг, роботи з реєстрами, спрощення умов для бізнесу та інше [2, с. 33–68]. Програма розроблена з урахуванням таких принципів:

- оптимізації функцій держави та місцевого самоврядування, що передусім передбачає усунення дублювання повноважень різними органами та випадків реалізації одним і тим самим органом повноважень, поєднання яких створює додаткові корупційні ризики;

- *цифрової трансформації* реалізації повноважень державними органами та органами місцевого самоврядування, прозорості діяльності та відкриття даних як основи для мінімізації корупційних ризиків у їх діяльності;

- створення на противагу існуючим корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних і юридичних осіб;

- забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, що створює додатковий стримувальний ефект для всіх суб'єктів правовідносин;

- формування в суспільстві нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права [2, с. 8].

Очевидно, що однієї цифровізації публічного управління недостатньо для боротьби з цим негативним явищем, однак вона вже показала, що є ефективною технологією подолання корупції. «Цифровізація сьогодні – один з фундаментальних інструментів боротьби з корупцією. Тільки у 2021 році антикорупційний ефект від диджиталізації становив 16 млрд грн. Тому Мінцифри продовжує запускати автоматичні сервіси, які унеможливають будь-які корупційні ризики. Потенційний ефект від законів, які ми наразі приймаємо, або тих, що перебувають у розробці, сягне приблизно ще 50 млрд грн», –

зазначив М. Федоров [6]. Лише комплексне застосування всіх наявних у держави антикорупційних засобів, інструментів і зацікавлених інституцій, дасть можливість досягти позитивного синергетичного ефекту. Подолання корупції – суспільна справа, що потребує активної участі не лише державних органів, а й недержавного громадського сектора, територіальних громад і окремих громадян. Лише спільними зусиллями можна провести реальну, а не імітаційну боротьбу з корупцією в Україні.

Список використаних джерел

1. Сидоренко С. Геть з чорного списку: як Україна довела Європі, що бореться з корупцією під час війни. *Європейська правда*. 2023. 24 берез. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/03/24/7158586/>
2. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки: постанова Каб. Міністрів України від 04.03.2023 р. № 220. Урядовий кур'єр. 2021. 19 лют. С. 8–68.
3. Виступ Президента Володимира Зеленського у Верховній Раді зі щорічним Посланням про внутрішнє і зовнішнє становище України. Голос України. 2021. 2 груд. С. 5.
4. Федоров М. Дії 3 роки. Як Україна отримала місце у світовій історії цифровізації? *Економічна правда*. 2023. 14 лют. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/02/14/697034/>
5. Про затвердження плану заходів на 2023 рік щодо переведення публічних послуг в електронну форму: затв. розпорядж. Каб. Міністрів України від 23.12.2022 р. № 1191-р. Урядовий кур'єр. 2022. 29 груд. С. 10–12.
6. Антикорупційний ефект від цифровізації сягне 50 мільярдів гривень – Федоров. *Укрінформ*. 2023. 7 квіт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3652224-antikorupciijnij-efekt-vid-cifrovizacii-sagne-50-milardiv-fedorov.html>

Статівка Наталія Валеріївна,

доктор наук з державного управління, проф.,
завідувач кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ПРІОРИТЕТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Одним з ключових результатів, який може бути отриманий за допомогою цифрової трансформації системи засобів і методів публічного управління, здатність в прискореному режимі реагувати на розвиток соціально-економічних відносин.

Необхідність цифровізації діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування викликана особливостями нестабільної ринкової ситуації, а також виробничо-споживчими проблемами в Україні, проблематикою економічного розвитку окремих регіонів, і питань місцевого значення.

Зазначена цифрова трансформація визначається тенденціями модернізації міжнародних економічних відносин і розробки інноваційних способів створення і використання різних інформаційних масивів:

1. Розробка, виробництво і широке застосування технологічних засобів передачі та отримання відомостей при незначних фінансових витратах.

2. Практико-орієнтований і економічно обґрунтований режим зберігання і обробки інформаційних ресурсів, що має ключове значення серед інших факторів виробництва в діяльності суб'єктів приватного бізнесу і ресурсного забезпечення представників громадського сектора економіки [4, с. 134].

3. Високий рівень результативності розробок елементів електронно-технічної підтримки інформаційних комунікацій між структурними одиницями публічного управління, а також їх взаємодії з представниками приватного бізнесу.

З урахуванням зазначених тенденцій необхідно виявити характеристики самого процесу цифровізації послідовності заходів з розробки та прийняття управлінських рішень на основі чинного законодавства. Зокрема, правовий аспект даних перетворень пов'язаний з побудовою електронно-цифрового середовища інформаційного суспільства [1].

Цифровізація управлінських процесів дозволяє сформувати сучасну організацію виробничих процесів створення товарів у сфері сільського господарства. У свою чергу, така організація в цифровому форматі, може спиратися на наступні принципи:

1. Інформаційно-цифрова модернізація інформаційного забезпечення діяльності структур публічного адміністрування з урахуванням територіальних особливостей обробки земель, технологій обробки сільськогосподарських культур та специфіки функціонування фермерських господарств.

2. Забезпечення електронно-цифрового взаємозв'язку між суб'єктами сільгоспвиробництва та постачальниками необхідних господарських ресурсів (сільгосптехніки, паливно-мастильних ма-

теріалів для нього, інформації про зміну погоди, отримання водних ресурсів тощо) шляхом застосування сучасних інформаційних мереж глобального та локального характеру.

Це дозволяє врахувати різні фактори промислово-виробничого, сільськогосподарського характеру, розвитку торгівлі, які характерні для окремої території, а також факторів регулювання діяльності суб'єктів приватного підприємництва в масштабі національної економіки.

Цифрові платформи державного управління дозволяють забезпечити наступні умови модернізації економіки:

1. Забезпечення доступу, режиму взаємного використання, стандартизації та узгодження інформаційних даних, що використовуються для досягнення цілей державного управління в різних сферах життя суспільства.

2. Формування єдиного центру обробки інформації на базі даних державних структур управління, а також діяльності виконавчих органів місцевого самоврядування для реалізації пілотних програм з вироблення і підвищення ефективності рішень, що приймаються в рамках податкової, бюджетної, грошово-кредитної, соціальної політик. Відбувається розробка і реалізація місцевих і галузевих курсів підтримки економічної активності підприємств і організацій різних форм власності, зокрема представників приватного бізнесу.

3. Реалізація пілотних проектів по створенню системи управління з урахуванням територіальних особливостей соціально-економічних процесів. [3, с. 218]

4. Реалізація пілотного проекту з розробки та реалізації індикативного планування та директивного плану для державних компаній.

Сучасні процеси прискорення операцій зі збору, накопичення та переміщення інформаційних ресурсів як одного з ключових факторів виробництва визначають поширення сучасних цифрових технологій в приватному секторі економіки. Дане поширення являє собою цифровізацію соціально-економічних відносин, що, в свою чергу, викликає необхідність модернізації функціонування органів публічного управління з метою побудови ефективної системи державного регулювання економічних процесів. [2, с. 125]

У свою чергу, окремі приватні компанії на основі сучасних цифрових технологій здійснюватимуть продуктивний менеджмент.

Цей напрям організаційно-управлінської діяльності спрямований на формування конструктивної взаємодії з державними органами влади та органами місцевого самоврядування, що, зокрема, полягає в участі представників бізнес-структур у розробленні проектів правових актів, що відповідають економічним інтересам суб'єктів приватного підприємництва.

На різних рівнях публічного управління розробляються і вживаються заходи щодо розширення обсягу і підвищення рівня якісних характеристик інформаційних даних, що мають відкритий характер в рамках встановлення і розвитку партнерства з приватними компаніями і населенням. Даний формат проведення електронно-цифрових інновацій дозволяє публічно-управлінських структур істотно знизити рівень витрат з надання публічних інформаційних послуг громадянам.

Таким чином, цифровізація дозволяє забезпечити тісну взаємодію органів публічного управління на різних рівнях при розробці спільної державно політики щодо регулювання сучасних економічних відносин, і, зокрема, здійснювати всебічно обґрунтовані рішення щодо надання підтримки суб'єктам малого та середнього бізнесу. Передові цифрові технології дають широкі можливості на високому рівні обробляти і систематизувати інформаційні ресурси із забезпеченням стійких інформаційних комунікацій між структурою публічного управління, представниками приватного сектора економіки і населенням.

Список використаних джерел:

1. Берназюк О. Роль та місце цифрових технологій у сфері публічного управління. Інформаційне право. 2017. №10. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2017/10/35.pdf>. (дата звернення: 03.04.2023).
2. Стеблина Н. О. Цифровізація політики в контексті трансформації сучасного світопорядку. Одеса: Фенікс, 2020. 358 с.
3. Цифрові технології в інноваційній трансформації економіки України: колективна монографія / Єгоров І.Ю., Никифоров О.І. та ін. ; за ред.: чл.-кор. НАН України Єгорова І.Ю., д.е.н. Никифоров О.І., к.е.н. Ліра В.Е. ; НАН України, ДУ "Ін-т. екон. та прогнозув. НАН України". Електрон. ресурс. Київ, 2020. 308 с.
4. Цифровізація економіки як фактор економічного зростання: колективна монографія / [Акімова О. В., Береславська О. І. Горбачук В. М. та ін.] ; за заг. ред. О. Л. Гальцової; Класичний приватний університет, Кафедра національної економіки, маркетингу та міжнародних економічних відносин. Запоріжжя; Херсон: Гельветика, 2021. 259 с.

Степаненко Сергій Васильович,
доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету "Одеська юридична академія",
м. Одеса, Україна

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН

Аналізуючи Митний кодекс України, можна увагу, на те що він не дає загального поняття про переміщення товарів через митний кордон України.

Існують лише такі поняття, закріплені в кодексі як: переміщення товарів через митний кордон України в міжнародних поштових відправленнях, переміщення товарів через митний кордон України в міжнародних експрес відправленнях, переміщення товарів через митний кордон України в несупроводжуваному багажі, переміщення товарів через митний кордон України в ручній поклажі, переміщення товарів через митний кордон України в супроводжуваному багажі.

Питання митного оформлення товарів і транспортних засобів при переміщенні через митний кордон досі залишаються малодослідженими й дискусійними в юридичній науці взагалі та в митному праві зокрема.

Митне оформлення та його складові були предметом наукового аналізу в працях таких вчених як: Б. М. Габрічідзе, О. В. Гребельника, Є. В. Додіна, В. Г. Драганова, С. В. Ківалова, О. М. Козиріна, А. В. Мазура, В. П. Наум енка, П. В. Пашка, В. В. Прокопенка, Д. В. Приймаченка, та ін.

Мета роботи полягає в аналізі нормативно-правових актів щодо визначення організаційно-правового механізму переміщення товарів через кордон та їх митного оформлення.

Митний кодекс України 1991 р. став першим митним законом за часів незалежності, який регулював суспільні відносини в галузі митної справи на етапі становлення ринкових відносин та скасування монополії зовнішньої торгівлі [3].

У його преамбулі було наголошено, що Митний кодекс визначає принципи організації митної справи в Україні з метою ство-

рення умов для формування ринкової економіки та зростання активності зовнішньоекономічної діяльності на основі єдності митної території, мит та митних зборів. Цим кодексом не було введено поняття «митне оформлення».

Уперше в митній справі незалежної України процедура митного оформлення товарів була визначена в Тимчасовому положенні про порядок пропуску товарів, майна, транспортних засобів та інших предметів через митний кордон України, яке було затверджено наказом ДМК України 30 грудня 1991 р. [4].

У положенні визначалися місце, час, порядок митного оформлення, перелік необхідних документів, порядок митного оформлення транзитних вантажів, бартерних операцій та майна, що ввозилося як внесок у статутний фонд іноземним учасником спільного підприємства.

Робота над уточнення документів, необхідних для здійснення митного оформлення була продовжена. Постановою Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2006 р. № 80 було затверджено Перелік документів, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України.

Згідно з Митним кодексом України 2002 р. митне оформлення розглядалося лише як засіб фіксації результатів митного контролю. Нині ж співвідношення між ними суттєво змінилось. Контроль та оформлення виступають рівноправними складниками державної митної справи.

Істотно удосконалено процедуру митного оформлення й декларування, саму форму митної декларації, порядок її заповнення. Чинний Митний кодекс й акти КМУ створили нормативну базу для застосування інформаційно-телекомунікаційних технологій у процесі митного оформлення особливо при декларуванні товарів, зокрема, надано можливість подачі митної декларації в електронній формі, яка визнається як подана в письмовій формі.

Нині митним законодавством передбачено, що управління ризиками може здійснюватися в неавтоматизованій, автоматизованій і змішаній формах, однак цілком очевидно, що справжній позитивний ефект від нього можливий лише в разі застосування автоматизованої системи аналізу й управління ризиками, причому розробленої з широким використанням новітніх технологій.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. // Офіц. вісник України. – 2012. – № 32. – Ст. 1175.
2. Митний кодекс України від 11.07.2002 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 38. – Ст. 288.
3. Митний кодекс України від 12.12.1991 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 16. – Ст. 203.
4. Про затвердження Тимчасового положення про порядок пропуску товарів, майна, транспортних засобів та інших предметів через митний кордон України : наказ ДМС України від 30.12.1991 р. № 7 // Зб. наказів та розпоряджень Держмиткому. – Вип. 1. – К. : ДМК України, 1994. – С. 112–137.

Степанов Віктор Юрійович,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри туристичного бізнесу
Харківської державної академії культури,
м. Харків, Україна*

ВПЛИВ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

Одна з особливостей індустрії туризму в тому, що її розвиток йшов майже разом із розвитком суспільства. На певному етапі розвитку туризму перші подорожі (пересування) людини викликалися економічними причинами. Вони були пов'язані, як правило, з пошуком нових або більш продуктивних кормових територій або з переслідуванням тварин, що становлять основу харчового раціону людей. Надалі, з утворенням цивілізацій, пересування набули більш упорядкованого та планомірного характеру.

Відомо, що ранні цивілізації багато в чому завдячують своїм розвитком численним контактам один з одним, що приносять із собою необхідні знання, навички та вміння. Наприклад, прийом гостей вимагав від господарів створення максимальних комфортних умов для їх перебування, що, у свою чергу, побічно впливало на зрушення в галузі матеріальної культури. Зокрема, на будівництво житла, покращення домашнього начиння, на вдосконалення скотарства та землеробства, кулінарії та виноробства й ін. Звичаї гостинності, основу яких складали подорожі та туризм, мали чіткі спонукальні мотиви щодо розвитку матеріальної культури людства.

При цьому не слід забувати, що переважна більшість відомих подорожей Стародавнього світу, Середньовіччя та Нового часу прямо чи опосередковано мала економічний характер. Це підтверджується формуванням та розвитком інфраструктури для обслуговування подорожуючих. Будівництво та благоустрій доріг мали, безумовно, характер загальнодержавної програми, що призводило як до стабілізації економіки держави в цілому, так і до збільшення кількості подорожей різної мотивації. Окрім торгових та розважальних подорожей необхідно згадати паломницькі та релігійні тури, поїздки на курорти та подорожі з культурно-пізнавальними цілями, що також сприяли інтенсифікації економічної складової. Тобто туризм виникає тоді, коли суспільство досягає такого рівня розвитку, при якому людина має дозвілля та певну кількість матеріальних благ. Усе це дозволяло вдосконалювати та розвивати економіку держав.

На початку XXI століття туризм став одним із провідних напрямів економічної діяльності багатьох країн. Наявність туристичного потенціалу дає можливість країнам завойовувати серйозні позиції на світовому ринку. Але при цьому в кожній країні існують свої особливості, проблеми та перспективи. Вони вирішуються виходячи зі специфіки економічного, політичного та культурного розвитку тієї чи іншої держави. Крім того, економіка туризму стандартизується, набуваючи риси глобалізму. Зокрема, туризм може бути важливим сектором регіональної або місцевої економіки.

Не є винятком і Україна, де економіка держави та туризм взаємодіють між собою. При цьому індустрія туризму інтерпретується як комплекс галузей, що забезпечують виробництво туристичних послуг. Тобто з економічного погляду, туризм може стати однією з основних джерел заповнення держбюджету.

Про значущість економічного зростання туризму говорить значна кількість наукових праць, що аналізують як теоретичні, так і конкретно-практичні аспекти цього явища. Прикладом можуть бути різнопланові праці О. Амоші, І. Балабанова, М. Біржакова, В. Данильчука, С. Дем'яненко, С. Домбровської, В. Кифяка, М. Круглова, А. Мазаракі, О. Макари, М. Мальської, А. Помаза-Понмаренко, Н. Подольчака, Ж. Поплавської, А. Теребуха, Т. Ткаченка, В. Цибуха, В. Федорченка, Г. Харріса, А. Чудновського й ін. У своїх роботах автори наводять описовий, аналітичний та практичний матеріали економічного зростання індустрії туризму. При цьому, теорія і практика загальних питань економічної складової туризму в роботах розглядається взаємопов'язано.

Відзначимо, що розвиток виробничо-господарської діяльності в галузях економіки та видах економічної діяльності, що пов'язані з обслуговуванням туристів, виступає інтегральною формою розвитку суміжних галузей. Тобто розвиток індустрії туризму стимулює численні економічні процеси в регіонах України, відкриває додаткові ринки продукції нетуристичних галузей. Зокрема, будівництво кемпінгів, магазинів, розважальних центрів, відновлення пам'ятників, реконструкція місцевих масивів тощо. У свою чергу, розвиток автомобільного туризму сприяє розширенню дорожнього будівництва, що є одним з найважливіших факторів економічного розвитку країни.

Особливо слід відзначити туризм, який істотно впливає на економіку регіонів України і, насамперед, тих з них, де є реальні можливості розвитку туризму. Це дозволяє залучити значні фінансові ресурси, розширити сферу обслуговування населення, покращити побут населення, поширити попит на вироби національних художніх промислів, сільськогосподарську продукцію місцевого виробництва тощо.

Говорячи про вплив індустрії туризму на економічне зростання України слід зазначити наступне. По-перше, туризм впливає на процес активізації регіональних економічних зв'язків, що підвищує рухливість населення, супроводжується створенням рекреаційних об'єктів. По-друге, сучасна індустрія туризму включає: готельне господарство; громадське харчування з його продовольчою базою; транспорт; організацію розваг, відпочинку та лікування; виробництво товарів туристичного призначення, сувенірів, виробів художніх промислів тощо. Крім того, до індустрії туризму належать: рекламна діяльність, зміст історичних, архітектурних, етнографічних пам'яток, природоохоронна діяльність. Зокрема, туризм сприятливо впливає на довкілля, оскільки стан природи, культурної та історичної спадщини багато в чому визначає привабливість і конкурентоспроможність туристичних регіонів.

Таким чином індустрія туризму входить до однієї із галузей економіки, що впливає на економічне зростання України. Тобто індустрія туризму поєднує найрізноманітніші як за формою, так і за соціально-економічним змістом поточні операції з обслуговування товарообміну, рух капіталу та інших видів економічної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження КМУ від 16.03. 2017 № 168-р [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249826501>.

2. Вуйцик О. Вплив рекреаційно-туристичного комплексу на розвиток економіки держави. Вісник Львівського національного університету Серія міжнародні відносини. 2008. Вип. 24. С. 35-42. URL: <https://tourlib.net/statistik-ukr/vujcyk2.htm>.

3. Shuplat O. M. Shaping the Concept of Tourism in Modern Economic Science. Effective Economy. 2015. No. 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2015/57.

4. Travel records 2019. World of Tourism. – 1. – P. 18–22.

5. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019. - URL: <http://reports.weforum.org/travel-and-tourism-competitiveness-report-2019>.

6. UNWTO Tourism Highlights [Electronic resource] – 2018. / UNWTO. – URL: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284419876>

7. UNWTO World Tourism Barometer [Electronic resource] / UNWTO. URL: <https://www.e-unwto.org/toc/wtobarometerrus/current>

Терещенко Діна Акрамівна,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри соціології і публічного управління
навчально-наукового інституту соціально-гуманітарних технологій
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна*

СПЕЦИФІКА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ МАКРОСИСТЕМАМИ В УМОВАХ МІНЛИВОГО ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

З метою забезпечення публічного управління соціально-економічними макросистемами в умовах змінюється інституційного середовища необхідно враховувати структуру взаємодії органів управління, а також потенціал і обсяг їх повноважень. Публічне управління соціально-економічними макросистемами передбачає комплексну реалізацію заходів державного регулювання, які включають набір соціально-економічних і адміністративних політик [1, с. 37]. Дослідження принципів публічного управління соціально-економічними макросистемами значно актуалізується в умовах незбалансованого функціонування та розвитку економіки.

Таким чином, Публічне управління соціально-економічними макросистемами в умовах змінюється інституційного середовища повинно мати на меті зниження негативного впливу змін інституційного середовища і забезпечення її збалансованості, для чого необхідна взаємодія двох факторів: по-перше, системи прямого

адміністративного управління функціонуванням і розвитком соціально-економічної макросистеми; по-друге, системи ринкового регулювання функціонування і розвитку соціально-економічної макросистеми.

Узагальнення взаємодії двох перерахованих вище факторів в єдиній структурі публічного управління дозволить мінімізувати негативні процеси в економіці, які обумовлені як ендегенними, так і екзогенними факторами [3, с. 95]. Основне завдання застосування подібного механізму полягає не тільки в згладжуванні впливу кризових явищ на функціонування і розвиток соціально-економічної макросистеми, але і в їх попередженні.

Необхідність розробки і реалізації єдиної політики управління функціонуванням і розвитком соціально-економічних макросистем в умовах незбалансованої економіки і змінюється інституційного середовища, в першу чергу, пов'язана із завданням узгодження інтересів підсистем в процесі їх взаємодії та інтеграції. Публічне управління функціонуванням і розвитком соціально-економічних макросистем в умовах трансформаційних процесів вимагає використання специфічних, антикризових інструментів. При цьому необхідно розглядати соціально-економічні проблеми держави комплексно, із залученням всіх суб'єктів соціально-економічних макросистем, що забезпечить максимізацію ефекту від використання сильних сторін і потенціалу кожного окремого суб'єкта макросистеми. Реалізація означеного підходу можлива лише за умови надання підтримки та здійснення контролю з боку органів державної влади шляхом створення єдиного координуючого механізму.

Узагальнюючи сказане, можна визначити механізм публічного управління функціонуванням і розвитком соціально-економічних макросистем як активну керуючу підсистему, яка забезпечує вплив на ендегенні та екзогенні фактори, що впливають на керовану підсистему.

Для соціально-економічних макросистем, що функціонують і розвиваються в умовах ринкових трансформацій, характерне використання екзогенних факторів з метою забезпечення максимізації ефекту від їх впливу і приведення ендегенних факторів в стан відповідності екзогенним. Дана теза справедлива, в тому числі і для соціально-економічних макросистем [2, с. 36].

Механізм політики управління функціонуванням і розвитком соціально-економічних макросистем - це інструмент системи управ-

ління національним господарством, за допомогою якого рішення, що виробляються органами всіх рівнів влади, про конкретні цілі і завдання, напрямки і засоби функціонування і розвитку макросистеми перетворюються в сукупність інтересів суб'єктів господарювання.

Структура механізму політики управління функціонуванням і розвитком соціально-економічних макросистем - це базова сукупність трьох елементів: розробка стратегії; стимулювання основної діяльності; організація системи управління.

Таким чином, Публічне управління соціально-економічними макросистемами вимагає дієвого механізму їх функціонування і розвитку. При цьому ступінь дієвості даного механізму визначається такими факторами, як: підтримка і стимулювання учасників інноваційних процесів з боку державних інститутів; можливості генерації нового знання та інноваційних технологій, перш за все, за рахунок реалізації науково-освітнього та виробничо-технологічного потенціалу макросистеми; ступінь комерціалізації інноваційних продуктів і технологій; висока інноваційна активність суб'єктів господарювання; Когнітивна діяльність людини.

Розвиток соціально-економічних макросистем України характеризуються значним рівнем диференціації. Розриви в рівнях розвитку соціально-економічних макросистем наочно демонструє показник валового регіонального продукту (ВРП). Крім того, для оцінки ефективності та збалансованості функціонування тієї чи іншої соціально-економічної макросистеми необхідно проаналізувати показники, похідні від ВРП, наприклад, обсяг ВРП в поточних цінах; обсяг ВРП на душу населення; індекс фізичного обсягу ВРП. Також необхідно піддати аналізу структуру валової доданої вартості; Валове накопичення основного капіталу; рівень бюджетної забезпеченості власними доходами; витрати організацій на технологічні інновації; частку інноваційних товарів, робіт, послуг в загальному обсязі відвантажених товарів, виконаних робіт, наданих послуг [4, с. 58].

Враховуючи складну структуру соціально економічних макросистем, на нашу думку, буде доцільно виділити чотири напрямки (критерії) для оцінки їх збалансованості: економічний, соціальний, інноваційний та екологічний. Розрахувавши комплексні числа за кожним критерієм і зіставивши їх значення, стає можливим оцінити збалансованість розвитку соціально-економічної макросистеми.

Список використаних джерел:

1. Міненко М.А. Публічне управління: теорія та методологія: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 404 с.
2. Публічне адміністрування та економічна безпека в умовах європейської інтеграції: монографія / за заг. ред. Н.Ю. Подольчака, Я.Я. Пушака та П.В. Ворони. Львів: Ліга-Прес, 2017. 274 с.
3. Чальцева О. М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика: монографія. Вінниця : ФОП Барановська Т. П., 2017. 336 с.
4. Соціально-економічні засади формування економічної системи України : монографія / За ред. О. Непочатенко. Умань: Вид-во «Сочінський М. М.», 2022. 161 с.

Акімов Андрій Володимирович,

*доктор філософії з публічного управління та адміністрування,
викладач кафедри бізнес управління та адміністрування
зовнішньоекономічної діяльності
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя, Україна*

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ЯК ОДИН З КЛЮЧОВИХ НАПРЯМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Війна рф проти суверенної України призводить до нестабільності функціонування економічної системи нашої держави, поширення деструктивних, панічних настроїв серед населення на тлі інформаційного фону, який створюється ворогом у різноманітних соціальних мережах та інших інформаційних ресурсах цифрової сфери країни. Формування національної стійкості стає запорукою недопущення впливу інформаційних компаній проти нашої держави.

Сформувати авторське визначення терміну «національна стійкість». Визначити критерії національної стійкості, розробити алгоритм впровадження заходів, які будуть позитивно впливати на основні аспекти формування національного «Я» у системі міжнародних комунікацій та взаємовідносин. Розглянути аспект національної стійкості не тільки як систему опору військової агресії рф, а й як чітку позицію у взаємовідносинах із партнерськими державами.

На теперішній час Україна знаходиться у жорстких геополітичних умовах існування. Починаючи із 2014 року інформаційне поле нашої держави є вкрай нестабільним. Систематичні провока-

ції, т.зв. «вброси» з боку РФ, а також окремих осіб, всередині держави, що намагаються розхитати політичну обстановку переслідуючи різноманітні цілі, в основному, матеріального характеру деструктивно впливають на нашу національну стійкість. Для кращого усвідомлення усіх ризиків вищезазначеної ситуації, необхідно прийти до розуміння самого терміну «національна стійкість». Вітчизняні вчені мають прогресивне бачення цього терміну. «Національна стійкість, за визначенням О. Резнікової, – це здатність національних систем протистояти загрозам, адаптуватися до дії та швидких змін безпекового середовища у звичайному режимі, безперебійно функціонувати під час криз, а також відновлюватися після руйнівних наслідків явищ/дій будь-якої природи до бажаної рівноваги (на попередньому або на новому рівні) за умови збереження безперервності процесу управління» [2].

Одразу слід зауважити, що вказане поняття буде мати окремі специфічні аспекти для кожної країни світу і тому ми маємо право взяти загальні риси, додати «національний колорит» і таким чином отримати визначення саме для Української держави.

На думку автора, термін «національна стійкість» в контексті нашої держави – це сукупність взаємопов'язаних елементів взаємодії між громадянським суспільством та адміністративно-керівною ланкою країни, на патріотичній основі національного самовизначення, що проявляється у формуванні єдиного бачення розвитку, захисту національних інтересів, пріоритетів міжнародної діяльності, непохитності переконань внаслідок впевненості у власній політичній, правоохоронній, економічній системах за умов реального розвитку і прогресу держави.

Виходячи із вищезазначеного можливо сформулювати основні критерії національної стійкості:

- реальна, ефективна система взаємодії між суспільством і адміністративно-керівною ланкою держави. В тому числі шляхом формування системи електронної демократії, яка створює рівні можливості для участі кожного громадянина держави у процесах народовладдя і спрощеного доступу до інформації. Приклад – активний розвиток сервісу «Дія», який певним чином розмиває різноманітні бюрократичні, застарілі моделі функціонування державних систем, пришвидшує взаємодію і її якість між особою та державою, що у результаті формує довірчі відносини.

- усвідомлення національного «Я», власної приналежності, самоідентифікації, особливостей культури, шанування патріотич-

них основ держави. Зазначене формулюється у свідомості особистості починаючи з ранніх літ і продовжується протягом усього життя. Сприяє цьому домашнє виховання, національні традиції, культурно-освітня система держави;

- єдине і спільне бачення розвитку держави як у керівництва країни, так і у народу, який довіряє політичній системі держави внаслідок її ефективної роботи, поліпшення життя, зростання різних сфер життєдіяльності країни – економічної, обороноздатної та ін. Таким чином у громадян формується відчуття реальної соціальної захищеності.

Виходячи із вищезазначеного, говорячи простими словами, коли громадянам держави добре, коли вони бачать та відчувають її турботу, розвиток сталих інститутів громадянського суспільства, то відчуття національної стійкості формується підсвідомо.

О. Резнікова також вважає, що «Під час формування стійкості держави доцільно орієнтуватися на досягнення таких критеріїв, які пропонуються експертами для формування національної стійкості: 1) надійність (robustness); 2) надлишковість/резервування (redundancy); 3) адаптивність (resourcefulness); 4) реагування (response); 5) відновлення (recovery)» [1].

Формування національної стійкості має стосуватися не тільки питання сфери оборони від зовнішнього ворога – рф, а й від внутрішніх деструктивних проявів, про які згадувалося раніше. Держава у складі свого керівництва і народу мають бути єдиним монолітом на шляху до вдосконалення, розвитку, благополуччя. А ті особи, які із корисливих посягань намагаються провокувати внутрішні конфлікти, «розхитувати» ситуацію повинні відторгатися суспільством, як віруси. Саме тоді держава не «захворіє» дестабілізуючими проявами і буде фундаментально нести правові основи європейського майбутнього.

Так, сформована національна стійкість – запорука успіху у міжнародних дипломатичних відносинах. Країна, яка має високий рівень національної стійкості знаходиться у пріоритеті учасників міжнародної арени, що буде сприяти налагодженню нових, більш перспективних партнерських відносин, формуванню нових дружніх угод, що у свою чергу забезпечить розвиток економічного потенціалу на користь України і її контрагентів.

На основі двох китів: професіоналізму та високої національної стійкості, Україна має формувати свою міжнародну політику, налагоджувати дружні, міцні, ефективні та взаємовигідні міжнародні відносини.

Список використаних джерел:

1. Резнікова О. Забезпечення національної безпеки і національної стійкості: спільні й відмінні риси. *Вісник Львівського університету*. Серія філос.-політолог. студії. 2018. Вип. 19. С. 172.
2. Резнікова О. Формування стійкості держави: висновки для України. *Вісник Львівського університету*. Серія філос.політолог студії. 2018. Вип. 20. С. 193-199.

Бабасє Валерій Юрійович,

*кандидат наук з державного управління, доц.,
доцент закладу вищої освіти кафедри економічної політики та менеджменту
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ФОРМУВАННЯ ІНДУСТРІЇ-4.0 В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Подолання економічних наслідків воєнних дій в Україні є тривалим процесом, який вимагає не тільки залучення зовнішньої фінансової допомоги та значного обсягу інвестицій на відбудову об'єктів критичної інфраструктури, а й створення ресурсно-технологічної основи для модернізації господарської діяльності та забезпечення інтенсивного економічного зростання. Можливість стрибкоподібного економічного зростання залежить від формування стратегічно вірного ядра нового технологічного укладу та широкого поширення в економіці відповідних передових технологій виробництва, розподілу, обміну, обслуговування. Масовий перехід на сучасні інформаційні та високотехнологічні способи і механізми взаємозв'язків та взаємодії в межах економічної діяльності суб'єктів господарювання можливий у випадку формування і реалізації органами публічного управління дієвої і результативної політики підтримки нового напрямку.

Розглядаючи питання формування в Україні нового технологічного механізму господарської діяльності – Індустрії 4.0, вчені зазначають, що сьогодні за рахунок цифрової трансформації створюються передумови для технічного переозброєння, що в умовах воєнного стану вимагає вдосконалення використання інструментів Індустрії 4.0 на період особливого правового періоду [1, с. 96].

Індустрія 4.0 розуміється дослідниками як сукупність відносин, що складаються в процесі виробництва товарів (робіт, послуг) структурами усіх галузей економіки на основі цифрових технологій з метою підвищення конкурентоспроможності бізнесу і країни в цілому [5, с. 7].

Відповідно до концептуальних основ Індустрії 4.0, завдяки впровадженню нових цифрових технологій, нових матеріалів і нових процесів, змінюється функціонування суб'єктів промислового сектору. Технологічні зміни варіюють від використання різних цифрових технологій (зокрема, 3D-друку, Інтернету речей, передової робототехніки тощо) та нових матеріалів (зокрема, біо- та нанотехнології), до нових процесів, таких як виробництво на основі даних, кібербезпека, штучний інтелект і синтетична біологія [4, с. 214-215].

Індустрія 4.0 є елементом цифрової економіки, яка визначається фахівцями як тип економіки, де ключовими факторами та засобами виробництва є цифрові дані (бінарні, інформаційні тощо) та мережеві транзакції, а також їх використання як ресурсу, що дає змогу істотно збільшити ефективність та продуктивність діяльності та цінність для отриманих продуктів та послуг. Напрямами розвитку цифрових технологій сьогодні є: дані, як головне джерело конкурентоспроможності; розвиток сфери Інтернету речей (Internet of things, IoT); цифрові трансформації як окремих бізнесів, так і цілих секторів; економіка спільного користування (sharing economy); віртуалізація фізичних інфраструктурних IT-систем; штучний інтелект (ШІ, з англ. artificial intelligence, або AI); цифрові платформи [6].

Фахівці розділяють терміни «Четверта промислова революція» та «Індустрія 4.0» (Industry 4.0). Перший визначає проникнення нових технологій 4.0 та їхній вплив на всю економіку й соціальну сферу – розумні міста, будинки, сільське господарство, енергетику, інфраструктурні об'єкти, фінанси, державне управління, охорону здоров'я, освіту та ін. Індустрія 4.0 належить до сфери виробництва матеріальних продуктів [7].

До початку воєнних дій в Україні стейкхолдерами було запропоновано такі напрямки стратегічного розвитку Індустрії 4.0: інституціоналізація розвитку промислових хайтек-сегментів на рівні держави; створення інноваційної екосистеми промислових хайтек; прискорення кластеризації у сфері 4.0 як на регіональному, так і національному рівнях; повномасштабна дигіталізація ключових секторів промисловості, енергетики та інфраструктури; максимальна

інтеграція інновацій 4.0 в стратегії оборонного комплексу та безпеки країни; запуск експортних програм для промислових хайтек-секторів; інтернаціоналізація та інтеграція у світовий простір 4.0 [8].

Учені зазначають, що в Україні поки відсутні чинні стратегічні документи, які б комплексно регламентували впровадження Індустрії 4.0, проте, прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Щодо сприяння впровадженню технологічного підходу «Індустрія 4.0» в якій констатовано необхідність впровадження такого технологічного підходу й визначено основні засади такого процесу [5, с. 4].

Слід відмітити, що незважаючи на процеси інтенсивної дифузії ззовні країни цифрових інновацій та нових механізмів комунікацій і контролю, активної самоорганізації виробників промислової продукції (зокрема, створення і функціонування Асоціації підприємств промислової автоматизації України, Українського кластерного альянсу, відкритої онлайн платформи Industry4Ukraine тощо) дотепер технології Індустрії 4.0 обмежено поширені в господарській діяльності підприємств.

Стримуючими чинниками вчені виділяють такі: поширення COVID-19; незначне державне стимулювання для підприємців змінювати бізнес та переходити на «розумні» підприємства; наявність на підприємствах старого обладнання та відсутність коштів на купівлю інноваційного; відсутність ефективних засобів захисту персональних даних; відсутність в громадян (і головне у працівників) відповідних навичок в цифрових інноваціях; відсутність відчутного фінансування в smart-проекти; початок повномасштабної війни в Україні та ін. [3].

До того ж з 2021 року виробниками промислового програмного забезпечення, науковими колами, політиками та публічними службовцями розвинутих країн обговорюються ідеї і розробляються підходи щодо інтеграції технологій Індустрії 4.0 з гуманітарними практиками Індустрії 5.0 для подальшої персоналізації робочого середовища (зокрема, концепція «Індустрія 5.0: Об'єднання можливостей технологій Індустрії 4.0 з людино-орієнтованим підходом Індустрії 5.0 відкриває шлях до гармонійної взаємодії людського інтелекту з когнітивними обчисленнями», програма ЄС «Індустрія 5.0», «Зроблено в Китаї-2025», японська концепція «Суспільство 5.0» та ін.) [2].

Обидва ці напрямки (Індустрія 4.0 та Індустрія 5.0) є складовими цифрової модернізації економічних відносин та господарської діяльності, тож публічне регулювання і державне стимулювання

освоєння цих напрямів доцільно здійснювати комплексно в межах реалізації публічної політики цифрової модернізації економіки та суспільства України.

Враховуючи наслідки воєнних дій та процеси формування програм повоєнного відновлення економіки, дієвими інструментами державної підтримки формування Індустрії-4.0 (та Індустрії 5.0) з розподіленими у часі ефектами можуть стати: створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення передових світових компаній; державне гарантування інвестицій у високотехнологічні проекти і програми; державне замовлення наукового та науково-технічного продукту в сфері Індустрії 4.0-5.0; удосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації працівників (та потенційних працівників) у напрямі формування цифрових професійних компетентностей (переважно галузових); спрямування частини проектів відновлення на цифрову модернізацію суб'єктів господарювання; інформаційна, консультаційна та організаційна допомога суб'єктам господарювання у питаннях комунікації з провідними світовими компаніями та виходу на нові зовнішні ринки; координація діяльності стейкхолдерів у питаннях розробки, впровадження і просування технологій Індустрії 4.0 та Індустрії 5.0 та ін.

Освоєння цих напрямів цифрової модернізації діяльності підприємств дозволить створити умови для післявоєнного економічного розвитку країни з максимально можливим зараз наближенням до ядра нового технологічного укладу і, можливо, здійснити «Українське економічне диво».

Список використаних джерел:

1. Внукова Н. М. Розвиток Інноваційних систем Індустрії 4.0 в умовах глобалізації. Міжнародна науково-практична конференція «Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи» 3-4 листопада 2022 року. С. 96-98.
2. Нагара М. Б. Прогресивні бізнес-моделі: домінування цінностей Індустрії 5.0. Економіка та суспільство. 2022. № 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1942> (дата звернення 05.05.2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-38>
3. Ноджак Л. С., Паращич М. І. Розвиток 4.0 Індустрії в Україні: проблеми, перспективи. Економіка та суспільство. 2022. № 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1935/1863> (дата звернення 05.05.2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-29>
4. Шкурат М. Є, Кукель Г. С., Штефан Л. Б, Мазур В. Г. Розвиток Індустрії 4.0 в ЄС: особливості та фінансове забезпечення в умовах постпандемічного відновлення. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2022. Том 2(43). С. 213-220.

5. Концепція «Індустрія 4.0»: проблеми впровадження і окремі правові аспекти її реалізації в Україні : монографія / [С. М. Білоусов, І. В. Борисов та ін.]; за ред. С. В. Глібка. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 200 с.

6. Україна 2030Е — країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> (дата звернення 08.04.2023)

7. Стратегія розвитку «Індустрія 4.0». URL: <https://mautic.appau.org.ua/asset/42:strategia-rozvitku-4-0-v3pdf> (дата звернення 08.04.2023)

8. Юрчак О. Інституціоналізація розвитку промислових хайтек-сегментів на рівні держави. URL: <https://industry4-0-ukraine.com.ua/2019/01/02/ukrainska-strategiya-industrii-4-0-7-napriankiv-rozvitku/> (дата звернення 02.04.2023).

Гібадуллін Олексій Володимирович,

*доктор філософії з публічного управління та адміністрування,
директор з управління персоналом холдингу «UBC Group»,
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ЄДИНИЙ ІНФРАСТРУКТУРНИЙ ПРОСТІР ДЛЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Єдиний інфраструктурний простір для інноваційного розвитку економіки промисловості України, до початку повномасштабного вторгнення, декларативно орієнтувався на Індустрію 4.0 [7], а фактично застряг у Індустрії 3.0. Високотехнологічний експорт складав усього 3-5% (за рахунок деяких продуктів ІТ, розробок космічної галузі, машинобудування тощо), а решту, 95-97% - становив низкотехнологічний експорт з невеликою часткою доданої вартості. Реальні обсяги наукових досліджень і розробок в Україні, за 10 останніх років (з 2010 р. по 2020 р.), скоротилися на 45% (у міжнародних доларах за паритетом купівельної спроможності), а чисельність дослідників - більш, ніж вдвічі (на 62%). Україна ввійшла до числа країн з найменшою концентрацією дослідників (11 осіб на 10000 населення проти 55 в країнах Європи та ОЕСР), знаходилась серед країн з найнижчим рівнем «науково-дослідної капіталізації» ВВП (виконані в Україні дослідження і розробки в 2020 р. становили лише 0,4% ВВП). Темпи розвитку інноваційної інфраструктури промисловості скорочувався з року в рік та набули всіх ознак трен-

ду загальної деіндустріалізації економіки країни (з більше ніж 60 зареєстрованих індустріальних парків реально працюють лише 4). Реальний інноваційний розвиток, спрямований на Індустрію 4.0, а подекуди на Індустрію 5.0 простежувався тільки в ІТ-галузі (щорічне зростання на 25-30%), яка в 2021 році перетворилася на ключову в категорії експорту послуг (частка ІТ в експорті всіх послуг становила 37%). На початку 2022 року в Україні діяло 8,7 тис. активних ІТ-компаній (51% - сервісні компанії, 33% - сервісно-продуктові, 16% - продуктові). Але лише 16% ІТ-компаній в Україні розробляють продукт під власним брендом. І головне - всі складові елементи єдиного інфраструктурного простору працювали без міцних вертикальних та горизонтальних зв'язків, без єдиної дієвої системи координації, користуючись виключно комерційним інтересом і власними фінансовими можливостями.

Головними причинами подібної ситуації в інноваційній інфраструктурі, на думку практичних фахівців є: відсутність інвестиційного клімату, проблеми інфраструктурної підготовки (енергоносії, земельні ділянки, логістика), непрозорість та застарілість законодавчої бази, відсутність державної політики та чіткої стратегії розвитку [1,2,6]. Провідні науковці вбачають корінь проблеми у наступному: для бізнесу скоріше характерне використання стратегії «зняття сливок» з інноваційних програм, без розвитку інноваційної інфраструктури (первинною була орієнтація на програмне забезпечення, а не на капітальні інвестиції в інфраструктуру (лабораторії з їх обладнанням, центри R&D, наукоємні розробки), а далі пробувати масштабувати новий софт на глобальні ринки; відсутність інвестицій (в Україні немає жодної справжньої testbed – знаменитих в Індустрії 4.0 спеціальних стендів, на яких можна тестувати й експериментувати складні апаратно-програми розробки інтернету речей чи штучного інтелекту, чи цифрових двійників, чи інших ключових для промисловості, сучасних технологій), відсутність єдиної цифрової політики та стратегії розвитку, окремі елементи якої фігурували у Національній економічній стратегії 2030 (декларативна, а не реальна державна підтримка учасників інноваційного процесу) [9].

Початок повномасштабного вторгнення, для єдиного інфраструктурного простору, ознаменувався руйнуванням складових елементів: індекс промислової продукції 101,9 (2021 р.) впав до 69 (2022 рік), індекс виробництва 102,4 (2021 р.) – до 61,5 (2022 р.), частка ВНОК у ВВП 12,4 (2021 р.) – до 7,6 (2022 р.). Через війну Україна

вже втратила щонайменше 30-50% виробничих потужностей, переважно на Сході країни. Більшість цих потужностей відносились до сфери важкої індустрії, в сфері якої було зайнято 25-30% економічно активного населення. Звичайно, подібна ситуація знайшла відображення і у складових Рейтингу Global Innovation Index 2022 Україна [11], з початком повномасштабного вторгнення, найбільше позицій втратила у «людському капіталі» (5 позицій), «винаходах та розробках» (4 позиції), «знаннях та результатах наукових досліджень» (5 позицій). В той же час Україна піднялась на 13 позицій у інформаційно-комунікаційних технологіях. ІТ-галузь, як більш гнучка до змін та необтяжлива основними фондами швидко адаптувалася до ситуації та показала зріст: частка цифрової економіки у ВВП 5,2 (2021 р.) зросла до 5,5 (2022 р.). Більшість ІТ-компаній продовжили функціонування, перенесли бізнес у безпечні регіони та виступили «локомотивом змін», що транслювалися і на промисловість.

Початок повномасштабного вторгнення надав поштовх для відновлення реального діалогу та державно-приватного партнерства, вистроювання зв'язків та відсутніх до цього дієвих комунікацій. У відновленні активності бізнесу не останню роль зіграла система державного управління і координації процесів, реальна, націлена на життєві потреби: програмою релокації скористалися близько 800 підприємств, програми підтримки малого та середнього бізнесу, державні гарантії на замовлення дозволили пом'якшити шоківі ефекти в економіці, які виникли внаслідок повномасштабної війни [4]. Відповідно до дослідження стану малого та середнього бізнесу в Україні, проведеного «Advanter Group», якщо в період 11.03 - 13.03.2022 р. повністю зупинили роботу 73,8% з опитаних підприємств, то в період 11.04 - 13.04.2022 р. таких було лише 21,6% (порівняно з 53,9% на початку III декади березня), а за період 05.05 - 07.05.2022 - 20,6%. Водночас 15% підприємств не змінили або збільшили обсяги робіт порівняно з 23.02.2022 р [8]. Національний фонд досліджень України, з початком повномасштабного вторгнення, сприяв трансферу українських науковців, розвитку програм діджиталізації науки, залучив провідні закордонні наукові центри та інститути до розробки та впровадженню спільних наукових та освітніх програм. Завдяки налагодженню зв'язків з міжнародними партнерами отримали поштовх у розвитку напрями оборони та безпеки (сюди ж відносимо ІТ-галузь, авіацію, космос): створення нової техніки шляхом нових критичних знань і новітніх, найбільш пер-

спективних винаходів. Тут і цифровізація та кібербезпека, і екологія й енергетична безпека, і цивільна і військова інфраструктура, транспортна логістика, аграрна інженерія і продовольча безпека, медична інженерія, здоров'я людини, низка інших напрямів. Не виникає сумнівів, що це є фундаментом подальшого економічного зростання держави у повоєнній відбудові та системному розвитку інноваційної інфраструктури.

Щодо перспектив розвитку єдиного інфраструктурного простору та повоєнному відновленню держави - Україні доведеться стрімко наздоганяти розвинутий світ. Принципи не тільки Індустрії 4.0 (використання штучного інтелекту, технологічні зміни, оптимізація бізнес-моделей), а й Індустрії 5.0 (фокус на ефективності, ресурсозбереженості, людиноцентричний підхід) вже сьогодні є актуальними для України: мова йде про наше виживання в умовах війни, й багато передумов цього процесу апелюють саме до принципів Індустрії 5.0, які необхідно впроваджувати якомога швидше та масштабно. Отже і реальний повоєнний вектор розвитку для єдиного інфраструктурного простору повинен бути спрямований саме на цей напрям.

Економіка промисловості має унікальну можливість радикально підвищити якість виробничого комплексу, наблизити його до технологічної межі. За допомогою партнерів вже закладається фундамент довгострокового зростання та максимального інтегрування України до світової економіки. Далі пріоритетом має стати створення нових сучасних виробництв з максимальним використанням сучасних технологій. Допомога партнерів має фокусуватися на підвищенні продуктивного потенціалу, стимулюванні високого рівня інвестицій (наприклад, у нове обладнання/машини, інфраструктуру, технічну допомогу тощо), зміну системи менеджменту [5].

Відновлення та розвиток інфраструктури ІТ-галузі, повинен базуватися на активізації та осучасненні програм підготовки ІТ-фахівців в українських ЗВО, сприяння створенню освітніх центрів за участі ІТ-компаній; державній підтримці продуктових компаній, максимальному залученні їх до створення нових продуктів для державного сектору, збільшенні фінансування та діджиталізації програм підтримки українських стартапів (зокрема через залучення міжнародних коштів); створенні комфортного та безпечного середовища для запобігання виїзду ІТ-фахівців за кордон. Вітчизняній ІТ-інфраструктурі недостатньо моделі використання дешевої праці українських програмістів великими ІТ-компаніями За-

ходу. В Україні мають бути великі Дата-центри, потужна мережа суперкомп'ютерних обчислень, інші потужні інструменти для створення власних продуктів вищого рівня [10].

Наукові та освітні установи повинні стати новим, єдиним каркасом національної інноваційної системи, яка була б здатна максимально сприяти модернізації виробництва та формувати кадровий потенціал для розвитку інновацій. Інтеграція вітчизняного наукового сектора в каркас майбутнього єдиного інфраструктурного простору для розвитку інновацій необхідна для забезпечення можливості залучення його напрацювань до обґрунтування національних пріоритетів розвитку, потребує формування мережі центрів дослідницької інфраструктури (інноваційних та науково-навчальних центрів, інноваційно-технологічних кластерів, бізнес-інкубаторів, центрів інновацій і трансферу технологій, центрів комерціалізації інтелектуальної власності, регіональних центрів науки та інновацій) [3].

Але не тільки змінами у окремих складових елементах глобального інфраструктурного простору для розвитку інновацій повинна обмежитися повоєнна модернізація, більшість цих змін, за допомогою партнерів так чи інакше вже відбуваються. Повинна бути змінена сама система управління інноваційної інфраструктури: менеджмент та координація, побудові взаємозв'язків та комунікацій, операційна ефективність, результативність. Саме в цих змінах, на нашу думку, криється ключовий фактор успіху майбутнього розвитку України. «Якість і цінність стануть такими ж критичними для успіху, як кількість і масштаб», стверджує Дарен Танг Генеральний директор WIPO. Майбутня хвиля інновацій цифрової ери, заснована на суперкомп'ютерах, штучному інтелекті та автоматизації, яка на порозі значного впливу на продуктивність у всіх секторах, включаючи послуги, та сприяння досягненню наукових проривів у фундаментальних науках усіх галузей [11]. Єдиний інфраструктурний простір для розвитку інновацій повинен набути рис скоординованості та збалансованості складових елементів та працювати як єдиний механізм. Основою нового єдиного інфраструктурного простору повинна стати цілісна державна політика та стратегія інноваційного розвитку, орієнтована на цифрову еру, заснована на можливостях цифрових технологій, яка б значною мірою впливала на продуктивність у всіх секторах, включаючи державні послуги, та сприяла досягненню наукових проривів у фундаментальних науках

усіх галузей. Основними принципами майбутньої державної політики повинні стати скоординована дерегульованість, прозорість якості та швидкість процесів, самоорганізованість, вертикальна і горизонтальна координованість та синергія.

Список використаних джерел:

1. Амелін А. Роздуми про інвестнянь. Anatoliy Amelin // Facebook. URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02wvTnMwLu82sNiVXDtVxdvn9zofz4k1jvhy5G7KrKeXyAqkTx8S32488opMHV5TC7l Дата публікації: 04.04.2023 р.
2. Гуменний І. Деретуляція бізнесу. Igor Gumennyu // Facebook. URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid0vPTUqz8jvyk7N1Z4hxcBXZq9DXRojXPAYFNxqGautpMrJpGoH4yFbLU2FSN1LVYf Дата публікації: 01.04.2023 р.
3. Данилишин Б. Структурні реформи, які здатні змінити Україну. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/31/687649/> Дата публікації: 31.05.2022 р.
4. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=ZaRikViiNiVBilsh> Дата публікації: 02.03.2023 р.
5. Нарис про відбудову України. URL: https://voxukraine.org/wp-content/uploads/2022/04/Reconstruction-of-Ukraine-2022-04-05-copy-edited_Ukr.pdf Дата публікації: 07.04.2022 р.
6. Погосян В. Роздуми про технопарки. Віталій Погосян // Facebook. URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid022Fs7cU19pZmRjfqDQDTu3XAaPxQvzoTRWVwoJqD6G5ebhezdeAPnokbAiEajqHw2l Дата публікації: 06.04.2023 р.
7. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80> (дата звернення 12.04.23)
8. Центр розвитку інновацій. Ключові результати дослідження стану і потреб українського бізнесу. URL: <https://cid.center/key-results-of-the-study-of-the-state-and-needs-of-ukrainian-business/> Дата публікації: 08.08.2022 р.
9. Юрчак О. Інноваційний розвиток в промисловості – що має змінити війна? URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/innovacijnyj-rozvytok-v-promyslovosti-shho-maye-zminyty-vijna/> Дата публікації: 08.08.2022 р.
10. Digital Theme UK-Ukraine Twinning Initiative. URL: <https://www.digital-ukraine.co.uk/> Accessed - 30.03.2023 р.
11. Global Innovation Index 2022: Switzerland, the U.S., and Sweden lead the Global Innovation Ranking; China Approaches Top 10; India and Türkiye Ramping Up Fast; Impact-Driven Innovation Needed in Turbulent Times. URL: https://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2022/article_0011.html Accessed - 29.09.2022 р.

Голованова Ганна Євгеніївна,

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри бізнесу і адміністрування
факультету менеджменту, адміністрування та права
Державного біотехнологічного університету,
м. Харків, Україна*

Латинін Євген Миколайович,

*студент групи 073з-196-01
факультету менеджменту, адміністрування та права
Державного біотехнологічного університету,
м. Харків, Україна*

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ

В останні десятиліття, зростання використання ІТ-технологій на підприємствах спричинило значні зміни у тому, як працює персонал, та як діють бізнес-процеси. У розвинених країнах використання ІТ-технологій дозволяє підвищити ефективність роботи персоналу та збільшити продуктивність на підприємствах. Отже, ця тема є важливою для бізнесу, який хоче залишатися конкурентоспроможним.

Згідно з недавнім опитуванням Gallup, лише близько 34% робочої сили США почуваються зацікавленими. Відповідне дослідження показало, що компаніям доводиться дорого платити за ігнорування низької продуктивності співробітників та нездорової корпоративної культури. Крім того, страждають не лише окремі компанії. Активно не зацікавлені співробітники коштують США 483–605 мільярдів доларів на рік через втрату продуктивності [1].

Завдяки використанню ІТ-технологій, компанії можуть забезпечити ефективний контроль над виробничими процесами, зменшити кількість помилок та збільшити точність виконання робіт. Наприклад, використання системи автоматизованого управління складом може значно покращити процес управління запасами та зменшити кількість зайвих витрат.

Для підвищення ефективності праці персоналу на підприємстві можна використовувати як ІТ-технології які потребують високої кваліфікації робітників так і ті, що зовсім не мають ніякого порогу входження.

В якості найпростіших ІТ-технологій які можуть підвищити ефективність персоналу можна привести технології, які покращать

комунікацію між робітниками підприємств, такі як Zoom, Trello, Slack та ін.

Також варто зазначити, що успішне впровадження ІТ-технологій на підприємствах потребує не тільки наявності потрібних інструментів та технологій, але й підготовки персоналу. Навчання та тренінги щодо використання нових інструментів та технологій дозволяють персоналу бути більш продуктивним та ефективним у своїй роботі.

Але це не означає, що впровадження ІТ-технологій не може замінити людський фактор. Люди все ще є головним ресурсом компанії, тому варто підтримувати високий рівень мотивації, проводити тренінги та навчання, забезпечувати командну співпрацю та підтримку в колективі.

У якості ІТ-продуктів, які потребують високої кваліфікації можна привести продукти, які відносяться до MES-, ERP- та OLAP-систем (Business Intelligence).

Система управління виробництвом (MES) – це інформаційна система, яка з'єднує, відстежує та контролює складні виробничі системи та потоки даних на підприємстві [2]. Наприклад Siemens Simatic IT, SAP Manufacturing Execution, Atlassian JIRA та інші.

ERP, або планування ресурсів підприємства, — це програмне забезпечення, призначене для керування та інтеграції функцій основних бізнес-процесів, таких як фінанси, кадри, ланцюг постачання та управління запасами, в одній системі [3]. Наприклад SAP ERP, Microsoft Dynamics 365, Oracle ERP Cloud та інші.

OLAP, Business Intelligence (онлайн-аналітична обробка) — це обчислювальний метод, який дозволяє користувачам легко та вибірково витягувати та запитувати дані, щоб аналізувати їх з різних точок зору [4]. Наприклад Microsoft SQL Server Analysis Services, IBM Cognos Analytics, SAP BusinessObjects Analysis та інші.

Великі компанії всюди використовують вище наведені ІТ-продукти, бо це дає їм конкурентні переваги. Наприклад, в Японії багато компаній успішно використовують ІТ-технології для підвищення ефективності праці персоналу. Одним із прикладів є компанія Toyota, яка використовує ІТ-технології для покращення виробничих процесів та взаємодії зі своїми партнерами. Зокрема, компанія використовує систему виробничого керування Kanban, яка дозволяє контролювати потік матеріалів та виробів на підприємстві. Також, компанія використовує систему відеоконференцій,

що дозволяє забезпечувати ефективну комунікацію між співробітниками та партнерами.

У США також багато компаній використовують ІТ-технології для підвищення ефективності праці персоналу. Одним з найбільш відомих прикладів є компанія Google, яка використовує ІТ-технології для створення сприятливого робочого середовища та підвищення продуктивності своїх працівників. Зокрема, компанія надає співробітникам можливість віддалено працювати, використовувати програмні засоби для спільної роботи та комунікації, а також розвиває власні системи автоматизації та штучного інтелекту.

Також як приклад використання ERP-системи можна привести як приклад SCADA, яка вже зараз спільно з НЕК «Укренерго» впроваджують проект з модернізації автоматизованої системи диспетчерського керування енергосистемою України [5].

Завдяки використанню ІТ-технологій, компанії можуть забезпечити ефективний контроль над виробничими процесами, зменшити кількість помилок та збільшити точність виконання робіт. Наприклад, використання системи автоматизованого управління складом може значно покращити процес управління запасами та зменшити кількість зайвих витрат.

Отже, використання ІТ-технологій може значно підвищити ефективність роботи персоналу. Український та закордонний досвід показують, що автоматизація процесів, використання електронних систем управління та розвиток професійних навичок працівників можуть значно покращити результативність роботи компанії.

Список використаних джерел:

1. HOW TO INCREASE EMPLOYEE PRODUCTIVITY IN 2021. URL: <https://www.ottawa.edu/online-and-evening/blog/december-2020/ways-to-increase-employee-productivity-in-2021>
2. Manufacturing execution system (MES). URL: <https://www.techtarget.com/searcherp/definition/manufacturing-execution-system-MES>
3. ERP (enterprise resource planning). URL: <https://www.techtarget.com/searcherp/definition/ERP-enterprise-resource-planning>
4. OLAP (online analytical processing). URL: <https://www.techtarget.com/searchdatamanagement/definition/OLAP>
5. Модернізація системи диспетчерського керування SCADA в НЕК УКРЕНЕРГО. URL: <https://www.siemens.com/ua/uk/kompaniya/references-ua/obyekty-enerhetychnoyi-infrastruktury/modernizatsiya-scada-v-ukrenergo.html>

Гордієнко Євгенія Петрівна,

*доктор філософії з публічного управління та адміністрування,
старший викладач кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Головач Віктор Михайлович,

*студент 1 курсу магістратури
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

РОЗВИТОК АГРАРНОГО РИНКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна завжди має негативний вплив на економіку, зокрема на аграрний сектор. Умови війни можуть значно ускладнити доступ до засобів виробництва, знизити виробництво, змінити ринкові умови та збільшити транспортні та інші витрати. Проте, не дивлячись на це, розвиток аграрного ринку в умовах війни можливий.

Перш за все, для того, щоб розвивати аграрний ринок, необхідно забезпечити безпеку та стабільність у суспільстві. Загострення конфлікту та поширення насильства на території країни не можуть бути сприятливими умовами для розвитку будь-якого сектору економіки [6].

Друге, не менш важливе завдання полягає у забезпеченні достатнього рівня виробництва. Аграрний сектор є одним з основних джерел доходів для України. Війна призводить до скорочення обсягів виробництва, що знижує прибутковість сільського господарства та призводить до скорочення ринку праці у сільському регіоні [1].

Третє, важливе завдання - це збільшення ефективності виробництва. Умови війни можуть призвести до зменшення доступу до засобів виробництва, тому потрібно шукати шляхи для оптимізації виробничого процесу та зниження витрат [2].

Четверте, для розвитку аграрного ринку в умовах війни необхідно активно шукати нові ринки збуту та забезпечувати конкурентоспроможність продукції на міжнародному ринку. Важливо враховувати вимоги ринку та виробляти продукцію з високими стандартами якості та конкурентною ціною [1].

Для досягнення цих завдань, можна використовувати різні інструменти та підходи.

По-перше, потрібно забезпечувати стабільність у суспільстві та збільшувати інвестиції у сільське господарство. Це можна здійснювати за допомогою різних заходів, таких як державна підтримка для аграрного сектору, зменшення податкових ставок та інвестиції у нові технології та інфраструктуру. Для приваблення інвестицій до аграрного сектору можна проводити рекламні кампанії та заходи для залучення іноземних інвесторів [5].

По-друге, можна спрямовувати зусилля на збільшення виробництва та зниження витрат. Для цього можна застосовувати нові технології та методи виробництва, розширювати, удосконалювати існуючі господарства [2].

По-третє, потрібно враховувати вимоги ринку та забезпечувати високі стандарти якості продукції. Це можна здійснювати за допомогою сертифікації продукції та забезпечення контролю якості на різних етапах виробництва [3].

По-четверте, для забезпечення нових ринків збуту можна проводити міжнародні торговельні місії та виставки, де можна презентувати продукцію та зустрічатися з потенційними покупцями. Крім того, важливо забезпечувати соціальний захист для сільських жителів та виробників продукції, які можуть постраждати від умов війни. Для цього можна забезпечувати підтримку у вигляді допомоги та соціальних пакетів [4].

По-п'яте, важливо забезпечувати безпеку працівників у сільському господарстві, які працюють в умовах війни та можуть зіткнутися з різними небезпечними ситуаціями. Для цього можна проводити навчання та тренінги, а також забезпечувати необхідні засоби захисту [5].

По-шосте, важливо забезпечувати стабільність цін на продукцію та забезпечувати належну оплату працівників у сільському господарстві. Для цього можна проводити моніторинг цін та здійснювати необхідні регулювальні заходи. В цілому, розвиток аграрного ринку в умовах війни є складним процесом, який потребує співпраці між державою та сільськими господарствами, а також застосування різноманітних інструментів та підходів. Проте, забезпечення стабільності та безпеки у цьому секторі є важливим завданням, яке відіграє важливу роль у розвитку економіки країни та підтримці населення [1].

По-сьоме, важливо забезпечувати належне фінансування аграрного сектору в умовах війни. Для цього можна розглядати різ-

номанітні інструменти, такі як державні субсидії, кредитування та інші форми підтримки [2].

По-восьме, важливо розвивати національну сільськогосподарську техніку та технології, що дасть змогу збільшити виробництво та ефективність в сільському господарстві в умовах війни. Розвиток національної техніки та технологій дозволить зменшити залежність від імпорту та забезпечити державі незалежність у цьому секторі [1].

По-дев'яте, важливо взаємодіяти з міжнародними партнерами та залучати іноземні інвестиції для розвитку аграрного сектору в умовах війни. Це дозволить забезпечити додаткові ресурси для розвитку інфраструктури, виробництва та вдосконалення технологій в аграрному секторі [3].

Загалом, розвиток аграрного сектору в умовах війни є складним завданням, але важливим для забезпечення продовольства та безпеки нації. Для досягнення успіху потрібна тісна співпраця між усіма зацікавленими сторонами, ефективна управлінська діяльність та інвестиції в розвиток інфраструктури та технологій. Крім того, важливо розвивати міжнародні зв'язки та торгові відносини, щоб забезпечити доступ до зовнішніх ринків та можливість експорту продукції [3].

Список використаних джерел:

1. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Офіційний вебсайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua>
2. Інститут економіки та прогнозування НАН України. Вебсайт Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України. URL: <http://www.ief.org.ua>
3. Українська аграрна конфедерація. (agroconf.org). вебсайт Української аграрної конфедерації.
4. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». Офіційний вебсайт Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки. URL: <http://www.iae.org.ua>
5. Нерей М.В., Тараненко А.А., Костенко І.С. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи. *Економіка та суспільство*. № 40. 2022.
6. Русан В.М. Особливості функціонування аграрного сектора економіки України в умовах війни URL: <http://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/osoblyvosti-funktsionuvannya-ahrarnoho-sektora-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh>

Живило Євген Олександрович,

*кандидат наук з державного управління, докторант кафедри публічної політики
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»*

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КІБЕРБЕЗПЕКИ В СИСТЕМАХ ЕЛЕКТРОННИХ КОМУНІКАЦІЙ УЧАСНИКІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНИХ ПРАКТИК У ЦІЙ СФЕРІ

За наявними оцінками експертів ІТ-сфери та проведеним аналізом публікацій і статей з відкритих джерел, топологія систем інформаційної безпеки (Далі – ІБ) та кібербезпеки (Далі – КБ) суб'єктів світового фінансового ринку (сукупність банків, спеціалізованих фінансово-кредитних установ, фондових бірж і т.і.) які здійснюють рух світових фінансових потоків, та які є посередниками перерозподілу фінансових активів між кредиторами і позичальниками, продавцями і покупцями фінансових ресурсів тримаються в таємниці.

При цьому відомо, що зазначені системи використовуються для перевірки безпеки власних комунікаційних систем і їх побудова доволі розгалужена і не однотипна з визначеними зв'язками між ними та об'єднаних єдиним керівництвом.

За цих умов трансформація поглядів на питання створення систем КБ та ІБ та, відповідно, розвиток їх структур та топологій в Україні відбувається під впливом розвитку технологій, змін у власному фінансовому безпековому середовищі, формах, способах та технологіях застосування засобів кібервпливу і нових досягнень в цьому [1].

На теперішній час в світі існує біля 40 ключових макротехнологій, які за поглядами провідних експертів визначають рівень економіки. Визначним чином на ці процеси вплинули особливості формування, постійний розвиток і трансформація кіберпростору.

В цих сферах прогнозуються проривні досягнення перш за все у штучному інтелекті, хмарних технологіях, інтернет-речах, продуктивності та природі обчислювальних засобів, можливостях зберігання обробки та передачі великих масивів даних та інформації (Big Data), засобах і технологіях їх реалізації на кардинально нових принципах. Можливості і вразливості практично всіх сучасних інфокомунікаційних та кібернетичних систем все більше залежать,

крім того, від зростання взаємозв'язків різноманітних інформаційних систем і систем управління між собою в багатопараметричному, багатовимірному кіберпросторі та їх інформаційно-кібернетичного взаємопроникнення, взаємодії і взаємозалежності, тощо.

За функціональним призначенням топологія таких систем в її класичному виді розглядається за такими складовими [2]:

запобігання (англ. "Prevention") – заходи щодо завчасного виявлення, уникнення, стримування, запобігання можливих (потенційних) кіберзагроз чи кібератак, припинення підготовки до них;

захист (англ. "Protection") – заходи щодо забезпечення випереджувального захисту від можливих кібератак (кібервпливу) зловмисників, в першу чергу в інтересах всебічного та стійкого забезпечення у кіберпросторі процесів управління власними активами;

попередження (англ. "Mitigation") – заходи щодо безпосереднього виявлення, відвернення загрози, зменшення можливих втрат (збитків, пошкоджень) у разі безпосередньої загрози проведення кібератак. При певних умовах в межах зазначеного можуть проводитися випереджувальні (зустрічні) заходи активного кіберзахисту;

реагування (англ. "Response") – заходи комплексної протидії та дій на упередження потенційних загроз, у т.ч. шляхом активного кіберзахисту в умовах безпосереднього проведення кібератак з одночасним проведенням заходів захисту власної інфраструктури, соціуму, ресурсів тощо від впливу зловмисників;

відновлення (англ. "Recovery") – заходи, направлені на відновлення інформаційної та іншої інфраструктури, яка стала об'єктом кібератак шахраїв, стабілізацію ситуації та ліквідації інших негативних наслідків.

Проведений аналіз існуючої нормативно-правової бази України щодо кіберзахисту державних інформаційних ресурсів свідчить про те, що уніфікація чималої кількості діючих керівних нормативно-правових документів та стандартів відбувається з урахуванням норм міжнародного права, галузевих стандартів та директив ЄС та НАТО, що зафіксовано у Законах та нормативно-правовій базі України [3].

Детально розглядаючи питання щодо підвищення рівня кіберзахисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури в банківській системі України слід зауважити [4], що в цьому напрямку переважаючими темпами рухається Райффайзен банк Аваль, Ukrsibbank BNP Paribas Group, Кредобанк та Приватбанк.

Зазначені установи постійно технічно та програмно здійснюють захист своїх критичних онлайн-активів від широкого спектру кібератак, впроваджують сучасно захищені онлайн-банкінгові програми, упереджувально реагують на виток конфіденційних даних клієнтів, виявляють та локалізують зловмисних, необережних та скомпрометованих користувачів та оптимізують аудит шляхом дотримання низки міжнародних нормативних актів і галузевих стандартів.

Сьогодні банки та інші установи все більше наражаються на загрози безпеці завдяки широкому впровадженню фінансових онлайн-операцій і надання послуг. Сучасні структури систем захисту інформації (Далі – ЗІ) та КБ передбачають застосування доволі потужної лінійки інструментів, як на технологічному так і на програмному рівнях, використання розгалужених відповідних архітектур, методів захисту які спрямовані на упередження, виявлення та реагування на потенційні кіберзагрози.

В цих умовах важливо забезпечити цілісність і конфіденційність інформації під час виконання будь-яких операцій у віртуальному середовищі. Виникає ризик КБ систем та мереж, оскільки установи часто не в змозі забезпечити відповідний набір інструментів, технологій, навчання, і передові методи захисту мереж, пристроїв, програм і даних від несанкціонованого доступу.

У фінансовій галузі ризик КБ змінив парадигму банківських операцій кілька десятиліть тому, оскільки зазначені ризики можуть порушити банківські функції та накласти значні прямі та непрямі втрати.

В умовах сьогодення першочерговою ціллю для кіберзлочинців є фінансові послуги, конфіденційні дані, транзакції, інформація про облікові записи клієнтів та приватні персональні дані. Враховуючи зазначене, слід наголосити, що перед установами, банківськими структурами, іншими особами, що здійснюють діяльність на ринках фінансових послуг, постає доволі суттєва проблема щодо визначення порядку формування вимог та виконання заходів із забезпечення кіберзахисту та ІБ.

Проведений аналіз діючих систем кіберзахисту фінустанов України засвідчує, що в цілому політики інформаційної та КБ впроваджуються всіма суб'єктами. Вони розроблені та функціонують відповідно до чинного законодавства України, нормативно-правових актів Національного банку України з урахуванням міжнародних

стандартів з питань ІБ, загальноприйнятих у міжнародній практиці принципів забезпечення ІБ і кіберзахисту, зокрема [5]:

- Постанова Правління Національного банку України від 28.09.2017 № 95, документ v0095500-17, “Про затвердження Положення про організацію заходів із забезпечення інформаційної безпеки в банківській системі України”;

- Закон України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” (відомості Верховної Ради, 2017, № 45, ст.403, зі змінами), документ 2163-VIII;

- Закон України “Про банки і банківську діяльність” (відомості Верховної Ради України, 2001, № 5-6, ст.30, зі змінами), документ 2121-III;

- Національний стандарт України з питань інформаційної безпеки ДСТУ ISO/IEC 27000:2015 “Інформаційні технології. Методи захисту. Система управління інформаційною безпекою. Огляд і словник”;

- Національний стандарт України з питань інформаційної безпеки ДСТУ ISO/IEC 27001:2015 “Інформаційні технології. Методи захисту. Системи управління інформаційною безпекою. Вимоги” [6];

- Національний стандарт України з питань інформаційної безпеки ДСТУ ISO/IEC 27002:2015 “Інформаційні технології. Методи захисту. Звід практик щодо заходів інформаційної безпеки”;

- Внутрішні Статути.

Зазначеними вище нормативними документами та стандартами передбачені вимоги до мінімально необхідного пакету зі створення, впровадження, технічної підтримки та вдосконалення системи менеджменту ІБ і кіберзахисту. При цьому, все більше організацій також усвідомлюють, що традиційних рішень безпеки та ручних процедур вже недостатньо для виконання та підтримки політик безпеки. В цьому контексті організаціям (установам, підприємствам) не забороняється нарощувати свої спроможності з питань ІБ та КБ. Але, враховуючи загальноприйняті у міжнародній практиці принципи забезпечення ІБ і кіберзахисту, фінансові установи повинні в своїй діяльності здійснювати управління ризиками КБ, на об'єктах критичної інформаційної інфраструктури банківської системи, у відповідності до міжнародних стандартів, стандартів Європейського Союзу та НАТО.

Найбільш провідними протоколами відповідності (їх релізами та складовими), які фінансові організації більше не можуть ігнорувати є:

1. Payment Card Industry Data Security Standard (PCI-DSS), з англ. “стандарт безпеки індустрії платіжних карток”. Стандарт безпеки з захисту платіжних даних протягом усього життєвого циклу платежу [7].

2. Закон Sarbanes-Oxley Act (SOX). Це кодекс (США) внутрішнього контролю над фінансовою звітністю компанії чи підприємства. Він передбачає демонстрацію всієї документації яка постійно оновлюється та зберігається для перевірки представниками аудиторських установ. По суті це сучасна база даних (Далі – БД) яка без участі людини одночасно видаляє, додає та редагує, відповідно до вимог організації, всі фінансові документи в автоматичному режимі.

3. Monetary Authority of Singapore-Technology Risk Management (MAS-TRM) з англ. “грошово-кредитне управління Сінгапуру – управління технологічними ризиками”. Рекомендації, які встановлюють правила для фінансових установ у Сінгапурі, зосереджені на кіберстійкості, розробці спеціалізованого ПЗ та хмарних обчисленнях. Це вимога до цифрової трансформації, яка визначає технологічні принципи управління ризиками, які відбуваються серед фінансових установ у всьому світі.

4. General Data Protection Regulation (GDPR) з англ. “загальний регламент захисту даних”. Регламент захисту даних який застосовується в усіх державах-членах Європейського Союзу для гармонізації законів про конфіденційність даних [8]. Цей Регламент встановлює правила та принципи, що стосуються захисту фізичних осіб щодо обробки персональних даних, а також правила, що стосуються вільного руху персональних даних.

5. Gramm-Leach-Bliley Financial Services Modernization Act (GLBA) з англ. “Федеральний закон Грема-Ліча-Блілі”. Закон про фінансову модернізацію, застосовується до фінансових установ США та регулює безпечне поводження з неопублічною особистою інформацією, включаючи фінансову звітність та іншу особисту інформацію [9].

Отже, вимоги безпеки містяться в широкому наборі стандартів, правил, мандатів, і рекомендацій які включають PCI-DSS, SOX і MAS-TRM.

Підсумовуючи викладене, як висновок, слід зазначити, що на сьогодні системи ЗІ та КБ корпорацій та установ світового фінансового ринку обробляють та зберігають доволі потужний масив

конфіденційних даних, таких як клієнт-транзакції, інформацію про облікові записи та приватні персональні дані платіжних карток, платіжні процесори та інше. При цьому ця обставина ускладнює постійна зміна обсягу, швидкості і різноманітності атак, які варіюються від відмови в обслуговуванні до зловмисного викрадення зсередини. Зі збільшенням кількості резонансних порушень систем КБ фінансових установ у всьому світі, вона змінилася від суто питання ІТ, до викликів занепокоєння на рівні правління компаній, при цьому наслідки витоку даних далекосяжні та критичні.

Список використаних джерел:

1. Є. Живилю, Д. Шевченко, О. Черноног, Типологія систем кібербезпеки в інформаційно-телекомунікаційних системах військового (спеціального) призначення, 2022. URL: <http://sit.nuou.org.ua/article/view/246487>
2. В. Петров, Важливість захисту національних інтересів держави в інформаційному просторі, 2021. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/voenni-voprosy/armii-vooruzhenie/konceptualni-zasadu-proyektu-strategii-kiberbezpeki-ukraini-na-2021-2025-roki/>
3. О. Данілов, Кіберзахист державних інформаційних ресурсів – важлива складова у процесі цифрової трансформації країни, 2020. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/4606.html>
4. Постанова кабінету міністрів України від 11 листопада 2020 р. № 1176 “Про затвердження Порядку проведення огляду стану кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1176-2020-%D0%BF#Text>;
5. Платформа ефективного регулювання/Міністерство Економіки України, Про банки і банківську діяльність. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id147305>;
6. Марина Кучинська, Інформаційна безпека, кібербезпека та стандарти серії IEC 62443, 2022. URL: <https://ikmj.com/uk/iec62443/>;
7. PCI DSS (Payment Card Industry Data Security Standard). URL: <https://platon.ua/faq/pci-dss>;
8. О. Тихомиров та ін. Підстави обробки персональних даних. URL: <http://zpd.inf.ua/page15.html>;
9. М. Янчук, Порядок оприлюднення регульованої інформації від імені учасників ринків капіталу та/або професійних організованих товарних ринків та подання звітних даних Державною установою “Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України” до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: https://smida.gov.ua/support/participants/cabinet_porjadok.

Ермоленко Оксана Олександрівна,

*кандидат економічних наук, доц., доцент кафедри державного управління,
публічного адміністрування та економічної політики
Харківського національного економічного університету ім. Кузнеця,
м. Харків, Україна*

Манько Ірина Володимирівна,

*студентка 4 курсу, групи 6.05.281.030.19.1 факультету економіки і права,
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця,
м. Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ІМІДЖУ ПУБЛІЧНОГО СЛУЖБОВЦЯ

У процесі еволюції люди створювали суспільство у вигляді ієрархічних структур, щоб забезпечити безпеку та створити умови для розвитку і процвітання спільності. Кожен член суспільства мав визначену роль та виконував певні функції. Зазвичай, лідер, що займав вершину ієрархії, мав значний вплив на інших та брав на себе відповідальність за їхні дії. Для будь-якого суспільства завжди було необхідним мати гаранта – людину, яка могла б неупереджено і справедливо врегулювати конфлікти, покарати винних та забезпечити вільне та комфортне спільне існування інших. У кінці кінців, держава стала гарантом у суспільстві, як політично-територіальна організація з владою, що діє на основі законодавства країни та має на меті забезпечити стає зростання і комфортне життя для людей.

По суті саме загальновизнані права і свободи людини і громадянина виступають головними орієнтирами для держави. Відповідно до статті 3 Конституції України, «затвердження та забезпечення прав та свобод людини є основним обов'язком держави». Таким чином, держава в особі органів державної влади та державних службовців визначає політику та приймає рішення, що впливають на життя всіх, хто проживає на її території. Тому логічно, що до осіб, які бажають бути державними службовцями та працювати на благо суспільства, висувається низка вимог.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державну службу», «державним службовцем є громадянин України, який обіймає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті, отримує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади

повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань та функцій такого державного органу, а також дотримуються принципів державної служби» [1].

Професія «публічний службовець» має велике значення і потенціал, оскільки інститут державної служби неперервно покращується і розвивається, що призводить до постійного підвищення вимог до професійної компетентності та етичної поведінки державних службовців. Покращення взаємин між державними службовцями, посадовими особами органів місцевого самоврядування та населенням, а також збільшення довіри громадян до органів державної влади можливі лише тоді, коли державні службовці мають позитивну репутацію та імідж [2].

Імідж публічного службовця є важливим показником того, наскільки дієво та прийнятно для населення функціонує державна влада, оскільки він відображає ставлення до дій та рішень, що здійснюються на державному рівні. Створення позитивного іміджу публічного службовця є важливою умовою успішної та ефективної роботи органів державної влади. Це має велике значення для всіх публічних службовців, без винятку [3].

Поняття «імідж» як сучасний феномен було вперше використано в галузі психології в 60-80-х роках 20 століття і було вивчено зарубіжними та вітчизняними вченими. Щодо походження самого терміну «імідж» існують дві точки зору. Згідно з першою точкою зору, слово походить від латинського слова «імаго», що означає «наслідування». Друга точка зору свідчить про те, що термін походить від англійського чи французького слова «image», що буквально означає «образ» [4].

В даний час імідж є предметом активних досліджень і вивчення. Навіть існує окрема наука, яка займається питаннями створення та зміни образів, відома як іміджелогія. Варто зазначити, що це досить молода галузь знань, вік якої становить приблизно кілька десятків років, адже вона виникла на початку 90-х років. Творчі та інтелектуальні сфери людської діяльності є серед тих, які поєднують науку іміджелогія.

Хоча імідж є досить актуальним та популярним явищем, проте досі не було прийнято єдиного визначення цього терміну. Між дослідниками зображень досі точаться суперечки у тому, що це поняття. Деякі помилково вважають, що образ включає тільки зовнішні риси і характеристики об'єкта, до яких відноситься стиль одягу,

зачіска і т. д. людини, але більшість схиляється до того, що образ людини не обмежується тільки його зовнішнім виглядом, але й поєднує у собі всі риси та характеристики людини, які можуть бути сприйняті лише глядачем.

Тому, узагальнюючи роботи різних учених, термін «імідж» можна визначити наступним чином: ця думка, що формується людьми про будь-кого або чимось під впливом його особливостей, характеристик, вчинків та манер. Імідж - це сукупність вражень та емоцій, що пов'язані з певною людиною, які фіксуються у свідомості інших людей у вигляді певних емоційно забарвлених понять[5].

Насправді образ публічного службовця проявляється у його діях, незалежно від цього, працює він у міністерстві чи іншому центральному органі структури державної влади, і навіть якщо ця особа є посадовцем органу місцевого самоврядування. Важливо відзначити, що у першому випадку ця особа може впливати на різні сфери державної політики, впливати на реалізацію рішень, які безпосередньо чи опосередковано зачіпають кожного громадянина країни. У другому випадку ж, громадяни на місцях матимуть справу безпосередньо з посадовцем органу місцевого самоврядування, а враження від контакту з ним майже завжди впливає на ставлення до органу влади загалом.

Образ публічних службовців має прямий вплив на сприйняття населення подій, які відбуваються в країні з політичних та економічних причин. Формування іміджу публічних службовців є ключовим фактором у забезпеченні довіри та поваги населення до органів державної влади. Цей імідж спонукає громадян до співпраці та взаємодії з державними службовцями, а негативні асоціації та стереотипи створюють стійку недовіру та відмову громадян співпрацювати з органами державної влади. Тому створення, формування та підтримка іміджу є одним із найактуальніших завдань для кожного публічного службовця.

Імідж державної служби необхідний підтримки сили та надійності державної влади, відповідно і ефективності всього управління. Понад те, імідж державної служби необхідний залучення молодих фахівців до органів державної влади. Зміцнивши імідж публічних службовців дозволить посилити конкурсний набір та залучити до роботи найбільш кваліфікованих спеціалістів.

Засоби масової інформації вважаються одним із найпоширеніших іміджетворчих засобів, яким суспільство схильне довіряти.

Навіть при цьому правдивість та якість інформації, що поширюється, відрізняється, але не завжди навіть освічена людина не в змозі відрізнити ці відмінності.

У процесі формування іміджу організації система зв'язків із громадськістю грає основну роль. Через те що імідж – це сприйняття одного суб'єкта у власних очах іншого, завданням служб зі зв'язків із громадськістю є формування необхідної громадської думки.

Формування образу публічного службовця може відбуватися як природним, так і штучним шляхом. Природний образ публічного службовця формується в результаті взаємодії з представниками громадськості та колегами. Можна сміливо сказати, що він формується спонтанно.

Штучний образ публічного службовця є результатом реклами та різних PR-акцій, у яких створюється нереальний образ публічного службовця, який не відбиває його справжніх особистих якостей та здатності якісно та результативно виконувати власну роботу[6].

Як у чиновників, так і у політиків зустрічаються обидва типи іміджу. Різниця полягає в тому, що чиновники менш схильні до публічних нападок, тому їм меншою мірою потрібно формувати собі штучний імідж. А от політики, навпаки, мусять спілкуватися з населенням. Їх імідж – це половина успіху в роботі, тому їм важливіше, ніж чиновникам, вигідно підкреслити свої позитивні риси та приховати негативні.

Коли особи, що заміщають державні посади (політики) повинні підкреслювати свої лідерські якості, а не індивідуальність, то державним службовцям (кар'єрним чиновникам), котрі беруть на себе відповідальність лише в рамках службових обов'язків, демонстрація самостійності явно протипоказана. Посадова особа є уособленням виконуваної ним функції, її образ становить невід'ємну частину «особи» всієї організації. Але одночасно «безпосередні контакти громадян із представниками влади є основою формування оціночних суджень про імідж державних органів».

Слід зазначити, що потреба у штучній підтримці позитивного іміджу є в кожного державного службовця. Наприклад, рядові чиновники, на відміну високопоставлених, практично немає засобів захисту свого іміджу, через те що він утворюється у процесі їхньої службової діяльності, у праці з певними громадянами. Взаємний зв'язок з громадськістю загалом не входить до обов'язків багатьох чиновників, проте це не постійно захищає їх від докору з боку гро-

мадян. З огляду на вищенаведене, можна зробити висновки, що державному службовцю недостатньо просто гарно виконувати свою роботу, кожен чиновник повинен робити свій внесок у позитивний імідж державної організації, в якій він працює, щоб у населення виникали позитивні думки при згадці державної установи та посадових осіб, працюючих у ньому. Отже, зменшиться відсоток негативних відгуків на адресу державних службовців, котрі не взаємодіють із громадськістю [6].

Оскільки державний службовець є інтерфейсом між державою та громадськістю, його імідж не повинен відштовхувати суспільство.

Образ державного службовця має бути пов'язаний у свідомості суспільства з такими якостями, як порядність, відкритість та сумлінність, і сприйматися як позитивний і ефективний механізм для прийняття та реалізації рішень органами влади. Оскільки однією з основних функцій органів державної влади є задоволення потреб громадян та ефективне виконання своїх обов'язків, то моральний «образ» державного службовця повинен відображати потреби суспільства та включати такі характеристики, як лояльність, професіоналізм та моральність.

Список використаних джерел

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Дата оновлення 10.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення 16.11.2022).
2. Денисюк С. Г. Імідж політичного лідера в контексті розвитку української політичної культури: особливості формування та механізми реалізації. дис. д-ра політ. наук. Київ, 2012. С. 209. URL: http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11728/DISS_Denisuyk.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 26.11.2022).
3. Єргідзей К. В., Єргідзей О. О., Зборчий А. С. Феномен іміджу: історія виникнення та сьогодення. Теорія і методика управління освітою. С. 185-189. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/11/part_1/42.pdf (дата звернення 17.10.2022).
4. Лаврентій А. С. Імідж як предмет наукового аналізу. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління. 2019. № 3. С. 30-38.
5. Мельничук Я. Імідж державних службовців / упоряд. Я. Мельничук. Буковин. вісн. держ. служби та місц. самоврядування. 2011. №1. С. 40 – 41.
6. Ларіна Н. Імідж як комунікативна основа позиціонування влади. Вісник державної служби України. 2013. № 2. С. 20–23.

Клименко Наталія Григорівна,

*доцент кафедри економічної політики та менеджменту
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В сучасних умовах перманентних та динамічних змін споживчого попиту та постійного вдосконалення існуючих товарів та послуг саме орієнтація на інноваційний розвиток економіки формує нову ефективну систему господарювання. В даних умовах застосування інноваційних технологій виводить підприємство на якісно новий рівень конкурентоздатності як на національному, так і на міжнародному рівні.

Реалізаторами інноваційних ідей є високотехнологічні інноваційні підприємства. Проблеми розвитку таких підприємств треба розглядати в фінансовому, інформаційному та ринковому аспектах. Розглядаючи їх, можна зробити такий висновок, що сектор підприємництва в інноваційній області володіє як перевагами, так і недоліками (таблиця 1).

За даними таблиці у своїй діяльності підприємства здатні до якнайшвидшого застосування інноваційних технологій за умови достатності фінансових ресурсів для їх впровадження [5].

В Україні фінансова політика підтримки інноваційного підприємництва здійснюється за рахунок фінансування прикладних наукових та науково-технічних розробок, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням, витрати на створення інфраструктури відповідними Міністерствами, Державними агентствами й комітетами [1,2].

На жаль, в Україні відсутня комерціалізація державних наукових розробок, оскільки не існує механізму фінансування впровадження національних досліджень підприємницьким сектором.

Пряму фінансову підтримку інноваційному бізнесу надає «Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу», що є державною небанківською фінансово-кредитною установою. Його діяльність фінансується за рахунок коштів державного бюджету, вітчизняних та іноземних інвестицій, добровільних внесків і доходів від власної

чи спільної фінансово- господарської діяльності. Для отримання фінансової підтримки Фондом мале підприємство повинно зареєструвати інноваційний проект в Державному реєстрі інноваційних проектів і пройти відбір. Фондом здійснюється постійний контроль над використанням коштів і досягнутими результатами, також може бути прийнято рішення про надання послідовних траншів з виконання проекту[3].

Таблиця 1

Переваги та недоліки участі підприємств
в реалізації інноваційних проектів

Переваги	Недоліки
Фінансовий аспект	
- можливість звернення до системи інститутів розвитку, фондів підтримки, державних програм сприяння інноваційному розвитку; - реалізація програм інноваційного розвитку в університетах, співпраці університетів та бізнесу;	- недостатність фінансових ресурсів для самостійної реалізації інноваційних проектів; - недовіра до проекту з боку потенційних інвесторів; - високий рівень ризику через побудову проекту на наукових розрахунках та відсутність аналогів;
Інформаційний аспект	
- наявність висококваліфікованих спеціалістів у сфері інноваційного бізнесу; - формування потужної інфраструктури: інкубатори, технопарки, кластери, консультаційна підтримка;	- створення середовища постійного інформаційного напруження;
Ринковий аспект	
- швидке пристосування до потреб ринку через невеликі обсяги виробництва та максимальну наближеність до споживача; - унікальність продукції; - мають можливість активно співпрацювати з великими підприємствами.	- проблема пошуку ринку збуту продукції, яка до цього не випускалась; - слабкі в конкуренції із великими підприємствами.

В Україні за посередництва Фонду можуть надаватися такі види фінансової підтримки: повне безвідсоткове кредитування; часткове (50%) безвідсоткове кредитування; повна або часткова компенсація відсотків комерційних банків, що кредитують інноваційні проекти; державні гарантії комерційним банкам; майнове страхування реалізації інвестиційних проектів.

Передбачена також можливість надавати малим інноваційним підприємствам безповоротні цільові субсидії, субсидії на придбання і впровадження нових технологій, в тому числі, енергозберігаючих та екологічно чистих.

Податкові пільги є ще одним із напрямків фінансового стимулювання проведення інноваційної діяльності. Високі показники податкових пільг для науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт спостерігаються у Франції, Іспанії, Португалії, Чехії, Індії.

Питома вага того виду податкових витрат, що становить найбільше навантаження на суб'єкт інноваційної діяльності змінюється із зміною життєвого циклу підприємства. На початковому етапі діяльності інноваційного підприємства податкові стимули слід застосовувати до нарахувань на фонд заробітної плати. На пізніших етапах його функціонування доцільно застосувати податкові пільги, пов'язані з податком на додану вартість та податком на прибуток. Проте в Україні суттєвих податкових пільг для малих інноваційних підприємств не надають. Малі підприємства, що здійснюють інноваційну діяльність, можуть тільки перейти на спрощену систему оподаткування зі сплатою єдиного податку за рахунок невеликої кількості працівників і товарообігу. На нашу думку, варто було б встановлювати найменшу ставку єдиного податку, відносячи малі інноваційні підприємства до першої категорії платників податків незалежно від обсягу річного доходу.

Взявши до уваги рейтинг інноваційних економік 2020, згідно Bloomberg Innovation Index Україна посіла 56 місце з 60, основною причиною падіння є зниження рівня патентної діяльності та високотехнологічності [4].

Аналітичні дані дослідження агентства при Європейській Комісії стверджують, що 88,5 % державних установ ЄС-27 ввели інформаційні нові або поліпшені послуги для бізнесу. У даному напрямку в Україні фінансується створення електронної інформаційної системи «Електронний уряд», яка покликана поліпшити взаємозв'язок між органами влади та бізнесом, розширити доступ підприємницьких структур до різних джерел фінансування, тримати їх у курсі щодо існуючих інвестиційних та інноваційних проектів шляхом застосування інформаційних технологій, уникнути бюрократичних процедур і забезпечити прозорість діяльності уряду.

Висновок. 1 Державна підтримка підприємств орієнтованих у своїй діяльності на інновації є необхідною умовою підвищення їх конкурентоздатності та досягнення високого рівня економічного розвитку.

Фінансова підтримка інноваційного бізнесу в Україні має бути різноспрямованою та орієнтуватись на встановлення взаємозв'язку між державою, наукою та підприємницьким сектором, що пов'язано із одного боку продовженням модернізації на інноваційній основі системи адміністративного менеджменту, з іншого – на підтримку інноваційних підприємств в комплексі зі сприянням до здійснення наукової інноваційної діяльності. 2. На даному етапі економічного розвитку України основними правовими засобами формування підприємництва в Україні мають стати: закріплення чітких юридичних критеріїв віднесення суб'єкта господарювання до категорії бізнесу; диференціація сфери господарювання на окремі юридично визначені сегменти; забезпечення стимулюючої ролі держави шляхом створення необхідних гарантій реалізації принципу свободи підприємництва; формування державних та цільових програм з підтримки підприємництва та запровадження спеціальних режимів господарювання для бізнесу, що передбачають систему необхідних пільг та форм державної підтримки.

Список використаних джерел

1. Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. URL: <http://www.dkrp.gov.ua>
2. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>
3. Про утворення Державної інноваційної фінансово-кредитної установи «Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу»: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.2011 №1396. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1396-2011-p>

Кулінська Анжела Вікторівна,

*кандидат наук з державного управління, доктор економічних наук, доц.,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Національного університету «Одеська політехніка»,
м. Одеса, Україна*

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ В ІСНУЮЧИХ НЕСТАБІЛЬНИХ УМОВАХ

Попри війну 91 % компаній планують продовжувати працювати на ринку України. Інтегральний показник Індексу інвестицій-

ної привабливості України у першій половині 2022 року впав на пів пункту. Він становить 2,17 бала з 5 можливих – це найнижче значення з 2013 року. Про це повідомила Європейська бізнес-асоціація. Пів року тому показник індексу складав 2,73 бала. Для порівняння, під час активної фази пандемії Covid-19 Індекс знижувався до 2,4 бала, а за часів Євромайдану – до 1,8 бала, що досі є найнижчим значенням за увесь час проведення дослідження. Проте після Революції гідності індекс підскочив. Найбільше позитивних оцінок ділового середовища цієї хвилі надійшли від представників юридичного та консультатційного бізнесу, а також підприємств FMCG сфери.

Дещо кращими є прогнози на наступні шість місяців. Тільки 38 % очікують подальшого погіршення ситуації, тоді як 36 % вважають, що інвестиційний клімат не зазнає суттєвих змін, а 26 % прогнозують його покращення до кінця року. При цьому, попри війну 91 % компаній асоціації планують продовжувати працювати на ринку України, а 55 % збираються інвестувати в Україну навіть у воєнний час. Зокрема, CEO розповідають про плани інвестицій в аграрну сферу, енергетику, IT та телеком, будівництво, фармацевтику, FMCG, нерухомість та інше. До того ж, 12 % вважають, що новим інвесторам буде вигідно заходити в Україну цього року, хоча інші 57 % респондентів з цим не погоджуються [1].

Більш того, найбільший фінансовий ризик сьогодення – не інвестувати в Україну вже сьогодні. Саме під таким гаслом на Нью-Йоркській фондовій біржі була презентована інвестиційна платформа Advantage Ukraine. За допомогою потужної інформаційної кампанії ми прагнемо розповісти світу про можливості та інвестиційний потенціал країни. В першу чергу інвестиції, а не прямі вливання до бюджету, будуть стрижнем відбудови України. План реконструкції, розроблений Нацрадою з відновлення, вимагатиме \$ 750 млрд. інвестицій протягом наступних 10 років, з них \$ 60-65 млрд. необхідно залучити вже цього року. Звичайно, рішення про великі інвестиції потребує часу та оцінки ризиків. Потенційний інвестор має провести due diligence, що триває не менше пів року. Тому розпочинати варто вже зараз [4].

У Нью-Йорку під час зустрічей з представниками флагманів світового бізнесу – U.S. Steel, JP Morgan, General Electric, MUFG Bank, Honeywell, Halliburton була видна зацікавленість Україною як інвестиційним напрямком. Серед можливостей, які обговорювали – це побудова «розумних мереж», впровадження енергетичних

балансуючих потужностей, газовидобування, «зелена» металургія з використанням заліза прямого відновлення – це те, що може бути реалізоване. Також проговорили можливості у агропромисловості – це варіанти глибокої переробки кукурудзи з метою екстракції амінокислот і біоетанолу.

Підкреслила українська команда і перспективу ІТ-галузі – продовжуємо налагоджувати співпрацю інвесторів із Українським фондом стартапів. Визначальним є інтерес до України фінансового гіганту, що має в своєму управлінні активи у розмірі \$10 трлн. Днями відбулася розмова Президента Володимира Зеленського з головою найбільшої у світі інвестиційної компанії BlackRock, щодо можливостей залучення державних та приватних інвестицій в Україну, а також консультування фахівцями BlackRock українського уряду стосовно створення Фонду відновлення для підтримки економіки. Співпраця з таким потужним гравцем відкриває значні перспективи для України [4].

Найболючіше питання – це гарантії безпеки інвестицій у воєнний та післявоєнний час. Саме цей фактор є одним з тих, що найбільше стримує інвесторів. Перший – страхування ризиків з боку міжнародних організацій, що вже мають таку практику. Одна з них – Багатостороннє агентство з інвестиційних гарантій (MIGA), яке входить до групи Світового банку. MIGA реалізувало проекти в країнах, де велися бойові терористичні дії. І хоча ситуація України складніша, проте досвід, накопичений агентством, можна застосувати. Міністерство економіки України вже домовилося з MIGA про запуск механізму страхування інвестицій під час війни. Пілотний проект на 30 млн. доларів буде запущено найближчим часом.

Другий можливий інструмент – це гарантії держав-партнерів своєму бізнесу, який буде інвестувати в Україну. Для України цей шлях найбільш прийнятний, оскільки знімає більшість побоювань та застережень. Гарантії, принаймні країн G7, вже будуть потужним сигналом для всього світового бізнесу. Щодо покриття цих гарантій, то кращого шляху, ніж задіяти арештовані російські активи важко знайти. Потрібно розробити конкретний механізм для практичного застосування в разі, якщо котрийсь з бізнесів зазнає втрат внаслідок російської агресії. Для інвестора цікаві сектори, де створюється висока додана вартість, продукція яких може бути конкурентною на ринках. Україна визначила галузі, які мають суттєвий інвестиційний потенціал (рис. 1).

ГАЛУЗІ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	
	ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС (\$ 43 МЛРД.) захист держави та гарантія безпеки. Адже одна з найбосдатніших армій Європи – Збройні Сили України – і далі потребуватиме оснащення. Окрім того, розвиток Military-tech та оборонно-промислового комплексу посилять експортний потенціал країни
	МЕТАЛУРГІЯ ТА МЕТАЛООБРОБКА (\$26 МЛРД.) Україна має досвід металургійних високотехнічних процесів і повного циклу виробництва титану та титановмісної продукції. Здатні утримувати нішу на ринку заліза прямого відновлення і «зеленої» металургії
	ЕНЕРГЕТИКА (\$177 МЛРД.) Україна може генерувати десятки та сотні гігават «зелених» електричних потужностей та мільйони тонн «зеленого» водню. Запропонуємо Європі альтернативу «брудній» російській енергії
	ПРИРОДНІ РЕСУРСИ (\$5,6 МЛРД.) Україна багата на мінеральні ресурси у високій концентрації і в близькості один від одного. Країна має значні запаси вугілля, залізної руди, газу, марганцю, солі, нафти, графіту тощо
	АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС (\$ 34 МЛРД.) Україну вважають «житницею Європи», але вона буде ще й «продовольчим кошиком» світу. Країна прагне збільшити потужності переробки, розвивати сектори з високою доданою вартістю, як-то виробництво м'яса, молока та молокопродуктів, садівництво тощо
	ЛОГІСТИКА ТА ІНФРАСТРУКТУРА (\$ 123 МЛРД.) Географічне розташування України робить її транзитним коридором для торгівлі. Логістика є одним із найважливіших секторів з розгалуженою мережею залізниць і доріг, морськими і річковими портами, аеропортами
	ПРОМИСЛОВЕ ВИРОБНИЦТВО (\$ 16 МЛРД.) Україна має велику мережу машинобудівних підприємств, які виробляють турбіни та електрогенератори, гірничі та сільськогосподарське обладнання, верстати, авіаційні двигуни, виробничі обладнання для легкої та харчової промисловості

Рис. 1. Ключові галузі, які мають суттєвий інвестиційний потенціал

Крім того, за даними Національного банку України обсяг іноземних інвестицій в економіку станом на 31.12.2021 року становив 64163,2 млн. дол. США. За даними платіжного балансу, опублікова-

ного на сайті Національного банку, за сім місяців 2022 року чистий приплив прямих іноземних інвестицій оцінено в 242 млн. дол. США. Станом на 31.12.2021 рік найвагоміші обсяги прямих інвестицій були спрямовані до підприємств промисловості – 44 % та установ та організацій, що здійснюють торгівлю, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 15 %. До основних країн-інвесторів належать Кіпр – 31,5 %, Нідерланди – 21,7 %, Швейцарія – 6,1 %, Велика Британія – 4,5 %, Німеччина – 4,6 %, Австрія – 3 %, Люксембург – 2,3 % і Франція – 2 %.

Обсяги освоєння капітальних інвестицій у 2021 року складають 508 217,0 млн. грн. Індекс капітальних інвестицій становить 110,8 % до періоду попереднього року. Провідними сферами діяльності, за обсягами освоєння капітальних інвестицій, у 2021 року залишаються: промисловість – 35,5 %, будівництво – 7,8 %, сільське, лісове і рибне господарство – 10 %, інформація та телекомунікації – 4,4 %, оптова та роздрібна торгівля; ремонт засобів й мотоциклів – 8,2 %, транспорт, складське господарство, поштова і кур'єрська діяльність – 6,9 %, державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування – 12,3 %, операції з нерухомим майном – 3,9 %. Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у січні-грудні 2021 року освоєно 68,6 % капіталовкладень [3].

З метою стимулювання залучення в економіку стратегічних інвесторів, підвищення інвестиційної привабливості, створення високооплачуваних робочих місць, а також зростання конкурентоспроможності економіки через запровадження державної підтримки інвестиційних проектів прийнято Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» [2]. Ще одним механізмом залучення інвестицій є індустриальні парки – це потенційні промислові майданчики для релокації компаній із інших країн з метою диверсифікації ланцюгів поставок, що вирішують питання скорочення часу до початку роботи компанії беручи до уваги час, необхідний для пошуку оптимальної локації, початку будівництва та введення об'єктів в експлуатацію.

Державно-приватне партнерство є одним з ефективних інструментів залучення додаткових інвестицій у державний сектор економіки України та одночасно з цим є дієвим механізмом, який сприяє розвитку відносин між державними органами і бізнесом. Україна гарантує додержання встановлених законодавством умов

для провадження діяльності приватних партнерів, пов'язаної з виконанням договорів, укладених у рамках державно-приватного партнерства, додержання прав і законних інтересів приватних партнерів. Однією з форм здійснення державно-приватного партнерства є концесія, що передбачає надання концесіодавцем концесіонеру права на створення та/або будівництво (нове будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт і технічне переоснащення), та/або управління (експлуатацію, технічне обслуговування) об'єктом концесії, та/або надання суспільно значущих послуг у порядку та на умовах, визначених концесійним договором, а також передбачає передачу концесіонеру переважної частини операційного ризику, що охоплює ризик попиту та/або ризик позиції.

Це обумовлює приділяти увагу питанням, пов'язаним із забезпеченням ліквідності або платоспроможності суб'єктів господарювання на підставі поєднання власних і залучених коштів, отримання прибутку та досягнення відповідного рівня рентабельності, достатнього для задоволення їх потреб при здійсненні інвестиційної діяльності, вивченням передумов створення сприятливого інвестиційного клімату, підвищенням рівня інвестиційної привабливості, залученням ресурсів й ефективним використанням їх на усіх рівнях управління за рахунок механізму забезпечення інвестиційної складової фінансової безпеки формування якого, як свідчать попередні дослідження, є одним із шляхів забезпечення безпеки в процесі управління фінансовою безпекою суспільства в умовах нестабільної геополітичної ситуації.

Список використаних джерел:

1. Мосорко А. Індекс інвестиційної привабливості України сягнув мінімуму за останні 10 років. Mind. 8 серпня 2022. URL: <https://mind.ua/news/20245418-indeks-investicijnoyi-privablivosti-ukrayini-syagnuv-minimumu-za-ostanni-10-rokiv>
2. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <http://www.me.gov.ua/?lang=u>
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
4. Свириденко Ю. Країна можливостей: чому інвестор прийде в Україну. *Економічна правда*. 29 вересня 2022 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/29/691997/>

Мартиненко Наталія Василівна,
доктор філософії в галузі публічного управління та адміністрування,
провідний науковий співробітник
Національного наукового центру «Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИЗНАЧЕННЯМ ШКОДИ ТА ОБСЯГУ ЗБИТКІВ, СПРИЧИНЕНИХ РОСІЙСЬКОЮ АГРЕСІЄЮ

Збройна російська агресія та запровадження воєнного стану на території нашої держави, на жаль, стали ключовими чинниками, які прямо чи опосередковано впливають на всі процеси та відносини як в Україні, так і поза її межами. Війна спричинила масштабну евакуацію підприємств і міграцію населення, отже – нові умови економічної діяльності. Розслідування масштабних воєнних злочинів передбачає дослідження багатьох подій і проведення значної кількості різних видів судових експертиз.

Виклики воєнного часу змістили акцент на окремі види експертних досліджень. Актуальності набули вибухотехнічні, будівельно-технічні, дорожньо-технічні, економічні, товарознавчі, транспортно-товарознавчі, військові, інженерно-екологічні експертизи, а відповідно, і необхідність збільшення кількості судових експертів з цих напрямів досліджень.

Використання спеціальних знань визнається одною з суттєвих ознак судових експертиз [1;2], а «експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань» (ч. 1 ст. 69 КПК України) [3].

Судова експертиза є найбільш поширеною процесуальною формою використання спеціальних знань, у результаті чого органи досудового розслідування отримують висновок експерта, що є джерелом доказів.

В літературі з питань кримінального процесу, криміналістики, судових експертиз надані численні визначення поняття «спеціальні знання», багато з них в тій чи іншій мірі повторюються. Незважаючи на те, що в різний час сутність поняття «спеціальні знання» привертала увагу багатьох вчених-юристів, в результаті чого написані численні статті, дисертаційні дослідження та монографії, повної ясності в цьому питанні досі немає. Процесуальне законодавство України не розкриває змісту поняття «спеціальні знання».

Не розкривається зміст спеціальних знань і в Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах», в п. 2 якої вказується лише на неприпустимість призначення експертизи у випадках, коли з'ясування певних обставин не потребує спеціальних знань [4].

Спеціальні знання спеціаліста – це систематизована інформація з різних галузей теоретичної і практичної діяльності, котру набувають спеціалісти в результаті навчання та досвіду з певної спеціальності, застосовують на основі умінь і навичок в процесуальній або непроцесуальній формі з метою збирання (формування), дослідження, оцінки доказів, встановлення підстав для прийняття уповноваженими особами процесуальних й тактичних рішень у кримінальному судочинстві [5, с. 65].

Уникнемо безпредметного теоретизування щодо цитування, коментування, порівняння, вишукування прогалин та оцінки змісту дефініції «спеціальні знання», оскільки в надмірних дискусіях втрачається істина, а фактичний стан речей зумовлюють норми права, що знайшли свою рефлексію у букві закону.

В ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» (на відміну від багатьох інших законів, у першій статті яких пропонують цілий каталог основних термінів і понять) визначено лише один термін «судова експертиза», як дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [6]. Сучасне судочинство неможливе без використання спеціальних знань.

Російська агресія призвела до багатьох руйнувань та пошкодження майна промислових підприємств, об'єктів критичної інфраструктури. На територіях, де велися активні бойові дії, було завдано значних матеріальних збитків у зв'язку з пошкодженням чи цілко-

виритим знищенням майна фізичних та юридичних осіб. Для розслідування воєнних злочинів та визначення розміру фактичних втрат для потерпілої особи необхідні спеціальні знання в різних сферах економіки, що потребує залучення фахівців у галузі фінансово-господарської, бухгалтерської, кредитної, податкової діяльності, з питань ціноутворення, бюджетної сфери тощо. Визначаючи роль судової економічної експертизи як засобу доказування, слід навести поняття предмету та об'єкту.

Предмет судової економічної експертизи – це встановлювані на підставі застосування спеціальних знань у галузі економіки фактичні дані (обставини) справи (провадження) про відображену в документах інформацію щодо економічної діяльності (господарських операцій, фінансового стану, бухгалтерського та податкового обліку тощо) суб'єктів економічних відносин, з метою вирішення завдань, поставлених органом (особою), який призначив експертизу (залучив експерта), або в порядку експертної ініціативи [7, с. 204].

Об'єкти експертизи конкретизують предмет певного виду експертизи та визначають параметри дослідження.

Об'єктами судово-економічної експертизи є:

– документи бухгалтерського, податкового обліків і звітності, а саме:

а) первинні і зведені документи (накладні; податкові накладні; акти прийому-передачі; касові ордери; платіжні доручення; чеки; квитанції; платіжні відомості; митні декларації; інвентаризаційні описи; акти звірки розрахунків тощо);

б) облікові реєстри (головні книги; касові книги; журнали-ордери; відомості аналітичного обліку; картки складського обліку; реєстри податкових накладних тощо);

в) бухгалтерська, фінансова, податкова та статистична звітності (товарні звіти матеріально відповідальних осіб; касові звіти; авансові звіти; баланс; звіт про фінансові результати; звіт про рух грошових коштів; звіт про власний капітал; податкові декларації тощо);

– інші матеріали справи, до яких належать:

а) акти ревізій, документальних перевірок діяльності підприємств;

б) протоколи допитів, свідчення обвинувачуваних і свідків;

в) висновки експертів інших спеціальностей;

г) протоколи виїмок тощо [7, с. 211].

За напрямками досліджень економічна експертиза розподіляється на бухгалтерську, фінансово-економічну й фінансово-кредитну та включає дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності; дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій; дослідження документів фінансово-кредитних операцій.

Відповідно до підпунктів 18 і 19 пункту 2 Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 22 липня 2022 року № 951) [8], спільним Наказом Міністерства економіки України та Фонду державного майна України від 18.10.2022 р. №3904/1223 затверджено Методику визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності (далі – Методика) [9].

Ця Методика є обов'язковою для використання під час оцінки (визначення розміру) реальних збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям, іншим суб'єктам господарювання всіх форм власності внаслідок втрати, руйнування або пошкодження їх майна у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації (далі – збройна агресія), оцінки (визначення розміру) упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності зазначеними суб'єктами господарювання, а також оцінки потреб у відновленні майна суб'єктів господарювання.

Методика передбачає механізми оцінки (визначення розміру) збитків, завданих підприємствам, установам, організаціям та іншим суб'єктам господарювання всіх форм власності внаслідок збройної агресії, оцінки (визначення розміру) упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності зазначеними суб'єктами господарювання, а також оцінки потреб у відновленні майна суб'єктів господарювання станом на дату оцінки, яка є датою не раніше ніж 23 лютого 2022 року.

Оцінка шкоди та збитків, що проводиться відповідно до цієї Методики, здійснюється з метою:

визначення збитків, завданих внаслідок збройної агресії, у межах кримінальних проваджень відповідно до законодавства України;

визначення збитків, завданих внаслідок збройної агресії, для цілей подання постраждалими заяв на компенсацію;

визначення збитків, завданих внаслідок збройної агресії, для цілей подання позовів (у тому числі колективних) постраждалими до судових інстанцій, зокрема міжнародних, а також подання позову державою України до міжнародних судових інстанцій;

інші цілі, визначені законодавством.

Ця Методика складається з наступних розділів: 1) основні положення; 2) організаційні засади оцінки збитків (визначення розміру збитків у вартісному виразі); 3) методичні засади оцінки реальних збитків (визначення розміру реальних збитків); 4) методичні засади оцінки (визначення розміру) упущеної вигоди (неотриманого прибутку); 5) методичні засади оцінки (визначення розміру) потреб у відновленні майна.

Також Методика містить сім додатків: 1) класифікатор житлових будинків залежно від матеріалу фундаментів, стін і перекриття та строку їхньої служби; 2) класифікатор нежитлових будівель залежно від матеріалу фундаментів, стін і перекриття та строку їхньої служби; 3) показники значення встановленого строку служби інженерних споруд (орієнтовні); 4) показники коефіцієнта, що характеризує культурну цінність нерухомого об'єкта культурної спадщини; 5) вхідні дані для визначення поточної вартості дебіторської заборгованості, векселів одержаних під час визначення реальних збитків щодо ЄМК; 6) показники рівня рентабельності операційної діяльності малих підприємств; 7) показники частки землі у вартості завершеної розвитком нерухомості* залежно від місця розташування ділянки землі, що підлягає забудові (ситуаційного класу нерухомості).

Судова експертиза (експертне дослідження), що пов'язана з оцінкою збитків, та діяльність судових експертів, що пов'язана з оцінкою майна, здійснюється на умовах і в порядку, передбачених Законом України «Про судову експертизу», з урахуванням особливостей методичного регулювання оцінки збитків, спричинених втратою, руйнуванням та пошкодженням майна державної, комунальної та приватної форм власності в ході збройної агресії, визначених цією Методикою. При цьому в дослідницькій частині висно-

вку експерта відображаються всі процедури, пов'язані з оцінкою збитків, що визначені цією Методикою.

Для розкриття воєнних злочинів потрібні наукові знання, уміння, досвід, методологія, термінологія, методика, техніка, а також фахівці-науковці, які вміють використовувати цю інтелектуальну зброю. Експертні дослідження передбачають застосування відповідних експертних методів та методик, які забезпечують високу точність одержаних результатів. Саме судовий експерт, що має відповідну експертну спеціальність, може надати органу досудового розслідування чи суду науковий доказ, тобто фактичні дані, які отримано внаслідок науково-дослідної судово-експертної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Клименко Н. І. Судова експертологія / Н. І. Клименко. К.: Ін Юре, 2007. С. 65.
2. Експертизи у судочинстві України: посібник / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – С. 20.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL :
4. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах. Постанова Верховного суду України від 30.05.1997 № 8. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97#Text>
5. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія / М. Г. Щербаковський. – Харків : В деле, 2015. – 560 с.
6. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII
7. Основи судової експертизи : навчальний посібник для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта / авт.-уклад.: Л. М. Головченко, А. І. Лозовий, Е. Б. Сімакова-Єфремян та ін. — Х. : Право, 2016. 928 с.
8. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 20.03.2022 № 326. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>
9. Про затвердження Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності. Наказ Міністерства економіки, Фонду державного майна від 18.10.2022 № 3904/1223. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1522-22#Text>

Марченко Людмила Юріївна,

*доктор філософії публічного управління та адміністрування,
заступник начальника управління-начальник відділу
обслуговування розпорядників коштів та інших клієнтів
Управління Державної казначейської служби України
у м. Харкові Харківської області,
м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогодні в Україні склалася досить складна ситуація, пов'язана із початком повномасштабної агресії Російської Федерації. Указом Президента від 24.02.2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [3] введено воєнний стан, який вплинув на життя кожного українця та на українське суспільство в цілому. На тлі зазначених подій одним із актуальних питань залишається забезпечення фінансово-економічної стабільності нашої держави.

З метою забезпечення фінансово-економічної стабільності нашої держави прийнята Постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 р. № 590 «Про затвердження порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» [2] (далі – Порядок) якою затверджено механізми виконання повноважень органами Державної казначейської служби України (далі - органи Казначейства). Воєнний стан, як особливий режим функціонування основних інституцій держави, передбачає певні зміни у механізмі виконання органами Казначейства повноважень, пов'язаних із здійсненням казначейського обслуговування бюджетних коштів та коштів інших клієнтів.

Так, Порядком передбачено, що Голова Казначейства може приймати рішення про виконання повноважень органами Казначейства в особливому режимі таким чином: - без переміщення; - з переміщенням та розгортанням на іншій території; - з тимчасовим припиненням роботи; - з відновленням роботи тощо.

Щодо органів Казначейства, які на сьогодні знаходяться або межують з територіями, на яких відбуваються активні бойові дії, може бути прийняте рішення про тимчасове припинення роботи. Як наслідок, такі органи Казначейства переміщуються та розгортають свою роботу на іншій території, що і надалі дозволяє їм вико-

увати свої повноваження щодо: а) казначейського обслуговування доходів та інших надходжень бюджетів; б) розрахунково-касового обслуговування розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів, інших клієнтів.

Крім того, Порядком передбачено, що у разі переміщення розпорядника (одержувача) бюджетних коштів у зв'язку зі службовою необхідністю, його розрахунково-касове обслуговування може здійснюватися органом Казначейства **за місцем дислокації**.

Необхідно звернути увагу, що п. 19 Порядку введена норма щодо черговості здійснення платежів за дорученнями клієнтів з урахуванням ресурсної забезпеченості єдиного казначейського рахунка, зокрема, встановлено три черги здійснення платежів.

Перша черга (п.п.1 п. 19 Порядку) передбачає видатки на національну безпеку і оборону та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, а також для фінансування діяльності розпорядників (одержувачів) коштів державного бюджету, які забезпечують обладнання робочих місць для виконання функціональних обов'язків оперативним складом пунктів управління у можливих місцях розгортання Ставки Верховного Головнокомандувача та здійснюють матеріально-технічне, транспортне, соціально-побутове та інше забезпечення діяльності Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Ради національної безпеки і оборони України, Офісу Президента України.

Друга черга (п.п.2 п. 19 Порядку) передбачає досить великий обсяг різноманітних видатків за загальним та спеціальним фондом державного та місцевих бюджетів. Як приклад можна навести такі видатки: погашення та обслуговування державного та місцевого боргу, виконання гарантійних зобов'язань тощо; оплата праці працівників бюджетних установ; нарахування на заробітну плату; виплата пенсій, надбавок та підвищень до пенсій; соціальне забезпечення, придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів; забезпечення продуктами харчування; медичне обслуговування населення; оплата комунальних послуг та енергоносіїв; поточні трансферти місцевим бюджетам; оплата послуг з підготовки кадрів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти; придбання матеріалів для ремонту тепло, водо-, електромереж; придбання насінневого матеріалу та засобів захисту рослин для весняно-польових робіт; інші захищені видатки.

Третя черга (п.п.3 п.19 Порядку) здійснюються платежі за іншими видатками та наданням кредитів.

Необхідно зазначити, що перелік захищених видатків оновлюється з урахуванням викликів у суспільстві та необхідності здійснення першочергових платежів.

Таким чином запровадження черговості надало можливість здійснювати першочергові видатки та забезпечувати безперебійне функціонування організацій, підприємств, установ, закладів в умовах правового режиму воєнного стану.

З метою забезпечення безперебійності та оперативності проведення платежів органи Казначейства, керуючись Порядком організації роботи Державної казначейської служби України у процесі управління коштами єдиного казначейського рахунка, затвердженого наказом Державної казначейської служби України від 08.07. 2016 р. № 191 (зі змінами) [1] щоденно, протягом операційного дня, реєструють в АС «Є-Казна Видатки» платіжні інструкції, що підлягають виконанню із одночасним встановленням таким платіжним інструкціям коду напряму видатків/витрат (далі- код напряму). Це дуже кропітка робота, яка вимагає від працівників органів Казначейства здійснення аналізу та значної концентрації уваги через те, що присвоєння деяких кодів напрямів видатків не у повній мірі автоматизоване. Тому працівники органів Казначейства повинні в ручному режимі перевіряти коди напрямів (більш як 57 кодів), що додатково збільшує об'єм та ускладнює роботу.

Додатково відмітимо, що в умовах правового режиму воєнного стану багато головних бухгалтерів установ, закладів, організацій були вимушені переїхати в інші місцевості та працюють дистанційно. Така релокація працівників створювала додаткові складнощі із підписанням документів, які необхідні для проведення органами Казначейства платежів, тому що у п. 20 Порядку передбачено, що для відкриття рахунків та здійснення видатків до Казначейства або органу Казначейства надається картка із зразками підписів та відбитка печатки розпорядника (одержувача) бюджетних коштів, засвідчена її керівником, та копії наказів про надання права першого та другого підписів.

Проте, з метою вирішення проблеми підписання документів, п. 20 Порядку було встановлено, у разі відсутності особи, яка має право другого підпису, платежі здійснюються за наявності підпису особи, яка має право першого підпису. При цьому до Казначейства або органу Казначейства подається картка із зразками підписів та відбитка печатки осіб, які мають право першого підпису (у графі картки, що призначена для зазначення посад осіб, які мають право другого підпису, робиться напис про відсутність таких осіб).

У подальшому було внесено додаткові зміни до п. 20 Порядку з метою цифровізації процесу підпису документів тимчасово, у виняткових випадках, та зазначено, що реєстраційна картка (зміни до реєстраційної картки), копія установчого документа, заява про відкриття рахунків, перелік рахунків, документи для організації доступу до системи дистанційного обслуговування «Клієнт казначейства – Казначейство» (за наявності укладеного договору про дистанційне розрахункове обслуговування з використанням програмно-технічного комплексу «Клієнт казначейства – Казначейство») та автоматизованої системи подання електронної звітності клієнтами Казначейства в період дії воєнного стану можуть бути подані до органів Казначейства у вигляді сканованої копії паперового документа за умови її підписання з використанням кваліфікованого електронного підпису керівника розпорядника (одержувача) бюджетних коштів.

В Порядку також передбачено особливості складання та подання звітності в особливому режимі, а саме: 1) у разі неможливості подання звітності розпорядником (одержувачем) бюджетних коштів головний розпорядник включає до зведеної бюджетної та консолідованої фінансової звітності показники звітності за попередній звітний період (п. 24 Порядку); 2) якщо орган Казначейства не працює в штатному режимі або його діяльність припинено, його повноваження щодо складання управлінської, бюджетної та фінансової звітності може бути передано іншому органу Казначейства (п. 26 Порядку).

Зазначимо, що в умовах дії правового режиму воєнного стану Державною казначейською службою України здійснюється постійний моніторинг реалізації повноважень органами Казначейства з метою удосконалення розрахунково-касового обслуговування розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів та внесення відповідних змін до нормативно-правових актів.

На підставі вищевикладеного пропонуємо зробити укрупнення кодів напрямів видатків/витрат з метою автоматизації їх присвоєння та зменшення навантаження на працівників органів Казначейства, а також запроваджувати більшу цифровізацію процесів розрахунково-касового обслуговування розпорядників одержувачів бюджетних коштів з урахуванням викликів сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Порядок організації роботи Державної казначейської служби України у процесі управління коштами єдиного казначейського рахунка, затверджений наказом Державної казначейської служби України від 08.07.2016 № 191 (зі змінами).

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 р. № 590 «Про затвердження порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP210590?an=126> (дата звернення: 15.04.2023).

3. Указ Президента від 24.02.2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 15.04.2023).

Надточій Алла Олександрівна,

*кандидат наук з державного управління, доц.,
доцент кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Смаглюк Анна Андріївна,

*кандидат економічних наук, доц.,
доцент кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

НЕФОРМАЛЬНА ЗАЙНЯТІСТЬ В УКРАЇНІ: ОЦІНКА ПРИЧИН І НАСЛІДКІВ

Неформальна зайнятість є непростим та розповсюдженим явищем, що зачіпає і економічну і соціальну сферу. Лише офіційна статистика говорить про те, що кількість неформально зайнятих осіб в Україні у 2021 р. була 3061,6 тис. осіб [1], що становить 19,5% усього зайнятого населення в країні.

Помилково вважати неформальну зайнятість – характерною рисою нерозвинених суспільств, вона наявна і в розвинених країнах, але у менших обсягах [2, с.167].

Відповідно таке явище виникає, незалежно від економічного розвитку країни, але його масштаби залежать (частково) від ступеню розвитку суспільства, в тому числі рівня громадської свідомості та інституційного середовища.

Існування тіньової зайнятості підтримується зацікавленістю і з боку роботодавців і з боку працівників, а також частково інституційною неспроможністю країни контролювати ці процеси. Тіньова зайнятість формується не лише роботодавцями і найманими працівниками, а й самозайнятими особами.

Так, у 2021 р. Державна служба статистики України нарахувала 3,06 млн. осіб неформально зайнятого населення, серед яких 42% були працюючі за наймом, а 58% - працюючі не за наймом. При цьому 1,3 млн. неформально зайнятих за наймом становили 10% всього зайнятого населення за наймом, і 1,7 млн. працюючих не за наймом, що становило 67,9% всіх працюючих не за наймом [1].

Іноді неформально зайнятих називають вимушено неформально зайнятих. Отже наявними є чинники, що призводять до неформальності в зазначеній сфері. Якщо порівняти умови, в яких працюють наймані працівники формального сектору і неформального, то перевага на боці формальних трудових працівників, через те, що вони захищені нормами права (табл.1). Відповідно, щоб людина добровільно зробила вибір на користь неформальності мають бути суттєві причини.

Таблиця 1

Порівняння сфер формальної і неформальної зайнятості

Сфери	Формально зайняті наймані працівники	Неформально зайняті наймані працівники
Процес найманні і звільнення з роботи	Регламентований трудовим законодавством	Незалежність працівника, свавілля з боку роботодавця, можлива дискримінація і приниження гідності
Оплата праці і строки виплати заробітної плати	Регламентовано трудовим законодавством, розмір заробітної плати не менше мінімальної, гарантії виплати заробітної плати (на роботодавця накладається штраф у разі порушення строків виплати заробітної плати)	Нерегламентована, не має захисту у разі порушення строків виплати заробітної плати та оплати праці нижче за встановлений розмір через усну домовленість
Умови праці	Регламентовані, перевіряються, захищаються положеннями «Про охорону праці»	Нерегламентовані, ніде не зафіксовано, навіть якщо є порушення від нормативних вимог
Підтвердження стажу роботи	Є	Немає
Соціальний захист	Наймані працівники захищені системою соціального страхування у випадках хвороби, нещасного випадку, безробіття, настання пенсійного віку	Не має соціального захисту. Система соціального страхування неформально зайнятих не бачить і не визнає

Тож причинами, що спонукають людину зробити вибір на користь неформальної зайнятості можна назвати наступні:

- порівняно висока оплата праці у неформальному секторі,
- неможливість або небажання працевлаштуватись у формальному секторі, в тому числі через небажання працювати за низьку заробітну плату при невідчутних соціальних гарантіях,
- неочевидні переваги формального сектору через можливо низьку обізнаність щодо правового захисту найманих працівників, або недієвість системи цього правового та соціального захисту.

Тобто формальний сектор може бути непривабливим через невиконанням і там правових норм, та через низький рівень соціального захисту, що надає державна система соціального страхування.

Система соціального страхування, що спирається на мінімальні стандарти, а саме на прожитковий мінімум, не стимулює до участі в цій системі. Низькі рівні пенсій, не здатні захистити від бідності, низький рівень допомоги по безробіттю, що не здатний на належному рівні підтримати безробітного, поки він не знайде гідне робоче місце, - все це в сукупності призводить до непривабливості всього того, що так детально прописано у правовому полі. Фактичний рівень виконання нормативно-правових норм, і низькі нормативи соціального захисту низводить нанівець привабливість робочих місць формального сектору, перш за все бюджетної сфери.

Якщо задуматись, що є першопричиною – неформальне робоче місце чи людина, що бажає працювати за наймом неформально? Мабуть, все ж таки існування неформальних робочих місць є першочерговим.

Зазначимо, що за характеристикою, наведеною вітчизняними науковцями, вітчизняний ринок праці характеризується перевищенням пропозиції над попитом, що дозволяє роботодавцям диктувати зручні для них схеми працевлаштування (оформлення через ФОП, через цивільно-правові договори) та моделі трудових відносин [3, с.181].

Виділимо причини існування неформальних робочих місць з точки зору роботодавців:

- небажання сплачувати податки, бажання зменшити витрати, в першу чергу через витрати на робочу силу,
- низька соціальна відповідальність, небажання брати на себе зобов'язань щодо ведення обліку і звітування, кадрового діловодства, що є також додатковими витратами;
- можливість перебувати поза правовим полем за рахунок корупції в органах державної влади.

Відповідно існування такої правоохоронної системи, що за хабарі не звертає уваги, а від так і негласно підтримує неформальну зайнятість, в тому числі і самозайнятість, призводить до розгортання неформального сектору економіки.

Якщо б людина добровільно обирала між формальним місцем роботи із гідною оплатою працею і високим ступенем соціального захисту та неформальним сектором, то судячи з переваг наведених у табл.1 вона б обрала перше.

Насправді таких робочих місць в Україні не так багато.

Звуження формальних робочих місць веде до витіснення робочої сили до неформальних відносин. Так, у 2021 р. робоча сила в Україні складала 17,4 млн. осіб, з них 15,6 млн. державна служба статистики відносила до зайнятих. При цьому лише 7,09 млн. з них були зараховані як штатні працівники. Тобто менше половини зайнятого населення були працевлаштовані на традиційних робочих місцях формального сектору з гарантіями зайнятості. Відповідно, маємо тенденцію до збільшення частки самозайнятих, в тому числі таких, що є прихованими найманими працівниками, оформленими як ФОП.

Окреслимо наслідки снування неформальних трудових відносин:

- для держави: недоотримання фондами соціального страхування та бюджетів різного різня доходів; а отже зменшення фінансової спроможності системи соціального страхування та держави;

- для роботодавців це зменшення витрат;

- для працівників – збільшення рівня доходів; працівники роблять вибір на користь поточних потреб, і шкодять довготривалим цілями (набуття права на пенсію);

- для суспільства – зменшення рівня бідності та безробіття.

Відповідно, оцінюючі сьогоднішні умови в країні, зумовлені військовою агресією, руйнацією частини підприємств, відтоком робочої сили, зниженням рівня доходів і життя, низьким рівнем державного соціального захисту, вважаємо неформальну зайнятість – одним є із найбільш доступних інструментів самопідтримки населення свого життєвого рівня.

Боротьба з неформальним сектором має запроваджуватись не стільки через каральні методи, скільки шляхом збільшення рівня соціального захисту, стимулювання створення та підтримки гідних робочих місць, підвищення рівня оплати праці працівників бюджетної сфери. Це рух в напрямку реального наповнення тези, що Україна – правова і соціальна держава.

Список використаних джерел:

1. Неформально зайняте населення за статтю, типом місцевості та статусом зайнятості в Україні у 2021р. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Орлик О.В. Неформальна зайнятість населення як фактор тінізації та економічної безпеки. Вісник соціально-економічних досліджень, 2020. № 1 (72). С.164-177. URL: http://journals.uran.ua/vsed_oneu/article/view/211198/211240.
3. Пищуліна О., Юрочко Т. Інституційне середовище неформальних трудових відносин в Україні: масштаби, динаміка, наслідки. Київ, 2019. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Zaynat.pdf

Олійник Олександр Миколайович,

к.ф.н., доцент,

Запорізький національний університет,

м. Запоріжжя, Україна

Бікулов Руслан Тагірович,

аспірант,

Запорізький національний університет,

м. Запоріжжя, Україна

ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ ЧЕРЕЗ РЕІНТЕГРАЦІЮ ТЕРИТОРІЙ

Головною проблемою реінтеграції окупованих територій є соціально-економічна криза, яка виникає під час окупації у зв'язку з руйнуванням, масовою міграцією та ізоляцією окупованих територій.

Практика сепаративних та військових конфліктів свідчить, що за функціональними ознаками розрізняють геополітичну, економічну та культурну реінтеграцію. Перша являє собою процес штучного створення значних регіональних угруповань, військово-політична і економічна основа яких сформована на тлі іншої держави. Економічна тіньова регіоналізація включає поетапне формування сірих або легальних зон вільної торгівлі, митного союзу і загального тіньового ринку в межах регіонального угруповання. Культурна регіоналізація акцентує увагу на розвитку ідеологічних догм, що відрізняються соціокультурними парадигмами.

Проаналізувавши наукову літературу, можна зробити висновки, що існує два підходи до визначення сутності реінтеграції, а саме юридичний та інституційний. Перший розглядає її як об'єктивний процес повернення території під вплив Конституції,

що зумовлений відмінностями природно-ресурсного стану та соціально-економічного потенціалу окремих геочастин і пов'язаний з реновацією та господарським освоєнням та розселенням населення. У межах цього державницького підходу розрізняють компонентну реакцію та комплексну реінтеграцію. Основними напрямками компонентної реінтеграції є аналіз природно-ресурсної, соціально-демографічної та економічної неоднорідності території, а комплексна реінтеграція представляє узагальнені природно-господарські особливості території, які проявляються в адміністративно-політичному та новому адміністративно-територіальному поділі країни та поверненню територій.

Таким чином, процеси реінтеграції відбуваються на національному, регіональному, локальному рівнях, які мають певні динаміку і тенденції розвитку. Зазначимо, що в наукових джерелах не існує єдиної загальноприйнятої таксономії реінтеграції за географічним підходом, і кожен науковець залежно від цільових настанов дослідження формує та обґрунтовує власну схему відновлення регіональної системи.

Так, проаналізовано процеси реінтеграції територій в Європейському Союзі, що дало змогу виявити поєднання централізованих (зверху) та децентралізованих сил (знизу) підходів до розв'язання проблем регіонального розвитку та відновлення, тобто можливість існування зсувів в різних частинах однієї країни кількох типів тихої регіоналізації.

Відповідно до політико-правового статусу регіонів і рівня їх самоврядних прав проаналізуємо такі моделі регіоналізації:

- 1) адміністративна реінтеграція;
- 2) територіальна децентралізація;
- 3) регіоналізація через тимчасові квазівоєнні утворення;
- 4) регіональна економічна автономія;
- 5) регіоналізація через існуючі місцеві органи влади та ради.

Адміністративна реінтеграція відбувалась тією чи іншою мірою притаманна Албанії, Болгарії, Великобританії, Вірменії, Греції, Грузії, Румунії, Туреччині, Україні, Фінляндії та іншим.

У територіальній структурі цих країн відокремлюється велика територія для виключного виконання функцій державної влади. Самоврядні права їй не надаються або імітуються через можливості створення в межах адміністративних регіонів представницьких органів без власної адміністрації.

Регіональна децентралізація поширена у Нідерландах, Норвегії, Польщі, Словаччині, Угорщині, Франції, Чехії, Швеції, хоча конкретні її прояви досить сильно відрізняються. За цієї моделі інститут регіонального самоврядування передбачає можливість у законодавчо визначених межах самостійно реалізовувати територіальні інтереси [5]. Проте на відміну від автономії, загальнонаціональні інтереси на регіональному рівні реалізуються через систему органів державної влади та/або через делегування відповідних повноважень органам самоврядування. Останнє передбачає державний контроль за органами самоврядування з погляду не лише законності, а й доцільності.

Список використаних джерел:

1. Buniak, R. (2016, 18 kvitnia). Viina u Khorvatii: likvidatsiia separatystiv za 84 hodyny i zdacha heroiv. [War in Croatia: elimination of separatists in 84 hours and release of heroes]. Retrieved from <https://fakty.com.ua/ua/svit/20160418-1581913/> [in Ukrainian] European University Institute. (2011).
2. Return Migration and Development Platform. Retrieved from www.eu [in English] Fond «Demokratychni initsiatyvy» imeni Ilka Kucheriva. (2018, 28 грудня). Pidsumky-2018: hromadska dumka. [The results 2018: Civil point of view]. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/pidsumki-2018-gromadska-dumka> [in Ukrainian].

Пастух Катерина Валеріївна,
кандидат наук з державного управління,
м. Харків, Україна

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

Сучасні виклики висувають нові вимоги до публічного управління в соціально-економічній сфері. Існуюча система публічного управління в соціально-економічній сфері потребує модернізації. Необхідним постає приділення особливої уваги удосконаленню механізмів публічного управління в соціально-економічній сфері. Набуває особливого значення запровадження кращого досвіду здійснення публічного управління в соціально-економічній сфері, визначення напрямів удосконалення такого управління, упровадження інноваційних підходів до публічного управління в соціально-економічній сфері, державної регіональної політики.

Слід виділити такі сучасні напрями державної регіональної політики:

- формування згуртованої держави в економічному, соціальному, гуманітарному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах;

- відновлення регіонів і територій, що постраждали внаслідок війни;

- стимулювання та підтримка місцевих ініціатив щодо ефективного використання внутрішнього потенціалу регіонів з метою створення та підтримання життєвого середовища, підвищення якості життя населення;

- адаптацію регіональної економіки та середовища проживання населення до змін клімату, посилення стійкості територіальних громад до економічних, кліматичних, демографічних викликів;

- зменшення територіальної диференціації за відповідними показниками соціально-економічного розвитку;

- формування конкурентоспроможності регіонів;

- визначення та ідентифікація функціональних типів територій, реалізацію на таких територіях програм регіонального розвитку та проєктів регіонального розвитку, встановлення механізмів їх державної підтримки;

- формування ефективної системи збереження довкілля шляхом урахування екологічної складової в документах стратегічного планування і реалізації державної регіональної політики, оцінювання та зниження техногенно-екологічного навантаження на довкілля в регіонах;

- запровадження інструментів державної підтримки міжрегіональної інтеграції, виконання міжрегіональних програм і проєктів;

- поліпшення фінансового, матеріального, інформаційного, кадрового та іншого ресурсного забезпечення розвитку регіонів, сприяння здійсненню повноважень органами місцевого самоврядування;

- створення механізмів представництва інтересів регіонів на державному рівні і територіальних громад – на регіональному рівні;

- сприяння цифровій трансформації та цифровому розвитку регіонів;

- формування нормативно-правової бази, необхідної для реалізації державної регіональної політики, з урахуванням документів Ради Європи та Європейського Союзу [1].

Загострення соціально-економічних проблем, несприятливе екологічне становище вказують на необхідність своєчасного реагування на них органів публічної влади, удосконалення організаційного забезпечення публічного управління в соціально-економічній сфері, оновлення державної регіональної політики.

Особливого значення набуває підтримка економічного розвитку регіонів та територіальних громад, активізація в них економічної діяльності [2], забезпечення якості прийняття управлінських рішень у процесі стратегічного управління сталим розвитком громад та територій.

До основних напрямів забезпечення якості прийняття управлінських рішень у процесі стратегічного управління сталим розвитком громад та територій віднесено: формування умов для прийняття управлінських рішень у процесі такого управління; урахування спрямованості управлінських рішень на розв'язання тих чи інших завдань щодо забезпечення сталого розвитку громад та територій; урахування чинників, що впливають на процес розробки і прийняття необхідних управлінських рішень; удосконалення методів підготовки й прийняття управлінських рішень [3].

Наразі актуальності набуває формування ефективної системи публічного управління в соціально-економічній сфері, зміна парадигми взаємовідносин органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадянського суспільства, посилення відповідальності органів публічної влади за прийняття тих чи інших управлінських рішень, своєчасне реагування органів публічної влади на соціально-економічні проблеми, упровадження нових підходів до публічного управління в соціально-економічній сфері, державної регіональної політики. Важливим постає здійснення оцінки результативності реалізації державної регіональної політики, що має стати подальшим науковим пошуком.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій: Закон України від 9 липн. 2022 р. № 2389-IX. Уряд. кур'єр. 2022. № 164.
2. Latynin M., Pastukh K., Tarasenko D., Shevchenko S., Munko A. Public administration in the economic sphere in Ukraine: strategic approach. *Estudios de Economía Aplicada*. 2021. University of Almeria. Spain. Vol. 39. № 5.
3. Пастух К. В. Стратегічне управління у сфері публічного управління та адміністрування. Адміністративне управління територіальними громадами : навч. посіб. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. 292 с.

Петькун Світлана Михайлівна,
кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування,
Державний університет телекомунікацій,
м. Київ, Україна

НАПРЯМИ НАБЛИЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС

Україна визначила цифрову трансформацію як пріоритетну політику держави, що вже відзначено нещодавніми визнаннями серед європейської експертної спільноти успіхами у впровадженні систем «ProZorro», «Дія», «Держава в смартфоні», «e-Health» та ін, у запровадженні мобільного покриття 4G та запуску електронних соціальних послуг у державному та приватному секторах.

Міністерством цифрової трансформації України розроблено та виставлено на обговорення проект Національної стратегії розвитку широкосмугового доступу до Інтернету. Цьому передувало проведення досліджень щодо покриття та швидкості Інтернету (зокрема через запуск сайту для вимірювання швидкості широкосмугового доступу), а також підписання ряду меморандумів про співпрацю Мінцифри та IT-компаній для реалізації проектів з розвитку фіксованих і мобільних систем зв'язку.

В Україні швидкими темпами розвивається система надання публічних е-послуг та електронної ідентифікації (в т.ч.: створено портал державних послуг «Дія» під егідою профільного міністерства, запущено Інтегровану систему електронної ідентифікації, системно впроваджується технологія SmartID, розпочато процес оптимізації електронних реєстрів даних).

Україна, незважаючи на складне соціально-економічне і політичне становище, 5 вересня 2022 року підписала угоду з Європейською Комісією про приєднання України до програми «Цифрова Європа» (Digital Europe Programme) як асоційованої країни. Digital Europe Programme – це програма, комплементарна до програми «Горизонт Європа», – розпочалася 2021 року і триватиме до 2027. Вона спрямована на забезпечення цифровими технологіями підприємств, громадян і державних адміністрацій.

Основними завданнями для України при гармонізації цифрових ринків з ЄС та країнами Східного партнерства є: забезпечен-

ня вільного транскордонного потоку інформації; конфіденційність, доступність, якість та захищеність даних; кібербезпека, гарантії захисту прав споживачів е-торгівлі та електронних послуг, захист персональних даних.

Останнім часом Україні вдалося досягти поступу в наближенні законодавства до відповідних європейських норм. Зокрема, 16 грудня 2021р. набув чинності Закон «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектру та надання послуг поштового зв'язку» [1]. Це, по-перше, дало можливість розпочати реформу регулювання сфери електронних комунікацій відповідно до зобов'язань Угоди про асоціацію і відповідних директив ЄС. По-друге, ЄК ухвалила рішення, що уповноважує національний регуляторний орган України, відповідальний за електронні комунікації, брати участь у регулюючому агентстві телекомунікацій ЄС (BEREC). По-третє, згаданий Закон сприяє наближенню України до телекомунікаційних стандартів ЄС, особливо у сфері роумінгу та регулювання ринку.

До недоліків діяльності Міністерства цифрової трансформації України у сфері цифрового розвитку країни експерти відносять: брак офіційно прийнятих стратегічних документів по різних напрямках розвитку національного цифрового ринку та загальної стратегії цифрового розвитку, що негативно впливає на системність діяльності уряду у здійсненні цифрових трансформацій; недостатня увага до сфер захисту персональних даних, електронної торгівлі та послуг [2, с.13].

Експерти також визнавали, що процес приєднання України до Цифрового порядку денного для Європи мають певні перешкоди: брак механізмів комунікації та зворотного зв'язку із фаховою спільнотою та стейкхолдерами, недостатній рівень професійного менеджменту з боку центральних органів влади. [1, с. 9]. Уряду бракує інституцій, спроможних оцінювати і аналізувати наслідки державної політики і готових надавати на цій підставі обґрунтовані пропозиції щодо її зміни. Йдеться про неналежну ефективність системи державних органів, недосконалість захисту прав і свобод людини, повільні темпи реформ в окремих сферах, а також проблеми судової реформи і боротьби з корупцією.

Водночас останнім часом у вирішенні цих проблем є певні зрушення. Протягом 2020 року була створена одна з найбільш важливих передумов для синхронізації роботи органів виконавчої влади в процесі цифрової трансформації України - у всіх міністерствах були

призначені заступники міністрів з питань цифрового розвитку, на яких покладено відповідальність у просуванні цифровізації конкретних галузей та сфер. Крім того, розпочато процес призначення заступників керівників регіональних та місцевих органів влади з питань цифровізації, які будуть забезпечувати пряму комунікацію з профільним міністерством.

Україна здійснила ряд важливих кроків по приєднанню до Цифрового порядку денного для Європи:

- вдалося досягти поступу в наближенні законодавства до європейських норм щодо державного регулювання у сферах електронних комунікацій;

- зроблені важливі кроки до взаємного визнання електронних довірчих послуг з ЄС;

- у рамках проекту EU4DigitalUA починається розробка Єдиної державної електронної системи дозвільних документів e-Permit, яка цифровізує процедури ліцензування та надання дозволів. ЄС сприяє процесам цифровізації в Україні, зокрема, через запровадження проекту технічної допомоги ЄС «Підтримка цифрової політики України» і в рамках Програми Digital Europe, яка є частиною «цифрового безвізу» з ЄС.

ЄС допомагає забезпечити в умовах війни стабільність і розвиток українського Інтернет-сектору як шляхом зміцнення партнерства у сфері цифровізації, так і через розвиток співробітництва у сфері безпеки - здійснення цільових акцій і заходів з посилення кіберзахисту України.

На нашу думку, комплексність названих заходів та напрямів наближення цифрової трансформації України до ЄС дасть можливість для успішної реалізації цифрових трансформацій, що допоможе досягти результатів, які б сприяли зменшенню цифрового розриву всередині та між державами-членами ЄС і України та будувати успішний цифровий ринок.

Список використаних джерел:

1. Закон України від Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку № 2849-IX від 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1971-20#Text>
2. Цифрові трансформації в Україні: чи відповідають вітчизняні інституційні умови зовнішнім викликам та європейському порядку денному? URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1971-20#Text>

Резенко Олена Вікторівна,

кандидат економічних наук, доц.,

доцент кафедри економіки підприємства та менеджменту

Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця,

м. Харків, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ТА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Важливою тенденцією світової економіки, зумовленою Четвертою промисловою революцією, став розповсюджений розвиток цифрової економіки. Пріоритетом взаємодії у цій сфері має стати створення механізмів для включення України до процесів, які протікають в межах формування Єдиного цифрового ринку, складовими цього процесу згідно звіту [1, с. 5] мають стати:

1) розбудова телекомунікаційної інфраструктури, яка є основою розвитку цифрового ринку та цифрової економіки включно з впровадженням технологій наступного покоління (розгортання мереж 5G на рівні громадян, міст, секторів економіки та індустрій важливих для сталого розвитку)

2) впровадження та поширення довірчих послуг та інструментів віддаленої ідентифікації, юридично значимого обміну контрактами та іншими документами;

3) створення передумов для розвитку систем транскордонної електронної комерції та захист прав споживачів електронної комерції по всій Європі.

Україна має брати активну участь в заходах, які реалізуються за такими ключовими напрямками:

- побудова економіки на основі вільного потоку даних, розвитку хмарних сервісів, впровадження технологій Інтернету речей;
- посилення конкурентоспроможності через забезпечення сумісності послуг електронного урядування в різних країнах;
- розвиток інклюзивного е-суспільства (створення умов для формування знань та навичок громадян і підприємств використовувати електронні послуги, мати доступ до інвестиційних ресурсів, призначених для сфери цифровізації).

Цей неоднозначний і складний процес, пов'язаний як з безпрецедентно великими можливостями, так і з суттєвими ризиками,

а отже, істотно впливатиме на загальну економічну динаміку та структурні зрушення у різних сферах світового господарства. Тож він має стати ключовим пріоритетом взаємодії України з ЄС, а малий бізнес має формувати стратегію свого розвитку, зважаючи на такі перспективи.

Перш ніж відповісти на питання, які існують драйвери змін конкурентоспроможності підприємства, слід розібратись з питанням сформованих умов цифровізації. Тенденції в усьому світі такі, що процес цифрової трансформації економіки вже відбувається і він безупинний, як науково-технічний прогрес.

Що ж впливає на розвиток малого бізнесу в сучасних умовах? По суті, ключовими є можливості та здатності людини до економічної та соціальної діяльності, а також сприятливі умови на ринку та в країні базування потенційного бізнесу. Тож мають бути наявні сприятливі умови саморозвитку та сформовані здібності підприємницької діяльності, а також тригери зовнішнього середовища. Такими тригерами можуть бути і державні програми підтримки, і іноземні інвестиції, і економічні механізми зацікавлення, і відкриті ніші на ринку. Щодо особистого, то це мотивація людей до економічної діяльності, і у кожного вона своя. Слід погодитись із зауваженням в роботі [2, С. 45], що умови військового стану, в яких без прямого втручання держави бізнес може занепасти. У зв'язку із цим важливим є сприйняття всіма учасниками економічних відносин, що прозорий бізнес має величезні переваги та перспективи. Опанування концепції цифрової трансформації є складним та доволі витратним процесом тільки на початкових етапах, потім воно принесе неоціненний досвід та навички роботи у несприятливих та важких умовах.

Грунтуючись та тому, що усі фактори розвитку малого підприємства можна умовно розділити на групи зовнішні й внутрішні, сформуємо перелік драйверів в умовах цифровізації (рис. 1) (складено на основі узагальнення [1-4]).

Отже, найчастіше слід розглядати два сценарії розвитку цифрової економіки України залежно від оцінки необхідності та першочерговості здійснення швидких та глибоких змін у вже сформованому економічному укладі: еволюційний (інерційний) та форсований (цільовий). У разі реалізації еволюційного варіанту українська економіка залишиться неефективною, бо триватимуть трудова міграція та «відтік мізків», українська продукція буде програвати у конкурентній боротьбі на зовнішніх ринках.

Рис. 1. Фактори впливу на розвиток малого підприємства та драйвери цифрової трансформації

Наскільки сприятливими для малого бізнесу є умови цифрової трансформації в Україні може опосередковано відповісти позиція України в рейтингу глобальної цифрової конкурентоспроможності [5], динаміка якої за період 2017-2021 рр. наведено у табл. 1.

Таблиця 1
Динаміка позиції України в рейтингу глобальної цифрової конкурентоспроможності за період 2017-2021 рр.

Показник	Роки				
	2017	2018	2019	2020	2021
Знання	45	39	40	38	37
Відкритість майбутньому	61	61	62	61	58
Технологічне середовище	62	61	61	59	58
Рейтинг цифрової конкурентоспроможності	60	58	60	58	54

Як видно з даних таблиці, позиція України в рейтингу глобальної цифрової конкурентоспроможності, починаючи з 2019 р., поступово поліпшується (за три роки +6 сходинок). В основному суттєві поліпшення за цей період спостерігалися у складовій «Знання» (+5 сходинок порівняно з 2017 р). Позиціонування у «Технологічному середовищі» та «Відкритості майбутньому» було хитким, і з 2020 р. намітилось його покращення. В цілому до слабких сторін України віднесено сферу захисту прав на інтелектуальну власність, насамперед, істотним гальмом стає існування піратства; банківські і фінансові сервіси; наявні високі інвестиційні ризики, а також рівень кібербезпеки. У перелік сильних сторін віднесено можливості розпочати бізнес, швидкість Інтернет-підключень, е-демократія, використання великих даних та якість навчання. З-за обмеженої достовірності зібраних даних в 2022 р. Україну не було включено у видання рейтингу у 2022 р., хоча є впевненість у тому, що оцінки набули б позитивної динаміки з-за розповсюдження електронної комерції, подальшого розвитку додатку Дія, широким представленням представників малого бізнесу у соціальних мережах. Також важливим напрямком розвитку малого бізнесу, спираючись на позиціонування України за окремими складовими цифрової конкурентоспроможності, слід уважати технологічний. Тут мова може йти і про технологізацію процесу виробництва, діагностики стану та фінансових операцій, і про розширення технологічних (зокрема цифрових) навичок персоналу.

Список використаних джерел:

1. Таптунова І., Казацька М. На шляху до Єдиного цифрового ринку ЄС: електронна комерція. URL: https://ucerp.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/ucerp_report_e-commerce_31.05.2021.pdf (дата звернення 20.04.2023 р.)
2. Власенко Т., Ревенко О. Особливості цифрової трансформації бізнесу в умовах невизначеності // *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Економіка, Том 27, Випуск 3(93), 2022. С. 44-49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/3-93-8>
3. Овсієнко О. В. Цифрова інфраструктура підтримки малого бізнесу в Україні. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8648> (дата звернення: 20.04.2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.2.84
4. Русин-Гриник Р. Р., Матяш О. В. Обґрунтування вибору факторів, що впливають на розвиток підприємницьких структур на основі технологій електронної комерції. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9872> (дата звернення: 28.04.2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2022.1.8
5. IMD World digital competitiveness ranking 2021 // IMD World Competitiveness Center. URL: https://www.imd.org/globalassets/wcc/docs/release-2021/digital_2021.pdf (дата звернення 15.04.2023 р.)

Ревенко Тетяна Вікторівна,

*кандидат наук з державного управління, вчитель початкових класів
Комунального закладу «Харківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 32»
Харківської міської ради,
м. Харків, Україна*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

В Україні, на тлі процесів, пов'язаних з військовим станом, суттєві зміни відбуваються в усіх сферах суспільного життя. Не залишилися осторонь й сучасна освіта.

Умови військового стану стали серйозним викликом під час організації освітнього процесу в нашій країні. Особливо гостро це питання постає в регіонах, які стали місцем проведення активних бойових дій. Це унеможливило проведення навчання у форматі off-line. Ця проблема торкнулася всіх рівнів освіти.

Від дня початку війни Міністерство освіти і науки призупинило освітній процес у школах. Та вже за три тижні заклади освіти у більшості регіонів відновили навчання у дистанційному форматі. Що стосується закладів вищої освіти, то більшість з них відразу приступили до навчання у форматі on-line. Досвід навчання у дистанційному форматі освітянами було отримано під час пандемії Covid 19. Проте, дієвими вони виявилися не для всіх.

Стала нагальна потреба розвитку освітніх платформ, завдяки яким буде здійснюватися освітній процес.

Зауважимо, що цифрові технології в сучасному світі – це не лише інструмент, а й середовище існування, яке відкриває нові можливості для навчання у зручний час, можливості безперервного навчання чи підвищення кваліфікації за допомогою мобільних і інтернет-технологій.

Слід підкреслити, що питання цифровізації освіти привертали увагу як вчених, так і практиків ще до лютого 2022 року. Здебільшого, мова йшла про «...трансформацію у цифровий формат усіх навчально-методичних матеріалів і створення на їх основі загальнодоступних баз знань, максимальну трансформацію освітнього процесу у глобальну мережу і використання для організації навчання мобільних і хмарних технологій, застосування для управління навчальним процесом інтелектуальних систем, широке впровадження відкритих навчальних курсів [1]».

Але ж, на нашу думку, проблема розвитку цифрових технологій в освітньому середовищі є значно глибшою, з непередбачуваними викликами, як то сталося під час Covid 19 і, особливо гостро, під час війни.

А це у свою чергу актуалізує питання формування цифрової компетентності викладачів, вчителів, здобувачів освіти всіх рівнів.

Крім того, у процесі розвитку цифрових технологій не слід забувати також про проблеми, пов'язані із зростанням публічності вчителя/викладача. Сьогодні викладання дисциплін відбувається не в аудиторії чи класі, де присутніми є лише надавач освітніх послуг та їх отримувач. Під час проведення занять у форматі он-лайн часто проводиться їх запис, який розміщується на освітніх платформах, YouTube тощо.

Сьогодні пред'являються високі вимоги до психологічних якостей вчителя/викладача з одночасним посиленням цифрових компетентностей, вмінь та навичок. При цьому не враховується, що вчитель/викладач теж людина, яка, як і більшість українців сьогодні перебуває у складних життєвих та психологічних умовах, багато з яких так само є переміщеною особою.

Не можна ігнорувати ризики цифровізації освітнього процесу. А це:

- зниження особистісних контактів, що погіршує соціалізацію здобувач освіти;

- «відтік» дітей і викладачів за кордон. Суттєва частина цих людей може не повернутися в Україну та вже асоціює себе з іншою країною;

- звільнення досвідчених викладачів/вчителів, які не змогли опанувати цифрові технології та роботу on-line, або не мали цієї можливості (відсутність світла, інтернету, або ноутбука чи комп'ютера). Більшість з них звільнилися по середині навчального року, втративши зв'язок з учнями. Ці досвідчені спеціалісти ще могли б проявити себе в методичному плані, передати свій великий досвід «молодим» фахівцям тощо;

- вимагає оновлення особиста техніка, а це не усім вдається можливим на фоні зменшення заробітної плати та випадків відправлення освітян у відпустки без збереження заробітної плати;

- високий рівень невизначеності освітнього середовища та, взагалі, соціально-економічних умов розвитку країни (зміни у законодавстві, міжнародних зв'язках);

- підвищення зорового навантаження, малорухливий спосіб життя, обмеження перебування на свіжому повітрі тощо. І це стосується всіх учасників освітнього процесу тощо.

Поруч з зазначеним, слід зауважити й певні переваги розвитку освітнього процесу в таких умовах, а саме:

- заощадження часу, що витрачався на дорогу від дому до університету чи школи;
- збільшення вільного часу на персональні справи;
- студентам стало простіше поєднувати роботу та навчання і в такий спосіб не лише набувати практичних навичок під час здобуття теоретичних знань в університеті, а ще й відволіктися від буденності;
- гнучкий графік навчання тощо.

А ще, як би то буденно не звучало, дехто зазначає, що має суттєву економію від дистанційного режиму навчання (не витрачаються кошти на проїзд, роздруківку методичних матеріалів, економія коштів на взуття та одяг). Але зауважимо, що ця економія не така вже й абсолютна (витрачаються власні кошти на енергоресурси, технічні засоби, їх обслуговування).

Список використаних джерел:

1. Сисоева С. Цифровізація освіти: педагогічні пріоритети. URL : https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/2545/

Стороженко Ліна Григорівна,

*кандидат філологічних наук, доц.,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Державний університет телекомунікацій,
м. Київ, Україна*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ НЕТОКРАТИЧНОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Інтенсивний розвиток цифрових технологій зумовлює суттєві зрушення в усіх сферах суспільства – культурній, соціальній, економічній, політичній. Відбувається поступова трансформація суспільних взаємовпливів, пов'язана зі зміною структури та якості комунікації в інтегрованому з віртуальним середовищем публічному просторі.

Безсумнівно, що такі процеси зумовлюють трансформацію традиційної структури суспільства, формування принципово нових видів соціальних інституцій та форм публічного управління (соціальне партнерство, цифрова демократія, електронний урядування тощо), в яких домінують горизонтальні комунікації, з'являються

нові учасники публічної політики, підвищується роль і значення мережевих структур.

Соціальні мережі роблять можливими участь та вплив кожного члена суспільства в системі публічного управління, що є характерним нетократичним проявом інформаційного суспільства. Застосування в публічному управлінні принципів, механізмів, технологій мережевої публічної політики створює сприятливі умови для втілення інновацій у всі сфери життєдіяльності суспільства. За таких умов зростає роль держави, як головного інституту публічної політики, який забезпечує координацію мережевих процесів розробки управлінських рішень і створює належні інституційні умови для реалізації ефективного публічного управління та комунікації в суспільстві загалом.

З іншого боку, сьогодні саме соціальні мережі є одним з найбільш популярних та впливових інструментів формування публічної політики, а конструктивна діяльність мережевих спільнот сприяє розширенню перспектив формування повноцінного нетократичного публічного управління завдяки можливостям: вільно обговорювати нагальні проблеми, активізувати та формувати громадську думку, організовувати масові дії тощо. Крім цього, соціальні мережі дають можливість прозорого та відкритого обміну інформацією між громадськістю й урядовими структурами, що дозволяє представникам суспільства впливати на прийняття рішень та долучатися до управління державою. Як підкреслюють апологети нетократії, шведські дослідники О. Бард та Я. Зодерквіст, соціальні мережі сьогодні «зажили своїм власним життям, <...> привласнили собі роль кураторів політичної арени, і таким чином, здійснюють тотальний контроль над політичними процесами в інформаційному суспільстві, у повній відповідності з принципами «нетократії» [2].

Зауважимо, що суттєвий відбиток на демократичну конфігурацію соціальних мереж накладають глобалізаційні процеси, які поступово послаблюють контроль національної держави над комунікаційними джерелами і сприяють масовому поширенню світового досвіду. При цьому новітні інформаційно-комунікаційні технології оперують значними можливостями для маніпуляції суспільними свідомістю та думкою – низький рівень комунікативної культури та соціальної активності громадян, інтереси владних еліт, дезінформація можуть не тільки нівелювати потенціал інформаційних ресурсів, а й призвести до деструктивних наслідків в управлінні та суспільстві [1, с. 17].

Глобалізація та цифровізація, розширюючи віртуальний простір, надають майже безмежні можливості для розвитку нової соціальної культури та формування нових суспільних цінностей. Віртуальна реальність також соціальна, однак зі зниженою відповідальністю громадян за рахунок недосконалості інституцій та законодавства, які забезпечують віртуальні соціальну безпеку та «правила гри». Враховуючи стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та глобалізаційні масштаби їх поширення, природньо, що такі інституції просто не встигають формуватися та повноцінно функціонувати.

Однак, враховуючи популярність та зручність інтерфейсу соціальних мереж, можна підвищити швидкість розповсюдження інформації, знизити рівень неосвіченості населення щодо роботи органів влади, посилити прозорість їх діяльності тощо. З цією метою сьогодні активно створюються краудсорсингові платформи для участі громадян, а соціальні мережі дедалі активніше використовуються органами влади для оперативного інформування населення, аналізу результатів їх діяльності, виявлення суспільно значимих проблем, які вимагають негайного втручання та вирішення.

Вище зазначені аспекти зумовлюють пошук нових концепцій публічного адміністрування, які б дали можливість підвищити рівень організації урядових структур та сприяли формуванню ефективної електронної демократії як складової нетократичного публічного управління. За умови дотримання етичних та правових норм, належних регуляторної політики й моніторингу, дотримання безпекового режиму та конфіденційності, інтернет-доступності для всіх громадян соціальні мережі можуть забезпечити можливість масштабної участі громадськості в публічному житті й управлінні державою та сприятимуть формуванню повноцінного нетократичного публічного управління.

Список використаних джерел:

1. Стороженко Л.Г. Електронна демократія в умовах трансформації сучасних комунікаційних процесів: особливості формування. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 5. С. 14–18.
2. Bard A., Soderqvist J. *Netocracy: The New Power Elite and Life after Capitalism*. New Jersey: Pearson FT Press, 2002. 288 p.

Тарабан Світлана Василівна,
кандидат наук з державного управління,
начальник відділу прогнозування та зведення інформації управління аналітики,
прогнозування та розвитку підприємництва
Департаменту економіки і міжнародних відносин
Харківської обласної державної адміністрації
м. Харків, Україна

ХАРКІВЩИНА: НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ ТА ПОСТУПОВЕ ВІДНОВЛЕННЯ РЕГІОНУ

З початку повномасштабної військової російської агресії Харківська область опинилася в зоні бойових дій. З 56 територіальних громад на початку війни було окуповано майже половину. З 1746 населених пунктів області 597 (34%) – перебували під окупацією. На теперішній час деокуповано 565 населених пунктів.

Харківщина зазнала величезних руйнувань. У ході війни на території області пошкоджено та знищено понад 20 тисяч об'єктів, з яких 31% припадає на місто Харків. Це об'єкти інженерної інфраструктури, багатоквартирні та індивідуальні житлові будинки, заклади освіти, культури, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту, соціального призначення тощо.

З початку повномасштабного вторгнення рф в Україну майже вся промисловість області зазнала критичного падіння обсягів виробництва. Через постійні обстріли окупантами цивільної і виробничої інфраструктури, труднощі з логістикою та брак обігових коштів, у перші місяці війни понад 80% підприємств були змушені призупиняти виробництво, тисячі людей втратили робочі місця [1].

Починаючи з травня 2022 року економічна ситуація в області почала стабілізуватися. Зафіксовано поступове збільшення обсягів промислового виробництва з місяця в місяць. Але за підсумками 2022 року обсяги промислового виробництва зменшилися на третину у порівнянні з 2021 роком. За попередніми даними, у 2022 році обсяг реалізованої промислової продукції склав дві третини від обсягів реалізації 2021 року. У структурі реалізації продукції майже 40% обсягу припадає на підприємства добувної промисловості, близько 38% обсягу – на підприємства переробної промисловості, решта – на підприємства з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційного повітря.

Серед підприємств переробної промисловості провідні позиції займають галузі з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, а також машинобудування.

З початку введення воєнного стану більшість підприємств харчової галузі призупинили виробничу діяльність, але вже з квітня 2022 р. виробнича діяльність поступово почала відновлюватися.

За оперативною інформацією районних військових адміністрацій та суб'єктів господарювання, близько 25 підприємств харчової та переробної галузі, внаслідок бойових дій та ворожих обстрілів, зазнали руйнувань, а саме: пошкоджено будівлі та споруди, виробниче обладнання, склади готової продукції, а також виробничий та технологічний транспорт [2].

На сьогодні значна частина підприємств здійснює господарську діяльність, чим забезпечує потребу області у продуктах харчування, а населення – робочими місцями, та здійснює відрахування до бюджетів різних рівнів.

Підприємствами агропромислового комплексу, попри активні бойові дії, у 2022 р. було зібрано 2,3 млн т зернових та зернобобових культур. Цей обсяг задовольнив експорт і внутрішню потребу. Внаслідок дій окупантів постраждали більш ніж 270 підприємств у галузі тваринництва та рослинництва. Також пошкоджено або знищено 322 одиниці сільськогосподарської техніки. Попри це, підприємства продовжують працювати там, де дозволяє безпекова ситуація.

До повномасштабного російського вторгнення Харківська область мала 1,2 мільйона гектарів посівних площ. Цього року через потенційну мінну небезпеку планується проводити роботи на 635 тис га [3].

Фермери Харківщини почали отримувати гуманітарну допомогу для посівної. За державною програмою з підтримки фермерства у прифронтових областях вони можуть взяти на вибір насіння ярих культур – пшеницю, ячмінь або горох. Гроші на закупівлю посівного матеріалу надає Продовольча та сільськогосподарська організація ООН [4].

Значного падіння зазнала галузь будівництва, обсяги якої, за попередніми розрахунками, у 2022 р. становили 40 % від обсягів 2021 р. З серпня 2022 р. зафіксовано пошвавлення будівельних робіт в області за рахунок нового будівництва та проведення ремонтних робіт.

У товарній структурі зовнішньої торгівлі у 2022 році зафіксовано збільшення експорту, у порівнянні з 2021 роком, по таким товарам, на які припадає понад 13,5% обсягу експорту:

- жири та олії тваринного та рослинного походження – в 1,5 рази (питома вага в загальному обсязі експорту – 12,8%);

- шкури необроблені (вироби зі шкіри) – в 1,8 раза (питома вага – 0,2%);

- синтетичні штапельні волокна – в 2,6 раза (питома вага – 0,5%).

Разом з тим, у порівнянні з 2021 роком загальні обсяги експорту та імпорту продукції скоротилися вдвічі [5].

У 2022 році, за попередніми даними, майже вдвічі зменшився обсяг роздрібної торгівлі.

Найбільші торговельні мережі, незважаючи на матеріальні та кадрові втрати, що виникли під час війни, змогли відновити свої позиції на ринку збуту продукції, знайшли можливість розвинути свою мережу.

На теперішній час на території Харкова та Харківської області працюють майже всі мережі супермаркетів, де є технічна можливість здійснювати торговельну діяльність, крім «Ашан». Перебоїв з постачанням продукції не спостерігається.

Споживчі ціни у Харківській області у грудні 2022 року, порівняно із груднем 2021 року, зросли на 25,3%, у березні 2023 року, порівняно з лютим 2023 року - на 1,8% [5].

Попри проведення активних бойових дій, бізнес Харківщини продовжує сумлінно сплачувати податки.

За інформацією Головного управління ДПС у Харківській області, за 2022 рік суб'єктами господарювання Харківщини до бюджетів усіх рівнів перераховано 57,3 млрд грн податків і зборів. До Державного бюджету надійшло майже 35,3 млрд грн, до місцевих бюджетів - 22,0 млрд грн.

Протягом січня-березня 2023 року до Державного бюджету України перераховано 9,0 млрд грн податків та зборів, до місцевого – 5,6 млрд грн, що на 2,5% більше січня-березня 2022 року. Випереджаючі темпи росту показали платники податків галузей оптової торгівлі (108%), інформації та телекомунікації (111%) [6].

За інформацією Фонду розвитку підприємництва про результати Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» за структурою кредитного портфелю в розрізі регіонів Харківська область посідає 5 місце – 11470 млн. грн (станом на 03.04.2023), за кількістю кредитних договорів – також 5 місце (близько 3 тис. договорів). В основному кредити беруть на рефінансування раніш наданих договорів підприємства агропромислового комплексу [7].

За даними Міністерства економіки України, станом на 30.01.2023, 208 підприємств Харківської області релокувалися до інших областей, 108 з них відновили роботу в безпечних регіонах.

Серед підприємств, які релокувалися з Харківщини, найбільшу частку складають підприємства переробної промисловості (42% від загальної кількості), оптової та роздрібно торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (35%), професійної, наукової та технічної діяльності (7%), інформації та телекомунікацій (6%).

Громадська організація «Асоціація приватних роботодавців», яка об'єднує підприємців Харкова і Харківської області, провела опитування своїх членів стосовно ведення підприємницької діяльності у воєнний час. За даними опитування серед тих, хто провів релокацію бізнесу, 12,1% вирішили не повертатися в регіон, 20,7% - повернуться за наявності деяких передумов, а саме:

- закінчення обстрілів, закінчення військових дій;
- відновлення купівельного попиту;
- відновлення та відбудова інфраструктури;
- поява визначеності у державній регуляторній політиці щодо підприємців, дерегуляція [8].

ГО «Асоціація приватних роботодавців» завершила розробку проекту Стратегічного плану розвитку на 2023-2025 роки, який враховує поточну ситуацію в країні та стан бізнесу у регіоні.

Серед першочергових кроків бізнес потребує вирішення питання податкової та фінансової політики на час дії воєнного стану.

Запорукою відновлення економіки області у післявоєнний час стане ефективна співпраця влади, бізнесу і міжнародних інвесторів; розробка та впровадження програм кредитування реального сектору економіки; підтримка розвитку переробних галузей промисловості, зокрема шляхом створення індустріальних парків із залученням новітніх технологій.

Харківська область розраховує на підтримку центральних органів законодавчої та виконавчої влади, представників бізнесу, інвесторів, міжнародних фінансових організацій, керівників дипломатичних установ іноземних держав в Україні у напрацюванні спільних заходів щодо реалізації проєктів, направлених на відновлення сталого економічного розвитку регіону.

Список використаних джерел:

1. <http://surl.li/glqdu>
2. Урядовий куп'єр. URL: <http://surl.li/glukf>
3. <http://surl.li/glpxc>
4. <http://surl.li/glpxp>
5. Головне управління статистики у Харківській області. URL: <http://kh.ukrstat.gov.ua>

6. Головне управління ДПС у Харківській області. URL: <https://kh.tax.gov.ua>
7. Фонд розвитку підприємництва. URL: <http://surl.li/glqbf>
8. Асоціація приватних роботодавців. URL: <http://surl.li/glqcg>
9. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua>
10. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua>
11. <https://kharkivoda.gov.ua>

Тимохова Галина Борисівна,

*кандидат економічних наук, доц., доцент кафедри економіки та права
Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»,
м. Харків, Україна*

Заїка Ольга Вікторівна,

*старший викладач кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Однією з основних умов реалізації масштабних національних інвестицій у цифрові технології є оцінка внеску відповідних заходів в економічне зростання з точки зору співвідношення витрат і результату. Незалежно від економічного розвитку, необхідно мати гарантію достатнього прибутку від таких інвестицій, щоб виправдати їх впровадження. Багато вчених в Україні та за кордоном вивчають особливості впливу цифрової трансформації на соціальний та економічний розвиток. Проте вивчення особливостей становлення суспільства 5.0 та впливу цифровізації на розвиток капіталізації людського капіталу потребує глибокого аналізу та дослідження, щоб розкрити його зміст і завдання, які перед ними стоять.

У певному сенсі концепція «Суспільство 5.0» (Японія) є відповіддю на запропоновану Німеччиною «Індустрію 4.0» і навіть подібні концепції в інших країнах, створені для реалізації четвертої (інформаційної) промислової революції. Але насправді філософія Японії йде набагато далі, оскільки вона спрямована на модернізацію суспільства та економіки через розвиток людського капіталу. Процес цифровізації української економіки стрімко розвивався до війни, і після початку бойових дій, Міністерство цифрової трансформації та українська ІТ-спільнота активізували свої зусилля.

У 2021 році ІТ-експорт України зростає на 36% у річному обчисленні до \$6,8 млрд. США або 10% від загального експорту. У першому кварталі 2022 року експортна виручка сегменту ІТ-експорту досягла 2 мільярдів доларів США. Війна спустошила цей сектор, але зростаючий міжнародний інтерес може відкрити важливі можливості для майбутнього розвитку[7].

Ключовим фактором успіху процесу цифровізації є наявність достатньої кількості висококваліфікованого персоналу та відповідних робочих місць, а також підготовленої експертної системи з певними можливостями для розробки та впровадження цифрових технологій. Дослідження показали, що частка цифрової економіки у ВВП України поступово зростатиме. Таким чином, у 2019 році цифрова економіка України становила лише 4,3% ВВП і зросла до 5,3% у наступному році, але процес цифровізації економіки сповільниться у 2022 році. Тотальна війна, яка негативно впливає на вартісну частку цифрової економіки у ВВП. Очікується, що до 2024 року цей показник зростає до 7,7%.

Різниця між «Суспільством 5.0» та «Суспільством 4.0» полягає в тому, що останнє спрямоване на технологічні та промислові зміни, тоді як перше прагне до людського щастя та кращого суспільства. У рамках Четвертої промислової революції у виробничий процес впроваджуються інноваційні технології для більш ефективного та розумного виробництва. Такі процеси можуть мати як негативний, так і позитивний вплив на людей і суспільство – створюючи більш комфортне життя та покращуючи соціальні відносини. Суспільство 5.0 зосереджується на тому, як технології та промислові зміни можна використовувати для загального блага.

Японія, наприклад, має перевагу реалізації цієї концепції: вона накопичила велику кількість реальних даних у сфері охорони здоров'я та медицини, а також робочі дані компаній-виробників і технології, розроблені на основі концепції «виробництва». Завдання злиття цих даних варте уваги. Маси інформації (великі дані) будуть відправлені в кіберпростір, проаналізовані за допомогою штучного інтелекту та повернені у фізичний вимір у вигляді нових рішень, зокрема з використанням доповненої реальності. Основними характеристиками цього суспільства є:

- здатність надавати необхідні товари та послуги тим, хто їх потребує, у потрібний час і в потрібній кількості;

- здатність точно реагувати на різноманітні соціальні потреби;
- надавати інклюзивні якісні послуги, які долають відмінності у віці, статі, регіоні та мові, і мають можливість вести яскраве та комфортне життя [2].

Перехід до цифрової економіки суттєво змінює ринок праці: оскільки інформаційні технології проникають у всі сфери життя, цифрові навички стають вирішальними з точки зору роботодавця. Очікуйте значних змін у вимогах до спеціалістів, оскільки багато операцій, які не були порушені попередніми хвилями впровадження цифрових технологій, швидше за все, будуть автоматизовані в найближчому майбутньому. Аналіз великих даних стає ключовою здатністю, яка визначатиме конкурентну перевагу компанії в майбутньому.

Здатність обробляти великі обсяги структурованої та неструктурованої інформації дозволяє компаніям підвищувати якість прогнозів попиту та оптимізувати процеси. Впровадження цифрових технологій призвело до серйозних змін у потребах у персоналі та вимогах до спеціалістів:

- зменшення потреби в експертних знаннях, пов'язаних із формалізованим повторюваним виконанням операцій;
- короткі життєві цикли кар'єри, пов'язані зі швидкими технологічними змінами;
- профілі компетенцій окремих категорій персоналу (ризик-аналітики, HR-менеджери, маркетологи, оператори контакт-центру тощо) змінюються зі зміною інструментів роботи;
- поява нових робочих місць і професій;
- підвищення вимог до гнучкості та адаптивності персоналу;
- підвищені вимоги до «м'яких навичок» - володіння соціальним та емоційним інтелектом, здібностями, які в кінцевому рахунку відрізняють людей від машин;
- зростаючий попит на експертів із «цифровою спритністю» — здатністю та бажанням використовувати нові технології для покращення результатів бізнесу.

Суспільство 5.0 — це суспільство майбутнього, де «цифрове» увійде в усі сфери, включаючи медицину, логістику, сільське господарство, енергетику та фінанси. Люди в усьому світі використовуватимуть індивідуальні рішення, засновані на великих даних, штучний інтелект і технологія Інтернету речей будуть повністю

ефективними, громадське обладнання ставатиме все більш розумним, з прицілом на використання потенціалу кожного громадянина.

Основні напрямки реалізації концепції:

- охорона здоров'я (шляхом об'єднання баз даних медичних оглядів, лікування та догляду; впровадження телемедицини на практиці; використання робототехніки та штучного інтелекту в медичних установах для підтримки незалежності людей),

- мобільність (використання безпілотних таксі та автобусів у сільській місцевості; покращена логістика шляхом впровадження систем парку вантажівок з одним водієм, а також дронів),

- інфраструктура (перевірка та обслуговування доріг, мостів, тунелів і дамб за допомогою датчиків, штучного інтелекту та роботів),

- фінансові технології (впровадження технології блокчейн для грошових переказів; розвиток безготівкових платежів; використання програмних інтерфейсів додатків банками та фінансовими установами [2].

У майбутньому використання цифрових технологій має призвести до розвитку нових видів бізнес-систем і систем обслуговування з відповідним поштовхом до економічного зростання, особливо в сферах соціального захисту та інтегрованих систем охорони здоров'я. Таким чином, криза, спричинена війною, пандемія COVID-19, дозволила компаніям експериментувати та навчатися в режимі реального часу. Компаніям непросто зробити це в «мирні» часи: акціонери, співробітники та споживачі повинні бути переконані в актуальності цифрової трансформації – у кожного свої причини для опору. Однак через війну та карантинні заходи багато компаній були змушені перевести співробітників на дистанційну роботу. Перехід на віддалену роботу вимагає технологічних рішень – розвитку IT-інфраструктури, систем безпеки, комунікацій, електронного налаштування завдань і відстеження виконання. З цим виникає потреба навчити співробітників тому, як використовувати все це та адаптуватися до змін.

Список використаних джерел:

1. Digitalisation for recovery in Ukraine. OECD, 2022. URL: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/digitalisation-for-recovery-in-ukraine-c5477864>

2. Суспільство 5.0 – новий етап глобалізації. URL: <https://matrix-info.com/suspilstvo-5-0-novyj-etap-globalizatsiyi/> (дата звернення: 10.05.2023).

Харченко Тетяна Олександрівна,

кандидат економічних наук, доц.,

*докторант кафедри економічної політики та менеджменту
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Цифрові трансформації є світовим трендом розвитку національних економік країн та визначальним фактором їх економічного зростання. Ключові цифрові тренди економіки України імплементуються в розрізі наступних напрямів:

- дані, які стають головним джерелом конкурентоспроможності;
- розвиток сфери Інтернету речей (Internet of things, IoT);
- цифрові трансформації як окремих бізнесів, так і цілих секторів;
- економіка спільного користування (sharing economy);
- віртуалізація фізичних інфраструктурних IT-систем;
- штучний інтелект (ШІ, з англ. artificial intelligence, або AI);
- цифрові платформи [1].

В площині реалізації державної політики цифровізацію розглядають в якості інструменту економічного зростання та підвищення рівня життя населення України [1]. Рамковими документами в сфері цифрових трансформацій України є Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [2], Концепція розвитку цифрових компетентностей [3], Цифрова адженда України – 2020 [4]. Означені нормативні акти формують наступні ключові принципи державної політики цифровізації в рамках реалізації системного підходу:

- рівний доступ до послуг, інформації та знань;
- створення переваг у різних сферах життя;
- підвищення ефективності, продуктивності та конкурентосдатності;
- розвиток інформаційного суспільства та засобів масової інформації;
- орієнтація на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво;
- стандартизація;
- підвищення рівня довіри й безпеки;
- цифровізація є об'єктом фокусного та комплексного державного управління [2, 3, 4].

Поглиблення співпраці з ЄС щодо цифровізації економіки України відбулось після підписання Угоди про участь України в програмі ЄС «Цифрова Європа» (2021-2027) (далі – Програма) (вересень 2022 р.) [5]. Ключовими перевагами реалізації Програми для українського бізнесу є: доступ до європейських інструментів конкурсного фінансування та можливість отримати грантову підтримку на реалізацію ідеї (пілоту); досвід формування та участі в міжнародних консорціумах; залучення українських експертів/спеціалістів відповідного профілю до реалізації спільних міжнародних проектів; розвиток інноваційної та цифрової інфраструктури; розгортання й оптимальне використання цифрових потужностей, інтегрованих у потужності; розвиток та впровадження передових цифрових навичок [5].

Ключовим напрямом реалізації державної політики цифрової трансформації аграрного сектору є запуск Державного аграрного реєстру. Державний аграрний реєстр (ДАР) є автоматизованою електронною системою, розробленою Мінагрополітики за підтримки Європейського Союзу та Світового банку з метою ефективного та прозорого залучення та розподілу усіх видів підтримки для українських аграріїв, як за кошти державного бюджету, так і у вигляді пільгових кредитів, міжнародних грантів або технічної допомоги.

Даний електронний сервіс є якісним інструментом фінансово-економічного механізму державного регулювання сталого розвитку аграрного сектору, котрий створено на виконання Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції” [6] та постанови Кабінету міністрів України №573 від 02.06.2021 “Про функціонування Державного аграрного реєстру” [7]. Наразі ДАР вже з’єднаний з Єдиним державним реєстром юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, Державним земельним кадастром, Державним реєстром речових прав, а також із Єдиним державним реєстром тварин.

Ключовими перевагами для фермерів від участі в реєстрі є:

- можливість відслідковувати інформацію про себе, котра представлена в зазначених реєстрах.
- можливість подавати заявки на виправлення помилок у кадастрі та здійснювати реєстрацію земельних ділянок у кадастрі.
- можливість отримувати інформацію про державну підтримку

Наразі у ДАР вже повноцінно впроваджені коштом Європейського Союзу та інших іноземних партнерів 4 програми підтримки малих агровиробників — бюджетна субсидія на 1 га сільгоспугідь і спеціальна бюджетна дотація на ВРХ (корови) усіх напрямів продуктивності (50 млн євро); перша гуманітарна допомога у вигляді засобів тимчасового зберігання зерна (рукавів) місткістю 200 т, реалізована у партнерстві з Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО); у продовження цієї програми — реєстрація для отримання комплектів спеціальної техніки для завантаження/розвантаження зернових рукавів [8].

Перші підсумки діяльності ДАР (5,5 місяців) свідчать про те, що в системі зареєструвалося понад 95 000 аграріїв. В якості позитивної динаміки слід відмітити те, що більшість зареєстрованих (75%) складають селяни-одноосібники, відповідно, частка юридичних осіб та ФОПів є меншою (25%). Активність учасників ДАР відрізняється значною варіаційною розбіжністю в розрізі регіонів. Так, найбільш активними є аграрії Миколаївської області (зареєстровано більше 9000 од.). Середня активність відмічається в Кіровоградській, Дніпропетровській, Вінницькій, Волинській, Одеській та Хмельницькій областях (від 5000 до 6000 зареєстрованих). Менш активними є аграрії Полтавської, Рівненської, Житомирської та Чернігівської областей (від 3000 до 3500 од.) [8].

Запроваджені електронні сервіси, в тому числі й Державний аграрний реєстр, спрощують процес взаємодії держави, представників бізнесу та громадян, формують інституційне підґрунтя для поглиблення інтеграції з ЄС, однак посилюють виклики в частині забезпечення безпеки основних інструментів цифрової економіки.

Список використаних джерел:

1. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>. (дата звернення: 22.04.2023)
2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження КМУ №67-р від 17.01.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.04.2023)
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: Розпорядження КМУ №167-р від 03.03.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.04.2023)
4. У Мінекономрозвитку презентували проект «Цифрової адженди України - 2020» URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/249575382> (дата звернення: 22.04.2023)

5. Програма ЄС «Цифрова Європа» (2021-2027) URL: <https://business.diaa.gov.ua/digital-europe-programme> (дата звернення: 22.04.2023)

6. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції: Закон України № 985-IX від 05.11.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-20#Text> (дата звернення: 22.04.2023)

7. Про функціонування Державного аграрного реєстру: Постанова КМУ №573 від 02.06.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.04.2023)

8. У Мінгосполітики розповіли про результати роботи ДАР у 2022 р. URL: <https://landlord.ua/news/u-minahropolityky-rozpovily-pro-rezultaty-roboty-dar-u-2022-rotsi/> (дата звернення: 22.04.2023)

Черноіваненко Аліна Володимирівна,

*кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічної політики
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЯК ЗАСІБ ЕФЕКТИВНОЇ БОРотьБИ З РОСІЙСЬКОЮ ПРОПАГАНДОЮ ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЄЮ

Інформаційний простір в Україні – один з головних сучасних фронтів гібридної війни, який застосовує Росія. І вона почалась не у 2022 році, а задовго до цього. Кремлівські пропагандисти активно маніпулюють фото-, відео- та інформаційними повідомленнями, щоб поширити неправдиві наративи, спмагаючись відвести провину від Росії та підірвати підтримку України, як з середини, так і ззовні. Тому без виваженої інформаційної політики, застосування нових інструментів та протидії дезінформації у сучасних українських реаліях не обійтись.

Згідно з законом України «Про інформацію», державна інформаційна політика включає в себе стратегію та дії, які спрямовані на забезпечення доступу кожного до інформації; забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства; забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних

повноважень; створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування; постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів; забезпечення інформаційної безпеки України; сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору [1].

Особливо важливою інформаційна політика постає у сучасних реаліях, так як вона може визначати результати конфлікту. Виходячи із основних напрямів інформаційна політика під час воєнного стану включає проведення інформаційної розвідки – збір інформації про ворога та розповсюдження дезінформації серед нього. Наступним напрямом є розповсюдження правдивої інформації серед власного населення.

Протягом останніх років військового конфлікту з Росією спостерігаються суттєві зміни інформаційного простору України. Наслідком чого спостерігається збільшення кількості новин та інформації, що постійно поширюються у ЗМІ та соціальних мережах.

Україна під час війни стала більш інформованою та уважною до новин, що стосуються подій на сході країни. З'явилася потреба в оперативному та точному інформуванні населення щодо воєнних подій, мобілізації, висвітлення втрат та перемог української армії.

Загострення відносин та агресія Росії призвели до збільшення кількості дезінформації та пропаганди, яку поширюють російські ЗМІ та соціальні мережі, що стало проблемою для українських медіа та інформаційних ресурсів, які намагаються боротися з фейковими новинами та недостовірною інформацією.

Основними каналами розповсюдження інформаційної політики та новин в Україні стали українські телевізійні канали. Національні телеканали: 1+1, СТБ, Перший UA, ICTV, Новий канал та інші – розповсюджують новини та аналітичні матеріали про військові дії у спільному телемарафоні «Єдині новини». Українські радіостанції також грають важливу роль у розповсюдженні інформації під час воєнного стану. Серед них Радіо Свобода, Громадське радіо та інші, які підтримують постійне повідомлення про військові події та аналізують їх з різних точок зору.

Левову частку у розповсюдженні інформації займають інтернет-ресурси: українські новинні сайти та соціальні мережі такі як Facebook, Twitter, Instagram та Tik-tok, а також месенджери Telegram, Viber – є популярними серед українців у даний час.

Однак зростання популярності соціальних мереж також спричинило збільшення поширення фейкових новин та недостовірної інформації.

Важливим органом у протидії дезінформації став Центр протидії дезінформації, що створено при Раді національної безпеки і оборони України, діяльність якого введено в дію Указом Президента України від 19 березня 2021 року № 106 [2].

За своїми функціями Центр протидії дезінформації здійснює заходи щодо протидії поточним і прогнозованим загрозам національній безпеці та національним інтересам України в інформаційній сфері, забезпечує інформаційну безпеку України, виявляє та протидіє дезінформації, перешкоджає пропаганді та деструктивним інформаційним впливам і кампаніям, запобігає спробам маніпулювання громадською думкою [4].

Для розповсюдження інформації Центр використовує свій сайт, а також месенджери Telegram та Viber. В цих месенджерах Центр публікує та інформує населення щодо особливостей обстановки в Україні, веде дезінформаційний дайджест, де публікує основну дезінформацію та маніпуляції, що розповсюджується проросійськими ЗМІ. Також Центр протидії дезінформації публікує аналітичну інформацію відповідно до подій в Україні. Нещодавно Центром, разом із Освітнім центром Верховної Ради України, започатковано освітній курс «Оце курс: ДЕЗІНФАКЕЦІЯ ТВОГО ІНФОПРОСТОРУ», метою якого є підвищення рівня медіаграмотності населення України.

Контроль над інформаційним простором під час воєнного стану в Україні включає моніторинг засобів масової інформації та соціальних мереж для виявлення неправдивої та негативної інформації, яка може викликати паніку та негативну реакцію в суспільстві. Україна, як і більшість країн, має закони та регулятори, що контролюють діяльність ЗМІ та інших джерел інформації. Однак в умовах війни контроль над інформаційним простором може стати більш жорстким та контролюватися владою.

На сході України відбувалося багато зон відключення від Інтернету, та у багатьох випадках російські ЗМІ використовували пропаганду та фейки, щоб впливати на громадську думку в Україні та світі. У відповідь на це українська влада вживала заходів, щоб контролювати інформаційний простір та забезпечувати більш об'єктивну та правдиву інформацію для громадськості. Одним з заходів, що були вжиті, було створення спеціальної комісії з питань інформаційної безпеки та контррозвідки, яка має на меті протидіяти інформаційній

агресії з боку Росії та створення захисту інформаційної безпеки України. Також урядом було ухвалено законодавчі акти щодо боротьби з пропагандою та фейками в ЗМІ та соціальних мережах.

Важливою складовою інформаційної політики є регулювання відносин у галузі інформаційних технологій. Україна має відповідні законодавчі акти, що регулюють використання Інтернету, захист персональних даних, інтелектуальної власності та боротьбу з кіберзлочинністю. Україна прагне забезпечити захист від негативного впливу з боку іноземних держав, а також зменшити загрозу кібератак та інших форм кіберзлочинності.

Відповідно до інформаційної політики можна виділити наступні інструменти боротьби з дезінформацією:

- заборона поширення дезінформації, що включає правові механізми боротьби з дезінформацією, які передбачають штрафні санкції та інші заходи проти осіб та організацій, які сприяють поширенню недостовірної інформації;

- медіаграмотність – навчання людей критично мислити та аналізувати інформацію, що надходить до них з ЗМІ та соціальних мереж. Це допомагає запобігти поширенню дезінформації та впливу пропаганди на суспільство;

- розробка технологій – розробка інформаційних технологій, що дозволяють виявляти та блокувати поширення дезінформації. Наприклад, алгоритми, що виявляють фейкові новини, або фільтри, які блокують доступ до сайтів з недостовірною інформацією;

- розвиток громадських медіа – створення громадських медіа, які мають більшу незалежність від політичних та комерційних інтересів та забезпечують об'єктивну та надійну інформацію;

- факт-чекінг – перевірка фактів та стверджень на їх достовірність. Це можуть робити спеціальні команди факт-чекерів, які аналізують новини та інформацію, що поширюються у ЗМІ та соціальних мережах;

- міжнародна співпраця – співпраця міжнародних організацій, урядів та цивільного суспільства в боротьбі з дезінформацією;

- створення позитивного іміджу своїх сил. Важливо створити позитивний імідж своїх військових та держави загалом. Це можна зробити, наприклад, за допомогою розповсюдження інформації про героїчні вчинки військовослужбовців та проєктів, які реалізує держава для допомоги військовим;

- використання психологічних технік. Це включає використання психологічної війни для зниження бойової моралі противника та збільшення бойової моралі власних військ.

Отже одним із головних принципів інформаційної політики є свобода слова та доступ до інформації. Відповідною інформаційною політикою, а саме інструментами боротьби з дезінформацією, Україна прагне забезпечити своїм громадянам право на отримання об'єктивної та достовірної інформації з різних джерел та гігієни інформаційного простору. Для цього держава підтримує розвиток засобів масової інформації, забезпечує розширення доступу до Інтернету та підтримує створення україномовного контенту.

Список використаних джерел:

1. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення 25.04.2023).
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про створення Центру протидії дезінформації»: Указ Президента України від 19 березня 2021 року №106/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1062021-37421> (дата звернення 25.04.2023).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента від 28.12.2021 № 685/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення 25.04.2023)
4. Центр протидії дезінформації URL: <https://cpd.gov.ua/documents/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80/> (дата звернення 25.04.2023).

Бало Сніжана Олександрівна,

аспірант 2 року денної форми навчання

кафедри публічного управління та державної служби

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

ПАРТНЕРСЬКІ ВІДНОСИНИ МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА БАНКІВСЬКИМ СЕКТОРОМ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. Головним завданням сучасного етапу розвитку України є модернізація економіки країни з метою підвищення її конкурентоспроможності і стійкості перед викликами сучасності. Економічна модернізація вимагає переозброєння основних галузей промисловості, випереджального розвитку інфраструктури всіх видів, створення сучасних виробництв і будівництва нових об'єктів соціально-культурного сектора. Міжнародний досвід показав, що переведення економіки на шлях модернізації неможливо здійснити із залученням лише державних ресурсів. Вирішення зазначеної

проблеми можливе тільки на підґрунті об'єднання зусиль держави і банківського сектору, що у світовій практиці реалізується в рамках інституту державно-банківського партнерства.

Мета: визначити особливості розвитку партнерських державно-банківських відносин та дослідити особливості формування державних механізмів їх регулювання.

Викладення основного матеріалу. Охарактеризовавши сучасний стан партнерських відносин держави та банківського сектору в Україні, зауважемо, що успішний розвиток партнерських відносин держави та банківського сектору як механізму активізації інвестиційної діяльності та залучення приватних інвестицій у стратегічно важливі для держави сфери можливий лише за умови, коли буде забезпечено баланс інтересів держави і банківського сектору. Обґрунтовано перспективність запровадження нової концептуальної основи для державного регулювання питання співпраці держави та банків як приватних інвесторів у реалізації інвестиційних проєктів і відповідної моделі, що передбачає окупність державних інвестицій, генерування інвестиційних ресурсів для подальшого фінансування інвестиційних проєктів, реалізації національних пріоритетів та загалом цільової спрямованості на капіталізацію економіки і суспільні блага.[1]

Публічно-приватне партнерство визначають також як угоду, укладену урядом з приватним оператором надавачем послуг для отримання послуги визначеної якості та кількості за встановленої ціни па певний період часу.

Враховуючи розглянуті дефініції державно-приватного партнерства, а також його характерні ознаки, партнерство держави і приватного сектору, на наш погляд, доцільно визначити державно-приватне партнерство як інституційно та організаційно оформлене взаємовигідне партнерство державних структур і приватного підприємництва» що передбачає об'єднання ресурсів, розподіл ризиків і вигод з метою підвищення якості суспільних благ (послуг) та реалізації проєктів і програм в широкому спектрі видів економічної діяльності, спрямованому на підвищення ефективності алокації ресурсів.

По своїй суті, державно-банківське партнерство – це інституційний та організаційний альянс між державою і банком з метою реалізації національних і міжнародних, масштабних та локальних, але завжди суспільно значущих проєктів у широкому спектрі сфер діяльності: від розвитку стратегічно важливих галузей промисло-

вості і науково-дослідних конструкторських робіт до забезпечення суспільних послуг.

Елементами, котрі характеризують державно-банківське партнерство є: відносно довга тривалість відносин, включаючи співробітництво в різних аспектах запланованого проекту; сторонами партнерства є держава в особі органів державної або регіональної влади і банківський сектор в особі виконавця і постачальника ресурсів; виражена публічна, суспільна спрямованість; у процесі співпраці сторін об'єднуються їх ресурси і внески; метод фінансування проекту, частково за рахунок банківського сектору, іноді за допомогою комплексу домовленостей між різними учасниками; розподіл ризиків між державою та банківським сектором; взаємодія сторін закріплюється на офіційній юридичній основі.

Державно-банківське партнерство, яке сьогодні продовжує формуватися як форма економічної взаємодії державного і банківського секторів, на відміну від традиційних відносин, створює власні базові моделі відносин власності, фінансування й методів управління на різних рівнях економіки, в різних галузях і сферах життєдіяльності.

До переваг співпраці держави та банківського сектора можна віднести такі: зменшення бюджетних видатків; підвищення якості й ефективності робіт та послуг; підвищення інвестиційної та інноваційної активності; державна підтримка та можливість довгострокового розміщення інвестицій під гарантії держави для приватних інвесторів; прискорення будівництва необхідного об'єкту у порівнянні з термінами, якби інвестиції були винятково державними.

Враховуючи досвід зарубіжних країн у використанні механізмів державно-банківського партнерства у різних сферах, Україна повинна впровадити наступні дії: на шляху набуття статусу асоційованого члена ЄС активно приймати участь у європейських програмах розвитку державно-банківського партнерства; адаптувати законодавчу базу державно-банківського партнерства до директив та законодавства ЄС; активно співпрацювати як зі структурами ЄС, що займаються розвитком державно-банківського партнерства, так і з аналогічними міжнародними організаціями; створити єдиний орган з розвитку державно-банківського партнерства; забезпечити ефективний механізм гарантування повернення коштів приватних інвесторів у проектах державно-банківського партнерства, гарантувати незмінність умов угод та законодавства впродовж реалізації спільних проєктів; розробити загальнодоступну електронну базу проєктів

державно-банківською партнерства як місцевого, так і загальнодержавного ріння для залучення потенціальних інвесторів; на базі провідних вищих навчальних закладів створювати технологічні парки та бізнес-інкубатори для впровадження стартапів та стимулювання молодих учених до комерціалізації результатів наукових досліджень; намагатися розвивати не окремі проекти, а комплекс проектів у рамках технологічних платформ з залученням широкого кола приватних інвесторів, науково-дослідних установ, європейських та міжнародних організацій; надати більш широкі повноваження місцевим органам влади та регіональним вищим навчальним закладам по створенню проектів державно-банківського партнерства [2].

Отже, для розвитку державно-банківського партнерства характерним має стати проведення реформи законодавства, декларація стратегічних та практичних керівних принципів, створення спеціалізованих структур, що опікуються проблемами державно-банківського партнерства, уточнення моделей проектів, стимулювання розвитку ринку для державно-банківського партнерства, розширення портфеля проектів і сфер застосування, залучення нових джерел фінансування тощо.

Список використаних джерел:

1. Музхер Хуссеін Марван. Перспективні механізми розвитку партнерських відносин держави та банківського сектора. Інвестиції: практика та досвід. 2020. №2. С.159-162.
2. Куліков А. І. Аналіз зарубіжного досвіду механізмів реалізації державно-приватного партнерства. Держава та регіони. Сер. : Право та держ. упр. 2012. № 2. С. 183-186.

Бабасєва Ірина Олексіївна,

*аспірантка кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Наразі українська економіка перебуває в стані найбільшого економічного стресу за понад 30-річний період її незалежності через

повномасштабне військове вторгнення сусідньої ворожої держави [1]. Війна спричинила погіршення умов працевлаштування, зростання рівня безробіття та поширення неформальної зайнятості [2]. Значно розширилися категорії соціально вразливих верств населення, серед яких – хворі літні люди, вдови, діти-сироти, люди з особливими потребами [3, с. 82].

Відчутним для економіки негативним наслідком є втрата людського капіталу через вимушену міграцію висококваліфікованих фахівців з України. до країн Європи, що, в свою чергу, призвело до міграційної кризи. Через міграцію, загибель військових і мирних жителів, депортацію українців до країни-агресора Україна втрачає наявну та потенційну робочу силу, що унеможливорює повноцінне відтворення робочої сили та призводить до зниження освітньо-кваліфікаційного рівня людського потенціалу на ринку праці [4].

Науковці акцентують увагу на тому, що серед усього контингенту біженців, а це – близько 5,23 млн осіб, з них дорослого населення – 2,75 млн, раніше були зайнятими – 43,5%, безробітними – 3,7%, а 52,8% – знаходяться за межами робочої сили. Серед усієї сукупності зайнятих 49% мають високий рівень кваліфікації, 35,5% – середній і лише 15,5% – низький, при цьому 66,2% мають просунутий рівень освіти, 18,5% – проміжний, а 15,3% – базовий. За статусом зайнятості 88,3% були найманими працівниками, 11,7% – самозайнятими, при цьому практично кожний п'ятий (21,7%) був працівником сфери обслуговування та торгівлі, 15,5% – працювали на роботах, що не потребують високого рівня кваліфікації [5, с. 64].

До країн ЄС мігрувало багато фахівців сфери послуг — перукарів, косметологів, майстрів манікюру та ін. Причому дехто з них уже відкриває власний бізнес у країнах-призначення – кафе, станції технічного обслуговування (СТО), салони краси [3, с. 87].

Ураховуючи високі показники людського капіталу українських біженців, науковці [5, с. 65] сумніваються щодо імовірності їх повернення в Україну. До того ж, за умови затягнення війни, занепаду економіки та відсутності привабливих, або просто нормальних та безпечних умов для життя та продуктивної зайнятості, кількість мігрантів може зрости.

З початком повномасштабної війни в Україні змінилися умови функціонування ринку праці, і, як наслідок, впав рівень заробітної плати та зріс рівень безробіття. За 2022 рік роботодавці повідомили центри зайнятості про наявність 396 тис. вакансій, при цьому

структура вакансій за видами економічної діяльності була такою: 18% вакансій пропонували на підприємствах переробної промисловості; 17% – у сфері сільського господарства; 14% – на підприємствах оптової та роздрібною торгівлі; 10% – у сфері освіти; 7% – у медичній сфері; 7% – у сфері транспорту; 6% – у сфері державного управління та оборони [4].

Особливістю ринку праці сьогодні є наявність вакансії волонтерів – кухарів, прибиральників, операторів координаційних центрів, менеджерів з персоналу та ін. Найбільше пропозицій щодо участі у волонтерських рухах громадських або міжнародних організацій існує в Київській, Харківській, Чернігівській, Сумській, Запорізькій, Львівській та Дніпропетровській областях [3, с. 99].

Суттєвим наслідком війни стало долучення частини цивільного населення безпосередньо до збройних сил, оборонного сектору або до його суміжних галузей [3, с. 120].

Щодо економічно-активного населення сільської місцевості, слід зазначити, що з початком війни переважна більшість чоловіків – працівників аграрного сектору (зокрема, комбайнери, трактористи, агрономи, інженери та ін.) були залучені до лав Збройних Сил України, територіальної оборони. Не виключенням стали і жінки, які активно долучалися до волонтерства, а раніше навіть не цікавилися такою діяльністю. Тобто, в аграрному секторі економіки спостерігається брак кваліфікованих кадрів і ситуація може значно погіршитися.

Останнім часом значно зросла кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Ці громадяни залишилися не лише без своїх домівок, а й без роботи. Багато хто з них опинилися разом зі своїми сім'ями в сільській місцевості та стикнулися з гострою проблемою працевлаштування, деякі з них навіть почали перепрофілювання та перекваліфікацію.

Учені вважають, що держава сьогодні може запровадити лише окремі види соціальної підтримки під час воєнного стану, а саме: щомісячні виплати ВПО; виплату щомісячної компенсації витрат на тимчасове розміщення ВПО; виплату роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за кожну працевлаштовану особу з числа ВПО внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні; керівникам державних установ та організацій, що фінансуються або дотуються з бюджету, до припинення чи скасування воєнного стану в межах фонду заробітної плати, передбаченого в кошторисі, дозволяється самостійно визначати розмір оплати часу

простою працівників, але не нижче від двох третин ставки чи посадового окладу [5, с. 65-66].

Учені пропонують посилити державну аграрну політику сприяння розвитку дрібнотоварного виробництва в сільському господарстві, особливу увагу, на їх думку, слід приділити стимулюванню реалізації підприємницького потенціалу власників земельних ділянок шляхом набуття ними статусу товаровиробника сільсько-господарської продукції у формі, зокрема, сімейного фермерського господарства [6].

З метою підтримки українського бізнесу уряд запровадив декілька програм, зокрема: грантові програми «Робота», програма релокації підприємств з небезпечних територій, програма кредитування бізнесу під 5-7-9% [7].

Урядовий проєкт «Робота» передбачає надання українцям грантів для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. Він спрямований на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення робочих місць. Проєкт включає шість грантових програм, зокрема, українці зможуть отримати: мікрогранти для створення власного бізнесу; гранти для розвитку переробного підприємства; державне фінансування закладки саду; кошти для розвитку тепличного господарства; грант на реалізацію стартапу, у тому числі в сфері ІТ; кошти на навчання ІТ-спеціальностям [8].

На етапах повоєнного відродження в системі соціально-трудових відносин дослідники виділяють такі першочергові заходи:

1. Створення нових робочих місць внаслідок релокації бізнесу за рахунок відкриття не тільки малих, а й середніх і великих підприємств.

2. У регіонах України, які найменшою мірою постраждали від воєнної агресії Росії, доцільно також застосовувати адресні заходи з підтримки зайнятості, у тому числі в межах поточної державної програми з переміщення працівників і підприємств.

4. Підтримка функціонування національної системи соціального захисту населення для забезпечення можливості здійснення всіх соціальних виплат.

5. Створення можливостей для праці осіб з особливими потребами з наданням (зі збереженням) гнучкого графіка.

6. Створення додаткових робочих місць завдяки цифровізації економіки та суспільства.

7. Пріоритетний розвиток окремих видів економічної діяльності, які забезпечують найбільшою мірою відродження країни та її економічний розвиток і створюють додаткові робочі місця, зокрема будівництво та архітектура, харчова та легка промисловість, підприємства з переробки сільськогосподарської продукції, машинобудування, відновлення воєнного комплексу [5, с. 66].

До цього можна додати доцільність спрямування державної фінансової допомоги ВПО на активізацію економічної діяльності, розширення інструментів грантової державної програми «Робота, розробку і реалізацію адекватних заходів і програм стимулювання самозайнятості та підприємництва на рівні територіальних громад. Розвиток самозайнятості та мікропідприємництва на місцевому рівні (в територіальних громадах) стримується обмеженістю (іноді відсутністю) власного капіталу потенційних підприємців та занадто високими трансакційними витратами (або відсутністю доступних ринків збуту з прийнятним рівнем витрат при доступі на них) тож підтримка самозайнятості та підприємництва у сільській місцевості потребує злагодженої взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування – держава може частково вирішити проблеми нестачі стартового капіталу (зокрема, через грантові програми «Робота»), а громади можуть створити об'єкти ринкової інфраструктури для вирішення проблем збуту виробленої продукції чи розширення доступу до достатньої кількості клієнтів при наданні послуг. На період воєнного стану та післявоєнного відновлення громадам доцільно створити муніципальні багатофункціональні хаби для підтримки матеріально-технічного забезпечення мікропідприємців сільської місцевості та збуту їх продукції.

Список використаних джерел:

1. Гошовська О. В., Тревого О. І. Механізми публічного управління для відновлення військової економіки. Економіка та суспільство. 2022. № 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1281> (дата звернення 10.04.2023).
2. Черьомухіна О. К., Чалюк Ю. О. Ринок праці під час війни: стан та перспективи. Економіка та суспільство. 2022. № 46. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2026/1955> (дата звернення 15.04.2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-24>
3. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. Видання. 2022. Київ. Центр Разумкова. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf (дата звернення 05.04.2023).
4. Берестецька О. М., Гончар Г. П. Проблематичні аспекти та прагматизм функціонування ринку праці в умовах воєнного стану. Економіка

та суспільство. 2022. № 46. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2062/1990> (дата звернення 20.04.2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-48>

5. Новікова О. Ф., Хандій О. О., Шамілева Л. Л. Втрати трудового та освітнього потенціалу України за період воєнного стану. Бізнес Інформ. 2022. № 5. С. 62-69. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-5-62-69>

6. Добрунік Т. П., Кузнецова О. В. Проблеми і напрямки розвитку аграрного сектору України в умовах економічної нестабільності. Економіка та суспільство. 2022. № 42. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1619> (дата звернення 15.04.2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-25>

7. Авраменко Н. Л., Лебедченко В. В., Андрусенко Н. В. Перспективи відновлення українського бізнесу у повоєнний період. Економіка та суспільство. 2022. № 46 URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2044/1973> (дата звернення 20.04.2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-30>

8. е:Робота: гранти від держави на відкриття чи розвиток бізнесу. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94321ef8-1418-479c-a69f-f3d0fdbb8b977&title=Robota-GrantiVidDerzhaviNaVidkrittiaChiRozvitokBiznesu> (дата звернення 24.04.2023).

9. Махсма М. Б. Теоретичні та прикладні аспекти підвищення якості життя сільського населення України. Економіка та суспільство. 2022. № 38 URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1260/1214> (дата звернення 20.04.2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-5>

Байдюк Сергій Васильович,

*аспірант кафедри публічного управління та регіоналістики
навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Державного університету «Одеська політехніка»,
м. Одеса, Україна*

СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Сьогодні, в умовах нестабільності та підвищеного рівня загроз, спричинених повномасштабним вторгненням РФ в Україну, значно посилилась увага до проблем соціально відповідальної поведінки підприємств та організацій, їх ролі в соціально-економічному розвитку.

Соціальна відповідальність – це соціальне явище, що являє собою добровільне та свідоме виконання, використання і дотримання суб'єктами суспільних відносин, приписів, соціальних норм, а у випадку їхнього порушення – застосування до порушника заходів впливу.

ву, передбачених цими нормами [3, с.9]. Кожен суб'єкт економічної діяльності (організація) бере на себе відповідну соціальну відповідальність перед державою, суспільством, працівниками, довкіллям.

Соціальна відповідальність розповсюджується також на сферу охорони праці, яка, згідно з законом [4], являє собою систему правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності. Оскільки абсолютно безпечних і нешкідливих виробництв не існує, задача охорони праці полягає у тому, щоб мінімізувати можливість ушкоджень або захворювання працюючого з одночасним забезпеченням комфортних умов для досягнення максимальної продуктивності праці.

Важливість цієї сфери підтверджується також тим, що охорону праці і здоров'я громадян віднесено до пріоритетних напрямів соціальної політики України. Так, Конституція України одним з основних соціальних прав громадян визначає право кожного на належні, безпечні й здорові умови праці, встановлює, що використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах забороняється [2].

В Україні функціонує багаторівнева система управління охороною праці, функціональними структурами якої є відповідні структури державної законодавчої і виконавчої влади всіх рівнів, управлінські структури підприємств, трудових колективів, профспілок, громадських організацій, працівників і спеціалістів з охорони праці [1].

Відповідно до законодавства [4], роботодавець очолює роботу з управління охороною праці та несе безпосередню відповідальність за її функціонування в цілому на підприємстві. Управління охороною праці має на меті надати цій сфері діяльності комплексного й планового характеру щодо поліпшення умов праці, запобігання травматизму, профзахворюванням, пожежам, аваріям, ДТП та іншим негативним наслідкам.

Комплексний підхід до розв'язання проблем у галузі охорони праці реалізується на основі принципів економічної мотивації й обоюдної відповідальності всіх працівників (адміністрації, посадових осіб і робітників) – учасників трудових процесів на підприємстві – за створення й дотримання нормативних умов, забезпечення професійної та екологічної безпеки [5].

Широкий спектр питань взаємодії між найманим працівником та роботодавцем врегульовано у національному законодавстві

та ратифікованих міжнародних документах. Втім, завжди є низка питань, які не мають однозначного законодавчого трактування або взагалі лежать поза площиною нормативного регулювання, і тому залишаються у віданні організацій і компаній. Це саме та область, в якій компанія може проявляти свою соціальну відповідальність, формуючи соціально-психологічний клімат в організації і суспільстві в цілому.

Соціальна відповідальність у сфері охорони праці проявляється через створення організацією-роботодавцем безпечних умов праці та застосування механізмів добровільного реагування на проблеми соціального захисту потерпілих від існуючих умов виробництва.

У колективному договорі (угоді, трудовому договорі) сторони передбачають забезпечення працівникам соціальних гарантій у галузі охорони праці на рівні, не нижчому за передбачений законодавством, їхні обов'язки, а також комплексні заходи з досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, підвищення існуючого рівня охорони праці, запобігання випадкам виробничого травматизму, професійним захворюванням і аваріям.

Зобов'язання колективного договору (угоди) певною мірою повинні відповідати принципам економічного стимулювання та матеріальної відповідальності за стан охорони праці. Це означає, з одного боку, що підприємство повинно бути готовим відшкодувати всі збитки від незабезпечення нормативних умов діяльності, від аварій та нещасних випадків (профзахворювань).

Узагальнення особливостей внутрішньої соціальної відповідальності на підприємстві наведено у [5]. Серед них:

- відсутність у вищого менеджменту підприємств чіткого уявлення про концепцію соціальної відповідальності по відношенню до персоналу;
- високий рівень державного регулювання більшості форм соціальної підтримки працівників, зокрема, розмір та своєчасність виплати заробітної плати, субсидювання навчання працівників у вищих навчальних закладах, охорона праці, контроль за безпекою виробництва тощо;
- значна диференціація соціальних пільг між різними категоріями працівників, особливо між топ-менеджерами і рядовими співробітниками;
- низький рівень розвитку таких прогресивних напрямків соціальної відповідальності, як умови трудової діяльності персоналу

та гуманізація праці, у тому числі розкриття творчих здібностей працівників;

– відсутність комплексного підходу до реалізації соціальної відповідальності, особливо на середніх і малих підприємствах, де цілі соціальної відповідальності мають недостатній рівень формалізації.

Підприємства та організації для поліпшення умов праці та підтримки своєї соціальної відповідальності на високому рівні, як мінімум зобов'язані покращувати санітарно-гігієнічні умови, виконувати контроль за безпекою праці і виробничої дисципліни, здійснювати доплати за шкідливість, забезпечувати ранній вихід на пенсію. Найбільшою мірою соціальної відповідальності є те, що підприємства зобов'язані поліпшити ергономіку, профілактику профзахворювань, впровадження екологічно чистих технологій, сучасні засоби захисту, тренінги з безпеки праці, гнучкий графік роботи, можливість дистанційної роботи тощо.

Ми цілком погоджуємося з твердженням А. Цини про те, що роботодавці не можуть економити на охороні праці [5]. Урядом має бути визначений перелік заходів у сфері охорони праці, які повинні фінансуватися за рахунок роботодавців, і встановлені державні стандарти у цій сфері.

З метою стимулювання розвитку соціальної відповідальності підприємств в галузі охорони праці необхідно:

- розробити систему стандартів, критеріїв та показників віднесення компаній до категорії соціально відповідальних;
- поширювати досвід соціальної політики успішних корпорацій у сфері охорони праці;
- постійно вдосконалювати механізми публічного управління у сфері охорони праці;
- розробити методики соціального аудиту та рейтингу компаній із соціальної відповідальності.

Підвищення соціальної відповідальності підприємств, організацій та установ за відповідні умови охорони праці вимагає узгодженої діяльності органів державної влади і управління з органами місцевого самоврядування, об'єднаннями роботодавців і підприємців, професійними спілками й іншими організаціями в цілях реалізації державної політики у сфері охорони праці. Саме розробка ефективних механізмів такої взаємодії з врахуванням викликів воєнного стану має стати напрямком подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Гогіташвілі Г.Г. Системи управління охороною праці: навч. посіб. Львів: Афіша, 2002. 320 с.
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *ВВР України*. № 30. 1996.
3. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність. Навч. посіб. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». 2015. 180 с
4. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 року № 2694-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення: 1.05.2023)
5. Цина А. Визначення основних принципів соціальної відповідальності з охорони праці. *Педагогічні науки*. 2012. № 55. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1209/1/Tsyna.pdf> (дата звернення: 1.05.2023)

Басюк Олександр Петрович,

*аспірант кафедри економічної політики та менеджменту
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Дунаєв Ігор Володимирович,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри економічної політики та менеджменту
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Моя доповідь присвячена питанню можливостей використання штучного інтелекту у сфері публічного управління. На мій погляд, цей напрям є досить цікавим та перспективним, з огляду на останні успіхи та досягнення в області генеративних мовних моделей таких, як американський Чат-GPT. Це дуже актуально і обнадійливо у контексті того, яка велика кількість нових випробувань і проблем очікує Україну і народ зараз в умовах повномасштабної війни, та які чекають на нас в майбутньому.

Отже, використання штучного інтелекту у сфері публічного управління, управління публічними фінансами, законотворчих процесах, судовій системі та інших сферах, що є зоною відповідаль-

ності держави, має значні перспективи. Оскільки, моделі штучного інтелекту з достатнім рівнем ефективності здатні обробляти й аналізувати величезні масиви інформації, пропонувати рішення на їх основі та в необхідних напрямках і процесах дозволяють мінімізувати людський фактор. Останнє, враховуючи особливості та реальний стан справ в питаннях корумпованості та неефективності діяльності чиновників, дозволяє розробити організаційно-технологічні рішення для значного покращення ситуації в зазначеній сфері. Особливо, якщо такий підхід буде комплексним і передбачатиме використання платформних рішень на базі технології розподіленого реєстру (блокчейн) та Big Data.

Для початку, хочу сказати декілька слів про штучний інтелект та генеративні мовні моделі. Штучний інтелект – це область комп'ютерної науки, яка відноситься до створення інтелектуальних машин, здатних до виконання завдань, які зазвичай вимагають людського інтелекту, таких як розпізнавання мови, образів, обробка природної мови, ділові прогнози, навчання та прийняття рішень [1 – 6]. Інтелектуальні системи, створені на базі штучного інтелекту, використовують різні алгоритми та методи, такі як нейронні мережі, генетичні алгоритми, експертні системи, машинне навчання та інші, щоб вирішувати завдання, які зазвичай потребують людського інтелекту. В свою чергу, генеративна мовна модель – це модель машинного навчання, яка використовується для створення нових текстових даних. Модель обробляє вхідні дані, навчається на їх основі і будує уявлення про зв'язки між словами у тексті. Потім модель використовує це уявлення для створення нових текстових даних за допомогою стохастичних методів. Таким чином, генеративна мовна модель є одним із методів, що використовуються у штучному інтелекті для обробки та генерації текстових даних. Одним з яскравих прикладів генеративних мовних моделей є чат GPT, що створений командою інженерів та розробників штучного інтелекту компанії OpenAI.

Абревіатура «GPT» розшифровується як «generative pre-trained transformer». Що це означає? «Generative» означає, що модель може генерувати новий текст, заснований на навчальних даних; «pre-trained» означає, що модель була заздалегідь навчена на величезному обсязі текстів на різні мови та тематики, що дозволяє їй краще розуміти та генерувати зв'язаний текст; «transformer» - це

назва архітектури нейронних мереж, яка використовується в моделях GPT. Ця архітектура використовує трансформер-блоки для обробки вхідних даних та отримання контекстуальної інформації з тексту. Отже, GPT – це модель, яка навчена генерувати зв'язаний текст на основі величезної кількості попередньо вивчених даних за допомогою трансформерної архітектури.

Для навчання генеративної мовної моделі використовується великий корпус текстів, наприклад, твори літератури або статті. Кожне речення у цьому корпусі текстів розбивається на окремі слова, і модель вчиться прогнозувати ймовірності появи кожного слова залежно від попередніх слів. Нині генеративні мовні моделі стали широко застосовуватися у різних галузях життя, включаючи публічне управління.

Спочатку розглянемо міжнародний досвід застосування генеративних мовних моделей у сфері публічного управління [6 – 14].

1) У США є досвід використання генеративних мовних моделей у правосудді та правоохоронних органах. Як зазначає Forbes, моделі генерації тексту GPT-3 були задіяні для створення автоматичних реплік правових прецедентів, і були отримані обнадійливі результати. Моделі здатні генерувати точні відповіді на запити, пов'язані з правовими питаннями, з точністю до 70%.

2) Ще один із яскравих прикладів використання генеративних мовних моделей є створення експертних систем, які видають рекомендації щодо управління державними програмами.

3) Також існує практика реалізації проєктів із застосування генеративних мовних моделей у боротьбі з корупцією. У США державні органи використовують алгоритми машинного навчання для аналізу суспільних даних та відстеження підозрілих операцій, які можуть свідчити про корупцію. Генеративні мовні моделі також можуть допомогти у виявленні підозрілих зв'язків між особами та організаціями, які можуть замишляти протизаконні дії.

4) У Німеччині використовуються генеративні мовні моделі для аналізу листів та скарг громадян, а також для автоматизації роботи чиновників у деяких сферах.

5) У Канаді технології штучного інтелекту використовують у сфері соціальних досліджень. За даними Forbes, дослідники використовували генеративні мовні моделі для створення чат-ботів, які допомагають дізнатися думку молоді щодо різних питань та проблем суспільного життя.

6) Одне з досліджень, проведених вченими з Індії («Detecting Corporate Fraud Using Deep Learning»), пропонує метод, заснований на нейронних згорткових мережах для виявлення шахрайства у фінансових звітах. У дослідженні використовувалися дані та фінансові звіти компаній із різних галузей. Автори дослідження порівняли свої результати з іншими методами, що використовуються для виявлення шахрайства, та заявили про високу точність свого методу.

Як бачимо, використання генеративних мовних моделей у публічному управлінні вже має безліч прикладів успішної практики у різних країнах світу. І це невеликий список досліджень та прикладів застосування штучного інтелекту в сфері публічного управління та суміжних з нею. Ці технології можуть бути ключовими у вирішенні проблем сучасних державних систем. Область використання генеративних мовних моделей у державному управлінні має значну перспективу подальшого розвитку та зростання.

Враховуючи стан справ в Україні, повномасштабну війну з росією, високий рівень корумпованості, традиційну неефективність судової системи і популізмі і фальш більшості українських законотворців тощо, то використання сучасних рішень на генеративному штучному інтелекті, зокрема – генеративних мовних моделей, має значну перспективу та значення для публічної служби і публічних сервісів в нинішній і переможній післявоєнній Україні. І тут виникає дуже важливе питання, пов'язане з контролем цільового використання кредитів і інвестицій наших західних партнерів та міжнародних організацій на відбудову України та масштабні спільні проекти. Для довірчого і ефективного вирішення цього питання можуть бути використані програмні рішення на базі штучного інтелекту.

Список використаної літератури:

1. Rob Toews. Forbes. The Next Generation Of Large Language Models. Feb 7, 2023. URL: <https://www.forbes.com/sites/robtoews/2023/02/07/the-next-generation-of-large-language-models/?sh=513f94a18dbc>.
2. Goldman E. (2018). How the Public Sector Is Using Artificial Intelligence and Chatbots. Harvard Business Review. Retrieved from <https://hbr.org/2018/06/how-the-public-sector-is-using-artificial-intelligence-and-chatbots>
3. Schwartz D. (2017). How algorithms are rewriting the rules of news. The Sydney Morning Herald. Retrieved from <https://www.smh.com.au/technology/how-algorithms-are-rewriting-the-rules-of-news-20170705-gx52r3.html>
4. Hill K. (2018). Chicago's crime-predicting algorithm may not be as biased as once thought. The Guardian. Retrieved from <https://www.theguardian.com/us-news/2018/may/01/chicago-crime-predicting-algorithm-bias-police>

5. Mergel I. (2016). Social media in the public sector. Edward Elgar Publishing.
6. Jilke S. (2019). Open Government in Europe. Oxford University Press.
7. Miller G. (2017). The Language of Intelligence. CIA.
8. Khrushchev N. (2019). E-Government: An International Perspective. Harvard Kennedy School.
9. OECD (2020). Artificial Intelligence in Society. Paris: OECD Publishing.
10. IMF (2021). Artificial Intelligence and Emerging Technologies in Finance. Washington: International Monetary Fund.
11. World Bank (2019). Artificial Intelligence and Public Policy. Washington: World Bank Publications.
12. Hackernoon (2020). AI in Finance: Types, Trends, Concerns, and Opportunities. Savvy Data Insights.
13. Forbes (2021). AI Meets Government Compliance: Balancing Benefits and Risks.
14. McKinsey & Company (2019). Towards a trusted AI: Building trust in the age of artificial intelligence.

Боднар Катерина Віталіївна,

*аспірантка кафедри економічної політики та менеджменту
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Економіка нашої країни переживає непростий період відновлення, коли формування нових механізмів модернізованої економіки має відбуватись на тлі стабілізації економічного розвитку всієї соціально-економічної структури регіонів. Гостроти проблемі сталого розвитку додає формування багатьох дестабілізуючих факторів розвитку, нестійкість стала характерною рисою функціонування економічних систем всіх рівнів, посилюються дезінтеграція та поляризація регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку.

Безумовно, ключовим інвестором для регіонів виступає держава, яка сприятиме розвитку найбільш перспективних територій, які мають значні виробничі потужності та високу якість управління економічним розвитком. На приватного інвестора можуть розраховувати регіони зі стабільно сприятливим інвестиційним кліматом та високим показником інвестиційного потенціалу. Окрім цього зовнішні інвестори аналізують такі показники, як кримінальна активність, рівень адміністративного менеджменту, наявність розви-

неної регіональної нормативно-правової бази, що регулює питання інвестиційного законодавства.

Сталість регіону можна визначити як здатність до збереження стабільного економічного стану та забезпечення зростання якості життя населення нарівні з продовженням подальшого розвитку при зміні зовнішніх та внутрішніх умов та факторів. Однак, щоб досягти сталого розвитку регіону, необхідне застосування як економічних, так й адміністративних методів. Це пояснюється тим, що дуже часто важко встановити ступінь зміни зовнішніх та внутрішніх умов та факторів впливу на регіональну економіку [1].

Варто зазначити, що сучасній економіці регіонів притаманні такі риси:

- недосконалість регіональної законодавчої бази;
- незбалансований розвиток ринкового господарства;
- відсутність налагодженого механізму фінансування регіональних програм.

Все це призводить до того, що розвиток регіонів України є вкрай диференційованим. Це проявляється: по-перше, у неоднорідній структурі бюджетних доходів та видатків; по-друге, у наявності значного рівня міжрегіональних відмінностей за показниками, що відображають якість життя населення.

В процесі реалізації стратегії розвитку території дуже легко оцінити рівень досягнення сталості регіонального розвитку, оскільки в реалізації програм проводиться моніторинг результатів на підставі кількісних та якісних показників, що конкретизують частину державної участі у регулюванні цього процесу. На даний час у нашій країні органи влади приділяють велику увагу наявності стратегічних планів на короткострокову, середньострокову та довгострокову перспективу, підвищенню рівня інвестиційної привабливості території, збільшенню кількості бізнес-структур, збільшенню кількості ринків збуту продукції та послуг місцевих виробників, визначенню пріоритетних для регіону галузей та здійсненню їх підтримки.

Забезпечення сталого розвитку економіки регіону є вкрай важливим, оскільки збереження динамічної рівноваги соціально-економічної системи гарантує безпеку, стабільність, надійність, цілісність розвитку держави. Досягти цього неможливо без створення обґрунтованого наукового фундаменту та методичного забезпечення механізму управління сталим розвитком економіки регіону з обґрунтуванням дій органів влади на всіх рівнях управління [4].

Механізм управління сталим розвитком регіону можна визначити як сукупність дій, що поєднує комплексне використання адміністративних, економічних, соціальних, правових, управлінських, стимулюючих інструментів, методів управління, а також сукупність локальних ресурсних засобів збереження стабільності регіональної системи, забезпечення її цілісності, динамічної рівноваги та адаптації до внутрішніх та зовнішніх впливів середовища в процесі реалізації стратегії розвитку регіону [2].

Варто зазначити, що регіональна система, з одного боку, не в змозі надавати прямої дії на зовнішні фактори. Звідси випливає, що регіональна система має адаптуватися до них. З іншого боку, регіональна система здатна керувати факторами внутрішнього середовища (соціальними, економічними, інноваційними, правовими та екологічними) [3].

Ключовою ідеєю сталого розвитку є пошук такого співвідношення між природокористуванням та соціально-економічним розвитком, яке б забезпечило ефективне використання природних ресурсів, підтримувало б екологічну безпеку суспільства та гарантувало б необхідну якість життя та добробуту населення [2].

Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку кожного регіону викликає також необхідність дотримання певної ієрархії цілей та завдань, пов'язаних з особливостями сусідніх регіонів. Таким чином, державне регулювання економіки стає найважливішою умовою стійкості розвитку всієї системи разом з ринковим саморегулюванням. При цьому державне регулювання включає комплекс методів та важелів впливу на економічну систему як макрорегіону, так і окремого суб'єкта.

Список використаних джерел

1. Білак Г.Г. Діагностика подібності регіонів України за проблемами соціально-економічного розвитку. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 12. С. 115–123.
2. Згуровський М.З. Аналіз сталого розвитку – глобальний і регіональний контексти : ч. 2. 2010. С. 15–38.
3. Мельничук Л.В. Державне управління соціальним розвитком регіонів: теоретичний аспект. Державне управління та місцеве самоврядування. 2015. № 3(26). С. 31-41.
4. Узунов В.В. Сучасні пріоритети реалізації регіональної політики. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 17. С. 124–127.

Бойко Жанна Олексіївна,

*заступник керівника апарату Східного апеляційного господарського суду,
аспірантка кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ДЕРЖАВНЕ УНОРМУВАННЯ ПРОЦЕСУ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, У СІМЕЙНІ ФОРМИ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сирітство як соціальне явище існує в будь-якому суспільстві: завжди були, є і будуть діти, які з різних причин залишаються без батьків, а їх розвиток відбувається або в іншій сім'ї, або в спеціально створених для цього установах. Однак на сьогодні особливо гостро постала проблема соціального сирітства. Адже 98% дітей-сиріт – це соціальні сироти, і лише 2 % – біологічні. Причини, через які діти залишаються без батьківського піклування та виховання, різні, але наслідок один – дитина позбувається конституційного права на сімейне виховання, тому багато в чому подальша доля дітей-сиріт залежить від ставлення до цієї проблеми як суспільства, так і держави [1]

Сирітство – це складне багатоаспектне явище, яке в кожному конкретному випадку є особистою трагедією для дитини, належить до приватної сфери її особистого життя і в той же час є сферою відповідальності держави в розумінні гарантованого конституційного права на захист дітей та конституційного обов'язку держави щодо утримання та виховання дітей, які залишилися без батьківського піклування.

Безумовно, соціальне явище сирітства не можна подолати повністю, бо це не залежить лише від певних загальноприйнятих показників стану розвитку суспільства: економічних, культурологічних, морально-етичних тощо. Навіть найсприятливіші умови життєдіяльності суспільства не виключають повністю явища сирітства. Однак є фактори, які зумовлюють надмірне зростання таких невтішних показників як сирітство загалом, та соціальне сирітство зокрема. Події з 24 лютого 2022 року дотепер є найтрагічнішою сторінкою новітньої історії нашої молодшої держави. Жахливі обставини непереборної сили стали причиною різкого зростання кількості дітей, що залишились без піклування батьків та/або законних представників.

Україна переживає третю хвилю масового сирітства та безпритульності, яка почала формуватися з 90-х рр. XX ст. [2]

В такий складний для нашої країни час надважливим є питання забезпечення безпеки саме дітей як однієї з найвищих цінностей суспільства та держави.

У такому контексті безпека дитини є основна детермінанта безпеки нації, а відтак і національної безпеки країни. Пріоритетне забезпечення безпеки дитини зумовлене реальними процесами, що відбуваються наразі в українському суспільстві та вказують на необхідність убезпечення дитини від різного роду загроз. [3]

Попри надскладні умови введеного на всій території України воєнного стану держава докладає максимальних зусиль задля забезпечення дотримання та реалізації конституційних прав дитини, забезпечення її захисту, виконує свої обов'язки, визначені Конституцією України, щодо гарантій безпеки та пріоритету сімейного виховання. В цьому контексті важливим стало створення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану згідно постанови Кабінету міністрів України № 302 від 17 березня 2022 р. Основними завданнями штабу, зокрема, визначено: координування роботи центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо евакуації, створення безпечних умов та забезпечення прав під час воєнного стану: дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 18-річного віку та проживають або зараховані до закладів різних типів, в тому числі дітей з інвалідністю; дітей, які не мають такого статусу, але проживають або зараховані до закладів різних типів, в тому числі дітей з інвалідністю; дітей, які виховуються в сімейних формах виховання; дітей, які влаштовані до сімей патронатних вихователів; визначення шляхів і способів вирішення проблемних питань щодо захисту прав дитини в умовах воєнного стану; прийняття оперативних рішень щодо захисту прав дітей. [4]

Неабиякого значення у сфері захисту прав та охоронюваних законом інтересів дітей, позбавлених опіки батьків, в умовах війни набули певні нововведення. Зокрема, розроблений Офісом Президента спільно з Міністерством соціальної політики та ЮНІСЕФ для допомоги дітям в умовах війни спеціальний чат-бот в Telegram «Дитина не сама». Його функціями можуть скористатися: 1) особи, охочі прихистити дитину у своїй сім'ї; 2) особи, які загубили дитину; 3) особи, які помітили самотню дитину.

Слід звернути особливу увагу, що у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану з 24 лютого 2022 року Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 866 від 24 вересня 2008 р., зазнав певних змін щодо особливостей влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, у тому числі дітей, розлучених із сім'єю, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування. Так, постановою Кабінету Міністрів України № 349 від 22 березня 2022 р. до ряду постанов Кабінету Міністрів України були внесені зміни, які спрощують процедуру влаштування дітей у сімейні форми виховання, а саме:

- урядом спрощено перелік документів для родичів, необхідний для влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під опіку та/ або піклування;

- не вимагається проходження курсу навчання з виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, особами, в сім'ї яких влаштовуються такі діти;

- діти, які залишились без батьківського піклування, можуть бути влаштовані у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу на умовах тимчасового влаштування. [5].

Відтак держава унормувала більш простий та швидкий порядок передачі дітей, що залишились без піклування батьків, у різні форми сімейного виховання в умовах воєнного стану. Слід зазначити, що в такий складний період ці норми є надважливими задля забезпечення утримання і виховання дитини, яка опинилася у скрутних умовах. Багато дітей не отримали статусу сироти або навіть не мають інформації про батьків і їх місце перебування, втратили зв'язок з батьками та/або законними представниками. Всі вони потребують негайного вирішення питання про прихисток та подальше місце їх перебування у безпечних умовах.

За лютий – червень 2022 р. експертами Партнерства «Кожній дитині» на виконання завдань проекту «Моніторинг потреб та підтримка дітей в умовах війни» за підтримки Дитячого фонду ООН ЮНІСЕФ був підготований аналітичний звіт. Предметом моніторингу став стан безпеки та рівень забезпечення базових потреб дітей цільової групи в період війни. У рамках моніторингу встановлено, що станом на 01.07.2022 р. продовжували діяти 1320 дитячих будинків сімейного типу (далі – ДБСТ) та 3035 прийомних сімей, кількість яких за півроку зменшилася на 14. У зазначених сім'ях виховується 15072 дітей. Збільшення чисельності дітей у цих сім'ях

пов'язане значною мірою зі зростанням в умовах війни чисельності дітей, які залишилися без батьківського піклування, та їх тимчасовим влаштуванням в діючі ДВСТ та прийомні сім'ї. З квітня 2022 р. експерти проекту та регіональні координатори, які працюють у 25 регіонах України, у співпраці зі службами у справах дітей обласних військових адміністрацій (далі – ССД ОВА), в основному сформували базу даних сімей опікунів/піклувальників, їх місцезнаходження в період війни та розпочали роботу щодо визначення базових потреб дітей, які перебувають під опікою. Так, станом на 01.07.2022 р. ідентифіковано місцезнаходження в період війни 33043 сімей опікунів/піклувальників, в яких виховуються 45314 дітей. [6].

Отже спрощена процедура тимчасового влаштування дітей у існуючі сімейні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, а також фактичне виховання, коли небайдужі співгромадяни готові прийняти та надати прихисток дитині, що опинилася в скрутних умовах, стали безумовно, вкрай необхідними заходами для забезпечення утримання дітей в умовах сімейного виховання навіть під час війни.

Слід зазначити, що процедура усиновлення, яка є іншою за своєю правовою природою та несе інші правові наслідки для дитини та її усиновлювачів, задля безумовного дотримання прав дітей та забезпечення їх безпеки не була спрощена. На період тимчасової неможливості роботи електронних загальнодержавних реєстрів та відповідних особливих умов у роботі судових установ процедури усиновлення були тимчасово призупинені, але наразі відповідно до даних Єдиного реєстру судових рішень роботу в цьому напрямку відновлено.

Список використаних джерел

1. Чернета С.Ю. Соціальне сирітство як соціально-правова проблема. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. Чернігів, 2012. № 96. С. 245–247. URL:<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/4343>(дата звернення 02.05.2023)
2. Комар І. В., Петришин Р. А. Розвиток сімейних форм виховання як напрям соціальної політики в Україні на сучасному етапі. Перспективи та інновації науки. Педагогіка. Психологія. Медицина. Київ, 2022. № 6(11) [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-6\(11\)-183-191](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-6(11)-183-191) С.183-191(дата звернення 02.05.2023)
3. Максимова М. К. Безпека дитини як складова національної безпеки країни та об'єкт адміністративно-правового забезпечення. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Дніпро, 2022. № 4. С.89–94
4. Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України

від 01.03.2022 р. № 302 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 02.05.2023)

5. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.03.2022 р. № 349 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF#Text>

6. Звіт 1 Діти і війна в Україні. Звіт про становище дітей із сімейних форм виховання та інституційних закладів за результатами моніторингу за лютий – червень 2022. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/documents/02-06-2022-CiAC-monitoring-report> (дата звернення 02.05.2023)

Веретельников Ігор Олегович,

*аспірант кафедри економічної політики та менеджменту
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану банківська система вимушена працювати в умовах невизначеності та підвищених ризиків, спрямовувати зусилля на подолання панічних настроїв серед населення та збереження довіри до банківської системи. Саме тому забезпечення стабільної роботи банківської системи є одним із важливих завдань державного регулювання банківської сфери під час війни.

Проблематика державного регулювання банківської системи в умовах кризи, і, вже сьогодні, в умовах війни знаходиться у центрі уваги низки науковців, серед яких А. Пугач, Н. Демчук, М. Біленко, Г. Забчук, О. Івашук, Н. Фукс, Н. Прокопенко, В. Мирончук, І. Шепель, та ін. Дослідження питання забезпечення стабільності банківської системи на разі не втрачає своєї актуальності і передбачає розробку дієвих механізмів державного регулювання банківського сектору, спрямованих на подолання викликів війни.

Банківська система в Україні має дворівневу структуру, де верхнім рівнем є Національний банк України (далі – НБУ), що є головним банківським інститутом та управляє всією грошово-кредитною системою, а нижнім рівнем є всі інші банки [1].

Відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 7 та ст. 71 Закону України «Про Національний банк України» НБУ на випадок введення воєнного

стану або особливого періоду наділений функцією визначення особливостей функціонування банківської системи України та уповноважений визначати особливості регулювання та нагляду за банками у випадку виникнення обставин, що загрожують стабільності банківської та (або) фінансової системи країни, якщо їх наявність підтверджується Радою з фінансової стабільності [3].

Дійсно, в умовах війни забезпечення безперебійної роботи банківської системи стало одним з головних завдань регулятора, на вирішення якого були спрямовані його основні рішення.

Експерти зазначають, що облікова ставка в умовах війни не може у повній реалізовувати функції монетарного інструменту, тому на сьогодні його роль виконують адміністративні обмеження як роботи банків, так і валютного ринку [5].

У період дії воєнного стану в Україні прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання важливих сфер суспільних відносин та забезпечення їх стабільності для належної роботи банківської системи в надскладних умовах. Завдяки цьому, незважаючи на введення воєнного стану на території України, банківська система країни продовжує працювати, банки продовжують забезпечувати платежі населення та бізнесу, але з урахуванням деяких тимчасових обмежень.

З перших днів війни Національним банком України було прийнято низку антикризових рішень, спрямованих на захист інтересів клієнтів банків, вкладників, бізнес-клієнтів, а також збереження доступу до власних та кредитних коштів, платежів і переказів. Основним нормативним актом у банківській сфері, який створив законодавчу основу для забезпечення надійності та стабільності функціонування банківської системи, стала Постанова правління Національного банку України №18 від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [4]. У цій постанові керівництво НБУ у перший же день повномасштабного вторгнення рф в Україну оперативно відреагувало на ситуацію, що склалася, і визначило як перелік зобов'язань суб'єктів банківської системи, так і низку обмежень з метою подолання викликів, які постали перед банківською системою з початком війни.

У відповідності до постанови в період запровадження воєнного стану:

- банки забезпечують роботу відділень в безперебійному режимі за умови відсутності загрози життю та здоров'ю населення;

- забезпечується доступ до сейфових скриньок у безперерійному режимі;

- безготівкові розрахунки здійснюються без обмежень;

- банкомати підкріплюються готівкою без обмежень.

Разом з тим, постановою передбачено низку тимчасових обмежень під час воєнного стану, серед яких:

- призупинення роботи валютного ринку України, крім операцій з продажу іноземної валюти клієнтами;

- фіксація офіційного курсу;

- встановлення певних обмежень зняття готівки з рахунку клієнта;

- заборона видачі готівкових коштів з рахунків клієнтів в іноземній валюті, з деякими винятками;

- уведення мораторію на здійснення транскордонних валютних платежів;

- зупинення здійснення обслуговуючими банками видаткових операцій за рахунками резидентів держави, що здійснила збройну агресію проти України;

- призупинення банками-емітентами електронних грошей здійснення випуску електронних грошей, поповнення електронних гаманців електронними грошима, розповсюдження електронних грошей.

Водночас НБУ запровадив певні послаблення для банків для забезпечення стабільності їх діяльності в умовах війни, зокрема:

- скасування заходів впливу за порушення низки нормативів: капіталу, ліквідності, кредитного ризику, лімітів відкритої валютної позиції, строків подання статистичної звітності, якщо такі порушення виникли після 24 лютого 2022 року;

- відтермінування на 2023 рік проведення зовнішньої оцінки стійкості для банків;

- скасування заходів впливу за невчасне оприлюднення фінансової та консолідованої фінансової звітності;

- скасування заходів впливу за порушення формування та зберігання обов'язкових резервів;

- дозвіл використання хмарних сервісів, які розміщуються на території ЄС, Великої Британії, США та Канади для підвищення стабільності роботи банківської системи.

Крім того, аби спростити доступ банків до ліквідності, 24 лютого НБУ запровадив бланкові кредити рефінансування без обмеження за сумою терміном на 1 рік з можливістю продовження ще на рік.

Оскільки ліквідність банківської системи з початку війни виросла, а банки почали достроково повертати кредити рефінансування, регулятор 15 квітня повернувся до практики видачі лише забезпечених кредитів, які були пріоритетним інструментом підтримки ліквідності банків до початку повномасштабної війни.

Отже, слід констатувати, що вітчизняна банківська система впоралася із шоком початку війни та адаптувалася до воєнного стану. Це підтверджується тим, що банки вже повертають рефінансування НБУ, відбувається приплив коштів населення до банківської системи, банки працюють безперебійно навіть у регіонах, де тривають активні бойові дії. Після війни НБУ крок за кроком скасовуватиме адміністративні обмеження та повертатиметься до звичної монетарної політики: режиму інфляційного таргетування, гнучкого обмінного курсу [5].

Як зазначають дослідники [2], проведення політики інфляційного таргетування шляхом обмеження банківського кредитування та створення умов для накопичення короткострокової депозитної бази дозволило досягнути ефекту стабільності банківської системи та мінімальних ризиків банківської діяльності, однак нехтуючи потребами кредитного забезпечення економічного зростання. З огляду на це, у подальших дослідженнях слід враховувати, що в умовах воєнного стану банківська система України повинна не лише забезпечувати безперебійне розрахунково-касове обслуговування економічних агентів, але й бути драйвером економічного розвитку за рахунок використання цільових кредитних програм.

Список використаних джерел:

1. Біленко М.С. Новели законодавства в банківській сфері в умовах воєнного часу. *Нове українське право*. Вип. 2, 2022. С. 9-14.
2. Забчук Г., Івашук О. Ризики банківської системи України в умовах воєнного стану. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2022. Випуск 1-2. С. 50-61.
3. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. №679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
4. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 р. №18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22/conv#n2> (дата звернення: 19.04.2023)
5. Фінансова система України в умовах війни. Чи готові банки кредитувати? Тези експертної дискусії. Аналітичний центр CASE Україна. 2022, квітень. URL: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2022/05/Tezy_Finansova-systema-v-umovah-vijny.pdf

Гараз Іван Вікторович,

аспірант

*кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

РЕГІОНАЛЬНА ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

З метою підвищення конкурентоспроможності економіки України необхідно змінити її структуру, знайти нові напрямки соціально-економічного і науково-технічного розвитку країни.

У науковій літературі виокремлено різні типи інноваційних систем: національні, регіональні, галузеві, корпоративні [3, с. 181].

Регіональна інноваційна система передбачає наявність не тільки господарських суб'єктів, що виробляють нові продукти і виводять їх на ринок, але також визначених організаційних форм управління інноваційною діяльністю (органи державної влади, вузи, технопарки і т. д.).

Для обґрунтування необхідності державного регулювання безсумнівний інтерес представляють не тільки позитивні, а й негативні наслідки розвитку інноваційної діяльності.

До позитивних сторін інноваційної діяльності відносимо те, що вона дозволяє розвинути високотехнологічні галузі народного господарства в регіоні та знизити рівень безробіття; сприяє інтенсифікації економічного зростання; покращує інвестиційний клімат і підвищує інвестиційну привабливість регіону; сприяє входженню регіональної економіки в світову господарську систему.

Негативними наслідками розвитку інноваційної діяльності є те, що нові досягнення в науці і техніці можуть бути використані в руйнівних цілях, наприклад, в розробці нових видів озброєнь; посилюється диференціація регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку, збільшується розрив між багатими і бідними верствами суспільства; прискорюється автоматизація виробництва і заміна ручної праці більш продуктивним машинним, що потребує постійного підвищення кваліфікації працівників; посилюється антропогенний вплив на навколишнє середовище, зростають загрози техногенних катастроф.

Основним позитивним результатом розвитку інноваційної діяльності є поліпшення якості життя людей в регіоні. Серед негативних ефектів у цін-тре суспільної уваги повинні бути руйнівний вплив інновацій на людину і ймовірність прискорення економічної диференціації регіонів [2, с. 47-52].

Для того щоб інноваційні процеси не чинили такого негативного впливу на соціально-економічну сферу, виникає необхідність управління ними. Це, на нашу думку, поряд з іншими чинниками й актуалізує потребу державного регулювання інноваційної діяльності.

Державну інноваційну політику характеризує націленість на виробництво наукових знань і розвиток галузевих технологічних напрямків. У світі крім того прийнято поділ інноваційної політики на національну і регіональну.

Регіональна інноваційна політика заснована на визначенні інноваційного потенціалу регіону, розробці та реалізації довгострокової стратегії інноваційної діяльності, створенні регіональної інноваційної інфраструктури, а також забезпеченні взаємодії науки, освіти, виробництва та фінансово-кредитної сфери.

Органи державної влади в регіональній інноваційній системі: 1) регламентують функціонування інноваційної системи; 2) фінансують сферу досліджень і розробок; 3) споживають інновації; 4) керують формуванням, а також якістю та інтенсивністю реалізації інноваційного потенціалу. Місцеві органи влади можуть підтримувати розвиток науково-інноваційної системи або прямим, або непрямым регулюванням. Практика показує, що залежно від рівня соціально-економічного розвитку територій застосовувані методи регулювання інноваційною діяльністю в регіонах суттєво різняться [1, с. 45].

На нашу думку, не слід розраховувати тільки на позитивні наслідки створення і розвитку інноваційних систем. Необхідно здійснювати державне регулювання зазначених процесів через проведення послідовної науково-технічної, інноваційної політики.

Ступінь достатності надається державою підтримки слід розглядати з урахуванням трьох компонент: фінансового забезпечення; організаційного забезпечення; правового забезпечення.

Порівняльний аналіз позитивного зарубіжного досвіду розвинених країн, а також негативного досвіду існування інноваційної системи при нейтральному відношенні держави до науки свідчить

про те, що без ефективної і достатньої підтримки держави передової науки не існує. При аналізі зарубіжного досвіду важливо врахувати переваги створювані розвиненими країнами для реалізації інновацій. Ці переваги формуються в трьох сферах: законодавчій; фінансовій; організаційній.

До основних завдань побудови інноваційної системи відноситься розробка технологій проведення комерціалізації та розвитку інноваційної інфраструктури. Аналогічний підхід до створення єдиного інноваційного простору характерний для країн ЄС. Він забезпечує досягнення стратегічної мети: сталий конкурентно-спроможний розвиток кожної з країн ЄС і спільноти в цілому, що передбачає наявність універсального законодавства для комерціалізації результатів досліджень [4, с. 36].

Різні варіанти (підходи) державної політики, реалізуючись через вплив на технології, мають наслідком формування якісно різних тенденцій розвитку регіональної економіки. Вибір пасивної, активної або проактивної політики державного регулювання інноваційної діяльності регіонів залежить від цілого набору факторів, найважливішим з яких є інституційна оформлена регіональна інноваційна система, елементами якої є: наявність ресурсної бази для науково-технічного та інноваційного розвитку, включаючи економічний, фінансовий, виробничий, підприємницький, освітній та науково-інноваційний потенціал; наявність будованих за кластерною методологією.

Список використаних джерел:

1. Державне стимулювання інноваційного розвитку суб'єктів господарювання: методологічні засади, світовий та вітчизняний досвід : монографія / за заг. ред. канд. екон. наук, доц. Л. С. Захаркіної. Суми : Сумський державний університет, 2019. 200 с.
2. Звягінцева О.Б. Стратегія наукової та інноваційної діяльності: пріоритети та шляхи забезпечення: колективна монографія. Київ: НУБіП України, 2021. 298 с.
3. Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти : монографія. Л.О. Волощук, Є.І. Масленніков, Е.А. Кузнецов, Ю.М. Сафонов, С.В. Філіппова та ін. ; за ред. д.е.н., доц. Л.О. Волощук, д.е.н., проф.Є.І. Масленнікова. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 524 с.
4. Правове забезпечення Національної інноваційної системи у сучасних умовах: монографія / [С. В. Глібка, О. В. Розгон, Ю. В. Георгієвський та ін.]; за ред. С. В. Глібка, О. В. Розгон. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2020. 360.

Громов Сергій Олександрович,
*аспірант кафедри економічної політики та менеджменту
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ЗАСТОСУВАННЯ БЛОКЧЕЙН В УПРАВЛІННІ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАЧАННЯ ДЕРЖАВНИХ КОРПОРАЦІЙ

Вступ. Державні корпорації в Україні є одними з найважливіших гравців економіки країни. Вони мають важливу роль у різних галузях, таких як енергетика, транспорт, комунікації та інші. Управління ланцюгами постачання є одним із ключових елементів успішної діяльності державних корпорацій, але існує низка проблем, з якими вони стикаються [2].

Однією з основних проблем є відсутність прозорості в ланцюгах постачання, що може призводити до корупції та шахрайства. Крім того, в ланцюгах постачання можуть виникати затримки, що призводить до додаткових витрат. Також недостатньо ефективний процес управління ланцюгами постачання може призвести до збільшення термінів постачання, зниження якості продукції, необґрунтованого підвищення цін та інших проблем.

У цьому контексті технологія блокчейн пропонує нові можливості для управління ланцюгами постачання. Блокчейн є децентралізованою базою даних, де кожен блок містить унікальну інформацію та підтверджується всіма учасниками мережі. Технологія блокчейн дозволяє знизити витрати та збільшити прозорість у ланцюгах поставок, а також підвищити безпеку даних.

У цій доповіді буде розглянуто застосування технології блокчейн в управлінні ланцюгами постачання державних корпорацій. Буде розглянуто переваги блокчейн в управлінні ланцюгами постачання, кейси успішних проектів державних корпорацій в Україні та кроки для створення стратегії впровадження блокчейн в керування ланцюгами постачання.

Впровадження технології блокчейн в керування ланцюгами постачання може принести чимало переваг.

По-перше, блокчейн дозволяє покращити прозорість у ланцюгах постачання, що є особливо важливим для державних корпорацій, де прозорість є ключовим аспектом роботи. Технологія блок-

чейн забезпечує кожному учаснику доступ до актуальної інформації про процеси в ланцюзі постачання, що дозволяє зменшити ризики корупції та шахрайства. Крім того, блокчейн дозволяє покращити контроль за термінами постачання та знизити затрати.

По-друге, блокчейн забезпечує безпеку даних, що є важливим для державних корпорацій, які мають справу з конфіденційною інформацією. Блокчейн запобігає можливості підробки документів та даних, що робить процес управління ланцюгами постачання більш надійним та безпечним.

По-третє, блокчейн дозволяє оптимізувати процеси та підвищити ефективність управління ланцюгами постачання. Блокчейн спрощує процес обміну інформацією між учасниками ланцюга поставок, що знижує витрати та збільшує швидкість процесів. Крім того, блокчейн дозволяє покращити процес відстеження виробничих та постачальних ланцюжків, що підвищує ефективність управління [1].

Таким чином, блокчейн є дійсно потужним інструментом для управління ланцюгами постачання державних корпорацій, дозволяючи покращити прозорість, забезпечити безпеку даних та оптимізувати процеси.

Виклад основного матеріалу. Нижче узагальнимо приклади успішних проектів державних корпорацій в Україні, які використовують блокчейн в управлінні ланцюгами постачання.

Дійсно, деякі державні підприємства України вже кілька років поспіль застосовують технологію блокчейн для керування своїми ланцюгами постачання. Зокрема, проект «Prozorro.Sale» є першим проектом в Україні, в якому блокчейн застосовується для продажу державного майна. Завдяки блокчейну вдалося забезпечити прозорість, надійність та безпеку угод. І проект «Prozorro.Sale» показав значне зниження часу та вартості угод із продажу державного майна. Завдяки прозорості та надійності системи, учасники торгів мають можливість перевірити всі дані про лоти та пропозиції конкурентів, що забезпечує чесність та законність транзакцій.

Ще один проект, який використовує блокчейн – «SmartHarbor». Цей проект розроблено для керування вантажними контейнерами. Блокчейн допомагає контролювати переміщення контейнерів, усунути необхідність у проміжних посередниках та знизити витрати на логістику. Цей проект також приніс значну вигоду для державної корпорації, яка використовує його. Завдяки блокчейну вдалося усу-

нути необхідність у проміжних посередниках та оптимізувати логістичні процеси, що призвело до зниження витрат [3].

В обох проектах блокчейн допоміг забезпечити безпеку та надійність даних, а також зменшити витрати та оптимізувати процеси. Ці проекти можуть бути прикладом для інших державних корпорацій, які також можуть застосовувати блокчейн для покращення своїх ланцюгів постачання.

Ось ще кілька додаткових прикладів використання блокчейн технології в управлінні ланцюгами постачання державних корпорацій України:

1) АТ «Укрзалізниця» у 2020 р. запровадила блокчейн для керування своїми запасними частинами. Система дозволяє відстежувати складські запаси та повідомляти постачальників про необхідність поповнення. Це скоротило час на управління запасами та покращило точність прогнозування необхідності запасних частин, що призвело до зниження витрат на зберігання запасних частин та збільшення продуктивності.

2) ДП АНТК «Антонов», виробник літаків, використовує блокчейн для відстеження постачання запасних частин. Це дозволяє компанії швидко знаходити проблеми в ланцюжку поставок та усувати їх. Крім того, блокчейн підвищує рівень безпеки, оскільки він запобігає фальсифікації та підробці документів.

3) НАК «Нафтогаз України», головна національна нафтогазова компанія, використовує блокчейн для покращення керування своїми газопроводами. Технологія дозволяє відстежувати показники роботи газопроводу в реальному часі та швидко знаходити та виправляти проблеми у його роботі. Це підвищує ефективність та безпеку роботи газопроводів та зменшує час простою.

Наразі, вважаю, що для успішного поширення нової практики впровадження блокчейн технології в управління ланцюгами постачання державних корпорацій необхідно розробити «рамкову стратегію». І, відповідно, кроки для створення плану впровадження блокчейн в керування ланцюгами постачання:

1) Оцінка поточної ситуації: необхідно провести аналіз поточних процесів управління ланцюгами постачання та виявити слабкі місця, які можна покращити за допомогою блокчейн технології.

2) Визначення цілей: необхідно визначити, яких цілей буде досягнуто в результаті впровадження блокчейн технології. Наприклад, підвищення прозорості та безпеки даних, зменшення витрат, оптимізація процесів.

3) Визначення бізнес-моделі: необхідно визначити, яка бізнес-модель використовуватиметься за впровадження блокчейн технології. Наприклад, можна використовувати модель спільного використання даних між різними учасниками ланцюга постачання.

4) Вибір блокчейн платформи: необхідно вибрати відповідну блокчейн платформу, враховуючи вимоги проекту та бізнес-модель. Наприклад, можна використати багато-сервісну децентралізовану платформу «Система Бітбон» (<https://www.bitbon.space/en>) українського походження, яка вже давно пройшла стадію прототипу і почала повноцінне ринкове життя [3].

5) Розробка програм: необхідно розробити програми для використання блокчейн технології в керуванні ланцюгами поставок.

6) Тестування та впровадження: після розробки додатків необхідно провести тестування та впровадження блокчейн технології у режимі реального часу.

7) Розробка моделі для оцінки економічної ефективності впровадження блокчейну, зокрема - визначення показників: необхідно визначити показники, які будуть використовуватись для оцінки економічної ефективності впровадження блокчейн технології. Наприклад, зменшення витрат, підвищення ефективності, покращення якості послуг. Далі – збір даних: необхідно зібрати дані, необхідних розрахунку показників. Далі – розрахунок економічної ефективності: на основі зібраних даних необхідно розрахувати економічну ефективність

Отже, кейси застосування блокчейну в Україні показують позитивні результати, що підтверджує потенціал технології для покращення управління ланцюгами постачання. У той же час існує необхідність у розробці стратегій впровадження блокчейн, які враховують специфічні потреби та вимоги державних корпорацій. А розробка майбутньої моделі запровадження і оцінки економічної ефективності впровадження блокчейн також є важливим кроком у процесі планування та впровадження технології. А порівняння існуючих рішень та запропонованих стратегій дозволяє оцінити їхні переваги та недоліки, а також визначити кращі практики для покращення управління ланцюгами постачання державних корпорацій. У свою чергу, прогнози розвитку ринку блокчейн в управлінні ланцюгами постачання дозволяють оцінити перспективи та можливості для розвитку даної галузі та використання блокчейн-технологій у майбутньому.

Так, дійсно, фахівці у світі прогнозують, що цей ринок зростатиме найближчими роками, завдяки зростаючій потребі компаній у підвищенні ефективності та безпеки своїх ланцюгів поставок.

Передбачається, що блокчейн широко застосовуватиметься в різних сферах, включаючи державні корпорації, і впровадження цієї технології може стати важливою конкурентною перевагою для компаній.

Висновки. Наприкінці, можна сказати, що технологія блокчейн є дуже перспективним рішенням поліпшення управління ланцюгами поставок державних корпорацій України у контексті її післявоєнного відновлення, оскільки вона дозволяє дуже підкріпити довіру іноземців до часто непрозорих процесів витрачання коштів (грантів, кредитів і нецільової допомоги постраждалим галузям і містам України). Це все значить, що її застосування сприяє покращенню прозорості, безпеки та ефективності процесів. Незважаючи на обмеження, що можуть виникнути у процесі впровадження технології, вже існують успішні кейси її застосування у великих державних корпораціях України.

Порівнюючи різні рішення та запропоновані стратегії, можна зробити висновок про необхідність ретельно продуманого планування та оцінки економічної ефективності при розробці та впровадженні стратегії блокчейн в управління ланцюгами постачання. Також можна передбачити, що ринок блокчейн в управлінні ланцюгами постачання продовжуватиме зростати в найближчому майбутньому, і необхідно постійно стежити за новими розробками та тенденціями в цій галузі.

Рекомендації щодо застосування технології блокчейн в управлінні ланцюгами поставок державних корпорацій включають проведення ретельного аналізу бізнес-процесів, визначення основних проблем і вузьких місць, а також залучення компетентних фахівців для розробки та впровадження блокчейн-рішень. Також варто звернути увагу на питання безпеки та конфіденційності даних, а також необхідність навчання персоналу новим технологіям. Загалом, за умови правильної розробки та впровадження стратегії блокчейн в управління ланцюгами постачання може значно покращити процеси та підвищити ефективність діяльності державних корпорацій.

Список використаних джерел

1. Dunayev I. Explication of the role of digital technologies in marketing management of a modern company / Dunayev I., Hromov S., Tymchenko Y., Proskurina M. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2022. №5 (13 (119)). С. 89–99. URL : <http://journals.urau.ua/eejet/article/view/265017>; doi: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2022.265017>
2. Dunayev, I., Kud, A., Latynin, M., Kosenko, A., Kosenko, V., Kobzev, I. (2021). Improving methods for evaluating the results of digitizing public

corporations. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. №6 (13-114), с. 17-28. doi.org/10.15587/1729-4061.2021.248122

3. Кудь А.А. Методологічний підхід до формування механізму модернізації системи публічного управління на основі децентралізованих інформаційних платформ. Вісник післядипломної освіти. 2022. Вип. 21(50) : Серія «Соціальні та поведінкові науки». С. 160-220. URL : http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/21_50_2022/social/Bulletin_21_50_Social_and_behavioral_sciences_Kud.pdf. DOI [https://doi.org/10.32405/2522-9931-2022-21\(50\)-160-220](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2022-21(50)-160-220)

Зміївська Ольга Володимирівна,

*аспірант кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Визначення ефективності молодіжної політики є найважливішим державним завданням. По-перше, це пов'язано з тим, що метою цього виду політики є розвиток і реалізація потенціалу молоді, що є ключовим питанням для будь-якої держави. По-друге, як і будь-який інший вид політики держави, державна молодіжна політика є однією з видаткових статей державного бюджету, оптимізація якого необхідна в сучасних умовах економічного розвитку [2, с. 36].

У складних процесах перетворень йде підміна життєвих основ і сприйнятів, молоді стає важко, вписатися в сучасні реалії суспільного життя. Пропадає мотивація, немає цілей і сенсу, відсутня перспектива в пошуку гідного місця в суспільстві. Тому молоді люди вагаються в пошуку точки опори, їх сприйняття життя стає нестабільним.

Пріоритетами державної молодіжної політики, на сучасному етапі розвитку країни повинні стати: спадкоємність, тобто одного покоління громадян з іншим, збереження і розвиток спільності культурно-історичного розвитку, взаємної поваги до представників різних культур, національностей і конфесій; наставництво; патріотизм, становлення молодих патріотів України, громадян правової, демократичної держави, здатних до соціалізації в умовах громадянського суспільства, які поважають права і свободи особистості, що використовують можливості правової системи, що володіють високою держав-

ністю і проявляють національну і релігійну терпимість; світогляду, формування у молодих людей цілісного світорозуміння і сучасного наукового світогляду, розвитку культури міжетнічних відносин; становлення у молодих громадян позитивної трудової мотивації, високої ділової активності, успішного володіння основними принципами професіоналізації, навичок ефективної поведінки на ринку праці.

Озвучене раніше твердження про державну підтримку, є основою функцією державної системи, а заходи цієї підтримки здійснюються в рамках молодіжних об'єднань. Кінцева мета цієї підтримки самореалізація молоді в системі суспільних відносин. Це неможливо було б здійснити без реальної участі молоді в реформуванні суспільно-політичної системи України.

Звідси випливає, що політика держави у сфері молоді це цілеспрямований процес діяльності державної системи на задоволення молодими людьми своїх потреб, проблем і переживань. Держава допомагає і надає підтримку цій категорії громадян.

В нашій державі в молодіжному середовищі високий рівень безробіття, зростає показник дітей сиріт, причому великий відсоток дітей мають живих батьків, але в силу обставин позбавлених батьківських прав. Також наша держава знаходиться в зоні ризику і за рівнем здоров'я молоді [3, с. 161].

На нашу думку пора кардинально змінювати пріоритети до реалізації молодіжної політики, а також назріла необхідність до визначення нових сучасних форм і напрямків у її реалізації, зокрема:

- кардинально торкнутися переоцінки системи цінностей для молоді, нова модель формулювання цілей цієї політики, змінить мету, будуть переглянуті завдання державної політики [1, с. 15];
- необхідно визнати молодих громадян нашої держави в якості стратегічного людського ресурсу для сталого соціально-економічного, політичного і культурного розвитку України;
- необхідно усвідомлення, що при появі нового шару молодії еліти країни, буде відбуватися процес зміцнення демократичної держави та інститутів громадянського суспільства.

Все вище перелічене вимагає від системи державних органів реформування стратегічних пріоритетів державної політики в молодіжній сфері, а саме пріоритети державної політики мають бути у вихованні:

- патріотів України, це сучасна еліта країни, яка любить свою батьківщину, готова стати на захист її національних інтересів.

- високоосвіченого покоління молодих громадян нашої країни. Це еліта країни, яка надає пріоритет базовим знанням з історії, літератури, права, фізики, хімії та інших наук. Вона прагне до отримання якісної освіти, володіючи широким діапазоном умінь і навичок;

- молодій людини – працюючого члена суспільства. Це еліта країни, яка буде досягати висот у розвитку техніки і технологій, яка створить нові виробництва, буде розвивати сільське господарство, буде застосовувати відповідні останнім словом науки сучасні компетенції. Представники цієї еліти отримуватимуть за свою працю відповідні матеріальні та духовні блага, грошове утримання та заходи стимулювання та заохочення;

- фізично здорової молодій людини з активною життєвою позицією. Це нова еліта країни, громадян займаються фізичною культурою і спортом, які пропагують здоровий спосіб життя і правильне харчування, зразкових і дбайливих батьків і матерів, які шанують сімейні традиції і передають їх наступним поколінням.

Необхідно відзначимо, що політика держави в молодіжній сфері це цілеспрямована діяльність державних органів всіх гілок і рівнів влади спрямована на максимальну підтримку при створенні законодавчих і соціально-економічних умов для реалізації своїх особистих і суспільних інтересів, на благо всього суспільства. Ця політика спрямована на молоде покоління наших громадян, які потребують опіки держави і захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз. Молодь України повинна бути самою культурною, найосвіченішою, самої інтелектуально розвиненою, щоб здійснити прорив в науковому, технічному і цифровому розвитку, цілі амбітні, але прагнути до цих цілей потрібно [4, с. 28].

Підводячи підсумки, хочеться підкреслити, що на сучасному етапі розвитку нашої держави, коли все прогресивне суспільство удосконалює соціально-економічне і політичне життя, питання молодіжної політики держави набувають особливої актуальності. Її ефективність є одним з пріоритетних інструментів розвитку суспільства і держави, грошове забезпечення (заробітна плата і пенсії), вирішення соціальних проблем і потреб, задоволення потреб молодих людей, всі ці питання включає в себе реалізація молодіжної політики.

Політика органів влади всіх рівнів в молодіжній сфері є пріоритетом, як зазначалося не один раз в нашому дослідженні, але способи і методи реалізації цієї політики досі мають ситуаційний, разовий характер, коли задовольняється та чи інша задача.

Список використаних джерел:

1. Коваль Г. В. Розвиток державної молодіжної політики: теорія, методологія, механізми реалізації: монографія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 432 с.
2. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти: монографія. / За ред. Е.М. Лібанової. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень. 2018. 248 с.
3. Моніторинг і оцінка результативності та ефективності політики у молодіжній сфері: Кол. монографія / І.В. Пеша, В.С. Коляда, Н.В. Тілікіна, О.О. Ярошенко. Київ: ГО «Інститут молоді», 2023. 308 с.
4. Сірий Є.В. Особливості розвитку молодіжного підприємництва та самозайнятості молоді в Україні: монографія. Київ: ЦОП «Глобус» ФОП Кравченко Я.О., 2021. 68 с.

Єрмак Валерій Олександрович,

*аспірант кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах банківська система розвивається у складних та суперечливих умовах підвищених ризиків. Попри продемонстровану стійкість до викликів війни й адаптації до нових викликів, подальше поглиблення кризових явищ і дисбалансу, а також потреба у розвитку банків у післявоєнний період актуалізує вивчення проблем та перспектив розвитку банківського сектору з метою їх виявлення, розробки та реалізації системи заходів, що забезпечать усунення перешкод та використання можливостей.

Повномасштабна війна вперше за останні роки спричинила збитковість банківського сектору, передусім через реалізацію кредитного ризику, що пов'язано як з проблемами бізнес-середовища, так і з проблемами позичальників. Через бойові дії банки вимушені були скоротити діяльність на певних територіях, до того ж, збитки було завдано у зв'язку з пошкодженням нерухомого майна. За даними Звіту Національного банку України про фінансову стабільність за грудень 2022 року збитки, завдані банківській системі склали 44 млн гривень, зокрема: 26 млн – пошкоджене/зруйноване майно банків, 18 млн го-

тівкових коштів у відділеннях [1]. Крім того, з початку війни банківський ринок покинули 4 банки: 2 банки з російським капіталом з яких були позбавлені ліцензії рішеннями Правління Національного банку України від 25 лютого 2022 року [2; 3] – Акціонерне Товариство «Міжнародний резервний банк» та Публічне акціонерне товариство «Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк», а ще два визнані неплатоспроможними – Банк «Січ» та Акціонерне Товариство «Мегабанк». Варто зауважити, що наразі говорити про сукупні прямі збитки банківській системі зарано, оскільки банківська система продовжує функціонувати у складних умовах.

Закономірно, що відновлення економіки України у післявоєнний період багато в чому залежатиме саме від міцності банківського сектору та розв'язання проблем, що виникли внаслідок війни. Однією з основних проблем у цьому контексті є значна кількість непрацюючих кредитів, що зумовлені більшою мірою результатами бойових дій та окупації, а не економічної кризи. Значна частка банківської застави була пошкоджена або знищена, або ж знаходиться на окупованих територіях наразі.

Існують різні підходи для роботи з непрацюючими кредитами – реструктуризація боргу, відшкодування втрат, аукціони з продажу активів, судові позови, стягнення застави тощо. Проте інструменти відшкодування вартості кредиту в умовах післявоєнної відбудови дещо відрізнятимуться від традиційних, зокрема позики, які втратили вартість, можуть бути повернуті за рахунок заморожених у третіх країнах російських активів. Проте питання реальності відшкодування завданих Україні збитків російською стороною наразі залишається відкритим. Підготовку до врегулювання проблеми непрацюючих кредитів варто розпочати вже зараз. Основними заходами у цьому контексті є проведення комплексного аналізу якості активів, спираючись на результати якого потрібно визначити потреби рекапіталізації кожного окремого банку та розробити комплексну стратегію врегулювання цього питання, а також плани відновлення для кожного окремого банку. При цьому здійснити повноцінний аналіз та рефінансувати банки допоки тривають бойові дії не є можливим, тож варто зосередити зусилля на підготовчій роботі, передусім плануванні із залученням зарубіжних та українських експертів галузі, науковців, представників банківської сфери.

Повертаючи до питання непрацюючих кредитів, варто зауважити, що державні банки неохоче списують або реструктурують заборгованості, й попри відсутність правових обмежень щодо

реструктуризації, просто пролонгують терміни погашення. У цьому контексті актуалізується питання комерціалізації банківського сектору, тобто приватизації державних банків, на які припадати-ме найбільша частка активів. Така практика сприятиме не лише очищенню балансів банків, а й позитивним змінам у структурі управління ними. Тож комерціалізація є важливим етапом розвитку банківської системи держави й ключовим фактором залучення іноземних інвестицій, може позитивно вплинути на розвиток економіки та фінансову стійкість у поствоєнний період.

Фінансова інклюзивність банків передбачає забезпечення доступу до фінансових послуг усім верствам населення та представникам корпоративного сектору, що буде досить актуальним в умовах післявоєнної відбудови. Мова йде передусім про трансформацію практики кредитування малого та середнього бізнесу для відновлення робочих місць. Крім того, фінансова інклюзивність може допомогти зменшити соціальну напруженість за рахунок забезпечення фінансової підтримки для тих, хто став жертвою конфлікту, підвищення рівня зайнятості та підтримки розвитку місцевих підприємств.

Забезпечення фінансової стабільності банків є особливо важливим завданням для економічного та соціального відновлення країни. Прогнозованим у післявоєнний період є зростання рівня підтримки України міжнародними донорами, а також міжнародними фінансовими інституціями (Міжнародним валютним фондом, Світовим банком, Європейським банком реконструкції та розвитку), що може стати важливим чинником забезпечення фінансової стабільності банків. При цьому мова йде як про фінансову, так і про технічну та експертну допомогу. Не меншу увагу варто приділити страхуванню ризиків (передусім для мінімізації політичних і військових ризиків) через спеціалізовані установи, наприклад Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій Світового банку (MIGA). Завдяки підтримці MIGA інвестори можуть отримати додатковий захист своїх інвестицій в умовах війни та політичної нестабільності. Це може допомогти залучити більше інвестицій до України, покращити інфраструктуру та економіку країни та сприяти її відновленню після війни. Роботу у цьому напрямку вже розпочато. Агентство вже виділило Україні 30 млн доларів на реалізацію пілотного проєкту зі страхування інвестицій. Проте не варто обмежуватися окремими кейсами, й продовжувати роботу щодо розширення співпраці з міжнародними організаціями для відновлення України, зокрема банківського сектору.

Погоджуємося з Юрієм Городніченком, Ілоною Сологуб та Беатріс Ведер ді Мауро щодо основних цілей післявоєнних реформ фінансового сектору:

- забезпечення стрімкого відновлення банківського сектору – проведення рекапіталізації банків і вирішення проблеми непрацюючих кредитів;

- зростання ринкового фінансування – відновлення комерційного та ринкового розподілу ресурсів, зокрема приватизації державних банків і створення нових інструментів для мобілізації місцевих заощаджень;

- розвиток місцевої бази інвесторів та культури акціонерів – створення основ розвитку ефективних і ліквідних ринків капіталу, залучення державних та приватних інвестицій;

- збільшення частки сталого фінансування – використання можливості збільшення частки сталих проєктів, що підтримуються фінансовим сектором;

- сприяння фінансовій інклюзії – створення умов для поглиблення фінансового сектору [4].

Отже, післявоєнна відбудова України неможлива без відновлення та подальшого розвитку банківського сектору. Формування післявоєнної стратегії розвитку фінансового сектору варто розпочинати вже зараз, оскільки це матиме принципове значення для залучення інвестицій для відбудови держави. Основну увагу у цьому контексті варто зосередити на роботі з непрацюючими кредитами, кількість яких буде прогнозовано значною, а також капіталізацію банківського сектору й роботу з міжнародними партнерами. Це потребує зваженості та системності публічної політики у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Звіт Національного банку України про фінансову стабільність грудень 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4.
2. Про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію Акціонерного товариства «Міжнародний резервний банк» : Рішення Правління Національного банку України від 25 лютого 2023 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_25022022_91_rsh_bt
3. Про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію Публічного акціонерного товариства «Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк» : Рішення Правління Національного банку України від 25 лютого 2023 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_25022022_90_rsh_bt
4. Відбудова України: принципи та політика : Паризький звіт 1 / за заг. ред. Ю. Городніченка, І. Сологуб, Б. Ведер ді Мауро. 2022. 508 с. URL: https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf

Кокорєв Володимир Володимирович,
*аспірант кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ НА РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Для України з її досить великою, за європейськими мірками територією, нерівномірним розміщенням продуктивних сил, різним рівнем соціально-економічного розвитку та спеціалізації виробництва в окремих регіонах країни виключно важливого значення набуває формування організаційно-економічних механізмів розвитку транспортних комплексів. Сучасна транспортна мережа України повинна набути нового вигляду, суть якого визначається переходом від моноцентризму в структурі шляхів сполучення до поліцентризму.

У зв'язку з цим транспортну інфраструктуру можна розглядати як підсистему регіональної економічної системи, що встановлює інституційні зв'язки і надає транспортні послуги як галузям економіки регіону, так і населенню. У цьому контексті можна погодитися з позицією авторів роботи [1, С. 45], які вважають, що транспортна інфраструктура є сполучною ланкою в регіональних процесах виробництва, розподілу, обміну і споживання, упорядковуючи матеріальні потоки і впливаючи на значну частину витрат на виробництво і реалізацію, забезпечуючи, тим самим, стійке зростання регіональної економіки.

Неефективна просторова організація діяльності на території країни обходиться їй втратою як мінімум 2-3% валового внутрішнього продукту країни щорічно. Не слід забувати про соціальну роль транспорту, оскільки саме він здатний забезпечити нормальні умови життєдіяльності населення. Все перелічене обумовлює актуальність питання розвитку транспортної інфраструктури країни.

В даний час вкрай низький рівень транспортної забезпеченості багатьох регіонів країни є серйозним стримуючим фактором не тільки для кожного з них на шляху саморозвитку, а й для поступового переведення індустриально-сировинного типу економіки України в цілому на інноваційний шлях розвитку. Нами, з урахуванням

основних проблем, сформульованих вченими [4, С. 183] та існуючих у практиці сучасного транспорту України виділено комплекс пріоритетних умов та факторів його розвитку: сталий розвиток територій; зростання обсягу виробництва і перевезень; державна участь та підтримка проектів і програм пріоритетного розвитку інфраструктури транспорту; ефективна система управління ризиками; наявність системи міжрегіональної взаємодії та співробітництва (формування спеціального органу); ефективна система державного регулювання; уніфікація національного законодавства з міжнародним.

Для превалюючої сукупності регіонів країни необхідно вдосконалення транспортної мережі, що відповідає сучасним вимогам [3, С. 168].

Розвиток регіонального транспорту має не тільки випереджати розвиток попиту на транспортні послуги всередині регіону, а й відповідати загальним міжрегіональним, в тому числі окружним і країновим завданням. Для цього необхідно чітко і достовірно знати не тільки як будуть розвиватися Регіональна економіка і промисловість, а також уявляти, як національна і світова вантажна база будуть розвиватися в цілому, де будуть точки зародження і поглинання вантажів і пасажирських потоків.

Виконане дослідження показало, що сучасні тенденції розвитку транспортних послуг призвели до недостатності існуючої транспортної мережі України для своєчасного здійснення господарських зв'язків.

Все це ускладнює використання отриманих раніше результатів досліджень регіональних особливостей для цілей вдосконалення держрегулювання функціонування та розвитку транспортного комплексу.

Найважливішою і однією з найскладніших проблем державного регулювання транспортного комплексу є підтримка розумної конкуренції, як внутрішньогалузевої, так і міжгалузевої. Особливо дана проблема стає актуальною на регіональному рівні через існування природних монопольних умов роботи певних суб'єктів транспортного комплексу. В силу історичних особливостей формування транспортного комплексу України навіть у фазі зрілих ринкових відносин будуть існувати сектори, де конкуренція неможлива через природну монополію, що виникає внаслідок географічних, технологічних та інших умов (водний транспорт, річкові і морські порти та ін.).

Аналіз наявного досвіду розвитку транспортної інфраструктури показує, що її модернізація здатна поліпшити якість життя населення і зростання економіки регіонів. Однак, як і в будь-якому правилі, тут є і винятки. Наприклад, Європа має регіони, розташовані в центрі континенту, але не мають відповідних конкурентних переваг, тоді як деякі з найбільш швидко зростаючих регіонів знаходяться на периферії. Тому слід визнати, що різні елементи інфраструктури в різному ступені впливають на ВРП [2, С. 107]. У зв'язку з цим вкрай важливий процес прогнозування результатів варіантів напрямків економічного зростання з використанням можливостей транспортної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Овчар П.А. Теоретичні основи державного регулювання автотранспортної діяльності. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління. 2017. Вип. 2. С. 44-51.
2. Пантась О.В., Писаренко В.П. Державне регулювання у сфері транспорту. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 17. С. 106-113.
3. Петренко О.М. Теоретико-методологічні засади державного регулювання діяльності міського пасажирського транспорту. Публічне урядування. 2020. №2 (22). С. 167-176.
4. Рудченко О.Ю., Поліщук О.М. Механізм державного регулювання транспортної інфраструктури мегаполісів. Університетські наукові записки. 2017. № 6. С. 93-100.
5. Клиничук В.І. Форми та методи державного регулювання у сфері транспорту. Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія ПРАВО. 2018. Вип. 51. Том 1. С. 182-184.

Колесніков Дмитро Дмитрович,

*аспірант кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

НАУКОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ОБІГУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Безпека держави у визначальних значеннях залежить від вироблення державної політики забезпечення здоров'я населення, що є вихідною основою формування та вдосконалення загальної політики держави. Теоретико-методологічні передумови її проведення

відображають об'єктивно обумовлені закономірності розвитку суспільства з їх особливостями прояву в галузі охорони здоров'я.

Конституційне закріплення права на охорону здоров'я і медичну допомогу в якості об'єкта суспільних відносин ставить перед державою певне завдання щодо його забезпечення - так, держава зобов'язана забезпечити охорону навколишнього середовища, створити безпечні і сприятливі умови праці, побуту, відпочинку, виховання громадян, забезпечити оборот якісних продуктів харчування, лікарських засобів і надання медичної допомоги.

Здоров'я людей залежить в т. ч. від якості лікарських засобів, що знаходяться в обороті, ефективно протидіяти ж появи в останньому лікарських продуктів, що не відповідають вимогам безпеки, здатна тільки цілісна система. Крім того, навіть препарати, що відповідають вимогам, здатні завдати шкоди здоров'ю, тому що приблизно 25% захворювань у світі обумовлено негативними наслідками застосування лікарських препаратів [3, с. 19].

Таким чином, реалізація державної політики та нормативно-правове регулювання в даній області повинна забезпечувати стандартизацію і контроль якості у всіх життєвих циклах лікарського засобу від сировини до контролю їх впливу на конкретний організм, а в разі виникнення небезпеки ініціювати негайну реакцію з боку наглядових і правоохоронних органів на виконання проголошених принципів суспільного устрою.

Державна монополія на охорону здоров'я в цьому сенсі означає виняткову позитивність в мотивах і цілях регулювання, що з юридичної точки зору робить неприпустимим настання шкідливих наслідків. Йдеться не лише про протиправні діяння, за які встановлено юридичну відповідальність, а й про неефективне регулювання або надлишок адміністративного тиску.

Слід розуміти, що з позиції збереження і примноження потенціалу розвитку держави ігнорувати єдино важливий людський капітал протиприродно, в зв'язку з чим в арсеналі управління знаходяться інструменти, що спонукають і примушують громадян піклуватися про своє здоров'я. Даний факт дає підставу розглядати населення як єдину соціальну спільність, поведінка якої регулюється нормами адміністративного права відповідно до діючої юридичної парадигмою.

У свою чергу, комплекс засобів державного регулювання має на увазі будівництво такої системи, в якій кожен учасник є сегмен-

том механізму, що функціонує для досягнення поставленого завдання [2, с. 264].

Основа системи зумовлює необхідність наукової розробки проблеми і вимагає високого професіоналізму влади у формуванні та здійсненні вироблення державної політики та прийнятті управлінських рішень з метою отримання позитивного результату.

Резюмуючи викладене, слід зробити висновок про те, що адміністративно-правове регулювання в обов'язковому порядку направлено на реалізацію проголошених державною політикою цілей, де шукана мета є визначальною у виборі засобів впливу на суспільні відносини.

Акт вироблення і прийняття управлінського рішення є невід'ємною частиною процесу державного управління, Наукові критерії його оптимальності повинні відповідати вимогам розвитку суспільства і позитивності сучасної науки з постульованою доказовістю та можливістю перевірки даних. В іншому випадку це може мати негативні наслідки на всіх рівнях функціонування держави.

У питаннях обігу лікарських засобів даний факт відіграє першочергову роль, оскільки алгоритм доказування є принциповим для всієї галузі.

Перехід від держави, що розвивається до розвиненого відбивається через сприйнятливість державного менеджменту до реалій сучасного світу.

В інтересах пацієнтів сучасна медицина використовує заснований на доказах підхід, при якому рішення про застосування профілактичних, діагностичних і лікувальних втручань приймаються виходячи з наявних об'єктивних і надійних наукових підтверджень їх ефективності та безпеки. Цей підхід виключає застосування не заснованих на доказах втручань. Відповідність спекулятивним принципам, таким як «принцип подібності», нічого не говорить про терапевтичну цінність препарату [4, с. 64].

У той же час лікарський засіб, що включає в себе лікарський препарат і фармацевтичну субстанцію, застосовується для профілактики, діагностики (за винятком речовин або їх комбінацій, що не контактують з організмом людини або тварини), лікування захворювання, реабілітації, для збереження, запобігання або переривання вагітності.

Реєстрація лікарського препарату передбачає сувору наявність клінічної документації, яка включає в себе звіти про результа-

ти клінічних досліджень, що містять відомості про експериментально доведену ефективність і безпеку [1, с.20].

Таким чином, виникла ситуація, коли отримані сучасні науково обґрунтовані дані, що вказують на необхідність зміни державної політики в галузі охорони здоров'я шляхом виключення гомеопатії як напряму з області обігу лікарських засобів та його переведення в суміжну галузь відповідно до принципів адміністративного правового регулювання.

Як підкреслює О. Стрельченко, одним з найважливіших завдань, що стоять перед вченими-юристами, які розробляють проблеми розвитку адміністративного права, є ініціатива (ініціювання) обговорення сформованих проблем в тій чи іншій сфері законодавства, аналіз і вироблення нових стратегій і планів модернізації законодавства, при-ведення законів у відповідність з новими вимогами і умовами здійснення державної діяльності [4, с. 17].

У зв'язку з цим, ґрунтуючись на викладеному, сформовані наступні напрямки модернізації адміністративного правового регулювання.

Наявність наукових обґрунтувань для позначених змін в державному управлінні вказує на відповідність прийнятих рішень цілям адміністративно-правового регулювання і критеріям оптимальності прийняття рішення, що надає позитивний управлінський вплив.

Список використаних джерел:

1. Волк Н.В., Світличний О.П. Адміністративно-правове регулювання фармацевтичної діяльності в Україні: шляхи вдосконалення: монографія. Київ: НУБіП України, 2018. 185 с.
2. Митич С.П. Особливості державного регулювання і контролю у сфері виробництва та обігу лікарських засобів в Україні. Наука і правоохорона. 2018. № 1. С. 262-269.
3. Пашков В.М. Правове регулювання обігу лікарських засобів: монографія. Київ: МОРІОН, 2004. 160 с.
4. Стрельченко О.Г. Регулювання сферою обігу лікарських засобів в Україні: адміністративно-правове дослідження: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 400 с.

Корлякова Ірина Борисівна,

*аспірант кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Орел Юрій Леонідович,

*кандидат наук з державного управління, доц.,
доцент кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

КАРТУВАННЯ (МЕППІНГ) ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД НА ПРОЄКТНИХ ЗАСАДАХ

В 2014 році в Україні стартувала реформа децентралізації, направлена на посилення місцевого самоврядування. Її головна ціль - створення умов для територіальних громад і наділення їх повноваженнями, за яких вони можуть самостійно проводити діяльність, результатом якої буде відновлення їх соціального, економічного та екологічного потенціалу. Органи місцевого самоврядування відповідальні перед мешканцями громад за прийняття якісних управлінських рішень і ефективність їх роботи. В результаті процесу децентралізації громади отримали додатковий стимул для розвитку як міських, так і сільських територій. Задля досягнення цієї мети потрібно покращити інвестиційний клімат в громадах, а також сприяти інноваційному розвитку органів місцевої влади за допомогою впровадження інвестиційних проєктів.

Закон України від 09.07.2022 № 2389-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» зобов'язує територіальні громади розробити стратегії розвитку своїх територій – стратегічний документ розвитку громади на довгострокову перспективу, створений відповідно до стратегічних цілей і пріоритетів Державної стратегії регіонального розвитку та стратегії району, до якого належить тергромада.

Розвиток територіальних громад в сучасних умовах є неможливим без інноваційного підґрунтя, що виступає базою для результативності та ефективності діяльності, поліпшенню соціально-еко-

номічної ситуації. Одним з перспективних шляхів розвитку громад є організація співпраці місцевої влади, громадського сектору і бізнесу, адже така модель побудови взаємовідносин дозволяє збільшувати обсяг залучення коштів із зовнішніх джерел, що в поєднанні з використанням власних ресурсів сприятиме впровадженню заходів стратегічного плану розвитку територіальних громад.

На сьогоднішній день територіальні громади мають широкі повноваження, але через брак коштів, недосконалість (часто відсутність) необхідної інфраструктури, недостатню кількість кваліфікованих кадрів їм важко подолати всі ті проблеми, з якими вони стикаються: неспроможність утримувати комунальні підприємства, займатися благоустроєм територій громад, ремонтувати дороги тощо.

На сьогоднішній день управління розвитком територіальних громад на проектних засадах стає однією з найбільш актуальних та прогресивних управлінських технологій, яка використовується у тому числі й у публічному управлінні. Впровадження проектного підходу в діяльність органів місцевого самоврядування є актуальним як ніколи. Завдяки цьому підходу ресурси використовуються ефективніше в більш короткі строки, а прийняті управлінські рішення стають обґрунтованішими та структурованішими.

В 2014 році Верховна Рада України прийняла Закон України «Про співробітництво територіальних громад [2], в якому чітко визначила принципи, форми, організаційно-правові засади, а також механізми співробітництва територіальних громад.

Закон “Про співробітництво територіальних громад” створює умови для пошуку механізмів вирішення комплексних спільних проблем місцевого значення, пошуку спільних програм для того, щоб мати можливості ефективно надавати публічні послуги населенню (створення чи спільне утримання комунальних підприємств, які забезпечують збір, вивезення, сортування та захоронення побутових відходів; відповідають за ремонт та утримання доріг в громаді; транспортне сполучення, водопостачання і водовідведення тощо).

Недостатність досвіду розробки та впровадження спільних проектів органів місцевого самоврядування, бізнесу і громадськості сприяє пошуку нових рішень даної проблеми. В Україні все ще не отримали належного поширення механізми та інструменти задля ефективного управління розвитком в територіальних громадах, що обумовлює потребу створення покрокової системи картування проектів, що були вже впроваджені в інших громадах і дозволили задо-

вільнити нагальні потреби та вирішити проблемні питання за допомогою залучення донорських коштів. Створена карта служитиме орієнтиром для прийняття оперативних та пріоритетних рішень.

Нам здається, що для більшої результативності та ефективності до процесу картування проєктів маємо залучати молодь задля навчання, обміну досвідом, бажання покращити ситуацію і підвищити рівень життя в своїй громаді саме через реалізацію проєктів і через залучення коштів із зовнішніх джерел.

Картування потрібно для того, щоб розуміти, які проєкти були вже впроваджені на певній території. Є пропозиція проводити картування по районам в межах однієї області (в нашому дослідженні, на прикладі Сватівського району). Цей інструмент надасть розуміння того, які проблеми були виявлені в певній громаді, і за допомогою якого проєкту з ними вдалося впоратися; допоможе швидко знаходити вже впроваджені грантові заявки по визначеній темі, ознайомлюватися із ними, обговорювати в своїй громаді і, можливо, вирішувати проблему на своїй території у такий же спосіб, або із доповненням ще якихось заходів. Також цей інструмент підсилить можливості для співпраці між громадами невеликих українських містечок, селищ і сіл, сприятиме комунікації між місцевою владою, лідерами громадянського суспільства, ВПО, бізнесом тергромад, що допоможе вибудувати нові відносини, які базуватимуться на навичках суспільного діалогу та взаємопорозуміння. Використовуючи цей інструмент, можна краще залучати місцеву спільноту до дій, які сприятимуть розвитку громад.

Ця діяльність включає обмін досвідом, започаткування нових зв'язків, соціально-економічний розвиток, координування вже існуючих ініціатив, пошук більш широкого кола стейкхолдерів.

Здійснюючи мепшпінг проєктів, тим самим ми сприяємо підвищенню авторитету громадських організацій в своїх громадах, підвищенню їх ролі в управлінні розвитком громад через просування гендерної рівності, культури ненасильницького спілкування, лідерства і мобілізації громад. Ця діяльність підкреслює важливість спільної діяльності місцевої влади, громадських інституцій і бізнесу задля підвищення активності і вмотивованості, а також для покращення рівня життя ВПО в приймаючих громадах, що дуже актуально в умовах сьогодення.

Застосування такого інструменту як картування сприятиме демократизації суспільства, міжрегіональній інтеграції і надасть можливості для створення соціально-економічних перспектив для

мешканців громад і особливо для тих, які постраждали від збройного конфлікту.

В своїх дослідженнях Д. Безуглий вважає, що у проектному менеджменті прийнятною позицією є створення проектного офісу для реалізації функцій управлінсько-координаційного та інформаційно-комунікаційного забезпечення процесів управління проектами. [1] Саме проектні офіси, які оснащені необхідними програмними і технічними системами і забезпечують розроблення, супровід та ефективне впровадження проектів, використовуючи сучасні інформаційні та комп'ютерні технології, зможуть слугувати простором для роботи над картуванням проектів, і, що особливо актуально на сьогоднішній день, проведення навчальних тренінгів з проектування проектів, в яких доречна участь представників/ць місцевої влади, громадськості і бізнесу задля вивчення методики картування - дієвого інструменту виявлення потенціалу громад, ширшого залучення для участі в управлінні розвитком територіальних громад на проектних засадах.

Підбиваючи підсумки, хотілося би зазначити, що реформа децентралізації надала широкі повноваження громадам як владні, так і фінансові для впровадження діяльності задля розвитку місцевих територій, використовуючи, як внутрішні ресурси, так і з можливістю залучати кошти із зовнішніх джерел, тож створення карти реалізації проектів розвитку в громадах і розроблення спеціального інструментарію для цього процесу дозволить активізувати їх поширення і збільшити результативність.

Список використаних джерел:

1. Безуглий Д.Г. Координаційне забезпечення проектно орієнтованого управління розвитком об'єднаних територіальних громад в Україні. Теорія та практика державного управління. 2016. № 2(53). С. 155–160.
2. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>
3. Харченко Т., Самойленко, Т. Впровадження інструментів проектного підходу в систему публічного управління. *Вісник Сумського національного аграрного університету*, 2019. № 1(79), С. 21-25. <https://doi.org/10.32845/bsnau.2019.1.4>
4. Чорна О.Ю., Хрістенко Л.М. Питання розроблення проектів розвитку об'єднаних територіальних громад. / Приазовський економічний вісник № 2(19) 2020, С. 164-170. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2020/2_19_ukr/30.pdf
5. Явтушенко А. Формування моделі розвитку територіальної громади із застосуванням інструментів проектного управління. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*, 2021, (2) С. 88-92. <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.2.11>

Костєнніков Дмитро Михайлович,
*Начальник Управління Державної міграційної служби у Сумській області,
магістр державного управління,
м. Суми, Україна*

УКРАЇНСЬКІ ГРОМАДЯНИ ТА МІГРАНТИ ЯК ПОТЕНЦІЙНІ ТРУДОВІ РЕСУРСИ ДЛЯ БУДІВЕЛЬНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПОВОЄННОЇ УКРАЇНИ

У результаті розв'язаної з боку Московії багаторічної агресії Україна швидко перетворилася на країну біженців. Потік трудових мігрантів і біженців, який розпочався 2014-го, зараз зачепив майже 25-30% наших громадян. За різними оцінками, переміщеними особами стали майже 13 мільйонів наших співвітчизників. Для порівняння можна згадати Сирію, де війна іде з 2011-го. В цій країні, за підрахунками ООН, біженцями стали ті ж самі 13 мільйонів жителів. Різниця в тому, що в нас такі показники стосовно людей, які покинули свої домівки, склалися за два місяці, а в Сирії - за 11 років. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців нещодавно повідомило, що за кордон після початку війни виїхали 5,6 мільйона українців, з яких тільки до Польщі потрапили більш як 3 мільйони.

Ще 7,7 мільйона українців є внутрішньо переміщеними особами, з яких більшість - чоловіки, що не можуть виїхати за кордон під час воєнного стану. Отже, бачимо досить сумну картину – третина українців позбавлена можливості жити в своїх домівках та нормально працювати. При цьому ситуація ще далека від катастрофічної. Біженці за кордоном, з яких переважна більшість поїхала до країн Євросоюзу – це жінки, діти і чоловіки від 60 років. Частина з них продовжують працювати на своїх українських роботодавців.

Однак не все так погано: з кінця лютого 2022 р. і по середину травня 2022 р. на батьківщину повернулися майже 1,5 мільйона українців, серед яких і багато чоловіків працездатного віку (недавніх заробітчан) з метою збройного захисту України у лавах ЗСУ і територіальної оборони. Це є свідченням того, що далеко не всім нашим громадянам подобається перебування в іноземних країнах як біженцям чи трудовим мігрантам (заробітчани), і вони при нагоді точно повертаються додому. Втім невідомо, що їх чекатиме на ринку праці найближчим часом, оскільки за оцінками уряду України

вітчизняний ВВП вже у середині травня впав на 30% (звичайно, у річному його обчисленні).

Гарантовані проблеми з роботою в Україні, відтак, доходи громадян відчутно падають і впадуть. При цьому, згідно із соціологічним дослідженням групи «Рейтинг» (м. Київ), у травні 2022 р. не працювало 35% українців із тих, хто мали роботу на початку лютого 2022 р. Якщо в перспективі декількох місяців люди не зможуть знайти роботу, то вони почнуть дивитися в бік Євросоюзу та поїдуть шукати роботу там. Адже крім того, що їм треба годувати свої родини, ще доводиться часто допомагати і своїм старим батькам.

Щороку українські трудові мігранти надсилали додому досить великі суми грошей, які становили \$10-16 млрд на рік. Навіть у перший коронавірусний 2020-й українці спромоглися відправити в країну \$12 млрд. Це були досить великі гроші, які в масштабі України допомагали жити домогосподарствам, а Міністерство фінансів України і Національний банк України щороку враховували грошові перекази з-за кордону як важливе і гарантоване джерело валюти в Україні.

Бойові дії ще не закінчилися, але вже зрозуміло, що однією з ключових галузей економіки в Україні у найближчі 5-10 років буде будівельна. Масштаб руйнувань вже колосальний, інфраструктура потребуватиме великої кількості будівельників одночасно, бо в багатьох випадках чекати не можна. Російські варвари зруйнували майже 38 тис. житлових будинків мало- і багатоповерхової забудови. Крім них, потрібно буде відбудовувати електростанції, залізничну інфраструктуру, великі і малі мости, лікарні, школи... А робити все це досить швидко, до настання холодів взимку. Це вимагає не тільки достатньої кількості робітників у галузі, але й пришвидшену роботу нашої промисловості, що випускає будівельні матеріали, а також залучення транспортних компаній. Майже всі перелічені об'єкти є комунальної чи державної форми власності, а отже, потрібні великі суми бюджетних грошей, виділених на відбудову. При цьому західні інвестори та компанії не прийдуть в Україну, доки не припиняться бойові дії – отже, зараз будувати мають українці. Та й поки що незрозуміло, на яких умовах будуть здійснюватися будівельні роботи, і хто фінансуватиме їхню діяльність.

Отже, ключове питання – хто будувати вже зараз? Не можна пройти осторонь питання залучення іноземних трудових мігрантів. Потрібно створити умови для їхнього легального приїзду до України.

І нарешті прибрати дискримінаційну норму із законодавства, що вимагає сплачувати іноземному громадянину зарплатню не меншу, ніж 10 мінімальних окладів. По-перше, подібна дискримінація не може існувати в демократичній державі. А, по-друге, відомо, скільки в українських містах мешкає і працює нелегалів із Кавказу, Середньої Азії та Африки. Міграційні процеси відбуваються з об'єктивних причин: скільки б ми не критикували український рівень життя, є багато країн, де люди живуть набагато гірше, і вони їдуть шукати роботу до нас. В умовах демографічної кризи Україна потребуватиме багато робочих рук, і тільки руками українців ми не зможемо закрити всі потреби і вакансії, і особливо – у будівництві зараз. Звичайно, процес відбору вимагатиме спеціального інструментарію, завдяки якому робочі візи отримуватимуть тільки достойні кандидати. Разом із цим потрібно буде проводити жорсткі заходи з виявлення нелегальних мігрантів і їхньої депортації.

Однак, у нас неминуче стрімко розвиватиметься будівництво, і відбудеться будівельний бум, який призведе до суттєвого зниження показників трудової міграції українців за кордон. Українці приїдуть працювати додому, буде нове «надвелике будівництво». Хоча є ризик: у відкритому демократичному світі завжди є ризики того, що люди поїдуть за кордон жити й працювати. Але повернути їх можна двома шляхами – привабливими ідеями та можливістю самореалізації з нормальними доходами. Ці зміни вже відбуваються прямо зараз на наших очах.

Після нашої безсумнівної перемоги у цій війні з Московією Україна на деякий час (біля 5 років, думаю) стане модною країною, асоціюватися з якою буде престижно не тільки для іноземних урядовців, а й для іноземного бізнесу. Ми вже можемо побачити у лютому 2022 р. це на прикладі американської компанії «Starlink». Ця компанія не тільки надала швидку допомогу в обладнанні для доступу в інтернет (10,000 мобільних станцій «Starlink»), а й відкриває своє представництво у Києві вже у червні 2022 р. Це є прикладом того, що провідні світові компанії не захочуть стояти осторонь цивілізаційних процесів у світі.

Але ми переконані, що відбудовою України займатимуться переважно самі українці за допомогою міжнародних інвесторів, фондів-кредиторів і донорів, а також, можливо, за рахунок коштів від конфіскованого російського майна. Це буде дуже непростий і суперечливий процес, в якому багато підводних каменів і репутаційних ризиків.

Нас чекають численні скандали між політиками, економічні негаразди і навіть хвилі криміналу. Але відбудова, скоріше за все, пройде досить швидко (до 10 років), адже багато кому в світі вже хочеться сказати: я брав участь у будівництві нової України! Бо все дуже швидко змінюється і нова архітектура європейського життя вимагає залучити до себе Україну, яка і є прикладом того, як треба боротися та відстоювати саме ті цінності, на яких був побудований Євросоюз.

Кудь Александр Александрович,

*аспірант кафедри економічної політики та менеджменту
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

НОВІ ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНІ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ: ВІД DAO І ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ ПЛАТФОРМ ДО ЕКОСИСТЕМ СЕРВІСІВ НА БЛОКЧЕЙНІ ДЛЯ ПОТРЕБ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ

Буремний і важкий для України 2022-ий рік, як і початок 2023-ого року виявилися дуже важливими для України і решти світу не тільки з точки зору падіння і перегляду світової системи безпеки, нових міжнародних альянсів і розхитування глобальної фінансової системи. У цей час також значно просунулися уперед різні організаційні моделі, які засновані на цифрових технологіях – передусім, на блокчейні і на великих даних. Попри те, що вони орієнтовані на приватний сектор і навіть на саморегуляцію, тим не менш, вважаю, вони матимуть значний вплив і на державні структури і способи надання публічних послуг в Україні і у країнах розвиненого світу.

Останнім часом моделі управління децентралізованих автономних організацій (далі – DAO) привернули велику увагу внаслідок їхнього швидкого поширення та низки переваг. Як ми знаємо, DAO почали з'являтися майже 10 років назад для створення малих інтернет-організацій, які контролюються їхніми учасниками на основі алгоритмічного управління (напр., через права доступу, смарт-контракти, сувору верифікацію користувачів тощо). А початок 2023-го, судячи з кількості та повноти дискусій на Давоському форумі 2023-го року на тему Web 3.0 [3; 5], надають привабливі можливості далі експеримен-

тувати та використовувати найсмівливіші комбінації приривних цифрових технологій і в держуправлінні, і в приватному бізнесі.

Отже, децентралізована автономна організація (ДАО) є відносно новою формою організаційної структури, яка пропонує альтернативу традиційним корпоративним структурам. Як відомо, децентралізовані інформаційні платформи, які є середовищем для появи та тиражування ДАО, відкривають нову сторінку в управлінні компаніїєю і, швидше за все, вже в найближчі два роки покажуть дуже сміливі результати і для держави [2]. По суті, вони забезпечують «плоске» алгоритмічне управління та децентралізацію бізнес-процесів, усуваючи необхідність у ручних посередниках та централізованій координації. Що тут важливе для простого обивателя? Вони забезпечують високий рівень прозорості, автоматизації та економії коштів, а також сприяють інклюзивному та справедливому прийняттю рішень. А у 2023 році, як очікується, розробка моделі управління блокчейном та децентралізовані автономні організації допоможуть створити нові приголомшливі бізнес-моделі, в яких не буде ні генерального директора, ні єдиного виборного чи правителя, що призначається.

Перед тим, як розглядати властивості ДАО, які приведуть нас до нового стану Інтернету – WEB 3.0, слід надати коротке пояснення.

1) Створення правил, що регулюють поведінку учасників, стало можливим завдяки використанню контрактів та технології блокчейн. ДАО підтримують управління ресурсами, створення спеціалізованих груп та розробку протоколів. Децентралізовані автономні організації складаються із групи блокчейн-гаманців, які контролюються учасниками та іншими суб'єктами, що виконують свої команди за допомогою коду. ДАО позиціонуються як модель керування наступного покоління. Без централізованої влади члени групи співпрацюють задля досягнення своїх цілей у такій організаційній структурі.

2) “Оскільки Web3 все ще перебуває на стадії розвитку, серед експертів немає єдиної думки щодо її визначення. Простіше кажучи, Web3 задуманий як «децентралізована веб-екосистема», що дозволяє користувачам обходити інтернет-гейткіперів та зберігати право власності на свої дані. Це буде зроблено через блокчейн; замість того, щоб покладатися на окремі сервери та централізовані бази даних, Web3 працюватиме із загальнодоступними реєстрами, де дані зберігаються у комп'ютерних мережах, пов'язаних разом. Децентралізований Web3 докорінно змінить роботу Інтернету – фі-

нансовим установам та технологічним компаніям більше не потрібно буде бути посередниками у нашому онлайн-досвіді” [6].

DAO – це популярна нині ідея цифрової демократії у довіреному онлайн-середовищі. Вона дозволяє всім зацікавленим сторонам брати участь у діяльності організації та приймати важливі рішення. Вони функціонують без будь-якого централізованого контролю, який силоміць нав’язує свою думку, ігноруючи думку інших членів. Розробка моделі управління блокчейном спрямована на вирішення проблем, з якими стикаються багато людей у традиційному бізнесі. Ця бізнес-модель була успішно прийнята у різних галузях, включаючи грантове фінансування, краудфандингове інвестування, збирання коштів для благодійних організацій, дистанційні співробітники, сервіси документообігу тощо. У найзагальнішому вигляді і без зайвих деталей, DAO досі є, як і раніше, новаторськими бізнес-моделями, які здатні змінити те, як функціонують не лише приватні компанії, а й навіть публічні органи влади.

Чому подальший розвиток децентралізованих автономних організацій буде більш значущим у майбутньому і особливо – для нового Інтернету Web 3.0? Для того, щоб розпочати бізнес із чимось, включаючи фінанси та гроші, необхідний високий рівень довіри до обраних партнерів. Важко довіряти людям, з якими ви спілкувалися лише в онлайн-просторі. Однак сьогодні вам необхідно довіряти тільки коду DAO, який повністю прозорий і може бути перевірений будь-ким. Тому можна безпечно довіряти DAO.

У минулому традиційні організації очолювалися окремими людьми, тоді як нині DAO управляються комп’ютерним кодом. Розробка моделі управління блокчейном гарантує, що жодна людина не відповідатиме за співтовариство, а вибір буде зроблений швидше та прозоріше.

Давайте розглянемо, як моделі управління DAO стануть корисними вже у 2023 році та в майбутньому:

- 1) Використання смарт-контрактів. Віртуальні контракти, що самовиконуються, мають незмінні дані, захищені від несанкціонованого доступу. Алгоритми усувають необхідність навчання людини і включають складні дані. Однак, DAO забезпечує більш швидке та практичне прийняття рішень. DAO дозволяє голосувати з питань, не бачачи виборців особисто. Ви можете розробити смарт-контракти для моделей керування DAO за допомогою розробника блокчейну, який має досвід створення контрактів Ethereum.

2) Довіра та прозорість. Однією з головних переваг розвитку децентралізованих автономних організацій є можливість забезпечення миттєвої довіри та прозорості, щоб організації могли зосередитись на досягненні своїх спільних цілей. Умови взаємодії записуються в загальнодоступний, безпечний запис блокчейна з відкритим вихідним кодом, тому сторони не потрібно особисто знайомитися. Жоден учасник не може змінити процедури без більшості голосів, тому що реєстр блокчейну не можна підробити. Таким чином, єдиною функцією DAO є просування спільних інтересів групи.

3) Право голосу. DAO мають уніфіковану структуру управління без адміністративного втручання, на відміну традиційних організацій. Кожен власник токена має право голосу на кожний токен усередині організації. Одне з правил коду на етапі розробки моделі управління блокчейном встановлює, що право голосу людини залежить від кількості токенів, якими вона володіє. Жодним учасникам не надаються виняткові права чи привілеї. Люди насамперед вважають за краще вносити свої гроші, створюючи контракти Ethereum після зустрічей у різних соціальних мережах. Після збору коштів організація вирішує виконати завдання як єдине ціле.

4) Висока персональна інклюзія у процеси та сервіси. Деякі просунуті DAO з відкритим вихідним кодом навіть можуть віднесені до децентралізованих інформаційних платформ [1] (у їх мінімальному наповненні без екосистеми сервісів усередині), що дозволяє їх користувачам брати участь у DAO та робити свій внесок у покращення системи. Відкритий вихідний код означає, що ці платформи значно надійніші, тому що розробники з різних куточків світу роблять свій внесок у платформу [4]. DAO не має вимикача. Наприклад, якщо національні спецслужби (СБУ, НАБУ, нацполіція та ін.) чи інші впливові державні органи спробують «закрити» DAO, то це дуже важко зробити через її принцип побудови – децентралізацію ресурсів і прав. У цьому виникає головний виклик: етичне і суспільно відповідальне управління такою організацією, завдяки якому не виникало б спроб закрити таку організацію.

Але це все – далеко не межа для розвитку навіть у 2023-2024 рр. Головний вектор розвитку сильних DAO і навіть інформаційних платформ (як централізованих, яких найбільше у світі, так і децентралізованих на основі технології блокчейн) – це формування власних цифрових екосистем сервісів. Йдеться про формування самостійно або у співпраці з іншими партнерськими постачальни-

ками-розробниками. І от тут криється головне: мабуть, колосальна кількість комбінацій того, як можна задовольнити потреби людей у різних корисних сервісах, котрі надаються онлайн. Чому колосальна кількість комбінацій способів задоволення? По-перше, через комбінації різних цифрових технологій, особливо – блокчейн, штучний інтелект, інтернет речей і хмарні обчислення.

Звичайно, між, з одного боку, DAO разом з децентралізованою інформаційною платформою і, з іншого боку – екосистемою сервісів у децентралізованій платформі – далеко не один крок, хоча вони усі і лежать на одній логічній «прямій». Але якщо слідкувати убік Web 3.0 і людиноцентричних екосистем, то, вважаю, необхідним кроком будуть рейтинги, які можуть бути реалізовані у платформі.

Як приклад і відносно децентралізованої платформи українського походження «Система Bitbon», то під рейтингами пропонується розуміти накопичувальний інструмент узагальненої персональної оцінки дій користувача в Системі Bitbon, яка характеризує міру соціальної значущості та схвалення вчинків користувача. Реалізація рейтингів заснована на статистично вивіреному підході збору та обробки великих даних, які виникають і верифікуються лише спільнотою Системи Bitbon. Система рейтингів націлена на формування усвідомленої та соціально відповідальної поведінки спільноти користувачів Системи Bitbon шляхом фіксації, схвалення та накопичення (капіталізації?) довіри між користувачами, використовуючи властивості цифрової ідентичності.

Я переконаний, що у контексті Web 3.0 стратегічно вірним напрямом буде акцент на рейтинг особистісного капіталу, який характеризує та враховує загальний потенціал користувача Системи Bitbon індивідуально успадковувати, набувати та накопичувати особисті ресурси, навички, знання та вміння, працюючи над собою. До речі, станом на квітень 2023 року це вже почало набувати своєї практичної реалізації у повоєнному відновленні України і Харківської області – у вигляді пропозицій і обговорення перспективного проекту соціального і економічного розвитку Харківської області щодо ідеї (концепції) нової гімназії для Циркунівської територіальної громади (відповідно до листа голови Циркунівської сільської військової адміністрації Миколи Сікаленка від 23.02.2023 р.). Це охопило безпечну цифрову верифікацію усіх користувачів проекту у власній інформаційній платформі українського походження, налагодження цифрового документообігу і залучення сторонніх при-

ватних інвесторів у підготовку молоді і побудову інфраструктури з використанням децентралізованих інформаційних платформ. Відповідно, це підтверджено довідкою про впровадження від Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації від 13 березня 2023 року. Але відзначу, що цей унікальний і новаторський проект освітньої цифрової екосистеми сервісів у блокчейн-середовищі, що з 2023 р. готується вченими НДЦ блокчейн-рішень (<https://www.blockchainukraine.org/>), та відповідні підготовчі процеси лише починаються і наразі є непублічними.

Висновки. Висновок перший і базовий від логіки DAO: так, DAO на блокчейні забезпечують, як мінімум, новий погляд на практичне вирішення проблем корпоративного управління, а, як максимум, разом з апаратно-програмними комплексами децентралізованих платформ дозволяють зазирнути і наблизити Web3 як майбутній стан інтернету. Для повністю прозорих транзакцій, необхідного голосування за реалізацію нових змін та автоматичного стандартизованого керування послугами використовуйте моделі керування DAO, що базуються на створенні смарт-контрактів. Основу вже закладено, навіть якщо вони ще не повністю готові до ухвалення.

Висновок другий щодо можливостей: разом Web 3.0 та децентралізовані цифрові платформи можуть принести величезну користь для суспільства та сучасної держави, наприклад, для післявоєнної України. Наприклад,

а) вищий рівень безпеки: Децентралізовані цифрові платформи використовують блокчейн, що означає, що дані розподілені між учасниками мережі, і зміна будь-якої інформації потребує згоди більшості. Це робить такі платформи більш захищеними від кібератак та інших форм шахрайства;

б) більш прозора та відкрита економіка: Децентралізовані цифрові платформи дозволяють користувачам переглядати та відстежувати усі транзакції у режимі реального часу. Це підвищує рівень прозорості та дозволяє більш ефективно боротися з корупцією;

в) нові можливості для бізнесу: Web 3.0 дозволяє створювати децентралізовані програми, які працюють на основі смарт-контрактів. Це дозволяє автоматизувати багато процесів та зменшити витрати на транзакційні збори та проміжних посередників. Крім того, децентралізовані платформи забезпечують нові можли-

вості для інвестування та фінансування стартапів, що сприяє зростанню економіки загалом.

г) більше контролю над персональними даними: Web 3.0 та децентралізовані цифрові платформи дозволяють користувачам зберігати свої дані на власних пристроях, а не на централізованих серверах. Це підвищує рівень конфіденційності та контролю над особистими даними;

д) велика свобода для самовираження людини: децентралізовані цифрові платформи надають людям більшу свободу вираження та доступу до інформації, що може сприяти розвитку демократії та свободи слова.

Таким чином, технології Web 3.0 із застосуванням усередині децентралізованих цифрових платформ можуть принести величезні вигоди та користь для суспільства та держави вже у 2023-2025 роках.

Список використаних джерел:

1. Кудь А. А. Децентралізовані інформаційні платформи як інструмент модернізації публічного управління. Вісник післядипломної освіти: Серія «Управління та адміністрування». 2021. № 1. Вип. 15(44). С. 233–274. DOI: 10.32405/2522-9931-2021-15(44)-233-274.
2. Кудь А. А. Методологічний підхід до формування механізму модернізації системи публічного управління на основі децентралізованих інформаційних платформ. Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки». 2022. Вип. 21(50) : С. 160–220. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/21_50_2022/social/Bulletin_21_50_Social_and_behavioral_sciences_Kud.pdf. DOI [https://doi.org/10.32405/2522-9931-2022-21\(50\)-160-220](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2022-21(50)-160-220).
3. Decentralized autonomous organizations explained / WEF Davos 2023. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2023/01/everything-you-need-to-know-daos/>
4. Dunayev I. V., Byelova L. O., Kud A. A., Rodchenko V. B. Implementation of the «government as a platform» concept: assessment method and optimal human-centered structure to address technological challenges. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. 2023. №2 (13 (122)). DOI: 10.15587/1729-4061.2023.275613
5. Going mainstream: four Web3 developments to watch in 2023 / WEF Davos 2023. URL: https://www.weforum.org/agenda/2023/01/four-web3-developments-davos2023/?DAG=3&gclid=CjwKCAjw8-OhBhB5EiwADyY1UecHVeJM2roEteaBUrkygnCMoOKyuH7spD9DbST-9CgFpm2EwqyoRoC6QgQAvD_BwE
6. What is Web3 and how could it change the internet? / WEF 2023. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2023/03/what-is-web3-and-how-could-it-change-the-internet/>

Лашин Петро Михайлович,

*аспірант кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ОСНОВНІ АПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Стабільний розвиток сектору малого та середнього підприємництва (МСП) у довго-терміновій перспективі передбачає значну державну участь, продуктивність якої залежить від правильного вибору інституційних, фінансово-майнових, інфраструктурних, інформаційних та інших механізмів підтримки, а також використання інструментарію, який апробовано в зарубіжних країнах [1, С. 19].

Окремі інструменти досить добре розвинені у вітчизняних умовах. Однак слід констатувати порівняно слабкий розвиток інструментарію підтримки «точок зростання» – стратегічно важливих секторів економіки: інноваційно-інвестиційного, інформаційно-комунікаційного, інформаційних технологій та ін.

Крім того, варто відзначити й інші шляхи сприяння підприємству – субсидії, мікрофінансування, гранти підприємцям-початківцям, інвестиційна позика, інвестиції шляхом купівлі частки в статутному капіталі та ін. [3, с. 71].

Інститут державного регулювання та підтримки підприємництва трансформується як з урахуванням зарубіжного досвіду, так і в міру накопичення вітчизняних напрацювань. При цьому відбувається планомірне вдосконалення стратегії розвитку МСП. Методи та інструментарій, які держава відбирає для здійснення процесів регулювання і підтримки сектора малого і середнього бізнесу в кожен період часу, повинні бути спрямовані на розвиток пріоритетних секторів економіки підприємництва.

Неефективність інституту підприємництва часто пов'язано з наявністю інституціональних пасток. Дестабілізуючі фактори, впливаючи на систему державного регулювання та підтримки МСП, формують специфічну інституційну пастку, яка чинить стійкий вплив на поведінку суб'єктів малого та середнього підприємництва [2, с. 38].

Величезна увага в підприємницькому середовищі приділяється стратегічним документам, що визначають напрямки розвитку

МСП на прогностичні періоди, а також національним і пріоритетним проектам, виконання яких націлене на поступове вирівнювання економіки регіонів і підвищення ролі МСП у вирішенні проблем [4, с. 99]. При цьому акценти поступово зміщуються на рівень регіону. Саме тут необхідно коригувати нормативно-правову базу, удосконалювати інфраструктуру підприємницької діяльності та інфраструктуру державної підтримки МСП та ін.

Моніторинг розвитку малого і середнього підприємництва у Харківській області показав, що найбільш значущою проблемою, що утрудняє діяльність суб'єктів малого і середнього підприємництва є ускладнений доступ до зовнішнього фінансування і відсутність комплексної підтримки з боку держави [2, с. 80].

Проаналізувавши діючу державну підтримку МСП у Харківській області, можна констатувати, що в даний час вона є недосконалою.

Рівень проведеної державної підтримки підвищується, що, безперечно, сприяє створенню єдиної структури господарюючих суб'єктів в країні, в яку рівноправно входять організації з різними доходами і обсягами виробництва, підприємництво не в повній мірі виконує покладений на нього функціонал. Наприклад, велика частина суб'єктів МСП не розширює свій виробничий потенціал, не сприяє впровадженню інновацій у виробництво, а тільки лише виконує базові, покладені на них функції посередника між споживачем і виробником. Якщо і відбувається розвиток суб'єктів підприємництва, то, більшою мірою, в сферах, що володіють швидкою оборотністю, а значить, суб'єкти рідко беруть участь в довгострокових інвестиціях, у розвитку наукових технологій та інноваціях. Така ситуація, безсумнівно, робить негативний вплив на розвиток економіки всієї країни, а також на її конкурентоспроможність на міжнародній арені, адже результативність розвитку економіки країни безпосередньо залежить від інновацій.

Суттєва проблема на шляху розвитку державної підтримки бізнесу полягає в наявності надмірних бар'єрів адміністративного та організаційного характеру на шляху отримання підтримки. Бюрократичні дрти, паперова тяганина – все це невід'ємна частина взаємодії бізнесу і держави, що ускладнює діяльність шляхом встановлення норм, заборон. Можливість отримання пільг, субсидій, участь у державних закупівлях і багато інших механізмів державної підтримки підприємництва на практиці виявляються не всім і не в рівній мірі доступні через суб'єктивність людського фактору,

через низку вимог і обмежень, а також через нерівномірність розвитку регіонів. Дані бар'єри не тільки ускладнюють процес отримання підтримки, але і, часом, змушують підприємництво йти в тіньову економіку, не декларуючи повністю свої доходи і витрати, щоб вивільнити кошти для можливості підтримки бізнесу.

Обмеженість фінансових ресурсів заважає підприємцям розвивати свій бізнес. З ростом компанії завжди зростають і її потреби, зокрема, потреби у фінансах: збільшення штату працівників тягне за собою збільшення витрат на заробітну плату і різного роду відрахування державі; під тиском конкуренції на ринку необхідно постійно відповідати вимогам споживача, тому компанії повинні своєчасно проводити удосконалення свого капіталу (в тому числі людського, а також обладнання, технології, матеріали), шукати незвідані до цього ринки збуту свого товару або послуги, нести витрати на піар-менеджмент, як самого підприємства, так і його продукції. А оскільки в складних ринкових умовах компанії часто не в силах задовольнити всі ці потреби, то і їх розвиток зупиняється, а з часом підприємства занепадають. Можна було б звернутися до стороннього фінансування підприємства, але доступність таких фінансових ресурсів низька.

Не менш серйозною проблемою є неспроможність самого процесу здійснення процедури державної підтримки підприємств [3, с. 11]. Успішність кожної державної програми підтримки передбачає жорстку регламентованість процесу, проте на ділі це не завжди виявляється так. Нами було висунуто Положення про те, що причиною цього є відсутність чіткої прописної процедури витрачання і звітності перед відповідальними органами влади виділених коштів, відповідно, даний процес часто можна назвати малоефективним і мало результативним.

В результаті аналізу нами були сформульовані проблеми підтримки малого і середнього підприємництва у Харківській області, і далі доцільно привести рішення на виявлені проблеми.

Таким чином, нами були позначені ключові проблеми підтримки МСП, в числі яких надмірні бар'єри адміністративного та організаційного характеру на шляху отримання підтримки, труднощі в отриманні фінансування та участі в програмах пільгового кредитування малого та середнього бізнесу, неефективний процес розвитку системи державного регулювання та підтримки малого та середнього підприємництва Харківській області.

Список використаних джерел:

1. Бережницька У. Мале і середнє підприємництво – інститут розвитку національної економіки. Підприємництво та інновації. 2021. №17, С. 18-24.
2. Дороніна М.С. Управління економічними та соціальними процесами підприємства: монографія. Харків: Вид. ХДЕУ, 2012. 432 с.
3. Жарая С. Б. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності на регіональному рівні: шляхи розвитку в Україні та європейська практика: монографія. Київ: Нац. акад.держупр. при Президентові України, 2011. 270 с.
4. Проблеми і перспективи розвитку малого і середнього бізнесу: монографія / за ред. д.е.н., професора С.Д. Лучик; Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. Чернівці: Технодрук, 2021. 400 с.

Ломака Олександр Олексійович,

*аспірант кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМ КОМПЛЕКСОМ ЯК ЕКОНОМІЧНОЮ СИСТЕМОЮ

Промислова політика будь-якої країни володіє певною самостійністю і робить значний вплив на розвиток економіки держави. Промислова політика включає внутрішні і зовнішні напрямки діяльності, що визначають пріоритети розвитку і забезпечують послідовне економічне зростання в різних фазах економічних циклів.

Для досягнення високих конкурентних переваг на основі промислової політики необхідні певні передумови, що створюють умови для їх реалізації. Промислова політика одночасно повинна визначати і створювати умови як для ефективного поточного функціонування промисловості, так і для розвитку системоутворюючих промислових комплексів незалежно від видів власності підприємств [3, с. 191].

В ряду інших галузей народного господарства промисловість виділяється комплексоутворюючими функціями. Від того, як працює промисловість, багато в чому залежить функціонування всієї економіки в цілому. Тому темпи зростання, рівень розвитку і структура промисловості – найважливіші показники не тільки кількісної, а й якісної характеристики народного господарства, а також життєвого рівня населення.

Однак в результаті здійснення реформ промисловість України виявилася відкинутою далеко назад як в кількісному, так і в якісному відношенні. Обсяги виробництва скоротилися більш ніж в 2 рази, в 5 разів зменшився обсяг інвестицій. Структура виробництва погіршилася навіть у порівнянні з радянським періодом: більш ніж в 1,5 рази збільшилася частка видобувних галузей, а в структурі обробної промисловості відбулося аналогічне зростання частки матеріалів, напівфабрикатів і комплектуючих виробів при адекватному зниженні частки машин і обладнання і майже трикратному скороченні випуску непродовольчих товарів народного споживання [1, с. 91].

Продумана і цілеспрямована державна промислова політика дозволяє повернути процес розвитку реального сектора економіки в русло таких перетворень, які зможуть забезпечити країні не тільки економічну (а також і політичну) незалежність, а й гідне місце серед високорозвинених держав.

Перш ніж спробувати позначити контури адекватного реальності сьогодення України варіанту цієї політики, необхідно, на нашу думку, коротко охарактеризувати основні елементи поняття «промислова політика» і позначити їх системний зв'язок з урахуванням специфіки економіки трансформаційного типу.

Промисловий комплекс володіє необхідними характеристиками, притаманними економічним системам в цілому. До подібного роду характеристикам можна віднести відкритість і складність розв'язуваних завдань, безліч зв'язків між об'єктами, динамічність навколишнього середовища, дефіцитність ресурсів, посилення ролі людського фактору.

Суб'єктами управління є інститути державної влади, інститути місцевого самоврядування, які у своїй діяльності керуються Конституцією України, законами, указами і розпорядженнями Президента України, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України [2, с. 175].

Об'єктом управління в даному випадку є промисловий комплекс регіону. Аналізуючи фактори виробництва промислового комплексу, можна виділити наступні первинні елементи: трудові ресурси, природно-сировинні ресурси, енергетичні ресурси, матеріально-технічні ресурси [4, с. 19]. Ці елементи пропонується розглядати в якості вхідного блоку. Економічні ресурси є основою діяльності промислового комплексу, який об'єднує ряд галузевих груп. Можна вважати галузеві групи сполучною ланкою, в рамках якого і відбувається ви-

робничий процес, що трансформує фактори виробництва в кінцеву продукцію промислового і споживчого призначення.

Державне втручання в сучасну ринкову економіку – об'єктивно необхідне. Однак міра, методи і сфери цього втручання не можуть запозичуватися в інших країн і не можуть бути постійними для кожної країни, оскільки змінюються умови виробництва, соціально-економічна ситуація в країні. Незмінним залишається лише головний принцип державного економічного регулювання – коригувати недосконаlostі ринкової економіки, з якими вона не справляється або вирішує економічно і соціально неефективно.

Список використаних джерел:

1. Кизим М. О. Промислова політика та кластеризація економіки України: монограф. Нац. акад. наук України, Н.-д. центр індустр. пробл. розв. Харків: ІНЖЕК, 2011. 301 с.
2. Кіндзерський Ю.В. Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації: монограф. й ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Київ: [б.в.], 2013. 536 с.
3. Пельтек Л.В. Розвиток регіональної промислової політики держави: теорія, методологія, механізми: монограф. НАН України, Рада по вивч. продукт. сил України, Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. Миколаїв : Вид-во ЧДУ, 2010. 265 с.
4. Хаустова В.Є. Промислова політика в Україні: формування та прогнозування : монограф. Харків: ІНЖЕК, 2015. 380 с.

Лопатченко І. С.,

аспірант,

навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

НОВІТНІ МЕДІА КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ І СУСПІЛЬСТВА

Розвиток медіа комунікативних технологій має надважливий вплив на поточну ситуацію в публічній політиці. Можливість користуватися високо швидкісним інтернетом практично у будь-якій точці нашої держави суттєво вплинула на дієві механізми взаємодії із суспільством. Владна вертикаль у формуванні інформаційної політики активно використовує новітні інструменти соціальних мереж та месенджерів, надаючи можливість активної прямої взаємодії

влади та суспільства, що вкрай важливо в умовах воєнного стану. Гібридні та інформаційні впливи, які були направлені останні декілька років на нашу країну вивели державну інформаційну політику в одну з надважливих у взаємодії держави та громадськості, а також у протидії зовнішнім негативним діям. Активна дія держави в царинах публічної політики, в умовах воєнного стану, в розрізі новітніх медіа комунікативних технологій створила новий суттєвий теоретичний та практичний прошарок для уважного розгляду.

Для будь-якого сучасного суспільства, яке знаходиться в умовах кардинальних змін засобів виробництва, світогляду людей, міждержавних, культурних і суспільних відносин визначальним чинником стає саме рівень можливості доступу до глобального інформаційного простору, який все більше впливає на економіку, політику та національну безпеку. Невідворотність процесу глобалізації, що супроводжує цей етап, докорінно змінює не лише традиційні суспільні устрої, а й знищує міждержавні кордони, нівелює основні функції держави щодо контролю за інформацією та засобами її масового поширення. Термін «інформаційна територія держави» – це досить умовний термін, тому що на сучасному етапі розвитку держава не в силах остаточно перекрити канали трансляції відеопродукції з інших країн, зокрема інформації що передається через численні штучні супутники Землі. Сучасна держава, за посередництвом регулюючих органів, може лише контролювати наземну ефірну та кабельну трансляцію на своїй території [2].

Надзвичайно важливою є інша функція засобів масової інформації — комунікативна, яка забезпечує такі зворотні зв'язки:

- по-перше, між аудиторією, на яку розраховане повідомлення;
- по-друге, між аудиторією та засобами масової інформації, а також між аудиторією та органами державної влади;
- по-третє, між органами державної влади та засобами масової інформації [3].

На початку 2021 р. КМІС провело опитування, яке продемонструвало, що дві третини (67 %) дорослого населення України користувалися інтернетом. Частка користувачів серед людей 18–45 років в Україні сягнула 94 %. Як зазначають соціологи, кількість користувачів інтернету продовжує зростати більшими темпами, ніж це прогнозувалося. За період з лютого 2014 до лютого 2021 рр. кількість користувачів зросла на 12 %. Таким швидким темпам розвитку сприяє введення в дію мобільних мереж доступу до інтернету

у форматі 3G та введення в дію мереж у форматі 4G, що дозволило охопити маленькі містечка, селища міського типу та навіть невеликі села [4]. Таке всеохоплююче проникнення Інтернету в сучасне життя створило величезний потенціал соціальних мереж. Важливість використання соціальних мереж засвідчує те, що серед державних інституцій майже всі мають аккаунти, сторінки та групи в найбільш використовуваних сайтах, таких, як YouTube, Facebook, Twitter, Instagram. Маючи велику кількість читачів та підписників, матеріали та публікації, які розміщуються у соціальних мережах державних інституцій отримують значне охоплення та розповсюдження.

Важливо зазначити, що створення такого виду інформаційного контенту не потребує великих матеріальних вкладень, проте має дієвий вплив на взаємодію з громадськістю [4]. Так, наприклад, кількість підписників на сторінку діючого Президента України у Facebook складає 3 млн 300 тис. користувачів, ще більшу аудиторію він має у мережі Instagram – 18 млн підписників. Завдяки прямій комунікації з користувачами прес-служба керівника держави розміщує надважливі повідомлення, відео матеріали, новини, в умовах воєнного стану, які отримують десятки мільйонів переглядів, як в середині України, так і закордонних користувачів соціальних мереж та месенджерів.

Отже, надважливо щоб публічна політика в умовах воєнного стану, мала можливість реалізовуватися в контексті прямої взаємодії влади і суспільства. Саме тому застосування новітніх медіа комунікативних технологій має величезний вплив й подальший потенціал розвитку, як в розрізі внутрішньої, так і зовнішньої політики.

Список використаних джерел:

1. Singer P. W., Brooking E. T. *LikeWar. The Weaponization of Social Media* / P. W. Singer, Emerson T. Brooking. — New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2018. — 416 p.
2. Інформаційна складова державної політики та управління : монографія / Соловійов С. Г., та ін. ; заг. ред. Грицяк Н. В. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Каф. інформ. політики та електрон. урядування. — Київ : К.І.С., 2018. — 320 с.
3. Карлов Т. В. Вдосконалення механізмів управління конфліктами у взаємодії органів влади та громадськості в Україні: регіональний підхід. Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. праць. 2018. Вип. 3(38) . С. 69-74.
4. Користування інтернетом серед українців: результати телефонного опитування, проведеного 13-18 травня 2022 року – Режим доступу <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1115&page=10>

Макуріна Олександра Андріївна,
*асистент кафедри програмного забезпечення комп'ютерних систем
факультету інформаційних технологій
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна*

ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ ПРОСТІР ВІТЧИЗНЯНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ

Пандемія та карантинні обмеження Covid-19 внесли свою корективу в освіту та процес навчання студентів у вітчизняних та закордонних університетах. З початком повномасштабної агресії росії, введенням військового положення, освітянська спільнота відреагувала впровадженням в освітній процес елементів дистанційного та онлайн навчання [1]. Такі події кидають неабиякий виклик всій системі освіти України. Не звертаючи увагу на постійне реформування всіх рівнів вітчизняної освіти, перед Міністерством освіти та науки України, місцевими органами влади та органами місцевого самоврядування, керівниками закладів середньої та вищої освіти постає безліч нагальних проблем.

До проблем, як зазначають міжнародні експерти, слід віднести такі [2]: загроза життю до здоров'ю учасників освітнього процесу та обмеження доступу до навчання; вимушена міграція та переміщення учасників освітнього простору (викладачі, студенти, університети); масштабне руйнування освітньої інфраструктури та пошкоджене майно університетів; зменшення видатків державного та місцевих бюджетів на освіту; примусова переорієнтація на окупованих територіях українських здобувачів освіти на російські навчальні програми, підручники, вступ до російських університетів тощо.

Перехід до онлайн освіти з використанням сучасних Інтернет-технологій призвели до певної трансформації освітнього процесу. Рішенням Вченої Ради НТУ «Дніпровської політехніки» запроваджено онлайн навчання з використанням синхронного та асинхронного підходу. А в подальшому – до організації навчальних курсів з використанням сучасних методик онлайн навчання для викладачів. Викладачі почали опановувати нові методи викладання, форми контролю для перевірки знань студентів. Такі сучасні реалії вимагають від науково-педагогічних працівників постійного підвищення рівня володіння комп'ютерними технологіями та інформаційними продуктами IT-сфери.

Задля продовження надання освітніх послуг, як показала практика, відбулись динамічні зміни в освіті. Зазначені реформи вищої освіти та період уведення поступових змін необхідно було подолати в скорочені строки та значно прискорити. Тому більшість вітчизняних університетів почали використовувати універсальні освітні платформи для організації навчання в режимі онлайн. НТУ «Дніпровська політехніка» не залишився осторонь у цих процесах. Так, університет почав активно використовувати платформу дистанційної освіти Moodle, яка була придбана ще у 2017 році та поступово впроваджувалась в освітній процес. В організаційному плані цей інструмент управління освітою є особливо затребуваним під час формування індивідуальної траєкторії навчання студентів. Практика показує, що палітра інструментів ІКТ, яку пропонує Office 365, є досить широкою та максимально адаптивною до різних рівнів освітньо-наукового процесу. Так, окрім платформи Moodle, в університеті використовується платформа Microsoft Teams, яка дозволяє спілкуватись керівництву, викладачам та студентам в онлайн середовищі (табл.1).

Таблиця 1

Платформи та сервіси дистанційної комунікації
в НТУ «Дніпровська політехніка»

Назва ІК-платформи	Окремі напрямки діяльності університету з використанням ІК платформ				
	Освітні програми для бакалаврів	Освітні програми для магістрів	Освітні програми для аспірантів	Ректорат	Вчена рада
Office 365	+	+	+	+	+
Microsoft Teams	+	+	+	+	+
Moodle	+	+	+		
АСКОД				+	+

Як видно із табл.1, в університеті використовуються платформи та сервіси дистанційної комунікації. Це віртуальне середовище в якому співробітники, викладачі та студенти отримують широкі можливості щодо застосування сучасних технологій дистанційного спілкування. Це організація інтерактивної взаємодії між викладачами та студентами, співробітниками університету, а також здійснення якісного освітнього менеджменту.

Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment, вимовляється «Мудл») – це модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище, або просто платформа для навчання, яка надає викладачам, студентам та адміністраторам дуже розвинутий набір інструментів для комп'ютеризованого навчання, в тому числі дистанційного.

Microsoft Teams – це один із сервісів інструментів дистанційної освіти та комунікації, яка поєднує в собі всі потрібні інструменти для навчального процесу та здійснення оперативного регулювання завдань керівництва дистанційно: чат, наради й засоби для покращення співпраці.

Завдяки простому, інтуїтивно зрозумілому функціоналу Microsoft Teams користувачі Університету та Коледжів, можуть зустрічатися, працювати разом, створювати контент і ділитися ресурсами в Office 365.

Система електронного документообігу АСКОД - здійснює ефективне управління корпоративними інформаційними ресурсами, що дозволяє швидко і прозоро організувати та автоматизувати управлінські процеси в університеті.

Тобто мова йде про можливість вертикальної координації та співпраці між всіма учасниками освітнього процесу. Платформа дозволяє проводити заняття в асинхронному режимі та залишати записи занять, тим студентам, які не мають змогу бути присутні онлайн – синхронно.

Слід зазначити, що вітчизняні університети, які були не готові до реалій 2022 року, почали активно шукати програмне забезпечення для задоволення своїх інформаційних, освітніх та виробничих потреб [3]. Наприклад, Приазовський державний технічний університет, який було евакуйовано 18 квітня 2022 року з міста Маріуполь до міста Дніпро. Зазначений університет, який територіально було розташовано в одному із корпусів НТУ «Дніпровська політехніка», для надання освітніх послуг, спілкування, комунікації та впровадження електронного документообігу використовує освітню платформу Google Classroom. Багато інших вітчизняних університетів для своєї комунікації використовують такі продукти ІКТ як Zoom, Skype, Google Meet. Проте, як показує досвід, їх ефективність та задоволення комунікаційних потреб учасників освітнього процесу залишає бажати кращого.

Окремим аспектом в організації навчального процесу в умовах воєнного стану є тяжкий психологічний стан учасників освітнього процесу. Власне саме цей стан є однією з основних проблем у забезпеченні якості освіти, адже той, хто постраждав від збройної агресії, першочергово потребує психологічної підтримки. Тому, крім забезпечення освітньої діяльності, вітчизняні університети одними із перших від початку війни виступили форпостами допомоги населенню та штабами волонтерів. На території провідних університетів України розташовані численні гуманітарні штаби, кімнати психологічної підтримки та прихистку населення. Студенти та викладачі масово залучились до розроблення сайтів, додатків – інформування населення про військові дії (локального характеру) та безпечні зони. Студенти технічних спеціальностей організували кіберпідтримку країни. Таким чином, від початку війни в Україні зародився освітній фронт, який і надалі вже другий рік поспіль тримає оборону та проводить велику освітню, наукову, просвітницьку, інформаційну та оборонну роботу [4].

Підсумовуючи, можемо сказати, що програмне забезпечення, яким нині володіє НТУ «Дніпровська політехніка», дозволяє адаптуватись до будь яких викликів та змін в житті суспільства. Освітній процес не можна зупиняти, оскільки без збільшення людського капіталу неможливо побудувати стабільну економіку та розвивати і відбудовувати країну. А без спеціалістів різних галузей народного господарства України неможливо подолати післявоєнні перепони в розвитку суспільства й становлення незалежної правової демократичної соціальної та європейської держави.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. Верховна рада. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2> (дата звернення: 30.03.2023).
2. Підтримка батьків та дітей під час війни / ЮНІСЕФ. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/parents-children-supportduring-military-actions>.
3. Невідкладні потреби освіти і науки України / МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/pidtrimka-osviti-i-nauki-ukrayini-pid-chas-vijni/nevidkladni-potrebi-osviti-i-nauki-ukrayini>
4. Хронологія подій у сфері освіти та науки в умовах воєнного стану / МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/hronologiya-podij-u-sferi-osviti-ta-nauki-v-umovah-voyennogo-stanu>.

Мирошниченко Анна Володимирівна,
аспірант вечірньої форми навчання
кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПЛАНУВАННЯ ВІДБУДОВИ ЖИТЛА

Сьогодні, мабуть, як ніколи зрозумілою є теза, що найбільшою цінністю та справжнім багатством будь-якої держави є люди, а діяльність держави та її результати не можуть бути самоціллю, вони мають слугувати досягненню істинної мети – благополуччя народу. Тож, під час формування державної політики, в тому числі й житлової, держава, окрім іншого, має виходити з потреб та очікувань людей. Більше того, для розроблення ефективної та справедливої житлової політики держава повинна мати доволі детальний «портрет» населення країни. Важливими для планування розвитку житлової сфери є як загальні дані про чисельність населення, його віковий, гендерний склад, так і деталізована характеристика домогосподарств в Україні, їх територіальне розміщення, а також фахові прогнози щодо змін таких показників. Ці дані мають бути підґрунтям для формування житлової політики та здійснення планування заходів з її реалізації, створення релевантного житлового фонду в країні.

На жаль, усупереч регулярній затребуваності демографічних прогнозів органами влади, жоден із урядів України упродовж останнього десятиліття не здійснив перепис населення країни. Таким чином, дані про населення України не уточнювалися 19 років [5, с. 112]. З початком повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації на територію України до чинників, що можуть суттєво вплинути на демографічну ситуацію в нашій державі, додалися військові втрати особового складу та втрати серед цивільного населення, пов'язані з веденням бойових дій. Величезного масштабу досягли міграційні процеси. За оцінками фахівців, на сьогодні населення України становить 34-35 млн. осіб [2]. Висловлюється думка, що демографічні перспективи України нині залежать не стільки від народжуваності та смертності, як від міграції населення [6]. Та якщо обсяг втрат серед військових є для держави зрозумілим, але інформація такого роду наразі не може бути оприлюднена з відомих

причин, то визначення обсягів втрат серед цивільного населення та втрат міграційних є питанням доволі складним. Наприклад, за оцінками, зробленими фахівцями в квітні 2022 р., можливі обсяги незворотних міграційних втрат в залежності від дії військових та економічних чинників становитимуть від 600—700 тис. осіб до 5,0—5,5 млн осіб [4, с. 53].

За даними ДПСУ, за період з 24.02.2022р. до 20.02.2023 р. кількість українців за кордоном збільшилася на 1 млн 830 тис. осіб [3]. Водночас, за даними УВКБ ООН, станом на 28.03.2023 р. трохи більше 5 млн. українців отримали тимчасовий прихисток за кордоном [1]. Як зазначає завідувач сектору міграційних досліджень Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України Олексій Позняк, з чим пов'язана така різниця, пояснити зараз важко, потрібна спільна робота українських та іноземних науковців, міжнародний масштабний проект [6]. На щастя, за словами директорки Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, академкинї Елли Лібанової, стосовно міграційних втрат цифра 8 млн. осіб ніяк не підтверджується [3]. Поряд з цим, на думку вченої, не варто розраховувати на повернення до України більше 60 % осіб, що вимушено поїхали за кордон [2].

Як зазначають фахівці, процес старіння є домінантою демографічної динаміки в Україні наразі та на осяжну перспективу, а найбільш вірогідним, навіть за оцінками, зробленими до повномасштабного вторгнення, є подальший убуток людності в Україні [5, с. 13, 125]. За даними Укрстату, в 2021 р. 35,4 % домогосподарств в Україні склалися з двох осіб порівняно з 28,3 % таких домогосподарств в 2010 р. При цьому протягом десятиріччя з 23,4 % до 18,2 % зменшилася частка домогосподарств з однією особою [7].

Частка домогосподарств з дітьми протягом десятиліття трималася на рівні 38 %, серед яких спостерігалася тенденція до збільшення частки домогосподарств з 1 дитиною з 73,6 % в 2010 р. до 79,3 % в 2021 р. [7]. Це дає підстави констатувати подальше утвердження в українському суспільстві саме такої моделі сім'ї. Водночас, науковці прогнозують критичне зниження народжуваності в 2023 р. [2].

Тож, можна припустити, що в Україні збережеться тенденція до збільшення частки домогосподарств, що складаються лише з двох осіб, а найбільш затребуваними в осяжному майбутньому будуть одно- та двокімнатні помешкання, на відтворенні яких варто акцентувати увагу. Проте формування державної житлової полі-

тики та планування заходів її реалізації мають ґрунтуватися не на припущеннях, а на результатах наукових досліджень у відповідних галузях та фахових прогнозах щодо динаміки показників.

Зрозуміло, що в короткостроковій перспективі держава вчинятиме певні ургентні дії із забезпечення житлом осіб, котрі втратили чи покинули власні домівки. Проте формування житлової політики, здійснення належного середньострокового, а тим більше довгострокового, планування відбудови житлового фонду України, держава має здійснювати, оперуючи актуальними та достовірними даними, що характеризують населення України. Дорога ціна, яку Україна платить за свій сміливий погляд у майбутнє відродження, на дає нам права звести відбудову житлового фонду України до «будівництва заради будівництва». Держава має докласти надзусиль для створення релевантного житлового фонду та задовольнити реальні потреби населення.

Список використаних джерел:

1. UNHCR's Operational Data Portal. URL : <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 05.04.2022).
2. Демографічна катастрофа? Яких втрат зазнає український народ внаслідок війни. Співрозмовниця — Елла Лібанова, директорка Інституту демографії та соціальних досліджень ім. Птухи НАН України. Українське радіо. URL : <http://nrcu.gov.ua/schedule/play-archive.html?periodItemID=3367219> (дата звернення: 04.04.2022).
3. Елла Лібанова про кількість українських біженців, їх повернення в Україну та демографічну ситуацію. Перший. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=OYG4SpOQryE> (дата звернення: 04.04.2022).
4. Лібанова Е. М., Позняк О. В., Цимбал О. І. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії російської федерації. Демографія та соціальна економіка. 2022, № 2 (48), с. 37-57.
5. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002–2019 рр.: кол. моногр. / за ред. О.М. Гладуна; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Київ, 2020. 174 с. URL : <https://idss.org.ua/arhiv/population.pdf> (дата звернення: 05.04.2022).
6. Передумови до скорочення населення в Україні заклалися ще в середині минулого століття. Соціальна інформаційна платформа. URL : <https://social.com.ua/lyshe-u-nas/peredumovy-do-skorochennya-naseleння-v-ukrayini-zaklalya-shhe-v-seredyni-mynulogo-stolittya/> (дата звернення: 05.04.2022).
7. Характеристика домогосподарств. Державна служба статистики України. URL : https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/gdvdg/har_dom/arh_har_dom_u.htm (дата звернення: 05.04.2022).

Момот Аліна Анатоліївна,
здобувачка ступеня доктора філософії
за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування»
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

СИСТЕМА МІСЬКОГО ПАСАЖИРСЬКОГО ТРАНСПОРТУ ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ

В умовах військовий дій, що наразі відбуваються в Україні, значних трансформацій зазнають усі сфери життя, зокрема спостерігається скорочення вітчизняної економіки та послаблюється система управління всіх гілок влади. Так, як показують дані січневого 2023 року звіту ООН, через російське вторгнення економіка України скоротилася більш ніж на 35% [3]. Отже, для економіки сучасної України як ніколи актуалізується питання пошуку умов економічного розвитку і зростання.

Однією з ключових умов розвитку економіки будь-якої країни була і залишається ефективно функціонуюча транспортна галузь. Однак знищення транспортної інфраструктури у прифронтових містах України, на жаль призводить до загострення проблем логістичної системи країни та потребує новітніх наукових досліджень та сучасних управлінських рішень, які якісно впливатимуть на вітчизняну післявоєнну відбудову.

Головним елементом транспортної інфраструктури міст є система міського пасажирського транспорту. Вона має важливе соціальне значення для населення і виступає як найважливіша частина міської інфраструктури. Це визначає її особливість як об'єкта управління.

Багато праць вітчизняних і зарубіжних науковців присвячено дослідженню проблем розвитку та функціонування системи міського пасажирського транспорту. Серед вітчизняних науковців можна відмітити таких як М. Бороzeneць, К. Вакуленко, В. Волік [1], В. Доля, В. Грабельников [2], В. Кучменко [4], Ю. Сидоренко, М. Шелухін та багато інших.

Система міського пасажирського транспорту є однією з найважливіших галузей суспільного виробництва. Від ефективності функціонування міського пасажирського транспорту залежить соціально-економічний розвиток окремих міст і всієї країн в цілому.

Отже, як з цього приводу влучно зазначає В. Волік [1], міський транспорт може сприяти прискоренню розвитку міст, або ж навпаки стати засобом його уповільнення.

І розвиток публічного управління у цій галузі посідає важливе місце, оскільки згідно зі ст. 1 Закону України «Про транспорт», розвиток і вдосконалення транспорту здійснюється відповідно до національної програми з урахуванням його пріоритету та на основі досягнення науково-технічного прогресу і забезпечується державою [6].

Об'єктом щодо застосування законодавчої та нормативно-правової бази в галузі пасажирських перевезень має бути як єдина транспортна система, так і система міського пасажирського транспорту, які повинні відповідати вимогам суспільного виробництва та національної безпеки, мати розгалужену інфраструктуру для надання всього комплексу транспортних послуг.

Ще до початку активних бойових дій в Україні, міський пасажирський транспорт у багатьох містах функціонував недостатньо ефективно в економічному, соціальному та екологічному аспектах. Основними проблемними питаннями були збитковість пасажирських перевезень, якість транспортного обслуговування населення, застарілість рухомого складу, невідповідність громадського транспорту сучасним вимогам, негативний вплив громадського транспорту на довкілля та здоров'я людини.

Крім того, ще одна з причин незадовільного стану транспортної інфраструктури міст у роз'єднаності різних видів транспорту, різних суб'єктів господарювання – перевізників і відсутності координації дій при управлінні міським громадським пасажирським транспортом як єдиною системою.

Усі ці проблеми залишаються актуальними і сьогодні. Але в умовах війни та інших гібридних загроз стан транспортної інфраструктури міст України, зокрема міського пасажирського транспорту, став критичним. Харків одне з найбільш постраждалих міст України у сфері системи міського пасажирського транспорту. У результаті повномасштабної війни, розв'язаною Росією проти України, знищено значну кількість рухомого складу, постраждала контактна мережа та колії електротранспорту, зруйновані транспортні підприємства [5]. Тому проблема відновлення та розвитку системи міського пасажирського транспорту в Україні, зокрема у місті Харкові, потребує значної уваги.

В цьому аспекті головним дієвим суб'єктом регулювання має виступати міська та державна влада, що в поєднанні з якісно новими результативними важелями державного регулювання та у взаємодії з громадським сектором буде впливати на дійсно сучасне та корисне відновлення системи міського пасажирського транспорту. Таким чином має бути вибудований комплексний механізм публічного управління в якому держава і суспільство зможе консолідовано провадити зміни на благо міст, населення та країни.

Однак для цього необхідно вдосконалення і впровадження низки нормативно-правових документів і постанов, затвердження відповідного порядку, що буде регулювати та регламентувати впровадження змін у систему міського пасажирського транспорту. Необхідно розробити методику найефективнішої взаємодії різних видів транспорту, враховуючи специфіку окремих міст України. Удосконалити маршрутну мережу. Розробити план відновлення й збільшення рухомого складу та його подальшого утримання, при цьому надаючи перевагу екологічному транспорту.

Список використаних джерел:

1. Волік В. Адміністративно-правові засади формування та реалізація державної політики в галузі міського транспорту: дис. д-ра юридичних наук: 12.00.07. Маріуполь, 2017. 460 с.
2. Грабельников В. Система міського пасажирського транспорту як об'єкт управління. Наукові праці. Державне управління. Випуск 182. Том 194. 2012. 118-122 с.
3. Коваленко О. Війна знищила 35% економіки України – ООН. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/viyna-znishchila-35-ekonomiki-ukrajini-onn-12122658.html> (дата звернення: 26.01.2023).
4. Кучменко В. Управління стратегічним розвитком міського пасажирського транспорту. Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки: тези учасника IV міжнар. наук.-практ. конф., м. Житомир, 24 лист. 2016 р. С. 106.
5. Основні показники економічного і соціального розвитку м. Харкова за 2022 рік. URL: https://www.city.kharkiv.ua/ru/document/osnovni-pokazniki-ekonomichnogo-i-sotsialnogo-rozvitku-m-kharkova-za-2022-rik-67723.html?__cf_chl_tk=rHWSqreCcUZpR.eo9fxHlPpfCNOY3Ku2XCPpMgaEew-1682499113-0-gaNycGzNDHs (дата звернення: 20.04.2023).
6. Про транспорт: Закон України від 10.11.1994 № 232/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.04.2023).

Односталко Даніїл Володимирович,
аспірант кафедри публічного управління та регіоналістики
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Державного університету «Одеська політехніка»,
м. Одеса, Україна

ДЕМОГРАФІЧНІ ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Сьогодні, як ніколи раніше за часи існування України як незалежної держави, загострилися і поглибилися загрози економічній безпеці України. Повномасштабне вторгнення РФ спричинило низку наслідків, які вкрай негативно вплинули на і так досить нестабільне і вразливе економічне становище країни і суттєво загальмували її соціально-економічний розвиток. Окупація частини територій, втрата та пошкодження майна усіх форм власності, зниження обсягів виробництва основних видів продукції, перш за все, тих, що експортуються, руйнування транспортної інфраструктури, порушення логістичних зв'язків тощо – лише неповний перелік наслідків військової агресії Росії, які створили реальні загрози економічній безпеці України.

Згідно із Законом України «Про національну безпеку України» загрози національній безпеці України – явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України [4].

У числі загроз національній безпеці України, визначених у Стратегії національної безпеки України [5], однією з основних були зазначені агресивні дії Росії, що здійснюються для виснаження української економіки і підриву суспільно-політичної стабільності. Серед них військова агресія, участь регулярних військ, радників, інструкторів і найманців у бойових діях на території України; тимчасова окупація території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя та далі дії щодо дестабілізації обстановки у Балто-Чорноморсько-Каспійському регіоні; торговельно-економічна війна тощо.

На сьогодні, в умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну, цей перелік, сформований у ще у 2015 році, набув значно глибшого змісту і реальних масштабів.

Серед основних загроз економічній безпеці України, однією з найбільш гострих, на нашу думку, є демографічна загроза, оскільки людський капітал є основою економіки. Однак, увага до цієї складової економічної безпеки у стратегічних та програмних документах та з наукової точки зору, є досить обмеженою.

Зокрема, у Стратегії економічної безпеки України до 2025 року описується стан, виклики і загрози у розрізі фінансової безпеки, виробничої безпеки, зовнішньоекономічної безпеки, інвестиційно-інноваційної та макроекономічної безпеки [6]. Демографічна безпека не виділена окремо, однак окремі демографічні загрози наводяться у переліку загроз макроекономічній безпеці. Зокрема:

- значні нерівномірності розподілу доходів населення в регіональному розрізі, що провокують надмірну внутрішню трудову міграцію;
- інтенсивні процеси трудової міграції, які зумовлюють відтік кваліфікованих кадрів;
- високий рівень безробіття (порівняно з іншими європейськими країнами) в умовах наявних диспропорцій між попитом та пропозицією робочої сили на ринку, а також високої конкуренції на ринку робочої сили в галузях з високою оплатою праці;
- високий рівень неформальної зайнятості (порівняно з нижчою, ніж в інших європейських країнах, заробітною платою), що у подальшому утримуватиме на високому рівні потоки трудової міграції;
- низькі темпи зростання продуктивності праці.

Далеко не усі дослідники виділяють демографічну безпеку у якості окремої складової економічної безпеки. Однак, з точки зору І. Корчинського та С. Мельник, соціально-демографічна безпека є складовою економічної безпеки і являє собою протидію негативному впливу загроз на соціальний розвиток і рівень життя населення [2]. Цілком погоджуємося з науковцями, що для подолання основних соціальних загроз, які виявляються як на особистому, так і на суспільному рівнях, необхідне ефективне державне управління, а досягнення захисту демографічних інтересів неможливе без збалансування таких процесів як популяція населення згідно з його віково-статевими та етнічними параметрами та імміграція.

Вкрай актуальним і своєчасним таке комплексне розуміння економічної безпеки та ролі демографічної безпеки у її складі набуває сьогодні під час війни, тому що демографічні загрози економічній безпеці поглиблюються і стають все більш небезпечними.

Цілком очевидно, що Україні загрожує депопуляція. Так, агресія росії є причиною загибелі населення як безпосередньо під час військових дій на фронті та у прифронтових зонах, так і на умовно безпечних територіях під час обстрілів та бомбардувань, а також внаслідок стресів, перевантаження, неякісного харчування, недостатності медичної допомоги.

За даними Фонду народонаселення ООН [1], в Україні станом на 2023 рік проживає 36,7 млн людей, зокрема 64,6% людей віком від 15 до 64 років; 20,2% людей віком 65+; 15,2% громадян віком до 14 років. Для порівняння – у 1992 р – 51,7 млн осіб, на початок 2022 р. – 40,9 млн осіб. У звіті зазначено, що загальний коефіцієнт народжуваності (середня кількість дітей, яку має жінка у репродуктивному віці) в Україні у 2023 році у Фонді народонаселення вважають одним із найменших за останні роки – 2,19. У 2020 році цей показник становив 2,30, а у 2013 році – 2,44 [1].

Безпрецедентних масштабів набули обсяг та динаміка міграції, які на сьогодні дуже важко статистично оцінити. На окремими даними [3], з початку війни майже 8 млн українців виїхали за кордон, мільйони громадян переїхали до Західної України. Втім, поступово люди повертаються, але подальша перспектива повернення залежатиме від тривалості бойових дій та від умов, що формуватимуться після війни.

Отже, сьогодні в Україні значно скорочується кількість економічно активного населення, тобто такого, яке бере участь у створенні доданої вартості. Крім цього, за оцінками експертів, потенціал споживання знизився мінімум на 12–15 %. За опитуваннями центру Разумкова, повертатися найближчим часом планує лише 11 % населення. Вагомою причиною неповернення залишаються безпекові ризики [3].

Останні дані, опубліковані Держстатом, засвідчують, що на кінець 2021 р. рівень безробіття в Україні становив 10,3 %. За поточний період дані вже не оприлюднюються через неможливість проведення органами державної статистики досліджень ринку праці. За оцінками Київської школи економіки, рівень безробіття в Україні під час війни зріс приблизно з 10 % до 27–30 %, а рівень зайнятості впав із 56 % до 40 % [3]. Поряд з цим, за підрахунками Міжнародної організації праці (МОП), з початком війни в Україні втрачено майже 4,8 млн робочих місць. На початку 2021 р. МОП оцінював кількість безробітних в Україні в 1,5 млн – тобто показник збіль-

пийся більш ніж утричі. Водночас відновлення сфери зайнятості відбувається дуже повільно [3].

Унаслідок міграції країну полишило приблизно 40 % дітей, 27 % з яких віком до 18 років та приблизно 30 % шкільного віку [3]. Значна еміграція дітей та підлітків може спричинити негативні зміни в її інфраструктурі, оскільки еміграція майже третини дітей шкільного віку може призвести до втрати цілого покоління та формування нової недозавантаженої системи освіти.

Отже, не можна недооцінювати вплив демографічних загроз на економічну безпеку України як взагалі, так і особливо під час війни. Державна соціальна та демографічна політика має бути адаптована до сучасних умов та спрямована на захист соціальних інтересів громадян і суспільства в цілому під час війни та націлена на протидію або адаптацію до негативного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх загроз. З огляду на це, напрямком подальших досліджень повинно стати обґрунтування дієвих правових та організаційних механізмів протидії та попередження негативного впливу демографічних та інших загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Звіт Фонду народонаселення ООН. URL: <https://www.unfpa.org/data/world-population/UA> (дата звернення: 5.05.2023).
2. Корчинський І., Мельник С. Основні загрози економічній безпеці держави у сучасних умовах розвитку. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. С. 1-6
3. Мазаракі А., Мельник Т. Економічна безпека України в умовах російської агресії. *Scientia Fructuosa*. 2022. № 5. S. 4-28. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1543/1471> (дата звернення: 5.05.2023).
4. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 3.05.2023).
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 трав. 2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26 трав. 2015 р. № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 3.05.2023).
6. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року: затверджено Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#n11> (дата звернення: 5.05.2023).

Papyrin Denys Oleksandrovych,

*Graduate student of the Department of Economic Policy and Management
Institute of Public Administration, V.N. Karazin Kharkiv National University.,
Kharkiv,*

INSTITUTIONAL THREATS TO THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE AT THE CURRENT STAGE

The main requirement of a developed society and any democratic state is the need for security and protection against unwanted external influences and various internal threats. The rule of law, stable governance, effective social, political, and economic growth factors, high levels of culture and increased levels of citizen education are the guarantee of economic security as an important element of national security for any country.

Needless to say how important this topic is not only for Ukrainian students, masters, post-graduate students, but also European researchers, because despite the differences in economic systems, ideologies, and worldviews, all nations of the modern world are connected by the commonality of life interests. The growing economic interdependence of states and the internationalization of economic life not only underline the global nature of the problems facing humanity but also strengthen the prerequisites for their joint resolution. On the one hand, countries strived to gain potential benefits from expanding their participation in international economic cooperation, on the other hand, they became increasingly susceptible to the conflicting influence of processes occurring in the world economy. The development and constant deepening of specialization and cooperation on an international basis lead to a situation where economic fluctuations, the absence of unified legal norms regulating economic relations between states, to one degree or another, affect the security of a specific state.

In the system of national economic security of Ukraine, threats are actions aimed against the realization of economic sovereignty of country and the formation of Ukraine as an equal participant in international economic relations. There are significant threats that in one way or another negatively affect the economic security of Ukraine as a whole [3].

Specifically, as noted by O. Oliynyk, some of the most dangerous threats to national interests in the economic sphere include the following: GDP reduction; decreased investment activity; reduction of

research in critical areas; weakening of the state regulation system in the economy; high dependence on external market conditions, etc [5].

V. Martynenko identifies more global threats, including instability in the global financial system, the spread of crises worldwide, the expansion of advanced countries and a shortage of resources for extended development [4].

O. Vlasyuk notes that modern economics is characterized by catastrophes and risks, the nature of which becomes increasingly institutional. Their scale grows due to the increasing number of transactions in global financial markets, transforming them into a threat to the real economy of entire countries, which poses risks to the economic component of national security of countries with a liberal economy, including our state. The solution to the situation threatening the economic activity of any level of economic entities lies in the creation of institutional risk absorbers [1].

Institutional changes mean changes in the economic structure of modern society, its institutional structure under the influence of significant factors accumulated in the process of historical development. The scale and complexity of institutional changes not only lead to a gap between established rules and mechanisms for ensuring their compliance but also can generally become an obstacle to transformation processes [5].

Due to the rapid development of financial technologies, detachment of finances from the economic basis, premature and excessive financial and economic openness of the national economy, concentrated action of exogenous factors on the formation of the domestic economic system, the need to strengthen the financial security in the country becomes particularly relevant [2, p. 126].

Thus, the main threats to economic security in Ukraine at the current stage in the institutional sphere are:

- Delay in determining the goal-setting of the country's socio-economic development;
- Instability of the functioning of the monetary and credit sphere;
- Ineffective branches of government, namely the inconsistency of current legislation and the legal unregulatedness of a wide range of issues of economic development, including market transformation of the economy, establishment of an effective competitive environment, unbalanced personnel potential, indivisibility of business-government relations with the domination of the last;
- The fusion of power (in all its forms) and business is the main foundation of the corruption of the economy, systemic bureaucratization;

- The crisis of corporate governance, which makes it impossible to effectively restructure enterprises, develop the stock market, increase the investment attractiveness of the Ukrainian economy, including for foreign investors;

- Weakness of the judiciary, especially the mechanism for enforcing its decisions, which creates a favorable environment for the growth of corruption, discredits state regulatory policy;

- Weak link between diplomatic and foreign economic spheres.

And now I would like to switch your attention to the main directions of national economic security, which will make it possible to overcome the above-mentioned threats, can be considered as:

- The availability of effective opportunities to maintain a stable state of the socio-economic system by improving the qualification of government institutions;

- Separation of business from government, maintaining sufficient conditions and guarantees for entrepreneurial activity, preventing trends that could potentially disrupt macroeconomic, financial, and monetary balance, and worsen the well-being of the population.

- Support for scientific and technological developments, high-tech sector, intellectual services, including IT technologies, implementation of leading technologies, and innovations.

- Ensuring the introduction of advanced management methods, increasing the professional, educational, and cultural level of employees and the population as a whole.

Without ensuring national economic security, Ukraine cannot be a full participant in international economic relations, occupy a proper place in the international division of labor, and have a proper system of protection and resistance to global challenges to its international economic security and national security in particular.

References:

1. Vlasyuk O.S. Nacionalna bezpeka Ukrayiny: evolyuciya problem vnutrishnoyi polityky. Vybrani naukovy praci. 2016. S. 16-17.
2. Kovalenko M.M. Derzhava ta bankivskyj sektor: realistychna organizaciya vzayemodiyi : monografiya. X. : Tim Publishing Group, 2015. 332 s.
3. Mandzinovska X.O. Ekonomichna bezpeka derzhavy: sutnist, skladovi elementy ta problemy zabezpechennya. Ekonomichni nauky. Naukovy zapysky 2 (53). 2016. S. 159-166.
4. Martynenko V.V. Zagrozy ekonomichnij bezpeci Ukrayiny v konteksti vyklykiv globalizaciyi. Ekonomika ta upravlinnya nacionalnym gospodarstvom. Ekonomichnyj chasopys-21. Vyp. 7-8. 2011. S. 39-40.
5. Olijnychuk O.V. Systema ekonomichnoyi bezpeky derzhavy ta rivni yiiv formuvannya: konceptualni aspekty. Galyczkyj ekonomichnyj visnyk. 2015. Tom 48. № 1. S. 93-100.

Петренко Сергій Миколайович,
*аспірант кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Забезпечення збалансованого економічного розвитку територіальних громад в умовах постійних суспільно-політичних та ринкових викликів потребує комплексного підходу до проблем та можливостей в усіх галузях господарювання. Сільське господарство – є однією з пріоритетних галузей у цьому контексті, оскільки має вагомому питому вагу у структурі економічних відносин у громадах, особливо сільських та селищних. При цьому значна кількість малих агровиробників не спроможна самостійно адаптуватися до кризових явищ, що потребує використання нових форм провадження агровиробництва, передусім шляхом розвитку сільськогосподарської кооперації (далі – СГК) на місцях, яка дозволить малим виробникам скористатися перевагами великого товарного виробництва.

Відповідно до статті Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» сільськогосподарський кооператив – юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які є виробниками сільськогосподарської продукції і добровільно об'єдналися на основі членства та на засадах самоврядування для провадження спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб [1]. Такий кооператив може провадити діяльність як з метою отримання прибутку, так і без його отримання.

Заданими Державної служби статистики, станом на 01.01.2023 в Україні зареєстровано 49 567 фермерських господарств, 988 сільськогосподарських виробничих кооперативів, 1 262 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, 42 сільськогосподарські кооперативи [2]. Спираючись на наведені дані, можемо говорити про значну кількість малих виробників сільськогосподарської продукції, що актуалізує потребу в об'єднанні у СГК, та низький рівень розвитку кооперації у сільськогосподарському секторі.

У таких умовах реальний потенціал сільськогосподарської кооперації в Україні не реалізований. Однією з основних перепон розвитку є низький рівень державної підтримки та стимулювання на місцях розвитку такої кооперації, що потребує перегляду актів чинного законодавства, що регулюють відносини у цій сфері із залученням експертів у галузі, розвитку інформаційно-консультаційного забезпечення, формування актуальної бази стану сільськогосподарської кооперації в Україні та її реального внеску в економіку, створення можливостей для спрощеної акредитації СГК на аграрній біржі, а також передбачити канікули на сплату біржового збору, розробка загальнодержавних, регіональних та місцевих стратегій та/або програм розвитку та підтримки СГК.

Погоджуємося з Н. Рудяк, що у сучасних умовах розвитку економіки України, актуальним залишається вивчення й узагальнення досвіду функціонування кооперації у сільському господарстві зарубіжних країн. В умовах незавершеності аграрної та земельної реформ, при наявності великої кількості дрібних товаровиробників та відсутності доступного для них кредитування, зниженням рівня зайнятості та життєвого рівня населення сільської місцевості, сільськогосподарську кооперацію можна розглядати як найбільш перспективну форму підприємництва в аграрному секторі [3].

Створення сільськогосподарських кооперативів має цілий ряд переваг, серед яких:

- збільшення обсягів виробництва та підвищення якості продукції за рахунок об'єднання та/або спільної закупівлі засобів виробництва, а також спільного просування продукції на ринку, що економічно вигідно для членів кооперативу;

- скорочення адміністративних витрат, зокрема витрат на управління та обслуговування, оскільки вони розподіляються між членами кооперативу;

- ефективність використання ресурсів (землі, техніки, робочої сили) за рахунок спільного доступу до них;

- гнучкість та ефективність реагування на ринкові зміни шляхом зменшення ризиків пов'язаних з нестачею ресурсів, зміною цін тощо;

- підвищення якості продукції за рахунок доступу до нових технологій та методів виробництва;

- поліпшення умов праці для населення, задіяного в аграрному секторі.

Зазначені переваги досить актуальні у контексті мотивації малих виробників до кооперації. У більш глобальному вимірі така кооперація справляє вплив на розвиток територіальних громад. Передусім стимулює розвиток місцевої економіки за рахунок збільшення кількості робочих місць та зростання попиту на місцеві товари та послуги, підтримки малих фермерів, оскільки кооперація дозволяє збільшити доходи та зменшити ризики членів кооперативу, зумовлені ринковими змінами. На додаток, кооперація дозволить зберегти земельний фонд громади, оскільки надає можливість використовувати більш ефективні інноваційні технології виробництва. Більш розвинена мережа кооперативів у громаді може також підвищити рівень соціальної відповідальності агровиробників: від розвитку громадського життя та соціальної сфери до інфраструктурних проєктів.

Попри значну кількість вищеперелічених переваг створення сільськогосподарських кооперативів на рівні громади, низький рівень підтримки публічної влади розвитку сільськогосподарської кооперації та недовіра до публічних інститутів, значна кількість адміністративних та процедурних перепон впливають також на готовність агровиробників до об'єднання. Таким чином, виробники не мають мотивації до об'єднання в кооперативи, часто не усвідомлюючи необхідності та переваги захисту своїх інтересів у такий спосіб. До того ж, управлінський персонал малих фермерських господарств часто некомпетентний щодо мети, переваг, особливостей оподаткування та господарської діяльності СГК.

Закономірним є той факт, що потенціал створення сільськогосподарських кооперативів на рівні територіальних громад відрізняється залежно від місцевих умов, потреб, кількості та можливостей фермерських господарств конкретної території. Таким чином, планування органами місцевого самоврядування розвитку сільськогосподарського виробництва в цілому і доцільно розробки заходів підтримки СГК потребує аналізу реальної ситуації у громаді. У цьому контексті можемо узагальнити ряд передумов розвитку таких відносин на рівні громади:

- значна кількість фермерських господарств на території громади, що можуть взаємодіяти і співпрацювати;
- значний рівень витрат на виробництво сільськогосподарської продукції;

- низький рівень конкурентоспроможності агровиробників та низькі ціни на продукцію;
- кризові явища на ринку агропродукції;
- потреба у розширенні ринків збуту та низька якість сільськогосподарської продукції;
- неефективність використання земельних ресурсів у громаді та потреба у доступі до додаткових фінансових ресурсів (наприклад кредитів);
- низький рівень кваліфікованості працівників, що задіяні у аграрному виробництві;
- потреба у захисті прав та інтересів фермерів.

Зазначені фактори, якщо вони виявлені у ході аналізу і активної комунікації з агровиробниками громади, потребують від органів місцевого самоврядування розробки системи стимулюючих заходів, яка має включати: інформаційну підтримку (проведення комунікаційних заходів з фермерами щодо переваг та можливостей створення СГК), фінансову підтримку (забезпечення кредитів на низьких відсотках, податкові пільги, надання грантів за наявності ресурсів), юридична підтримка (консультування та допомога у реєстрації кооперативу, отриманні необхідних дозвільних та ліцензійних документів тощо), залучення експертної підтримки для господарств, що планують об'єднання (у сфері сільського господарства, фінансів, маркетингу тощо), забезпечення доступу до необхідної інфраструктури (передусім до земельних ресурсів), створення сприятливого середовища для розвитку бізнесу вцілому (у рамках стратегій та програм економічного розвитку громади). У комплексі ці заходи дозволять розвинути відносини кооперації в аграрному секторі на рівні громад, що збільшить податкові надходження до бюджету, а також дозволить малим виробникам отримати переваги великих товаровиробників.

Список використаних джерел

1. Просільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020 р. № 819-IX. Дата оновлення: 24.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#Text> (дата звернення: 04.05.2023).
2. Державна служба статистики України : вебсайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 04.05.2023).
3. Рудік Н.М. Потенціал кооперації як системи соціально-економічних відносин та шляхи його реалізації. *Агросвіт*. 2020. № 7. С. 55–62. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=3142&i=6> (дата звернення: 20.04.2021).

Попов Олександр Володимирович,
аспірант кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

МЕХАНІЗМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ТА КОШТІВ МІЖНАРОДНИХ ДОНОРІВ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України завдало значних збитків територіальним громадам, справило значний вплив на соціально-економічний потенціал територіальних громад, а також породило цілий ряд актуальних викликів та проблем: громади, у яких активні бойові дії не велися зіштовхнулися з питаннями співпраці з релокованим бізнесом та створення робочих місць для внутрішньо переміщених осіб, а громади, де велися активні бойові дії потребують відбудови пошкодженої або знищеної інфраструктури, відновлення економічної активності.

За даними досліджень Київської Школи Економіки та проекту «Росія заплатить» станом на березень 2023 року загальні прямі задокументовані збитки (за вартістю заміщення) сягнули 143,8 млрд гривень, з яких:

- Житлові будівлі – 53,6 млрд грн (37,3%);
- Інфраструктура – 36,2 млрд грн (25,2%);
- Активи підприємств, промисловість – 11,3 млрд грн (7,9%);
- Освіта – 8,9 млрд грн (6,2%);
- Агропромисловий комплекс та земельні ресурси – 8,7 млрд грн (6,1%);
- Енергетика – 8,1 млрд грн (5,6%);
- Лісовий фонд – 4,5 млрд грн (3,1%);
- Транспортні засоби – 3,1 млрд грн (2,2%);
- Торгівля – 2,6 млрд грн (1,8%);
- Житлово-комунальне господарство – 1,4 млрд грн (1,0%);
- Культура, туризм, спорт – 2,2 млрд грн (1,5%);
- Охорона здоров'я – 1,8 млрд грн (1,2%);
- Адміністративні будівлі – 0,5 млрд грн (0,4%);
- Цифрова інфраструктура – 0,6 млрд грн (0,4%);
- Соціальна сфера – 0,2 млрд грн (0,1%);
- Фінансовий сектор – 0,04 млрд грн (0,01%) [1].

Таким чином, обсяг ресурсів, необхідних для відбудови інфраструктури громад, є досить значним, особливо з урахуванням потреби не лише відновлення, а й забезпечення їхнього подальшого розвитку. У таких умовах органи місцевого самоврядування (далі – ОМС) мають розраховувати не лише на підтримку держави та потенційні репарації з боку РФ, а починати роботу щодо залучення інвесторів та міжнародних донорів, зокрема впровадження заходів створення сприятливого інвестиційного та бізнес-середовища, налагодження співпраці з українськими організаціями неурядового сектору.

Одним з основних інструментів залучення інвестиційних ресурсів та коштів міжнародних донорів є розробка та реалізація проєктів шляхом: безпосередньої участі у грантових конкурсах українських та міжнародних донорів чи програмах міжнародної технічної допомоги або ж шляхом збору коштів на краундфандингових платформах. Це потребує від посадових осіб місцевого самоврядування якісної організації проєктної діяльності, що включає функціонування окремого підрозділу, який займається пошуком конкурсів та написання проєктних пропозицій, налагодженням співпраці з міжнародними та вітчизняними донорами, інститутами громадянського суспільства. Вагомого значення набуває також кваліфікованість персоналу місцевих рад, принаймні профільних підрозділів, у сфері проєктного менеджменту. Крім збитків та актуальних викликів, війна активізувала діяльність внутрішнього неурядового сектору, а також значно підвищила обсяг грантових ресурсів міжнародних донорів. На відміну від них, міжнародні інвестори в умовах війни навряд будуть вкладати кошти в створення нових робочих місць та платників податків у громаді, проте це питання стане актуальним в умовах післявоєнної відбудови, тож потреба розробки та впровадження заходів для створення сприятливого інвестиційного середовища варто починати вже зараз.

Залучення грантових та інвестиційних ресурсів для відновлення громад потребують від ОМС:

1. Перегляду стратегічних пріоритетів відповідно до нових умов (якщо стратегія розвитку громади вже прийнята) або розробку стратегії розвитку громади – в обох випадках відображення потреби у відновленні громади у стратегічних документах;

2. Розробки програми/плану відновлення громади, на основі детальної оцінки завданих збитків;

3. Підготовка та затвердження необхідної документації, зокрема актів обстеження, оновленої містобудівної документації, результатів правового та фінансового аудиту об'єктів, що пропонуються для інвестицій тощо;

4. Робота над пошуком донорів та інвесторів, яку варто провадити вже зараз для напрацювання партнерських відносин та формування репутації органу місцевого самоврядування як реципієнта для донорів/інвесторів.

Для залучення грантів на відновлення органами місцевого самоврядування, крім сформованої стратегії розвитку, необхідно мати окремий підрозділ, що займається проектною та інвестиційною діяльністю; проведення комплексного дослідження щодо діяльності донорів, оскільки наразі більшість з них визначає серед пріоритетів своєї діяльності посилення інституційної спроможності, механізмів співпраці та розвитку громад та регіонів; ОМС мають реально оцінювати власні ресурси на предмет можливості співфінансування реалізації проектів; варто дотримуватися законодавчо встановленої процедури зарахування грантових коштів до доходів бюджету та визначити цільовий порядок їх використання; дотримання законодавчих вимог щодо оформлення договорів пожертви (якщо ОМС у рамках проекту безкоштовно передають майно комунальної власності); забезпечити публічне висвітлення інформації про використання грантових коштів.

Особливої уваги у контексті залучення ресурсів для відновлення громади є питання залучення до регіонів та громад ресурсів міжнародної технічної допомоги (далі – МТД). Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 року № 153 «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» міжнародна технічна допомога – це фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України [2]. Фактично міжнародна технічна допомога являє собою грантовий механізм, втіленням якого є реалізація програм та проектів, що дозволяє сторонам співпраці більш якісно та ефективно планувати, реалізовувати, відстежувати та оцінювати результати МТД.

Міжнародна технічна допомога у довоєнний період неповноцінно використовувалася як інструмент місцевого економічного розвитку у зв'язку з неготовністю муніципалітетів брати відпові-

дальність за реалізацію проектів МТД, що пов'язується з низьким рівнем кваліфікованості у сфері управління проектами, відсутністю стратегії розвитку громади (знижує шанси отримання проект МТД), неналежний рівень нагляду за реалізацією, що часто зумовлює не-ефективність використання ресурсів. При цьому застосування проектів та програм міжнародної технічної допомоги більш доцільно застосовувати у розвитку регіонів або великих міських громад. Повертаючись до питань залучення проектів та програм міжнародної технічної допомоги органами місцевого самоврядування варто зауважити, що в умовах складності та тривалості отримання ресурсів міжнародної технічної допомоги, муниципалітетам варто налагоджувати співпрацю з неурядовими організаціями (через укладання угод або меморандумів), за яких реципієнтом виступатиме інститут громадянського суспільства, а місцеві ради та/або комунальні заклади виступатимуть бенефіціарами результатів проекту.

Таким чином, серед управлінських механізмів, що заслуговують особливої уваги у контексті залучення грантових та інвестиційних ресурсів для відновлення та розвитку територіальних громад, заслуговує проектний. При цьому в умовах конкурентного середовища варто постійно удосконалювати процес управління проектами: від подачі запиту на фінансування до етапу моніторингу та звітності, підвищувати кваліфікацію персоналу органів місцевого самоврядування у сфері проектного менеджменту, налагоджувати комунікацію з потенційними донорами та інвесторами, інститутами громадянського суспільства, готувати необхідну стратегічну та іншу документацію. Від ефективності залучення грантових та інвестиційних ресурсів для відновлення громад залежить не лише їхня відбудова, а й подальший розвиток.

Список використаних джерел:

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення : веб-сайт. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf (дата звернення : 26.04.2023).
2. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги : Постанова Кабінету Міністрів від 15.02.2002 р. № 153. Дата оновлення : 25.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.04.2023).

Савенкова Анастасія Євгенівна,

*аспірантка кафедри управління персоналом та підприємництва,
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
заступник начальника відділу організації та планування роботи
управління організації роботи Головного управління
Державної податкової служби України у Харківській області,
м. Харків, Україна*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ В ПРОЦЕСІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Одним з пріоритетних напрямків державної політики в умовах сьогодення є впровадження інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у діяльність територіальних органів Державної податкової служби України з метою цифровізації послуг, що надаються цими органами.

Цифровізація – це багатогранний процес переходу суспільства на цифрові технології, який стосується всіх сфер суспільної життєдіяльності але, в контексті модернізації державного управління, вона має одне з першочергових напрямків, тому що саме він має вплинути на вдосконалення різних суспільних галузей в умовах викликів сучасності.

Україна наразі вже має позитивні приклади використання цифрових технологій. Цифровізацію необхідно розглядати як інструмент, а не як самоціль [4]. При системному державному підході цифрові технології будуть стимулювати розвиток відкритого інформаційного суспільства як одного з істотних чинників розвитку в Україні демократії, економічного зростання, створення робочих місць, підвищення продуктивності, а також підвищення якості життя громадян України.

В умовах воєнного часу, Державна податкова служба України та її територіальні органи змушені прискорити цифровізацію та впровадження інноваційних технологічних рішень у діяльність податкової служби. Це може допомогти розв'язати безпрецедентні можливості та виклики, отримати більшу частину належного доходу за рахунок підвищення зборів, розширення сфери діяльності та відповідальності. Керівництво податкової служби повинно визначитися з формуванням концепції цифровізації та її запровадженням у найкоротший термін.

У роботах багатьох вчених, зокрема таких як Д. Веремчук, І. Гербіченко, Н. Гончарук, О. Фрадинський, представлено такі напрями податкової політики, як: сутність податкової політики та її роль у державному регулюванні економіки; реформування податкової системи України у контексті міжнародної інтеграції; принципи оподаткування в національних податкових системах країн з транзитивними економіками; вибір оптимальних принципів оподаткування та зменшення податкового навантаження як передумова створення ефективної податкової системи. Проте майже не приділено уваги впливу цифровізації на розвиток стратегії цифрових трансформацій управління системи податкової служби.

Останні інновації, засновані на концепціях та інструментах цифрових технологій, дедалі більше революціонізують практики, процедури, засоби контролю, робочі процеси податкової цифровізації. Цифрова трансформація податкового адміністрування є важливою частиною сьогодення України, яка відіграє ключову роль у досягненні цілей збору доходів. Керівники регіонів повинні сприяти підвищенню ефективності, швидкості та прозорості податкової сфери, щоб отримувати більше доходів завдяки здійсненню цифрової трансформації податкового адміністрування. Всі елементи цифрової трансформації підтримуються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, які представляють необхідність реформування податкової служби [2].

Податкові органи у процесі цифровізації мають приділяти особливу увагу таким питанням, як безпека даних, конфіденційність інформації громадян та етичні цінності при використанні технологій. Сьогодні податкові органи цифровізують послуги, активізують використання бази даних, упроваджують системи штучного інтелекту, націлені на те, щоб покращити робочі процеси, виміряти ризики, зменшити ухилення від сплати податків, вирішити проблему дотримання податкового законодавства.

Нові технології також можуть підвищити ефективність внутрішніх податкових операцій, зменшити витрати, оскільки вони покращують здатність збирати доходи завдяки розумнішому використанню інформації. Особливий інтерес представляє оптимізація сервісів для ефективної обробки величезних обсягів даних. Такі напрями запровадження цифрових технологій дозволяють органам Державної податкової служби України обробляти величезні обсяги інформації, а також підвищити надійність, точність і своєчасність обробки інформації, що в цілому зменшує витрати на адміністрування [3].

Інформаційні системи платників податків повинні сприяти зменшенню зловживань і корупції у територіальних органах Державної податкової служби України, оскільки платникам податків, які взаємодіють з ними в електронному вигляді, не потрібно контактувати безпосередньо з податковими службовцями під час стандартних операцій. Там, де платники податків взаємодіють з податковими службовцями, ефективні інформаційні системи забезпечують природний стримуючий чинник для зловживань, оскільки результати дискреційних дій зазвичай реєструються в контрольних журналах. Зі зменшенням зловживань і корупції податкові органи можуть очікувати подальшого збільшення доходів до Державного та місцевих бюджетів.

У Державній податковій службі України активно працюють над цифровізацією послуг у напрямі надання громадянам та бізнесу якісних послуг, забезпечення легкої та доступної сплати податків. Цифровізація у Державній податковій службі України та її територіальних органах триває вже декілька років. Першим кроком у напрямку цифровізації було запровадження електронних сервісів Державної податкової служби України та Електронного кабінету. Цей процес активно проходить і у Харківській області, де значна кількість платників податків користуються перевагами онлайн спілкування з податковою. Ця форма взаємодії у період карантинних обмежень з податковими органами набуває особливої популярності серед платників, коли платник не витрачає час на черги, щоб подати звітність чи отримати довідку. Кількість відвідувачів Центрів обслуговування платників податків зменшується. Якщо вчора платникам доводилося вистоювати в чергах до податкової, щоб подати звітність, то сьогодні це робить за них програмне забезпечення всього за кілька хвилин.

Цифровізація послуг, що надаються територіальними органами Державної податкової служби України, дозволяє платникам податків скоротити ризики під час відкриття своєї справи, по-новому структурувати бізнес.

На сьогодні більшість платників є активними користувачами електронних сервісів Державної податкової служби України та Електронного кабінету. Це широкі можливості реалізувати свої обов'язки та права у сфері оподаткування в режимі онлайн. Подати звітність чи заяву, сплатити платежі, отримати довідку про відсутність заборгованості, листуватись з органом Державної податкової служби України, зареєструватися платником податку на додану вартість, внести зміни до своїх облікових даних, замовити облікову

картку платника, отримати довідку про доходи чи витяг з реєстру, зареєструвати реєстратор розрахункових операцій чи програмний реєстратор розрахункових операцій – і все це можна зробити не виходячи з дому чи кабінету в будь-який зручний для платника час. Скористатися податковими електронними сервісами стало ще простіше: Мінцифри та Державна податкова служба України спростили вхід до Електронного кабінету – для швидкого входу користувач може скористатися QR-кодом [6].

Державна податкова служба України продовжує створювати зручні сервіси у месенджерах Telegram та Viber. Одним із кроків у напрямку цифровізації є запровадження сервісу «InfoTAX». Для користувачів «InfoTAX» стали доступними нові сервіси автоматизованого моніторингу відповідності податкової накладної/розрахунку коригування оцінки ступеня ризиків [6]. За допомогою «InfoTAX» можна отримати інформацію про стан розрахунків з бюджетом, реєстраційні та облікові дані, результати обробки документів, виникнення податкового боргу, строки подання звітності та сплати податків, інформацію СЕА ПДВ тощо.

Також, хочеться зазначити, що завдяки ефективній співпраці Державної податкової служби України та Мінцифри платники мають змогу користуватися на Порталі «Дія» такими цифровими послугами як еМалятко, ГО14, цифровий податковий номер, шеринг документів, довідка про доходи та доступними сервіси податкової для фізичних осіб. Платники в розділі «Мої податки» на Порталі «Дія» можуть отримати інформацію про свої податкові дані, стан розрахунків з бюджетом, дані про банківські рахунки, а також мають можливість сплати податків та подання декларацій для ФОП-спроценців [5].

В умовах війни досить важливим є розвиток цифровізації, що забезпечить громадян від недоступності до документів, багато з яких фізично були втрачені внаслідок військових дій, а також забезпечить спрощення процедур отримання послуг, необхідність яких помітно зросла з початком війни.

Платник – це сьогодні безумовний пріоритет для кожного податківця. В умовах воєнного сьогодення потрібно максимально допомогти платнику, зробити так, щоб процедура сплати податків була легкою, простою, зручною, доступною для будь-кого: хай то великий платник з великого бізнесу чи фізична особа, а це можливо тільки за умови розвитку цифровізації послуг на державному рівні. Для Державної податкової служби України наразі пріоритетом залишається розвиток

сервісної складової та цифровізація послуг для платників. Саме тому ініціативи Міністерства цифрової трансформації України, які дозволяють полегшити платникам податків процес отримання послуг, завжди підтримуються Державною податковою службою України.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 15 липня 2021 року № 1667-IX «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні»
2. Воронкова В. Г., Каганов Ю. О., Метеленко Н. Г. Формування цінностей цифрового суспільства і цифрової людини в умовах INDUSTRY 4. 0 та глобалізації. HUMANITIES STUDIES: збірник наукових праць. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Випуск 11 (88).
3. Чижикова О. В. Глобальні тренди впровадження технологій у сфері оподаткування в контексті цифрової трансформації економіки. Наукові праці НДФІ. 2019. № 3.
4. Петренко Н. О., Машковська Л. В. Цифровізація державних адміністративних послуг в Україні: нормативно-правові аспекти. Право і суспільство. 2020. № 2. С. 112—119. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-1.18>.
5. Державні послуги онлайн. URL: <https://diia.gov.ua/services/categories/biznesu/licenziyi-ta-dozvoli>
6. Державна податкова служба України. URL: <https://mk.tax.gov.ua/media-ark/news->

Соколовська Марина Вікторівна,

*студентка 1 курсу магістратури
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Гордієнко Євгенія Петрівна,

*кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ЧЕРЕЗ ЄДИНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ВЕБПОРТАЛ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ ДІЯ

Україна як суверенна, незалежна, правова, демократична, соціальна держава не може існувати, радикально не модернізувавши

систему публічного управління. Таке осучаснення має бути націленим на підвищення ефективності роботи органів публічної влади і досягнення якісно нового рівня управління державою, що базується на принципах:

- результативності, ефективності, прозорості, відкритості, доступності, довіри та підзвітності;

- покращення якості надання публічних послуг фізичним та юридичним особам відповідно до європейських вимог, а також забезпечення необхідної мобільності і конкурентоспроможності громадян та суб'єктів господарювання в сучасних економічних умовах;

- мінімізація корупційних ризиків під час виконання владних повноважень;

- покращення інвестиційної привабливості, ділового клімату та конкурентоспроможності країни;

- стимулювання соціально-економічного розвитку в Україні [1].

Відтак, надання громадянам адміністративних послуг в електронній формі, що передбачене Законом України «Про адміністративні послуги», відбувається через Єдиний державний портал адміністративних послуг та Єдиний державний веб-портал електронних послуг Дія (скорочення від «Держава і я»).

Дія – це нова структура управління цифровізацією в Україні, головною метою якої є об'єднання в єдиний практичний ресурс усіх електронних ресурсів органів публічної влади, веб-сторінок публічних сервісів. Серед основних функцій є надання електронних послуг, у тому числі й адміністративних, які полягають у завантаженні, заповненні й подачі заяв та іншої документації через програмні засоби вебпорталу.

Основними завданнями, які виконує портал Дія сьогодні є:

- надання електронних послуг, в тому числі адміністративних та інших публічних послуг;

- забезпечення, через електронний кабінет користувача, доступу до інформації з національних електронних інформаційних ресурсів про електронні та адміністративні послуги та про перебіг і результати надання послуг, розгляду звернень та адміністративних справ у режимі реального часу, надсилання інших сповіщень;

- сплата адміністративного збору за надання адміністративних послуг, штрафів за адміністративні правопорушення, державного мита, інших платежів;

- проведення опитування щодо ініціатив, проектів у різних сферах суспільного життя, моніторингу та оцінки якості послуг, які

надаються з використанням порталу Дія, у ЦНАП або суб'єктами розгляду звернень безпосередньо;

- формування програмними засобами порталу Дія, зокрема з використанням мобільного застосунку Дія, відображень в електронній формі інформації, що міститься у документах, які можуть пред'являтися (надаватися) особою через зазначений мобільний додаток;

- подання електронних звернень, скарг за результатами надання послуг, розгляду звернень та адміністративних справ, забезпечення офіційного електронного листування під час проведення процедур оскарження;

- захист даних (у тому числі персональних) порталу Дія від несанкціонованого доступу, знищення, модифікації;

- виконання інших завдань, визначених законодавством [2].

Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри) намагалось зробити максимально простим та зрозумілим механізм одержання послуг та інтегрувало їх на Єдиний державний вебпортал електронних послуг Дія. Держава допомагає одним швидко отримувати послуги, а іншим – чесно виконувати свою роботу.

Відколи почав працювати портал Дія одержати послуги стало значно легше та зручніше, забезпечено максимально оперативне й доступне надання послуг. Держава звела до мінімуму людський фактор, виключивши бюрократичну та корупційну складові, та забезпечила по максимуму оперативне й доступне надання послуг.

Слід відзначити, що процедура реєстрації бізнесу завдяки порталу Дія стала простішою. Послуги з відкриття, внесення змін та закриття ФОП стали одними із перших онлайн-сервісів на порталі Дія та одними з найпопулярніших. Так, процес реєстрації ФОП скоротився з 30 до 3 етапів, саме заповнення форми займає лише 10-15 хвилин. Держава трансформувала бізнес-процеси й узагальнила доступ для громадян та бізнесу до всіх державних послуг, що надаються в електронному форматі.

Процедура використання мобільного застосунку та порталом Дія передбачає ідентифікацію з використанням простого електронного цифрового підпису та посиленого сертифікату відкритого ключа. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів «Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Єдиного державного порталу адміністративних послуг» від 04 грудня 2019 року № 1137 [2] на порталі Дія електронна ідентифікація та автентифікація користувачів, у тому числі з використанням інтегрованої

системи електронної ідентифікації (ICEI), відбувається на універсальній платформі ID.GOV.UA за допомогою електронних підписів (на файлового, хмарного чи інших захищених носіях), Дія.Підпис та BankID НБУ, які дають змогу однозначно встановлювати особу. Функціонування та використання ID.GOV.UA визначається Законом України «Про електронні довірчі послуги», Положенням про інтегровану систему електронної ідентифікації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 19 червня 2019 р. № 546 (зі змінами), іншими нормативно-правовими актами сфери електронної ідентифікації [3]. Відтепер Дія.Підпис відповідає регламенту eIDAS Європейського Союзу. Ним можна підписувати документи чи контракти, які дійсні як в Україні, так і в країнах ЄС [4].

Мінцифри стверджує, що платформа-портал Дія розміщена в захищеному дата-центрі та відповідає світовим стандартам захисту від кіберзагроз. Дія зберігає мінімум інформації про своїх користувачів. Усі дані зберігаються у зашифрованому вигляді, щоб унеможливити їх перехоплення або викрадення [5].

Безпечна електронна ідентифікація є важливим чинником захисту даних та запобігання шахрайству в Інтернеті. Ці аспекти дійсно мають значення в таких сферах, як електронне урядування та електронні публічні послуги, де громадянам та бізнесу потрібно довіряти, що їх дані обробляють повною мірою відповідно до чинного законодавства про захист даних. ЄС наголошує на важливості безпеки електронних послуг, особливо електронних підписів, та на необхідності створення інфраструктури відкритих ключів на загальноєвропейському рівні.

В межах цифровізації на офіційному рівні заявлено про відмову від подачі документів у паперовому форматі до державних органів з вересня 2021 р. й перехід на документообіг в електронному форматі між публічними органами публічної влади й громадянами держави під час одержання державних послуг.

З 24 лютого 2022 року саме цифровізація стала основою для ефективної роботи держави. Протягом року Мінцифри активно працювала над розвитком Дія [6]:

- мобільний застосунок:

- 2022 рік: користувачів 18,5 млн.; 14 документів; 23 послуги;

- 2021 рік: користувачів 12,5 млн.; 11 документів; 9 послуг;

- портал Дія:

- 2022 рік: користувачів 22 млн.; 92 послуги;

- 2021 рік: користувачів 12 млн.; 72 послуги.

Під час повномасштабної війни Дія стала інструментом для швидкої та зручної комунікації українців з державою. Мінцифри запустили найбільш актуальні і затребувані серед українців сервіси. Унікальний «Документ», який став доступним майже одразу з початку повномасштабного вторгнення, послуги для ВПО, пошкоджене майно, виплати 6500 від держави, допомога по безробіттю тощо. Окрім цього, запустили Дія.TV, Дія.Радіо та додали можливість донати на допомогу армії просто в мобільному застосунку. За ініціативи Президента Володимира Зеленського створено фандрейзингову платформу UNITED24. Вона стала єдиним вікном для збору пожертв з усього світу. Продовжено розвиток Дія.City, де зараз у цьому спеціальному економічному та юридичному просторі вже налічується 414 компаній, це – понад 34 тисячі фахівців [7].

Варто зазначити, що на створення порталу не витрачали бюджетних коштів. Портал Дія створено у співпраці Міністерства цифрової трансформації за підтримки проекту USAID/UK aid «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах/TAPAS», програми EGAP, що фінансується Швейцарською агенцією з розвитку та співробітництва та реалізується Фондом Східна Європа та Innovabridge, проекту USAID «Взаємодія!» (SACCI) та проекту EGOV4UKRAINE [5].

Процес запровадження електронного урядування на сьогоднішній день ще не завершено: не створено систему електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів та органів публічної влади, що суттєво уповільнює розвиток електронних адміністративних послуг в державі. Залишається ряд проблемних питань, а саме:

- часткова відсутність швидкісного, стабільного інтернет-покриття;
- нерозвинені системи документообігу в електронному форматі;
- брак об'єднаних реєстрів та обліку для оцифрування інформації в єдину систему;
- проблеми з доступом до публічної інформації;
- відсутність єдиного стандарту щодо зберігання інформації, запровадження змін і зведення в систему порталу.

Напрямок подальшого удосконалення системи електронних адміністративних послуг Мінцифри пропонує переведення 100% державних послуг у Дія до 2024 року.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 р. №649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80n14>.
2. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Єдиного державного порталу адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.12.2019р. № 1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#Text>.
3. Інтегрована система електронної ідентифікації ID.GOV.UA. URL: <https://id.gov.ua>
4. Революційне оновлення: Дія.Підпис відповідає вимогам ЄС. URL: <https://diia.gov.ua/news/revolyuciynе-onovlennya-diyapidpis-vidpovidaye-vimogam-yes-doluchajtesya-do-beta-testu>
5. Мінцифри запустило портал державних послуг Дія. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-zapustilo-portal-derzhavnih-poslug-diya>.
6. Підсумки роботи Мінцифри 2022. URL: <https://2022.thedigital.gov.ua>
7. Рік незламності Мінцифри: військові послуги в Дії та інші топ-100 досягнень міністерства. URL: <https://diia.gov.ua/news/rik-nezlamnosti-mincifri-vijskovi-poslugi-v-diyi-ta-inshi-top-100-dosyagnen-ministerstva>

Тимоха Анатолій Денисович,

*аспірант кафедри економічної політики та менеджменту
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Михайлець Лариса Михайлівна,

*старший викладач кафедри соціальної і гуманітарної політики
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ

Здійснення публічного управління впливає на стратегічну, тактичну та поточну діяльність розвитку інфраструктури автомобільного транспорту. Прийняття Національної транспортної стратегії України на період до 2030 р. [4] на стратегічному рівні визначає необхідність комплексної транспортної політики, ефективного публічного управління та створення високотехнологічної транспортної системи, інтегрованої у світову економіку. Інституційна спро-

можність є важливим чинником, що впливає на цілі, визначені в стратегії. Координація роботи суб'єктів публічного управління з урахуванням поставлених цілей та контроль якості виконання завдань органів влади вимагають своєчасності та ефективності виконання цих завдань.

Проблемними аспектами ефективності діяльності суб'єктів публічного управління в досліджуваній галузі України є безсистемність дій, недостатня координація та контроль за ефективністю під час прийняття рішень, плануванням та прогнозуванням подальшого розвитку галузі, незавершеність адміністративної реформи (невизначеність функцій державного контролю та регулювання діяльності), недостатня відповідальність і прозорість у питаннях управління. Це потребує дослідження та оцінювання діяльності суб'єктів управління в розвитку дорожньо-транспортної інфраструктури України.

Публічне управління здійснюється, якщо це необхідно для забезпечення загального нагляду за суспільними інтересами населення країни. Відповідно до Закону України «Про транспорт» [5] метою публічного управління у сфері транспорту є своєчасне, всебічне та якісне задоволення потреб населення і суспільного виробництва в транспорті та задоволення потреб державної оборони, захист прав споживачів транспортних послуг, безпека транспортних операцій, дотримання масштабів розвитку транспортної системи тощо. Крім цього закону, відносини, пов'язані з діяльністю транспорту та розвитком його інфраструктури, регулюються великою кількістю нормативних документів різних рівнів влади.

Основним суб'єктом державного управління у сфері дорожнього господарства в рамках реалізації державної політики під керівництвом Кабінету Міністрів України є Укравтодор [2]. Основна діяльність дорожньо-будівельних організацій здійснюється у складі ПАТ «ДАК «Автомобільні дороги України», яке є монопольним учасником національного ринку дорожньо-будівельних робіт.

Міністерство інфраструктури України відіграє провідну роль у реалізації державної політики управління транспортною інфраструктурою в Україні. Основними пріоритетами якої є забезпечення відповідності національної транспортної інфраструктури європейському рівню та поступове зниження ролі держави в роботі державних монополій; створенні нормативно-правових умов для функціонування приватних підприємств, децентралізація міністерств.

Управлінська структура публічного управління недосконала, що створює прогалини в якісному утриманні автомобільних доріг. Наприклад, монопольне становище ПАТ «ДАК «Автомобільні дороги України» не гарантує розвиток конкуренції в транспортній галузі, у виробництві, утриманні та ремонті доріг, забезпечення інтересів та пріоритетів розвитку галузі особливо на регіональному рівні через відсутність впливу місцевої влади, яка могла б планувати розвиток дорожньо-транспортної інфраструктури на регіональному рівні.

Кабінет Міністрів України відповідає за реалізацію системного підходу в здійсненні публічного управління та за реформування його системи, яке спрямоване на децентралізацію, забезпечення розвитку економічної конкуренції, інтегрування системи контролю якості, належного рівня фінансування, інновацій, приватних об'єднань в автодорожньої галузі.

Суб'єктами державного регулювання розвитку транспортної інфраструктури в Україні є: на загальнодержавному рівні – Міністерство інфраструктури України, що відповідає за розвиток транспортно-дорожнього комплексу, координує роботу підприємств автомобільного транспорту, авіації, установ та організацій морського та наземного транспорту, залізничної галузі; на регіональному рівні – комісії з координації транспортної діяльності [3].

У рамках реформування публічного управління в нашій державі створюється новий механізм управління дорожньо-транспортною інфраструктурою, який дасть змогу на засадах децентралізації передати важливі повноваження та функції від органів державної влади до органів місцевого самоврядування [1].

Основними завданнями місцевої влади у зв'язку з реформуванням механізмів публічного управління автодорожньою інфраструктурою є: опрацювання та подання органам влади пропозицій щодо структурування фінансування основних статей видатків із метою підвищення ефективності уваги до матеріальних, соціально-культурних потреб населення та контролю за їхнім виконанням; адміністративна, організаційна та методична діяльність соціальних служб щодо забезпечення як якісного управління, так і якості надання безоплатних і платних послуг населенню; мобільність та адаптація системи управління до нових умов і реформ; заохочення інвестицій у дорожню інфраструктуру та створення ефективних ме-

ханізмів співпраці комерційних суб'єктів із питань її розвитку через взаємовигідні асоціації; створення окремого напрямку бюджетного фінансування, прийнятого на основі громадського діалогу, та голосування за проекти в рамках обговорень та дебатів експертів місцевого рівня в цій галузі [1].

В обласних державних адміністраціях на цей час функціонують управління транспорту та зв'язку, які зі свого боку забезпечують реалізацію державної політики у сфері транспорту (повітряного, автомобільного, залізничного, річкового та міського транспорту) на регіональному рівні.

На мою думку, до основних недоліків публічного управління транспортною інфраструктурою в Україні можна віднести брак таких складових: єдиного органу державного регулювання транспортної галузі, який би мав одночасно виконувати функції регулювання, нагляду та контролю; наявність дисбалансу в розвитку транспортної інфраструктури за категоріями транспорту; податкових пільг для інвесторів в інфраструктуру; механізму балансування кількості операторів у різних секторах транспортного ринку через процес погодження; ефективного механізму структурування цінової політики (митної політики) у транспортній галузі з урахуванням необхідності уникнення монополізації та сприяння економічній конкуренції на суміжних ринках.

Розвиток автодорожньої галузі в Україні гальмується внаслідок незадовільного стану мережі автомобільних доріг загального користування, яка потребує капітального ремонту; недостатнього обсягу бюджетних коштів для заміни дорожнього покриття відповідно до міжнародних вимог; брак ефективних механізмів фінансування дорожніх робіт та належного моніторингу виконання цих робіт.

Треба зазначити, що у зв'язку зі змінами в умовах глобалізації та євроінтеграції під час побудови системи публічного управління цією галуззю економіки необхідно враховувати загальносвітові тенденції публічного управління транспортною системою, які більш чітко зазначені нижче.

Одною з них є Децентралізація публічного управління з передачею повноважень із великою кількістю можливостей у сфері регулювання розвитку транспортної галузі. Що в свою чергу призводить до виникнення проблем зі створенням регіональних адміністра-

тивних структур, ступенем розподілу компетенцій, розробленням механізмів реалізації державної транспортної політики в регіонах тощо. Державна підтримка та фінансування функціонування та розширення транспортної системи, особливо під час реалізації капіталомістких проєктів соціального значення. Перехід від підтримки деяких видів транспорту до комплексного планування розвитку транспорту і транспортної інфраструктури. Сприяння транспортним галузям і через них національному підприємництву в допоміжних галузях (наприклад, літаки та авіабудування).

Підбиваючи підсумки, хотілося б зазначити, що система об'єктів публічного управління є складною, характеризується недостатнім рівнем координації та контролю внаслідок децентралізації адміністративних функцій у дорожньо-транспортній інфраструктурі України. Функціонування та розвиток транспорту як суттєвої ланки соціально-економічної системи країни залежить не тільки від відтворення ринкових інструментів, а й від участі держави, яка є регулятором усіх ланок процесу вантажних та пасажирських перевезень регіонального, галузевого, національного та міжнародного рівня, що створює привабливість для інвестицій та забезпечує конкурентоспроможність усього транспортного сектора економіки, безпосередньо впливає на зростання національного багатства та покращує якість життя населення.

Список використаних джерел:

1. Гайдученко С., Малякова Ю. Управління інфраструктурою міст в умовах реформування публічної влади України: теоретичні аспекти. Державне управління: теорія та практика. 1 (64). 2019. С. 158–164.
2. Державне агентство автомобільних доріг України. URL: <https://ukravtodor.gov.ua>
3. Дмитрієва О. Транспортна інфраструктура як об'єкт державного регулювання. Проблеми й перспективи розвитку підприємництва. (24). 2020. С. 52.
4. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року. Розпорядження КМУ від 30 травня 2018 р. № 430р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4302018p#Text>
5. Про транспорт: Закон України № 232/94ВР із поточною редакцією від 16.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94vp#Text>

Шуванов Андрій Романович,

*аспірант кафедри управління персоналом та підприємництва
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ЗАГРОЗИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Сучасна військово-політична ситуація ставить перед українською економікою нові виклики, відповіді на які без перебільшення визначатимуть подальші тренди розвитку держави. Один із таких викликів – сформована неефективна структура національної економіки, яка значно уповільнювала темпи економічного зростання в довоєнний період, може істотно загальмувати післявоєнне відновлення і виступати обмежувальним чинником економічного зростання. Задля упередження зазначеного сценарію необхідно здійснити критичний аналіз якості структурних змін національної економіки, зокрема структурних змін валової доданої вартості і зайнятості населення за видами економічної діяльності в Україні. Дослідження зазначеної проблематики актуалізується необхідністю вироблення відповідного інструментарію державного впливу на формування раціональної структури економіки, здатної виробляти конкурентні товари.

Дослідження спирається на такі принципи: історизм — обраний феномен розглянуто у розвитку; об'єктивність — спроба досягти об'єктивності дослідження, подолати суб'єктивні помилки; системність — галузеву структуру національної економіки розглянуто у взаємозв'язку всіх її елементів.

В основі даного дослідження лежить метод аналізу та синтезу. Прикладом його використання є вживання такого поняття як «галузева структура», що передбачає поділ національної економіки на галузі та подальший розгляд їх як взаємопов'язаних елементів. Для того щоб розкрити взаємозв'язки між цими елементами, використовується метод функціонального аналізу. Для того, щоб виявити кількісний бік структурних змін у національній економіці використано математичні та статистичні методи досліджень.

Зупинимось на основних базових поняттях для аналізу структурних змін. Так, в макроекономіці економічна структура віддзеркалює співвідношення між наявними у країні виробничими

ресурсами; обсягами їх розподілу між економічними суб'єктами, що виокремилися в результаті суспільного поділу праці; між обсягами виробництва цих суб'єктів, а також між складовими частинами національного продукту, що сформувалися у процесі його виробництва, розподілу, обміну та споживання. Кількісні відносини між окремими елементами господарства, що характеризують структурні зрушення в економіці, називаються макроекономічними пропорціями.

Галузева структура передбачає розподіл національної економіки на галузі – якісно однорідні групи господарських одиниць, що виконують у процесі суспільного відтворення однакові за соціально-економічним змістом функції. Галузева структура відіграє важливу роль у національній економіці, оскільки саме у галузевому розрізі здійснюється виробництво та відбувається облік статистичних даних.

Аналіз галузевої структури національної економіки засвідчив кілька основних тенденцій, що характеризують якість змін.

Перша тенденція – основну частину валової доданої вартості виробляють підприємства, що належать до розділів А (сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство), С (Переробна промисловість) та G (Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів). Обробна промисловість знижує свою частку у валовій додатковій вартості, сільське господарство нарощує її, частка ж оптової та роздрібно торгівлі стагне. Враховуючи тенденції декапіталізації, а зокрема зносу основних фондів у переробній промисловості, який досяг 77% ще у 2016 р., перспективи розвитку цієї галузі досить невизначені. Таким чином, основою української економіки можна вважати сільське господарство та торгівлю, в яких зайнято 40% трудящих, які виробляють 27% валової доданої вартості.

Друга тенденція полягає у зростанні галузей, що становлять основу постіндустріальної економіки. Йдеться про розділи Інформація та телекомунікації (J), Операції з нерухомим майном (L), Професійна, наукова та технічна діяльність (M). При цьому частка розділу K (Фінансова та страхова діяльність), який по суті формує образ сучасної світової економіки, впала майже вдвічі. Якби не остання обставина, можна було б віднести цю тенденцію до позитивних структурних змін.

Третя тенденція полягає у зниженні частки освіти та охорони здоров'я у валовій доданій вартості. Це може надавати довгостроковий негативний вплив на всю українську економіку, оскільки саме ці галузі є ключовими при подоланні економічних проблем, які мають системний характер.

Четверта тенденція – стабільне зростання «Державного управління та оборони; обов'язкового соціального страхування (О)» у структурі валової доданої вартості, а також вибухове зростання коштів, вкладених у придбання систем озброєння, починаючи з 2015 р. Необхідний аудит виділених коштів та загальна оцінка ефективності існуючої системи управління. Проблемою є відсутність суб'єкта, здатного провести таку ревізію і водночас зацікавленого в об'єктивному дослідженні та подальшому виправленні виявлених недоліків.

Підсумовуючи аналіз галузевої структури української економіки, можна стверджувати, що вона неефективна. У неї є суттєві диспропорції, які необхідно усувати за допомогою інструментарію державного впливу в ході реалізації структурної політики інноваційного-інвестиційної моделі економіки. Інерційний сценарій подальших структурних змін може призвести до вкрай негативних наслідків для національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Національні рахунки України за 2020 рік : статистичний збірник. Державна служба статистики України. Київ. 2022. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Праця України. Державна служба статистики України : статистичний збірник. Київ: ТОВ «Август Трейд», 2021. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Робоча сила України. 2020 : статистичний збірник. Державна служба статистики України. Київ. 2021. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Статистичний щорічник України : 2020. Державна служба статистики України. Київ. 2021. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Yearbook_2020.pdf
5. Ходжаян А.Р. Структурна характеристика розвитку економіки України. Економічний вісник Національного гірничого університету. 2018. № 4. С. 71-83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2018_4_9
6. Шовкун І.А. Неоіндустріалізація в Україні: чи є макроекономічні передумови та інвестиційний потенціал? Економіка і прогнозування. 2016. № 4. С. 48-69. URL: https://www.researchgate.net/publication/319362399_Neo-industrialization_in_Ukraine_are_there_macro-economic_background_and_investment_potential
7. National Accounts Statistics: Main Aggregates and Detailed Tables, 2020. Part I. United Nations Publication. New York, 2021. P. 4624. URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sdpubs/madt-2020.pdf>

Шуфрич Олександр Несторович,
аспірант ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м.Київ, Україна

Казюк Яніна Мирославівна,
доктор наук з державного управління, доц.,
професор кафедри публічного управління і проектного менеджменту
ДЗВО «Університет Менеджменту освіти»,
м.Київ, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ В МЕЖАХ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Євроінтеграція - це процес зближення України з Європейським Союзом (ЄС), а євроатлантична інтеграція – з північно-атлантичним союзом (НАТО). Ці процеси гуртуються, як на рівні законів, так і на рівні традицій, правил та звичаїв, що існують у суспільстві. Євро- та Євроатлантичні інтеграції на сучасному етапі є основним пріоритетом зовнішньої політики України. Це прагнення потребує значних зусиль з боку держави в досягненні політичної та інституційної стабільності, верховенства права, розвитку демократії, трансформації та розвитку ринкової економіки. Окремим завданням є приведення у відповідність з європейськими стандартами системи регіонального управління, від ефективності якої суттєво залежить якість життя в регіонах та громадах.

Сьогодні Україна рухається до набуття членства в ЄС та НАТО, вже отримано статус Кандидата у члени ЄС і в Україні створено практично одну з найкращих армій світу, що захищає НАТО і Європу від російської агресії. Світом було високо оцінено результати української реформи децентралізації, проте наявність низки проблем соціально-економічного розвитку регіонів свідчить про необхідність подальшого удосконалення регіонального управління.

НАТО - це історично перша міжнародна міжурядова воєнно-політична організація, яка взяла на себе відповідальність за безпеку країн євроатлантичного геополітичного простору.

Організацію Північноатлантичного договору, або інакше кажучи Альянс, було створено у відповідності зі ст. 9 Північного договору від 4 квітня 1949 року за активної ініціюючої ролі США. Цей договір було підписано представниками 12 держав: США, Канада, Великобританія, Франція, Бельгія, Нідерланди, Люксембург,

Ісландія, Данія, Норвегія, Португалія та Італія. У подальшому до них приєдналися Греція і Туреччина (1952 р.), ФРН (1955 р.), Іспанія (1982 р.), Польща, Чехія, Угорщина (1999 р.), Болгарія, Латвія, Литва, Естонія, Румунія, Словенія, Словаччина (2004 р.), Хорватія і Албанія (2009), Чорногорія (2017 р.), Північна Македонія (2020 р.), Фінляндія (2023 р.). Зараз до Альянсу входить 31 держав.

НАТО - міждержавна організація, у якій всі держави-члени повною мірою зберігають суверенність і незалежність. Договір považає індивідуальні права держав-членів Альянсу і їх міжнародні обов'язки відповідно до Статуту ООН. Першочергове завдання НАТО - захищати свободу і безпеку всіх її членів політичними і військовими засобами, відповідно до принципів Статуту ООН. Базуючись на ідеалах демократії, прав людини і верховенства права, Альянс від моменту заснування спрямовує свою діяльність на встановлення справедливого порядку і миру.

Політика безпеки Північноатлантичного договору втілюється різними засобами. Вони, зокрема, включають: утримання військової потужності, достатньої для запобігання війни та забезпечення ефективної оборони; забезпечення потенціалу, необхідного для врегулювання криз; активне сприяння діалогу з іншими державами; розвиток нового, ґрунтованого на співпраці, підходу до європейської безпеки; об'єднання зусиль держав у справі боротьби з міжнародним тероризмом, наркоторгівлею та іншими загрозами безпеці.

Мета дослідження. Метою роботи є вивчення основних принципів створення та організації Європейської та Євроатлантичної інтеграції України. Для розуміння стану і рівня відносин України з НАТО в роботі розглядаються етапи розвитку двосторонніх стосунків, принципів та умов функціонування, особливості взаємодій та зближення країн - членів НАТО.

Викладення основного матеріалу. Двері для приєднання до складу членів НАТО відповідно до статті 10 Північноатлантичного договору залишаються відкритими. Претендентам пропонується перелік заходів, з якого вони можуть вибрати ті, що, на їх думку, є найціннішими з точки зору сприяння їх підготовці. Активна участь в механізмах програми «Партнерство заради миру» та Ради євроатлантичного партнерства залишається суттєво важливою для країн-претендентів, які бажають далі поглибити своє військово-політичне залучення до діяльності Альянсу.

Будь-яке рішення щодо запрошення країни-претендента розпочати з Альянсом переговори стосовно приєднання до НАТО

приймається в кожному конкретному випадку країнами-членами НАТО згідно з параграфом 8 Декларації Мадридського (1997 р.) саміту та Декларацією Вашингтонського саміту. Участь у Плані дій щодо членства в НАТО, що має відбуватися на основі само диференціації, не означає існування ані будь-якого масового розкладу щодо прийняття таких рішень, ані будь-якої гарантії членства. Цю програму не можна вважати переліком критеріїв для набуття членства.

Впровадження Плану дій щодо членства в НАТО. План дій щодо членства в НАТО, який є фактичним проявом політики відкритих дверей, складається з п'яти розділів, а саме:

1. Політичні та економічні питання
2. Оборона / Військові питання
3. Питання ресурсів
4. Питання безпеки
5. Правові питання

У кожному з цих розділів ПДЧ визначено питання, які можуть бути предметом обговорення (список не є вичерпним), та висвітлюються механізми, за допомогою яких можна якнайкраще здійснювати підготовку до можливого отримання членства. Перелік питань, визначених для обговорення, не являє собою набір критеріїв для отримання членства; цей перелік розрахований на те, щоб охопити всі ті проблеми, які визначають для себе самі країни-претенденти як питання, котрі вони бажають розглянути.

Від кожної країни-претендента необхідно розробити річну національну програму підготовчої діяльності до можливого майбутнього членства з визначенням завдань та цілей підготовки і де б містилася конкретна інформація щодо заходів, які вживаються, відповідальних за це органів, а там, де це доцільно, також графік роботи щодо конкретних аспектів такої підготовки. Країни-претенденти, коли вважатимуть за потрібне, зможуть модернізувати цю програму. Програма формуватиме основу, з допомогою якої з боку Альянсу можна буде простежити прогрес, досягнутий країнами-претендентами та для забезпечення зворотного зв'язку.

Автором розглянуті наступні етапи діяльності НАТО (вони будуть представлені у відповідній статті автора зі своїми досягненнями і недоліками).

Етап I. Становлення відносин між Україною і НАТО (1991–1996 рр.)

Етап II. Формування особливого партнерства між Україною і НАТО: (1996–2002 рр.)

Етап III. Активізації партнерських відносин України з НАТО (2002–2004 рр.)

Етап IV. За президенства Віктора Ющенко (2005–2010 рр.)

Етап V. За президенства Віктора Януковича (2010–2014 рр.)

Етап VI. За президенства Петра Порошенка (2014–2019 рр.)

Етап VII. За президенства Володимира Зеленського (20 травня 2019 по тепер. час).

Висновки. Останніми місяцями рух України до набуття членства ЄС та НАТО значно прискорився.

Так, 25 березня 2022 року Столтенберг давав інтерв'ю Euronews. Він говорив про те, що Альянс робить «наскільки може» для підтримки України, головним чином «сучасною протитанковою зброєю, системами протиповітряної оборони» та «фінансовою, гуманітарною, але й військовою підтримкою».

16 травня 2022 року тимчасово повірена у справах США в Україні Крістіна Квін, на тлі рішень урядів Фінляндії та Швеції про подання заявок на вступ до НАТО, в інтерв'ю «Європейській правді» заявила, що Україна також може вступити до Альянсу.

30 вересня 2022 року Президент України Зеленський, Голова ВРУ Руслан Стефанчук та Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль підписали заявку на пришвидшений вступ до НАТО на тлі анексії окупованих територій Росією. Рішення про заявку ухвалили за результатами засідання Ставки верховного головнокомандувача, а також засідання Ради національної безпеки і оборони, які відбулися цього ж дня. До входження України в НАТО Зеленський закликав західних партнерів реалізувати пропозиції гарантій безпеки, викладені Україною в Київському безпековому договорі.

2 жовтня 2022 року стало відомо, що президенти Чехії, Естонії, Латвії, Литви, Північної Македонії, Чорногорії, Польщі, Словаччини та Румунії закликали союзників суттєво збільшити військову допомогу Україні та підтримали її членство в НАТО. 3 жовтня Литва виступила за початок переговорів щодо вступу України в НАТО.

29 листопада 2022 року, представники Угорщини підтвердили рішення блокувати участь України у засіданнях Комітету Україна-НАТО.

У січні 2023 року прем'єр Фінляндії Санна Марін заявила, що якби Україна була в НАТО, то Росія не напала би на неї.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховної Ради України «Щодо відносин України і Організації Північноатлантичного договору (НАТО)» від 23 квітня 1999 року № 612-XIV // Голос України. 1999. 27 квітня (№ 76). С. 2.
2. Тодоров І. Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти: Монографія / Ігор Ярославович Тодоров. Донецьк: ДонНУ, 2006. 268 с.
3. Євроатлантична інтеграція України. Електронний підручник. / Балабін В.В., Плахотнік О.В., Безносок О.О., Коряк В.І., Компанцева Л.Ф., Ленков С.В., Заруба О.Г. За заг.ред. Балабіна В.В. – К.: CD-ІТТЛВ, 2008.
4. Північноатлантичний альянс: історія, функції, структура, відносини з Україною: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів та слухачів магістерської підготовки за напрямом «Державне управління» / Кол. авт.; за заг. ред. проф. Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012. 604 с.
5. Мелешенко Т., Волошин І. Шлях України до НАТО: основні проблеми, здобутки та перспективи євроатлантичної інтеграції [Архівовано 20 березня 2022 р. Wayback Machine.] // Український історичний журнал. 2021. № 4. С. 104.

Варакута Інна Олександрівна,

*студентка 1 курсу магістратури, факультету менеджменту та маркетингу
Дніпровського державного аграрно-економічного університету,
м. Дніпро, Україна*

Крушельницька Таїсія Анатоліївна,

*доктор наук з державного управління, проф.,
професор кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування
Дніпровського державного аграрно-економічного університету,
м. Дніпро, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ЛОКАЛЬНИХ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ МЕРЕЖ У НАДАННІ ДОПОМОГИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

24 лютого 2022 року, назавжди змінило долю українців. Адже саме в цю дату на територію нашої суверенної та незалежної України був здійснений підступний напад з боку країни росії. Сотні ракет та бомбардувань забрали життя тисячі українців та мільйони залишили без даху над головою. У зв'язку із повномасштабним військовим вторгненням на нашу територію, громадяни, що мешкали на територіях де зараз йдуть бойові дії та територіях, що до них прилеглі, змушені були схопити перші речі та піти в «нікуди», хтось виїхав за кордон, хтось залишився шукати «кращої долі» в відносно

спокійних регіонах України, але так чи інакше ці люди отримали статус – внутрішньо переміщена особа, у разі коли людина змінює місце проживання але залишається у межах своєї країни. У разі коли людина біжить від збройного конфлікту за кордон вона отримує статус – біженець.

Звісно, що і іноземні країни і відносно спокійні регіони нашої держави миттєво зреагували на вкрай складну ситуацію збройного вторгнення, щоб якісно надати допомогу людям, що постраждали. Сконцентрували та розгорнули свою діяльність тисячі держслужбовців, волонтерів, не байдужих людей. Проте із першими складнощами також стикнулися миттєво – зокрема дала про себе знати кількість людей, що переселяються з небезпечних територій, адже відразу тисячі людей покидали домівки, а це і організація транспорту для їх від'їзду і харчування і розселення на нових територіях. Не завжди в цих людей є при собі документи, тож багато процедур у сучасних умовах потребують швидкого спрощення та цифровізації даних про людей.

В таких складних випадках на допомогу приходять інформаційні мережі. Інформаційною мережею прийнято називати мережу що збирає, обробляє та розповсюджує цифрові данні. Вони бувають локальні та глобальні[4,с.12]. Локальні мережі забезпечують обмін інформацією на невеликій території із невеликою кількістю комп'ютерів, а глобальні охоплюють велику кількість комп'ютерів та великі території. До таких мереж можуть належити бази даних, портали державних послуг, банківські мережі, інформаційна мережа Internet [2,с.109].В умовах великого навантаження та обмеженості часу на надання послуги данні інформаційні мережі суттєво спрощують роботу соціальним та державним працівникам. Саме завдяки роботі інформаційних мереж можна дізнатися дату народження людини, інколи отримати цифрову копію її документів для надання необхідної допомоги, людина може поставити свій цифровий підпис або залишити запит на отримання довідки.

В нашій роботі ми ставимо мету проаналізувати як функціонують інформаційні мережі для надання допомоги ВПО в Україні та за кордоном, чи є щось спільне чи відрізняються вони. В нашій країні успішно рекомендують себе технології електронного урядування. Згідно із концепцією розвитку електронне урядування визначається як така організація роботи державних службовців, що з використанням інформаційно-телекомунікаційних мереж зможе за-

безпечити прозорість, відкритість та ефективність надання державних послуг [3]. У даному контексті важливо розповісти про роботу Українського сервісу надання цифрових послуг «Дія» під час роботи із внутрішньо переміщеними особами. Мета створення вищезначеного порталу вже виправдовує його появу, адже сервіс створювався для того, щоб оптимізувати бюрократичну процедуру та спростити надання послуг громадянам в Україні. Він максимально спрощений та зрозумілий у користування. Як зазначає на сайт сервісу : «Після завантаження застосунку користувачу необхідно пройти авторизацію за допомогою BankID. Увійшовши до застосунку користувач зможе вільно користуватися електронними документами, які з'являться у застосунку автоматично, якщо в реєстрах є повні дані» [1]. Тобто для ВПО не потрібно ніяких додаткових документів, щоб почати вирішувати свої питання, це дуже зручно, бо для людини яка все втратила важлива кожна година часу для отримання необхідної допомоги. На роботі цього застосунку ми бачимо чудовий приклад злагодженої роботи інформаційних мереж, в нашому випадку це IDBanking та ДІА, які уміло трансформують інформацію про клієнта між собою, тож клієнту не потрібно втрачати багато часу на вбивання даних та їх авторизацію. Яку допомогу може отримати ВПО через Дію? Перше і найнеобхідніше – наявність відцифрованих документів, що спрощує як отримання гуманітарної допомоги так і можливість ідентифікувати особу переселенця. Також через цей портал можна подати заяву про те, що майно ВПО пошкоджене, оплатити податки якщо ВПО підприємець, після під'єднання карти будь якого банку то можна отримати щомісячну грошову допомогу переселенцям через цей застосунок [1]. Тобто в цілому застосунок значно економить час як переселенцям так і державними службовцям, які надають соціальні послуги. Державні службовці за допомогою використання інформаційних мереж можуть відразу отримати необхідну інформацію про клієнта та скоріше обробляти електронні заявки та надавати послуги.

Проте не всі українці мігрують у межах нашої держави, адже відносна небезпека поширюється на територію всієї нашої країни, тож багато наших громадян виїхали за кордон та зтикнулися там із способами отримання допомоги. Ми вирішили дослідити чи відрізняються способи отримання допомоги для українців, які вимушено покинули територію свого етнічного проживання, за кордоном. Розглянемо допомогу вимушеним переселенцям на прикладі допомоги, що надається Республікою Польща. Республіка Польща – це

країна, яка однією із перших відкрила свої кордони для українців та на протязі усіх складних місяців активно підтримує та допомагає українцям із проживанням, харчуванням, одягом та посиленою фінансовою підтримкою. Звісно ця країна, як приймаюча сторона зіткнулася з масою запитань та складних ситуацій, першочергово необхідно було розробити систему ідентифікування українців а через те, що біженців величезна кількість потрібно, щоб це були електронні системи., адресної допомоги та надання най необхіднішого. Польща для досягнення поставленої мети використовує Twój e-PIT або застосунок e-Deklaracje, вхід в ці мережі та застосунок можливий з допомогою PESEL. Twój e-PIT це система, за допомогою якої поляки сплачують податки а номер PESEL це числовий код, який привласнюється полякам і імігрантам, він необхідний для комфортного проживання у Польщі, відвідування лікарні, під час взяття автомобіля в аренду та отримання соціальної допомоги, якою є і допомога українцям та ін. Для того, щоб отримати цей номер необхідно українцям звернутися до місцевої адміністрації. За допомогою цього числового коду українець/українка потрапляє до системної бази даних, перебування у якій значно спрощує українцям проживання у Польщі[5]. Зокрема за допомогою цієї бази даних польські управління можуть швидко зв'язатися із українцями із будь яких уточнюючих питань, адресно видавати документи, розглядати подані заяви. Щоправда для того, щоб такий номер отримати необхідно при собі мати документи, що ідентифікують особу, українського зразка. Проте, отримання цього коду ще не гарантує вирішення питань онлайн, наявність цього номеру вказує на те, що людина може отримувати офіційно допомогу у Польщі. Проте Польща у питанні надання допомоги пішла далі та надала можливість вирішувати деякі питання із державними структурами онлайн, для такої маніпуляції необхідно завести «довірений профіль». Довірений профіль- це безкоштовний ресурс, за допомогою якого можна підтвердити свою особу онлайн. За допомогою даного профілю можна подати заяву на отримання грошової допомоги, допомоги на дитину, перевірити медичні данні, перевірити листи зокрема про штрафи, зареєструватися у статусі безробітної особи та ін [5].

Порівнюючи досвід Польщі та України у використанні інформаційних систем при наданні допомоги внутрішньо переміщеним особам можна сказати, що всі вони діють з єдиною метою – автоматизувати систему надання державних послуг. У постіндустріальному суспільстві це не аби як важливо, тому що спрощує процедуру отримання

державних послуг та економить час отримувачам та надавачам цих послуг, значно зменшує час на обробку заяв та прибирає великі черги офлайн. Аналізуючи ці 2 досвіди слід сказати, що при збереженні підходу до автоматизації і використання локальних та глобальних інформаційних мереж задля надання допомоги ВПО та імігрантам все ж таки системи трохи відрізняються. Дія в Україні являє собою «державу у смартфоні», вона більш розгалужена та компактна, польська ж система має на меті не цифровізацію державних послуг а скоріше, пришвидшення отримання державних послуг для населення.

Отже для допомоги людям, що тимчасово вимушені покинути свої домівки в Україні згуртувалися усі області нашої країни та багато країн Світу. Своєчасно, мобільно і якісно співпрацюють усі хто може надавати допомогу ВПО, всі люди, служби і структури. Окрема роль у пришвидшенні надання допомоги ВПО покладається на використанні локальних та глобальних інформаційних мереж. Така увага до інформаційних мереж прикута через те, що з їх допомогою можна швидко, якісно та доступно знайти та обробити велику кількість інформації, систематизувати та зберігати необхідну «базову» інформацію про людину, для того, щоб пришвидшити надання послуг та звісно змінити час надання державних послуг у якісному показнику. На прикладах допомоги ВПО в республіці Польща та Україні можна сказати, що в наших державах активно працюють технології електронного урядування як крок до цифровізації країн та оптимізації отримання державних послуг.

Список використаних джерел:

1. Дія.Державні послуги онлайн. URL: <https://diia.gov.ua/> (Дата доступу 13.04.2022).
2. Інформаційні системи та мережеві технології: Навч. посіб.для дистанційного навчання / За наук. ред. М. І. Жалдака. Київ : Університет «Україна», 2008. 211 с.
3. Концепція розвитку електронного урядування в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 № 649-р URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p> (дата звернення: 22.11.2022)
4. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни “Сучасні інформаційні системи та технології” / уклад.: В. Г. Іванов, С. М. Іванов, та ін. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2014. 129 с.
5. Сайт для громадян України. Сайт республіки Польща . URL:<https://www.gov.pl/web/gov/otrymay-nomer-PESEL-ta-dovirennyu-profil-posluha-dlya-hromadyan-Ukrayiny-u-zvyazku-zi-zbroynym-konfliktom-na-terytoriyi-tsiyeyi-krayiny> (Дата доступу: 13.04.2022)

Kindinova Anastasiia,

*1-st year postgraduate student, Department of Lighting Engineering and Light Sources,
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine*

Pylyp Hovorov,

*D.Sc. in Engineering, prof., Scientific Advisor, Department of Lighting Engineering and
Light Sources, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv,
Kharkiv, Ukraine*

Olena Ilienکو,

*D. Sc. in Education, Language Advisor, Department of Foreign Languages, O.M. Beketov
National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine*

AUTOMATION OF PROCESSES AS A DIRECTION OF ENERGY MANAGEMENT AND ENERGY SAVING IN CITY LIFE SUPPORT SYSTEMS

The changes that took place in the structure of energy production in Ukraine, caused by the capture of Europe's largest Zaporizhzhia nuclear power plant by Russian troops, the occupation of the Chornobyl nuclear power plant, and the creation of problems with the supply of energy carriers (coal, gas) to thermal power plants led to a significant decrease in the generation of electricity and thermal energy. These events result in the challenges for heating, electricity supply, and lighting of cities and settlements. It should be mentioned that similar problems have already occurred in other countries as well. In such conditions, priority should be given to energy-saving issues, i.e. the economical use of energy at all stages and levels of its application. For this, first of all, it is necessary to launch a broad campaign on energy saving with the use of moral and material incentive systems, as well as a system of improving the qualifications of personnel engaged in the operation of technical systems in the industry, transport, communal economy as well as in domestic services.

In the well-known works devoted to this issue, the conditions of sustainable development of territories are considered in a simplified form, in particular, within the framework of socio-economic consequences, and in general terms. None of the well-known works focus on the ways of increasing the effectiveness of the territories functioning in extreme conditions, which are the aggressive actions by another state. The aim of the work is to consider the approaches of solving problems mentioned.

Actually, consumers of communal services of city-wide importance are characterized by the most unfavorable impact on the power supply system (PSS). The large value of the unit power of electric receivers in combination with the variety of their operating modes caused a significant influence of communal services' consumers on the parameters of the PSS mode, on the one hand, and complicated their normalization, on the other. Such consuming includes heating, water supply and sewage systems, electric transport, outdoor lighting, television, radio communication, etc. The main trends in the development of public utilities of cities are closely connected with the problems of energy saving and, therefore, foresee a further increase in the unit capacity of installations, as well as an increase in the quality of their control due to the use of modern automated electronic and microprocessor control systems. Thus, as a powerful source of distortions, communal services' consumers of city-wide importance put forward increased requirements for the quality for energy supply in the PSS.

As the result of assessing the requirements and the current state of the city PSS, it can be noted that, in general, the PSS of the city as an object of control is a complex multi-level developing system having many internal and external connections, speedy and continual changes in the parameters of the technological process of production, transmission and distribution of the electrical energy (EE). The stable operation of such system, operating costs and consumer losses are largely determined by the level of automation of the technological process of parameters' control. In all the variety of the schemes and modes of the operation of the PSS of cities, in the technological scheme of the electricity supply to the consumers, general technological operations can be defined. The performance efficiency of each of the 26 considered operations has a decisive effect on the technical and economic indicators of power supply systems and the power receivers connected to them. The efficiency of the operation on the distribution of EE between individual consumers is the lowest. EE's losses at this stage are now several times higher than its transmission losses. According to the data published, the power loss in the medium and low voltage networks of the USA, England, Germany, Japan, etc. is 8% and 12%, respectively, while power loss in higher voltage networks does not exceed 4%. In Ukraine and some developing countries, the situation is even worse. Power loss in the medium and lower voltage networks reaches 15-20% on average.

The analysis of the causes of the present state indicates that the most important direction of energy saving in the PSS of cities is

the improvement of nuclear power plants and increasing the level of compensation of reactive power in them. For a long time in the leading countries of the world (USA, England, France, Germany, Japan) the annual increase in electricity consumption by 5-10% is compensated not by the growth of generating capacities, but by the increase of the efficiency of the technological process at various stages of energy production. The consequence of this is that EE losses in power supply systems are several times lower as well as the technological costs of EE for consumers are also considerably lower than in Ukraine and some other developing countries. The analysis of the current state shows the influence of many factors on the efficiency of the technological processes in the PSS of cities, namely, installation locations, capacity and degree of loading of equipment, schemes and parameters of networks, quality and level of automation of voltage regulation and reactive power compensation processes. The mentioned problems are mostly solved at the stage of prospective and current planning of the network operation modes. However, a wide range of problems related to a quick change of the parameters of the PSS mode require a prompt resolution at the stage of operative or automatic control .

As evidenced by the results of the research, significant variations in loads on daily, weekly, and annual intervals cause wide limits of change in the probability characteristics of voltage. This causes insufficient reliability of the obtained results and efficiency of energy management and the technical solutions made on their basis. Therefore, in relation to the PSS of cities, the load schedules of consumers, which are characterized by high heterogeneity, and a significant variation of the related probabilistic characteristics, further improvement of the methodological foundations of control of the modes of electric networks distribution is needed. The improvement should consider the variability of the probabilistic characteristics of the process at intervals of its repeatability in general. In addition, the results of the conducted analysis indicate the voltage regulation problem in the city's PSS and the impossibility of solving it within the existing concept of centralized regulation. To solve the problem mentioned at the current stage, it is necessary to improve the system, methodological and technical foundations of voltage regulation in the PSS of cities. To conclude, it should be mentioned that the main areas of solving the problem are considering the probabilistic nature of the change in regime parameters; considering the multi-criteria nature of the task; decentralization of the placement of the regime control tools; automation of the regulation process.

In general, the solution of the considered engineering problems in combination with a high-quality management of energy saving can ensure the sustainable development of territories even in the conditions of energy shortage.

References:

1. Dietrich Ya. Design and construction. A systematic approach. Peace. 1981. 456 p.
2. Hovorov P., Babayev V., Kindinova A., Hovorov V. Efficient use of resources in the conditions of sustainable city development. Sustainable development. 2021. Vol. 2/2021. pp. 14-20.
3. Hovorov P.P. Regime Control of Distribution Electric Networks of Cities Based on Flexible Systems. Dissertation for the degree of D.Sc. Kharkiv. 2001. 457 p.
4. Kuznetsov V.G. Optimizing modes of electric networks / V. G. Kuznetsov, Y. I. Tugai, V. A. Bazhenov. 1992. Kyiv. Scientific opinion. 216 p.
5. Lezhnyuk P.D., Kulyk V.V. Optimal control of power flows and voltage in heterogeneous electrical networks: Monograph. Vinnytsia: UNIVERSUM-Vinnytsia. 2004. 188 p.
6. Stognii B.S., Kyrylenko O.V., Prakhovnyk A.V. [and others] Main parameters of energy supply of the national economy for the period until 2020. 2011. Kyiv: Ed. Institute of Electrodynamics of the National Academy of Sciences of Ukraine. 275 p.

Філонова Анастасія Олександрівна,
*студентка 2 курсу, факультету соціології та управління,
Запорізький Національний Університет,
м. Запоріжжя, Україна*

Масюк Олег Петрович,
*доктор філософських наук, доц.,
професор кафедри соціальної філософії та управління,
Запорізький Національний Університет,
м. Запоріжжя, Україна*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

У зв'язку з інтеграцією сучасних цифрових технологій в українську адміністративну систему та подальшим становленням інформаційного суспільства, цифровізація стала провідною діяльністю. Сам процес цифровізації має на меті удосконалення та збільшення ефективності діяльності публічної служби. Основним продуктом цифровізації можна вважати – електронні послуги. Після початку

повномасштабної російсько-української війни, такі послуги стали користуватись значним попитом, адже це дійсно дуже зручно, тим паче багато людей могли змінити свої місце проживання. Під час війни почали з'являтися нові соціальні та адміністративні послуги в електронному форматі. Отже, цифровізація територіальних громад буде актуальною у оптимізації функціонування нашої країни під час війни та у післявоєнний період.

Цифровізація органів місцевого самоврядування, а саме територіальних громад, має ціль - підвищення ефективності та якості у наданні послуг. Також важливим завданням можна визначити те, що необхідно надати можливість кожному члену громади брати участь в активному громадському житті та в прийнятті управлінських рішень, що вкрай важливо, коли громади і країна в цілому зруйновані війною. Ще одним завданням можна визначити необхідність у наданні доступу до публічної інформації кожному громадянину громади. Для реалізації поставлених завдань необхідно створити відповідні електронні сервіси у вільному доступі.

Основним принципом цифровізації територіальних громад можна вважати електронну демократію, при якій громадяни мають змогу долучатись до управління державою, використовуючи цифрові інформаційні технології. Населення територіальної громади можуть користуватись такими цифровими сервісами, як електронна петиція; електронні звернення громадян; сайт PROZORO, на якому можна слідкувати та аналізувати витрати громади; застосунок Дія. Також референдуми, голосування, громадські бюджети, консультації та опитування теж будуть здійснюватися в електронній формі.

З 2019 року з'явилося Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри), яке забезпечує державну політику: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері впровадження електронного документообігу; у сфері покращення цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах доступу до відкритих даних, публічних електронних реєстрів, покращення національних електронних інформаційних систем, впровадження технологій, які дадуть можливість більш широко роздавати доступ до Інтернету; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації осіб [1].

Під час воєнного стану почалося впровадження нових електронних сервісів. Так, серед нових сервісів, запроваджених Міністерством цифрової трансформації за 2022 рік, можна зазначити розробку проекту «Ворог», можливість реєстрації пошкодженого майна, виплати соціальних нарахувань безробітним та внутрішньо переміщеним особам, продаж військових облігацій, розробка цифрової іпотеки «Оселя», а також розробка нових цифрових послуг та пошук партнерів для співробітництва в додатку Дія [2, с.210]. Отже, навіть при таких складних умовах цифровізація в нашій країні розвивається.

Цифровізацію можна вважати ефективним методом задля подолання корупції. Згідно з дослідженням за два роки вдалося зберегти 48 млрд гривень, саме завдяки тому, що соціальні та адміністративні послуги стали в електронному форматі. Саме тому Віцепрем'єр-міністр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій — Міністр цифрової трансформації Михайло Федоров та Директор антикорупційного бюро України (НАБУ) Семен Кривонос підписали меморандум про співпрацю щодо впровадження цифрових рішень та прискорення цифрової трансформації [3].

Наталія Старостенко, керівниця сектору регіонального та місцевого розвитку Представництва ЄС в Україні, зазначила що: «Через повномасштабне вторгнення росії та його результати, діджиталізація в Україні здобула нової форми, а саме цифрової трансформації з метою відновлення та відбудови України. Ця трансформація безпосередньо стосується територіальних громад[4].. На сьогодні актуальним є вироблення акселераційних програм для цифрового розвитку громад, наприклад «Громада 4.0». Цей проект передбачає створення та реалізацію цифрових проектів для громад, спрямованих на реалізацію під час війни та відбудови країни у післявоєнний період.

Серед перспектив післявоєнного розвитку територіальних громад можна визначити, що буде необхідне залучення країн-партнерів та отримання грантів задля цифрової трансформації. Як приклад, можна навести проект Європейського Союзу «Цифрова трансформація для України», який спрямований на покращення цифрових послуг та розширення практики використання додатка «Дія», покращення обміну даними між реєстрами та надавачами послуг; узгодження інфраструктури електронної ідентифікації відповідно до діючих європейських регламентів; а також розвиток системи електронного управління кримінальними справами [2, с.211-212].

Задля ефективного розвитку цифровізації територіальних громад необхідно буде поширити Інтернет-мережі як можна на найбільшу територію, аби всі мали доступ до цифрових послуг; потрібним також є підвищення цифрової грамотності серед населення; для публічних службовців важливим буде мати цифрові і комп'ютерні навички.

Цифровізація повинна спростити надання адміністративних та соціальних послуг, зменшити навантаження на бюджет України, тим самим дозволивши перенести зекономлені кошти на потреби армії, яка зараз боронить країни від російських загарбників.

Більшість баз даних та послуг знаходяться у відповідних органах державної влади, або в органах місцевого самоврядування, на початку війни ми зіштовхнулися з такою проблемою, що коли окупанти захопили певні території, тим самим вони отримали доступ до певної особистої інформації жителів захопленого регіону. Паперові справи, бази даних, які були на сервері державних установ, все це попало до рук окупантів. Тому зараз проходить активна цифровізація діяльності органів місцевого самоврядування, всіх державних структур, відповідно створена Єдина інформаційна система соціальної сфери, яка має на меті створення спільного серверу в Києві, тим самим важливі данні знаходяться під наглядом та захистом держави. Через те що деякі особисті данні потрапили до рук окупантів, постраждало дуже багато людей. Цифровізація повинна забезпечити простих громадян від таких випадків.

Також якщо говорити про цифровізація, потрібно згадати наші ІТ-війська, які зламують інтернет-ресурси російських окупантів, тим самим розповсюджують певну інформацію, розкривають певні данні, шкодять інтернет-ресурсам російської влади та наносять іншу цифрову шкоду ворогу.

Отже, цифровізація територіальних громад є важливим процесом майбутнього, зокрема в воєнний період та післявоєнний період, який має на меті: підвищити ефективність соціальних послуг; зменшення корупції в соціальній сфері; збільшення відкритості і доступності даних для громадян; забезпечити данні громадян; залучення членів громади до громадської діяльності; підготувати ІТ-війська, які будуть боронити та захищати Україну в цифровому просторі. Все це необхідне задля підвищення рівня життя та задоволеності населення.

Список використаних джерел:

1. Постанова Кабінету міністрів України Питання Міністерства цифрової трансформації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.05.2023).
2. Проблеми і перспективи економіки та управління : Чернігів: Національний університет «Чернігівська політехніка», 2022. 336 с.
3. Мінцифра і НАБУ співпрацюватимуть задля запобігання корупції — підписано меморандум. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-i-nabu-spivpratsyuvatimut-zadlya-zapobigannya-koruptii-pidpisano-memorandum> (дата звернення: 05.05.2023).
4. Громада 4.0: лідери цифрової трансформації обговорювали роль діджиталізації у відбудові та відновленні громад. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/gromada-40-lideri-tsifrovoi-transformatsii-obgovoryuvali-rol-didzhitalizatsii-u-vidbudovi-ta-vidnovlenni-gromad> (дата звернення: 05.05.2023).

Електронний ресурс

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ
XXI СТОЛІТТЯ:
ОСОБЛИВОСТІ ВОЄННОГО
І ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДІВ**

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ МАТЕРІАЛІВ
XXIII МІЖНАРОДНОГО
НАУКОВОГО КОНГРЕСУ**

27 квітня 2023 р., м. Харків

Викладені в тезах думки та пропозиції не обов'язково збігаються з точкою зору редакційної колегії. Відповідальність за достовірність інформації в тезах, точність назв, прізвищ і цитат несуть автори.

Відповідальна за випуск д.соц.н., проф. *Л. О. Белова*

Комп'ютерна верстка *В. В. Богатова*
Дизайн обкладинки *В. В. Богатова*

Підписано до друку 10.06.2023
Гарнітура тип Century Schoolbook.
Ум.-друк. арк. 39,53. Обл.-вид. арк. 42,5. Зам.